Afrika Ülke Profili

Editörler
Doç. Dr. İsmail Söylemez
Beyza Betül Ekici

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Afrika Ülke Profili

I

Editörler

Doç. Dr. İsmail Söylemez

Beyza Betül Ekici

MALATYA 2022

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İnönü Üniversitesi Yayınları: 145

Afrika Dizisi – 1

Afrika Dizisi Yayın Editörü

Doç. Dr. İsmail Söylemez

Afrika Ülke Profili - I

Editörler

Doç. Dr. İsmail Söylemez

Beyza Betül Ekici

ISBN

978-625-8293-22-7

Sertifika No

49391

Genel Yayın Yönetmeni

Prof. Dr. Cengiz Yakıncı

Görsel Sanat Yönetmeni
Yayın Koordinatörü

Öğr. Gör. Bünyamin Bayram

Yayınevi Müdürü

Necati Bay

Adres

Merkez Kampü s, 44280 Battalgazi/MALATYA

0422 377 32 24 e-posta: yayınevi@inonu.edu.tr

Baskı

İnönü Üniversitesi Matbaası

Aralık 2022

Bu kitabın yayım hakkı İnönü Üniversitesine aittir. 5846, 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereği herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların, yayımcısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz, hiçbir biçimde, hiçbir yolla çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yazıların ve görsellerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

Takdim

Türkiye dış politikaları bağlamında yirmi birinci yüzyılın da getirdikleriyle beraber tüm dünyada olduğu gibi Afrika politikalarına da ayrı bir öncelik vermiştir. Tarihsel bağlarımızın mevcudiyeti ise bu ilişkileri geliştirirken diğer ülkelerden bizi ayırmaktadır. Genel olarak son on yıllarda ilişkilerin düzenli bir gelişim kaydettiği bu dönemde hazırlanan bu e- kitap yapılacak olan diğer türevleri için bir öncü etkisine sahiptir.

Türkiye- Afrika ilişkilerinin derinleşmesi ve iyi tasarlanmış politikalarla sağlam bir zeminde ilerlemesi/gelişmesi için hazırlanan 'Afrika Ülke Profili' isimli çalışma İNUAFAM öncülüğünde kıtaya ilgi duyan araştırmacı ve öğrenciler tarafından hazırlanmıştır. Kitap kıtaya ilgi duyan tüm araştırmacı, akademisyen ve öğrencilere yönelik yeni bir kaynak niteliğindedir.

"Afrika Ülke Profili" e-kitabının ülke politikalarına katkıda bulunması, çalışmanın kıtaya ilgi duyan herkese katkı sağlaması ve benzer çalışmalara örnek olması temennisiyle İsmail Söylemez'e ve çalışmada emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ahmet KIZILAY

Rektör

Önsöz

“Afrika Ülke Profili” kitabı Afrika kıtasında yer alan ülkelerden on beş tanesinin incelendiği bölümlerden oluşmaktadır.

Afrika Ülke Profili kitabındaki bölümler Afrika çalışan akademisyen ve araştırmacılar tarafından alana ilgi duyan kişilerin yararlanması amacıyla hazırlanmıştır. Bölümler seçilen ülkenin tarihi, coğrafyası, ekonomisi, sosyal yapısı vb. özelliklerinde oluşmaktadır.

E-kitap şeklinde hazırlamış olduğumuz “Afrika Ülke Profili” kitabı İnönü Üniversitesi Yayınevi sayfasında ücretsiz olarak yer almaktadır. Kitabın yayına hazırlık aşamasında emeği geçen herkese; ayrıca İnönü Üniversitesi Yayınevi’ne verdiği kıymetli destekler ile bize bu imkânı sağlayan Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Ahmet KIZILAY’a teşekkürlerimizi sunarız.

Hazırladığımız kitabın Afrika’ya yönelik araştırma yapmak isteyen veya Afrika ülkeleri ile ticari girişimde bulunmak isteyen yahut Afrika ülkelerini eğitim, turizm vb. nedenlerle ziyaret etmek isteyenlere yönelik bilgilendirici olması dilekleri ile kitaba katkı sunan herkese sevgi ve saygılarımızı sunarız.

İsmail Söylemez & Beyza Betül Ekici

İÇİNDEKİLER

ANGOLA ……6

BOTSVANA ……22

BURKİNA FASO ……34

CEZAYİR ……46

GANA ……64

GİNE ……83

GÜNEY AFRİKA ……100

GÜNEY SUDAN ……118

KENYA ……130

LİBYA ……139

MALİ ……156

MISIR ……174

NİJERYA ……193

SOMALİ ……207

TANZANYA ……225

ANGOLA

Hatice Zehra BÜYÜKTAVŞAN[1]

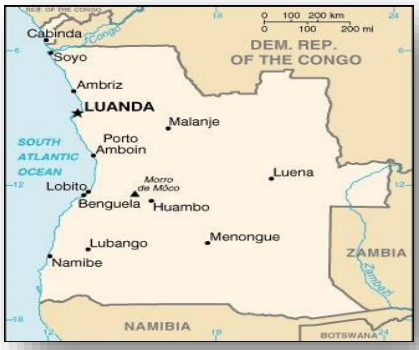

Resim 1: Angola Haritası

Resim 2: Angola Bayrağı

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Angola Cumhuriyeti

Başkent: Luanda

Nüfus: 33.642.646 (Temmuz 2021 tahmini)

Yüz Ölçümü: 1.246.700 km^2

Yönetim Şekli: Başkanlık Sistemi

Resmi Dil: Portekizce

Konuşulan Diller: Umbundo, Fiote, Kikongo, Kimbundo, Nhaneca, Tchokwe, Kwanyama, Nganguela, Mbunda

Etnik Gruplar: Ovimbundu %37, Kimbundu %25, Bakongo %13, Mestico (karışık Avrupa ve yerli Afrikalı) %2, Avrupa %1, diğer %22

Bulunduğu Bölge: Güneybatı Afrika

Para Birimi: Kwanza

Kuruluş Tarihi: 11 Kasım 1975

Bağımsızlık Tarihi: 11 Kasım 1975

Mesai Saatleri ve Tatil günleri: Pazartesi – Cuma 09:00 - 16:30**,**
1 Ocak Yılbaşı, 4 Ocak Şehitler Günü, 4 Şubat Portekiz Kolonizmine Karşı Silahlı Mücadele Başlangıcının Yıldönümü, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü – Karnaval Günü, 4 Nisan Barış ve Ulusal Mutabakat Günü, 22 Nisan Güzel Cuma, 1 Mayıs İşçi Bayramı, 25 Mayıs Afrika Günü, 1 Haziran Uluslararası Çocuklar Günü, 1 Ağustos Silahlı Kuvvetler Günü, 17 Eylül Ulusal Kahraman Günü, Dr Agostinho Neto'nun Doğum Günü, 2 Kasım Tüm Ruhlar Günü, 11 Kasım Bağımsızlık Günü, 25 Aralık Noel Günü ve Aile Günü

[1] Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları Doktora Öğrencisi, TİKA-Mali Hizmetler Uzmanı, Orcid No: 0000-0002-2667-5351, z.buyuktavsan@gmail.com

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Resmi adı Angola Cumhuriyeti olan Angola'nın ülke ismi, Mbundu ve Lunda halkı arasındaki krallığı simgeleyen ve demir bir nesne olarak bilinen "Ngola" kelimesinden gelmektedir.[2] Angola ulusal bayrağı ilk olarak 11 Kasım 1975 tarihinde kabul edilmiştir. Söz konusu bayrağın tasarımında, Angola'nın Kurtuluşu İçin Halk Hareketi'nin (MPLA) bayrağının tasarımından esinlenilmiştir. İki bayrakta da renkler aynı olmakla birlikte MPLA bayrağında, Angola bayrağında bulunan amblem yerine bir yıldız bulunmaktadır. 2003 yılında Angola Parlamentosu yeni bir bayrak tasarımı önermiş olsa da bu tasarım benimsenmemiştir. Angola ulusal bayrağının tanımı, ülke anayasasında yer almaktadır.[3]

Bu tanıma göre ulusal bayrağın zemininde yatay şeritler halinde sıralanan iki renk bulunmaktadır. Üst kısmında yer alan parlak kırmızı renk: sömürgecilik ve ulusal kurtuluş mücadelesi dönemlerinde ülkenin savunması esnasında Angolalıların döktüğü kanı temsil etmektedir. Alt kısmında yer alan siyah renk ise Afrika kıtasının bütününü temsil etmektedir. Bayrağın merkezinde işçileri ve sanayi üretimini simgeleyen bir dişli çark parçası; köylüleri, tarımsal üretimi ve silahlı mücadeleyi simgeleyen bir pala; uluslararası dayanışmayı ve ilerlemeyi simgeleyen bir yıldızdan oluşan amblem bulunmaktadır. Dişli çark, pala ve yıldızdan oluşan amblem ülkenin zenginliğini simgelemek için sarı renkte tasarlanmıştır.[4]

2. TARİH

Angola'nın ilk yerleşimcileri, Angola'nın güneydoğusundaki Kalahari Çölü'nde ve Namibya sınırına yakın olan güney bölgesinde yaşamış olan Khoiler veya Bushmanlardır. Angola'nın şu anki Bantu halklarının ataları olan Ovimbundu, Kongo, Mbundu, Lunda-Chokwe gibi toplulukları ise ms. 500 civarında Kamerun-Nijerya sınırındaki yerleşimlerinden ayrılarak Kongo havzası üzerinden geçmiş ve bölgeye doğru gelmişlerdir. Nihayetinde Bushman halklarının taşındıkları alanlara yerleşmişlerdir. Bushman halkından daha gelişmiş olan söz konusu grup; bölgede avcı ve göçebe olmak yerine tarım, hayvancılık ve seramikle uğraşmış ayrıca metal aletlerin üretimine de başlamıştır. 1300-1600 yılları arasında ise Bantu konuşan gruplar, güneydeki Kongo havzasına ve Angola'ya doğru büyük çaplı göçler meydana getirmeye devam etmiştir. İlaveten bahse konu grubun, bölgeye demir işçiliğini getirdiği de düşünülmektedir. Bölgedeki en eski birleşik krallık, şu anda Angola-Zaire sınırında ve Atlantik Okyanusu'nun yakınında bulunan Kongo Krallığı'dır. Mevzubahis krallık, 15. yüzyıla gelindiğinde Batı ve Orta Afrika'nın en güçlü krallığı konumuna yükselmiştir.[5]

1482 yılına gelindiğinde ise Diogo Cão'nun komutasındaki Portekizli denizciler, Kongo Krallığı'nın bulunduğu bölgeye gelmiştir. Daha sonra da devam eden söz konusu seferler sonucu iki ülke arasındaki ilişkiler gelişmiştir. Portekizliler bahsi edilen krallığa ateşli silahları ve Hristiyanlık dinini getirirken, bunun karşılığında Kongo Kralı Portekizlilere fildişi, köle ve madenler vermiştir. Kısa bir süre sonra da Kongo Krallığı Hristiyanlık dinini benimsemiştir. Portekiz'in Angola'daki kolonisi ise 1575'te dört yüz civarı askerini ve yüz civarı sömürgeci

[2] SAHO (South African History Online), "Angola", https://www.sahistory.org.za/place/angola Erişim Tarihi: 10.01.2022.
[3] World Population Review, "Angola Flag", https://worldpopulationreview.com/countries/angola/flag Erişim Tarihi: 10.01.2022.
[4] Republic of Angola, Constitution of the Republic of Angola, 2010, s. 90.
[5] Somerville, Keith. Angola: Politics, Economics and Society by Bogdan Szajkowski (Editor), (Islington Libraries, Marxist Regimes Series, Great Britain), 1986, s. 4-5.

askerini Luanda'ya getirmesi ile kurulmuştur.[6] 1575'ten 11 Kasım 1975'e kadar Portekiz'in en büyük deniz-aşırı kolonisi olan Angola coğrafyası, Portekiz'in 10 katı büyüklüğünde olmuştur.[7]

Angola, 11 Kasım 1975'te Portekiz'den bağımsızlığını kazanmış ve ardından ülkede iç savaş baş göstermiştir. Bahsi geçen iç savaş süreci, 2002 yılına kadar devam etmiştir. Kimin iktidarı devralacağı sebebi ile çıkan iç savaşın iki temel yerel aktörü, MPLA ve Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik'tir (UNITA).[8]

3. SİYASİ YAPI

Angola, teknik olarak anayasal bir cumhuriyet olmasına rağmen, fiili olarak otokratik bir başkanlık sistemi tarafından yönetilmektedir.[9] 2010 yılında yürürlüğe giren yeni Anayasa kapsamında Başbakanlık makamı kaldırılmış olup; yerine Cumhurbaşkanı Yardımcılığı makamı getirilmiştir. Söz konusu Anayasa çerçevesinde Cumhurbaşkanının görev süresinin 5 yıl olarak yeniden düzenlenmesi, Cumhurbaşkanı adaylarının siyasi partiler veya siyasi partilerin koalisyonları tarafından önerilmesi ve bir adayın en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilmesi konuları hükme bağlanmıştır. Ayrıca genel seçimlerde en fazla oyu alan siyasi partinin veya siyasi partiler koalisyonunun ulusal listesinde aday gösterilen kişinin, doğrudan Cumhurbaşkanı seçilebilmesine de karar verilmiştir.[10]

MPLA, Angola'nın Kurtuluşu İçin Ulusal Cephe (FNLA), UNITA, Sosyal Yenilenme Partisi (PRS), Angola Seçim Koalisyonu (CASA-CE) ve Cabinda Yerleşimi Kurtuluş Cephesi (FLEC) Angola'nın başlıca siyasi partilerindendir.[11] 23 Ağustos 2017'de yapılan son genel seçimlere göre MPLA %61,1 oy oranı ile 150 milletvekili, UNITA %26,7 oy oranı ile 51 milletvekili, CASA-CE %9,5 oy oranı ile 16 milletvekili, PRS %1,4 oy oranı ile 2 milletvekili ve FNLA %0,9 oy ile 1 milletvekili çıkarmıştır. Ulusal meclisteki milletvekili dağılımın 136'sı erkek, 84'ü kadındır. Toplam milletvekili içinde kadın milletvekillerinin yüzdesi ise %38,2'dir.[12] Bu kapsamda 2022 yılında düzenlenen son genel seçimleri de kazanan MPLA, Angola'da 1975 yılından bu tarafa iktidardadır.[13]

Ülkenin bağımsızlığından sonraki ilk lideri Agostinho Neto'nun 1979 yılında ölümünden sonra 21 Eylül 1979 tarihinden itibaren ülkenin ikinci Cumhurbaşkanlığı görevini José Eduardo dos Santos yürütmüştür. Santos, 2017 yılında düzenlenen son genel seçimlerde aday olmamıştır. Onun yerine Angola'nın eski Savunma Bakanı ve MPLA Partisinin Başkan Yardımcısı olan João Manuel Gonçalves Lourenço Cumhurbaşkanı adayı olmuş ve kazanılan seçimler sonucu görevine başlamıştır.[14]

---

[6] Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, "The History Of Angola", http://www.angolaembassybw.com/history-of-angola/ Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[7] Türkkaya, Ataöv. Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri (Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları), 1977, s. 429.
[8] Mürsel Bayram "Enerjeopolitik Müdahaleler ve Afrika'daki İç Savaşlar: Nijerya, Angola ve Sudan Örnekleri", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2017), 7(1), 217-228, s.221-222.
[9] Rob Kevlihan "Angola", ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/261064849 (2008), s. 1. Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[10] Republic of Angola, Constitution of the Republic of Angola, 2010, s. 39-40.
[11] Kevlihan, a.g.m., s. 1.
[12] The World Factbook, a.g.e.,
[13] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Angola'nın Siyasi Görünümü", https://www.mfa.gov.tr/angola-siyasi-gorunumu.tr.mfa Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[14] Kevlihan, a.g.m., s. 4.

Angola Anayasası'na göre Bakanların, Anayasa Mahkemesi, Sayıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerinin, Cumhuriyet Başsavcısının, Genelkurmay Başkanı ve Angola Silahlı Kuvvetlerinin üst yöneticilerinin, Merkez Bankası Başkanının ve Vilayet Valilerinin atanması Cumhurbaşkanının yetkisindedir.[15]

Resim 3: Angola'da Coğrafya

4. COĞRAFYA

Güney Afrika'nın batı kıyısında ve ekvatorun güneyinde yer alan Angola Cumhuriyeti'nin; kuzeyinde Kongo Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti, güneyinde Namibya, doğusunda Zambiya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti (eski adıyla Zaire) sınır komşularıdır. Angola'nın batısında 1.650 km Atlantik Okyanusu kıyı şeridi uzanmaktadır. Ülke, 1.246.700 km^2 yüzölçümüne sahiptir ve kara sınırı 4.837 km uzunluğundadır.[16]

Angola'da Ekim ayından Nisan ayına kadar süren yağışlı sıcak mevsim ve Cacimbo olarak bilinen Mayıs ayından Eylül ayına kadar süren kurak mevsim olmak üzere iki mevsim yaşanmaktadır. Ülkenin ortalama en yüksek sıcaklık değeri 27°C iken en düşük sıcaklık değeri ise 17°C'dir. Angola'nın Güney yarım kürenin intertropikal ve subtropikal bölgesindeki coğrafi konumu, denize yakınlığı ve yükseltisi sebebi ile ülke iki farklı iklim bölgesine sahiptir. Bu bölgelerden ilki, yıllık ortalama bağıl nem oranı %30 ve ortalama sıcaklığı 23°C'nin üzerinde olan Kıyı Bölgesidir. İkincisi ise İç Bölgedir. İç bölge yüksek yağış ve yüksek sıcaklığın görüldüğü Kuzey Bölgesi; düşük sıcaklıkların ve kuru iklimin yaşandığı merkezi plato bölgelerini kapsayan Rakım Bölgesi ve Kalahari Çölü'ne yakın olması nedeni ile yarı kurak olan Güneybatı Bölgesi'ne ayrılmıştır. Ayrıca Güneybatı Bölgesi büyük kıtasal tropik hava kütlelerine maruz kalmaktadır.[17]

Angola'nın en büyük nehri, aynı zamanda ülkenin ulusal para birimine de adını veren 1000 km uzunluğundaki Kwanza Nehri'dir. Diğer önemli nehirleri ise 975 km ile Kubango, 800 km ile Cunene ve 150 km uzunluğundaki Zaire'dir.[18] Angola'nın merkezindeki Kwanza Nehrinin bir kısmı ve kuzeydeki Kubango Nehri'nin tamamı, başta turistik geziler maksadıyla olmak üzere büyük teknelerle gezilebilmektedir.[19] Kwanza Nehri üzerinde elektrik üretimi için

[15] T.C. Dışişleri Bakanlığı, Angola'nın Siyasi Görünümü.
[16] Governo De Angola, "Sobre Angola", https://governo.gov.ao/ao/angola/sobre-angola/ Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[17] Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, "Angola", https://www.angola.or.jp/angola-en/#geography Erişim Tarihi: 17.01.2022.
[18] Governo De Angola, Sobre Angola.
[19] Staeger, Rob. Angola (Africa: Continent in the Balance) by Robert I. Rotberg (Editor), (The Kennedy School, Harvard University, Mason Crest Publishers), 2007, s. 12.

yapılan Capanda Barajı 2005 yılında tamamlanmıştır.[20] Ayrıca nehir sularından alüvyal elmaslar elenerek çıkarılmaktadır.[21]

Angola'nın doğal alanları: Maiombe ormanı gibi nemli ve sık ormanlar, Lundas gibi ormanlar ile ilişkilendirilen savanlar, Luanda'daki çalılıklarla veya ağaçlar ile dolu kuru savanlar, Kassanje şehir merkezi ve Lundas'ın belirli bölgeleri olmak üzere 5'e ayrılmaktadır. Ayrıca Sumbe'nin güneyinden başlayarak kıyı şeklinde uzanan Bozkır bölgeleri ve Angola'nın en güneyindeki dar bir sahil şeridini oluşturan Namib Çölü'de bulunmaktadır. [22]

Angola coğrafyasında çeşitli hayvanlar yaşamaktadır. Maiombe Ormanı'nda şempazeler, goriller, papağanlar ve diğer hayvan türleri bulunmaktadır. Ülkenin kuzey, orta ve doğu bölgelerinin daha nemli kısımlarında ise yaban mersini, mavi duiker ve filler yaşamaktadır. Daha kurak bölgelerinde ise gemsbok, bahar böceği, gnus, impalas, bufalo, fil, çita, zürafa ve zebra sürüleri yaşamaktadır. Ülke genelinde ise aslanlar, kızıl samurlar, sırtlanlar, roan antilopları, su aygırları ve leoparlar yaşamaktadır.[23] Ayrıca nehirlerde timsahlar ve denizlerde de çeşitli balıklar ve deniz canlıları yaşamaktadır.[24]

5. İDARİ YAPI

Angola'nın idari yapısı 18 il ve 162 belediyeden oluşmaktadır. Angola Anayasası "geleneksel otoriteler" gibi belediye kuruluşlarını da tanıması sebebi ile Angola, ulusal hükümet düzeyine sahip üniter bir ülkedir. Zira Anayasaya göre, alt ulusal hükümetler ayrı tüzel kişiliklere sahiptir. Belediyeler de idari amaçlar için 532 komüne ayrılmıştır.[25] Ülkede bulunan 18 il: Bengo, Benguela, Bie, Cabinda, Cuando Cubango, Cuanza-Norte, Cuanza-Sul, Cunene, Huambo, Huila, Luanda, Lunda-Norte, Lunda-Sul, Malanje, Moxico, Namibe, Uige, Zaire'dir.[26]

2000'li yılların başından itibaren, Angola'da yerel yönetimler büyük oranda gelişmiştir. Bu kapsamda Angola'nın idari yapılanmasında önemli olan söz konusu 18 eyaletin bölge valileri Cumhurbaşkanı (yürütme) tarafından atanmaktadır. Belediye yöneticileri ise belediyenin bağlı olduğu ilin valisi tarafından atanmaktadır. 2007 yılından itibaren Angola hükümeti âdem-i merkeziyetçilik çerçevesinde çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda 2007 yılından bu yana Mahalli İdare Kanunu'nun uygulanmasının ardından belediyeler, bağımsız bütçe birimleri olmuştur. Ayrıca ülke çapındaki ilk yerel seçimlerin yapılması düşüncesi son dönemlerde hükümetin gündeminde önemli bir yer tutmaktadır.[27] Ayrıca iller; konseylere, komünlere, çevrelere, mahallelere ve köylere ayrılmıştır. İlaveten Yüksek Mahkemeye hizmet eden ve hâkimlerinin Cumhurbaşkanı tarafından atandığı il ve belediye mahkemeleri de bulunmaktadır.[28]

---

[20] Staeger, a.g.e., s. 53.
[21] Staeger, a.g.e., s. 51.
[22] Governo De Angola, Sobre Angola.
[23] Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, a.g.e.,
[24] Governo De Angola, Sobre Angola.
[25] OECD, "Angola", https://www.oecd.org/regional/regional-policy/profile-Angola.pdf 2016.
[26] Governo De Angola, "Governadores Provinciais", https://governo.gov.ao/ao/governo/governadores-provinciais/ Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[27] OECD, a.g.e.,
[28] Britannica, "Government and society", https://www.britannica.com/place/Angola/Government-and-society Erişim Tarihi: 16.01.2022.

6. EKONOMİ

Angola, dünyanın en hızlı büyüyen ve gelişen ekonomilerinden birisine sahiptir. Ülkenin ekonomisinin odağında petrol bulunmaktadır. Ülkenin kalkınması, ekonomik, sosyal ve idari altyapıların gelişmesi büyük oranda petrol gelirlerine bağlıdır. Angola idaresi, bahse konu bağlılığı azaltmak için çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Angola, 2017 yılında gerçekleşen 122,1 milyar Dolarlık Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) ile Sahra altı Afrika'nın en büyük 3. ekonomisine sahip olmuştur.[29] 2019 yılı verilerine göre ise Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'sı (GSYİH) yaklaşık 97.261 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Angola; petrol, doğal gaz, elmas, kahve, mermer, sisal, demir, doğal ve mineral kaynaklar yönünden zengindir. Ayrıca 2011 verilerine göre Angola'nın GSYİH'sında sanayi %61,4, hizmetler %28,4, tarım %10,2 olarak sektörel dağılım göstermiştir. Balık işleme, gıda işleme, şeker, bira yapımı, tütün ürünleri, tekstil ve gemi tamiri çeşitli endüstriyel alanlardır. 2016 tahminlerine göre işsizlik oranı 6,6'dır.[30] 2018 yılı enflasyon oranının ise tahmini %19,6 olarak gerçekleşmiştir.[31]

Angola hükümetinin 2018 yılında gerçekleşen ihracat hacmi 40,6 milyar ABD doları iken ithalat hacmi ise 16 milyar ABD doları'dır. Ülkenin başlıca ihraç ettiği mallar, ham petrol ve elmas; başlıca ithal ettiği kalemler ise teknik teçhizat, tekstil, makine, ilaç, tüketim malzemeleri ve gıdadır. Diğer taraftan IMF verilerine göre Angola ekonomisi 2019 yılında %1,5 oranında küçülme yaşamıştır.[32]

6.1. Petrol ve Madencilik

Angola'nın petrol üretim çalışmaları 1955 yılında başlamıştır. 2002 yılında ülkede yaşanan iç savaşın sona ermesi sonucu petrol üretim faaliyetleri hız kazanmıştır. Ülke ekonomisinde petrol; ihracatın %90'ını, devlet gelirlerinin %70'ini ve GSYİH'nın %50'sini oluşturmaktadır. Ayrıca Angola, Sahra altı Afrika'nın Nijerya'dan sonra en büyük ikinci petrol üreticisi ve dünyanın beşinci elmas üreticilerinden biri konumundadır.[33] Elmas, ülke ihracatına %5 katkıda bulunmaktadır. Ülke, OPEC üyesidir ve petrol üretim seviyeleri konusunda OPEC'in yönlendirmesine tabidir.[34]

Angola, ayrıca Doğalgaz İhraç Eden Ülkeler Forumu'na da katılmak istemektedir. Ülkede yürütülen LNG faaliyetleri doğrultusunda önemli bir sıvılaştırılmış doğal gaz (liquified natural gas-LNG) ihracatçısı olması beklenmektedir. Ülkede yapılan çalışmalar sonucunda LNG, sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) ve bu ikisinin daha yüksek basınçta sıkıştırılmış hallerinin (condensate) üretilmesi planlanmaktadır. Bu bağlamda uluslararası konsorsiyumlar tarafından çeşitli projeler geliştirilmektedir.[35]

Angola'da yer alan diğer maden yatakları ise demir, altın, manganez, fosfat, bakır, kalay, kurşun, çinko, wolframium, tungsten/vanadyum, kuvars, titanyum, krom, berilyum, alçı,

---

[29] T.C. Ticaret Bakanlığı, "Türkiye ile Ticaret", https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/angola/ulke-profili/turkiye-ile-ticaret 2020.
[30] The World Factbook, a.g.e.,
[31] T.C. Ticaret Bakanlığı, , a.g.e.,
[32] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Angola'nın Ekonomisi", https://www.mfa.gov.tr/angola-ekonomisi.tr.mfa Erişim Tarihi: 16.01.2022.
[33] Gülşen Kaş "Angola Petrol Gelirlerinin ve Kurumsal Kalitesinin, Ekonomik ve Sosyal Yapıları Üzerindeki Etkileri", Bulletin of Economic Theory and Analysis, (2019), 4(1), 35-65, https://orcid.org/0000-0002-0224-5875 s. 40.
[34] The World Factbook, a.g.e.,
[35] T.C. Ticaret Bakanlığı, , a.g.e.,

kaolin, mermer, uranyum ve granittir. Söz konusu doğal kaynakların sadece küçük bir kısmı tam olarak değerlendirilmektedir.[36]

6.2. Tarım ve Balıkçılık

Angola devleti bağımsızlığını kazanmasının ardından kahve, muz, şeker kamışı, palm yağı pamuk, mısır ve tuz gibi tarımsal ürünlerin üretimini ve ihracatını yapan bir ülke konumuna gelmiştir. Dünyanın en büyük dördüncü kahve tedarikçisi olan Angola, ayrıca kordonlar ve sicim için kullanılan, güçlü bir lif olan sisaliyi büyük miktarda üretmiştir. Böylece Angola, gıda üretiminde kendi kendine yeten bir ülke olmuştur. Ancak ülkede baş gösteren iç savaş sebebi ile Angola'da halkın büyük çoğunluğu yer değiştirmiş, altyapılar tahrip edilmiş ve tarım alanlarının yerinde maden alanları belirmiştir. Bu nedenle tarımsal üretim giderek azalmış ve tarımın ülke ekonomisindeki payı %10'lara kadar düşmüştür. Şu anki durumda gıda ihtiyacı büyük ölçüde ithalat ile karşılanmaktadır. Angola hükümeti tarımsal üretimin yeniden inşası için çeşitli faaliyetler yürütmektedir.[37] Günümüzde tarımı yapılan geçimlik ürünler ise muz, manyok, mısır, tatlı patates, şeker kamışı, ananas, patates, lahana ve narenciyedir.[38]

Angola ayrıca Afrika'nın zengin deniz kıyılarından birisine sahiptir. Ülkenin güneyinde, soğuk Benguela akıntısının tropik sularla buluştuğu ve plankton için elverişli koşulların oluştuğu bir alan bulunmaktadır. Başlıca deniz türleri; sardalya, uskumru, ton balığı ve çeşitli kabuklu deniz ürünleridir. Günümüzde ise bağımsızlık öncesi döneme göre gerileme göstermiş olan bahse konu sektörün rehabilitesi için hükümet tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.[39] Başta kahve üreticiliği olmakla birlikte, tarım ve balıkçılık alanında yapılacak iyileştirmeler sonucu ülke ekonomisin petrole olan bağımlılığı azaltılacak ve söz konusu sektörlerin ekonomi içindeki katkısı giderek artacaktır.

7. SOSYAL YAPI

Angola'nın demografik yapısı genç bir nüfusa sahiptir. Angola'da konuşulan dillerin büyük çoğunluğu Bantu dil grubuna ait dillerden oluşmaktadır. Eski bir Portekiz sömürgesi olması sebebi ile ülkede konuşulan en yaygın dil Portekizcedir. Halkının büyük çoğunluğu Bantu kökenli olan Angola'nın nüfusun yarısından biraz fazlası Hristiyanlık dinine mensuptur. Ülkede yaşayan en yaygın etnik grup ise Ovimbundu'dur.[40]

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Angola'nın nüfusu 2022 yılı tahmini verilerine göre yaklaşık 34.795.287 kişidir. Nüfusun çoğu ülkenin batı bölgesinde; özellikle de başkent Luanda olmak üzere kentlerde yaşamaktadır. Bu kapsamda 2022 yılı verilerine göre kentsel nüfus oranı toplam nüfusun %68,1'ini oluşturmaktadır. Angola'da 27 yıl süren iç savaşının bitmesinin üzerinden 10 yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen ülkede yoksulluk, yüksek oranlı anne ve çocuk ölümleri vb. sosyoekonomik sıkıntılar devam etmektedir. İç savaş sonrası artan petrol üretimi sebebi ile ekonomik büyüme hızlanmış olsa da Angola halkının 40'ı hala yoksulluk sınırının altında yaşamakta, özellikle genç ve yetişkin nüfusta görülen işsizlik oranı yüksek düzeyde

[36] The Monograph of the Republic of Angola. (The Third UN Conference on LDC (LDC – III), Brussels, 14-20 May 2001), 2001, s. 12.
[37] Staeger, a.g.e., s. 50.
[38] The World Factbook, a.g.e.,
[39] The Monograph of the Republic of Angola, a.g.e., s. 12.
[40] The World Factbook, a.g.e.,

seyretmektedir. Genç nüfusun yaklaşık %45'i 15 yaşın altındadır. Doğum oranı 2022 yılı tahmini verilerine göre 41.8 doğum/1.000 nüfus iken; ölüm oranı ise 8.01 ölüm/1.000 nüfustur. Bu kapsamda 2022 yılı verilerine göre nüfus artış oranı %3.36'dir. [41]

Nüfusun yaş yapısı ise:

- 0-14 yaş: %47,83 (erkek 7.758.636/kadın 7.797.869)
- 15-24 yaş: %18,64 (erkek 2.950.999/kadın 3.109.741)
- 25-54 yaş: %27,8 (erkek 4.301.618/kadın 4.740.463)
- 55-64 yaş: %3.43 (erkek 2.950.999/kadın 3.109.741) erkek 523.517/kadın 591,249)
- 65 yaş ve üstü: %2,3 (erkek 312.197/kadın 436.050) (2020 tahmini)[42] oranında dağılım göstermiştir.

2019 verilerine göre ülkenin eğitim giderleri GSYİH'nın %1,8'i ve toplam devlet harcamalarının %6'sıdır. İlkokul eğitimine devam etmek, ülkede zorunlu olmasına rağmen çocukların sadece üçte biri ilkokula gitmektedir. İlkokul 5. sınıfa kadar okuyabilen öğrencilerin eğitime devam etme oranı ise yalnızca %6'dır. Ayrıca ülkede ortaokulu içeren okul sayısı çok azdır.[43]

Angola toplumunun 15 yaş üzeri okuryazarlık oranı 2015 verilerine göre toplam nüfusun %71,1', erkelerin %82'si ve kadınların %60,7'sidir.[44] Angola gençlerinin %0,7'sinden azı ülkedeki üniversitelere devam etmektedir.[45] İç savaş nedeni ile öğretmenlerin hayatını kaybetmesi ve göç etmesi sonucu ülkede büyük ölçüde öğretmen açığı bulunmaktadır. Angola Eğitim Bakanlığı bahsi edilen açığı kapatmak için çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

Ülkenin 2018 verilerine göre sağlık alanında yaptığı harcamaların oranı %2,6'dır. Yine 2017 yılı verilerine göre hastaların doktora erişim oranı 0,22 doktor/1.000 nüfus şeklindedir. Sarıhumma, kolera, zika, şistozomiyaz, kuduz, dang humması, sıtma, tifo, bakteriyel ve protozoal ishal, Hepatit A ve HIV/AIDS halk arasında görülen başlıca hastalıklardır.[46] Sıtma, sarıhumma, zika, kolera gibi bulaşıcı hastalıklar halk arasında yaşanan ölümlerin %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır.

Ülkenin sağlık altyapısının geliştirilmesi için bazı sağlık sektörü ortaklarının işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. İşbirliği yapılan ortaklar arasında Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Küba İşbirliği, Küresel Fon, USAID, PMI, JICA ve Birleşmiş Milletler ajansları, sivil dernekler, STK'lar (MSF, Ulusal, Kızılhaç Dünya Vizyonu, MENTOR, ADPP ve diğerleri), petrol şirketleri dâhil yerli ve yabancı şirketler ve bölgesel kuruluşlar (SADC, AU, CPLP) bulunmaktadır. Küresel Fon, Avrupa Birliği ve Dünya Bankası ülkenin ulusal sağlık sistemini güçlendirmek için Angola Sağlık Bakanlığı'nın programlarını desteklemektedir.[47]

---

[41] The World Factbook, a.g.e.,
[42] The World Factbook, a.g.e.,
[43] UNESCO, "Angola", http://uis.unesco.org/country/AO Erişim Tarihi: 16.01.2022.
[44] The World Factbook, a.g.e.,
[45] Scholaro Pro, "Education System in Angola", https://www.scholaro.com/pro/Countries/Angola/Education-System Erişim Tarihi: 20.01.2022.
[46] The World Factbook, a.g.e.,
[47] World Health Organization, "WHO country cooperation strategy at a glance: Angola", https://www.who.int/publications/i/item/WHO-CCU-18.02-Angola 2018.

7.2. Dil

Ülkenin resmi dili Portekizcedir. Ülke genelinde yaygın olarak konuşulan diğer diller ise Umbundo, Fiote, Kikongo, Kimbundo, Nhaneca, Tchokwe, Kwanyama, Nganguela, Mbunda, vb. dir.[48] 2014 yılında nüfus sayımındaki verilere göre söz konusu dillerin toplam nüfus içindeki tahmini konuşulma oranı: Portekizce %71,2 Umbundu %23, Kikongo %8,2, Kimbundu %7,8, Chokwe %6,5, Nhaneca %3,4, Nganguela %3,1, Fiote %2,4, Kwanhama %2,3, Muhumbi %2,1, Luvale %1, diğer %3,6'dır.[49]

7.3. Etnik Yapı

Angola nüfusunun çoğunluğu Bantu kökenlidir.[50] Angola halkının etnik yapısının dağılımı: %37 Ovimbundu, %25 Kimbundu, %13 Bakongo, %2 karışık Avrupa ve yerli Afrikalılardan oluşan Mestico, %1 Avrupa ve %22 oranında diğer gruplulardan oluşmaktadır.[51] Angola'nın eski Portekiz kolonisi olması sebebi ile Avrupa kökenli Angola nüfusunun büyük çoğunluğu Portekiz'den gelmiştir. Ayrıca ülkede, başta Brezilya olmak üzere Latin Amerika ülkelerinden gelenler de vardır.[52]

7.4. Din

2014 yılı tahmini verilerine göre Angola toplumunun dini inanç yapısı %41,1 Katolik, %38,1 Protestan, %8,6 diğer dinler ve %12,3 hiçbir dine inanmayanlar şeklinde dağılım göstermektedir.[53] Bu kapsamda Angola halkının büyük çoğunluğu Hristiyan'dır. Afrika'nın geleneksel dinlerine ve İslamiyet'e inananlar ise azınlık bir grubu oluşturmaktadır. Özellikle Senegal, Mali ve Nijerya'dan gelenlerin çoğunluğu Müslümandır.[54]

8. ULAŞIM VE TURİZM

Ülkede ulaşım havayolu, demiryolu, karayolu, denizyolu ve boru hatları ile sağlanmaktadır. Ülkede asfalt pistli 32, asfaltsız pistli 70 adet olmak üzere toplamda 102 tane havaalanı bulunmaktadır.[55] Ülkenin uluslararası havalimanı olan Quatro de Fevereiro Havalimanı, hem uluslararası hem de yerli havayollarına hizmet vermektedir. Söz konusu havayolunun 5 kapısı, 3.700 ve 2.600 metrelik 2 adet pisti bulunmaktadır.[56] Angola'nın toplam demiryolu hattı 2014 yılı verilerine göre 2.852 km'dir.[57] Angola hükümeti, Ulaştırma Bakanlığına bağlı olarak Benguela, Luanda ve Moçamedes demiryolu hatlarını işletmektedir. Angola yönetimi, ülkenin yakın gelecekteki hava ve demiryolu taşımacılığı kapasitesini artırmaya çalışmaktadır. Bahse konu süreçte Çin, öncelikle hava ve demiryolu altyapısı için finansman sağlarken; ABD şirketleri de uçak ve lokomotif tedarikinde öncü durumunda bulunmaktadır.[58]

---

[48] Governo De Angola, Sobre Angola.
[49] The World Factbook, "Angola", https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/angola/ Erişim Tarihi: 02.01.2022.
[50] Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, a.g.e.,
[51] The World Factbook, a.g.e.,
[52] Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, "Demographics", http://www.angolaembassybw.com/about-angola/#7 Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[53] The World Factbook, a.g.e.,
[54] Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, Demographics.
[55] The World Factbook, a.g.e.,
[56] International Trade Administration, "Angola - Transportation (Aviation and Rail)", https://www.trade.gov/country-commercial-guides/angola-transportation-aviation-and-rail Erişim Tarihi: 20.01.2022.
[57] The World Factbook, a.g.e.,
[58] International Trade Administration, , a.g.e.,

2018 verilerine göre ülkenin karayolu ağı asfaltsız 12.400 km ve asfaltlanmış 13.600 km olmak üzere toplamda 26.000 km'dir. Ülkenin suyolu 2011 verilerine göre 1.300 km'dir. 2013 verilerine göre ülkenin boru hatları da 85 km sıvı petrol gazı, 352 km gaz, 1065 km petrol ve 5 km petrol/gaz/su hatlarından oluşmaktadır. Ülkenin LNG terminali ise Angola Soyo'dur.[59]

1.650 km'lik bir kıyı şeridi bulunan Angola'nın ana limanları Lobito, Luanda ve

Resim 4: Angola'da Turizm

Namibe'dir. Lobito Limanı Angola'nın Atlantik kıyısını, Zambiya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne bağlayan Benguela demiryolu hattına bağlıdır. Ülkenin diğer önemli limanları ise Porto Amboim, Cabinda Limanı ve Soyo Limanı'dır.[60] Ayrıca Angola'nın en büyük nehri olan 1000 km uzunluğundaki Kwanza Nehri'nin sadece 240 km'si taşımacılık ve turizm için kullanılabilmektedir.[61] İlaveten 2021 yılı verilerine göre Angola hükümeti 8 petrol tankeri, 13 genel kargo ve 33 diğer taşıtlar olmak üzere toplam 54 araçla deniz ticareti de yapmaktadır.[62]

Angola'da şelaleler, nehirler, dağlar, göller, çöller, plajlar, tropikal sahiller, mağaralar ve milli parklar gibi çeşitli doğal turizm alanları bulunmaktadır. Maiombe Ormanı, Kalandula Şelalesi, Chiumbe Nehri Şelaleleri, Ruacana Şelaleleri, Namib Çölü, Sassa Mağarası, Nzenzo Mağaraları, Pungu-a-Ndongo'daki Kara Kayalar, Quicombo Nehri, Huila Platosu'nun dağları, Serra da Leba Geçidi ülkede başlıca bilinen turistik yerlerdir. Ayrıca ülkenin altı adet Milli Parkı, dört adet Kısmi Doğa Koruma Alanı, Dev Sable Antilop (fauna) ve Welwitschia Mirabilis (flora) gibi bazı endemik türlerin yaşadığı iki Doğal Koruma Alanı bulunmaktadır.[63]

2017 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesine alınan Mbanza Kongo Şehri[64,] ülkede Afrika'nın en büyük açık hava pazarı olarak bilinen Roque Santeiro Pazarı, Ulusal Antropoloji Müzesi ve Silahlı Kuvvetler Müzesi gibi çeşitli müzeler ve tarihi binaların da yer aldığı bazı turistik mekânlar da bulunmaktadır. Angola'nın henüz keşfedilmemiş çok çeşitli turistik potansiyeli bulunmakla birlikte Angola Hükümeti söz konusu önemli alanı geliştirmek için

[59] The World Factbook, a.g.e.,
[60] Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, a.g.e.,
[61] Governo De Angola, Sobre Angola.
[62] The World Factbook, a.g.e.,
[63] Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, a.g.e.,
[64] Embaıxada Da Republic De Angola Nos Estados Unidos Da America, "Culture", https://angola.org/culture/#:~:text=The%20traditional%20arts%20of%20Angola,ethnolinguistic%20group%20has%20distinct%20styles. Erişim Tarihi: 17.01.2022.

Otelcilik ve Turizm Bakanlığı'nı kurmuştur. Angola'nın eşsiz doğal güzellikleri, etnik kültürü ve ulusal mutfağı ile birleştirildiğinde ülke için büyük bir ekonomik gelir kapısı olacaktır.[65]

9. KÜLTÜREL HAYAT

Angola kültürü, çoğunlukla Portekiz kültüründen etkilenmiş yerli Bantu kültürüdür. Avambo, Ovimbundu, Bakongo, Ambundu, Chokwe ve diğer halklar, kendilerine has gelenekleri, dilleri ve kültürel özellikleri sergileyen farklı etnik topluluklardır.[66] Angola'nın kültürel zenginliği farklı alanlarda kendini göstermektedir. Angola kültürünü yansıtan başlıca nesneler: ritüeler ve danslar için yapılan maskeler, ahşap heykelcikler, baobab ağacı, müzik aletleri, yağlı boya ya da kumdan yapılan tablolar vb. dir.[67]

Rebita (akordeon ve armonika tabanlı müzik tarzı[68]) ve Semba gibi geleneksel ezgilerdeki müzikler ile Zouk, Kizomba ve Kuduro gibi modern müzikler uluslararası çapta tanınan başlıca kültürel özelliklerdir. Marimba, batuque ve kissange Angola kültürel mirasının bir parçası olan bazı müzik aletleridir.[69] Ayrıca tohumlarla doldurulmuş su kabakları ile yapılan çalkalama aletleri olan saxiler, içinde tahta bir çubuk bulunan bir sürtünme tamburu olan ngomalar (bongos), mpwita olarak bilinen davullar, yumuşak ahşap bir trompet olan rüzgâr enstrümanı vandumbular, antilop boynuzundan yapılan mjemboeroseler, dokunulduğunda müzik yapan yaylı çalgı hungular ve üç telden oluşan kakocha adı verilen kemanlar Angola'nın geleneksel müzik aletleridir.[70]

Dünyanın en ünlü danslarından biri olan Samba'nın, Angola duasına dayanmış olabileceği düşünülmektedir. Samba kelimesinin kökleri Angola'daki kuzamba (dua etmek) kelimesine dayanmaktadır. Brezilyalı plantasyon sahiplerinin, dua eden Angolalı köleleri görerek bahsi edilen eylemi bir dans olarak algıladıkları ve sonra da söz konusu eylemin Brezilya kültüründe dans olarak kullanıldığı düşünülmektedir.[71]

Kökleri 19. yüzyıla dayanan modern Angola edebiyatı, Afro-Portekizli yazar José da Silva Maia Ferreira'nın bir ayet kitabının 1850'de Luanda'da yayınlanmasıyla başlamıştır. Bir Angolalı tarafından yazılan ilk roman olan Antonio Assis Junior'ın "*O Segredo da Morta*" (Ölülerin Sırrı) adlı kitabı 1935'te yayınlanmıştır.[72] En tanınmış çağdaş Angolalı yazarlardan biri ise 1965 yılında Luanda'nın gecekondu mahallelerindeki yaşamı kısa öyküleri ile kaleme alan José Luandino Vieira'dır. Günümüzde denemeler, şiir kitapları, öyküler, çocuk kitapları ve çok çeşitli türlerdeki romanlar Angola edebiyatının unsurlarını oluşturmaktadır.[73]

---

[65] Global Tourism Forum, "Tourism in Angola", https://www.globaltourismforum.org/blog/2019/11/22/tourism-in-angola/ 2019.
[66] Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, "Culture", http://www.angolaembassybw.com/about-angola/#3 (Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[67] Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, Culture.
[68] Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, Culture.
[69] Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, a.g.e.,
[70] Staeger, a.g.e., s. 66.
[71] Staeger, a.g.e., s. 66.
[72] Broadhead, Susan H.; Martin, Phyllis. African Historical Dictionaries: Historical Dictionary of Angola by Jon Woronoff (Editor), (Inc. Metuchen, N.J., & London, The Scarecrow Press,), 1992 (See No: 52), s. 113.
[73] Staeger, a.g.e., s. 67.

9.1. Eğlence ve Festivaller

Angola'da bronz, ahşap, seramik ve fildişinden yapılan maskeler kültürel ritüellerin önemli bir parçasıdır. Söz konusu ritüellerden bazıları, her yıl hasatın kutlanması için yapılan eğlenceler ve av mevsiminde yapılan etkinliklerdir. Bir kişinin hayatında, çocukluktan yetişkinliğe veya yaşamdan ölüme geçiş gibi yaşamsal değişiklikler için yapılan etkinlikler de diğer kültürel ritüellerin başında gelir.[74]

Resim 5: Angola'da Eğlence ve Festivaller

Lent'in (Paskalya öncesi tutulan 40 günlük oruç) son haftasına Kutsal Hafta denir ve bu hafta önemli kilise festivallerini içermektedir. 8 Ocak Angola Ulusal Kültür Günü, 14 Nisan ise Gençlik Günü olarak kutlanmaktadır. 25 Mayıs Afrika Günü'nde ise Kıtanın birliğini vurgulamak için kutlamalar yapılmaktadır. [75]

9.2. Yemek Kültürü

Angola'nın yüzyıllarca Portekiz sömürgesi olması sebebi ile Angola mutfak kültürü, Portekiz mutfağından büyük oranda etkilenmiştir. Angola mutfağında en yaygın olarak kullanılan malzemeler manyok, palm yağı, patates, mısır, tatlı patates, et, balık, ıstakoz ve karides gibi kabuklu deniz ürünleri, çeşitli baharatlar ve sebzelerdir.[76] Ayrıca Brezilya mutfağının da etkisi görülen ülke mutfağının ünlü yemekleri şunlardır:

Resim 6: Angola'da Yemek Kültürü

- Caldeirada de cabrito: 11 Kasım Angola bağımsızlık günü için yapılan geleneksel bir yemektir. Keçi eti ile yapılan ve pilavla servis edilen bir tür yahnidir.

[74] Staeger, a.g.e., s. 66.
[75] Staeger, a.g.e., s. 74-75.
[76] Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, a.g.e.,

- Cabidela: Prinç, mantar, sirek sarımsak, soğan ve domates ile servis edilen bir tavuk yemeğidir. Ayrıca söz konusu yemek Brezilya mutfağına da dâhil edilmiştir.
- Farofa: Tuzlu, kızarmış manyok unu ile yapılan pirinç ve fasulye yemeğidir. Bahse konu yemek Angola mutfağına Brezilya'dan gelmiştir. Ancak Brezilya'da farofa olarak yapılan yemek, Angola farofasından büyük oranda farklıdır.
- Çhikuanga: Manyoktan yapılan Chikuanga, ekmek sevenler için bir kuzeydoğu Angola spesiyalitesidir. Muz yapraklarına sarılarak servis edilmektedir.
- Cocoda amarela: Sarı hindistancevizi anlamına gelen ve bol miktarda yumurta sarısı ile yapılan bir puding çeşididir. Angola'nın popüler tatlılarından biri olan sözü edilen tatlı şeker, yumurta sarısı, tarçın ve rendelenmiş hindistancevizi ile yapılmaktadır.
- Balık Güveci: Kabuklu deniz ürünleri ya da balıkların palm yağı, soğan, tatlı patates, domates, ıspanak ve baharatlarla pişirilmesi ile yapılan yemektir. Pilavla servis edilir. Halk arasında söz konusu yemeğin baş ağrısından önce yenilmesi durumunda tedavi edici özelliği olduğuna inanılır.[77]
- Mantar: Genellikle manyok veya mısır unundan yapılan bir tür yulaf lapasıdır.
- Calulu: Palm yağında sebzeler ile pişirilen tuzlanmış taze ya da kurutulmuş balık yemeğidir.
- Mwamba de galinha: Domates, fıstık ve bamya ile pişirilen soslu tavuk yemeğidir.[78]
- Kussangua: Mısır unundan yapılan geleneksel bir alkolsüz içecektir.
- Mukua: Genellikle dondurma yapımında kullanılan ve Baobab ağacından toplanan kuru meyvedir.
- Tavuk muamaba: Palm yağı ile terbiye edilerek yapılan bir tavuk yemeğidir.[79]

10. RESMİ TATİLLER

Ülkenin resmi tatilleri şunlardır:

- 1 Ocak: Yılbaşı
- 4 Şubat: Silahlı Mücadele Günü (Portekizli sömürgecilere karşı silahlı ayaklanmanın başlangıcı)
- 16 Şubat: Karnaval (Karnaval, Kül Çarşamba'dan (batı kiliselerinde orucun ilk günü) önceki günlerde iki günlük bir parti ile kutlanır. Kül Çarşamba, Lent'in (Paskalya öncesi tutulan oruç) başlangıcını işaret eden bir Roma Katolik kutsal günüdür. 40 Günlük Lent süresi boyunca, Angolalı Roma Katoliklerinin Mesih'in yaşamı gibi yaşamaları beklenir.)
- 8 Mart: Dünya Kadınlar Günü
- 23 Mart: Güney Afrika Kurtuluş Günü (2018 yılında Angola'da dâhil olmak üzere Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'nun tüm üye ülkeleri, 23 Mart'ı Güney Afrika Kurtuluş Günü olarak adlandırarak resmi tatil ilan etmiştir. 23 Mart, Angola ve Küba kuvvetlerinin Cuito-Cuanavale Savaşı'nda Güney Afrika'ya karşı kazandığı zaferin günüdür.)
- 2 Nisan: İyi Cumalar (Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği ve çarmıhta öldüğü gün.)
- 4 Nisan: Angola Barış Günü (Angola İç Savaşı'nı sona erdiren antlaşma olan Luena Anlaşması'nın imzalandığı gün.)

---

[77] Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, "Angola Cuisine", http://www.angolaembassybw.com/angola-cuisine/ Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[78] Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, a.g.e.,
[79] World Travel Guide, "Angola Food and Drink", https://www.worldtravelguide.net/guides/africa/angola/food-and-drink/ Erişim Tarihi: 16.01.2022.

- 5 Nisan: Angola Barış Günü Tatili
- 1 Mayıs: İşçi Bayramı
- 17 Eylül: Ulusal Kahramanlar Günü (Angola'nın ilk Cumhurbaşkanı Dr. Agostinho Neto'nun doğum tarihi anılarak ulusal kahramanlar da yâd edilmektedir.)
- 2 Kasım: Bütün Ruhlar Günü
- 11 Kasım: Bağımsızlık Günü (Angola'nın Portekiz sömürgesinden kurtularak bağımsızlığın kazanıldığı gün.)
- 25 Aralık: Noel Günü[80]

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin Angola ile ilişkileri çok eski dönemlere dayanmamaktadır. Bu kapsamda Türkiye, Luanda Büyükelçiliğini 1 Nisan 2010 tarihinde açarken; Angola ise Ankara Büyükelçiliğini 4 Nisan 2013 tarihinde açmıştır. Bu sürecin sonrasında Türkiye-Angola ilişkileri, 2014 yılında Ekvator Ginesi'nde düzenlenen 2. Türkiye-Afrika Zirvesi'nin ardından ivme kazanmaya başlamıştır.[81]

11-12 Temmuz 2017 tarihleri arasında Luanda'da, dönemin Gümrük ve Ticaret Bakanı Bülent Tüfenkçi ile Angola Adalet ve İnsan Hakları Bakanı Rui Jorge Carneiro Mangueira'nın eş başkanlıklarını yaptığı Türkiye-Angola Karma Ekonomik Komisyonu 1.Dönem Toplantısı gerçekleştirilmiştir. 27 Temmuz 2018 tarihinde Güney Afrika Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen BRICS Zirvesi'nde T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Angola Cumhurbaşkanı João Manuel Gonçalves Lourenço ile resmi temaslarda bulunmuştur. 13-15 Nisan 2019 tarihleri arasında ise Angola hükümetinin Dış İlişkiler Bakanı Manuel Augusto, Türkiye'yi ziyaret etmiş ve T.C Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile ikili bir görüşme gerçekleştirmiştir.[82]

26-29 Temmuz 2021 tarihleri arasında Angola Cumhurbaşkanı João Manuel Gonçalves Lourenço, T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın daveti kapsamında Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulunmuştur. Resmi temaslar kapsamında, Türkiye-Angola ilişkileri tüm yönleriyle ele alınmış ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi yönünde 10 adet işbirliği antlaşması imzalanmıştır.[83]

Türk Hava Yolları (THY), Afrika kıtasındaki uçuş ağını genişleterek 27 Ekim 2021 tarihinde İstanbul-Luanda seferlerine başlamıştır. Söz konusu seferler bağlamında THY, Afrika'daki uçuş destinasyonunu 61'e çıkarmıştır.[84] T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Angola Cumhurbaşkanı João Manuel Gonçalves Lourenço'nun daveti kapsamında 17-18 Ekim 2021 tarihleri arasında Angola'ya resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret çerçevesinde iki ülke arasında eğitim, güvenlik, ekonomi, ticaret, kültür vb. birçok alandaki ikili ilişkilerin daha da geliştirilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Angola, 17-18 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 3. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne de katılmış olup

[80] Public Holidays Global, "Angola Public Holidays 2021", https://publicholidays.africa/angola/2021-dates/ Erişim Tarihi: 17.01.2022.
[81] Serhat Orakçı "Yükselen Afrika'da Yükselen Türkiye", İNSAMER Analiz, 2021.
[82] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye Angola İlişkileri", https://www.mfa.gov.tr/turkiye-angola-siyasi-iliskileri.tr.mfa Erişim Tarihi: 15.01.2022.
[83] Mehmet Tosun "Angola Cumhurbaşkanı Lourenço resmi ziyaret için Türkiye'ye geliyor", Anadolu Ajansı, https://www.aa.com.tr/tr/gundem/angola-cumhurbaskani-lourenco-resmi-ziyaret-icin-turkiyeye-geliyor/2313838 2021. Erişim Tarihi: 16.01.2022.
[84] AA Şirket Haberleri, "THY, Angola'nın başkenti Luanda'ya seferlere başlıyor", https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/ulasim/thy-angola-nin-baskenti-luanda-ya-seferlere-basliyor/666971 2021. Erişim Tarihi: 15.01.2022.

iki ülkenin bağları ve iş birliği geliştirilmeye devam edilmektedir.[85] Bu noktada Angola, Türkiye ile turizm, tarım, hayvancılık ve enerji gibi sektörlerde de işbirliklerini geliştirmek düşüncesindedir.[86]

2014 yılında Türkiye'nin Angola ile ihracat hacmi 288 milyon dolar iken, ithalat hacmi 2006 yılında 26,6 milyon dolar olarak maksimum seviyede gerçekleşmiştir. 2019 yılında ise ihracat düzeyi 209,7 milyon dolar, ithalat düzeyi ise 2,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Angola'da 2014-2016 yılları arasında petrol gelirleri azalmış ve Angola idaresi bu durumun sonucu olarak ithalatı kısıtlayıcı önlemler almıştır. Böylece Angola'da yaşanan ekonomik sıkıntılar sonucu 2014 -2016 periyodunda ihracat hacmi sürekli azalış göstermiştir. 2017 yılından itibaren günümüze kadar gerçekleşen ihracat hacmi ise halen 2014 yılının gerisinde seyretmektedir. Angola ile yapılan ihracatta en önemli kalemler un ve makarna olup, bu iki kalemin Angola ile gerçekleştirilen toplam ihracattaki oranı 2018 yılında yaklaşık % 57'dir. Diğer önemli ihracat kalemleri ise tekstil, beyaz et, hububat, bakliyat, beyaz eşya ve makinadır. Angola'da yapılan ithalat kalemlerinde ise işlenmemiş alüminyum, kereste, hububat, bakliyat, kepek ve kalıntıları önemli bir yer tutmaktadır.[87]

Ülkemiz, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) vasıtasıyla Angola'ya çeşitli alanlarda kalkınma yardımları yapmaktadır. Ayrıca Angolalı öğrencilere 1992 yılından itibaren Türkiye'deki eğitimleri için burs verilmeye başlanmıştır. Günümüzde ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) faaliyetleri sonucu, Türkiye eğitim bursu verilen Angolalı öğrenci sayısı her geçen gün artmaktadır.

KAYNAKÇA

AA Şirket Haberleri, "THY, Angola'nın başkenti Luanda'ya seferlere başlıyor", https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/ulasim/thy-angola-nin-baskenti-luanda-ya-seferlere-basliyor/666971 2021. Erişim Tarihi: 15.01.2022.

Britannica, "Government and society", https://www.britannica.com/place/Angola/Government-and-society Erişim Tarihi:16.01.2022.

Broadhead, Susan H.; Martin, Phyllis. African Historical Dictionaries: Historical Dictionary of Angola by Jon Woronoff (Editor), (Inc. Metuchen, N.J., & London, The Scarecrow Press,), 1992 (See No: 52),

Embaıxada Da Republic De Angola Nos Estados Unidos Da America, "Culture", https://angola.org/culture/#:~:text=The%20traditional%20arts%20of%20Angola,ethnolinguistic%20group%20has%20distinct%20styles. Erişim Tarihi: 17.01.2022.

Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, "Angola Cuisine", http://www.angolaembassybw.com/angola-cuisine/ Erişim Tarihi: 15.01.2022.

Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, "Culture", http://www.angolaembassybw.com/about-angola/#3 Erişim Tarihi: 15.01.2022.

Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, "Demographics", http://www.angolaembassybw.com/about-angola/#7 Erişim Tarihi:15.01.2022.

Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, "The History Of Angola", http://www.angolaembassybw.com/history-of-angola/ Erişim Tarihi: 15.01.2022.

Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, "Angola", https://www.angola.or.jp/angola-en/#geography Erişim Tarihi: 17.01.2022.

Global Tourism Forum, "Tourism in Angola", https://www.globaltourismforum.org/blog/2019/11/22/tourism-in-angola/ 2019. Erişim Tarihi: 17.01.2022.

Governo De Angola, "Governadores Provinciais", https://governo.gov.ao/ao/governo/governadores-provinciais/ Erişim Tarihi:15.01.2022.

Governo De Angola, "Sobre Angola", https://governo.gov.ao/ao/angola/sobre-angola/ Erişim Tarihi: 15.01.2022.

Gülşen Kaş "Angola Petrol Gelirlerinin ve Kurumsal Kalitesinin, Ekonomik ve Sosyal Yapıları Üzerindeki Etkileri", Bulletin of Economic Theory and Analysis, (2019), 4(1), 35-65, https://orcid.org/0000-0002-0224-5875 s. 40.

[85] T.C. İletişim Başkanlığı, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Angola, Togo ve Nijerya ziyareti sonrası gazetecilerle söyleşi gerçekleştirdi", https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-angola-togo-ve-nijerya-ziyareti-sonrasi-gazetecilerle-soylesi-gerceklestirdi 2021. Erişim Tarihi: 10.01.2022.

[86] Orakçı, a.g.e.,

[87] T.C. Ticaret Bakanlığı, , a.g.e.,

International Trade Administration, “Angola - Transportation (Aviation and Rail)”, https://www.trade.gov/country-commercial-guides/angola-transportation-aviation-and-rail Erişim Tarihi: 20.01.2022.
Kevlihan Rob, “Angola”, ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/261064849 (2008), s. 1. Erişim Tarihi: 15.01.2022.
Mehmet Tosun “Angola Cumhurbaşkanı Lourenço resmi ziyaret için Türkiye'ye geliyor”, Anadolu Ajansı, https://www.aa.com.tr/tr/gundem/angola-cumhurbaskani-lourenco-resmi-ziyaret-icin-turkiyeye-geliyor/2313838 2021. Erişim Tarihi: 16.01.2022.
Mürsel Bayram “Enerjeopolitik Müdahaleler ve Afrika’daki İç Savaşlar: Nijerya, Angola ve Sudan Örnekleri”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2017), 7(1), 217-228, s. 222.
OECD, “Angola”, https://www.oecd.org/regional/regional-policy/profile-Angola.pdf 2016. Erişim Tarihi: 17.01.2022.
Public Holidays Global, “Angola Public Holidays 2021”, https://publicholidays.africa/angola/2021-dates/ Erişim Tarihi: 17.01.2022.
Republic of Angola, Constitution of the Republic of Angola, 2010.
Rob Kevlihan “Angola”, ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/261064849 (2008). Erişim Tarihi: 15.01.2022.
SAHO (South African History Online), “Angola”, https://www.sahistory.org.za/place/angola Erişim Tarihi: 10.01.2022.
Scholaro Pro, “Education System in Angola”, https://www.scholaro.com/pro/Countries/Angola/Education-System Erişim Tarihi: 20.01.2022.
Serhat Orakçı “Yükselen Afrika’da Yükselen Türkiye”, İNSAMER Analiz, 2021.
Somerville, Keith. Angola: Politics, Economics and Society by Bogdan Szajkowski (Editor), (Islington Libraries, Marxist Regimes Series, Great Britain), 1986.
Staeger, Rob. Angola (Africa: Continent in the Balance) by Robert I. Rotberg (Editor), (The Kennedy School, Harvard University, Mason Crest Publishers), 2007.
T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Angola'nın Ekonomisi”, https://www.mfa.gov.tr/angola-ekonomisi.tr.mfa Erişim Tarihi: 16.01.2022.
T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Angola'nın Siyasi Görünümü”, https://www.mfa.gov.tr/angola-siyasi-gorunumu.tr.mfa Erişim Tarihi: 15.01.2022.
T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye Angola İlişkileri”, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-angola-siyasi-iliskileri.tr.mfa Erişim Tarihi: 15.01.2022.
T.C. İletişim Başkanlığı, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Angola, Togo ve Nijerya ziyareti sonrası gazetecilerle söyleşi gerçekleştirdi”, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-angola-togo-ve-nijerya-ziyareti-sonrasi-gazetecilerle-soylesi-gerceklestirdi 2021. Erişim Tarihi: 10.01.2022.
T.C. Ticaret Bakanlığı, “Türkiye ile Ticaret”, https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/angola/ulke-profili/turkiye-ile-ticaret 2020. Erişim Tarihi: 02.01.2022.
The Monograph of the Republic of Angola. (The Third UN Conference on LDC (LDC – III), Brussels, 14-20 May 2001), 2001, s. 12.
The World Factbook, “Angola”, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/angola/ Erişim Tarihi: 02.01.2022.
Türkkaya, Ataöv. Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri (Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları), 1977.
UNESCO, “Angola”, http://uis.unesco.org/country/AO Erişim Tarihi: 16.01.2022.
World Health Organization, “WHO country cooperation strategy at a glance: Angola”, https://www.who.int/publications/i/item/WHO-CCU-18.02-Angola 2018.
World Population Review, “Angola Flag”, https://worldpopulationreview.com/countries/angola/flag Erişim Tarihi: 10.01.2022.
World Travel Guide, “Angola Food and Drink”, https://www.worldtravelguide.net/guides/africa/angola/food-and-drink/ Erişim Tarihi: 16.01.2022.

FOTOĞRAF KAYNAKÇASI

Fotoğraf 1. The World Factbook, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/angola/images Erişim Tarihi: 15.01.2022.

Fotoğraf 2. The World Factbook, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/angola/images Erişim Tarihi: 15.01.2022.

Fotoğraf 3. Embassy Of The Republic Of Angola In Japan, https://www.angola.or.jp/angola-en/#geography Erişim Tarihi: 16.01.2022.

Fotoğraf 4. The World Factbook, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/angola/images Erişim Tarihi: 15.01.2022.

Fotoğraf 5. Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, http://www.angolaembassybw.com/about-angola/#4 Erişim Tarihi: 16.01.2022.

Fotoğraf 6. Embassy Of The Republic Of Angola In Botswana, http://www.angolaembassybw.com/angola-cuisine/ Erişim Tarihi: 16.01.2022.

BOTSVANA

Furkan GÜLEN [1]

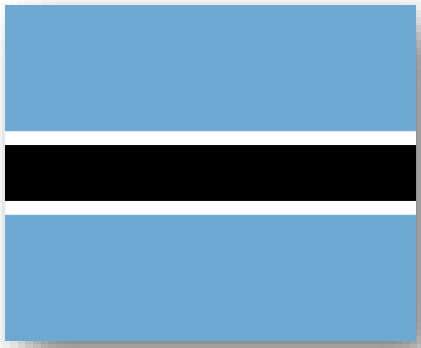

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Botsvana Cumhuriyeti

Başkent: Gaborone

Nüfus:2,292,000 (2011)

Yüz Ölçümü: 581.730 km2

Yönetim Şekli: Cumhuriyet

Resmi Dil/Diller: İngilizce

Konuşulan Diller: İngilizce, Setsvana, Kalanga (Sekalanga), Sarwa (Sesarwa), Ndebele, Kgalagadi, Tswapong, Taa, Yeyi ve bazı kısımlarda Afrikaanca konuşulmaktadır.

Etnik Gruplar:%79 Tsvana (Setsvana), %11 Kalanga, %3 Basarva, %7 diğer

Bulunduğu Bölge: Güney Afrika bölgesinde yer almaktadır. Kuzeydoğuda Zambiya ve Zimbabve, kuzey ve batıda Namibya, güney ve güneydoğusunda Güney Afrika sınır komşularıdır.

Para Birimi: Pula (BWP)

Kuruluş Tarihi: 1700'lü yıllar (İlk yerel idarenin oluşturulduğu tahmini tarih.)

Bağımsızlık Tarihi: 30 Eylül 1966 (İngiltere)

Mesai Saatleri: Botsvana'nın günlük mesai saatleri 07.30 – 12.45 ve 13.45 – 16.30 saatleri arasındadır. Botsvana'da normal çalışma saatleri günde 8 saattir. 6 günlük hafta için 48 saat veya 5 günlük bir hafta için günde 9 saat normal çalışma süresi uygulanmaktadır. 7 ardışık iş günü içerisinde ise en az 24 saat ve vardiyalı çalışanlar için 30 saat dinlenme süresi uygulanmaktadır.

1 Lisans Mezunu, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bolu/Türkiye, furkan.gulen@hotmail.com

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Ülke ismi Botsvana'da çoğunluğu oluşturan Tsvana etnik grubundan gelmektedir. Tsvana dilinde 'Tsvaların ülkesi' anlamında kullanılan kelimede bulunan Tsvana kelimesinin kökeni net olarak bilinmemekle birlikte David Livingstone tarafından Tsvana'da benzer, eşit anlamlarında kullanılan tshwana kelimesinden geldiği tahmin edilmektedir.

Botsvana bayrağı günümüzde de kullanılan hali ile 30 Eylül 1966 tarihinde göndere çekilerek Botsvana'da resmi olarak kullanılmaya başlanan bayraktır. Bayrak, açık mavi bir zemin üzerine oluşturulmuştur. Bayrağın orta kısmında yatay olarak konumlandırılmış etrafı beyaz ince şerit ile çevrelenmiş siyah kalın şerit mevcuttur. Bayrakta bulunan açık mavi renk hem gökyüzünü hem de ülke için büyük önem arz eden su ve yağmuru simgelemektedir. Afrika Kıtasında çöl sıcaklarının yaşandığı ülkede suya verilen önem ayrıca devlet armasında da yerel dilde yağmur anlamına gelen Pula ile gösterilmektedir. Yatay olarak konumlanan siyah ve beyaz şeritler ise ülke içerisindeki çeşitli etnik grupların uyum içerisindeki birlikteliğinin yanı sıra, devlet armasında bulunan ve armayı hem sağdan hem de soldan tutan zebrayı temsil etmektedir.

2. TARİH

Botsvana coğrafyası, yaklaşık 100.000 yıl önceden beri insanlar tarafından iskân edilmekteydi. San ve Khoi halkları, bu bölgenin ve Güney Afrika'nın asıl sakinleriydi. Avcı-toplayıcı olarak yaşamakta ve Khoisan dilleri konuşulmaktaydı.[2] Tahminlere göre, bu bölgedeki ilk yerel idari yapılanma 1700'lü yıllarda Bantu kökenli Tsvana'ların kurduğu ve kabile devleti düzeyinde bir idari yapılanma olduğu düşünülmektedir. Günümüz Botsvana'sına ilişkin ilk yazılı kayıtlar 1824'te ortaya çıkmaktadır.[3] Bu kaynaklara göre, 1824-1843 Mfecane döneminde (Ezme, zorla dağıtma, zorunlu göç anlamlarına gelir. 1815-1840 yılları arasında Güney Afrika'daki yerli etnik topluluklar arsındaki savaşın olduğu döneme verilen isimdir.) Güney Afrika'dan gelen istilacı kabilelerin Botsvana kabilelerine saldırmasıyla bu kabileler zayıflamış bir kaos dönemine girmişlerdir. Ancak Botsvana kabileleri 1840-1850'lerde Cape Colony merkezli tüccarlarla silah karşılığında fildişi ve deri ticareti yapmaya başlamışlardır. Bu durum Botsvana kabilelerinin yeniden inşa edilmesini ve bölgede azınlık kabileler üzerinde hegemonya kurarak tekrardan asli güç olmasını sağladı. Cape Colony'den Hollandalı Boerler Transvaal'daki Botsvana sınırlarına yerleştiler. 1852'de Botsvana kabilelerinden oluşan bir koalisyon Dimawe Savaşı'nda Boer akınlarını yendi ve yaklaşık sekiz yıllık aralıklı gerilim ve düşmanlıklardan sonra sonunda 1860'ta Potchefstroom'da bir barış anlaşmasına vardı. Güney Afrika ile Botsvana arasındaki bu yeni barışçıl koşullar nedeniyle bölgesel ticaret 1860-1880 yılları arasında olumlu bir gelişim sürecine girdi.[4] Bölgedeki bu barış ve ticaret sürecinden en çok yararlananlar ise Hıristiyan misyonerler oldu. Bu durumun bir göstergesi olarak Lüteriyenler ve Londra Misyoner Cemiyeti 1856'da Botsvana topraklarında yerleşik hale geldi. 1880'de artık her büyük köyün yerleşik bir misyoneri vardı ve etkileri yavaş yavaş hissedilmeye

2 Boddy-EvansAlistair, "ABriefHistory of Botswana", ThroughtCo., 2019.
3 FredMorton, "Therise of a raidingstate: MakabaIl'sNgwaketse, c. 1780-1824", New Contree, No. 71, December 2014, p.2
4 Morton, Barry, "TheHuntingTradeandtheReconstruction of NorthernTswanaSocietiesaftertheDifaqane 1838–1880". South AfricanHistoricalJournal, 1997, p.222.

başlanmaktaydı. Hıristiyanlık, I. Dünya Savaşı ile birlikte tüm Botsvana bölgelerinde fiili resmi din haline geldi.[5]

Afrika Scramble'ı (Afrika topraklarının Avrupalı kolonyal devletler tarafından paylaşılarak işgal edilmesi) sırasında Botsvana coğrafyası İngiltere, Portekiz ve Almanya'nın dikkatini çeken bir bölgeydi. Zira 1860'lı yıllarda bölgede altın ve elmas madenlerinin keşfedilmesi, Afrika'nın iç bölgelerine açılan bir kanal olarak tezahür edilmesi gibi ekonomik ve jeostratejik sebepler özellikle İngiltere için Botsvana'nın önemli bir ülke olmasını sağlamıştır.

1852 yılındaki Boer yerleşimcileri ile Botsvanalılar arasındaki Dimawe Savaşı'nda, Hristiyan misyonerlerin de etkisi ile bazı Botsvana kabile liderleri İngilizlerden himaye talebinde bulunmuşlardır. Bu durumun da etkisiyle İngiltere bölgede büyük bir direnişle karşılaşmadan ilhakın altyapısını oluşturmuş ve 1885'te Berlin Batı Afrika Konferansı sırasında Botsvana'yı ilhak ettiğini dünya kamuoyuna bildirmiştir. Bu bölgeye Beçuanaland adında bir protektora (himaye) tesis etmiştir. İngiltere'nin buradaki siyasî, ekonomik ve dinî faaliyetlerinin kontrolü, Beçuanaland Sınır Polisi adı altında oluşturulan bir birim ile sağlanmış; ekonomik yük getireceği düşüncesiyle her hangi bir yerel idare merkezi kurulmamıştır. Kısacası İngiltere, burada her hangi bir altyapı yatırımına yahut ulus inşasına yönelmemiştir.[6]

İngiliz merkezi otoritesinin genişlemesi ve yerel hükümetin evrimi, 1920'de hem Afrikalıları hem de Avrupalıları temsil etmek üzere iki danışma konseyinin kurulmasıyla sonuçlandı. Afrika Konseyi, Tswana kabilelerinin sekiz başkanı ve seçilmiş bazı üyelerden oluşuyordu. 1934'teki bildiriler aşiret yönetimini ve yetkilerini düzenlemiştir. 1951'de bir Avrupa-Afrika danışma konseyi kuruldu ve 1961 anayasası bir danışma yasama konseyi kurdu.

Haziran 1964'te Birleşik Krallık, Botsvana'da demokratik bir özyönetim teklifini kabul etti. Şubat 1966'da Londra'da bir bağımsızlık konferansı düzenlendi. Hükümet koltuğu 1965 yılında Güney Afrika'daki Mahikeng'den Botsvana'nın Güney Afrika sınırına yakın yeni kurulan Gaborone'ye taşındı. 1965 anayasasına göre, ülke ilk genel seçimlerini genel oy hakkıyla yaptı ve 30 Eylül 1966'da bağımsızlığını kazandı. Bağımsızlık hareketinin lideri ve Ngwato şefliğinin meşru hak sahibi olan Seretse Khama ilk cumhurbaşkanı seçildi. Bağımsızlığının ardından Botsvana, İngiliz Milletler Topluluğu'na üye olmuştur.

3. SİYASİ YAPI

Botsvana siyasi yapısı, çok partili temsili demokratik bir cumhuriyet çerçevesinde gerçekleşir. Buna göre Botsvana Başkanı hem devlet başkanı hem de hükümet başkanıdır. Botsvana Parlamentosu tarafından seçilir ve ona karşı sorumludur. Botsvana' da her beş yılda bir serbest seçimler ülke genelinde düzenlenmekte ve Botsvana Demokrat Partisi, ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1966 yılından itibaren her beş yılda bir yapılan seçimlerde oyların çoğunluğunu alarak iktidar partisi görevini yürütmektedir.[7] Botsvana Demokrat Partisi'nin seçimlerdeki ezici çoğunluğu kırsal kesimlerdeki desteğe dayanmaktadır. Muhalefet partileri ise oylarını genel olarak kentsel alanlardan almaktadırlar. Botsvana ana muhalefet partileri; Botsvana Halk Partisi ve Botsvana Ulusal Partisi'dir.

---

5 Paul StuartLandau, TheRealm of the Word: Language, Gender, andChristianity in theSouthernAfricanKingdom. SocialHistory of America, 1962.

6 Mürsel Bayram, "Afrika Genelinde İstisnai Bir Devlet: Botsvana", Adam Akademi, Cilt 4/1 2014, s.77.

7 Britannica, Botswana – GovernmentandSociety, "https://www.britannica.com/place/Botswana/Government-and-society", Erişim tarihi: 21.01.2022

İlk Botsvana cumhurbaşkanı olarak, bağımsızlık hareketinin lideri ve Ngwato şefliğinin meşru hak sahibi olan Seretse Khama seçilmiş ve iki dönem 1966-1980 yılları arasında cumhurbaşkanlığı görevini yürütmüştür. Ardından 1980 yılında göreve başkan yardımcısı Quett Masire'ye geçmiştir. Masire, 1998'de görevinden emekli olmuş ve onun yerine de, kendi döneminde seçilen Festus Mogae geçmiştir. Başkanlık, 2008'de ise, Mogae'nin başkan yardımcısı olarak görev yapan Ian Khama (ilk başkanın oğlu) seçilmiştir. Son olarak 1 Nisan 2018'de Mokgweetsi Masisi, Ian Khama'nın ardından Botsvana'nın Başkanı olmuş ve görevine devam etmektedir. Botsvana'nın seçilen tüm başkanları Botsvana Demokrat Parti temsilcileridir.

Afrika'daki diğer ülkelerin aksine oldukça kararlı bir siyasi istikrara sahip olan Botsvana'da ciddi bir siyasi kriz, askeri ve sivil darbe yaşanmamıştır. Ülkede seçimler demokrasinin usullerine göre tamamlanmıştır. Bu durum Afrika'da ki siyasi istikrarsızlığın aksine Botsvana'yı bölgenin ekonomik ve insani gelişim endeksi anlamında en önemli ülkeleri arasına girmesini sağlamıştır.

4. COĞRAFYA

Botsvana 581.730 km^2 alana sahip, Afrika'nın güney kesiminde yer alan karalarla çevrili bir ülkedir. Botsvana'nın Kuzeydoğusunda Zambiya ve Zimbabve, kuzey ve batısında Namibya, güney ve güneydoğusunda ise Güney Afrika bulunmaktadır.

Ülkenin rakımı ekseriyetle yaklaşık 1000 m ile 1100 m yükseklikte yer almaktadır. Ülkede neredeyse hiç dağ bulunmamaktadır. Botsvana'nın en büyük dağı, Gaborone'nin güneyindeki Monalanog Tepesidir (1494 m)'dir. Botsvana oldukça düz bir ovadan oluşmaktadır, Bu devasa ova, Kalahari Havzası'nın merkezini oluşturur ve esas olarak yarı kurak çimen, çalı ve ağaç savan bitki örtüsü ile karakterize edilir. Kuru savan alanların aksine, ünlü Okavango Deltası bölgeye bol miktarda su sunar ve çok çeşitli vahşi yaşamı kendine çeker. Okagango Deltası dünyanın en büyük iç deltalarından biri olarak kabul edilir.[8]

5. İDARİ YAPI

Botsvana, iki kademeli bir hükümet sistemine sahip demokratik bir cumhuriyettir. Ulusal hükümet halkın seçtiği bir cumhurbaşkanı tarafından yönetilmektedir. Yerel hükümet ise, şehirlerde yine halkın seçtiği belediye başkanları tarafından yönetilmekte ve kırsal kesimlerde bir konsey başkanı yönetim görevini üstlenmektedir. Yerel yönetimlerde anayasal bir hüküm yoktur ve ana mevzuat 2012 Yerel Yönetim Yasası'dır. Botsvana Yerel Yönetim ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı ise, politika yönlendirmesi ve rehberlik sağlamakla görevlidir.[9] Yerel yönetim, on kırsal ve altı kentsel olmak üzere 16 idari bölgeden oluşur. Bunların altında dörtlü idari makam olmak üzere 23 nahiye bulunmaktadır. Diğer ilçe kurumlarıyla işbirliği içinde çalışan "kgosi"ler (Botsvana yerel idarecileri, şef) tarafından yönetilen geleneksel bir köy/kabile sistemi de vardır. Botsvana meclisinde, 2019 yerel seçimlerinin ardından meclis üyelerinin %18'i kadınlardan oluşmaktadır. 2018/19'da yerel yönetim bütçeli harcamalar, toplum devlet bütçeli harcamalarının %13,7'sini oluşturmaktadır. Konseylerin belirli vergileri, harçları ve ücretleri toplama konusunda yasal yetkileri vardır. Ancak toplam tekrarlanan

8 İnfoBotswana, Botswana'sGeography, "https://www.info-botswana.com/info/botswanas-geography", (Erişim Tarihi:14.01.2022).
9 Republic of Botswanaofficalwebsite, Ministry of LocalGovernmentandRural Development, "https://www.gov.bw/ministries/ministry-local-government-and-rural-development", Erişim tarihi: 22.01.2022

gelirlerinin %90'ına kadarı ulusal hükümet tarafından sağlanır. Yasal konsey işlevleri arasında birincil altyapı, üçüncül ve erişim yolları, sağlık, ekonomik ve fiziksel kalkınma, atıkların toplanması ve yönetimi, genel yasa ve düzenin korunması gibi konular yer alır.[10]

6. EKONOMİ

Botsvana yaklaşık olarak 2,3 milyon nüfusa sahip bir ülkedir. Gayri safi yurt içi hasılası 43,9 milyar dolardır. Ülke % 3,0 oranında bir büyüme ve % 2,6 oranında 5 yıllık büyüme değerlerine sahiptir. Botsvana'da Kişi Başına 18,503 dolar düşmekte ve Botsvana'nın işsizlik oranları % 18,2 seviyesindedir. Enflasyon (TÜFE) oranları % 2,8 düzeyinde ve ülkeye doğrudan yabancı yatırım girişi ise 260,9 milyon dolar olarak belirtilmiştir.

Bağımsızlığını elde ettiği tarihlerde ekonomik anlamda dünyanın fakir ülkeleri arasında yer alan Botsvana, keşfedilen zengin elmas yataklarının verimli bir şekilde kalkınma programlarına tahsis edilmesiyle süratle fiziki ve kurumsal altyapısını tamamlamış ve kısa denebilecek bir süre zarfında kalkınarak Afrika'nın üst-orta gelir düzeyindeki ülkeleri arasına yükselmiştir.

Ülkenin ana ekonomi kaynağı elmas madenleri olması sebebiyle Botsvana elmas pazarındaki küresel piyasadan oldukça fazla etkilenmektedir. Ülkede turizm sektörü ise büyük bir istihdam oranına sahiptir.

Botsvana'da en yüksek bireysel gelir vergisi oranı %25ve en yüksek kurumlar vergisi oranı %22'dir. Diğer vergiler arasında emlak, miras ve katma değer vergileri bulunmaktadır. Genel vergi yükü, toplam yurtiçi gelirin %12,2'sine eşittir. Son üç yılda hükümet harcamaları toplam çıktının (GSYİH) %32,6'sına ve bütçe açıkları GSYİH'nın ortalama %3,9'una ulaşmıştır. Botsvana kamu borcu ise GSYİH'nın%14,5'ine eşittir.

Botsvana'nın yürürlükte olan beş ticaret anlaşması bulunmaktadır. Ticaret ağırlıklı ortalama tarife oranı %6,3'tür ve 44 tarife dışı önlem yürürlüktedir. Bazı sektörlerde yabancı yatırım kısıtlanmıştır. Bankacılık denetiminin şeffaflığında genel olarak küresel standartlara bağlı kalınan finans sektörü, krediye önemli ölçüde erişim sağlamaktadır. 2020'de Botsvana merkez bankası sermaye gereksinimlerini karşılama kurallarını gevşetmiş ve likiditeyi artırmak için önlemler almıştır.[11]

6.1. Tarım Sektörü

Botsvana bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda ağırlıklı olarak sığır yetiştiriciliği ve sığır eti üretimi olmak üzere hayvancılığa dayalı bir ekonomiye sahipti. Bu durum günümüzde kırsal kesimlerde nispeten devam etse de GSYİH'nın %2'lik bir payını oluşturmaktadır.[12]Bunu yanında Botsvana'nın kara yüzeyinin neredeyse %70'ini kaplayan Kalahari Çölü ile yarı kurak olması ve güvenilir yağışların olmaması mahsul üretimini etkilediğinden tarım sektörü için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.[13] Dolayısıyla toprak tarımına uygun bir iklime sahip olmayan Botsvana'da kuraklığın olmadığı yıllarda dahi ülke ihtiyacının üçte birinden daha az tarım ürünü üretilmektedir.

---

10 CommonwealthLocalGovernment Forum, Botswana, "https://www.clgf.org.uk/regions/clgf-southern-africa/botswana/", Erişim Tarihi:22.01.2022

11 2021 İndex of EconomicFreedom, Botswana, "https://www.heritage.org/index/country/botswana", Erişim Tarihi: 23.01.2022

12 T.C. Ticaret Bakanlığı Ulusarası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Botsvana Ülke Profili,2021.

13 PatriciaLindelwaMakoni, ExploringEconomicStructureAndDrivers Of EconomicGrowthInBotswana, Journal of GovernanceandRegulation / Volume 4, Issue 4, 2015, s.674.

6.2. Sanayi Sektörü

Botsvana'daki imalat sanayileri arasında gıda işleme, ağırlıklı olarak sığır eti işleme, elmas işleme, tekstil ve giysi imalatı, içecek yapımı, mücevher yapımı, metal ve metal ürünleri, sabun yapımı, inşaat malzemeleri imalatı ve cam üretimi yer almaktadır. Botsvana'da sanayi üretimi GSYİH'nın sadece %4'ünü oluşturmasına rağmen, kayıtlı işgücünün sanayi üretimindeki payı % 10'dur. Ülkede büyük elmas tedarikçilerinin bulunması, elmas sanayinin gelişmesi için güçlü bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu doğrultuda ülkede sanayi sektörü elmas sanayi ağırlıklı büyümekte ve elmas sanayisine büyük yatırımlar almaktadır. Botsvana'da, ücretlerin nispeten yüksek olması, hizmet alanlarının yetersizliği, kiraların, hizmet ve ulaşım maliyetlerinin yüksek olması ve tüm hammaddelerin ithal edilme zorunluluğu, sanayi üretiminin gelişmesini engellemektedir.

6.3. Madencilik Sektörü

Yeraltı kaynakları bakımından oldukça değerli olan Botsvana'da ekonominin de en büyük gelir kapısını maden sektörü oluşturmaktadır. GSYH'nın %42'sini madencilik sektörü oluşturmaktadır. GSYH'nin %40,5'i, ihracat gelirlerinin %80'i ve kamu gelirlerinin %45'i madencilik sektöründen gelmektedir. Madencilik sektörü ihracatının ise %90'ı yalnızca elmas ihracatı kaynaklıdır.[14]

Botsvana elmas madenleri bakımından dünyanın en büyük ihracatçısı ve en büyük ikinci elmas madeni rezervine sahip ülkesi konumundadır. Ülkenin ve hatta dünyanın en büyük madencilik şirketlerinden biri olan Debswana Elmas Limited Şirketi Botsvana hükümeti ile Güney Afrikalı elmas şirketi De Beers arasındaki bir ortak girişimdir. Her bir taraf da şirketin yüzde 50 hissesine sahiptir. Bunun yanında ülkede birçok bakır, nikel, altın, soda, tuz ve kömür madenleri de bulunmaktadır. Ülkede ayrıca, yarı değerli taşlardan pembe carnelians ve akik sınırlı olarak çıkarılmaktadır.

6.4. Turizm Sektörü

Botsvana'da atılan yeni adımlarla beraber turizm sektörü ülke için oldukça önemli bir gelir kaynağı olmaya başlamaktadır. Ülkede yer alan Okavango Deltası gibi geniş yaban hayatı çeşitliliği sunan dünyanın önemli ekosistemlerini safari turizmi ve Afrika kültürünü tanıtan yerel köyleri kültür turizmi ile önemli gelir kaynakları oluşturmaktadır. Bunun yanında turizm sektörü Botsvana'da geniş istihdam sahaları da oluşturmaya başlamıştır. Turizm sektörü şuanda GSYİH'nın neredeyse %12'sini oluşturmakta ve büyüyen bir ivme kazanmaktadır.

7. SOSYAL YAPI

Botsvana'nın sosyal yapısını yerli halklar oluşturmaktadır. Ancak bu sosyal yapının oluşmasında Botsvana'da kolonyal hâkimiyet kuran Britanya'nın etkisi oldukça fazla olmuştur. Britanya Botsvana'yı dini ve dili açısından önemli ölçüde etkilemiştir.

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

2012 yılı itibarıyla Tswana halkı Botsvana nüfusunun yaklaşık %79'unu oluşturan çoğunluk etnik grubudur. Bunun yanında %11 ile Kalanga ve % 3 ile San halkları gelmektedir.

---

14 Tayyar Doğan, Volkan İdris Sarı, Afrika'nın Kalkınma Trajedisi Ve Botsvana Örneğiyle Çıkış Umutları, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 5, No 1, 2013, s.497.

Geriye kalan % 7'lik grup ise Beyaz Botsvanalılardan ve diğer küçük Güney Afrika etnik gruplarından oluşmaktadır. 1990'lı yılların ortalarından beri Botsvana hükümeti nüfusu 10.000 civarında olan Botsvana topraklarının en eski halklarından olan ve hala geleneksel avcı-toplayıcı yaşam tarzını devam ettiren San halkını onların tarihi topraklarından çıkartmaya çalışmaktadır. Ayrıca Botsvana toprakları 2000 yılından bu yana, Zimbabve'de kötüleşen ekonomik koşullar nedeniyle Zimbabveli mültecilerin akınına uğramaktadır.[15]

7.2. Dil

Botsvana'nın resmi dili İngilizce'dir. Halk düzeyinde de sıklıkla konuşulan Tswana (Setswana, Sechuana) ise ülkenin ulusal dilidir.[16] Bu iki dilin yanı sıra Botsvana'da konuşulan diğer diller; Kalanga (Sekalanga), Sarwa (Sesarwa), Ndebele, Kgalagadi, Tswapong, !Xóõ, Yeyi ve bazı kısımlarda Afrikanca dilleri konuşulmaktadır.

7.3. Din

Ülke vatandaşlarının tahminen %79'ı kendini Hristiyan olarak tanımlıyor. Anglikanlar, Metodistler ve Güney Afrika Birleşik Cemaat Kilisesi, Hıristiyanların çoğunluğunu oluşturuyor. Ülkede ayrıca Lutherciler, Baptistler, Roma Katolikleri, İsa Mesih'in Son Zaman Azizler Kilisesi, Hollanda Reform Kilisesi, Mennonitler, Yedinci Gün Adventistleri ve Yehova'nın Şahitlerinin cemaatleri de bulunmaktadır. 2011 nüfus sayımına göre, ülkede başta Güney Asya'dan olmak üzere yaklaşık 11.000 Müslüman, 3.000 Hindu ve 700 Bahá'í İnancı var. Vatandaşların yaklaşık %15'i ise kendilerini dinsiz olarak tanımlıyor.

Botsvana anayasası, belirli istisnalar dışında din özgürlüğü ve inanç temelinde hükümet ayrımcılığına karşı koruma sağlar. Ülke içerisinde öğrencilerin türban da dâhil olmak üzere üniformalarıyla dine dayalı giysiler giymelerine izin veriyor.

Anayasa, vicdan özgürlüğünün daha geniş korumaları altında, düşünce ve din özgürlüğünü, din veya inancı değiştirme hakkını ve ibadet, öğretim, uygulama ve ayinlerle din veya inancı açıklama ve yayma hakkını sağlar. Ancak anayasa, kısıtlamaların "demokratik bir toplumda makul olarak haklı görüldüğü" durumlarda, diğer kişilerin haklarını, ulusal savunmayı, kamu güvenliğini, kamu düzenini, genel ahlakı veya kamu sağlığını korumak adına hükümete bu hakları kısıtlama izni vermektedir.[17]

8. ULAŞIM VE TURİZM

Botsvana bir kara devleti olması sebebiyle ülke dışından Botsvana'ya direkt seyahatlerde karayolu, demiryolu ve havayolu ulaşımı kullanılabilmekte, deniz ve okyanus taşımacılığı kullanılamamaktadır. Botsvana'ya yurtdışından turizm yahut iş seyahatleri amacıyla direkt gelecek olan yolcular için havayolu taşımacılığı önerilmektedir. Botsvana turizm konusunda özellikle safari turizmi açısından ön plana çıkmaktadır. Ancak ülke yönetiminin turizm sektörüne özel önem verdiği ve bu alanda seçeneklerin arttırılmaya çalışıldığı belirtilmelidir.

---

15 Betts Alexander, Kaytaz Esra, NationalAndİnternationalResponsesToTheZimbabweanExodus: İmplicationsForTheRefugeeProtectionRegime, The UN RefugeeAgency - Policy Development and Evaluation Service, ResearchPaper No. 175, July 2009, p.9

16 Britannica, Botswana – Botswana - Langualge, "https://www.britannica.com/place/Botswana/Climate", Erişim tarihi: 21.01.2022

17 Office Of InternationalReligiousFreedom, "2020 Report on International ReligiousFreedom: Botswana", "https://www.state.gov/reports/2020-report-on-international-religious-freedom/botswana/", (Erişim Tarihi: 12.01.2022).

8.1 Ulaşım

Botsvana toplam 20.000 km. karayolu ağına sahiptir. Bu ağın % 30'u katranlı olup büyük bir kısmı ülkenin doğusunda yer almaktadır. Botsvana'da karayolu ulaşımında toplu taşıma ağı sınırlı sayılmaktadır. Bu durumdan dolayı turistler için en güvenli ve en gerçekçi seçim, araç kiralamak olacaktır. Tüm büyük merkezleri birbirine bağlayan yol ağı bakımlıdır ve araç trafiği soldan akmaktadır. Karayolu ile seyahat ederken, yolların çoğu geçimlik tarım alanları ve ormanlık alanlardan geçmektedir. Bu nedenle her an başıboş hayvanlarla ve vahşi yaşamla karşılaşabilirsiniz. Okavango Deltası'nın su alanları içinde olması nedeniyle sürekli otoyol kullanılamamaktadır. Bu gibi durumlarda ulaşım motorbotlarla sağlanmaktadır. Motorbot seyahatleri turistlere çeşitli av ve kuş gözlem fırsatı sunmaktadır. Ülkede lisanslı taksilerin plakaları mavidir. Botsvana, düşük talep nedeniyle sınırlı havacılık hizmeti veren birkaç havaalanına sahiptir. Botsvana havayolları arasında MackAir, KavangoAir ve Kalahari Air şirketleri bulunmaktadır. Demiryolu ulaşımında ise, Botsvana devlet demiryolları olan Botswana Railways, mevcut olan toplam 640 km'lik demiryolunu işletmektedir. Demiryolu ağı Güney Afrika Cumhuriyeti sınırından, Lobatse, Gaborone, Francistown'dan Zimbabve şehri Plumtree'ye kadar uzanmaktadır.[18]

8.2 Turizm

Botsvana turizm açısından oldukça zengin bir ülkedir. Botsvana'da doğa turizmi, vahşi yaşam turizmi ve yerel Afrika kültürü turizmi gibi pek çok turizm seçeneği mevcuttur. Örnek olarak; Chobe Nehri, Okavango Deltası, Pan Handle veya diğer nehir ekosistemlerinde nehir, gün batımı ve hayvanları inanılmaz bir doğa deneyiminde birleştiren bir nehir gezisi veya tekne safarisi mümkündür. Ülkenin Maun bölgesi, Hambukushu'dan Baherero'ya kadar büyüleyici çeşitlilikte etnik gruplara ev sahipliği yapmakta ve geleneksel köyleri içinde barındırmaktadır. Böylece Maun bölgesi turistlere zengin bir kültür turizmi alanı sunmaktadır. Botsvana'da yürüyüş için, Gaborone'dan günübirlik geziler olarak birkaç iyi günlük yürüyüşün yapılabileceği ülkenin güneydoğusundaki tepelerde tavsiye edilmektedir. Gaborone'de bulunan Kgale Tepesi de hem yürüyüş hem de tepe tırmanışı için oldukça ideal bir güzergâhtır. Kuşbilimciler için Botsvana etkileyici çeşitlilikte kuş türüne sahiptir. Chobe, Makgadikgadi, Okavango Deltası veya Central Kalahari bölgelerinde mükemmel bir kuş gözlemciliği deneyimi fırsatı sunmaktadır. Botsvana ziyareti için yılın en iyi zamanı birçok uzmana göre, Botsvana safarisi için çekilen su kaynakları sebebiyle pek çok vahşi hayvanı gözlemleyebilme fırsatı sunduğu ve sıtma riskinin en düşük seviyelerde olduğu Haziran – Ağustos aylarıdır.

9. KÜLTÜREL HAYAT

Botsvana'da kültürel hayat genel itibarıyla yerli halkın yerel Afrika kültürünü içermekle birlikte, kolonyal devlet Britanya'nın ülkeye getirdiği Avrupa kültüründen de izler taşımaktadır.

9.1. Festivaller, Bayramlar ve Dini Günler:

Yeni Yıl Günü: Tüm dünyada olduğu gibi yeni yılın gelişi Botsvana'da da her yıl sokak partileri, danslar, geleneksel müzik ve aşırı miktarda yiyecek ve içecekle kutlanmaktadır.

18 A Luxury Travel Blog, BotswanaTavel Guide, "https://www.aluxurytravelblog.com/botswana-travel-guide/#food-in-botswana", Erişim Tarihi: 16.01.2022

Dünya Sulak Alanlar Günü Bu Şubat etkinliği, çevre, koruma ve ağaç dikmenin yanı sıra bir Sulak Alan Yürüyüşü'ne odaklanması nedeniyle ülke genelinde popülerdir.

Maitisong Festivali: Gaborone'nin büyük festivali Mart ayında gerçekleşir ve şehrin ve banliyölerinin her yerinde düzenlenen geleneksel müzik, dans ve tiyatro gösteri sanatları ile kutlanmaktadır. Etkinlik dokuz gün boyunca sürer.

Maun Festivali: Nisan ayında iki gün boyunca düzenlenen Maun Festivali'nin ayırt edici özellikleri geleneksel şiir, müzik ve danstır. Kuzeybatı Botsvana'nın zengin kabile kültürünü onurlandırmanın yanı sıra yerel okulların yararına düzenlenen bu kutlamada görsel sanatların da yeri var.

Tjilenje Kültür Festivali: Bu festival Mayıs ayında gerçekleşir ve Botsvana'nın kuzeydoğu bölgesel kasabası Nlapkhwane'de yapılır. Tamamen geleneksel olan etkinlik, yerel yiyecek ve içeceklerle dolu antik oyunlar, danslar ve tezgâhlarda sergilenen geleneksel ürünleri içerir.

Toyota 1000 Çöl Yarışı: Her yıl Haziran ayında Kalahari çölünde gerçekleşen çöl yarışları geleneksel bir hal almaya başlamıştır. Çok sayıda seyirciye ev sahipliği yapan bu etkinlikte yerli seyircilerin dışında ülke dışından da çok sayıda turist gelmektedir.

Başkanlar Günü: Botsvana'nın Temmuz ayındaki Başkan Günü, ülke çapında bir günlük ulusal bir bayramdır.

"Kuru" Dans ve Müzik Festivali: Botsvana'da her Ağustos ayında kutlanan bu etkinlik Khoisan topluluklarının kültürlerinde şarkı ve dans yoluyla kültürel bilgi alışverişinde bulunmalarını içerir. Etkinlik Kalahari Çölü'nde yer alır ve üç gün boyunca geleneksel dans ve müziklerle kutlanır.

Botsvana Günü: Botsvana'nın bağımsızlığını kazandığı 30 Eylül günü kutlanan milli bir gündür. Botsvanalılar, Botsvana Günü'nü geleneksel etkinlikler, sokak partileri ve geçit törenleri ile kutlamaktadırlar.

Noel: Tüm Hristiyanlar için kutsal olan Noel, çoğunluğu Hristiyan olan Botsvana'da da coşkuyla kutlanmaktadır. Bölge genelinde mevsimsel etkinlikler düzenlenir ve yerel korolar, şarkı konserlerinde ikonik Afrika tarzında yerel şarkılarını söylerler. Geleneksel kutlamaların yanında batı tarzı, restoran ve barlarda da Noel kutlanmaktadır.[19]

9.3. Yemek Kültürü

Botsvana mutfağının çoğunluğu kırmızı ve beyaz olmak üzere etten oluşmaktadır. Örnek olarak sığır, keçi eti, koyun, tswana tavuğu, Mophane solucanları ve balık gösterilebilmektedir. Botsvana'da ayrıca karpuz, morula ve zencefil tozu kullanarak yapılan ev yapımı serinletici içecekler de meşhurdur. Setsvana yiyeceklerine; pap, samp, vetkoek, bogobe ve mofan solucanları örnek verilebilmektedir. Botsvana'ya özgü bir yemek, tuzlanmış et püresi olan seswaa'dır. Düğünlerde sorgum yemeği genellikle kavunla karıştırılarak pişirilir ve bu karışıma

19 iExplore, Botswana Holiday and Festivals, "https://www.iexplore.com/articles/travel-guides/africa/botswana/festivals-and-events#:~:text=Botswana's%20traditional%20village%20festivals%20were,until%20the%20country%20achieved%20independence.&text=Two%20of%20the%20favorite%20offerings,Festival%20and%20the%20Maun%20Festival", Erişim Tarihi: 16.01.2022

Bogobejwalerotse denir. Botsvana, yiyeceklerine çok eski zamanlardan beri değer verir. Yemek kültürü tıpkı kıyafet ve dil gibi kültürlerini önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.[20]

10. RESMİ TATİLLER

Botsvana resmi web sitesinde bulunan 2020 yılına ait resmi gün ve tatiller takvimi;

Yeni Yıl | 2020-01-01 | Resmi tatil
Resmi Tatil | 2020-01-02 | Resmi tatil
İngiliz Milletler Topluluğu Günü | 2020-03-11 | Anma
Hayırlı Cumalar | 2020-04-10 | Resmi tatil
Resmi Tatil | 2020-04-11 | Resmi tatil
Paskalya Pazartesi, | 2020-04-13 | Resmi tatil
İşçi Bayramı | 2020-05-01 | Resmi tatil
Yükseliş Günü | 2020-05-21 | Resmi tatil
Afrika Günü | 2020-05-25 | Anma
Botsvana Öğretmenler Günü | 2020-06-05 | Anma
Afrikalı Çocuğun Günü | 2020-06-16 | Anma
Sir Seretse Khama Günü, | 2020-07-01 | Resmi tatil
Başkan Günü | 2020-07-20 | Resmi tatil
Resmi Tatil | 2020-07-21 | Resmi tatil
Uluslararası Okuryazarlık Günü | 2020-09-08 | Anma
Botsvana Günü | 2020-09-30 | Resmi tatil
Resmi Tatil | 2020-10-01 | Resmi tatil
Dünya Öğretmenler Günü | 2020-10-05 | Anma
Dünya AIDS Günü | 2020-12-01 | Anma
İnsan Hakları Günü | 2020-12-10 | Anma
Noel Günü | 2020-12-25 | Resmi tatil
Boks Günü | 2020-12-26 | Resmi tatil[21]

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

Uzun bir geçmişe sahip olamayan Botsvana – Türkiye ilişkileri 15 Ekim 2014 yılında Türkiye'nin Botsvana'nın başkenti Gaboron'da büyükelçilik açmasıyla resmi bir ilişki hüviyetine bürünmüştür. 2009 yılına kadar iki ülke arasında resmi bir üst düzey ziyaret gerçekleşmemiş, yalnızca akredite Türk Büyükelçileri güven mektuplarını sunmak üzere Botsvana'yı ziyaret etmişlerdir. 2009 yılında Türkiye'de gerçekleşen İstanbul Zirvesi'nin ardından Botsvana Eski Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Skelemani başkanlığında bir heyet, iki ülke işbirliğinin geliştirilebileceği alanların belirlenmesi amacıyla Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret Botsvana – Türkiye arasındaki ilk üst düzey ziyarettir. Ardından 2010 yılında yine Botsvana Eski Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Skelemani'nin ikinci Türkiye ziyareti sırasında Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Dönemin Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Skelemani'nin 2012 yılında yaptığı üçüncü ve son ziyaret sırasında ise Botsvana ile Türkiye arasında Karma Ekonomik Komisyonu (KEK)

20 A Luxury Travel Blog, Food in Botswana, "https://www.aluxurytravelblog.com/botswana-travel-guide/#food-in-botswana", Erişim Tarihi: 16.01.2022
21 Republic of Botswana, "2020 Publicholidays", "https://www.gov.bw/public-holidays" (Erişim Tarihi: 21.12.2021)

toplantısının ilki gerçekleştirilmiştir. İki ülke arasında ticaret hacmi 2020 yılında yaklaşık 5 milyon ABD Doları (Botsvana'dan ithalatımız 5,320 milyon ABD Doları, Botsvana'ya ihracatımız 4,7 milyon ABD Doları) olarak gerçekleşmiştir.[22]

2013 Nisan ayı itibariyle Botsvana, Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına vize muafiyeti tanımıştır. Botsvana'ya seyahat planlayan Türk Vatandaşlarının vize almalarına gerek bulunmamaktadır. Vize muafiyeti bulunmasına rağmen Botsvana'ya girişte herhangi bir problemle karşılaşmamak adına pasaportlarının geçerlilik sürelerinin minimum 6 ay daha geçerliliği olmasına dikkat edilmelidir. Turistik amaçla değil de Botsvana'ya çalışma, öğrenim görme ya da daha uzun süreli ziyaret etmek isteyenlerin Botsvana konsolosluğuna başvurmaları gerekmektedir. Ancak Türkiye Cumhuriyetinde Botsvana konsolosluğu ya da Fahri Botsvana Konsolosluğu bulunmamaktadır. Bunun için Güney Afrika Cumhuriyeti Konsolosluğuna müracaat etmeleri gerekmektedir.

Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) toplantısının ilki gerçekleştirilmiştir. İki ülke arasında ticaret hacmi 2020 yılında yaklaşık 5 milyon ABD Doları (Botsvana'dan ithalatımız 5,320 milyon ABD Doları, Botsvana'ya ihracatımız 4,7 milyon ABD Doları) olarak gerçekleşmiştir.[23]

2013 Nisan ayı itibariyle Botsvana, Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına vize muafiyeti tanımıştır. Botsvana'ya seyahat planlayan Türk Vatandaşlarının vize almalarına gerek bulunmamaktadır. Vize muafiyeti bulunmasına rağmen Botsvana'ya girişte herhangi bir problemle karşılaşmamak adına pasaportlarının geçerlilik sürelerinin minimum 6 ay daha geçerliliği olmasına dikkat edilmelidir. Turistik amaçla değil de Botsvana'ya çalışma, öğrenim görme ya da daha uzun süreli ziyaret etmek isteyenlerin Botsvana konsolosluğuna başvurmaları gerekmektedir. Ancak Türkiye Cumhuriyetinde Botsvana konsolosluğu ya da Fahri Botsvana Konsolosluğu bulunmamaktadır. Bunun için Güney Afrika Cumhuriyeti Konsolosluğuna müracaat etmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Bayram Mürsel, "Afrika Genelinde İstisnai Bir Devlet: Botsvana", Adam Akademi, Cilt 4/1 2014: s.74-88.

Betts Alexander, Kaytaz Esra, NationalAndİnternationalResponsesToTheZimbabweanExodus: İmplicationsForTheRefugeeProtectionRegime, The UN RefugeeAgency - Policy Development and Evaluation Service, ResearchPaper No. 175, July 2009.

LeithJ. Clark, "WhyBotswanaProspered", CanadianEconomicsAssociationThirty-fourthAnnualMeetingsUniversity of British Columbia June 2000.

MadalaNaledi C.,PhirinyaneMolefe B., "StrengtheningLocalGovernment Service Delivery Systems Through the Open GovernmentInitiative: The Case of Botswana", BotswanaInstitutefor Development Policy Analysis (BIDPA), BIDPA WorkingPaper 44, September 2016.

MaiposeGervase S., "Institutional Dynamics of SustainedRapidEconomicGrowthwith Limited Impact on PovertyReduction", UnıtedNatıonsResearchInstıtuteForSocıal Development (UNRISD), Geneva, January 2008.

MakoniPatriciaLindelwa, ExploringEconomicStructureAndDrivers Of EconomicGrowthInBotswana, Journal of GovernanceandRegulation / Volume 4, Issue 4, 2015, p.673-678.

Morton, Barry, "TheHuntingTradeandtheReconstruction of NorthernTswanaSocietiesaftertheDifaqane 1838–1880". South AfricanHistoricalJournal, 1997, p. 220–239.

22 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türkiye – Botsvana Siyasi İlişkileri, "https://www.mfa.gov.tr/turkiye-botsvana-siyasi-iliskileri.tr.mfa", (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

23 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türkiye – Botsvana Siyasi İlişkileri, "https://www.mfa.gov.tr/turkiye-botsvana-siyasi-iliskileri.tr.mfa", (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

Morton, Fred, “Therise of a raidingstate: MakabaII’sNgwaketse, c. 1780-1824”, New Contree, No. 71, December 2014.

Paul StuartLandau, TheRealm of the Word: Language, Gender, andChristianity in theSouthernAfricanKingdom. SocialHistory of America, 1962.

SharmaKeshav C., “Role Of TradıtıonalStructuresInLocalGovernanceForLocal Development The Case Of Botswana”, Community Empowerment andSocialInclusion Program (CESI) Word Bank Institute.

Tayyar Doğan, Volkan İdris Sarı, “Afrika’nın Kalkınma Trajedisi Ve Botsvana Örneğiyle Çıkış Umutları”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 5, No 1, 2013, s.490 - 501.

İnternet Kaynakları

2021 İndex of EconomicFreedom, Botswana, “https://www.heritage.org/index/country/botswana”, Erişim Tarihi: 23.01.2022

A Luxury Travel Blog, BotswanaTavel Guide, “https://www.aluxurytravelblog.com/botswana-travel-guide/#food-in-botswana”, Erişim Tarihi: 16.01.2022

Boddy-EvansAlistair, “ABriefHistory of Botswana”, ThroughtCo., 2019.

Britanica, Botswana, “https://www.britannica.com/place/Botswana/Climate”, Erişim Tarihi: 21.01.2022

Britannica, Botswana – Botswana - Langualge, “https://www.britannica.com/place/Botswana/Climate”, Erişim tarihi: 21.01.2022

CommonwealthLocalGovernment Forum, Botswana, “https://www.clgf.org.uk/regions/clgf-southern-africa/botswana/”, Erişim Tarihi: 22.01.2022

iExplore, Botswana Holiday andFestivals, “https://www.iexplore.com/articles/travel-guides/africa/botswana/festivals-and-events#:~:text=Botswana's%20traditional%20village%20festivals%20were,until%20the%20country%20achieved%20independence.&text=Two%20of%20the%20favorite%20offerings,Festival%20and%20the%20Maun%20Festival”, Erişim Tarihi: 16.01.2022

İnfoBotswana, Botswana’sGeography, “https://www.info-botswana.com/info/botswanas-geography”, (Erişim Tarihi:14.01.2022).

International MonetaryFund, Botswana, “https://www.imf.org/en/Countries/BWA”, Erişim Tarihi: 20.01.2022

Office Of InternatıonalRelıgıousFreedom, “2020 Report on International ReligiousFreedom: Botswana”, “https://www.state.gov/reports/2020-report-on-international-religious-freedom/botswana/”, Erişim Tarihi: 12.12.2021

Republic of Botswanaofficalwebsite, Ministry of LocalGovernmentandRural Development, “https://www.gov.bw/ministries/ministry-local-government-and-rural-development”, Erişim tarihi: 22.01.2022

T.C. Ticaret Bakanlığı Ulusarası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Botsvana Ülke Profili, 2021.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türkiye – Botsvana Siyasi İlişkileri, “https://www.mfa.gov.tr/turkiye-botsvana-siyasi-iliskileri.tr.mfa”, Erişim Tarihi: 05.01.2022.

BURKİNA FASO

Şule BOYACA[1]

Burkina Faso ve Komşuları

Burkina Faso Bayrağı

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Burkina Faso

Başkent: Ouagadougou

Nüfus: 22.147 milyon (IMF)

Yüz Ölçümü: 274.200 km²

Yönetim Şekli: Cumhuriyet (Başkanlık sistemi)

Resmi Dil/Diller: Fransızca (resmî), Mossilerin kullandığı More dili

Konuşulan Diller: More, Fulfulde ve Dioula, Mande Bobo, Samo ve Marka dilleri

Etnik Gruplar: %52,5 Mossi, %47,5 diğerleri (Gurunsi, Senufo, Lobi, Bobo, Mande,Fulani)

Bulunduğu Bölge: Batı Afrika

Para Birimi: Batı Afrika CFA Frangı

Kuruluş Tarihi: 1919

Bağımsızlık Tarihi: 5 Ağustos 1960

Mesai Saatleri: Pazartesi – Cuma 08.00 - 15.00

Bağımsızlık Günleri: 3 Ocak Devrim Günü, 5 Ağustos Bağımsızlık Günü, 15 Ekim günü darbenin yıl dönümü olarak kutlanmaktadır.

[1] Öğretmen, Samsun/Türkiye, sulebdr@gmail.com

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Batı Afrika Ülkesi olan Burkina Faso, bağımsızlığına kavuştuğu 1960 yılından 1984 yılına kadar sömürge döneminde Fransızlar tarafından Yukarı Volta ismiyle anılırken 4 Ağustos 1984 yılında Thomas Sankara, ülkenin ismini kendi dillerinde "Dürüst İnsanlar Ülkesi " anlamına gelen günümüzde de aynı isimle anılan Burkina Faso olarak değiştirmiştir.[2] Bayrağı ise 4 Ağustos 1984 yılında günümüzde kullanılan şekli ile kabul edilmiştir. Bayrak, Pan-Afrika renkleri olan kırmızı, yeşil ve sarı renklerinden oluşmaktadır. Bayraktaki kırmızı renk, ulusal bilinci değiştirmek için gerekli devrimci mücadeleyi sembolize ederken, yeşil renk umut ve bolluğu temsil etmektedir. Bayrağın tam ortasında bulunan sarı renkli beş köşeli yıldız ise devrimci ilkelerini temsil etmektedir.[3]

2. TARİH

Sömürgecilik öncesi dönemde Afrika kıtasının batı bölümünde yer alan Burkina Faso topraklarında Gana'nın kuzeyinden gelen Mossiler, 11. yüzyılın başında Çad Gölü'nün doğusu ile Volta Nehirleri arasında kalan bölgeyi fethederek imparatorluk mantığına dayalı dört özerk krallıktan oluşan bir konfederasyon kurmuşlardır.[4] Ülkenin en kalabalık etnik grubunu oluşturan Mossiler, 19. yüzyılın sonlarına kadar ülkede varlıklarını korumayı başarmışlardır. Fransa'nın, Mossi idarecileriyle himaye altına alma çabaları sonuç vermemiş akabinde Fransa askeri güç kullanarak ülkeyi işgal etmiştir.1897 yılında Fransa'nın ülkeyi işgal etmesiyle sömürge dönemi başlamış, ülke Fransa'nın kontrolü altına girmiştir. İşgalden sonra Fransa yerel idarecilerle yaptığı anlaşmalarla kontrolündeki bölgeleri çoğaltarak günümüz Burkina Faso topraklarının tamamı sömürge haline gelmiştir. Bölge, 1904 yılında Fransız Batı Afrika'sı sömürge yönetim bölgesi içerisinde bulunan Yukarı Senegal-Nijer birliğinin bir parçası haline gelmiş, 1919 yılında ise Yukarı Volta adını alarak bu birlikten ayrılıp ayrı bir sömürge bölgesi olmuştur. 1932 yılında ise Sudan, Nijer ve Fildişi Sahili arasında bölüştürülmüştür. I.ve II. Dünya Savaşlarının bitmesinin ardından Mossiler, Yukarı Volta'nın 1932 yılı sınırlarına yeniden kavuşturulması gerektiğini savunmuş ve bölge 1974 yılında tekrardan eski sınırlarına kavuşmuştur. 1950'li yıllarda ülkede bağımsızlık düşünceleri dile getirilmeye başlanmış, 1958 yılında yapılan referandum neticesinde Fransa ile işbirliği içerisinde olan özerk bir cumhuriyet statüsüne sahip olmuştur. Afrika ülkelerinin bağımsızlık süreçlerine girdiği 1960 yılı Afrika Yılı olarak ilan edilmiş, bu kapsamda 5 Ağustos 1960 yılında ülke bağımsızlığını ilan etmiştir.[5]

3. SİYASİ YAPI

Bağımsızlığını 5 Ağustos 1960 tarihinde kazanan Burkina Faso'da ilk devlet başkanlığına gelen isim Maurice Yameogo olmuştur. Yameogo, ülke kaynaklarını verimli kullanamaması sonucunda gerçekleşen halk ayaklanmasının neticesi olarak 3 Ocak 1966'da askeri darbe gerçekleşmiştir. O dönemde ordunun en tepesinde yer alan Sangoule Lamizana ilk dört yıl geçici askerî hükümetin başkanı olarak görevi devralmış, 1980 yılına kadar bu görevi

---

[2] Büyüktavşan, H.Z. (2021). Burkina Faso'da Thomas Sankara Dönemi (1983-1987): Postkalanyal Teori Çerçevesinden Bir Değerlendirme, Africania-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi, 1 (2) , s.83

[3] Smith, Whitney. "Flag of Burkina Faso". Encyclopedia Britannica, https://www.britannica.com/topic/flag-of-Burkina-Faso

[4] Dr. Öğr. Üyesi Mürsel Bayram" Burkina Faso Siyasetinde İdeoloji Ve Pragmatizm", Sosyal Bilimler Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü Cilt 74, No. 3, 2019, s.741-742

[5] Beyza Betül Ekici, "Afrika Ülkelerinin Bağımsızlık Süreçleri", İnönü Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, Ocak 2021, s.16

sürdürmüştür. 14 Haziran 1970 yılında onaylanan yeni anayasa ile dört yıllık bir geçiş dönemi başlamış bu yeni anayasada yaşanan anlaşmazlıklar neticesinde 1977 yılında yeni bir anayasa hazırlayıp onaylanmıştır. Kurulan yeni Lamizana hükümetinde yaşanan iç sorunlar nedeniyle Saye Zerbo önderliğinde ülkede 25 Kasım 1980 yılında yeni bir darbe gerçekleşmiş ve Zerbo devlet başkanı olmuştur.[6] Gerçekleşen bu darbeden sonra ordu içerisinde yaşanan genç askerler ile kıdem olarak üstte yer alan eski askerler arasındaki iç çekişmeler sonucu kargaşa ortamı hâkim olmuş ve 7 Kasım 1982 yılında Thomas Sankara önderliğinde yeni bir askerî darbe gerçeklemiştir. Bu gerçekleşen askeri darbe sonucu başkanlık istemeyen Sankara'nın yerine Jean-Baptiste Ouedraogo ülkenin yeni devlet başkanı olmuştur. Askeri yönetim demokratik bir düzene geçiş hazırlıkları yaparken Sankara'nın Libya lideri Muammer Kaddafi ile yakın ilişkiler içerisinde bulunması İktidarını korumak için Fransa ile iyi ilişkiler kurmaya çalışan devlet başkanı Ouedraogos'ı rahatsız etmiş ve Sankara tutuklanmıştır.[7] Yaşanan bu gelişmelerden sonra 4 Ağustos 1983 tarihinde ülkede tekrardan bir askeri darbe gerçekleşmiş ve Thomas Sankara iktidara gelmiştir. Daha sonra bu darbe 1983 devrimi olarak anılmaya başlanmıştır. Sankara Devrimi Koruma Komiteleri(CDR) kurmuş ve ülke genelinde devrimin ilerlemesi ve devamı için çalışmalar yapmıştır. Bu oluşturulan CDR'ler birçok kalkınma projelerinde de yer almıştır. Sankara, 1984 yılında sömürge dönemine ait olan Yukarı volta ismini "Dürüst İnsanlar Ülkesi " anlamına gelen günümüzde de aynı isim ile devam eden Burkina Faso olarak değiştirmiş, ülkenin bayrağını Pan-Afrikan renklerinden yeniden oluşturmuş, sözleri kendisine ait olan ulusal bir marş bestelemiştir.[8] Sankara, yapmış olduğu başarılı yeniliklerle her ne kadar halkın büyük bir çoğunluğu tarafından memnuniyetle karşılanmış olsa da kendisine karşı bir muhalefet grubun oluşmasının engelleyememiştir.[9] 1985 yılında Mali ile yaşanan sınır anlaşmazlığı neticesinde Mali ordusu, 25 Aralık 1985'te bir kara harekâtı başlatarak Burkina Faso'ya ait bazı sınır kontrol noktalarına ve karakollara saldırı düzenlemiş, Burkina Faso'nun başarısızlığı ile sonuçlanan bu harekâtta Mali ordusu bölgenin bir kısmını ele geçirmiştir.[10] Ülke dışında yaşanan bu gelişmeler birliktelik arayışları içerisinde devam ederken ülke içerisinde yaşanan olumsuz gelişmelerden sonra halkın Sankara'ya karşı olan olumlu tavrı yerini umutsuzluk ve öfkeye bırakmıştır. Tüm bu yaşananlar neticesinde 15 Ekim 1987 tarihinde Blaise Compaore önderliğinde gerçekleştirilen darbede çıkan çatışmalarda Sankara, vurularak öldürülmüş Compaore devlet başkanı olmuştur.[11] 1987 yılındaki darbeyle iktidara gelen Compaore, Haziran 1991 tarihindeki anayasa referandumu ile yarı başkanlık sistemi kurmuştur. İç siyasette yaşanan peş peşe darbelerin yanı sıra dış siyasette ise Burkina Faso; Liberya, Sierra Leone ve Fildişi Sahili gibi ülkelerinde iç çatışmalarına müdahale eden bir tavır üstlenmiştir. Aynı zamanda Togo ve Nijer'deki siyasî krizlerde, Sudan'daki Darfur krizinde ve son olarak 2012'de Mali'nin kuzeyindeki Azavad bölgesindeki krizde arabuluculuk görevini üstlenmiştir. Burkina Faso'nun dış politikadaki bu tutumu sayesinde 2008- 2009 döneminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin geçici üyeliğine seçilmiştir. Compaore, 2014 yılında yeni bir anayasa değişikliği planlayarak görev süresini uzatma girişimlerinde

[6] Mehmet Keleş, "Burkina Faso'nun Sosyo-Politi k Kültürel Yapısı", İstanbul Yeniyüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ve Uluslarası İlişkiler Ana Bilim Dalı, (2016) s.73
[7] Büyüktavşan, a.g.m., s.86
[8] Büyüktavşan, a.g.e.,s.87.
[9] Büyüktavşan, a.g.e.,s.91
[10] Bayram, a.g.m., s.750
[11] Büyüktavşan, a.g.e.,s.92

bulunması gerekçesiyle muhalefet ve halk tarafından büyük tepki çekmiş 30 Ekim 2014'te baş gösteren halk ayaklanması ve şiddet olayları sebebiyle meclis dağıtılmış, hükümet feshedilmiş ve istifa etmek zorunda kalmıştır.[12] Geçici hükümet kurma görevini ise Albay Yacouba Isaac Zida üstlenmiştir. Kısa bir süre sonra eski bir diplomat olan Michel Kafando devlet başkanı olarak seçilmiştir. Peş peşe yaşanan darbelerle ülke her defasında yönetim değişikliğine gitmek durumunda kalmıştır. 16 Eylül 2015'te ülke içerisinde gerçekleşen bir yeni darbeyle kısa süreliğine görevi Gilbert Diendere üstlense de, 1 Ekim 2015 tarihinde teslim olmuştur. 29 Kasım 2015 tarihinde yapılan seçim ile Roch Marc Christian Kabore, oyların %53,5'ini elde ederek ilk sivil devlet başkanı olarak seçilmiştir. [13] 24 Ocak 2022'de gerçekleşen darbede ordu, parlamentonun, hükümetin ve anayasanın feshedildiğini açıklamış, devlet başkanını Kabore'i tutuklamış ve görevden almıştır. Ülkenin yeni devlet başkanı askeri darbeyle yönetimi ele geçiren Paul-Henri Sandaogo Damiba olmuştur. [14]30 Eylül 2022 tarihinde Yüzbaşı İbrahim Traore, bir darbeyle iktidarı ele geçirmiş selefi Korgeneral Damiba'yı devirmiştir. Traore, 6 Ekim 2022'de ise Burkina Faso'nun başkanı olarak resmen atanmıştır.

4. COĞRAFYA

Burkina Faso, Batı Afrika'da yer alan ve denize kıyısı bulunmayan bir kara ülkesidir. 274. 200 km^2 yüzölçümüne sahip olan ülkenin güneyinde Benin, Fildişi Sahilleri, Gana ve Togo kuzeyinde ve batısında Mali, doğusunda ise Nijer bulunmaktadır. Kıyısı olmayan Burkina Faso, Gine Körfezi kıyılarına 500 km'den fazla uzaklıktadır. Düz bir coğrafyaya ve tropik iklime sahip olan ülkede birçok akarsu, göl ve baraj bulunmaktadır. [15] Batı Afrika'da Gine Körfezi'ne dökülen bir nehir olan Volta nehri, nehrin üç ana kolundan ilki Gana-Burkina Faso sınırının bir bölümünü oluşturan Siyah Volta Nehri (Mouhoun), Volta Nehri'nin ana kaynağı olan ve Burkina Faso'dan doğup Gana'daki Volta Gölü'ne doğru akan Beyaz Volta (Nakambe) ve Kırmızı Volta (Nazinon) Nehri bulunmaktadır. Kompienga, Ziga, Bagre gibi birçok baraj büyük şehirleri beslemektedir. Ülkenin toplamda sahip olduğu 3.193 km sınırın 306 km'si Benin, 584 km'si Fildişi Sahili, 549 km'si Gana, 1.000 km'si Mali, 628 km'si Nijer ve 126 km'si ise Togo ile oluşmaktadır. Ülkenin sahip olduğu 274.200 km²'lik ülke toprağının 400 km² alanı sulak alan durumundadır. [16]

Burkina Faso'nun Konum Haritası

[12] Bayram, a.g.m., s.752-754
[13] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Burkina Faso'nun Siyasi Görünümü", erişim tarihi: 15.01.2021, https://www.mfa.gov.tr/burkina-siyasi-gorunumu.tr.mfa
[14] Anadolu Ajansı, "Batı Afrika'da darbe rüzgârına kapılan son ülke: Burkina Faso", erişim tarihi: 08.02.2022, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bati-afrikada-darbe-ruzgarina-kapilan-son-ulke-burkina-faso/2486874
[15] T.C. Ticaret Bakanlığı, "Burkina Faso Ülke Profili", s.2
[16]Keleş, a.g.t., s.11-12

5. İDARİ YAPI

Ülke, 13 yönetim bölümüne ve 45 ile ayrılmış bulunmaktadır. 2004 yılında başlayan yasal düzenlemelerin sonucunda oluşturulmuş 351 belediyenin 49'u kentsel belediye kalanlar ise kırsal belediye olarak adlandırılmaktadır. [17]

Burkina Faso Haritası

6. EKONOMİ

Burkina Faso, üye devletleri için kendi kendine yetebilen, bölgenin ekonomik çıkarlarını bütünleştirmeye ve uyumlu hale getirmeye çalışan organ olan ECOWAS üyesidir.[18] Dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olan Burkina Faso, büyük ölçüde uluslararası yardıma ihtiyaç duymaktadır. Yoksul olmasına rağmen ekonomik bakımdan potansiyeli yüksek olan ülkede altın, pamuk, susam ve bazı tarım ürünleri ihraç edilmektedir. Fakat altın çıkarılması ve pamuk üretimi yabancı şirketlerin elinde olduğundan gelir sadece vergiden gelmektedir. Ülkenin, dış yardımlara bağımlı bir ekonomisi bulunmaktadır. Burkina Faso, 2020 yılı verileri itibariyle kişi başına düşen 791 dolar gelir ile dünyadaki en fakir ülkelerden biridir.[19]

6.1. Tarım

Elverişsiz iklim şartlarının oluşturduğu tarımsal ürünlerin ekiminde ve mahsulün toplanmasında yaşanan zorluklara rağmen ülke nüfusunun yaklaşık %80'den fazlası tarımla uğraşmaktadır.[20] Bu tarım ürünlerin çoğunluğunu darı, mısır, sorgum ve pirinç oluşturmakta, ihraç edilen ürünlerin başında ise fıstık ve pamuk gelmektedir. Ekonomisinin tarıma dayalı olması nedeniyle yağışın ve dünya piyasasında gerçekleşen dalgalanmaların tarım ürünlerinin fiyatları üzerinde olumsuz yönde etkisi bulunmaktadır.[21] Ülkede yaşanan uzun kuraklıklar sebebiyle kuzey bölümlerinde kıtlık sorunları yaşanmaktadır.

6.2. Sanayi

Denize doğrudan kıyısı bulunmaması neticesinde ülkede sanayi çok fazla gelişememiştir. Genellikle şehirlerde ve daha büyük kasabalarda bulunan fabrikalarla sınırlı kalmıştır. Bu fabrikalar arasında gıda maddeleri, içecekler, tekstil ürünleri, ayakkabılar ve bisiklet parçaları yer almaktadır.[22]

6.3. Maden

Ülkede yeraltı zenginliklerinin ulaşım ağı açısından yetersiz konumda olması madenlere ulaşmada ve çıkarılan bu ürünlerin sevkiyatında problem oluşturması nedeniyle çok az yer altı madeni çıkarılmaktadır. Az miktarda da olsa çıkarılan bu madenlerin başında altın ve manganez gelmektedir. [23]

---

[17] Keleş, a.g.t., s.13
[18] ECOWAS, erişim tarihi: 10.12.2021, https://ecowas.int/
[19] T.C. Ticaret Bakanlığı, "Burkina Faso Ülke Profili", s.4
[20] T.C. Ticaret Bakanlığı, "Burkina Faso Ülke Profili", s.4
[21] Keleş, a.g.t.,s.18
[22] Jean Dresch, "Burkina Faso". Encyclopedia Britannica, erişim tarihi: 05.01.2022 https://www.britannica.com/place/Burkina-Faso
[23] Jean Dresch, "Burkina Faso". Encyclopedia Britannica, erişim tarihi: 05.01.2022 https://www.britannica.com/place/Burkina-Faso

7. SOSYAL YAPI

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Burkina Faso'nun nüfusu 22.147 milyondur. Nüfusun yıllık artış oranı % 2.86'dir. Ülke nüfusunun büyük bir bölümü başkentte ve ülkenin batısında yer alan Bobo-Dioulasso şehrinde yaşamaktadır. Halkın büyük çoğunluğu mevsimlik işçi olarak düzenli olarak Gana ve Fildişi Sahili'ne göç etmektedirler. Ülkede okuryazarlık oranları diğer ülkelere göre oldukça düşüktür. Ülkedeki yaşayan insanlar terör saldırıları, siyasi güvensizlik, düşük enerji kaynakları ve zayıf ulaşım seçenekleri arasında sıkışmış durumdadır.[24] Ülke, çok fazla etnik grubun bir arada bulunduğu kültür ve geleneğin merkezi konumunda bulunmaktadır. En yaygın grup nüfusunu ise %52,5 ile Mossiler geri kalan kısmını ise diğer öne çıkan etnik gruplar olan Fulaniler(8,4), Bobolar (%4,8) ve Senufolar (%4,4) oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun % 61 Müslüman, %23 Katolik Hristiyan ve %16'sı yerel dinlere inanmaktadır.[25] Burkina Faso'nun en büyük şehirleri; Ouagadougou, Bobo Dioulasso, Banfora, Koudougou, Ouahigouya, Kaya, Tenkodogo, Dedougou'dir. Bu şehirlerin nüfus yoğunluğu tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Nüfusun Şehirlere Göre Dağılımı (2021)

Ouagadougou	1,086,505
Bobo-Dioulasso	360,106
Banfora	60,288
Koudougou	87,347
Ouahigouya	61,096
Kaya	39,229
Tenkodogo	37,658
Dedougou	45,341

Kaynak: worldpopulationreview.com

7.2. Dil

Ülke, Fransız sömürgesi olması nedeniyle resmi dili Fransızca olsa da çoğunlukla ülkede yerel diller kullanılmaktadır. İdari, siyasi, hukuki kurumları, kamu hizmetleri ve basında geçerli olan dil ülkenin resmi dili olan Fransızcadır. Ülkede 69 farklı dil konuşulmakla beraber bunların yaklaşık 60'ı yerel dillerden oluşmaktadır. Ülke nüfusunun %40'ı kullandığı dil olan more dili ülkenin orta bölgesinde ve başkent Ouagadougou'nun çevresinde yoğunlukla konuşulmaktadır. Batı bölgelerde yaygın olarak kullanılan dil ise Mande dilidir. Yerel diller olan Dioula, Bobo,

[24]World Population Review , erişim tarihi: 12.01.2022, https://worldpopulationreview.com/countries/burkina-faso-population
[25] İNSAMER, "Ülke Profili: Burkina Faso", erişim tarihi: 01.12.2021, https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-burkina-faso/

Samo ve Marka gibi diller de ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. Kuzey bölgelerde Fula dili, Doğuda Gurmanche, güneyse ise Bissa dili yaygın olarak kullanılmaktadır.[26]

7.3. Etnik Yapı

Burkina Faso, çok fazla etnik grubun bir arada bulunduğu kültür ve geleneğin merkezi konumunda bulunan bir ülkedir. En yaygın grup nüfusun %52,5'i ile Mossilerdir. Nüfusun geri kalan kısmını ise diğer öne çıkan etnik gruplar olan Fulaniler(8,4), Bobolar (%4,8), Senufolar (%4,4) oluşturmaktadır.[27] En yaygın grup olan ve oldukça heterojen bir yapıya sahip olan Mossiler çiftçilikle uğraşmakta, More dilini kullanmaktadırlar. Ülkenin ikinci büyük şehri olan Bobo-Dioulasso'da yaşamakta olan Bobolar ise çiftçilik, zanaatçılık ve maden işçiliğiyle uğraşmaktadırlar. Gurunsi Kabilesi ise kuzey Gana ve güney Burkina Faso bölgesindeki Dagbon krallığında yaşamaktadırlar. Senufolar ise güney Mali, batı Burkina Faso ve Fildişinde Bulunan Katiola'ya kadar uzanan geniş bir alanda yaşamaktadırlar. Gur dilini konuşan bu etnik grup darı, tatlı patates, fıstık ve pirinç tarımıyla uğraşmaktadır. Ülke nüfusunun %7'sini oluşturan Lobi kabilesi Burkina Faso'nun güney bölgesinde yaşamaktadırlar. Göçebe hayatı yaşayan Fulani kabilesi Afrika halkları arasında en dağınık ve kültürel açıdan çeşitlilik gösteren etnik bir gruptur. Fulani halkı genellikle çoban ve ticaret ile uğraşan insanlardan oluşmaktadır.[28]

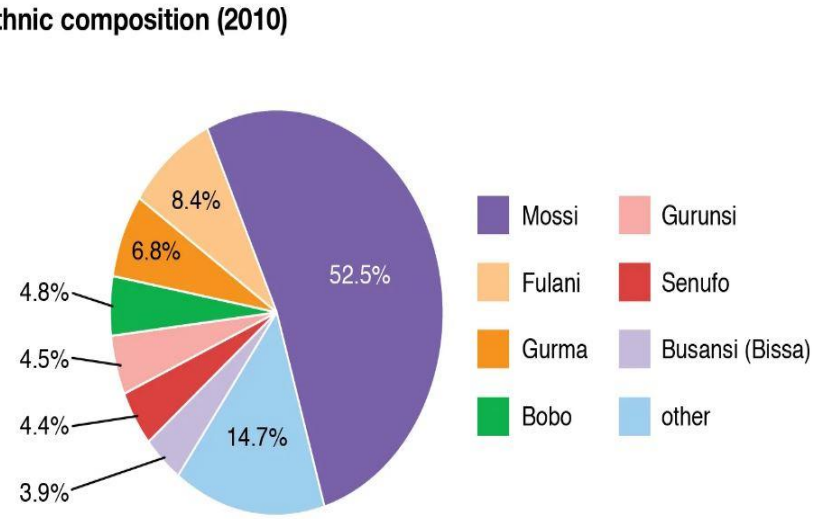

Kaynak: britannica.com

7.4. Din

Burkina Faso'da ülke nüfusunun % 61 Müslüman, %23 Katolik Hristiyan ve %16'sı yerel dinlere inanmaktadır.[29] Ülkedeki Müslümanların çoğunluğu Sünni ve Maliki mezhebine mensup olmakla birlikte önemli bir kısmı Ticanilik tarikatına mensuptur. Ticanilik tarikatının doğmuş olduğu topraklar Kuzey Afrika olmasına rağmen Batı Afrika'nın en büyük tarikatı olmuş ve günümüzde de hızla yayılmaya devam etmektedir.[30]

---

[26] Keleş, a.g.t., s.53
[27] Jean Dresch, "Burkina Faso". Encyclopedia Britannica, erişim tarihi: 05.01.2021, https://www.britannica.com/place/Burkina-Faso
[28] KELEŞ, a.g.t., s.46-53
[29] İNSAMER, erişim tarihi: 01.12.2021 https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-burkina-faso/
[30] KELEŞ, a.g.t., s.54.

8. ULAŞIM VE TURİZM

Burkina Faso'da başta demiryolu olmak üzere havayolu ve karayolu ulaşım imkânları bulunmaktadır. Abidjan - Nijer Hattı olarak adlandırılan demiryolu hattı Fildişi Sahili'nin liman ve ticaret kenti Abidjan ile başkent Ouagadougou'yu birbirine bağlamaktadır. Abidjan-Nijer hattı Koudougou, Bobo Dioulasso ve Banfora kasabalarına hizmet vermektedir. Ülkenin uluslararası standartlara uygun iki havaalanı bulunmaktadır. Bu havaalanlarından ilki başkent Ouagadougou'daki en büyük havaalanı konumunda olan Ouagadougou Airport havaalanı bir diğeriyse Bobo-Dioulasso'daki havaalanıdır. Air Burkina isimli ulusal havayolu şirketine sahip olan ülke yurt içi uçuşlarının yanı sıra Benin, Fildişi Sahili, Gana, Mali, Nijer, Senegal ve Togo'ya uçuşlar düzenlemektedir.[31]

Dünyanın en eski yerleşim yerlerinin üzerine kurulmuş bir Batı Afrika ülkesi olan Burkina Faso'nun en popüler turistik mekânlar arasında gösterilen Ulusal Müze başkent Ouagadougou'da bulunmaktadır. Ülkedeki etnik gruplar için ayrı bir sergi alanı bulunan müzede etnik grupların geleneksel yaşamını ve kültürel zenginliklerini gösteren geleneksel eşyalar, aksesuarlar bulunmaktadır.[32] Şehrin merkezinde bulunan bir diğer müze ise Ulusal Müzik Müzesidir. 200 yıllık müzik enstrümanlarının bulunduğu müzede ülkenin dört bir yanından gelen davul, arp, kastanyet aerofon, membranofon, idiofon ve kordofon gibi çeşitli enstrümanlar sergilenmektedir.[33] Ülkede bir diğer önemli turistik mekân ise Mossi İmparatorluğu Kralı Moro Naba'nın ismini taşıyan Moro-Naba Sarayıdır. Başkent Ouagadougou'da bulunan 15. yüzyılda inşa edilmiş olan bu saray günümüzde müze olarak hizmet vermektedir. Merkeze sadece 6 km uzaklıkta, Burkina Faso'nun 1983-1987 yılları arasında devlet başkanlığı yapmış olan Thomas Sankara'nın anıt mezarı bulunmaktadır. Şehrin en büyük parkı olan Bangr-Weoogo 240 hektarlık bir alanı kaplamaktadır.[34] Ülkedeki bir diğer dikkat turistik mekân ise UNESCO Dünya Mirası Alanı olarak tescillenen yer olan Burkina Faso'nun Antik Demir Metalurjisi Alanlarıdır. Bu yapıların en eskisi yaklaşık MÖ 800'lü yıllardan kalma en eski metalurji alanlarıdır. [35]

Burkina Faso Ulusal Müzesi

Burkina Faso'nun Antik Demir Metalurjisi Alanları

[31] AİR BURKİNA, erişim tarihi: 18.12.2021, https://air-burkina.com.
[32] Le Musee National du Burkina Faso, erişim tarihi: 12.01.2022, https://www.museenational.gov.bf.
[33] Burkinabe National Tourist Office, erişim tarihi: 05.01.2022, https://www.ontb.bf.
[34] Burkinabe National Tourist Office, erişim tarihi: 05.01.2022, https://www.ontb.bf.
[35] Unesco resmi sitesi, erişim saati: 09.02.2022, https://whc.unesco.org/en/list/1602.

9. KÜLTÜREL HAYAT

Burkina Faso'da sömürge öncesi dönemde yazılı edebiyattan söz edilemediği için ülkede sözlü edebiyat önemli bir yer tutmaktadır. Kabileler de gelenekleri müzik ve dans ile sözlü olarak aktararak günümüze kadar ulaştırmayı başarmışlardır. Ülkede ilk roman Nazi Boni'in 1962 yılında yayımlanan ve Bwamu halkının geleneğini anlatan 'Crépuscule des temps anciens' (İlkçağ Şafağı) romanı olmuştur. 1970'li yıllara gelindiğindeyse Burkina Faso edebiyatında yayımlanan eser sayılarının artmasıyla ülkede edebiyat önem kazanmaya başlamıştır. Ülke aynı zamanda Afrika kıtasında sinema sektöründe de söz sahibidir. FESPACO'nun (Festival Panafricain du Cinéma et de la Télévision de Ouagadougou) kurulmasıyla da sinema alanında kıtaya fayda sağlamaktadır.[36]

9.1. Eğlence ve Festivaller

Her etnik grubun kendisine ait dans ve müziğe sahip olduğu Burkina Faso'da müzik kültürel yaşamda önemli bir yer tutmaktadır. Ülkede en yaygın nüfusa sahip olan Mossiler müzik olarak antik saray müziklerini tercih ederken bir diğer etnik grup olan Fulaniler ise enstrüman olarak alkış ve vurmalı çalgılar ile birlikte seslerini tercih etmektedirler. Çeşitli festivallerin yapıldığı ülkede, öncelik olarak film sektörü alanında gelişim gösteren FESPACO(Ouagadougou Pan Afrikan Film ve Televizyon Festivali)gibi festivaller gelmektedir. Ülkedeki bir diğer kültürel etkinlik ise Uluslararası Sanat ve Zanaat Gösterimi'dir. Başkent Ouagadougou'da geçekleşen bu etkinlik SIAO adıyla anılmakta Afrika'daki sanat ve zanaat eserleri sergilenmektedir. Bu düzenlenen etkinlikte ülkede ki geleneksel olan sepet yapımı, maskeler, bebekler dokuma, çömlek ve deri gibi zanaat ürünleri de bulunmaktadır.[37]

9.2. Bayramlar ve Dini Günler

Din çeşitliliği bakımından zengin olan Burkina Faso'da Müslümanların ve Hristiyanların kendilerine ait bayram günleri bulunmaktadır. Müslümanların kutladığı bayramlardan biri olan Mevlit Kandili İslami takvime göre kutlanmakta ve o gün resmi tatil kabul edilmektedir. Ülkede kutlanılan diğer bayramlar ise Ramazan bayramı, Kurban bayramı ve Şevval ayının ilk gününe denk gelen Korite (Ramazanın Bitişi) günüdür. Hristiyanların kutladığı bayramlar ise Paskalya Bayramı, Hz. İsa'nın göğe yükselişinin 40. günü olan Miraç kandili, Cadılar Bayramı, (Azizler Gecesi) ve 15 Ağustos Meryem Ana günü ülkede resmi tatil olarak kabul edilmektedir. 11 Aralık 1958 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesiyle ülkede her sene o gün ulusal bayram olarak kutlanmaktadır. [38]

9.3. Yemek Kültürü

Burkina Faso mutfağı, Batı Afrika mutfağıyla benzer özellikler göstermektedir. Ülkenin temel gıda maddeleri sorgum, darı, pirinç, fonio, mısır, patates, fasulye, yer fıstığı, yer elması ve bamyadır. Ülkede en çok tüketilen tahıllar ise pirinç, mısır ve darıdır. Koyun eti, keçi, sığır eti ve balık yaygın olarak tüketilmektedir. Domates, kabak, havuç, pırasa, soğan, pancar, balkabağı, salatalık, lahana, kuzukulağı ve ıspanak ise çok tüketilen sebzeler arasında bulunmaktadır. Bir baharat çeşidi olan soumbala Burkina Faso'da ve diğer Batı Afrika

[36] Keleş, a.g.t, s.70
[37] Keleş, A.g.t, s.69
[38] Keleş, A.g.t, s.71-72

Riz Gras

ülkelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülkedeki yaygın geleneksek yemeklerden biri olan Tô yemeği Darı, sorgum buğdayı veya mısır ile yapılan sıkıştırılmış beyaz nişasta toplarından oluşmaktadır. Yanında ise biber, domates, havuç ve soumbala gibi sebzelerden yapılan bir sos ile servis edilmektedir. Bazen koyun eti veya keçi gibi bir et parçası eklenerek de tüketilmektedir. Bir diğer yemek olan Fufu ise Burkina Faso'nun yanı sıra Gana, Liberya ve Nijerya gibi diğer Batı Afrika ülkelerinde de çok tüketilen bir yemektir. Cassava ve yeşil muz ununu suyla hamur oluşturulup ocakta pişirilmekte ve genellikle çorbaların yanında tüketilmektedir. Burkina Faso'ya özgü bir diğer yemek olan Ragout d'Igname bir çeşit kuzu güveç yemeğidir. Bu yemek kuzu etiyle yapılsa da sığır eti veya balık ile de yapıldığı olmaktadır. Bir diğer yemek yağlı pirinç anlamına gelen Riz Gras ise bol et ve sebze ile hazırlanan baharatlı pirinç yemeğidir. Poulet Braisé ise Afrika'daki her ülkede rahatlıkla bulunabileceğimiz ızgara tavuktur.[39]

10. RESMİ TATİLLER

Burkina Faso'da 1 Ocak yılbaşı tatili olurken 1 Mayıs İşçi bayramı resmi tatil kabul edilmektedir. Müslümanların kutladığı bayramlardan biri olan Mevlit Kandili, Hristiyanların kutladığı Paskalya Bayramı, Hz. İsa'nın göğe yükselişinin 40. günü olan Miraç kandili, 1 Kasım Cadılar Bayramı, (Azizler Gecesi), 15 Ağustos Meryem Ana günü, 5 Ağustos Bağımsızlık Günü, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ve 3 Ocak 1966 Darbesinin Yıldönümü ülkede resmi tatil olarak kabul edilmektedir.[40]

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Türkiye-Burkina Faso ikili ilişkilerin gelişmesinde 2009 yılında birlikte yaptığı BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliğinin, 2012 yılında Türkiye'nin Vagadugu Büyükelçiliğinin, 2014 yılında ise Burkina Faso'nun Ankara Büyükelçiliğinin faaliyete geçmesi ve ülkeler arası yapılan resmi ziyaretler önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye-Burkina Faso ilişkileri bağlamında değerlendireceğimiz bir diğer önemli husus ise Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA), Burkina Faso'da gerçekleştirdiği önemli projelerdir. Bu projeler, 2015 yılında Burkina Faso Meclis Başkanlığı "Geçiş Dönemi Ulusal Konseyi (CNT) Binasının Tadilat ve Tefrişatı" projesi, [41] 2012 yılında Batı Afrika içme suyuna erişim projesi kapsamında Burkina Faso'da açılan 76 su kuyusundan 34 su kuyusunun onarımını sağlayarak bölge halkının hizmetine sunulma projesi olmuştur.[42] Bir diğer önemli proje ise TİKA tarafından gerçekleştirilen Yüz Bin Fidan Moringa Oelifera Yetiştiriciliği Projesi olmuştur. Bu proje kapsamında Moringa Oleifera ağaçlarının zarar görmeden yetiştirilebilmesi için ekipman desteğinde bulunmuştur. Projede Moringa ağacından elde edilecek ürünlerin işlenerek, özellikle okul çağındaki iyi beslenemeyen çocuklara besin takviyesi olarak dağıtılması ve çölleşme tehdidi ile karşı karşıya bulunan ülkenin, ağaç dikimi sayesinde çölleşme ve erozyon

[39] Erişim tarihi: 02.02.2022, https://www.studycountry.com.
[40] Keleş, a.g.t., s.71-72.
[41] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), "Türkiye Afrika El Ele", Ankara, 2016, s.42.
[42] TİKA, a.g.e., s. 35.

ile mücadelesine destek olunması hedeflenmiştir.[43] TİKA, Burkina Faso'nun Kovid-19'la mücadelesine destek sağlamak için Burkina Faso Sağlık Bakanlığı'na 270 koli sabun, 2100 litre çamaşır suyu, 900 kg toz deterjan gibi hijyen malzemesi desteğinde bulunmuştur.[44] Bir diğer önemli destek ise Burkina Faso Eğitim ve Okur Yazarlık Bakanlığı'nın başlattığı "Eğitimde Hijyen Ortamı Sağlanması" projesine üç okula ihtiyaç duydukları temizlik malzemeleri temin edilerek sağlamıştır.[45] TİKA tarafından 2018 yılında yapımına başlanan Game Koamba Kadın Derneği Meslek Edinme Merkezi tamamlanarak 2019 yılında hizmete açılmıştır. Bu proje kapsamında kadınlara yönelik terzilik, dokuma, kumaş boyama, sabunculuk ve kuaförlük konularında meslek edindirme kursları düzenlenerek kadınların üretime katılmak suretiyle ülkelerinin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir.[46] Türk Hava Yolları'nın 15 Aralık 2012 tarihinde İstanbul-Vagadugu seferlerini başlatmasıyla iki ülke arasındaki ikili ilişkiler canlanma göstermektedir.

Game Koamba Kadın Derneği Meslek Edinme Merkezi

KAYNAKÇA

[1] İNSAMER, "Ülkeler Profili", https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-burkina-faso/ (01.12.2021)

[2] DİA, https://islamansiklopedisi.org.tr/burkina-faso (01.12.2021)

[3] Büyüktavşan, H.Z. (2021). Burkina Faso'da Thomas Sankara Dönemi (1983-1987): Postkalanyal Teori Çerçevesinden Bir Değerlendirme, Africania-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi, 1 (2) , 80-95. http://admin.inonu.edu.tr/application/ModuleContent/5449/18-09-2021_114232143.pdf (05.12.2021)

[4] BRİTANNİCA, "flag of Burkina Faso" https://www.britannica.com/topic/flag-of-Burkina-Faso (05.01.2021)

[5] UNİCEF, "Country profiles", https://data.unicef.org/country/bfa/ (05.12.2021)

[6] TİCARET BAKANLIĞI, "Burkina Faso Ülke Profili", https://ticaret.gov.tr/data/61aa186b13b87604f00c8a3c/Burkina%20Faso%20%C3%9Clke%20Profili_kas%C4%B1m%202021.pdf (06.12.2021)

[7] KELEŞ, M. (2016). "Burkina Faso'nun Sosyo-Politik Kültürel Yapısı", İstanbul Yeniyüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslarası İlişkiler Ana Bilim Dalı, YLisans Tezi.https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=a7vzBtN0cd6lMybqiBg2bA&no=twrryGojbvGCRuF2zNuavw (06.12.2021)

[8] Bayram, M.(2019). Burkina Faso Siyasetinde İdeoloji Ve Pragmatizm, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü, SBF Dergisi, Cilt 74, No. 3, 2019, s. 739 – 757.

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/664353 (08.12.2021)

[9] The World Bank, https://data.worldbank.org/country/burkina-faso (13.12.2021)

[43] TİKA, a.g.e., s. 66.
[44] TİKA, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27dan_burkina_faso%27nun_kovid19_salgini_ile_mucadelesine_destek-58092, erişim Tarihi: 02.02.2022
[45] TİKA, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/burkina_faso'da_okullarin_hijyen_egitimine_tika_destegi-54171, erişim tarihi: 02.02.2022
[46] TİKA,https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27nin_burkina_faso%27da_insa_ettigi_kadin_meslek_edinme_merkezi_hizmete_acildi-50928, erişim tarihi: 02.02.2022

[10] Ekici, B.B.(2020) Afrika Ülkelerinin Bağımsızlık Süreçleri, İnönü Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, http://admin.inonu.edu.tr/application/ModuleContent/1367/05-10-2021_065432942.pdf (15.12.2021)

[11] http://www.insd.bf/index.php/indicateurs?id=71 (16.12.2021)

[12] CİA," The World Factbook", https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/burkina-faso/ (16.12.2021)

[13] https://www.gouvernement.gov.bf/accueil (22.12.2021)

[14] TÜRK HAVA YOLLARI, "Burkina Faso",https://www.turkishairlines.com/tr-az/ucak-bileti/ulke/burkina-faso/(22.12.2021)

[15] Burkinabe National Tourist Office, https://www.ontb.bf/ (05.01.2022)

[16] MOMAA, https://momaa.org (08.01.2021)

[17] IMF, https://www.imf.org/en/Countries/BFA(08.01.2022)

[18] ORDAF, İbrahim, G.(2018) " Sömürgeciliğe Direnen Devrimci: Burkina Faso'nun Lideri Thomas Sankara", https://ordaf.org/somurgecilige-direnen-devrimci-burkina-fasonun-lideri-thomas-sankara/ (10.01.2022)

[19] World Population Review, https://worldpopulationreview.com/countries/burkina-faso-population (12.01.2022)

[20] Le Musée National du Burkina Faso, https://www.museenational.gov.bf/accueil (12.01.2022)

[21] https://www.servicepublic.gov.bf/ (14.01.2022)

[22]TİKA, "TİKA'nın Burkina Faso'da İnşa Ettiği Kadın Meslek Edinme Merkezi Hizmete Açıldı" https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27nin_burkina_faso%27da_insa_ettigi_kadin_meslek_edinme_merkezi_hizmete_acildi-50928 (02.02.2022)

[23]TİKA, "Burkina Faso'da Okulların Hijyen Eğitimine TİKA Desteği",

https://www.tika.gov.tr/tr/haber/burkina_faso'da_okullarin_hijyen_egitimine_tika_destegi-54171 (02.02.2022)

[24]TİKA, "TİKA'dan Burkina Faso'nun Kovid19 Salgını İle Mücadelesine Destek", https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27dan_burkina_faso%27nun_kovid19_salgini_ile_mucadelesine_destek-58092 (02.02.2022)

[22] https://www.studycountry.com/guide/BF-gastronomy.htm (02.02.2022)

[23] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), "Türkiye Afrika El Ele", Ankara, 2016. (02.02.2022)

[24] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye - Burkina Faso İlişkileri",

https://www.mfa.gov.tr/turkiye-burkina-siyasi-iliskileri.tr.mfa (05.02.2022)

[25]Anadolu Ajansı, "Batı Afrika'da darbe rüzgârına kapılan son ülke: Burkina Faso" https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bati-afrikada-darbe-ruzgarina-kapilan-son-ulke-burkina-faso/2486874 (08.02.2021)

[26] https://web.archive.org/web/20190705163141/https://whc.unesco.org/en/list/1602/gallery/ (09.02.2022)

FOTOĞRAF KAYNAKÇASI

Resim 1: https://www.nationsonline.org/oneworld/burkina_faso.htm

Resim 2: http://acaum.ankara.edu.tr/burkina-faso/

Resim 3: https://www.britannica.com

Resim 4: https://www.ontb.bf/

Resim 5: https://whc.unesco.org/en/list/1602

Resim 6: https://www.studycountry.com/guide/BF-intro.htm

Resim7:https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27nin_burkina_faso%27da_insa_ettigi_kadin_meslek_edinme_merkezi_hizmete_acildi-50928

CEZAYİR

Said AKAD[1]

Resim 7

Resim 8

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti

Başkent: Cezayir

Nüfus: 43.576.691 (Temmuz 2021 tahmini)

Yüz Ölçümü: 2.381.740 km²

Yönetim Şekli: Cumhuriyet

Resmi Dil/Diller: Arapça ve Berberîce (Tamazight)

Konuşulan Diller: Arapça, Fransızca ve Berberî dilleri (Kabyle Berberîcesi (Taqbaylit), Shawiya Berberîcesi (Tacawit), Mzab Berberîcesi, Tuareg Berberîcesi (Tamahaq))

Etnik Gruplar: Arap, Berberî (yaklaşık %15)

Bulunduğu Bölge: Kuzeybatı Afrika (Mağrib)

Para Birimi: Dinar

Kuruluş Tarihi: M.Ö.202

Bağımsızlık Tarihi:5 Temmuz 1962

Mesai Saatleri ve Tatil günleri: 08:00-16:00 (Cuma-Cumartesi günleri tatil) [2]

---

[1] İNÜAFAM Araştırmacısı, Katar Türk Okulu Öğretmeni, Orcid No: 0000-0003-2530-6068, akads@live.com

[2] The World Factbook, Washington, DC: Central Intelligence Agency, 2021

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Resmi adı Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti olan Cezayir'in ülke ismi, Başkent Cezayir'in kıyılarında bulunan "Cezayir Beni Mazğana-Beni Mazğana Adaları'ndan gelmekte olup söz konusu isim zamanla kentin kendisi için kullanılmaya başlanmış, ardından da tüm ülke için kullanılır hale gelmiştir. Cezayir'in ulusal bayrağı; ortasında kırmızı bir yıldız ve hilal bulunan, ülkenin önde gelen inancı olarak İslam'ın bir sembolü olan yeşil ve beyaz iki eşit dikey çubuktan oluşmakta olup 3 Temmuz 1962 tarihinde kabul edilmiştir. Benzer bir versiyon Cezayir hükümeti tarafından 1958'den 1962'ye kadar sürgünde kullanılmıştır.

15. ve 17. yüzyıllar arasında bir veya daha fazla hilalle süslenmiş bayraklar, Osmanlı Cezayir'inin Berberi korsanları tarafından yaygın olarak kullanılmıştır. 19. yüzyılın başlarında Cezayir şehrinin üzerinde beyaz yatay kılıç bulunan turuncu bir bayrak kullandığı da bilinmektedir.[3] Bugünkü Cezayir bayrağının ilk versiyonunun; Cezayirli milliyetçi lider Messali Hadj ile evli olan Fransız feminist, anarşist-sendikalist ve sömürgecilik karşıtı eylemci Émilie Busquant tarafından dikildiği kabul edilmektedir.

2. TARİH

Başkent Cezayir'in yaklaşık 270 km doğusundaki Ain Hanech bölgesinde 1,9 milyon yıl öncesine ait beşerî yerleşimin kalıntılarının bulunduğu Cezayir, Kuzeybatı Afrika'da (Mağrib) ilk insan yerleşiminin başladığı yer olarak kabul edilmektedir. Ülkenin güneydoğusundaki Tassilin'Ajjer bölgesinde M.Ö.11.000 yıllarına dayandırılan mağara resimlerinden, ülkenin güneyini kaplayan Sahra çölünün bir zamanlar sulak bir bölge olduğu anlaşılmaktadır.

M.Ö. 1.000'li yıllarda Doğu Akdeniz kökenli Fenikeliler Cezayir kıyılarında yerleşimler kurmaya başlamış, Fenikelilerden sonra Tunus merkezli Kartacalılar ülkenin özellikle doğu bölgesine egemen olmuştur. M.Ö. III'üncü yüzyılda Berberî kökenli Nümidyalılar Fas'tan Libya kıyılarına kadar olan belgeyi (Tunus kuzeyi hariç) ele geçirmiştir. M.Ö.264-146 yılları arasında Kartacalılar ve Romalılar arasındaki Pön savaşlarında Kartaca'yı destekleyen Nümidya krallığı, Kartaca'nın Romalılar tarafından yıkılmasıyla Roma İmparatorluğunun egemenliğine girmiştir.

Batı Roma imparatorluğunun çöküşüyle ülkenin kuzeybatısında M.S.477 yılında Doğu Roma İmparatorluğuna tabi Mauro-Roman Krallığı kurulmuştur. Mauro-Roman Krallığının yıkılmasıyla yine Doğu Roma'ya bağlı Altava (Kuzeybatı Cezayir), Ouarsenis (başkent Cezayir ve çevresi), Hodna (Kuzey Cezayir'de M'Sila bölgesi) ve Aures (Kuzeydoğu Cezayir) krallıkları kurulmuştur.

702 yılında Hassan İbn En-Nu'man El-Ğassani komutasındaki Müslüman Emevî ordusunun Tabarka savaşında Aures kraliçesi Dihya komutasındaki Berberî ordusunu yenmesiyle, Cezayir kesin olarak Müslümanların idaresine geçmiştir. Emevî devletinin yıkılmasıyla Abbasîlere bağlanan bölgede, 8'nci yüzyıl sonlarında bağımsız beylikler ortaya çıkmıştır. Bu beyliklerden en önemlisi olan ve Cezayir'in kuzeyini yaklaşık bir buçuk asır yöneten Rüstemîlerin idaresine Tunus merkezli Fatımî devleti son vermiştir. Fatımîlerden sonra bölge sırasıyla 1062 yılında Fas merkezli Murabıtlar, bilahare 1153 yılında Muvahhidlerin kontrolü altına girmiştir. Muvahhidlerden sonra ise Doğu Cezayir, Tunus'taki Hafsî Devletinin (1228-1574) kontrolü altına girmiş, Orta ve Batı Cezayir ise Tlemsen merkezli Abdülvadîler'in

[3] Konstam, Angus (2016). The Barbary Pirates. 15th–17th Centuries. Oxford: Osprey Publishing. ISBN 978-1-4728-1543-9.

(1235-1550) idaresine girmiştir. Abdülvadîler'in zayıflamasıyla Berberî kabileler isyan ederek birçok şehirde kendi emirliklerini kurmuştur. 1492 yılında Endülüs'teki son Müslüman devleti Gırnata Emirliğini ele geçiren İspanyollar, 1505-1513 arasında Cezayir sahillerindeki birçok önemli şehri ele geçirmiştir. Bu kapsamda 1505 yılında Mar El-Kebir, 1509 yılında Oran, 1510 yılında Becaya, 1511 yılında Şerşal ve Cicel şehirleri İspanya'nın işgaline uğramıştır.

1516 yılından itibaren Kuzey Afrika kıyılarında Cezayir ve etrafındaki bazı şehirleri İspanyol işgalcilerden kurtaran Oruç ve Hızır Reis adlı Türk denizciler, bölgedeki yerel beylerin İspanya ile iş birliği yapması ve karşı koyacak yeterli güçlerinin bulunmaması nedeniyle Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmiştir. Oruç Reis; hem bölgedeki İspanya varlığını tamamen sona erdirmek hem de Osmanlı Devleti'nin koruması altına girerek etkin askeri gücünden yararlanmak için sultan unvanını bırakarak 1517 yılında Cezayir ve çevresini Osmanlı tabiiyetine geçirmiştir. Osmanlı Padişahı Sultan Selim I, Oruç Reisin talebine muvafakat ederek Cezayir'i bir Osmanlı sancağı ("vilayet") olarak kabul etmiş, Oruç Reis'i de Cezayir Valisi olarak atayarak ona yeniçeriler, kadırgalar ve toplar gönderip destek olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin 'Duraklama Dönemi'ne girdiği 17'nci yüzyılda, XIV'üncü Louis yönetimindeki Fransa, saldırgan ve yayılmacı bir siyaset izleyerek Akdeniz'de etkisini artırmaya başlamış, bu kapsamda 1661, 1665, 1682, 1683 ve 1688 tarihlerinde Fransız donanması Cezayir limanlarını bombalamıştır.[4]

1827 yılında ödemesi gecikmiş bir borç konusunda sinirlenen Cezayir Dayı[5]sının Fransız büyükelçisine yelpaze ile vurmasını bahane eden Fransa Kralı X.Charles, Cezayir'in deniz ablukasına alınmasını emretmiş ancak ablukanın sınırlı bir etkiye sebep olması nedeniyle bilahare Cezayir'e askeri bir sefer başlatma kararı almıştır. Osmanlı Donanmasının 1827 yılında Navarin'de İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları tarafından yok edilmiş olması ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşından mağlup çıkan Osmanlı Ordusunun yetersizliğini fırsat bilen Fransa, 14 Haziran 1830 tarihinde Cezayir'e saldırarak 5 Temmuz 1830 tarihinde başkent Cezayir'i ele geçirmiştir. İşgalin ilk yıllarında ülke içindeki küçük çaplı direniş/ayaklanmalarla uğraşan Fransa, Konstantin Beyi Hacı Ahmed Bey'i 1837'de, tarikat önderi Emir Abdülkadir'i de 1847'de yendikten sonra tüm ülkeyi ele geçirebilmiştir.

2'nci Dünya Savaşını müteakip, Fransa'nın Cezayirlilerin reform taleplerini karşılamaması üzerine Cezayir'de 1 Kasım 1954 tarihinde silahlı mücadele başlatılmıştır. 19 Eylül 1958 tarihinde Kahire'de toplanan Cezayirlilerin ileri gelenleri bağımsız Cezayir Cumhuriyetini ilan ederek Ferhad Abbas'ın başkanlığında bir geçici hükûmet kurmuştur. 18 Mart 1962 tarihinde taraflar arasında imzalanan Evian Antlaşması ile savaş sona ermiştir. Antlaşma şartlarına göre 1 Temmuz 1962 tarihinde yapılan referandumda Cezayirlilerin %91'i bağımsızlık lehinde oy kullanmasıyla Cezayir bağımsız bir devlet haline gelmiştir.

Cezayir'in bağımsızlığı kazanmasını müteakip, 20 Eylül 1962 tarihinde toplanan kurucu meclis ilk Cezayir hükümetinin başkanlığına Ahmed bin Bella'yı getirmiş, bağımsızlık savaşını yürüten Millî Kurtuluş Cephesi tarafından da tüm siyasi partiler kapatılmıştır. 13 Ekim 1963 tarihinde yapılan referandumla yeni anayasa kabul edilirken Ahmed bin Bellada beş yıl için devlet başkanlığına seçilmiştir. Bağımsızlık savaşının getirdiği yıkım ve ülkede yaşayan

[4] Martin, Henri (1864). Martin's History of France. Walker, Wise & Co. p. 522. p

[5] 'Dayı' : Osmanlı İdaresi döneminde, 1671 yılından itibaren önceleri yerel reisler, korsan gemisi kaptanları, daha sonraları ise Yeniçeri subayları tarafından seçilerek göreve getirilen Cezayir Eyaleti, Trablusgarp Eyaleti ve Tunus Eyaleti yöneticilerinin unvanıdır.

Avrupalıların da göçüyle ülkede yaşanan ekonomik çöküş sonucunda Ahmed bin Bella, Savunma Bakanı Huari Bumedyen tarafından 19 Haziran 1965 askeri bir darbe ile görevden uzaklaştırılmıştır. Bumedyen10 Temmuz'da 1963 anayasasını yürürlükten kaldırarak meclisin çalışmalarını askıya almıştır. Bumedyen'in 27 Aralık 1978 tarihinde ölmesiyle 7 Şubat 1979 tarihinde devlet başkanlığına seçilen Şadli Bin Cedid ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunları çözmeye çalışırken başarısız olmuştur.[6] Ülke içinde giderek artan muhalefetin önde gelenleri tutuklanarak baskı politikası uygulamaya başlanmış, ancak bu durum, 5-11 Ekim 1988 tarihleri arasında ülkenin büyük şehirlerinde halkın ayaklanmasına ve çıkan çatışmalarda yaklaşık beş yüz kişinin ölmesine sebep olmuştur. Olayların artması üzerine Bin Cedid muhalefete büyük tavizler vermek zorunda kalarak o güne kadar yürürlükte olan tek parti rejimine ve sosyalist ekonomiye son vermiştir. Ardından 1989 yılında bir dizi ekonomik ve siyasî reform yapılmış, 23 Şubat'ta, sosyalizme ilişkin ifadelerden arındırılan ve siyasî çoğulculuğu öngören yeni anayasa, 2 Temmuz'da da çok partililiğe izin veren yeni siyasî örgütlenme kanunu ile seçim kanunu kabul edilmiştir. Yeni kanunla din ve dil temeline dayalı programlara sahip partilerin kurulması yasaklanırken seçim kanunuyla da seçim bölgelerine %10'luk bir baraj getirilmiştir.[7]

12 Haziran 1990 tarihinde ilk defa birden çok siyasî partinin katıldığı belediye ve il genel meclisi seçimleri yapılmış, bazı partilerin hükümetin tavrını protesto etmek için katılmadıkları bu seçimlerde Abdülkadir Haşanî liderliğindeki İslami Selamet Cephesi (FİS- Front İslamiquedu Salut) oyların % 56'sını alarak büyük bir zafer kazanmış ve kırk iki vilayetin yirmi sekizinde yönetimi elde etmiştir. FİS, 26 Aralık 1991 tarihinde yapılan ilk çok partili milletvekili seçimlerinin ilk turunda ise meclisteki 232 sandalyeden 188'ini kazanmıştır.[8]

FİS'in seçim başarısı üzerine, Cezayir Ordusu, seçimlerin ikinci turunun yapılmasını beklemeden 11 Ocak 1992 tarihinde seçim sürecini iptal ederek devlet başkanı Bin Cedid'i sürgüne göndererek Muhammed Budiyaf'ı devlet başkanlığına getirmiştir. Silahlı gruplarca asker ve polislere yönelik yapılan saldırılar zamanla militan grupların darbeci orduyla savaştığı iç savaş halini almış, Şubat 2002 ayına kadar süren iç savaşta yaklaşık 150.000 kişi hayatını kaybetmiştir.[9]

15 Nisan 1999 tarihinde yapılan seçimlerde oyların %73'ünü alarak cumhurbaşkanı seçilen eski bağımsızlık savaşçısı Abdülaziz Buteflika, başta en büyük silahlı grup olan İslami Selamet Ordusu (AİS-Armée İslamiquedu Salut) mensupları olmak üzere cinayet veya tecavüzden suçlu olmayan savaşçıların teslim olmaları halinde affedilmelerini öngören Sivil Uyum Yasasını önce parlamentodan bilahare 16 Eylül 1999 tarihinde referandumdan[10] geçirerek ülkenin normalleşmesi yönünde büyük bir adım atmıştır.

Cezayir'de, yirmi yıl boyunca Cumhurbaşkanlığını yürüten Buteflika'nın kötüye giden sağlığına rağmen beşinci dönem için yeniden cumhurbaşkanlığına aday olmasıyla başlayan halk protestoları sonucu Nisan 2019 ayında istifası sonrasında, Cezayir Millet Meclisinin üst

---

[6] Dursun Davut, "Sömürge Dönemi", TDV İslam Ansiklopedisi,1993, p. 489-494, ISBN 10: 9753894341 ISBN 13: 9789753894340

[7] Salihli Ticaret Odası, "Cezayir" 2021.

[8] Dieter Nohlen, Michael Krennerich & Bernhard Thibaut (1999) Elections in Africa: A data handbook, p54 ISBN 0-19-829645-2

[9] Hagelstein, Roman (2007). "Where and When does Violence Pay Off? The Algerian Civil War" (PDF). HICN. Households in Conflict Network: 24. Retrieved 11 April 2012.

[10] Database and Search Engine for Direct Democracy, "Algerien, 16. September 1999: Amnestiegesetz für Guerillas", 2019.

kanadı olan Millet Konseyi Başkanı olarak görev yapan Abdülkadir Bin Salih; Cezayir Anayasası'nın 102. maddesinde öngörüldüğü üzere 12 Nisan-19 Aralık 2019 tarihleri arasında vekâleten Cumhurbaşkanlığı görevini deruhte etmiştir. 2002 yılından beri Millet Konseyi Başkanı olarak görev yapan Bin Salih; 12 Aralık 2019 tarihinde yapılan ve yaklaşık %40 katılımın gerçekleştiği Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde %58 oy alarak seçilen Abdülmecid Tebbun'a görevi devretmiştir.

3. SİYASİ YAPI

Cezayir'de yönetim, anayasal bir yarı başkanlık cumhuriyeti çerçevesinde gerçekleşmekte, bu kapsamda Cezayir Cumhurbaşkanı devlet başkanı, Cezayir Başbakanı ise hükümet başkanı olarak kabul edilmektedir. Yürütme gücü hükümet tarafından kullanılırken, Yasama yetkisi hem hükümete hem de parlamentonun iki meclisine, (Halkın Ulusal Meclisine ve Millet Konseyine) verilmiştir.

3.1.Yürütme Organı

Cumhurbaşkanı, hükümetin başı olan Başbakanın atanması veya görevden alınması gibi birçok yetkiye sahip, ülkedeki en yüksek otoritedir. Cumhurbaşkanı aynı zamanda Silahlı Kuvvetler Komutanı olup genel oyla 5 yıllık bir süre için seçilir. Çok partili siyasi hayata geçişi sağlayan 1989 anayasası, en önemlisi Cezayir'in demokratikleşmesi olan, ülkenin kaderini belirleyen kararları belirleme yeteneğine sahip güçlü bir yürütme otoritesine dayanan "Hukuk Devleti"ni yaratmıştır.

Yaptığı atamaların iki kez reddedilmesi durumunda meclisi feshetme yetkisine haiz olan cumhurbaşkanı, doğrudan ulusal bir referandum yoluyla önemli kararlarda parlamentoyu baypas etme yetkisine de sahiptir. Bakanlar Kurulunun ve Yüksek Güvenlik Kurulunun başı olan cumhurbaşkanının atadığı başbakan da Bakanlar Kurulu üyelerini atamaktadır.

19 Aralık 2019 tarihinde göreve başlayan Tebbun; önceki anayasayı incelemek ve gerekli değişiklikleri yapmak için 8 Ocak 2020'de çoğunluğu anayasa hukuku profesöründen oluşan bir "Uzmanlar Komisyonu" kurmuş, komisyon tarafından hazırlanan ön taslak 7 Mayıs 2020 tarihinde kamuoyuna açıklanarak 20 Haziran'a kadar kamuoyundan gelecek ek tekliflere açık olacağı belirtilmiştir. 1 Kasım 2020 tarihinde halkoyuna sunulan anayasa %66 evet oyuyla kabul edilmiştir.

3.2.Yasama Organı

Yasama organı olan Cezayir Parlamentosu; beş yılda bir düzenlenen seçimlerle doğrudan halk tarafından seçilen 460 üyeli Ulusal Halk Meclisi ve 144 üyeli Ulusal Meclis (Senato'nun ikinci meclisi) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Ulusal Meclis üyelerinin üçte biri, yani 48 üye (6 yıllık bir süre için) Cumhurbaşkanı tarafından atanırken, diğer üçte ikisi ise Cezayir'in 58 vilayetinin her biri için ikişer üye kontenjanı ile vilayet halk meclisleri tarafından seçilmektedir.

Cezayir'de 2019 yılındaki anayasa referandumu sonrasında, 2022 yılında yapılması planlanan seçimler erkene alınmış olup, 12 Haziran 2021 tarihinde yapılan erken genel seçimlerde iktidardaki koalisyon partileri Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN-Front de Libération Nationale) ve Demokratik Ulusal Birlik (RND-Rassemblement National Démocratique) büyük bir oy kaybederek 407 üyeli Ulusal Halk Meclisi (Assemblée Populaire Nationale)'nde 156

sandalye elde etmişlerdir.[11] Bir önceki mecliste 34 sandalyeye sahip Abdürrezzak Makri liderliğindeki İslami eğilimli Barış Toplumu Hareketi (Mouvement de la Sociétépour la Paix/MSP) 65 sandalye kazanarak FLN'nin ardından ikinci parti konumuna gelmiştir. İlan edilen ilk seçim sonuçlarına göre[12] 407 sandalyeli mecliste;

-Ulusal Kurtuluş Cephesi (Front de Libération Nationale/FLN) 98,
-Bağımsızlar 84,
-Barış Toplumu Hareketi (Mouvement de la Sociétépour la Paix/MSP) 65,
-Demokratik Ulusal Birlik (Rassemblement National Démocratique/RND) partisi 58,
-Mustakbel Cephesi (Front El Moustakbal) 48,
-Ulusal Bina Hareketi (Mouvement National de la Construction/MNC) 39,
-Diğer partiler ise toplam 15 sandalye elde etmiştir.

3.3.Yargı Organı

Devlet yasalarının en üst düzeyi, cumhurbaşkanı, medeni hukuk ve İslam hukuku tarafından onaylanan anlaşmalardır. 1975'ten beri Fransız yasaları ülkede işlevini kaybetmiştir.

Her eyalette, bir istinaf mahkemesi mevcut olup, bu mahkemeler vilayetlerin harcamalarını ve hizmetlerini değerlendirme ve soruşturma yetkisine sahiptir. İslam Yüksek Konseyi, Şeriat hükümlerini denetlemekle sorumludur. Askeri mahkemeler, sıradan vatandaşlara veya askeri personele karşı işlenen güvenlik davalarına bakma ve denetleme yetkisine sahiptir.

4. COĞRAFYA

Ocak 2011 ayında Sudan'da düzenlenen ve Güney Sudan'ın bağımsızlığıyla[13] sonuçlanan referandum sonrası Cezayir, Afrika ve Akdeniz Havzası'ndaki en büyük ülke haline gelmiştir. Ülkenin büyük bir bölümünü oluşturan güney kısmı Sahra çölünde kalmaktadır. Kuzeyde Tell Atlas dağları, Sahra Atlası dağları ile birlikte, aralarına geniş ovalar ve yaylaların bulunduğu iki paralel plato grubu oluşturmaktadır. Her iki Atlas da doğu Cezayir'de Tunus sınırına yakın bölgede birleşme eğilimindedir. Aures ve Nememcha'nın geniş dağ sıraları, kuzeydoğu Cezayir'in tamamını kaplar ve Tunus sınırına kadar uzanmaktadır. En yüksek nokta güneydeki Sahra çölünde Tamanrasset yakınlarındaki Hoggar Dağlarında yer alan Tahat Dağı'dır (3,003 m). Kuzeydeki Sahra Atlas Dağlarının en yüksek noktası 2.328 m ile Chélia Dağı iken, Tell Atlas Dağlarının en yüksek noktası 2,308 m ile Lalla Khedidja Dağıdır.

Cezayir çoğunlukla 19° ve 37°K enlemleri (küçük bir alan 37°K'nın kuzeyi ve 19°K'nin güneyidir) ve 9°B ve 12°D boylamları arasında yer alır. Kıyı bölgesinin çoğu engebeli, hatta bazen dağlık olup birkaç doğal liman bulunmaktadır. Sahilden Tell Atlas'a kadar olan bölge verimliyken, Tell Atlas'ın güneyinde, Sahra Atlası ile biten bölgede bozkır iklimi hakimdir. Bozkır bölgesinin güneyinde ise Sahra Çölü yer almaktadır. Hoggar Dağları Cezayir'in güneyindeki Sahra'nın merkezinde bir yayla bölgesidir. Başkent Cezayir'in yaklaşık 1.500 km güneyinde ve Tamanghasset'in hemen doğusunda yer alırlar.

Ülkenin kuzeyindeki Tell Atlas'ın kıyı kesimi boyunca yağış miktarı oldukça fazla olup yıllık 400 ila 670 mm arasında değişmekte, yağış miktarı batıdan doğuya doğru artmaktadır. Doğu Cezayir'in kuzey kesiminde yer alan bazı bölgelerde yıllık yağış miktarı bazı yıllarda

[11] FLN ve RND partileri 2017 yılında yapılan bir önceki seçimlerde 407 üyeli parlamentoda 261 sandalye kazanmıştır.
[12] Cezayir Bağımsız Ulusal Seçim Komisyonu, "12 Haziran 2021 Yasama Seçimleri", 2021.
[13] Güney Sudan 9 Temmuz 2011 tarihinde resmen bağımsız bir devlet olmuştur.

1.000 mm'ye kadar ulaşmaktadır. Daha iç kesimlerde güneye doğru gidildikçe yağış miktarı azalmaktadır.

Ülkenin kuzeyinde yaz aylarında 21-24 °C olan sıcaklık kış aylarında 10-12 °C'ye kadar düşmektedir. Ülkenin yaklaşık %81'i çöl bölgesinden oluşmakta olup, %0,5'i sulanan arazi, sadece %0,8'i ormanlarla kaplıdır.

5. İDARİ YAPI

Cezayir 58 vilayet, 553 ilçe (daire) ve 1.541 belediyeye bölünmüştür. Her vilayet, ilçe ve belediye, genellikle en büyük yerleşim yerinin adını almıştır. İdari bölümler bağımsızlıktan bu yana birkaç kez değişmiş olup, yeni vilayetler oluşturulmuştur. Bu nedenle alfabetik olmayan bir sıralama mevcuttur. 1983 yılına kadar 31 olan vilayet sayısı, 1984 yılında 17 yeni vilayetin oluşturulmasıyla 48'e çıkarılmıştır. En son Kasım 2019 ayında Cezayir bakanlar kurulunun aldığı kararla 48 olan vilayet sayısı, güneydeki büyük vilayetlerin bölünmesiyle oluşan 10 vilayetin daha eklenmesi suretiyle 58'e çıkarılmıştır.

Cezayir anayasasına göre, her vilayet ekonomik özerkliğe sahiptir. Vilayet Halk Meclisleri (Assemblée Populaire de Wilaya/APW) tarafından yönetilen vilayetin başında cumhurbaşkanı tarafından ataması yapılan vali bulunmaktadır. Her APW'nin aynı zamanda, halkın seçtiği APW üyeleri tarafından seçilen bir başkanı da bulunmaktadır.

6. EKONOMİ

Cezayir'in para birimi Cezayir Dinarıdır (DZD). Ülke ekonomisi, bağımsızlık sonrası sosyalist kalkınma modelinin bir mirası olan devletin egemenliğinde kalmıştır. 1989 yılında başlanan liberalleşme, iç savaşın neden olduğu yıkım nedeniyle tam olarak uygulanamadığı gibi, son yıllarda, Cezayir hükümeti devlete ait sanayilerin özelleştirilmesini durdurarak ithalata ve ekonomiye yabancı katılımına kısıtlamalar getirmiştir.[14]

Ekonominin bel kemiği olan hidrokarbonlar, GSYİH'nın %30'unu, bütçe gelirlerinin %60'ını ve ihracat gelirlerinin yaklaşık %95'ini oluşturmaktadır. Cezayir, üçüncü en büyük kaya gazı rezervi de dâhil olmak üzere, dünyanın en büyük 10'ncu doğal gaz rezervine sahip olup 6'ncı en büyük doğalgaz ihracatçısıdır. Kanıtlanmış petrol rezervlerinde ise dünyada 16'ncı sıradadır. Hidrokarbon ihracatı, Cezayir'in makroekonomik istikrarı korumasını, büyük döviz rezervleri biriktirmesini ve küresel petrol fiyatları yüksekken düşük dış borcu sürdürmesini sağlamıştır. 2014'ten bu yana düşen petrol fiyatları ile Cezayir'in döviz rezervleri yarıdan fazla azalmış, petrol istikrar fonu 2013 sonunda yaklaşık 20 milyar dolardan 2017'de yasal minimum olan yaklaşık 7 milyar dolara kadar düşmüştür.

2017 yılından itibaren ekonomiyi çeşitlendirmeye ve hidrokarbonlara olan bağımlılığı azaltmaya yönelik olarak devlet başkanı Buteflika tarafından uygulamaya konan ekonomik program; düşen petrol fiyatlarından kaynaklı gelirlerin azalmasına ilave olarak bazı sahalarda üretimin sona ermesi, buna karşılık iç talebin artmasıyla ihracatta beklenen artışın sağlanamaması nedeniyle başarılı olamamıştır.

Diğer taraftan 2020 yılı başlarında ortalama 60 dolar seviyesinde olan petrol fiyatları Mart 2020 ayından itibaren tüm dünyada etkili olan Covid-19 pandemisi nedeniyle sert bir şekilde düşüş eğilimine (Mayıs 2020 ayında 20 dolar civarı) girmiştir. 2020 yılında %4,9'luk bir daralmanın ardından, reel GSYİH, hidrokarbon fiyatlarındaki ve üretimindeki toparlanma ve

[14] The World Factbook Washington, DC: Central Intelligence Agency, 2021.

sınırlama önlemlerinin gevşetilmesi sayesinde 2021 yılının ilk çeyreğinde yıllık bazda %2,3 büyüme sağlanmıştır. Dünya bankası tarafından Cezayir ekonomisinde 2021 yılı toplamında yaklaşık %4,9 oranında büyüme beklendiği açıklanmıştır.[15] IMF tarafından ise 2021 yılında Cezayir ekonomisinde %3,2'lik bir büyüme beklenmektedir.[16]

Zengin doğal kaynaklarına karşın halkın satın alma gücünün çevre ve komşu ülkelere göre düşüklüğü, ülke ekonomisinin sektörel bazda çeşitlendirilerek geliştirilmesine yönelik ulusal ve uluslararası yatırımlardaki yetersizlik, ülkedeki kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirme çalışmalarının çok yavaş ilerlemesi, kayıt dışı sektörün büyüklüğü, bölgeler arasında ciddi ekonomik ve sosyal dengesizlikler (özellikle kuzey ve güney) ve genç nüfusta % 30'ları bulan işsizlik bu sıkıntıların başlıca kısmını teşkil etmektedir.

1990 yıllarında ortasından itibaren ticaret politikalarını da serbestleştirmeye başlayan Cezayir, buna karşın, önemli ölçüde ithal ikameci ve korumacı eğilimler gösterebilmektedir. Bu tür tutumlarda, ülkedeki ticaret politikasının belirlenmesinde etkin olan ithalat lobilerine karşın, ulusal bir sanayinin kurulabilmesine yönelik hassasiyetler etkili olmaktadır. Öte yandan, Avrupa Birliği ile 2002 yılında imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması ile pek çok sanayi ürününün ithalatında AB ülkeleri menşeli ürünlere indirimli gümrük vergileri uygulanmakta ve bazı ürün gruplarında da bu vergiler hâlihazırda sıfırlanmış bulunmaktadır. Tarım ve balıkçılık sektöründe ise çok kapsamlı olmamakla birlikte karşılıklı kota sistemi uygulanmaktadır.

Yine bu çerçevede, Cezayir 2004 yılında Büyük Arap Serbest Ticaret Bölgesi'ne (GAFTA) üye olmuş, ancak, bu kapsamdaki gümrük tarife indirimleri oldukça geniş muafiyet listeleriyle birlikte 2010 yılında hayata geçirilebilmiştir.

Cezayir parası Dinar konvertibl değildir ve ülkede sıkı bir kambiyo rejimi uygulanmaktadır. Cezayir vatandaşlarının ve yerli şirketlerin döviz bulundurma ve yurt dışına para transferi yasalarla belirli durumlar dışında yasaklanmıştır. Bu durum, uygulamada, paralel para piyasalarının oluşmasına yol açmıştır. Bu çerçevede oluşan kara borsalarda, Merkez Bankası tarafından belirlenen döviz kurları, piyasa fiyatlarından %30-40 seviyesinde sapma gösterebilmektedir. Burada Cezayir'in dinarı değerli tutma çabası da önemli rol oynamaktadır.

Öte yandan, Cezayir enerji ürünleri ihracatı sayesinde her yıl neredeyse 20-25 milyar doları bulan bir dış ticaret fazlası vermektedir ve bu sayede son 10 yıldır cari denge düzenli bir şekilde fazla vermektedir.

Ülkenin belli başlı sorunlarından bir tanesi de kayıt dışı sektörün ülke ekonomisinin %60'ından fazlasını oluşturmasıdır. Nitekim ekonomik aktivitelerin %90'ından fazlasının nakit para ile gerçekleştirilmesi bunda ciddi bir rol oynamaktadır. Bazı büyük oteller ve alış-veriş merkezleri dışında kredi kartı uygulaması yoktur. Bu bakımdan, Cezayir devletinin vergi gelirleri de daha çok ithalattan alınan gümrük ve katma değer vergileridir. Bu durumun değiştirilmesi ve kayıt dışı sektörle mücadele edebilmek için 2011 yılında işlem türü ne olursa olsun, değeri 500.000 Dinarı geçen bütün ödemelerin banka kanalı ile yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca, 100.000 Dinarı geçen ödemelerin de çekle yapılması zorunludur. Yine bu kapsamda, kayıt dışı kurulan pazarlar kapatılmakta ve esnafın kayıtlı çalışması için teşvikler sağlanmaktadır.

---

[15] Dünya Bankası, "Cezayir-Ekonomi", 2021.

[16] International Monetary Fund/IMF, " Algeria: 2021 Article IV Consultation-Press Release; and Staff Report; and Statement by the Executive Directorfor Algeria" 2021.

Ülkenin başta enerji ürünleri olmak üzere temel tüketim ürünlerine (buğday, şeker, yağ, vb.) yaptığı yüksek sübvansiyon oranlarına karşın halkın satın alma gücü düşük seviyede seyretmektedir. Cezayir'in hidrokarbon ürünlerini 650 milyar Dinar (yaklaşık 8,5 milyar dolar) ve elektriğe 150 milyar Dinar (2,1 milyar dolar) sübvanse ettiği ve bu tutarın anılan ülkenin GSYİH'sinin % 6,6'sına tekabül ettiği bilinmektedir. Cezayir'in, diğer temel tüketim ürünlerine yapılan harcamalarla GSYİH'nin % 13'ü tutarında sübvansiyon harcamalarının olduğu, bütçeye dâhil edilmeyen sübvansiyonlarla bu oranın % 30'a yaklaştığı tahmin edilmektedir.

6.1.Tarım ve Hayvancılık

Cezayir'in tarım ve kırsal kalkınma politikasının ana hedefi, gıda güvenliğinin sürekli olarak sağlanması ve tarım sektörü üretiminin sürdürülebilir şekilde artırılması ile kırsal alanların geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, üretim alanlarının güçlendirilmesi ve genişletilmesi çabalarının korunması, tarım sektörünün entegre yoğunlaşmasının devam etmesi, destek araçlarının uyarlanması ve ulusal ürünün denetimi insan kaynaklarının devamı ve teknik desteğin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Cezayir'in tarım konusunda ki avantajlarına ilişkin olarak, çok çeşitli tarımsal aktiviteye elverişli iklim ortamlarının var olması, halen yapılan tarımsal aktivitenin düşük oranlarda kimyasal kullanımı, büyük bir pazar olması, yıl boyunca ve sezon dışında piyasaya arz yapılması sayılabilir.

Cezayir, tarımsal arazi geliştirme, entegre çiftliklerin geliştirilmesi, pilot çiftliklerde kamu-özel sektör işbirliğini teşvik edilmesi, tarımsal mekanizasyonun gelişimi, ekonomik sulama sistemlerinin geliştirilmesi, çeşitli tarım alanlarında üretimi artırmak için gübreleme tekniklerinin geliştirilmesi, modern fidanlıkların yaratılması ve geliştirilmesi, sera bitkilerinin gelişimi, yem bitkilerinin gelişimi (yonca, hidroponik ...), küçükbaş, büyükbaş ve caprine (Antilop benzeri keçi) sektörlerinde, beyaz et, meyve ve sebzelerde ve süt sektöründe tarımsal üretimin artırılması ve, depolama kapasitelerinin ve soğuk depoların geliştirilmesi konularında adımlar atmakta ve söz konusu hedefleri ulaşmada politikalar izlemektedir.

6.2.Sanayi

Cezayir, ülke endüstrisini daha da geliştirmeyi, modernleştirmeyi ve entegre etmeyi amaçlayan yeni bir sanayi stratejisini uygulamaya koymaktadır. Bu çerçevede, endüstriyel aktiviteyi canlandırmak, yeni iş fırsatları yaratmak ve yeni yatırımların yapılmasını sağlamak amacıyla Cezayir doğrudan yatırımları teşvik etmektedir.

Söz konusu sanayi stratejisinde çelik ve metalürji, hidrolik, elektrikli ev aletleri, kimya ve ilaç, otomotiv, havacılık, gemi inşa ve onarım, ileri teknolojiler, gıda endüstrisi, tekstil ve konfeksiyon, deri ve deri ürünleri, ahşap ve mobilya endüstrisi sektörleri stratejik sektörler ilan edilmiştir.

Diğer taraftan, sanayi sektörünün ülke gayrı safi yurt içi hasılası içerisinde büyük yer tutması, çoğunlukla hidrokarbon ürünlerine dayanmaktadır. Ülke gayrı safi yurt içi hasılası içerisinde imalat sanayinin payı ise sadece %5 seviyesindedir. Bu imalat da ana kaynağı da üretim, yönetim, yatırım, proje geliştirme, gelişme ve inovasyon yönünden yeterli olmayan ve sürekli olarak kapasitesinin altında çalışan iktisadi devlet teşebbüsleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Cezayir'de son yıllarda küçük sanayi üretiminde canlanma görünmesine

rağmen, mesleki eğitimin yeterli olmaması ve başka türlü formasyon ve tecrübe imkanlarının da kapalı olması nedeni ile üretim hattında çalışacak teknisyen bulunmamaktadır. Bu durum, sanayinin gelişmesi önündeki en temel engeli teşkil etmektedir.

6.3.Enerji

Cezayir'de 1877 yılında AinZeft'te ilk petrol kuyusu keşfinin ile başlayan enerji serüveninde, enerji sektörü, Cezayir'in GSYİH'nin % 45'inden fazlasını, bütçe gelirlerinin 2/3'ünü, ihracat gelirlerinin % 95'ine yakınını sağlayarak ülke kalkınma planlamasının lokomotifi konumuna gelmiştir. Bağımsızlığın kazanılmasından hemen sonra 1963 yılında kurulan ve sektörde tekel konumundaki devlet firması Sonatrach ile hızlanan petrol ve doğal gaz arama, çıkarma ve pazarlama faaliyetleri sonucunda Cezayir, bölgesinin ve dünyanın en önemli enerji tedarikçilerinden biri olmuştur.

Cezayir hâlihazırda Avrupa Birliği'nin en büyük 3'üncü doğalgaz tedarikçisi ve 4'üncü enerji ürünleri tedarikçisi,[17]dünyanın en büyük 7'nci doğalgaz rezervlerine sahip ülkesi konumundadır.

7. SOSYAL YAPI

Diğer Kuzey Afrika halkları gibi Cezayir toplumu da önemli bir tarihsel derinliğe sahip olup, tarih boyunca bir takım dış etkilere ve göçlere maruz kalmıştır. Temelde kültürel ve ırksal açıdan Berberî olan toplum, geniş aile, klan ve kabile etrafında örgütlenmiştir. Müslüman Arapların gelişinden önce büyük ölçüde kırsal ağırlık olan nüfus yapısı yüzyıllar boyunca neredeyse hiç değişmemiş, Osmanlı hâkimiyetinde dahi kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki oranı % 6'yı geçmemiştir.

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Cezayir, büyük çoğunluğu etnik olarak Arap-Berberî olan tahmini 44 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Cezayirlilerin yaklaşık %90'ı kuzeydeki kıyı bölgesinde yaşarken, yaklaşık 1,5 milyon kadarı göçebe ya da kısmen göçebe olarak kalmıştır. Ülkenin büyük bir bölümünü oluşturan Sahra çölünün sakinleri ise çoğunlukla vahalarda yoğunlaşmıştır. Cezayirlilerin %28,1'i 15 yaşının altındadır.

Fas işgali altındaki Batı Sahra'dan 90.000 ile 165.000 arasında Sahrawi Arap, batı Cezayir Sahra çölündeki mülteci kamplarında yaşamakta, ülkede ayrıca, iyi entegre olmuş ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden (UNHCR) yardım almayan 4.000'den fazla Filistinli mülteci bulunmaktadır. Neredeyse tamamı Çinli inşaat firmaları tarafından ülkeye getirilen ve sayıları yaklaşık 35.000 olan Çinli işçi de bulunmaktadır. Cezayir dışındaki en büyük Cezayirli göçmen toplumu, 1,7 milyondan fazla nüfusları ile Fransa'da bulunmaktadır.

7.2. Dil

Cezayir'in resmi dili Arapça ve Berberîce (Tamazight)[18]olup, Fransızca da yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülke nüfusunun sadece %10'u günlük hayatta Berberîceyi kullanmaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık %75'i Arapça[19], 70'i Fransızca, %32,5'i Berberî dilleri (Chaouia, Kabyle, Tamahaq, Chenoua, Mozabite (Tumẓabt)), %15'i de İngilizce konuşabilmektedir.

---

[17] The Statistical Office of the European Union / Eurostat, "Eurostat, "Fromwhere do weimportenergy?", 2020.
[18] 2002 yılında Ulusal Dil, 2016 yılında ise Resmî Dil olarak kabul edilmiştir.
[19] Nüfusun yaklaşık %69'u Standart/Fusha Arapçayı okuyup yazabilmektedir.

7.2. Etnik Yapı

Cezayir nüfusunun nerdeyse tamamı Arap-Berberîlerden oluşmaktadır. Nüfusun sadece %15'i kendini Berberî olarak tanımlamaktadır.[20]Birçok farklı alt gruptan oluşan Berberîler, Cezayir'in yerli etnik grubudur. Berberî dil grupları, Merkezî Atlas Tamazight, Chaouis, Kabyle, Taznatit, Tumzabt, Chenouas ve Tuareg dil gruplarını içermektedir. Yüzyıllar boyunca Fenikeliler ve Romalılarla etkileşim içinde olan, Roma İmparatorluğu'nun Hıristiyanlaşması sırasında Geç Antik Çağ'da Hıristiyanlaştırılan Berberîler, Emevî Halifeliği döneminde Mağrib'in Müslümanlarca fethinden sonra İslâm'ı kabul etmişlerdir.

7.4. Din

Cezayir nüfusunun yaklaşık %99'u İslâm dinine mensup olup, Müslümanların büyük bir çoğunluğu Sünni/Malikî mezhebine bağlıdır. Ülkede ayrıca büyük çoğunluğu Ghardaia bölgesindeki M'zab Vadisi'nde olmak üzere yaklaşık 150.000 Haricî/İbadî mevcuttur.

Nerdeyse tamamı Avrupa kökenli olmak üzere nüfusun %1'i Hristiyan mezhebine mensuptur. 2015 yılında yapılan bir araştırmada, özellikle Protestan misyonerlerin faaliyetleri sonucu Cezayir'de 380.000 Müslüman'ın Hristiyanlığa geçtiği iddia edilmiştir.[21]

8. ULAŞIM VE TURİZM

8.1. Ulaşım

Dünyanın en büyük onuncu, Afrika ve Akdeniz bölgesinin en büyük ülkesi olan Cezayir, çok çeşitliliğe sahip bir ulaşım altyapısını içeren geniş bir ulaşım sistemine sahiptir.

8.1.1.Demiryolu

Ülkede toplam 3.973 km uzunluğunda demiryolu mevcut olup, bunun 2.888 km'si 1.435 mm standart ölçüdedir. Bunun da 283 km'si elektrikli ve 215 km'si de çift hatlıdır. 3.973 km'nin 1.085 km'si ise 1.055 mm (3 ft 5 + 1⁄2 inç) ölçüsündedir. 1976 yılında kurulan Ulusal Demiryolu Ulaşım Şirketi (Société Nationaledes Transports Ferroviaires/SNTF) demiryollarını işletirken, altyapı yatırımını yönetmek için yeni, 2005 yılında ayrı bir kuruluş olan ANESRIF (Agencenationaled'études et de suivi de la réalisationdesinvestissements / Demiryolu Yatırımlarının Planlanması ve Uygulanması için Ulusal Ajans) oluşturulmuştur.

Ülkenin doğusundaki Tebessa şehrinden batıdaki Moulay Slissen şehrine kadar yaklaşık 1.200 km uzunluğundaki Yüksek Plato Hattı, ülke genelinde Kuzey Hattı'na paralel bir doğu-batı hattı inşa etmek için yeni ve büyük bir projedir.

8.1.2. Tramvay

Hâlihazırda Cezayir, Oran, Konstantin, Setif, Sidi Bel Abbas ve Ouargla şehirleri faal durumda olan birer tramvay hattına sahiptir. Doğuda Mostaganem'de 2015 yılından itibaren tramvay projeleri başlatılmış olup, demiryolu taşımacılığında ülkenin geleceğini çeşitlendirmek isteyen Cezayir hükümeti, projelerde 1984 yılında kurulan Cezayir Metro Şirketi'ni (Entreprise Métrod'Alger/EMA) görevlendirmiştir.

---

[20] Central Intelligence Agency (2 June 2020). The CIA World Factbook 2020-2021. Skyhorse. p. 158. ISBN 978-1-5107-5826-1.
[21] Miller, D. A., Johnstone P. (2015) Interdisciplinary Journal of Research on Religion, Volume 11-Article 10, Believers in Christ from a Muslim Background: A Global Census, St.Mary's University San Antonio, Texas, ISSN 1556-3723.

8.1.3.Karayolları

Yaklaşık 127.000 km'lik karayolu ağının 1.394 km'si otoyol, 29.000 km'si asfaltsız yol, 96.000 km'si ise asfalt yoldur.

Cezayir, Trans-Afrika Otoyol ağı kapsamında, ülkenin içinden kuzeyden güneye (Başkent Cezayir'den, Nijerya'nın Lagos şehrine kadar) uzanan asfalt bir yol olarak yakında tamamlanacak olan Trans-Sahara Otoyolu da dâhil olmak üzere iki güzergâha sahiptir. Bir diğeri de Mısır'ın Başkenti Kahire'den başlayıp Senegal'in başkenti Dakar'a uzanan Doğu-Batı istikametinde Kahire-Dakar karayoludur. Ülke ayrıca 2007 yılından itibaren Tunus sınırından Fas sınırına kadar uzanan 1.216 km'lik yeni bir Doğu-Batı otoyolunun inşasına da başlamıştır.

Cezayir'deki otoyol ağı, diğer altyapı türleri ile birlikte giderek genişlemekte, ancak bu yalnızca nüfusun çoğunun yaşadığı ülkenin kuzey bölgesi için geçerli olmaktadır. Kapsamlı yatırım nedeniyle altyapı oldukça iyi gelişmiştir.

8.1.4.Limanlar

Tamamı ülkenin kuzeyindeki Akdeniz kıyısında olmak üzere toplam 13 liman mevcuttur. (Cezayir, Annaba, Arzew, Bejaia, Béni Saf, Dellys, Djendjen, Ghazaouet, Jijel, Mostaganem, Oran, Skikdave Ténès)

8.2.Turizm

Afrika'nın en büyük ülkesi olan Cezayir'de, başlıca turistik cazibe merkezlerinden biri dünyanın en büyük ikinci çölü olan Sahra çölüdür. 1976 yılından bu yana Dünya Turizm Örgütü üyesi olan Cezayir; 2018 yılında 2,7 milyon, 2019 yılında ise 2,4 milyon yabancı turistle[22] Mısır, Fas, Güney Afrika ve Tunus'un ardından Afrika'nın en büyük 5'nci turizm destinasyonu olmuştur. Cezayir'deki turizm sektörü, ihracat hacminin %3,9'unu, üretken yatırım oranının %9,5'ini ve gayri safi yurtiçi hasılanın %8,1'ini oluşturmaktadır.

Ülkenin başlıca rakipleri çoğunluğu turizme dayalı güçlü bir ekonomi geliştiren diğer Akdeniz ülkeleri olup, Cezayir'de turizm sektörü, konaklama ve diğer hizmetler açısından hala az gelişmiş durumdadır. Bu nedenle hükümet, bu sektörü 2025 yılına kadar canlandırmak için stratejik bir plan başlatmıştır.[23]

M'Sila vilayetindeki Beni Hammad kalesi, Setif vilayetindeki Djemila antik kenti, başkent Cezayir'deki Kasbah bölgesi, Ghardaïa vilayetindeki Mzab vadisi, Illizi ve Tamanrasset vilayetlerindeki Tassilin'Ajjer bölgesi, Batna vilayetindeki Timgad antik kenti ve Tipaza vilayetindeki Tipasa antik kenti UNESCO'nun dünya mirası listesinde yer almaktadır.

9. KÜLTÜREL HAYAT

Arapça, Tamazight ve Fransızca arasında bölünmüş modern Cezayir edebiyatı, büyük ölçüde ülkenin yakın tarihinden etkilenmiştir. 20. yüzyılın ünlü romancıları arasında Mohammed Dib, Albert Camus, Kateb Yacine ve Ahlam Mosteghanemi yer alırken, Chenoua (Şenawî)/Berberî asıllı feminist yazar Assia Djebar'ın eserleri geniş çapta İngilizceye çevrilmiştir. 1980'lerin önemli romancıları arasında ise, daha sonra Uluslararası Af Örgütü'nün

[22] World Tourism Organization, UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, December 2020,
[23] Bellini, Nicola; Pasquinelli, Cecilia (2016-08-29). Tourism in the City: Towards an Integrative Agenda on Urban Tourism. Springer. ISBN 9783319268774.

başkan yardımcısı olan Rachid Mimouni ve laik görüşleri nedeniyle 1993'te İslamcı bir grup tarafından öldürülen Tahar Djaout bulunmaktadır.

Malek Bennabi ve Frantz Fanon, dekolonizasyon konusundaki düşünceleriyle dikkat çekerken; M.S.430 yılında ölen din bilimci ve filozof Cezayir Piskoposu Hippo'lu Augustine, Tagaste'de (günümüzde Souk Ahras /Tunus sınırında) doğmuştur. 1406'da vefat eden ilk sosyolog unvanına sahip tarihçi ve filozof İbn Haldun, Tunus'ta doğmuş olmasına rağmen, Mukaddime'yi 1377 yılında Cezayir'in batısındaki Tiaret yakınlarındaki Qalat Ibn Salama'da kalırken yazmıştır. Sömürge öncesi dönemde Sanusi ailesinin, sömürge döneminde ise Emir Abdülkadir ve Şeyh Ben Badis'in eserleri halk tarafından yaygın olarak bilinmektedir. Platoncu filozof ve söz bilimci/hatip Latin yazar Apuleius, daha sonra başkent Cezayir olacak olan Madaurus'ta (Mdaourouch) doğmuştur. Çağdaş Cezayir sineması, tür açısından çeşitli konularla ilgilenmiş, önceleri bağımsızlık savaşına odaklanırken son dönemlerde Cezayirlilerin günlük yaşamlarıyla daha çok ilgilenen filmlere geçiş yapmıştır.

Cezayir, 45'ten fazla bağımsız Arapça ve Fransızca yayına ve devlete ait 4 gazeteye (ikisi Fransızca ve ikisi Arapça) sahip olup, hükümet çoğu matbaa ve reklamı kontrol etmektedir. En yüksek tirajlı Cezayir gazeteleri olan Echourouk (1.800.000), Ennahar (1.600.000), El-Khabar (1.000.000) ve Quotidiend'Oran (700.000)'ın dördü de çalışanlara aittir. Algérie Presse Service, Cezayir ulusal basın ajansıdır. Cezayir'in Fransız kontrolünden ulusal bağımsızlığını takiben 1 Aralık 1961 tarihinde Cezayir'i dünya medyası alanında temsil etmek için kurulmuş, günümüzde online ve uydu hizmetleri üreten bir kuruma dönüşmüştür. Ülkede, ülkenin tek İngilizce haber kaynağı olan Cezayir Herald da dâhil olmak üzere birçok çevrimiçi haber kuruluşu bulunmaktadır.

Televizyon yayıncılığı alanında hükümet 1962'den beri tekel konumunda olup, Cezayir televizyonu 1989'daki yeni anayasayla bir şekilde demokratikleştirilmiştir. Entreprisenationale de télévision (ENTV), kamu televizyon yayıncılığını denetleyen ulusal kuruluştur. ENTV, Canal Algérie, Algérie 3, Tamazight dilinde yayın yapan Amazigh TV4 ile İslamî dini programlar yayınlayan dini kanal CoranTV5 gibi televizyon kanallarını yönetmektedir. Hükümet yayın için birçok ticari program satın alırken Canal Algérie de kesintisiz olarak çevrimiçi yayın yapmaktadır.

9.1. Eğlence ve Festivaller

Binlerce yıl öncesine dayanan uzun bir kültürel tarihe sahip Cezayir'de, ülkenin derin kültürünü ve tarihini ifade eden en önemli festivaller şunlardır;

- Timgad Uluslararası Müzik Festivali

Uluslararası Timgad Müzik Festivali her yıl Temmuz ayında ülkenin kuzeydoğusundaki Batna şehrine 35 km uzaklıkta bulunan Timgad antik kentinde icra edilmektedir. Rock müzikten rai'ye (Cezayir halk müziği) kadar çeşitli müzik türleri ile dünyaca ünlü müzisyenler bir hafta boyunca bu festivale iştirak etmektedir.

-Dimajazz

Dimajazz, her yıl nisan ayında ülkenin kuzeydoğusunda bulunan ve köprüler şehri olarak isimlendirilen Konstantin şehrinde her yıl düzenlenen bir caz müziği festivalidir.

- Rai d'Oran Festivali

Rai d'Oran, her yıl Ağustos ayında düzenlenen ve Cezayir'in popüler rai müzik türünü kutlamayı amaçlayan yıllık bir etkinliktir. 1930'lu yıllarda ortaya çıkan bu müzik türü, Oran ve Aïn Témouchent şehirlerinde Bedevi çobanlardan doğmuş, İspanyolca, Fransızca ve Arapça seslerle karıştırılmış bir halk müziği türüdür.

- Sahra Uluslararası Film Festivali

FiSahara olarak da bilinen Sahra Uluslararası Film Festivali, Cezayir'in güneybatısında, Batı Sahra sınırına yakın Sahrawi mülteci kamplarında gerçekleşen yıllık bir etkinliktir. Dünyada bir mülteci kampında düzenlenen tek film festivalidir. İlk festival büyük ölçüde Perulu film yönetmeni Javier Corcuera tarafından organize edilmiştir.

İlk üç yıl boyunca, FiSahara dönüşümlü olarak Smara, Ausserd ve El Aaiun vilayetlerinde düzenlenmiştir. 2007'den beri festival Dakhla vilayetinde sahnelenmektedir. Etkinlik, Fas'a karşı Batı Sahra'nın özgürlüğü için savaşan Polisario Cephesi tarafından desteklenmekte, ancak büyük ölçüde Batı Sahra'daki eski sömürge gücü olan İspanya'dan bağışçılar tarafından organize edilip finanse edilmektedir. Festival, Penélope Cruz, Javier Bardem ve Pedro Almodóvar gibi İspanyol sinema ünlülerinden destek görmüş, Fermin Muguruza, Manu Chao, Macaco, Iván Ferreiro, El Chojin ve Tomasito gibi müzisyenler festivalde konserler vermiştir.

FiSahara, Cezayir çölünde yaşayan binlerce Sahrawi'ye sinemayı bir eğlence ve kültürel biçim olarak getirme girişimi olarak görülmekte, aynı zamanda mültecilere kültürel eğlence ve eğitim olanakları sağlamayı da amaçlamaktadır.

9.2. Bayramlar ve Dini Günler:

Halkının %99'u İslam dinine mensup olan Cezayir'de, tüm Müslüman ülkelerde olduğu gibi, Ramazan ve Kurban bayramları resmî tatil olarak kutlanmaktadır. Bu iki bayrama ilave olarak, Hicrî yılbaşı olan 1 Muharrem, Aşura günü olan 10 Muharrem ve Hz. Peygamber'in doğum günü olan 12 Rebi'ül-Evvel de resmî bayram olarak kutlanmaktadır.

Bahse konu dinî bayramlardan Kurban Bayramı'nda kesilen kurbanın dilinin konuşamayan çocuklara ayrılması (7 kurbandan alınan dillerin başarı ihtimalini artırdığı söylenmektedir.), kurbanı kesen gençlerin özellikle sivilce sorununa çare olarak daha sıcakken kestikleri kurbanın (özellikle koyun tercih edilir) derisiyle yüzlerini silmesi ilginç adetler mevcuttur.[24]

9.3. Yemek Kültürü

Cezayir mutfağı zengin ve çeşitlidir. Eski çağda ülke "Roma'nın tahıl ambarı" olarak kabul edilmiştir. Ülkede her zaman bol miktarda üretildiğinden, mutfakta ana ürün olarak tahıllar kullanılmakta, tahılların bulunmadığı bir yemek neredeyse hiç bulunmamaktadır.

Cezayir mutfağı, mevsimlik sebzelere göre bir bölgeden diğerine değişkenlik göstermekte, et, balık ve sebzeler kullanılarak hazırlanabilmektedir. Bilinen yemekler arasında kuskus, chorba, rechta, chakhchoukha, berkoukes, mthewem, chtitha, mderbel, dolma, brik veya bourek, garantita, lham'hlou vb. Kuzu veya yağlı sığır etinden yapılan Merguez sosisi Cezayir'de yaygın olarak kullanılmaktadır, ancak bölgeye ve eklenen baharatlara göre değişkenlik göstermektedir.

[24] Yunus Burnan, "Cezayirlilerin Benzersiz Adetleri", El-Ayn El-Ahbariyye,,

Cezayir mutfağında sıklıkla yapılan pasta ve tatlılar her ailenin alışkanlıklarına ve geleneklerine uygun olarak genellikle evde yapılır. Bu tatlılar arasında Tamina, Baklawa, Chrik, Garnlogzelles, Griouech, Kalb el-louz, Makroud, Mbardja, Mchewek, Samsa, Tcharak, Baghrir, Khfaf, Zlabia, Aarayech, Ghroubiya ve Mghergchette bulunmaktadır. Genellikle sokak yemeği olarak satılan diğer geleneksel yemekler arasında mhadjeb veya mahjouba, karantika, doubara, chakhchoukha, hassouna ve t'chicha bulunmaktadır.

10. RESMİ TATİLLER

Cezayir'deki resmi bayram/tatiller; dini bayramlar, milli bayramlar ve küresel bayramlar/tatiller olmak üzere üç grup altında toplanmıştır.

Tarih (2022 Yılı İçin)	Bayram[25]
01 Ocak	Yeni Yıl
12 Ocak	Berberî Yeni Yılı
01 Mayıs	İşçi Bayramı
03-04 Mayıs	Ramazan Bayramı (Her yıl tarihi değişmektedir.)
05 Temmuz	Bağımsızlık Günü
10-11 Temmuz	Kurban Bayramı (Her yıl tarihi değişmektedir.)
30 Temmuz	01 Muharrem / Hicri Yılbaşı
08 Ağustos	10 Muharrem /Aşura Günü
08 Ekim	12 Rebi'ül-Evvel /Hz.Peygamberin Doğum Günü (MevlidKandili)
01 Kasım	Devrimin Yıldönümü

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

1517 yılından 1830 yılındaki Fransız işgaline kadar Osmanlı egemenliğinde kalan Cezayir, Osmanlı döneminde büyük ölçüde siyasi özerkliğe sahip aynı zamanda salyaneli[26]eyaletlerden biri olmuştur. Cezayir, üç asır Türk hâkimiyetinde kaldığı dönemde dört farklı yönetim şekliyle yönetilmiştir. Bunlar; Beylerbeyiler Devri (1518- 1587); Paşalar Devri (1587-1659); Ağalar Devri (1659-1671); Dayılar Devri (1671-1830).[27]

1830 yılında başlayan Fransız işgalinde Cezayir' yardım gönderemeyen Osmanlı Devleti uzun süre söz konusu işgali tanımamış ancak 1847 yılında devlet salnamelerinden Cezayir'in adı çıkarılarak mevcut fiilî Fransız işgali hukukî olarak ta tanınmış oldu.

---

[25] Embassy of the State of Qatar Embassy in Algeria, "Official Holidays".

[26] **Salyane,** Osmanlı Devleti'nde bazı eyaletlerden yılda bir kez toplanan ve başkent İstanbul'a gönderilen vergiye verilen addır. Salyane veren eyaletler şunlardır: Mısır, Bağdat, Yemen, Habeş (Etiyopya, Eritre), Basra, Lahsa (Kuveyt, Doğu Arabistan, Katar), Cezayir, Trablusgarp (Libya) ve Tunus. Bu eyaletlere ait gelirlerin toplanması işi, tımar sisteminde olduğu gibi devletin askeri yöneticilerine (sipahiler) verilmeyip, yerel bir yönetici bütün askeri ve idari masrafları karşıladıktan sonra eyaletin nüfusu ve sosyo-ekonomik konumuna göre belirlenmiş salyane denen sabit bir miktar vergiyi başkent İstanbul'a gönderirdi.
İnalcık, Halil, "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600" Yapı Kredi, İstanbul, 2004, s.109

[27] Kemal Kahraman, "Cezayir", DİA, VII, İstanbul 1996, s.487;.

1954 yılında Cezayir halkı tarafından Fransa işgalinden kurtulmak için bağımsızlık savaşını başlatılmıştır. 4 Nisan 1949 tarihinde kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'ya 18 Şubat 1952 tarihinde üye olan Türkiye, NATO'nun en önemli üyelerinden Fransa'yı karşısına almamak için, Cezayir bağımsızlık savaşına destek vermemiştir. Bu kapsamda; 18- 24 Nisan 1955'te Endonezya'nın Bandung şehrinde toplanan Bandung Konferansı'nda Cezayir'in bağımsızlığına karşı çıkmış, Bandung konferansı sonrasında Mısır ve Suudi Arabistan tarafından, BM Güvenlik Konseyi'ne taşınan Cezayir konusunda Fransa ile birlikte aleyhte oy kullanmıştır.

Diğer taraftan bir oyla kaybedilen ve Cezayir'deki savaşın üç yıl daha sürmesine neden olacak olan Aralık 1958'de BM'deki Asya-Afrika ülkeleri grubunun Cezayir'in bağımsızlığının hemen tanınması yönündeki önergesine de Türkiye, ABD ile birlikte çekimser oy vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan Sovyetler Birliği tehdidine karşı ABD ve Batı Avrupa'nın desteğine ihtiyaç duyan Türkiye'nin görünürde Cezayir aleyhinde olan tüm bu uygulamalara rağmen; Cezayir Kurtuluş Mücadelesine gizli yollarla askeri destekte bulunmuş, bu kapsamda ilk askeri yardım Ekim 1957 ayında Cezayirli direnişçilere ulaştırılmıştır. Eski başbakan yardımcılarından Alparslan Türkeş tarafından yapılan bir açıklamada, "Cezayirlilerin istiklal harbi esnasında silah (20 bin tüfek ve 200 top) gönderildiği" ifade edilmiştir.[28]

1 Temmuz 1962'de yapılan halkoylamasındaki %99 evet oyuyla bağımsızlığına kavuşan ülkede 5 Temmuz 1962 tarihinde Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti resmen ilan edilmiştir. Cezayir'in bağımsızlığını kazanması sonrasında Cezayir'deki ilk Türk Büyükelçisi 30 Haziran 1963 tarihinde göreve başlamış, Cezayir ise 1977 yılında Ankara'da büyükelçilik açmıştır. İki ülke arasındaki ilişkileri düzeltmek için ilk adım, dönemin Türkiye Başbakanı Turgut Özal tarafından atılarak 1985'te Cezayir'e resmi bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. 1986 yılında ise Cezayir Başbakanı Abdelhamid Brahimi Türkiye'ye bir ziyarette bulunarak (Cezayir'in Türkiye'ye ilk resmi ziyareti) Türkiye ile petrol ticaret anlaşması imzalanmıştır.

Her iki ülke yetkililerinin Cezayir-Türkiye ilişkilerine ilişkin söylemlerinin merkezinde müşterek tarih olgusu yer almakta olup bu durum, Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından; "Türkiye ve Cezayir, ortak tarihin yanı sıra köklü kültürel ve kardeşlik bağlarını paylaşıyor." sözü ile ifade edilirken[29] 2017 yılında düzenlenen Tarih ve Kültür sempozyumu esnasında Cezayir Kültür bakanı tarafından; "Ortak tarihimize yönelik etkinliklerin sayısını artırmamız ve Osmanlı dönemine ait tarihimize daha fazla bakmamız gerekiyor" şeklinde ifade edilmiştir.

Türkiye ile Cezayir arasındaki 500 yıllık dostluğun sembollerinden Cezayir'deki Ketchaoua Camii, 2017 yılında Türk sermayesi ile restore edilmiş, söz konusu restorasyon, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2006 yılında Cezayir ziyareti sırasında imzalanan "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" kapsamında yapılmıştır.

Cezayir, Türkiye için İslam dünyasında ve Afrika'da önemli bir ortak olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda 2013 yılında Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Cezayir'i ziyaret ederek Cezayir'de Cezayir Cumhurbaşkanı Abdelaziz Buteflika ile bir araya gelmiş hem ekonomik hem siyasi hem de güvenlik açısından artan iş birlikleri kurulmuştur. Hâlihazırda Cezayir'de yaklaşık bin Türk firması 3,5 milyar dolarlık yatırım hacmiyle faaliyet göstermektedir. Cezayir'in Türkiye'ye en çok ihraç ettiği mal petrol hidrokarbonları ve

[28] Türkeş, Alparslan, Röportaj, Youtube kanalı,
[29] Republic of Türkiye, Ministry of Foreign Affairs, "Relationsbetween Turkey–Algeria" (30 January 2022).

doğalgazdır. Cezayir Türkiye'den en çok inşaat malzemesi ithal etmektedir. Cezayir, yüzde 8'lik payla Türkiye'nin 4. büyük doğal gaz tedarikçisi (Rusya %33 ile birinci, Azerbaycan %24 ile ikinci, İran %11 ile üçüncü sıradadır.) konumundadır.

Başlıca ihraç ürünlerimiz: Kara ulaşım araçları ve parçaları, demir-çelik ürünleri, makine aksam ve parçaları, tekstil ve hazır giyim ürünleri.

Başlıca ithal ürünlerimiz: Mineral yakıtlar-yağlar, şeker ve mamulleri, anorganik kimyasallar.

İkili İşbirliği Mekanizmaları:

- Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDİK): YDİK kurucu metni Ocak 2020'de imzalanmıştır. İlk YDİK toplantısının 2022 yılının ilk çeyreğinde yapılması öngörülmektedir.
- Karma Ekonomik Komisyonu: Türkiye-Cezayir Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) 11. Dönem Toplantısı 9-10 Kasım 2021 tarihlerinde Cezayir'de düzenlenmiştir. KEK Toplantısı marjında Cezayir Ulusal Elektrik ve Doğal Gaz Şirketi Sonelgaz'ın ev sahipliğinde Türkiye-Cezayir Enerji Forumu tertip edilmiştir.
- İş Konseyi: Son olarak Türkiye-Cezayir İş Konseyi Ortak Toplantısı, 26 Ocak 2020'de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının ziyaretleri sırasında Cezayir'de gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

Bellini, Nicola; Pasquinelli, Cecilia (2016-08-29). Tourism in the City: Towards an IntegrativeAgenda on Urban Tourism. Springer. ISBN 9783319268774.

Central IntelligenceAgency (2 June 2020). The CIA World Factbook 2020-2021. Skyhorse. p. 158. ISBN 978-1-5107-5826-1.

Cezayir Ulusal Bağımsız Seçim Komisyonu, "12 Haziran 2021 Yasama Seçimleri", 2021,<https://ina-elections.dz/2021-جوان-12-الإنتخابات-التشريعية/> (24 January 2022).

Database and Search Engine for Direct Democracy, "Algerien, 16. September1999: AmnestiegesetzfürGuerillas", 2019, https://www.sudd.ch/event.php?lang=en&id=dz011999 (24 Janaury 2022)

DieterNohlen, Michael Krennerich&BernhardThibaut (1999) Elections in Africa: A data handbook, p54 ISBN 0-19-829645-2

Dursun Davut, (1993), "Sömürge Dönemi", TDV İslam Ansiklopedisi,1993, p489-494, ISBN 10: 9753894341 ISBN 13: 9789753894340

Dünya Bankası, 2021.
<https://www.worldbank.org/en/country/algeria/publication/algeria-economic-update- fall-2021#:~:text=We%20expect%20real%20GDP%20growth,nonhydrocarbon%20segment%20of%20the%20economy.&text=Chapter%201%20presents%20macroeconomic%20developments%20in%20Algeria%20in%202021.> (17 January 2022).

Embassy of the State of QatarEmbassy in Algeria, "OfficialHolidays". <https://algeria.embassy.qa/en/the-embassy/official-holidays> (29January 2022).

Erinç, Sırrı, "Cezayir", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayir#1 (21January2022).

Hagelstein, Roman (2007). "Where and When doesViolence Pay Off? The AlgerianCivilWar" (PDF). HICN. Households in Conflict Network: 24. Retrieved 11 April 2012.

International MonetaryFund/IMF, "Algeria: 2021 Article IV Consultation-PressRelease; and Staff Report; and Statement by the ExecutiveDirectorforAlgeria" <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/12/01/Algeria-2021-Article-IV-Consultation-Press-Release-and-Staff-Report-and-Statement-by-the-510495> (15 January 2022) .

İnalcık, Halil, "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600" Yapı Kredi, İstanbul, 2004, s.109

Kahraman, Kemal, "Cezayir", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayir#3-osmanli-donemi (21January2022).

Konstam, Angus (2016). The Barbary Pirates. 15th–17th Centuries. Oxford: Osprey Publishing. ISBN 978-1-4728-1543-9.

Martin, Henri (1864). Martin'sHistory of France. Walker, Wise &Co. p. 522.

Miller,D.A., Johnstone P. (2015) InterdisciplinaryJournal of Research on Religion, Volume 11-Article 10, Believers in Christfrom a Muslim Background: A Global Census, St.Mary'sUniversity San Antonio, Texas, ISSN 1556-3723 (print)<https://www.academia.edu/16338087/Believers_in_Christ_from_a_Muslim_Background_A_Global_Census> (27 January 2022) .

Saîdûnî, Nâsırüddin, "Cezayir", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayir#2-tarih (21January 2022).

Salihli Ticaret Odası, "Cezayir", 2021<http://www.salihlitso.org.tr/uploaded/dosyalar/CEZAY%C4%B0R.pdf> (29 January 2022) .

The GasExportingCountries Forum (GECF) <https://www.gecf.org/_resources/files/flipbook/gecfasb2021/#21/z> (15 January 2022) .

The Statistical Office of the EuropeanUnion/ Eurostat, "Eurostat, "Fromwhere do weimportenergy?", 2020. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2c.html> (26 Janaury 2022).

The World Factbook Washington, DC: Central IntelligenceAgency, 2021. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/algeria/#economy> (27 January 2022).

Türkeş, Alparslan, Röportaj, Youtube kanalı, https://www.youtube.com/watch?v=cj-Jia6U48M19 (19 January 2022).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022<https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey%E2%80%93algeria.en.mfa> (30January 2022).

United Nations World TourismOrganization<https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.7> (19 January 2022).

World TourismOrganization, UNWTO World TourismBarometer and Statistical Annex, December 2020, <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.7> (30Janaury 2022).

Yunus Burnan, "Cezayirlilerin Benzersiz Adetleri", El-Ayn El-Ahbariyye, 22.07.2021<https://al-ain.com/article/algeria-berber-customs-eid-al-adha> (20 Janaury 2022).

Fotoğraf Kaynakçası

Resim 1, Resim 2 Kaynak: https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/algeria/

GANA CUMHURİYETİ

Belma ENGİN GÜDER [1]

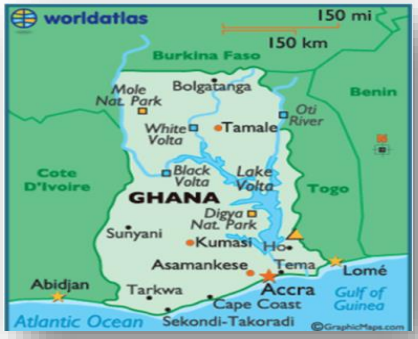

ÜLKE KÜNYESİ

Resmi Adı: Gana Cumhuriyeti

Başkent: Akra

Nüfus: 30,792,608(2021)

Yüz Ölçümü: 238,533 km^2

Yönetim Şekli: Başkanlık Tipi Cumhuriyet

Resmi Dil/Diller: İngilizce

Konuşulan Diller: Asante (%16), Ewe (%14), Fante (%11,6), Ga-Dangme (%7,1), Gurma (%6,4), Guan (%3,2), Grusi (%2,7), Mande (%2), Diğer (%1,6)

Etnik Gruplar: Akan (%45,7), Mole-Dagbani (%18,5), Ewe (%12,8), Ga-Dangme (%7,1), Gurma (%6,4), Guan (%3,2), Grusi (%2,7), Mande (%2), Diğer (%1,6)

Bulunduğu Bölge: Batı Afrika

Para Birimi: Gana Cedisi (GHC)

Bağımsızlık Tarihi: 6 Mart 1957 (Britanya)/

Kuruluş Tarihi: 1 Temmuz 1960

Mesai Saatleri: 08.00-17.00

Resmî Tatil (2022): 1 Ocak (Yeni Yıl), 7 Ocak (Anayasa Günü), 6 Mart (Bağımsızlık Günü), 15 Nisan (Kutsal Cuma), 18 Nisan (Paskalya Pazartesisi), 1 Mayıs (İşçi Bayramı), 4 Ağustos (Kurucular Günü), 21 Eylül (Kwame Nkrumah Anma Günü), 2 Aralık (Çiftçi Günü), 25 Aralık (Noel Günü),26 Aralık (Noel'in Ertesi Günü). [2]

---

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, BİİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Çanakkale, belmaengin@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3734-1218.

[2] The World Factbook, Ghana; Ghana Statistical Service, Ghana 2021 Populationand Housing Census; World Atlas, "Maps of Ghana".

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

1957 yılında Sahra-altı Afrika'da sömürge imparatorluklarından bağımsızlığını kazanan ilk ülke için isim belirlenirken, yeni devlete Batı Afrika'nın en köklü krallıklarından birinin adı verilmişti: Gana. Bu isim seçimi, sembolik olmaktan öte bir anlam taşıyordu; zira modern Gana, adaşı gibi, zenginliği ve altın ticaretiyle de aynı derecede ünlüydü.[188]Hem bugünkü devlete hem de ortaçağda aslında coğrafi olarak daha kuzeyde kurulmuş krallığa adını veren "Gana" kelimesi,[189] etimolojik olarak ise yerel dilde "savaşçı kral (warriorking)" anlamına geliyordu.[190]

Bağımsızlığın ardından Gana'nın Birleşik Krallık bayrağı yerine benimsediği bayrak, farklı renklerde üç eşit yatay şeritten ve beş köşeli siyah bir yıldızdan oluşuyordu. Üstteki kırmızı şerit, bağımsızlık için verilen mücadeleyi ve dökülen kanı; ortadaki altın sarısı şerit, ülkenin maden zenginliğini; alttaki yeşil şerit, tropik bölgede bulunan ülkenin uçsuz bucaksız ormanlarını ve doğal zenginliğini simgeliyordu. Pan-Afrika renkleriyle Bayan Theodosia Salome Okoh tarafından tasarlanan bayrağın tam ortasında yer alan siyah yıldız ise Afrika'nın birliğini ve kurtuluşunu sembolize ediyordu.[191]

Bayraktaki siyah yıldıza esin kaynağı olan isim, Gana'da bağımsızlığın lideri Kwame Nkrumah'ın anti-sömürgeci, devrimci ve Pan-Afrikacı fikir ve faaliyetlerinde "hevesini en çok ateşleyen" Marcus Garvey idi.[192]Siyah yıldız, ülkesini "Kara Afrika'nın Yıldızı" olarak gören Nkrumah'ın, diğer Afrika ülkelerini de sömürgeciliğin prangalarından kurtarma ve Afrika birliğini sağlama çabalarına Gana'nın öncülük etmesi gerektiğine dair inancının da bir sembolüydü.[193]Ve bu yıldız, ülkenin sadece bayrağında değil; armasında, millî marşında, meydanlarında ve milli futbol takımında[194]da daha sonra kendisini gösterecekti.

2. TARİH

Ortaçağ döneminde Gana'nın Soninke halkının imparatorluğu, Arap gezginler ve coğrafyacılar tarafından tanımlanan ve birbirini izleyen üç büyük Batı Afrika imparatorluğundan ilkidir. Gana, Mali ve Songhay sıralamasıyla bu üç imparatorluk, yaklaşık 900 yıl boyunca Batı Afrika bölgesine ve tarihine hükmetmiştir.[195]Sekizinci yüzyıldan itibaren Gana, Sahra Çölü'nün altındaki en büyük güç haline gelmiş ve 11. yüzyılın başlarında gücünün zirvesine ulaşmış; ancak 12. yüzyılda bölgedeki ağırlığını yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. İklim değişikliği, eskiden ekilebilir olan verimli topraklarda nesiller boyu devam eden çölleşme ve Batı Sahra'nın diğer güçlü klanlarıyla süregelen çatışmalar, Soninke halkının kendileri için daha kazançlı yerlere göç etmeleri noktasında itici birer unsur olmuştur.[196]Gana'nın ardından bölgede önce Mali, sonrasında ise Songhay imparatorlukları hüküm sürmüştür.

---

[188] McLaughlin, James L. &Owusu-Ansah, David, "HistoricalSetting", *Ghana: A Country Study*,LaVerleBerry (Editör), (Washington: Federal ResearchDivision Library of Congress), 1995, s. 5.
[189] CIA, The World Factbook – Ghana.
[190] Jackson, John G., *IntroductiontoAfricanCivilizations*, (New York: CitadelPress), 1970, s. 201.
[191] GhanaImmigration Service, FactsaboutGhana.
[192] KwameNkrumah, *TheAutobiography of KwameNkrumah*, (New York: Nelson), 1957, s. 45.
[193] Oppong, Joseph R. &Oppong, Esther D., *Modern World Nations: Ghana*, (Philadelphia: Chelsea House Publishers), 2003, s. 10-11.
[194] Bkz: Black Stars.
[195] Conrad, David C, *Great Empires of thePast: Empires of Medieval West Africa*, (New York: Facts on File), 2005, s. 11.
[196] A.g.e., s. 31.

16. yüzyıla gelindiğinde, bölge nüfusunu oluşturan etnik grupların çoğunun şimdiki yerlerine yerleştikleri görülmüştür. İngiliz kontrolünden önce bölgedeki siyasi gelişmeler ise bir dizi devletin kuruluşu, genişlemesi ve gerilemesi etrafında şekillenmiştir.[197] Gana'nın yerli devletleri arasında en bilineni, 17. yüzyıl ortaları itibariyle komşu devletlerle ittifak kurma veya onları boyunduruğu altına alma yoluyla Kumasi'den yayılarak genişleyen Akan etnik grubu merkezli Asante'dir. Tüm bu dönemlerde bölgenin altın zenginliği, Gana halklarını Akdeniz'deki limanlara kadar uzanan bir Sahra-ötesi ticaret ağına bağlamanın yanı sıra, Gana'daki devlet oluşumunun da ana faktörleri arasında kabul edilmektedir. Altın, aynı zamanda Avrupalı tüccarları 15. yüzyıl sonlarında Gana'ya çeken en önemli unsurdur. Daha sonra köle ticaretinin de önem kazandığı "Altın Sahili (Gold Coast)" olarak bilinen bölgeye, Portekizlilerin ardından Hollandalılar, Danimarkalılar, İngilizler ve İsveçliler de gelmiştir. Asante-İngiliz savaşları neticesinde Altın Sahili, Birleşik Krallık'ın kolonisi haline getirilmiş ve İngilizler 19. yüzyıl başlarında bölgenin en önemli Avrupa gücü haline gelmiştir.[198]

İngiliz sömürge hükümetinin dolaylı yönetim politikası ile Ganalıların koloni yönetiminde rol alması ve hükümet deneyimi kazanması; bölgenin kakao ile tanışması ve büyük ölçekli ticari altın madenciliğinin başlaması ile ekonominin güçlenmesi; Batı tarzı eğitim sisteminin bölgede tanıtılması gibi gelişmeler, Ganalıların kendi kendilerini yönetme arayışının alt yapısını hazırlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Nkrumah önderliğinde hızlanan milliyetçi ve bağımsızlık yanlısı çalışmalar, İngiltere'nin 6 Mart 1957'de Gana'nın bağımsızlığını tanımasıyla sonuçlanmıştır.[199]Aynı gün, halkına başbakan olarak yaptığı ilk resmî konuşmasında Nkrumah, Gana'nın bağımsızlığının Afrika'nın sömürge yönetimlerinden bağımsızlığının habercisi olduğunu; ancak bu bağımsızlığın, tüm kıta bağımsızlığına kavuşmadıkça tek başına bir anlam ifade etmeyeceğini dile getirmiştir.[200]1 Temmuz 1960 tarihinde Gana bir cumhuriyete dönüşürken, ülkenin kurucu lideri Nkrumah da yapılan seçimleri kazanarak Gana Cumhuriyeti'nin ilk devlet başkanı ilan edilmiştir.[201]

3. SİYASİ YAPI

Bağımsızlık mücadelesi, Pan-Afrikacı yapısı ve cumhuriyet yönetimiyle Afrika'da yıldızı parlayan Gana, tüm bu gelişmelerden çok kısa bir süre sonra siyasi hayatında askeri darbelerle tanışmıştır.1966 yılında Gana siyasi yapısına ve demokrasi çabalarına vurulan ilk darbe ile Nkrumah yönetimi son bulurken; 1972, 1978, 1979 ve 1981 yıllarında da ülkede dört ayrı darbe gerçekleşmiştir. Gana, farklı tarihlerde ve sonuncusu 2004 yılında olmak üzere sekiz ayrı başarısız darbe girişimine daha sahne olmuştur.[202]

1981 yılında darbeyle iktidara gelen ve ülkedeki siyasi partileri yasaklayan Jerry Rawlings, 1992'de onayladığı yeni anayasayla çok partili siyasi hayatı geri getirmiştir. 1992 ve 1996 yılında yapılan seçimler neticesinde ise Rawlings, darbe döneminin ardından bu kez siyasi

---

[197] McLaughlin&Owusu-Ansah, a.g.e., s. 3.

[198] Berry, LaVerle, "Introduction", *Ghana: A Country Study,* LaVerleBerry (Editör), (Washington: Federal ResearchDivision Library of Congress), 1995, s. xxx.

[199] A.g.e., s. xxxi; UK Legislation, GhanaIndependenceAct.

[200] BBC Documentary, Ghana'sIndependenceDay,6 March 1957; Bkz: Nkrumah, Kwame, "Independence Speech", *TheGhana Reader: History, Culture, Politics,* KwasiKonadu (Editör), Clifford C. Campbell (Editör), (DurkhamandLondon: Duke UniversityPress), 2016, s. 301-302.

[201] McLaughlin&Owusu-Ansah, a.g.e., s. 33.

[202] Systemic Peace, Coupsd'Etat in Africa.

zaferlerle ülke yönetiminde kalmayı başarmıştır.2000 yılında yapılan seçimlerde üçüncü bir dönem için Rawlings'in aday olması anayasal olarak engellenirken, 2000 ve 2004 yıllarındaki seçimlerin galibi John Kufuor olmuştur. En son 2020 yılında yapılan seçimlerde Nana Addo Dankwa Akufo-Addo ikinci kez seçilmiştir.[203]Gana'da her dört yılda bir seçimlerin gerçekleştirilmesi; başkanlık süresinin anayasayla sınırlanması; farklı siyasi parti ve isimlerin seçimlerde yarışabiliyor ve seçimleri kazanabiliyor olması; siyasi iktidara yönelik yeni askeri darbe girişimlerine rastlanmaması gibi olgular, ülkenin demokrasisini ve siyasi istikrarını belirli ölçüde koruduğunun önemli birer göstergesi olarak kabul edilebilmektedir.

Gana, Batı Afrika'da istikrarı ve demokratik yapısıyla 1990'lardan günümüze üç başarılı parti geçişi görmüştür. Ekonomik performansı ve sivil toplumuyla da desteklenen istikrarı yanı sıra Gana, uluslararası, bölgesel ve bölge-altı örgütlerde üstlendiği roller vasıtasıyla Batı Afrika'daki çeşitli çatışma çözümü ve barış çabalarına da destek vermektedir. Önleyici diplomasi ve kriz çözümünde Batı Afrika'da öncü konumda olan Gana, Birleşmiş Milletler barış gücü operasyonlarına en çok katkı veren ülkeler arasında yer almaktadır.[204] Kofi Annan'ın Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği rolü, Gana'nın barış çabalarının uluslararası arenada üst düzeyde somutlaştığı örneklerden biridir. Bu barışçıl tutumda, özellikle Soğuk Savaş sonrası etnik, dini, siyasi ayrılıklara ve eşitsizliklere dayandırılan çatışmalarla boğuşan diğer pek çok Afrika ülkesine nazaran Gana'nın kendi içinde sağladığı barış ortamı önemli bir role sahiptir.

4. COĞRAFYA

Gana, coğrafi olarak Afrika kıtasının batısında ama aynı zamanda dünyanın da merkezinde yer alır. Sıfır (0) derece Greenwich meridyeni Gana'nın Tema kentinden geçer. Ekvator çizgisinin yalnızca birkaç derece kuzeyinde, ekvatoral kuşakta ve Sahraaltında bulunan Gana, batısında Fildişi Sahili, doğusunda Togo ve kuzeyinde Burkina Faso olmak üzere Frankofon ülkelerle komşudur. Gine Körfezi ve Atlas Okyanusu ise ülkenin güneyinde kalmaktadır.

Konumu itibariyle tropikal iklime sahip olan Gana'nın güneydoğu kıyıları ılık ve nispeten kuru; güneybatısı sıcak ve nemli, kuzeyi ise sıcak ve kurudur. Sıcaklık genel olarak yıl boyu 20 derecenin üzerindedir. Güney ve orta kısımda plato ve alçak ovalar mevcuttur. Atlas Okyanusu kıyısında rakım sıfırlanırken ülkenin en yüksek noktası 885 metre ile Afadjato Dağı'dır. Ülke topraklarının yaklaşık %70'i tarım alanı; %20'si ormandır. Bitki örtüsünde savan ve yağmur ormanları dikkat çekmektedir. Altın, kereste, hidroelektrik, endüstriyel elmas, boksit, manganez, balık, kauçuk, petrol, gümüş, tuz ve kalker önemli doğal kaynakları arasındadır.[205]

Gana'daki başlıca nehirler arasında Volta Nehri öne çıkmaktadır. En önemli su havzaları Atlas Okyanusu drenajı ve Volta'dır. Yüzey alanı bakımından dünyanın en büyük yapay gölü yine Volta adıyla anılmaktadır. Volta Gölü, 1965'teAkosombo Barajı'nın tamamlanmasıyla oluşmaya başlamıştır. Takoradi ve Tema, Gana'nın iki önemli yapay limanıdır.[206]

Ocak ve mart ayları arasında Batı Afrika kıyılarında kuzeyden esen kuru kara rüzgârları niteliğindeki *harmattan* rüzgârları ve özellikle kuzey kesimlerde tekrarlayan kuraklıklar, ülkenin karşı karşıya kaldığı başlıca doğal tehlikelerdendir. Ormansızlaşma, aşırı otlatma,

---

[203] CIA, a.g.e.

[204] Cooke, Jennifer G., *FeedtheFuture in Ghana: PromisingProgress, ChoicesAhead,*(Center for Strategic & International Studies - CSIS), 2018, s. 9.

[205] CIA, a.g.e.; Madenlerin hangi bölgelerde çıkarıldığına dair bilgi için bkz: Oppong&Oppong, a.g.e., s. 78-80.

[206] A.g.e.

toprak erozyonu, kaçak avlanma, doğal hayatın tahribatı, su kirliliği ve yetersiz içme suyu kaynakları gibi meseleler de Gana'nın tarımsal faaliyetlerini ve dolayısıyla ekonomik koşullarını olumsuz etkileyen önemli çevresel tehditler arasındadır.[207]

5. İDARİ YAPI

Gana, idari amaçlarla bölünmüş 16 ayrı bölgeden oluşmaktadır. Bu sayı 1957 yılında beş; 1987 yılında on iken, 2018 yılında gerçekleştirilen referandumla bölge sayısı 16'ya çıkarılmıştır. Her bölgenin kendine ait bir başkenti bulunmaktadır. Gana Cumhuriyeti içerisindeki ulus altı hükümet yönetiminin ilk seviyesini oluşturan bu bölgeler, kendi içerisinde de toplamda 216 yerel yönetime ayrılmaktadır.[208]

Gana'da koloni döneminden bu yana kalkınma program ve projeleri açısından güney bölgeleri daha avantajlı bir görüntü vermektedir. Doğal kaynakların güneyde yoğunlaşması ve iklim koşulları dolayısıyla tarım olanaklarının güneyde daha elverişli olması gibi etkenler bu görüntüyü güçlendirmekte; kuzey ve güney arasında gelişmişlik farkını ortaya çıkarmaktadır.[209]

6. EKONOMİ, TİCARET VE YATIRIM

Gana, bağımsızlık yıllarında kakao ve altına dayalı ekonomisiyle nispeten zengin bir ülke iken 1960'ların ortalarından sonra ekonomik bir durgunlaşma dönemine girmiştir. 1980'lerde hayata geçirilen yapısal uyum programları, ülkeye yapılan yatırımların artmasıyla ve kakao, altın, kereste ihracatının gelişmesiyle sonuçlanmış; ancak yüksek dış borçları da beraberinde getiren programlar, yaşam standartlarında belirgin bir iyileşme ortaya koyamamıştır.[210]1999'un ikinci yarısından itibaren Gana, iki ana ihracat ürünü olan altın ve kakao için azalan, ancak ülkenin petrol ithalatı için artan fiyatlardan dolayı büyük bir ekonomik şok yaşamış; döviz kuru hızla değer kaybetmiş; enflasyon artmıştır. 2000 yılında hükümet müdahalesiyle ekonomik istikrar bir ölçüde sağlanabilmiş ve enflasyon düşürülmüştür. Ancak yüksek dış borç yükünü yönetemeyerek giderek fakirleşen Gana, 2001 yılında "Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler (Heavily Indebted Poor Countries)" programına başvuracak duruma gelmiştir.[211]Program çerçevesinde atılan adımların da katkısıyla ülkenin dış borcu sürdürülebilirlik eşiğine taşınarak, fakirliğin azaltılması ve eğitim ve sağlık koşullarının geliştirilmesi için projeler ortaya koyulmuştur.[212]

Milenyum itibariyle Gana, büyüme oranları ve kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılayla (GSYİH) dikkat çekmeyi başarmıştır. Kişi başına düşen milli gelirin 2007 yılında ilk kez 1.000 ABD dolarının üzerine çıktığı Gana, 'orta gelirli ülkeler' sınıfına girmiştir. Küresel ekonomik krizle birlikte 2009 yılında azalan büyüme yüzdesi, 2011'de ham petrol ihracatının devreye girmesinin de etkisiyle %14'e ulaşmış; kişi başı gelir ise 2.361 ABD doları ile 2013 yılında zirve yapmıştır. 2020 yılında kişi başı gelir halen 2.329 ABD doları seviyesindedir. Son on yıldaki büyüme oranları ise %10'un altında ve inişli çıkışlı bir seyirdedir. 2020 yılında bu oran %1'in altına kadar gerilemiştir.[213]Covid-19'un ortaya çıkardığı olumsuz etkilerin yanı sıra

---

[207] CIA, a.g.e.

[208] ThePermanentMission of Ghanatothe UN.

[209] T.C. Ticaret Bakanlığı, Gana Ülke Raporu, 2021; Not: Altın yatakları ve rezervler Ashanti, Western, Central ve Brong-Ahafo bölgelerinde bulunmaktadır.

[210] Berry, a.g.e., xxi-xxii.

[211] Oppong&Oppong, a.g.e., s. 89-90.

[212] Bank of Ghana, The HIPC InitiativeandGhana'sExternalDebt, *PolicyBrief*, 20.01.2005.

[213] Bkz: OEC World, Ghana; Macrotrends, Ghana GDP Growth Rate 1961-2022; Macrotrends, Ghana GDP Per Capita 1960-2022.

enerji fiyatlarındaki artış ve arzda azalma gibi gelişmelerle küresel ekonominin 2022 yılına beklentilerden daha zayıf bir şekilde girmesi ve ülke ekonomilerinde enflasyona yol açması,[214] Gana'daki ekonomik göstergeleri de etkileyecek görünmektedir.

Grafik 1: Gana GSYİH Yıllık Değişim ($) Grafik 2: Gana GSYİH Yıllık Değişim (%)

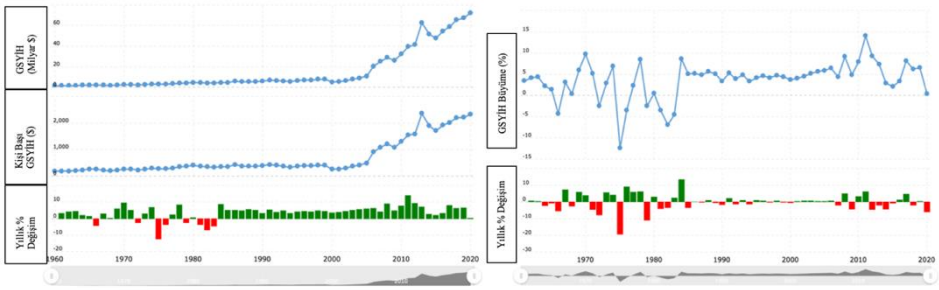

Kaynak:Macrotrends,a.g.e.

Gana, gayri safi yurtiçi hasılasına göre dünya ekonomileri arasında 73. sırada yer almaktadır. Ülke ihracatının yaklaşık yarısını (%49,8) altın oluştururken, ham petrol (%21,5) ve kakao çekirdeği (%7,39)ile birlikte bu üç ürün, toplam ihraç kalemlerinin yaklaşık %80'ini meydana getirmektedir. İhracatta %22,6 oranla ilk sırayı alan İsviçre'yi sırasıyla Hindistan, Çin, Birleşik Arap Emirlikleri, Güney Afrika Cumhuriyeti, ABD, Hollanda, Fransa ve diğer ülkeler takip etmektedir. En çok ithalat yapılan ülkeler ise başta Çin (%23,6) ve Nijerya (%21,9) olmak üzere ABD, İngiltere, Hindistan, Hollanda, Türkiye (%2,54) ve diğer ülkeler şeklindedir. Gana'nın en çok ithal ettiği ürünler arasında esnek metal boru, hurda gemiler, özel amaçlı gemiler, arabalar ve rafine petrol sayılmaktadır.[215]

Tarım sektörü ekonomide halen önemli bir rol oynamakta ve çalışan nüfusun %40'ından fazlası bu sektörde istihdam edilmektedir. En önemli tarımsal ürün kakao olurken, çeşitli sebzeler, mısır, pirinç, deniz ürünleri, portakal ve ananas üretimi de yapılmakta, ancak ürün çeşitliliğini arttırma çalışmaları kısıtlı kalmaktadır. Ülkede elektrik, su, bankacılık ve petrol rafine ürünleri gibi başlıca alanları kapsayan özelleştirme çalışmaları sürdürülmektedir.[216]

ECOWAS (Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu) pazarına coğrafi yakınlığı açısından fırsatlar sunan ülke, bölge ve kıta geneli ekonomik entegrasyon faaliyetlerine önem vermektedir.[217]Gana, kıtada serbest ticaretin önünün açılması, ekonomik entegrasyonun ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması gibi amaçlarla2018 yılında kabul edilen Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA)kurulmasına yönelik anlaşmayı ilk imzalayan ülke olup, sekretaryasına başkent Akra ev sahipliği yapmaktadır. 1 Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe giren anlaşmayı Ocak 2022 itibariyle Afrika Birliği'nin 39 üye ülkesi onaylamış bulunmaktadır.[218]

Yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi için son yıllarda izlediği politikalarla Gana, Batı Afrika'nın umut vaat eden, güvenli ve istikrarlı ülkelerinden biri olarak görülmektedir. Ancak yatırımcıların karşısına çıkan bazı önemli sorunlar da mevcuttur. Ulaşım ve enerjiyle ilgili altyapı sorunları, enerji sorununun işletmelere getirdiği yüksek maliyetler, yolsuzluk, mevzuat

---

[214] IMF, World Economic Outlook Update: RisingCaseloads, a DisruptedRecovery, andHigherInflation, January 2022.
[215] OEC World, a.g.e.
[216] T.C. Ticaret Bakanlığı, a.g.e.
[217] Spillan, John E. &King, DomfehObed, *Doing Business in Ghana: ChallengesandOpportunities*, (Cham, Switzerland: PalgraveMacmillan), 2017, s. 208.
[218] TradeLaw Center, AfricanContinentalFreeTradeArea (AfCFTA) Legal TextsandPolicyDocuments.

ve standartlardaki eksiklikler, vergi sistemindeki farklılıklar, belirsizlik ortamı, finansman sorunu ve insan kaynağına erişim gibi konular yatırımcılar açısından başlıca zorluklardır.[219]

7. SOSYAL YAPI

Gana'daki sosyal yapının nüfus ve demografi, dil, etnik yapı ve din gibi farklı açılarıyla kategorize edilerek incelenmesi mümkündür.

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Bağımsızlığı sonrası 1960 yılında yapılan sayımda 6,7 milyon civarı nüfusa sahip olanGana,2021 yılı nüfus sayımına göre yaklaşık 30,8 milyona ulaşmıştır. Toplam nüfusta %50,7 kadınlar ve %49,3 erkekler yer almaktadır. Ülkenin yıllık nüfus artış oranı %2,1'dir. Nüfus yoğunluğu kilometrekarede 129 kişi olarak hesaplanmakta; ancak bu yoğunluk ülkenin güneyinde artmaktadır. Nüfusun yaklaşık üçte birini oluşturan kesim, Büyük Akra (Greater Accra) ve Ashanti (Kumasi) bölgelerinde yaşamaktadır. Kıyı şeridindeki Büyük Akra bölgesi nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu yer olmaktadır.[220]

Gana nüfusunun yaş özellikleri, 0-14 yaş aralığında %37,44; 15-24 yaş aralığında %18,64; 25-54 yaş aralığında %34,27; 55 yaş ve üzeri ise %9,65 oranında bir dağılım göstermektedir. Ortalama yaşam süresi 61 yaştır. Yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun oranı %23,4'tür. 15 yaş ve üzeri kesimin okuryazarlık oranı %79'dur.Son yıllarda ülkedeki eğitim düzeyi ve eğitime verilen önem artmaktadır. Eğitime ayrılan bütçe, milli gelirin %4'üdür.[221]15 yaş ve üzeri nüfusun işsizlik oranı%13,4'tür.[222] Bu oran, 4 milyondan fazla nüfusa tekabül etmektedir.

Sağlığa ayrılan bütçe payı milli gelirin %3,5'idir. Sağlık sisteminin finansal kaynakları, devlet desteği, bağışçı desteği, ulusal sağlık sistemi programı ve cepten bireysel ödemeler şeklindedir. Covid-19'un ekonomik açıdan olduğu kadar sağlık sistemi ve yardımları açısından da ülkeyi olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür.[223]Covid-19 nedeniyle salgının başından bu yana toplam ölüm sayısı 1384'tür.[224]Sağlık sisteminde genel olarak, kötü hijyen ve sanitasyon, sağlık kurumlarının, finans kaynaklarının ve sigorta sistemlerinin yetersizliği, işgücü eksikliği gibi sorunlar bulunmaktadır.[225]350 bin civarında AIDS hastası olan ülkede, cumhurbaşkanı başkanlığında hastalığa yönelik politika ve stratejiler geliştirmek üzere kurulmuş bir komisyon mevcuttur.[226]Hepatit A, tifo, sıtma, kuduz, dang humması, sarıhumma, şistozomiyaz ve meningokok menenjit gibi hastalıklar yüksek risk oluşturmaktadır.[227] Bölgeye yapılacak seyahatler için ülkede yaygın bu tür hastalıklara yönelik aşılar önerilmektedir.

7.2. Dil

Pek çok farklı dil ve lehçe konuşulan Gana'da, etnik, dilsel ve ilişkili kültürel farklılıkların yanı sıra sömürgeci geçmişin de mirasıyla resmî ve ortak dil İngilizcedir. Devlet işleri, önemli

---

[219] Spillan&King, a.g.e., s. 125-128.
[220] Ghana Statistical Service, Ghana 2021 PopulationandHousingCensus – Volume 1 Preliminary Report, September 2021.
[221] CIA, a.g.e.; World Education News Reviews.
[222] Ghana Statistical Service, Ghana 2021 PopulationandHousingCensus – Volume 3E Economic Activity, December 2021.
[223] CIA, a.g.e.; Abor, PatienceAseweh&Abor, JoshuaYindenaba, "Implications of Covid-19 PandemicforHealthFinancingSystem in Ghana", Journal of Health Management, 22/4, (2020), s. 564-567.
[224] World HealthOrganization, Ghana.
[225] James Lind Institute, EmergingPublichHealthIssues in Ghana.
[226] Bkz: Ghana AIDS Commission.
[227] CIA, a.g.e.

ticari işlemler, eğitim-öğretim ve ulusal medyada İngilizce kullanılmaktadır.[228] 80'den fazla yerel dili ile Gana, çok dilli yapıya sahip diğer ülkelerde de görülebileceği gibi, özellikle eğitim dili konusunda tartışmalara sahne olmaktadır.[229]Yerel dillerden bazıları daha geniş etnik gruplarca konuşulmakta; aynı zamanda bu diller hükümetler tarafından da desteklenmektedir. En çok konuşulan Akan etnik grubundan dört dil (Akuapem Twi, Asante Twi, Mfantse, Nzema); Mole-Dagbane etnik dil ailesinden iki dil (Dagaare, Dagbani) yanı sıra Ewe, Dangme, Ga, Gonja ve Kasem dilleri olmak üzere toplamda 11 yerel dilin hükümet desteği aldığı bilinmektedir. Bu dillerde ülkede faaliyet gösteren; Gana dillerinin geliştirilmesi, tanıtılması, yazım denetimi ve öğrenilmesini hedefleyen; kuruluş tarihi 1950'lere dayanan ve 2013 yılından itibaren Turizm, Sanat ve Kültür Bakanlığı bünyesinde görev yapan Gana Dilleri Bürosu bulunmaktadır. Günümüzde Büro, temel, orta ve yükseköğretim düzeyi ders kitabı ve okuma materyalleri hazırlamakta; hükümetin ülkedeki diller üzerine olan politikalarını etkilemekte ve politika belgelerinin İngilizce'den Gana dillerine tercümesini de sağlamaktadır.[230]

Akan, Ewe, Ga-Adangbe gibi diller güney bölgelerde ağırlıklı olarak konuşulurken, Mole-Dagbane,Grusi ve Gurma gibi diller ülkenin kuzeyinde kullanılmaktadır. Ticaret yoluyla Nijerya'dan Batı Afrika'ya yayılan bir dil olarak Hausa da Gana'nın kuzeydoğu bölgelerinde bazı kesimler tarafından anlaşılmaktadır. Akan, Ewe, Ga, Nzema, Dagbane ve Hausa, ülkenin başlıca yerel dilleri arasında olup, bu dillerde radyo ve televizyon programları yapılmaktadır.[231]

7.3. Etnik Yapı

Dil ve kültür temelinde Gana'daki başlıca etnik gruplar Akan, Ewe, Guan, Mole-Dagbane ve Ga-Adangbe olarak sınıflandırılabilmektedir.[232]En fazla nüfusa sahip etnik grup, nüfusun %45,7'sini oluşturan Akanlardır. %18,5 nüfusa sahip olan Mole-Dagbani grubu Akanların ardından en büyük ikinci etnik gruptur. Eweler ise nüfusun %12,8'ini oluşturmaktadır.%10'un altında sayıya sahip olan diğer bazı etnik gruplar ise şunlardır: Ga-Dangme (%7,1); Gurma (%6,4); Guan (%3,2); Grusi (%2,7); Mande (%2) ve diğerleri (%1,6).[233]

70'ten fazla etnik grubu barındıran ülkede etnik gruplar veya kabileler arasında çeşitli rekabet ve çekişmelere rastlanmaktadır. Bu durum, ülkenin özellikle kuzeyindeki küçük topluluklar arasında ve genellikle toprak sınırları nedeniyle yaşanmakta; ancak grup içi veya gruplar arasındaki ya da ülkedeki barış ve istikrar ortamını bozacak bir nitelik taşımamaktadır.[234]

7.4. Din

Gana'da nüfus %71,3 Hristiyan,%19,9 Müslüman, %3,2 geleneksel dinlere inananlardan oluşmaktadır. %4,5'lik kısım diğer dinlere inanırken geri kalan %1,1 ise herhangi bir dini inancı benimsememektedir. Çoğunlukla ülkenin güneyinde yerleşik Hristiyanlar içerisinde en büyük

---

[228] Owusu-Ansah, David, "TheSocietyandIts Environment", *Ghana: A Country Study*,LaVerleBerry (Editör), (Washington: Federal ResearchDivision Library of Congress), 1995, s. 82.
[229] Appiah, SamuelOpoku&Ardila, Alfredo, "The Dilemma of Instructional Language in Education: The Case of Ghana", HungarianEducationalResearchJournal, 11/4, (2021), s. 441.
[230] Spillan&King, a.g.e., s. 84; ayrıca bkz: TheBureau of GhanaLanguages, 12 November 2013; TheBureau of GhanaLanguages.
[231] Owusu-Ansah, a.g.e., s. 82; ayrıca bkz: Ethnologue.
[232] A.g.e., s. 83.
[233] CIA, a.g.e.
[234] Spillan&King, a.g.e., s. 83-84.

oran Pentekostal gruba aittir (%31,6). Protestanlar %17,4; Katolikler %10 ve diğer Hristiyan gruplar %12,3 şeklinde nüfus içerisinde dağılıma sahiptir.[235]Gana'nın kuzeyinde yoğunlaşan Müslümanların ise çoğu, Sünni İslam'ı ve Maliki mezhebini benimsemiştir. Tasavvufi tarikatlar arasında Kadirî ve Ticanî tarikatları temsil edilirken, ülkedeki Sünni olmayan tek Şii tarikat Ahmediye'dir. Ülkede genellikle dini hoşgörü yüksektir. Noel ve Paskalya başlıca Hristiyan bayramlarıdır. Oruç ayı Ramazan ülke genelinde Müslümanlarca kutlanmaktadır. Diğer önemli geleneksel kutlamalar da ilgili etnik gruplarca dini ritüeller eşliğinde gerçekleştirilmektedir.[236]

Ganalılar için din unsuru günlük hayatın pek çok alanına nüfuz etmiştir. Konuşmaların yanı sıra işyeri adlarında dahi dini inançlara vurgu dikkat çekmektedir. 'Nasılsın' sorusuna 'ByGod'sgrace I'm fine (Tanrı'nın/Allah'ın lütfuyla iyiyim)' şeklinde cevap alınabilmekte; ya da bir berber dükkânının adı 'God First (Önce Tanrı/Allah)'şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Bölge halkları açısından dini inanış ve Tanrı anlayışı eskilere dayanmaktadır. Örneğin Akan inanışında her şeyi yaratan Yüce Tanrı Onyame'ye tapılmıştır. Onyame, ölümlüler tarafından yaklaşılamayacak kadar kutsal ve uzak olduğundan, nehir, dağ, ağaç, göl veya dev kayalardaki daha küçük tanrılar, insanlarla Yüce Tanrı arasında bir aracıdır.[237]Gana'daki yerel dinler ve inanışlar, aile bağlılıkları ve geleneklerle yakın ilişkileri sayesinde önemini korumuştur.[238]

Gana'da doğum ve ölüm gibi yaşam olayları ritüelleştirilmiştir. Ganalı etnik gruplar için ölenlerin dünyası, canlıların dünyası kadar gerçektir. Ölü atalar, gittikleri ruhlar dünyasından yaşayanların düşünce ve eylemlerini sürekli gözlemlemektedir. Canlıların eylemleri ölenlerin tanrı ve ruhlarını etkileyebilirken, dünyadan ayrılan ataların eylemleri de yaşayanların refahını sağlayabilmekte ya da onları felakete sürükleyebilmektedir. Bu nedenle ölü atalara saygı çok önemlidir.[239]Ayrıca, yerli halka göre ölüm, yaşamın sonu demek değil; fiziksel dünyadan ataların dünyasına veya ruhsal dünyaya geçiştir. Cenaze törenleri, ölünün bu geçişi başarılı bir şekilde tamamlamasına yardımcı olmayı da amaçlamaktadır.[240]

Gana'daki cenaze törenleri, son derece yaratıcı ve renkli topluluk kutlamaları şeklinde, özel kıyafetler giyilerek gerçekleştirilmektedir. Törenler çok fazla davul, dans ve sembolizm içermektedir. En yoksul aileler dahi, oldukça pahalı ve ayrıntılı olan bu törenler için yeterli parayı bulundurmaktadır. Nitekim bu hem bir saygı göstergesidir hem de ölülere layık ve uygun bir tören yapılamadığında, kalanların hastalık ve ölüm gibi talihsizliklerle karşı karşıya kalacağına inanılmaktadır. Gana'nın güneyinde, özellikle Akra'da, ölen kişinin mesleğini gösteren özel tabutlar da kullanılmakta; bir pilot uçak şeklinde, bir balıkçı balık şeklinde bir tabuta gömülebilmektedir.[241]Gana'daki cenaze törenlerinde tabutu dans ve müzik eşliğinde taşıyan profesyonel dansçıların videoları internet ortamında ilgiyle izlenmektedir. Düğün edasıyla yapılan cenaze törenleri, Gana'daki gelenekseldin anlayışının etkilerinin günümüzdeki en net görülebileceği ritüellerden biri olmaktadır.

---

[235] CIA, a.g.e.
[236] Owusu-Ansah, a.g.e., s. 106.
[237] Oppong&Oppong, a.g.e., s. 46-48.
[238] Owusu-Ansah, a.g.e., s. 107.
[239] A.g.e., s. 107.
[240] Sutherland-Addy, Esi, "TheFuneral as a Site forChoreographing Modern Identities in ContemporaryGhana", *TheGhana Reader: History, Culture, Politics*, KwasiKonadu (Editör), Clifford C. Campbell (Editör), (DurkhamandLondon: Duke UniversityPress), 2016, s.428.
[241] Oppong&Oppong, a.g.e., s. 46-48.

8. ULAŞIM VE TURİZM

Gana'da ulaşım ağı güney bölgelerinde, özellikle de altın, kakao ve kerestenin üretildiği bölgelerde yoğunlaşmaktadır. 1980'lerde Gana'da yaşanan ekonomik sorunların ulaşım ve iletişim ağının bozulmasıyla ilişkilendirildiği görülmekte; o dönemden itibaren dış desteklerle ve hükümet politikalarıyla bu alana çeşitli yatırımlar yapıldığı dikkat çekmektedir.[242]Esas itibariyle ise Gana'da ulaşım sektörünün geliştirilmesi için çalışmalar 2000'li yıllarda yoğunlaşmaktadır. Ulaşımda en büyük pay karayolu taşımacılığındadır.[243]Ülkedeki toplam kara yolu uzunluğu yaklaşık 110 bin km'dir, ancak yalnızca 14 bin km asfaltlıdır. Toplam demiryolu hat uzunluğu 947 km; su yolu uzunluğu 1.293 km'dir. Ülkede 10 havaalanı bulunmaktadır.[244]

Gana'daki ilk demiryolu hatları, sömürge döneminde altın madenciliği endüstrisini geliştirmek amacıyla döşenmiştir. Manganez, boksit ve kakao gibi madencilik ve tarım ürünlerinin limanlara ulaştırılması için de daha sonra yeni demiryolu ağları yapılmıştır. Ancak yıllar süren ihmal ve kaynak yetersizliği dolayısıyla ülkedeki demiryollarının durumu günümüzde iç açıcı değildir. Hatların, vagonların ve lokomotiflerin yenilenmesi; sinyal ve iletişim sistemlerinin güvenli hale getirilmesi; finansal kaynak yaratılması ve demiryolu taşımacılığı çalışmalarının hızlandırılması gerekmektedir.[245]

Okyanus taşımacılığı, Gana ile dünya arasında önemli bir ulaşım şeklidir. Pek çok yabancı gemi, Takoradi ve Tema'daki limanlara düzenli olarak uğramaktadır. İlk olarak 1928'de açılan Takoradi Limanı, manganez, boksit, kereste ve kakao ihracatlarının yapıldığı ana limandır.1962'de açılan Tema Limanı ise ülke ithalatının %80'den fazlasını gerçekleştirmektedir. Gana ayrıca, limanları yanı sıra iç göl ulaşım sistemi potansiyeliyle, ülkenin iç kısımlarının ve komşu kara ülkelerin deniz gereksinimleri için uygun konumdadır. İç su taşımacılığı bağlamında, karayolu ve demiryolu taşımacılığına elverişli ve düşük maliyetli bir seçenek sunan Volta Gölü öne çıkmaktadır. İç su taşımacılığının geliştirilmesiyle ülkedeki orta ve kuzey bölgelere erişimin arttırılması; önemli ölçüde enerji tasarrufu sağlanması; su yolları boyundaki şehirler arasında ve ülkede ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi mümkün olabilecektir.[246]

Gana'yı dış dünyaya bağlayan en önemli ulaşım yollarından biri de başkent Akra'da yer alan Kotoka Uluslararası Havalimanı'dır. Pandemi öncesi 2019 yılında Kotoka, iki milyonun üzerinde uluslararası yolcu ağırlamıştır.[247] Havalimanında son yıllarda yapılan kapasite artırımı ve iyileştirme çalışmaları Gana'nın hem bölgede önemli bir havacılık merkezi olma hem de turizm gelirlerinde artış yaratma hedeflerinin parçası olarak görülebilmektedir. Zira Gana, turistik potansiyeliyle de bölgede dikkat çeken ülkelerden biridir.

Gana, zengin tropikal ormanlar, plaj ve kumsallar, göller, köle ticareti trajedisine şahitlik eden kaleler, doğa harikası şelaleler, ulusal müzeler, yaban hayatı ve egzotik bitkilerle dolu

---

[242] Clark, Nancy L., "TheEconomy", *Ghana: A Country Study*,LaVerleBerry (Editör), (Washington: Federal ResearchDivision Library of Congress), 1995, s. 180.
[243] Huq, Mozammel&Tribe, Michael, *TheEconomy of Ghana: 50 Years of Economic Development*, (London: PalgraveMacmillan), 2018, s. 283.
[244] CIA, a.g.e.
[245] Huq&Tribe, a.g.e., s. 283-285.
[246] A.g.e., s. 286-288.
[247] GhanaCivilAviationAuthority, AviationStatistics.

milli park ve bahçelere ev sahipliği yapmaktadır.[248]Gana'nın turizm açısından öne çıkan bazı yerleri aşağıda listelenmekte ve kısaca tanıtılmaktadır.

Turizm Noktası	Açıklama
Elmina Kalesi	Portekiz tarafından 1482'de ticari üs olarak yapılan kale, Trans-Atlantik köle ticaretinin de önemli durak noktasıdır. UNESCO Dünya Mirası listesindedir.
Cape Coast Kalesi	1655'teİsveçli tüccarlar tarafından ticari amaçlı yapılan kale, Trans-Atlantik köle ticaretinin önemli merkezlerinden biridir. UNESCO Dünya Mirası listesindedir.
Bağımsızlık Meydanı	Bağımsızlık gününü ölümsüzleştirmek adına oluşturulan meydanda Siyah Yıldız Kapısı ve Bağımsızlık Kemeri de yer alır.
Kwame Nkrumah Anıt Parkı	Ülkenin kurucusu ve ilk devlet başkanı olan Nkrumah'ın anısına yapılan parkta liderin mozolesi ve heykeli de vardır.
Gana Ulusal Müzesi	Akra, 1957 - ülkenin geçmişine ışık tutan arkeolojik/etnografik eserler bulunur.
Labaranga Camii	Ülkenin en eski camisi (1421) / Sudan mimari tarzı / Batı Afrika'nın Mekkesi.
Makola Market	Yiyecekler, geleneksel kıyafetler, takılar, hediyelik ürünler satılan bitpazarıdır.
Mole Ulusal Parkı	Ülkedeki en büyük milli parktır. Safari için uygundur. Pek çok hayvan bulunur.
Kakum Ulusal Parkı	Cape Coast yakınlarındaki tropikal orman, yaklaşık 400 km^2'lik bir alana sahiptir.
Aburi Botanik Bahçeleri	Eskiden senatoryum olarak kullanılan bir bölgede, geniş bir alanda kurulmuştur.
Bosumtwi Gölü	Bir milyon yıl kadar önce karaya düşen bir göktaşının oluşturduğu göldür.
Başlıca şelaleler	Kintampo, Fuller, Begoro, Boti, Tagbo, Tsatsadu, Wli, Tsenku
Popüler plajlar	Labadi, Coco, Kokrobite, Elmina, Anomabo, Winneba, GumoaFete, BusuaPleasure, PrincessTown, Miami, Keta, Ada.
Diğer ilgi çekici yerler	Ulusal Tiyatro, Osu Kalesi, James Town Deniz Feneri, W.E.B. DuBois Center, OkomfoAnokye Kılıcı, Afadjato Dağı, Kajetta Market, Boabeng-Fiema Maymun Koruma Alanı, TafiAtome Maymun Koruma Alanı.

9. KÜLTÜREL HAYAT

Gana'da konuşulan diller, benimsenen dini inanışlar ve mensubu olunan etnik gruplardaki çeşitlilik, ülkenin kültürel zenginliğine de işaret etmektedir. Eğlence ve festivaller, bayramlar ve dini günler, yemek kültürü gibi öğeler bu zenginliğin ayrılmaz birer parçasıdır. Ancak onları tanıtmadan önce, ülke kültürüne ait diğer bazı gelenek ve motiflerden bahsetmek de kültürel hayatı tanımlayıcı ve tamamlayıcı olacaktır.

[248] Spillan&King, a.g.e., 30-33; Tripadvisor, Gana Gezilecek Yerler.

Kente kumaşı, belki de Gana'nın dünya kültürüne en eşsiz katkısıdır. Göz kamaştırıcı, çok renkli ve parlak desenleri yanı sıra geometrik şekilleri ve çarpıcı tasarımlarıyla bilinen kente, Afrika kültür mirasının bir simgesidir. ABD'de Afrika kökenli Amerikalılar arasında popüler olan ve kökeni 12. yüzyıla dayanan bu kumaş, kral, kraliçe ve önemli devlet adamları tarafından tören ve özel günlerde giyilmiştir. Ayaklı dokuma tezgâhında dokunan kente kumaşında her desen kendi anlam ve rengine sahiptir. Gana kökenli ancak daha az bilinen 'adinkra' da törenler için tasarlanmış el baskılı ve el işlemeli değerli bir kumaştır. Kelime anlamı 'hoşça kal' olup, başlangıçta cenaze törenlerinde yas için yalnızca kral ve ailesi ile manevi liderler tarafından giyilirken, günümüzde herkesçe ve her durumda giyilmekte; motifleri çeşitli semboller ve mesajlar içermektedir.[249]

Gana'da isimlerin de bir sembolizmi bulunmaktadır. Kişi adının karakterini etkilediğine inanılan Gana'da çocuklara özenle isim seçilmektedir. Her Ganalı adında en az iki ana bölüm görülmektedir. İlk kısım 'kradin (ruhun adı)' olup bebeğin doğum günü ve cinsiyetine göre belirlenmektedir. Kofi Annan ve Kwame Nkrumah'ın isimlerinde de olduğu gibi, bir erkek bebek cuma günü doğmuş ise adı Kofi; cumartesi doğmuş ise adı Kwame'dir. Bu isimler kız bebekler için de aynı şekilde haftanın her günü için belirlidir. Adın ikinci kısmı ise baba adı veya aile adıdır. Sadece babanın soyadı tercih edilebileceği gibi en çok değer verilen, model alınan veya övgüye değer bulunan atalardan birinin adı da çocuklara verilebilmektedir.[250]

Gana toplumunda bir güç ve güvence kaynağı olarak görülen geniş aile kültürü yaygındır.[251]Ancak son yıllarda eğitim, ekonomik koşullar ve coğrafi hareketlilik gibi nedenlerle çekirdek aile kültürü de yayılmaktadır. Üyelerinin evliliklerinin düzenlenmesinden aile büyükleri sorumludur. Başlık parasının ödenmesinden damat ve ailesi sorumludur. Birden fazla evlilik olağan karşılanmakta; ancak son yıllarda bu geleneksel evlilik yaklaşımı da tek eşlilik yönünde değişim göstermektedir. Gana'da miras sistemi, anne ya da babanın yalnızca birinden miras alacak şekilde düzenlenmektedir.[252]Gana'da halen, başta Upper West olmak üzere ülkenin genellikle kuzey bölgelerinde kadın sünneti uygulaması %11,7 oranında sürdürülmektedir.[253]Kuzey bölgelerdeki işsizlik, fakirlik ve eğitimsizliğin yanı sıra devam eden diğer bazı kültürel uygulamalar, kadınların güneydeki şehirlere göç etmesine ve küçük ücretler karşılığında 'baş üzerinde eşya taşımacılığı (kayayei)'gibi olgulara yol açmaktadır.[254]Başın üzerinde simit tepsisi taşıyanları bile merakla izleyen toplumlar için kadınların başlarında kocaman yükler taşıdığı bu tablo, Gana'daki kültürel hayatın bir parçasıdır.

Sömürge öncesi dönemden kalma geleneklere dayalı sosyal sınıflar Gana'da halen vardır. Bir kral ve kraliçe anneyi özel şemsiyeler, asalar ve pahalı kente kumaşı gibi elbiselerle dolaşırken görmek mümkündür. Sosyal statü ve zenginlik, cenaze törenleri, düğün ve diğer kutlamalarda da kendini belli etmektedir.[255]Ülkede 'Gana zamanı' diye bir olgu vardır; zira Ganalılar için işe sürekli gecikmek veya gitmemek normaldir. Kabilecilik veya etnik yanlılık,

---

[249] Oppong&Oppong, a.g.e., s. 49-52.
[250] A.g.e., s. 53-54.
[251] A.g.e., s. 54-55.
[252] Spillan&King, a.g.e., s. 90-91.
[253] Alhassan, Abdul Rauf &Anyinzaam-Adolipore, John Nyaaba, "FemaleGenitalMutilation in Ghana: PrevalenceandSocieconomicPredictors", BioMedResearch International, (2021).
[254] Iddrisu, Zakaria, İç Göçün Eğitim Üzerinde Etkisi: Akra'da (Gana) Başında Yük Taşıyan Kadınlar Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü), 2017, s. 81.
[255] Spillan&King, a.g.e., s. 89-90.

iş hayatında liyakat ve verimlilik sorunu ortaya çıkarabilmektedir. Evde, ailede ve kabilede reislik erkeklerde olup, toplumda birçok iş kolu da erkeklere ayrılmaktadır. İki taraf arasındaki anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak adına itibarı yüksek üçüncü tarafların arabuluculuğu 'dwanetoa' olarak adlandırılmaktadır.[256]Bütün bunlar haricinde büyücülük, cadı köyü, her ayın ilk cuma günü işyeri ve okullarda kutlanan Batakari günü ve strateji oyunu Oware gibi Gana kültürü içerisinde daha pek çok bileşen dikkat çekmektedir.

9.1. Eğlence ve Festivaller

Eğlence, müzik ve dans seven Gana'da yıl boyu festival ve kutlamalar düzenlenmektedir. Müzik, Gana kültürünün ve kutlamaların vazgeçilmezidir. Kum saati şeklinde 'konuşan davul (talkingdrum)' ile adeta dile gelen müzik, aynı zamanda bir mesaj iletme ve haberleşme aracına dönüşmektedir. Davulu çalma şekli, mutluluk, hüzün ve savaş gibi temaların ifadesi olmaktadır. Günlük hayatın hemen her alanında müzik yer alan Gana, 19. yüzyıl kolonisinde yerel müzik geleneklerini ve Batı enstrümanlarını bir araya getiren *highlife*[257] müzik türünün de evi olarak kabul edilmektedir.[258]

Farklı etnik grupların ve atalarının kültürel mirasını yansıtan ve ülkenin pek çok farklı bölgesinde gerçekleştirilen festivallerde çeşitli ayinler ve ritüeller yapılmaktadır.[259]Örneğin, Ashanti dinî takviminin 42 günlük döngüsü, bölgede her altı haftada bir halka açık tören olarak düzenlenen *Akwasidae Festivali* ile kutlanmaktadır. Balıkçılık sezonunun başlangıcı, her yıl temmuz ayının ilk salı günü Elmina'da *Bakatu eFestivali* ile şarkı ve danslar eşliğinde karşılanmaktadır. Etnik grupların festivalleri kapsamında ergenliğe geçiş ayinleri ve genç kadınların kraliçe anne nezaretinde aldıkları eğitimin ardından yapılan *durbar* gibi törenler de yer almaktadır.[260]Ayrıca Gana'da, çift sayılı yılların aralık ayında Pan-Afrika Tarihi Tiyatro Festivali (Panafest) gibi kültürel gösteriler düzenlenmektedir.[261]UNESCO'nun 2019 yılında sürdürülebilir kalkınma, diyalog ve barışa katkılarını vurgulamak amacıyla24 Ocak tarihini 'Afrika ve Afrika Kökenli Kültür Dünya Günü' ilan etmesinin ardından, Gana'da bu tarihlerin çeşitli bilimsel toplantı ve *highlife* müzik şölenleriyle kutlanmaya başladığı görülmektedir.[262]

9.2. Bayramlar ve Dini Günler

Gana'da Müslümanlar, günlük namaz ibadetleri yanı sıra cuma günleri ibadet etmektedir. Ülkedeki Hristiyanlar büyük ölçüde pazar günleri ayin ve ibadetlerini gerçekleştirirken, Protestan Hristiyan mezhebi Yedinci Gün Adventistleri cumartesi günlerini şabat olarak benimsemektedir. İlave olarak bazı Hristiyanlar sabah ibadetleri ve akşam ayinleri ile dua toplantıları düzenlemektedir. Geleneksel dinlere inanan grupların ibadet günleri ise kabileye ve etnik gruba göre farklılık göstermektedir. İbadet günlerinde Ganalılar işe ya gitmemekte ya da dinî ritüelleri için kendilerine yeterli zaman ayırmaktadır.[263] Müslümanların dini bayramları

---

[256] Spillan&King, a.g.e., s. 94-95.
[257] Bkz: Collins, John, "TheEarlyHistory of West AfricanHighlife Music", Popular Music, 8/3, (1989).
[258] Oppong&Oppong, a.g.e., s. 52.
[259] Spillan&King, a.g.e., s. 30-31.
[260] Festival tam listesi için bkz: TheBureau of GhanaLanguages, Festivals.
[261] Oppong&Oppong, a.g.e., s. 55-56.
[262] UNESCO, Ghanato Host World DayforAfricanandAfro-descendantCulture 2022.
[263] Spillan&King, a.g.e., s. 92-93.

Ramazan ve Kurban iken Hristiyanların önemli dinî anma veya kutlama günleri arasında Kutsal Cuma ve Paskalya yer almaktadır.

9.3. Yemek Kültürü

Gana mutfağı, ülke genelinde çeşitli etnik gruplar ve kabilelerden gelen pek çok geleneksel ve kendine özgü lezzete sahiptir. Yemeklerin büyük bir kısmı genellikle pirinç ve banku gibi nişastalı yiyeceklerin yanı sıra protein olarak balık, salyangoz, et veya mantarla hazırlanmış bir sos veya çorbadan oluşmaktadır. En popüler çorbalar yerfıstığı ve hurma fıstığı çorbalarıdır. Ülkenin güney kesiminde temel gıdalar manyok ve muz; kuzeyde ise darı ve sorgumdur.[264] Tropik iklim kuşağının tüm meyvelerini Gana mutfağında görmek mümkündür. Kıyı kesimlerde karides ve diğer deniz ürünlerinden yapılan yemekler popülerdir. Barakuda, mutfakta yer edinen lezzetli bir balık türüdür. Domates suyuyla pişirilen jollof pilavı; mısırı püre haline getirilerek yapılan ve çok tüketilen banku; manyok unundan yapılan ve Afrika ülkelerinin pek çoğunda ekmek gibi karşımıza çıkan ünlü fufu; yabani muzlarla yapılan kelewele ve çok daha fazla lezzetin tarifine[265] internet ortamında ulaşılabilmektedir

10. RESMİ TATİLLER

Gana'da tarihi veya dini olaylarla bağlantılı olarak toplam 13 resmî tatil vardır.[266]Bu tatillerde işyerleri ve okullar kapalıdır. Müslüman ve Hristiyanlara ait önemli dini gün ve bayramlar haricinde, Bağımsızlık Günü (6 Mart), Noel Günü (1 Ocak), İşçi Bayramı (1 Mayıs), Anayasa Günü (7 Ocak) gibi ulusal ve kültürel olarak önemli günler resmî tatildir. Anayasa Günü, 2019 yılı itibariyle kutlanmaktadır. Bağımsızlık Günü çerçevesinde her yıl 6 Mart'ta cumhurbaşkanı konuşmalar yaparak halka seslenmekte; ülkenin milli marşı gururla okunmakta; resmî ve özel kutlamalar yapılmaktadır. 21 Eylül, bağımsızlığın öncü lideri Nkrumah'ın doğum günü anısınadır. Gana'da ayrıca, Afrika Günü (25 Mayıs) ve Cumhuriyet Günü (1 Temmuz) olmak üzere iki önemli anma günü daha vardır, ancak bu tarihler resmî tatil olarak kabul edilmemektedir.2022 yılındaki resmî tatillerin tam listesi şöyledir:

Resmî Tatil	Tarih (2022)
Yılbaşı (New Year'sDay)	1 Ocak
Anayasa Günü (Constitution Day)	7 Ocak
Bağımsızlık Günü (Independence Day)	6 Mart
Kutsal Cuma (Good Friday)	15 Nisan
Paskalya Pazartesisi (Easter Monday)	18 Nisan
İşçi Bayramı (Workers' Day)	1 Mayıs

[264] Spillan&King, a.g.e., s. 85.
[265] Gana mutfağına ait bilgi ve tarifler için bkz: Food in Every Country, Ghana.
[266] Republic of GhanaMinistry of theInterior, StatutoryPublicHolidaysandCommemorativeDays in theRepublic of GhanafortheYear 2022.

Ramazan Bayramı (Eid-Ul-Fitr)	Sabit tarih yok
Kurban Bayramı (Eid-Ul-Adha)	Sabit tarih yok
Kurucular Günü (Founders' Day)	4 Ağustos
Kwame Nkrumah Anma Günü	21 Eylül
Çiftçi Günü (Farmer'sDay)	2 Aralık
Noel Günü (Christmas Day)	25 Aralık
Noel Ertesi Günü (Boxing Day)	26 Aralık
Anma Günleri	**Tarih**
Afrika Günü (African Union Day)	25 Mayıs
Cumhuriyet Günü (Republic Day)	1 Temmuz

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

Türkiye-Gana ilişkileri, Afrika'ya yönelik kapsamlı strateji ve politikaların eksikliği, kıtadaki güvensiz ve istikrarsız ortam, uluslararası gelişmeler, dış politika öncelikleri, tasarruf tedbirleri, siyasi ve ekonomik anlamda yaşanan sınırlılıklar ve uzaklık gibi faktörlere bağlı olarak yakın zamana dek yok denecek kadar azdır. Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikasının hayata geçirilmeye başlamasının ardından kıtayla geliştirilebilen işbirliği ve ortaklık anlayışı, Gana ile ikili ilişkilere de yansıyarak çeşitli siyasi, ekonomik ve diplomatik adımlar atılmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlamda Türkiye-Gana ilişkileri için2010 yılı bir dönüm noktasıdır.

2010 yılında Türkiye'nin 29 yıl boyunca kapalı olan büyükelçiliğini yeniden açtığı Gana,[267]kıtadaki diğer ülkelere kıyasla kendi içerisinde sağladığı barış, demokrasi ve istikrarın yanı sıra gösterdiği ekonomik performans ve potansiyel ile açılım politikalarının Afrika'daki en önemli stratejik ortaklarından biri haline gelmiştir. Bu durum aynı zamanda, Türkiye-Gana ilişkilerinin 'yardım' boyutundan ziyade 'ortaklık' ve 'işbirliği' anlayışıyla gelişmesine katkı sağlamıştır. İkili ilişkilerdeki siyasi adımlar, daha çok karşılıklı üst düzey resmi ziyaretler çerçevesinde şekillenmiştir. Büyükelçilik adımının ardından Türkiye'nin 2011'decumhurbaşkanı düzeyinde Gana'ya resmi ziyarette bulunması, Gana tarafında da karşılık bulmuştur. 2012'deAnkara'da Gana Büyükelçiliği açılmış; 2013'te yine cumhurbaşkanı düzeyinde Türkiye'ye iade-i ziyaret gerçekleştirilmiştir. Sonraki yıllarda resmi ziyaretler sürdürülmüştür.

Ziyaretlerin ikili ilişkiler açısından en önemli kazanımlarından biri, eşlik eden heyetler arasında yapılan görüşmeler neticesinde imzalanan anlaşma ve mutabakatlar olmuştur. Bu

[267] Cumhuriyet Arşivi (BCA), 15.06.1981, (30-18-1-2 / 428-318-8).

anlaşma ve mutabakatların güvenlikten eğitime, enerjiden altyapıya, ticaretten sağlığa ve spora kadar çok farklı başlıklar içermesi, ilişkilerin derinleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. 'Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'[268] gibi anlaşmaların yanı sıra kurulan iş forumları ve konseylerinin de etkisiyle ikili ilişkilerdeki en önemli ivme, ekonomik ve ticari alanda yaşanmıştır. Bu bağlamda son yıllarda iki ülke arasındaki ithalat ve ihracat oranlarında artış sağlanmıştır. 2001 yılında iki ülke arasında 50 milyon dolar civarı olan ticaret hacmi, 2020 yılında yaklaşık 800 milyon dolara ulaşmıştır.[269]Bu artış, ilişkilerdeki hareketliliğin on yıllık kısa geçmişi baz alındığında kayda değerdir.

İthalat-ihracat verilerinde ticaret dengesi Gana aleyhine görünmektedir. Dengenin sağlanması için yatırımların çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye, 2020 yılında Gana'dan 35 kalem ürün ithal ederken, ithalatın %80'ini kakao ve kakao ürünleriyle altın oluşturmaktadır. Aynı yıl Gana ise Türkiye'den 400'ün üzerinde farklı ürün ithal etmiştir. Başlıca ürünler, çimento, makarna, un, demir çelik ürünleri, izole kablo ve tellerdir. Gana, 2010 yılından bu yana Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenen 'öncelikli ülkeler' kategorisinde yer almakta ve Gana'ya yönelik yatırımlar ilave desteklerle teşvik edilmektedir.[270]Çin ve Nijerya'nın ardından Gana'ya ihracatını en hızlı büyüten üçüncü ülke Türkiye'dir. Ancak bu hızla dahi şu an için Gana'nın en çok ithalat gerçekleştirdiği ülkeler arasında Türkiye dokuzuncu sıradadır ve sahip olduğu pay yalnızca %2,54'tür.[271]

31 milyonluk nüfusuyla Gana'yı hem Batı Afrika'nın en önemli merkezlerinden biri hem de 350 milyonluk ECOWAS nüfusuna erişimi olan bir Afrika'ya giriş kapısı olarak gören Türkiye, Gana'da bir lojistik dağıtım üssü kurmayı hedeflemektedir.[272]Türkiye'nin Gana'da fiyat-kalite performansı ve algısı ile pazardaki şansı yüksek görünmektedir.[273]Gana'da bazı Türk firmalar hâlihazırda faaliyet göstermektedir. Mapa İnşaat MNG Holding, THY, Arkas Denizcilik ve Nakliyat, AKSA Energy ve Karpoweship gibi şirketler ülkede faaliyet gösteren önemli Türk firmalarıdır.[274] 'Gana Dostluğun Gücü' projesiyle Karpowership, enerji sorununun yoğun olarak hissedildiği ülkenin elektrik ihtiyacının %26'sını karşılamaktadır.[275]

Türkiye ve Gana arasındaki ilişkilerin kültürel boyutunda ise Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Anadolu Ajansı (AA), Türk Hava Yolları (THY), Kızılay ve Türkiye Maarif Vakfı (TMV) gibi kurumların çalışmaları yanı sıra sivil toplum kuruluşları ile bazı vakıf ve derneklerin faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. THY tarafından İstanbul'dan Akra'daki Kotoka Havalimanı'na toplam 7 saat 25 dakika süren direkt uçuşlar gerçekleştirilmektedir. Ganalı öğrencilere Türkiye'de burs olanakları sağlanabilmektedir. Yurt dışında Türkiye adına Millî Eğitim Bakanlığı haricinde doğrudan eğitim kurumu açma yetkisine sahip olan TMV'nin Gana'da faaliyet gösteren iki adet okulu bulunmaktadır. Gana'da -FETÖ ile bağlantısı tespit edilen-[276] daha önce açılmış eğitim kurumlarının kapatılması veya TMV'ye

[268] Resmî Gazete, Sayı: 31011, 17.01.2020
[269] Türkiye İstatistik Kurumu, Ülkelere Göre İhracat İthalat – Gana.
[270] T.C. Ticaret Bakanlığı, a.g.e.
[271] OEC World, a.g.e.
[272] Türkiye İhracatçılar Meclisi, TİM Sanal Ticaret Heyetlerine Gana ile Devam Ediyor.
[273] Akra Ticaret Müşavirliği, Müşavire Danışın Uygulaması, 16.06.2021 (Belma Engin Güder tarafından yapılan başvuru).
[274] TurkAfriq, TheTurkey-GhanaRelationship in Focus: Half-year Report, 12.02.2020.
[275] Karpowership, Ghana.
[276] Polis Akademisi Başkanlığı, "Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ", Polis Akademisi II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, (2018), s. 62.

devredilmesi meselesi ise 31 Ocak 2022 tarihi itibariyle halen çözülememiş görünmektedir.[277]Bu konu, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerde sorun yaratma potansiyeline sahiptir.[278]İkili ilişkilerin siyasi, diplomatik, ekonomik ve kültürel tüm alanlarda pekiştirilmesi için sağlam ve güven veren adımlara duyulan ihtiyaç, sorun alanları üzerinde daha sıkı işbirliği gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

Abor, PatienceAseweh&Abor, JoshuaYindenaba, "Implications of Covid-19 PandemicforHealthFinancingSystem in Ghana", Journal of Health Management, 22/4, (2020), s. 559-569.

Akra Ticaret Müşavirliği, Müşavire Danışın Uygulaması, 16.06.2021 (Belma Engin Güder tarafından yapılan başvuru).

Alhassan, Abdul Rauf &Anyinzaam-Adolipore, John Nyaaba, "FemaleGenitalMutilation in Ghana: PrevalenceandSocieconomicPredictors", BioMedResearch International, (2021), https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8133873/ (28.01.2022).

Appiah, SamuelOpoku&Ardila, Alfredo, "The Dilemma of Instructional Language in Education: The Case of Ghana", HungarianEducationalResearchJournal, 11/ 4, (2021), s. 440-448.

Bank of Ghana, The HIPC InitiativeandGhana'sExternalDebt, *PolicyBrief*, 20.01.2005, https://www.bog.gov.gh/wp-content/uploads/2019/07/THE-HIPC-INITIATIVE-AND-GHANA-policy-brief-1.pdf (18.01.2022).

BBC Documentary, Ghana'sIndependenceDay, 6 March 1957, https://www.youtube.com/watch?v=wOEdJDdz690 (16.01.2022).

Berry, LaVerle, "Introduction", *Ghana: A Country Study*, LaVerleBerry (Editör), (Washington: Federal ResearchDivision Library of Congress), 1995, s. xxix-xxxix.

Black Stars, https://www.ghanaweb.com/person/Black-Stars-3622 (15.01.2022).

CIA, The World Factbook – Ghana, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ghana/ (15.01.2022).

Clark, Nancy L., "TheEconomy", *Ghana: A Country Study*,LaVerleBerry (Editör), (Washington: Federal ResearchDivision Library of Congress), 1995, s. 129-190.

Collins, John, "TheEarlyHistory of West AfricanHighlife Music", Popular Music, 8/3, (1989).

Conrad, David C, *Great Empires of thePast: Empires of Medieval West Africa*, (New York: Facts on File), 2005.

Cooke, Jennifer G., *FeedtheFuture in Ghana: PromisingProgress, ChoicesAhead*, (Center for Strategic & International Studies - CSIS), 2018, s. 9.

Cumhuriyet Arşivi (BCA), 15.06.1981, (30-18-1-2 / 428-318-8).

Engin-Güder, Belma, "Türkiye-Gana İlişkileri", *Dünya Siyasetinde Afrika 7: Türkiye-Afrika İlişkileri,* İsmail Ermağan (Editör), Elem EyriceTepeciklioğlu (Editör), (Ankara: Nobel), 2021, s. 43-77.

Ethnologue, https://www.ethnologue.com/country/GH/languages (25.01.2022).

Food in Every Country, Ghana, http://www.foodbycountry.com/Germany-to-Japan/Ghana.html (30.01.2022).

Ghana AIDS Commission, https://www.ghanaids.gov.gh (21.01.2022).

GhanaCivilAviationAuthority, AviationStatistics, http://www.gcaa.com.gh/web/?p=126 (27.01.2022).

[277] Türkiye Maarif Vakfı, Dünyada Türkiye Maarif Vakfı.

[278] Türkiye-Gana İlişkileri detaylı bilgi için bkz: Engin-Güder, Belma, "Türkiye-Gana İlişkileri", *Dünya Siyasetinde Afrika 7: Türkiye-Afrika İlişkileri,* İsmail Ermağan (Editör), Elem EyriceTepeciklioğlu (Editör), (Ankara: Nobel), 2021, s. 43-77.

GhanaImmigration Service, FactsaboutGhana, https://home.gis.gov.gh/wp-content/uploads/2020/05/FACTS-ABOUT-GHANA.pdf (15.01.2022).

Ghana Statistical Service, Ghana 2021 PopulationandHousingCensus – Volume 1 Preliminary Report, September 2021, https://census2021.statsghana.gov.gh/ (20.01.2022).

Ghana Statistical Service, Ghana 2021 PopulationandHousingCensus – Volume 3E Economic Activity, December 2021, https://census2021.statsghana.gov.gh/ (20.01.2022).

Huq, Mozammel&Tribe, Michael, *TheEconomy of Ghana: 50 Years of Economic Development*, (London: PalgraveMacmillan), 2018.

Iddrisu, Zakaria, İç Göçün Eğitim Üzerinde Etkisi: Akra'da (Gana) Başında Yük Taşıyan Kadınlar Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü), 2017.

IMF, World Economic Outlook Update: RisingCaseloads, a DisruptedRecovery, andHigherInflation, January 2022.

Jackson, John G., IntroductiontoAfricanCivilizations, (New York: CitadelPress), 1970.

James Lind Institute, EmergingPublichHealthIssues in Ghana, https://www.jliedu.com/blog/emerging-public-health-issues-ghana/ (21.01.2022).

Karpowership, Ghana, https://karpowership.com/en/ghana (31.01.2022).

KwameNkrumah, *TheAutobiography of KwameNkrumah*, (New York: Nelson), 1957.

Macrotrends, Ghana GDP Growth Rate 1961-2022, https://www.macrotrends.net/countries/GHA/ghana/gdp-growth-rate (12.01.2022).

Macrotrends, Ghana GDP Per Capita 1960-2022, https://www.macrotrends.net/countries/GHA/ghana/gdp-per-capita (18.01.2022).

McLaughlin, James L. &Owusu-Ansah, David, "HistoricalSetting", Ghana: A Country Study, LaVerleBerry (Editör), (Washington: Federal ResearchDivision Library of Congress), 1995, s. 1-58.

Nkrumah, Kwame, "Independence Speech", *TheGhana Reader: History, Culture, Politics*, KwasiKonadu (Editör), Clifford C. Campbell (Editör), (DurkhamandLondon: Duke UniversityPress), 2016, s. 301-302.

OEC World, Ghana, https://oec.world/en/profile/country/gha (18.01.2022).

Oppong, Joseph R. &Oppong, Esther D., *Modern World Nations: Ghana*, (Philadelphia: Chelsea House Publishers), 2003.

Owusu-Ansah, David, "TheSocietyandIts Environment", *Ghana: A Country Study*,LaVerleBerry (Editör), (Washington: Federal ResearchDivision Library of Congress), 1995, s. 59-128.

Polis Akademisi Başkanlığı, "Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ", Polis Akademisi II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu, (2018).

Republic of GhanaMinistry of theInterior, StatutoryPublicHolidaysandCommemorativeDays in theRepublic of GhanafortheYear 2022, https://www.mint.gov.gh/statutory-public-holidays/ (31.01.2022).

Resmî Gazete, Sayı: 31011, 17.01.2020

Spillan, John E. &King, DomfehObed, *Doing Business in Ghana: ChallengesandOpportunities*, (Cham, Switzerland: PalgraveMacmillan), 2017.

Sutherland-Addy, Esi, "TheFuneral as a Site forChoreographing Modern Identities in ContemporaryGhana", *TheGhana Reader: History, Culture, Politics*, KwasiKonadu (Editör), Clifford C. Campbell (Editör), (DurkhamandLondon: Duke UniversityPress), 2016, s. 428-433.

Systemic Peace, Coupsd'Etat in Africa, https://www.systemicpeace.org/africa/ACPPAnnex2b.pdf (16.01.2022).

T.C. Ticaret Bakanlığı, Gana Ülke Raporu, 2021, https://ticaret.gov.tr/data/5f1303cb13b8760aa4896b7d/GANA.pdf (18.01.2022).

TheBureau of GhanaLanguages, 12 November 2013, https://web.archive.org/web/20131112001558/http://www.ghanaculture.gov.gh/index1.php?linkid=331&page=2&sectionid=602 (25.01.2022).

TheBureau of GhanaLanguages, Festivals, https://www.bgl.gov.gh/festivals (28.01.2022).

TheBureau of GhanaLanguages, https://www.bgl.gov.gh/history (25.01.2022).

ThePermanentMission of Ghanatothe UN, https://www.ghanamissionun.org/map-regions-in-ghana/ (18.01.2022).

TradeLaw Center, AfricanContinentalFreeTradeArea (AfCFTA) Legal TextsandPolicyDocuments, https://www.tralac.org/resources/by-region/cfta.html (19.01.2022).

Tripadvisor, Gana Gezilecek Yerler, https://www.tripadvisor.com.tr/Attractions-g293796-Activities-Ghana.html (27.01.2022).

TurkAfriq, TheTurkey-GhanaRelationship in Focus: Half-year Report, 12.02.2020.

Türkiye İhracatçılar Meclisi, TİM Sanal Ticaret Heyetlerine Gana ile Devam Ediyor, https://www.tim.org.tr/tr/haberler-tim-sanal-ticaret-heyetlerine-gana-ile-devam-ediyor (28.01.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu, Ülkelere Göre İhracat İthalat – Gana, www.tuik.gov.tr (28.01.2022).

Türkiye Maarif Vakfı, Dünyada Türkiye Maarif Vakfı, https://turkiyemaarif.org/page/553-DUNYADA-MAARIF-16 (31.01.2022).

UK Legislation, GhanaIndependenceAct, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1957/6/pdfs/ukpga_19570006_en.pdf (16.01.2022).

UNESCO, Ghanato Host World DayforAfricanandAfro-descendantCulture 2022, https://en.unesco.org/events/ghana-host-world-day-african-and-afro-descendant-culture-2022 (29.01.2022).

World Atlas, Maps of Ghana, https://www.worldatlas.com/maps/ghana (11.01.2022).

World Education News Reviews, https://wenr.wes.org/2019/04/education-in-ghana (20.01.2022).

World HealthOrganization, Ghana, https://covid19.who.int/region/afro/country/gh (20.01.2022).

GİNE CUMHURİYETİ

Murat KARAMAN [1]

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Gine Cumhuriyeti

Başkent: Conakry

Nüfus: 13,13 milyon

Yüz Ölçümü: 245,9 km^2

Yönetim Şekli: Cumhuriyet/Başkanlık (Askeri Cunta – 1 Ekim 2021)

Resmi Dil: Fransızca

Konuşulan Diller: Fulani, Malinké, Soussou

Etnik Gruplar: Fulani % 40, Malinké % 35, Soussou % 15, diğer % 10

Bulunduğu Bölge: Batı Afrika

Para Birimi: Gine Frangı (GNF)

Kuruluş Tarihi: 2 Ekim 1958

Bağımsızlık Tarihi: 2 Ekim 1958

Mesai Saatleri: Pazartesi-Perşembe 08.00-16.00, Cuma 08.00-13.00 saatleri arasıdır. Haftalık 40 saattir.

Tatil Günleri: 1 Ocak, 5 Nisan, 1 Mayıs, 25 Mayıs, 2 Ekim, 25 Aralık günleri yanı sıra Dini Günlerin olduğu günler de tatildir.

[1] Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, İstanbul/Türkiye, mrtkrmn42@gmail.com.

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Gine Cumhuriyeti, Afrika kıtasının batı bölümünde yer alan bir ülkedir. Ülkenin sınır komşuları Gine-Bissau, Senegal, Mali, Fildişi Sahili, Liberya, Sierra Leone olup, Atlas Okyanusu kenarındadır. Ülkenin ismi Tuareg dilindeki "aginaw" sözcüğünden gelmekte ve "siyahi" anlamı taşımaktadır. Bu kelimeden yola çıkarak ülke ismi "Siyahların Yaşadığı Ülke" anlamında kullanılmaktadır. Ülke eskiden Fransız Gine'si (Guinée Française) adıyla biliniyordu.

Gine'nin 10 Kasım 1958 tarihinde göndere çekilerek kullanımına başlanan resmi bayrağıdır. Bayrak dikey olarak üç şeritten oluşmaktadır. Kırmızı renk ülke için dökülen teri, bağımsızlık mücadelesinde akan kanı sembolize etmektedir. Sarı renk güneşi, adalete olan inancı ve ülkenin yeraltı maden zenginliklerini temsil etmektedir. Bayrağın dalgalanan tarafında bulunan yeşil renk ise ülkenin bereketli bitki örtüsünü ve vatandaşlarının, ülkenin ulusal ekonomisinin gelişiminde gösterdiği dayanışmayı sembolize etmektedir.

Gine Arması, Gine Cumhuriyeti tarafından resmî olarak kullanılan armadır. Armanın merkezinde sarı kalın çerçeveye sahip, beyaz bir zemin üzerinde kalkan yer almaktadır. Kalkan içerisinde ayrıca ince bir çerçeve daha bulunmaktadır. Kalkanın alt kısmında ise ülkenin bayrağını oluşturan kırmızı, sarı ve yeşil renkler yer almaktadır. Kalkanın tam üzerinde heraldik açıdan sağa bakan ve kanatları açık bir biçimde konumlandırılan güvercin bulunmaktadır. Güvercin kalkanın üzerine denk gelecek şekilde gagasında altın sarısı renkte bulunan zeytin ağacı dalını tutmaktadır. Kalkanın alt kısmını ve yan taraflarını kaplayacak uzunlukta bulunan slogan bandı üzerinde ise Fransızca ülkenin ulusal sloganı olan "Emek, Adalet, Dayanışma" (*Travail, Justice, Solidarité*) sözcükleri yer almaktadır.

Gine Arması

2. TARİH

Bugünkü Gine Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan bölgeler tarih boyunca değişik toplulukların hâkimiyeti altında bulunmuş olduğundan ülkenin geçmişi diğer toplumların tarihi içerisinde anılmaktadır. 13. Yüzyıl ortalarında Gine'nin doğu ve güneydoğu kısımları Batı Afrika'da güçlü bir devlet olan Gana krallığının sınırları içerisinde bulunuyordu. 13. yüzyılın ortalarında Mali İmparatorluğu Gana Krallığı'na son verince Gine 'nin doğu bölgelerinin tamamı bu devletin hükümranlığı altına girmiş oldu. 16. yüzyıla kadar Mali'nin hâkimiyetinde kalan Futa Calon'a bu asırda Mali'deki Masina ve Senegal'deki Bundu'dan bazı göçmen gruplar geldi ve yerlilere baş eğdiren Koli Pouli adındaki liderleri Futa Calon Krallığı'nı kurdu. Fransızlar Gine kıyılarına 1837 yıllarında gelmişler ve bu bölgelerde ticarethaneler kurarak yerli idarecilerle çeşitli anlaşmalar imzalamışlardır. Fransızlar ülkenin iç kısımlarına kadar ilerlemeleri 1880 yıllara kadar sürdürmüşlerdir. Ancak iyi bir teşkilatçı ve kumandan olarak tanınan Samori Toure, Malinkeler'i birleştirmeyi başardıysa da Fransızlar'a karşı sürdürdüğü savaşı kazanamadı. 1886 ve 1889'da yaptığı iki ayrı antlaşma ile Boure bölgesini ve Nijer'in batı yakasını Fransızlar'a terk etmesine rağmen ülkesini Fransız işgalinden kurtaramadı ve

Samori Toure

topraklarının tamamı işgal edildikten sonra kendisi de esir alındı (1898). Son olarak Liberya'ya çekilmek üzere harekete geçen Samori Fransız birliğine esir düştü (29 Eylül 1898) ve Gabon'un N'Djole şehrine götürüldü. 2 Haziran 1900 tarihinde sürgünde vefat etti. 1888 yılında Fransızlar Futa Calon'u işgal ederek bağımsızlığına son vermişlerdir. 1895-1958 yılları arasında farklı tarihlerde sömürgecilere karşı çeşitli grupların ayaklanmaları olmuşsa da düzenli ve teşkilatlı şekilde bağımsızlık mücadeleleri II. Dünya savaşından sonra ortaya çıkmıştır. Gine'nin bağımsızlığını kazanmasında en önemli rolü, 1945 yılında Konakri'de gerçekleştirilen genel grevde ilk defa sesini duyuran Samori Ture'nin torunlarından Sekou Toure oynamıştır. Sömürgelerine yaptığı gibi insanlık dışı bir muameleyle sömürüye tabi tutan Fransa, İkinci Dünya Savaşı sonunda sömürgeciliğe karşı yoğunlaşan mücadele karşısında fazla dayanamadı. Fransa Cumhurbaşkanı General De Gaulle, Gine'nin bağımsızlık mücadelesi karşısında halk oylamasına gidilmesini istedi. 28 Eylül 1958 tarihinde yapılan referandumla halkın birliğe "hayır" oyu vermesi üzerine bağımsız Gine devleti resmen ilan edildi (2 Ekim 1958). Gine bu dönemde Sovyetler birliği, Çin Halk Cumhuriyeti, Mısır ve ABD ile yakınlaşmaya çalıştı. Ocak 1968 ve 1974 yılında birer kez daha seçilen Sekou Toure Fransa ile olan ilişkileri düzeltmeye önem verdi. 1982 yılında başkanlığa son defa seçilen Sekou Toure, 26 Mart 1984 yılında ABD de tedavi olduğu sırada orada ölmüştür. Ölümünden bir hafta geçmeden ordu bir darbeyle yönetime el koydu.

Ahmed Sekou Toure (1961 Yugoslavya ziyareti)

Ordu, ülkedeki tek parti olan Gine Demokrat Partisi'ni kapatarak meclisi fesih etti. Darbecilerden Albay Lansana Conte devlet başkanlığına getirildi. Yeni Başkan, Sekou Toure'nin takip ettiği devletçi politikayı bırakarak liberal ekonomiye yöneldi. Ekim 1989'da Başkan Lansana Conte çok partili hayata ve demokrasiye geçileceğini bir bildiriyle açıkladı. Uzun süren çatışma ve şiddet olaylarından sonra Aralık 1993 yılında genel seçimler yapıldı. Lansana Conté ülkenin ikinci devlet başkanı olarak 1984 ile 2008 yılları arasında devlet başkanlığı makamında bulunmuştur.

Lansana Conte

Moussa Dadis Camara

Moussa Dadis Camara, Lansana Conté'nin ölümünden sonra 23 Aralık 2008'de bir askerî darbeyle iktidar ele geçirdi. 28 Eylül 2009 tarihinde Gine ordusu Camara'nın otorite yönetimine karşı protestolarda bulunan göstericilere karşı sert bir müdahalede bulunmuş, yaşanan olaylarda 157 gösterici ölmüştür. 3 Aralık 2009'da kendisine yapılan suikast girişiminde görevinden alındı. 12 Ocak 2010'da Camara, Burkina Faso'ya götürüldü. 11 yıldan fazla bir aradan sonra, Gine cuntasının eski başkanı Moussa Dadis Camara , 22 Aralık 2021'de Yeni Askeri Cunta ile görüşmeler sonunda Gine'ye dönmüştür.

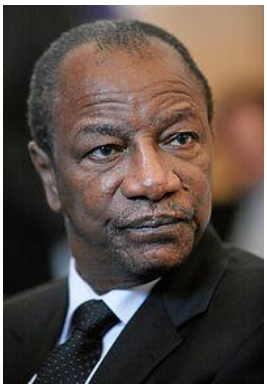
Alpha Conde

27 Haziran 2010 tarihinde gerçekleştirilen ve ordu mensuplarının katılmasının yasaklandığı devlet başkanlığı seçimleri Gine'nin bağımsızlığını kazandığı 1958 yılından bu yana gerçekleştirilen ilk bağımsız seçimler olarak kayda geçmiştir. İkinci tura kalan eski başbakanlardan Cellou Dalein Diallo ile uzun süreli muhalefet liderlerinden Alpha Condé arasında yaşanan çekişme 7 Kasım 2010 tarihinde yapılan seçim ile noktalanmış, Alpha Condé bu seçimlerden başarılı çıkarak Gine'nin yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. Cumhurbaşkanı Conde, 18 Ekim 2020'de yüzde 59,49 oy alarak 3'üncü kez cumhurbaşkanı seçildi. Alpha Conde, 5 Eylül 2021'de yapılan askeri darbede devrildi ve tutuklandı. Aralık 2010'dan Eylül 2021'e kadar Gine devlet başkanı olmuştur.

Mamady Doumbouya

Ordunun Özel Kuvvetler Komutanı Mamady Doumbouya, 5 Eylül 2021'de önceki cumhurbaşkanı Alpha Condé'yi deviren bir darbeye öncülük etti. Anayasayı feshetti ve ülkenin kara ve hava sınırlarını kapattı. 1 Ekim 2021'den beri Gine'nin geçici cumhurbaşkanı olarak görev yapan Gineli bir subaydır. Gine Özel Kuvvetler Grubu üyesi ve eski bir Fransız lejyoneridir. Darbe günü, Doumbouya devlet televizyonunda hükümeti ve anayasayı feshettiğini ilan eden bir yayın yaptı. 1 Ekim 2021'de Doumbouya geçici devlet başkan olarak yemin etti.

3. SİYASİ YAPI

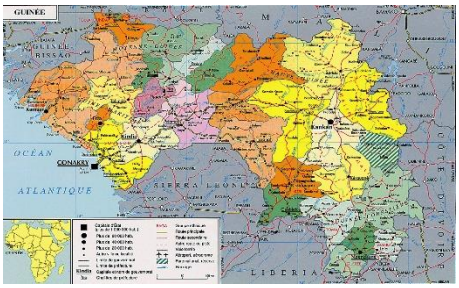

33 Vilayet ve Conakry

Gine 1991 yılında kabul edilen yasaya göre başkanlık sistemi ile yönetilen bir cumhuriyettir. Devlet başkanının, bir Başbakan ve Hükümet Başkanı atadığı bir başkanlık rejimine sahip bir Cumhuriyettir.

Yürütme gücü hükümetin elindeyken, yasama gücü hükümet ve Ulusal Meclis arasında paylaşılır. Ülkenin Cumhurbaşkanı, Kasım 2001 yılında yapılan yasa değişikliği ile o güne kadar beş yıllık bir süre için seçilirken söz konusu tarihte gerçekleştirilen değişiklik ile yedi yıllık bir süre için cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmaktadır ve halk tarafından seçilmektedir. Ulusal Meclis , Gine parlamentosunun tek meclisidir . Üyeleri paralel oylama sistemine göre beş yıllığına seçilen 114 sandalyeden oluşur. Böylece, ülkenin 33 vilayetine ve başkent Konakri'nin 5 vilayetine tekabül eden çok sayıda seçim bölgesiyle doldurulacak 38 sandalye vardır. Bu toplama ek olarak, tek bir ulusal seçim bölgesinde çok üyeli nispi liste oylarıyla doldurulmuş 76 sandalye vardır. Seçim barajı yoktur, nispi temsil ile doldurulacak sandalye sayısına bölünen oy sayısına eşit, bir ulusal seçim oranı esasına göre sandalye dağılımı yapılır.

Ülkenin en önemli siyasi partilerini Parti de l'Unité et du Progrès (Birlik ve İlerleme Partisi-PUP), Rassemblement du Peuple Guinéen (Gine Halk Birliği Partisi-RPG), Parti du Renouveau et du Progrès (Yenileme ve İlerleme Partisi-PRP), Union des forces démocratiques de Guinée (Gine Demokratik Güçler Birliği Partisi-UFDG) ve Union pour la Nouvelle République (Yeni Cumhuriyet için birlik Partisi-UNR) oluşturmaktadır.

Gine birçok uluslararası organizasyonlarda üye olarak bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM), Afrika Birliği (UA), Uluslararası Frankofon Organizasyonu (OIF), Afrika Kalkınma Bankası (AFDB), Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (CEDEAO/ECOWAS), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), İslam Kalkınma Bankası (ISDB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kuruluşlarda yer almaktadır.

4. COĞRAFYA

Fiziki Harita

Fiziki olarak Gine'nin batıda Atlas Okyanusu ile olan yaklaşık 500 km uzunluktaki kıyısı, girinti ve çıkıntılarla dolu olup, burada çok sayıda küçük adacıklar bulunmaktadır. Bu kıyılardan Atlas Okyanusuna pek çok akarsu dökülür. 40-80 km arasında değişen alçak kıyı şeridinden sonra doğuya doğru arazi, basamaklar halinde yükselerek Futa-Djalon adı verilen ortalama 1000 m yüksekliğe sahip dağlık bölgeye erişir. Güneydoğudaki dağlık bölge, ülkenin en yüksek kesimidir. Nimba Dağları adı verilen bu bölgenin en yüksek noktası 1768 metredir. Afrika kıtasının önemli nehirlerinden olan Nijer ve kolları bu ovayı sulamaktadır. Batıda Atlas Okyanusuna dökülen pek çok akarsudan en önemlileri Bafing ve Mila'dır. Ekvatora çok yakın bir bölgede bulunmasından sıcak ve nemli bir iklime sahiptir. Sıcaklık ortalaması ise yaklaşık 27°C dir. Nisan-Kasım ayları arası ülkede yağışların bol olduğu mevsimdir. Yağışlar daima yağmur şeklinde olup, iç kesimlerde kıyı kesimlere nispeten daha azdır. Bol yağış alan batı kısımlarında senelik yağış ortalaması 4300 milimetredir.

Ayrılan 4 Bölge Haritası

Yüzey şekilleri, yapı, morfoloji, iklim ve bitki örtüsü bakımından olmak üzere gayri resmî olarak coğrafi dört farklı bölgeye daha ayrılmış konumdadır. Bu birbirinden farklı dört coğrafî bölge; Yukarı Gine (La Haute-Guinée) ülke topraklarının %38'ini kaplamaktadır, Orta Gine (La Moyenne-Guinée) ülke topraklarının %20'sini kaplamaktadır, Aşağı Gine (La Guinée Maritime) ülke topraklarının %18'ini kaplamaktadır, Dağlık Gine (Guinée Forestière) ülke topraklarının %23'ünü kaplamaktadır.

Gine akarsular bakımından zengin bir ülkedir. Batı Afrika'nın üç büyük akarsuyu (Nijer, Gambia, Senegal) Futa Calon'dan doğar. Milo, Tinkisso, Bala ve Sankarani akarsuları Yukarı Gine'nin topraklarını sularken Nijer nehrini oluşturur ve kuzeydoğuya doğru akarak Mali topraklarına girer; Futa Calon'dan kuzeye doğru akan Bafing ve Bakoye ise Senegal nehriyle birleşir. Atlas Okyanusu'na ulaşan bu akarsuların yanında Gine platosundan güneye doğru akarak Liberya ve Sierra Leone topraklarına girdikten sonra denize ulaşan çok sayıda akarsu mevcuttur. Ülkenin batı kıyılarında akarsuların okyanusa döküldüğü yerlerde meydana gelen bataklıklar, mangrov denilen bataklık bitkileriyle kaplıdır. Tropikal bölgelerin tipik bitkisi olan palmiye ağaçlarının da bulunduğu bölgenin doğusunda, Futa-Djalon bölgesine kadar olan yerlerde bol yağışlı tropikal ormanlar yer alır. Bu bölgede yaygın olan bir bitkinin türü de sürüngen otlardır. Yukarı Gine, yer yer görülen karakteristik baobab ağaçları ile bir savanlar

alanıdır. Dağlık Gine ise düzenli ve bol yağmur alması sebebiyle yoğun bir yağmur ormanı alanı oluşturur. Buradaki ormanlarda tik, maun, abanoz gibi kerestesi çok kıymetli ağaçlar bulunmaktadır. Yüksek kesimlerde tropikal ormanlar yerlerini savanlara bırakır. Özellikle Futa-Djalon bölgesinde muz, narenciye ve ananas çok rastlanan bitki türüdür.

Yabani hayvanlar yönünden de zengin olan Gine'de tropikal ormanlarda yaşayan hayvanlardan aslan, kaplan, su aygırı, maymun ve timsaha çok sık rastlanır.

Tabii zenginlikleri bakımından Dünya boksit rezervinin % 20'si Gine'dedir. Demir, altın ve elmas madenleri bol miktardadır.

5. İDARİ YAPI

Gine en üst idari yapılanma olarak kendi içerisinde sekiz bölgeye ayrılmıştır. Bu Bölgeler: Boke, Conakry, Faranah, Kankan, Kindia, Labe, Mamou, Nzerekore'dir. Söz konusu bölgeler de kendi içerisinde 33 valiliğe ve bu valilikler de alt bölümlere ayrılmıştır. Otuz üç valilik ve bir özel bölge olan Conakry'dir. Bu 34 Valilik: Beyla, Boffa, Boké, Conakry, Coyah, Dabola, Dalaba, Dinguiraye, Dubréka, Faranah, Forécariah, Fria, Gaoual, Guéckédou, Kankan, Kérouané, Kindia, Kissidougou, Koubia, Koundara, Kouroussa, Labé, Lélouma, Lola, Macenta, Mali, Mamou, Mandiana, Nzérékoré, Pide, Siguiri, Télimélé, Tougué, Yomou'dan oluşmaktadır. Valilikler de yine kendi içerisinde 341 ilçeye ayrılmış konumdadır. Bu sekiz bölge içerisinde yer alan başkent Conakry, başkent bölgesi olarak ayrı bir statüye sahip olup, herhangi bir il ya da ilçeye sahip değildir. Ülke içerisinde nüfusun en yoğun olduğu şehir başkent Conakry'dir. Gine nüfusunun %16'sı başkentte yaşamaktadır.

8 İdari Bölge Haritası

6. EKONOMİ

Gine bir tarım ve tabii zenginlikler ülkesi olmasına rağmen kişi başına düşen millî gelir bakımından az gelişmiş ülkeler arasında yer alır. Gine ekonomisi 1980'li yılların ortalarına kadar özellikle Ahmed Sékou Touré dönemindeki kötü yönetimin de etkisi ile zarar görmüş bir konumdaydı. Söz konusu dönemde yürütülen politikalar nedeniyle ekonominin altyapısı çökmüş, ülkenin sahip olduğu yer altı ve yer üstü zenginlikler olumlu bir şekilde kullanılamadığı için halk geçim sıkıntısı yaşamıştır. O yıllarda Gine'de bulunan birçok işletme devlete aitti ve devlet kontrolü altında faaliyetlerini sürdürmekteydi.

Başlıca Ekonomik Göstergeler

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
GSYİH (Cari Fiyatlar milyar $)	13,51	15,39	16,72	18,22	19,55	21,01	22,53	24,22
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	5,6	7,1	5,2	6,3	5,9	5,6	5,2	5,4
Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Cari Fiyatlar- $)	992	1 102	1 168	1 242	1 300	1 363	1 426	1 495
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	9,5	10,6	11,6	9,9	8	7,8	7,8	7,8
Cari İşlemler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	-11,5	-13,7	-8,5	-11,2	-12,3	-12,7	-9,4	-7,8
Nüfus (milyon)	13,63	13,97	14,32	14,67	15,04	15,42	15,8	16,2

Ölçülen ve Tahmin Edilen Ekonomik Göstergeler

Touré'nin 1984 yılında hayatını kaybetmesi ile birlikte ekonomi alanında farklı adımlar atılmış, piyasa odaklı döviz kuru sistemi kurulmaya çalışılmış ve devlete ait işletmeler ya özelleştirilmiş ya da tamamen kapatılmıştır. Bu gelişmeler 2000 yılına kadar sürdürülmüş, söz konusu yıldan itibaren hükûmet düşünülen başka reformların ele alınmasını yavaşlatmış ve ertelemiştir. Bunun sonucunda da rüşvet olaylarında artış gözlemlenmiştir. Gine, 2014 yılında yayınlanan "Yolsuzluk Algılama Endeksi" verilerine göre 175 ülke içerisinde 145. olarak, bu alanda alt bölümde yer almıştır.

Büyüme, 2018'de %5,8'e düşmeden önce 2016 ve 2017'de %10 civarında gerçekleşmiştir. Madencilik sektörü 2016 ve 2017 yıllarında yıllık yaklaşık %50 oranında büyürken, madencilik dışı sektör 2018'de %5,4'lük bir büyüme oranı kaydetmiştir. 2018 yılında %9,8 olan enflasyon, akaryakıt ve elektrik fiyatlarındaki artışla çift haneli rakamlara yaklaşmıştır.

Ülke ekonomisinin en önemli ihracat ürünlerini; metal cevherleri, cüruf, kül, mücevher

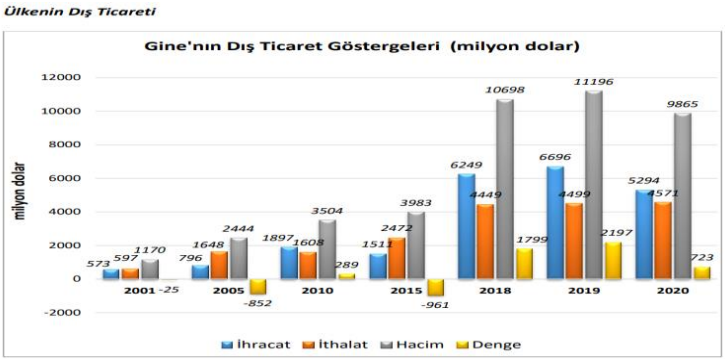

2020 yılı Dış Ticaret Göstergeleri

eşyaları (boksit, alüminyum, altın, elmas vb.), kahve, balık, palmiye ağacı yağı, kakao, ananas ve pamuk oluşturmaktadır. Gine 2020 yılı İhracat Rakamları 5 milyar 294 milyon dolardır. En fazla ihracat yapılan ülkeler başında; %47 Çin, %19 Hindistan, %5 İsviçre ve Belçika gelmektedir. Türkiye 162 milyon dolar ile %3'lük ihracat payına sahiptir. Ülke ekonomisinin en önemli ithalat ürünlerini; petrol ürünleri, metal, makine, ulaşım araçları, tekstil, tahıl ve diğer gıda maddeleri oluşturmaktadır. Gine 2020 yılı İthalat Rakamları 4 milyar 571 milyon dolardır. En fazla ithalat yapılan ülkeler başında; %42 Çin, %10 Hindistan, %6 Belçika gelmektedir. Türkiye 136 milyon dolar ile %3'lük ithalat payına sahiptir.

Devler yönetimi Futa-Djalon'daki göçebe topluluklar tarafından yapılan hayvancılığın ve balıkçılığın geliştirilmesi için dışarıdan sağladığı kredilerle bazı projeleri uygulamaya koymuştur. Güneydoğudaki ormanlardan da önemli miktarda gelir elde edilmekle birlikte ülkenin en büyük gelir ve döviz kaynağı, faal nüfusun % 5 kadarına istihdam imkânı veren madencilik sektörüdür; millî gelirin % 25'i bu sektörden sağlanır. Son yıllarda Kişi Başına Düşen Milli Gelir yıllık ortalama 1175 dolardır.

Ülkede dünyanın en zengin boksit yatakları bulunmakta ve ihracat gelirlerinin % 90'ı bu madenin satışından temin edilmektedir. Yabancı sermayeli şirketler tarafından çıkarılan boksiti alümine (alüminyum oksit) dönüştürecek tesisler Fria şehrindedir. Boksit dışında demir, altın ve elmas rezervleri de ülkenin ekonomisinde önemli bir zenginlik kaynağı teşkil etse de henüz yeterli derecede değerlendirilememektedir. Endüstrinin gelişmemiş olduğu Gine'de sadece küçük ölçekli imalât sanayii kurulmuştur. Millî gelir içinde % 2'lik bir paya sahip bulunan

endüstri sektöründe gıda, et, deri eşya, ayakkabı, kibrit, mobilya, dokuma, sigara, çimento ve plastik eşya tesisleri faaliyet göstermektedir.

6.1. Tarım Sektörü

Kırsal kesimde yaşayan halkın gelir kaynağının yarısından fazlası tarıma dayanan ülkede, 6,2 milyon hektar tarıma elverişli arazi bulunuyor. Ancak bu ekilebilir araziden yalnızca yüzde 25'i kullanılıyor. Ülkedeki ekili arazilerin büyük kısmında pirinç, ananas, mango, patates, mısır, fıstık, kakao, muz, çay, karite ve palmiye ağacı ile kola bitkisi yetiştiriliyor. Ülke genelinde çoğu ilkel şartlarla işlenen topraklarının %5'i kadar bir bölümü tarımsal faaliyetler için kullanılmakta olup, burada elde edilen mahsul de kişisel kullanımı bile karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Ülkenin en önemli gıda ürünü olarak pirinç ön plana çıkmasına ve 2000'li yılların başlarına kadar üretimin iki katına çıkmasına rağmen Gine tüketimi karşılayabilmek adına pirinç ithal etmektedir. Başlıca tarım ürünleri muz, kahve, ananas, palmiye tohumu, yer fıstığı, turunçgiller, pirinç, mısır ve manyoktur. Üç öğün tüketilen pirinç ihtiyacı yaklaşık olarak toplamda yıllık 1,5 milyon tondur ve her yıl 750 bin ton ithal edilmektedir. Bunun için ödenen yıllık tutar 400 milyon dolardır.

7. SOSYAL YAPI

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Gine nüfusu büyük bir etnik çeşitlilik sunar.13 milyon üzerinde olan nüfusun % 60’ı 0-24 yaş aralığındadır. %3’ü ise 65 yaş üzeridir. Otuza yakın etnik grubun yaşadığı Gine’de nüfusun yaklaşık % 75’ini başlıca üç büyük grup oluşturmaktadır. Coğrafî bölgelerde hâkim durumda olan bu gruplardan Fûlânîler Futa-Djalon’da, Malinkeler Yukarı Gine’de, Susular Aşağı Gine’de çoğunluğa sahiptirler. Dağlık Gine ise Kisi, Toma ve Gerze gibi etnik gruplar tarafından iskân edilmiştir. Yerlilerin dışında az sayıda Fransız, Suriyeli ve Lübnanlılar’dan oluşan yabancılar bulunmakta ve bunların çoğu başkent Konakri’de oturup ticaretle uğraşmaktadır. Ayrıca Çin, Doğu Avrupa ve bazı Batı ülkelerinden gelen küçük topluluklar da mevcuttur.

Şehirde yaşayanların oranı 2019 verilerine göre %36,5’dir. En yoğun bölgelere göre Konakri’de 2014 resmi verilerine göre 1.667.864 kişi, Nzerekore bölgesinde 1.663.582 kişi, Kankan bölgesinde 1.986.324 kişi ve Kindia bölgesinde 1.559.185 kişi yaşamaktadır. Gine’de yıllık ölüm oranı ‰ 21,9 iken, nüfus artış hızı ise ‰ 24,7’dir. Gine, İnsani Gelişme Endeksi'nde hafif bir artış yaşamasına rağmen, hala dünyanın en yoksul ülkeleri arasında 199 ülkeden 185. sıradadır. Okuryazar oranı 2014 verilerine göre %32’dir. Okula gitme oranı 2016 verilerine göre ilkokulda %78, ortaokulda %43, lisede %29 seviyelerindedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2012 verilerine göre Gine, %63'lük bir oran ile çocuk evliliklerinin en fazla olduğu dördüncü ülke konumundadır. Temiz su ve elektriğe erişim oranı düşüktür. Nüfusun sadece %18,9'unun tam teçhizatlı sağlık hizmetlerinden yararlandığı ülkede, nüfusun %81,1'i daha ilkel şartlarda sağlık hizmeti alabilmektedir. Ülke içerisinde sıtma, humma, ishal, tifo, hepatit ve kuduz çok sık görülen hastalıklar arasındadır. AIDS, Afrika kıtasının genelinin aksine düşük oranda görülmekte olup bu oran 2012 verilerine göre %1,7 düzeyindedir.

Gine 2014 yılı içerisinde ebola virüsü salgını ile karşı karşıya kalmış, Gine Sağlık Bakanlığı 23 Mart 2014 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'ne ülke genelinde ebola virüsünün

yayıldığını bildirmiştir. 2014-2015 dönemi içerisinde 3.429 kişinin bu virüse yakalandığı açıklanmış, yine aynı dönem içerisinde de 2.263 kişinin ebola virüsü nedeniyle hayatını kaybettiği bildirilmiştir. 2014 tahmini verilerine göre ülke genelinde ortalama yaşam 59,6 düzeyinde gözlemlenmekte olup, bu oran erkeklerde 58,08, kadınlarda ise 61,17 seviyesindedir.

Ülkenin en sevilen spor dalı futboldur. Gine futbol millî takımı uluslararası alanda herhangi bir başarı göstermemiş olsa da ülke genelinde ilgi gören bir konumdadır. Le Sylli National olarak adlandırılan Gine millî futbol takımının en büyük başarısı 1976 yılında Etiyopya'da gerçekleştirilen Afrika Uluslar Kupası'nda elde edilen ikincilik olmuştur.

Ülke futbolu 1960 yılında kurulan Gine Futbol Federasyonu (Fédération Guinéenne de Football) tarafından yönetilmektedir. Gine millî futbol takımı Aralık 2006'da FIFA sıralamasında en büyük başarısını elde ederek genel sıralamada 23. sırayı elde etmiştir.

2025 Afrika Uluslar Kupası (AFCON 2025 veya CAN 2025 olarak da anılır), Afrika Futbol Konfederasyonu (CAF) tarafından düzenlenen Afrika'nın iki yılda bir düzenlenen uluslararası erkekler futbol şampiyonası olan Afrika Uluslar Kupası'nın 35.'si olacak ve Gine turnuvaya ülke tarihinde ilk kez ev sahipliği yapacak.

Para birimi olarak Gine Frankı (GNF) kullanılan ülkede ithalat ve ihracat dolayısıyla Euro ve Dolar da büyük işlerde sıkça kullanılmaktadır.

7.2. Dil

Eski Fransız sömürgesi Gine’nin resmî dili Fransızca olmakla birlikte halk çeşitli mahallî dilleri konuşur. Bu dillerin başlıcaları Fûlânî, Malinke, Susu, Kisi, Gerze, Toma, Coniagui ve Bassari’dir. Dillerin dağılımı coğrafî bölgeleri izler ve Susu Aşağı Gine’de, Fûlânî Futa Calon’da, Malinke Yukarı Gine’de, Kisi de Ormanlık Gine’de hâkim durumda bulunur. Öğretimin ilk üç yılı bu dillerle yapılır, daha sonra Fransızca’ ya geçilir. Her türlü resmî yazışmada Fransızca ve bir mahallî dil kullanılmakta, idarî görevlilerin Fransızcanın yanında bu dillerden birini de bilmeleri gerekmektedir.

7.3. Etnik yapı

Etnik gruplar şunlardır: Malinkés, Koniankés, Peulhs, Toucouleurs, Diakankés, Soussous, Bagas, theNalous, Mikifores, Kissis, Guerzés, Tomas, Manonlar, Konos, Badiarankés, theBassaris, Koniaguis, Landoumas, Lélés, Foulakoundas, Tomamanians, Kourankos, Djallonke'lar. Bazı etnik gruplar çeşitli isimlerle anılır; meselâ Fûlânîler’e Fransızlar Peul, İngilizler Fulani, yerliler Fulbe veya Fulah demektedirler. Aşağı Gine’de Susular’dan başka Baga, Nalou, Landoma, Tiapi ve Mikhifore; Futa-Djalon’da Fûlânîler’in yanında Dialonke, Diakhanke ve Tenda; Yukarı Gine’de de Malinkeler’in dışında Vasulunka kabileleri yaşamaktadır.

7.4. Din

Gine’de en yaygın din nüfusun % 85’ten çoğunun bağlı olduğu İslâmiyet’tir. Animistlerin sayısı giderek azalmakta, hristiyanların oranı ise ancak % 1 civarında bulunmaktadır. İslâmiyet’in bu ülkeye girmesi XI. yüzyıla rastlar. Hıristiyanlık Gine’ye Batılı sömürgeciler tarafından getirilmiş ve misyonerlik faaliyetleri sonucunda az bir taraftar bulmuştur. Çoğunluğu oluşturan Katoliklerin Konakri’de başpiskoposlukları, Nzérékoré ve Kankan’da da piskoposlukları bulunmaktadır.

8. ULAŞIM VE TURİZM

Ülke genelinde gerçekleştirilen insan ve ürün taşımacılığının %95'i karayolu üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Toplamda 20.000 km karayolu bulunmakta olup, bu yolların sadece %10'u asfaltlanmış konumdadır. Gine halkı ulaşımı için genel olarak şehir içi toplu taşıma araçlarını kullanmaktadır. Bu araçlar ucuzdur ancak çok kalabalıktır camlarda araç tavanlarında ve araç arkalarında giden insanları sıkça görülmektedir.

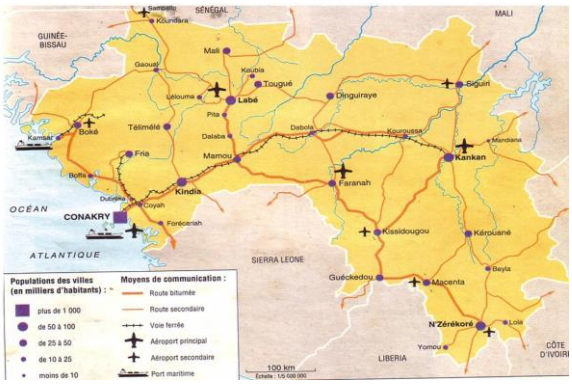

Ulaşım Haritası

Gine genelinde 20. yy. başlarında birçok demiryolu hattı planlanmış ve inşa edilmiştir. Bu demiryolu hatları içerisinde Nijer Demiryolu olarak adlandırılan ve 600 km'lik uzunluğu ile başkent Konakri'yi Kankan ile bağlayan demiryolu hattı en önemli hat konumunda olmuştur. Günümüzde demiryolu yolcu seferleri tamamen bitmiş bir konumda olup sadece yakıt ve maden taşımacılığının yapıldığı bir hat olarak kullanılmaktadır.

Ülke de 3 adet liman bulunmaktadır, bunlar; Boke, Kamsar ve Conakry. Başkent Conakry'de bulunan liman ülkenin en önemli limanı konumundadır. Bu limanda konteyner terminalinin yanı sıra yakıt tankerlerinin konumlandırılacağı alanlar yer almaktadır. Ülke içerisinde yer alan diğer suyollarında özellikle komşu ülke Mali ile gerçekleştirilen ihracat ve ithalat ürünlerinin taşımacılığı da gerçekleştirilmektedir.

Ülke genelindeki bulunan on beş adet havaalanı içerisinde en önemlisi başkent Conakry'de bulunan Conakry Uluslararası Havalimanı'dır. 16 Aralık 2021'de Geçiş Hükümeti Başkanı Doumbouya, ilk Cumhurbaşkanı onuruna havaalanının ismini "Ahmed Sekou Toure Havaalanı" olarak değiştirmiştir. Gine'de bulunan diğer havaalanlarından sadece iç hat uçuşları gerçekleştirilmektedir. Güncel olarak Gine'nin ulusal bir havayolu şirketi bulunmadığı için iç hat uçuşlarının sürekli gerçekleştirilmesi işlemi de durdurulmuştur. 1960 yılında kurulan ülkenin ulusal havayolu Air Guinée 2002 yılında faaliyetlerini durdurarak uçuşlarını noktalamıştır. 2018 verilerine göre yıllık havayolunu kullanan yolcu sayısı 527.000'dir.

Gine, zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. 300 km'lik bir kıyı şeridine ve kıyıdan 80 deniz miline kadar uzanan Batı Afrika'nın en büyükleri arasında 56.000 km2'lik bir kıta sahanlığına sahiptir.

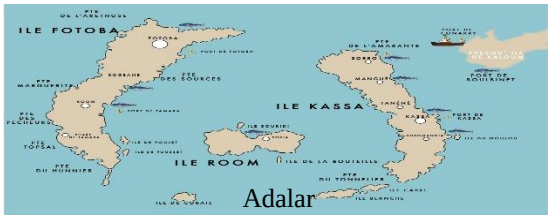

Adalar

Çeşitlilik, topografya, iklim ve kültür, Gine'yi çeşitli kaynaklara sahip bir "turizm cenneti" yapmaktadır. Bunlar; Sangareah Körfezi, Soumba şelaleleri, Kinkon ve Kambadaga'nın vadileri ve şelaleleri, Saala Şelalesi, Kamarato Şelalesi, Dalaba ve Foulamory'deki kaplıcalar, Foutah dağı, Futa-Djalon Bölgesi, Nimba Dağı, Ziama doğal rezervler, Macenta yabani hayat

Dubreka Şelalesi

keşfedilecek yerler arasındadır. Ayrıca Sorro (Kassa), Room, Sobane adaları, Dubreka Şelalesi, Bel Air gibi sahil ve ada bölgeleri başkente çok yakın mesafededir.

2016 yılında yapılan sayıma göre ülkede 5.507 odalı (6.310 yataklı) 413 otel faaliyet göstermektedir.

Doğal zenginliklere ev sahipliği yapan ülke de Gine körfezi mutlaka görülmesi gereken yerlerden biridir. Ülke içinde bulunan Nimba Dağı Doğal Yaşam Alanı ve Upper Niger Ulusal parkı da UNESCO tarafından koruma altına alınan yerlerdir. Loos Adaları, Futa-Djalon ve Niokolo-Baldir Ulusal Parkı da Gine' de en çok turist çeken ve gezilen yerlerdir.

9. KÜLTÜREL HAYAT

9.1. Eğlence ve Festivaller

Gine halkı geneli fakir olmasına rağmen müziği ve futbolu çok sevmektedir ve her fırsatta eğlenmenin yolunu bulmaktadır. Doğum günlerinde, düğün ve doğumlarda eğlenmek için tüm aile ve arkadaşların yanı sıra tanımayan kimselerde eğlenceye katılırlar.

Önemli festivaller şunlardır: La Grande Nuit du Conte (Hikâye Anlatımı Gecesi Festivali), J Awards (Genç Girişimci Ödülleri Festivali), Katala 224 (Başarı Modelleri Festivali)

9.2. Bayramlar ve Dini Günler

Farklı dinlere karşı hoşgörülü oldukları devlet nezdinde de belirtilmiştir. Bayramlara ve Dini günlere özel hazırlıklar yapmaktadırlar.

Bayramlar ve Dini Günler şunlardır: Ramazan ve Kurban Bayramları, Kadir Gecesi, Kandil geceleri, Noel ve Paques bayramları.

9.3. Yemek Kültürü

Gine mutfağı genel olarak deniz ürünlerine ve sığır etli sebze yemeklerine dayanır. Ülke de Afrika mutfağı restoranları çok fazladır ve en lezzetli yemeklerin olduğu yerlerde bu restoranlardır. Ülke nüfusunun çoğunluğu Müslüman olduğu için ülke mutfağı içerisinde domuz eti çok fazla bulunmaz ancak yerli kabile halkı yılan, böcek ve diğer vahşi hayvanların etlerinden de faydalanır. Gine Müslüman halkının en meşhur yemeği sığır eti ile yapılan Gine pilavıdır.

Gine Pilavı

Gine de tarım da yapıldığı için mısır, patates ve manyok ile harmanlanmış et yemekleri de oldukça fazla tüketilmektedir. Gine mutfağında, geleneksel olarak fonio, maniok, yam ve taro gibi tahıllar ve yumrular da çokça tüketilmektedir. Ancak sonradan ortaya çıkan ve üç öğün yedikleri pirinç, Ginelilerin çoğunluğunun temel gıdası haline gelmiştir. Özellikle yemeklerde sos kullanımına çok dikkat ederler.

Önemli bazı yemekleri; sauce de feuilles de patate douce (tatlı patates yaprağı sosu), sauce de feuilles de manioc (manyok yaprağı sosu), sauce de poisson fumé (füme balık sosu) bunlardır. Bissap ve Cincan (Zencefil) suyu içecekler arasında başta gelmektedir.

10. RESMİ TATİLLER

1 Ocak Yılbaşı, 18 Nisan Paques Bayramı, 1 Mayıs İşçi Bayramı, 25 Mayıs Afrika Günü, 2 Ekim Bağımsızlık Günü, 25 Aralık Noel, Kadir Gecesi, Ramazan ve Kurban Bayramları resmi olarak tatildir. Ayrıca resmi olarak da Cuma öğleden sonra resmi kurumlarda ve şirketlerde çalışma olmaz.

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Türkiye ile Gine Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler, 1997'de Ekonomik, Ticari ve Teknik İşbirliği Anlaşması imzalanmasıyla başlamıştır. 2008 yılı Ağustos ayında düzenlenen Birinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi'ne, Dışişleri Bakanı Amadou Lamrana Bah başkanlığında bir heyetle katılmıştır. Bakan Bah, dönemin cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından kabul edilmiştir. Gine 2011 yılı Mayıs ayında İstanbul'da düzenlenen BM 4. En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) Konferansı'na Cumhurbaşkanı Alpha Conde başkanlığında bir heyetle katılmış ve Cumhurbaşkanlığımız nezdinde iki ülke ilişkilerinin ileri götürülmesi iradesini karşılıklı olarak teyit eden ikili bir görüşme gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika'ya açılım politikaları çerçevesinde Konakri Büyükelçiliğimiz 8 Mart 2013 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Karşılıklı olarak Gine'nin Ankara Büyükelçiliği 'de 10 Nisan 2013 tarihinde faaliyete geçmiştir.

Türkiye'nin Gine nezdinde 2. Büyükelçisi Hatice Nur Sağman çalışmaları sonucunda Gineliler' in gönlünde yer edinmiştir. Afrika'ya özel yayımlarıyla bilinen Fransız "Jeune Afrique" dergisi, Gine'deki görevi sonrasında Dışişleri Bakanlığı Afrika Genel Müdür Vekili olarak atanan Büyükelçi Hatice Nur Sağman'ın yeni görevi dolayısıyla "Madame Afrique (Bayan Afrika)" başlıklı bir haber yayımlamıştır.

Teslim Edilen Otobüsler

Recep Tayyip Erdoğan 3 Mart 2016 tarihinde Gine'ye Cumhurbaşkanı sıfatıyla ziyarette bulunan ilk Türkiye Cumhurbaşkanı'dır. Cumhurbaşkanı Alpha Conde ile düzenlediği ortak basın toplantısının ardından, Conde'nin doğum günü münasebetiyle 50 Halk Otobüsü hediye etme sözü vermiştir. Bu durum ülkede büyük sempati ve yankı uyandırmıştır. Kısa süre sonra dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB) Başkanı Danışmanı İsmail Hakkı Turunç da İBB'nin temin ettiği otobüslerin, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Bakanlığı (TİKA) tarafından Gine'ye ulaştırıldığını açıklamıştır. Hâlihazırda Otobüslerin işletme, bakım ve onarımları Albayrak Grubu tarafından yapılmaktadır.

Kasım 2019'da Gine'ye yatığı ziyarette Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, Gine'ye sadece ihracat yapmak değil aynı zamanda bu ülkeden ithalat da yapmayı ve ticarette karşılıklı fayda temeline dayanan bir denge sağlamayı amaçladıklarını açıkladı. Gine'nin başkenti Konakri'de, Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk ile Gine Uluslararası İş Birliği ve Afrika Entegrasyonu Bakanı Diene Keita'nın eş başkanlığında 2 gün süren "Türkiye-Gine Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) 3'üncü Dönem Toplantısı" yapıldı. Toplantının kapanış oturumunda, iki ülke arasında "Mesleki ve Teknik Eğitim Alanında İş Birliği Mutabakat Zaptı" ve "DEİK ile Gine Özel Sektör Yatırımlarının Teşviki Ajansı (APIP) arasında İş Konseyi İş Birliği Anlaşması" imzalanmıştır.

DEİK/Türkiye-Gine İş Konseyi, 4 Mart 2016 tarihinde, DEİK ile Gine İşverenler ve Girişimciler Konfederasyonu (CPEG) arasında imzalanan anlaşma ile kurulmuştur. DEİK/Türkiye-Gine İş Konseyi, Türkiye'nin Gine ile ekonomik ilişkilerinin artmasına yönelik başta iş forumları, heyet ziyaretleri, toplantı ve seminerler olmak üzere bir dizi faaliyet yürütmek amacıyla kurulmuştur.

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 18 Ekim'de düzenlenen cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Alpha Conde'nin başkent Konakri'de düzenlenen ve Conde'nin 3'üncü dönemine resmen başladığı yemin töreninde Türkiye'yi temsil etmiştir.

10. Büyükelçiler Konferansı'nda konuşan Büyükelçi Sağman: "İlk Maarif Okulları Gine'de açıldı. 24 Temmuz 2016 günü Conde ile görüştüğümüzde bana bu okulları kapatacaklarını ve devredeceklerini söylemişti." ifadelerini kullanmıştır.

Türkiye Maarif Vakfı'nın (TMV) FETÖ okullarını devraldığı ilk ülke Gine olmuştur. Gine'de bulunan Maarif Okulları 3 Ekim 2017 Salı günü Türkiye Maarif Vakfı (TMV) Yönetim Kurulu Üyesi Ahmet Türkben, Türkiye Cumhuriyeti Konakri Büyükelçisi Hatice Nur Sağman ve Türkiye Maarif Vakfı personeli ve öğrencileri ile yeni eğitim- öğretim yılına başlamıştır. Bu zamana kadar da Üniversitelerin Yabancı Öğrenci Sınavı (YÖS), Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), Yurtdışı Türkler Birliği ve Akraba Toplulukları (YTB) ve diğer kurum ve kuruluşlara sahada çok önemli destek ve katkılarda bulunmaktadır. Türkiye Maarif Vakfı Okulları Les Ecoles Maarif Turco-Guineen (Türk-Gine Maarif Okulları) adıyla 6 yıldır faaliyetlerini sürdürmektedir. Hâlihazırda 5 ayrı binada, 10 ayrı kademede, 200'ü aşkın çalışanı ve 1000'e yakın öğrencisi vardır. Ülkenin en temiz ve modern okulları olarak resmi kurumlar tarafından yıllık ödüller almaktadır.

Türk Hava Yolları'nın (THY) 30 Ocak 2017'den bu yana Gine'ye haftada üç gün Burkina Faso geçişli sefer düzenlemektedir. Büyükelçi Sağman, sözlerini şöyle tamamladı: "Ebola salgını nedeniyle Gineliler iki yıl hacca gidememişti. Geçtiğimiz iki yıl boyunca Gineli hacıları THY taşıdı. O yüzden THY'nin Gineli hacılar için büyük bir sembolik anlamı da var." demiştir.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının (TİKA) Gine'deki çalışmalarına da değinen Sağman, Başkanlığın ülkede oldukça başarılı projelere imza attığını vurgulamıştır.

TİKA, Gine'de güneş enerjisi ile kesintisiz çalışan tavuk çiftliği kurdu. Proje ile Gine'nin Koba şehrinde 109 öğrencinin yatılı eğitim aldığı tarım ve hayvancılık yüksekokulunda 2000 kümes hayvanı kapasitesine sahip güneş enerjisi ile 24 saat kesintisiz çalışabilen bir tavuk çiftliği kurmuştur.

TİKA, Gine Konakri'de 800 kişinin yaşadığı Engelliler Sitesi sakinleri için ekmek fırını inşa etmiştir. 110 ailenin kaldığı ve 800 kişinin geçimlerini gündelik işler ve dilencilik ile sağladığı sitede TİKA tarafından inşa edilen fırın sayesinde sitede yaşayanların ihtiyaçlarının karşılanması ve istihdamın sağlanması hedefleniyor. Ekmeklerin merkezi bir noktada satışı için ekmek satış bayii inşasına da yer verilen projede, aynı zamanda ekmeklerin uzak yerlere nakliyesi için araç desteği de sağlandı.

TİKA Konakri Ofisi yılda yüzlerce yeni doğanın hayatını kaybettiği Gine'de ülkenin ilk hastanesi olma özelliğini taşıyan Konakri Ignace Deen Hastanesi'nde oksijen jeneratörlü yeni doğan yoğun bakım ünitesi açmıştır.

TİKA Konakri Ofisi'nden yapılan yazılı açıklamaya göre, bölgedeki ananas üretiminin artırılması için 100 hektar çalılık arazi, TİKA tarafından iş makinaları ile temizlenerek ananas tarımına açılıyor. Ekime başladıklarında 5 bin ton ananas elde edeceklerini belirten Moussa,

bunun satışından da 1,5 milyon avro gelir sağlayacaklarını kaydederek, 3 bin doğrudan istihdam ve 25 bin dolaylı istihdam oluşturacağı belirtilmiştir.

TİKA Konakri Ofisi, Gine'de yürütülen proje kapsamında, 80 dönümlük verimli araziyi sebze yetiştiriciliği tarımına açarak kadınlara ek gelir sağlamaktadır.

Milli Savunma Bakanlığı Özel Kuvvetler Komutanlığımız tarafından 05-27 Haziran 2021 tarihleri arasında Gine Ordusu personeline, "Yakın Muharebe", "Araç Emniyeti", "Çabuk Atış "ve "İleri Sürüş Teknikleri" eğitimleri verilmiştir.

Gine Devlet Limanı 2018 yılında, limanın genişletilmesi, modernizasyonu, yönetimi, işletilmesi ve uluslararası ölçekte daha rekabetçi hale gelmesi için yaklaşık 500 milyon dolarlık bir yatırımla Albayrak Grubu ile 25 yıllığına sözleşme imzalanmıştır. Yap-işlet-devret modeliyle genişletme çalışmaları süren limanda rıhtımın 4 kilometreye çıkması hedeflenmektedir. Böylelikle çeşitli ebat ve büyüklükteki gemiler demirleyebilecek. Tamamlandığında 1800 kişilik istihdamın 2,5 katına çıkması öngörülüyor.

Albayrak Grubu, tarım için de harekete geçmiştir. 20 milyon dolarlık yatırımla 5 yıl içinde 100 bin dekara ulaşacak projeyle ilgili bilgi veren Mezra Ziraat Genel Müdürü Eyüp Demir, "Yıllık 60 bin ton pirinç üretimiyle toplam ihtiyacın yüzde 10'u daha ülke içinde üretilerek 50 milyon dolarlık sermaye Gine içerisinde kalacak" demiştir. Gine Cumhuriyeti işbirliğiyle başlayan dev tarım projesinde ilk etapta 20 bin dekar alana ekilecek pirinç, 5 yılın sonunda 100 bin dekara ulaşacak. Böylelikle Gine'nin temel besin kaynağı pirinç ithalatını yüzde 10 azaltmış olması hedeflenmektedir. Temmuz 2021'de bu proje için 50 traktör 10 kepçeli traktör ve gerekli tarım araçları da getirmiştir.

Teslim Edilen Traktörler

Türkiye-Gine 2020 verilerine göre ticaret hacmi 298 milyon dolar. Bu ticaretin 136 milyon dolarını İhracat, 162 milyon dolarını İthalat oluşturmaktadır. Türkiye, Gine'nin yaptığı yıllık toplam İhracat rakamlarına göre 6. Sırada ve % 3,1'lik payı bulunmaktadır. Türkiye, Gine'nin yaptığı yıllık toplam İthalat rakamlarına göre 7. Sırada ve % 3'lük payı bulunmaktadır.

Özel kişi ve şirketler bazında yaklaşık 500 Türk Gine'de ikamet etmekte ve çalışmaktadır. Çalışan şirketlerin büyük çoğunluğunun İnşaat sektöründedir.

KAYNAKÇA

Nüfus Bilgisi:
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=GIN
Yüz Ölçümü:
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=GIN
Yönetim Şekli:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine
Konuşulan Diller:
https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/guinee/presentation-de-la-guinee/

Etnik Gruplar:
https://www.mfa.gov.tr/gine-kunyesi.tr.mfa
Bulunduğu Bölge:
https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-gine/
Para Birimi:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine_frang%C4%B1
Bağımsızlık ve Kuruluş Tarihi:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine#Tarih
Masai Saatleri:
https://votresalaire.org/guinee/droit-du-travail/indemnites
Resmi Tatiller:
https://publicholidays.africa/guinea/fr/2021-dates/
https://www.jours-feries.com/country/Guinea_73.htm

1- Gine Adı ve Bayrağı:
1- https://books.google.com/books?id=kTAiEAAAQBAJ&pg=PA175&lpg=PA175&dq=gine+%C3%BCl ke+ad%C4%B1n%C4%B1+nereden+alm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r&source=bl&ots=0HnPJ3O5p 8&sig=ACfU3U2RQw97ETvs9rbImrgm2XclezToTA&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjsp7P94qX1AhV EzYUKHWVYBg0Q6AF6BAgREAM#v=onepage&q&f=false
2- https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine_bayra%C4%9F%C4%B1
3- Gine Arması: https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine_armas%C4%B1

2- Tarih
1- https://afam.org.tr/tarihsel-bir-perspektifle-gineye-bakis-modern-gine/
2- https://islamansiklopedisi.org.tr/gine
3- https://stringfixer.com/tr/Guinea
4- https://tr.wikipedia.org/wiki/Lansana_Cont%C3%A9
5- https://tr.wikipedia.org/wiki/Moussa_Dadis_Camara
6- https://www.jeuneafrique.com/1287828/politique/guinee-moussa-dadis-camara-libre-en-toute-impunite/
7- https://tr.wikipedia.org/wiki/Alpha_Cond%C3%A9
8- https://tr.wikipedia.org/wiki/Mamady_Doumbouya

3- Siyasi Yapı:
1- https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine#Siyaset
2- https://fr.wikipedia.org/wiki/Politique_en_Guin%C3%A9e
3- https://fr.wikipedia.org/wiki/Politique_en_Guin%C3%A9e#cite_note-5
4- https://tr.wikisko.ru/wiki/Politics_of_Guinea

4- Coğrafya:
1- https://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/gine.htm
2- https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine%27nin_b%C3%B6lgeleri
3- https://islamansiklopedisi.org.tr/gine

5- İdari:
1- https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine%27nin_b%C3%B6lgeleri
2- https://tr.wikisko.ru/wiki/subdivisions_of_guinea#Government_divisions

6- Ekonomi:
1- https://www.worldbank.org/en/country/guinea/overview#1
2- https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine#%C4%B0dari_yap%C4%B1lanma
3- https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-gine/
4- https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fakir-ve-zengin-celiskiler-ulkesi-gine/828329
5- https://islamansiklopedisi.org.tr/gine
6- https://ticaret.gov.tr/data/5b885d74af23be7c5c10c54a/Gine%20%c3%9clke%20Profili_Kas%c4%b1m %202021.pdf

7- Sosyal:
1- https://www.stat-guinee.org/images/Documents/Publications/SSN/matd/Annuaire_2018_MATD.pdf
2- https://islamansiklopedisi.org.tr/gine
3- https://en.wikipedia.org/wiki/2025_Africa_Cup_of_Nations

8- Ulaşım turizm
1- https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine#Ula%C5%9F%C4%B1m

2- https://www.tripadvisor.com/Tourism-g293799-Conakry_Conakry_Region-Vacations.html
3- https://www.invest.gov.gn/page/tourisme?onglet=presentation
4- https://www.albayrak.com.tr/albayrak-insaat-conakry-limaninin-insaatina-devam-ediyor/
5- https://fr.wikipedia.org/wiki/A%C3%A9roport_international_Ahmed_S%C3%A9kou_Tour%C3%A9#:~:text=Le%2016%20d%C3%A9cembre%202021%2C%20le,crimes%20qui%20lui%20sont%20imput%C3%A9s.
6- https://mediaguinee.org/laeroport-de-conakry-rebaptise-aeroport-ahmed-sekou-toure/

9- Kültürel Hayat
1- https://www.eagvs.com/gine/genel-bilgiler
2- https://publicholidays.africa/guinea/fr/2022-dates/
3- https://fr.wikipedia.org/wiki/Cuisine_guin%C3%A9enne#:~:text=La%20cuisine%20guin%C3%A9enne%20est%20une,de%20la%20majorit%C3%A9%20des%20Guin%C3%A9ens.

10- Resmi Tatiller
1- https://www.jours-feries.com/country/Guinea_73.htm

11- TR_GN İlişkileri
1- https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-gine/
2- https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiye-ile-gine-arasinda-is-birligi-anlasmalari-imzalandi-443523.html
3- https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-cumhurbaskani-nin-afrika-ziyeterinin-son-ayagi-gine-de-turkiye-gine-is-konseyi-kuruldu
4- https://www.aa.com.tr/tr/politika/bakan-cavusoglu-gine-cumhurbaskani-alpha-condenin-yemin-torenine-katildi/2078065
5- https://nj.maarifschool.org/post/7-les-ecoles-maarif-de-guine-font-leur-rentre-267?lang=fr
6- https://turkiyemaarif.org/post/7-gine-maarif-okullari-yeni-egitimogretim-yilina-basladi-267?lang=tr
7- https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27dan_gine%27ye_yeni_dogan_yogun_bakim_unitesi-61189
8- https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tikadan-ginede-kadinlar-icin-tarim-istihdami-41440590
9- https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27dan_gine%27de_modern_tavukculuga_destek-67172
10- https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_gineli_engelli_ve_yetimler_icin_ekmek_firini_insa_etti-61255
11- https://www.albayrak.com.tr/buyuk-tarim-projesi-ginede-tanitildi/
12- https://www.yenisafak.com/dunya/alport-bati-afrikanin-lojistik-merkezi-olacak-3664264
13- https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyeden-gineye-hibe-edilen-otobuslerin-teslimati-tamamlandi/738606
14- https://www.albayrak.com.tr/yesil-adamlar-ginede-birinci-yildonumunu-kutladi/
15- https://afam.org.tr/tarihsel-bir-perspektifle-gineye-bakis-modern-gine/
16- https://www.jeuneafrique.com/mag/1062399/politique/turquie-nur-sagman-la-madame-afrique-derdogan/
17- https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransiz-dergiden-buyukelci-sagmana-bayan-afrika-yakistirmasi/1741208
18- https://www.aa.com.tr/tr/10-buyukelciler-konferansi/turk-is-adamlarinin-ginede-yapacagi-cok-sey-var/1235412
19- https://ticaret.gov.tr/data/5b885d74af23be7c5c10c54a/Gine%20%c3%9clke%20Profili_Kas%c4%b1m%202021.pdf
20- https://www.yenisafak.com/gundem/turk-askerlerinden-gine-ordusuna-egitim-3650803

FOTOĞRAF KAYNAKÇASI

Gine Bayrağı:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine_bayra%C4%9F%C4%B1#/media/Dosya:Flag_of_Guinea.svg
Gine'nin Konumu:
https://www.haberler.com/gine-nerede-hangi-kitada-bulunuyor-gine-ulkesi-14376006-haberi/
1- Gine Arması:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine#/media/Dosya:Coat_of_arms_of_Guinea.svg
2- Samori Toure:
https://stringfixer.com/tr/Guinea
3- Ahmed Sekou Toure:
https://stringfixer.com/tr/Guinea
4- Lansana Conte:

https://tr.wikipedia.org/wiki/Lansana_Cont%C3%A9#/media/Dosya:Lansana_Conte_27_July_2001a.jpg
5- Moussa Dadis Camara:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine#/media/Dosya:Dadis_Camara_portrait.JPG
6- Alpha Conde:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine#/media/Dosya:Alpha_Conde_-_World_Economic_Forum_Annual_Meeting_2012.jpg
7- Mamady Doumbouya:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Mamady_Doumbouya#/media/Dosya:Mamady-Doumbouya.jpg
8- 33 Vilayet ve konakri Harita:
http://www.vidiani.com/maps/maps_of_africa/maps_of_guinea/guinea_political_map_with_all_cities.jpg
9- Fiziki Genel Harita:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine%27nin_b%C3%B6lgeleri#/media/Dosya:Un-guinea.png
10- Ayrılan 4 Bölge Haritası:
http://www.freemapviewer.org/bg/map/Map-World_463.html
11- 8 İdari Bölge Haritası:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gine%27nin_b%C3%B6lgeleri#/media/Dosya:Guinea,_administrative_divisions_-_de_-_colored.svg
12- Başlıca Ekonomik Göstergeler
https://ticaret.gov.tr/data/5b885d74af23be7c5c10c54a/Gine%20%c3%9clke%20Profili_Kas%c4%b1m%202021.pdf
13- Dış Ticaret-İthalat-İhracat-Ülke-Ürün Göstergeleri – Ek-1
https://ticaret.gov.tr/data/5b885d74af23be7c5c10c54a/Gine%20%c3%9clke%20Profili_Kas%c4%b1m%202021.pdf
14- Ulaşım Haritası:
http://guinee-decouverte.com/2010/02/07/presentation-de-la-guinee/
15- Dubreka Şelalesi
https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g7011482-d7001440-Reviews-Les_Cascades_De_La_Soumba-Dubreka_Kindia_Region.html
16- Adalar
https://villedeconakry.com/presentation/
17- Gine Pilavı
https://fr.wikipedia.org/wiki/Cuisine_guin%C3%A9enne#/media/Fichier:Du_riz_gras_%C3%A0_la_guineenne.JPG
18- Teslim Edilen Otobüsler
https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyeden-gineye-hibe-edilen-otobuslerin-teslimati-tamamlandi/738606
19- Teslim Edilen Traktörler
https://www.yenisafak.com/ekonomi/gine-celtiginde-albayrak-isbirligi-3648247

GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ

Nilüfer ÖNEN [1]

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Güney Afrika Cumhuriyeti

Başkent: Pretoria (İdari), Cape Town (Yasama), Bloemfontein (Yargı)

Nüfus: 60.531.000 (IMF-2021)

Yüzölçümü: 1.219.090 km^2

Yönetim Şekli: Parlamenter Demokrasi

Resmi Diller: Afrikaans, İngilizce, Sepedi, Swazi, Xhosa, Zulu, Tshvenda, Ndebele, Sesotho, Tswana, Tsonga

Konuşulan Diller: Afrikaans, İngilizce, Sepedi, Swazi, Xhosa, Zulu, Tshvenda, Ndebele, Sesotho, Tswana, Tsonga

Bulunduğu Bölge: Afrika kıtasının güney uç bölgesi

Para Birimi: Güney Afrika Randı

Kuruluş Tarihi: 31 Mayıs 1961

Mesai Saatleri ve Tatil Günleri: Resmi kuruluşların mesai saati, hafta içi: 09.30-16.00'dır. Tatil günleri; 1 Ocak (Yeni Yıl), 21 Mart (İnsan Hakları Günü), 27 Nisan (Özgürlük Günü), 1 Mayıs (İşçi Bayramı), 16 Haziran (Gençlik Günü), 9 Ağustos (Kadınlar Günü), 24 Eylül (Kültür Günü), 16 Aralık (Barış Günü), 25 Aralık (Noel Bayramı), 26 Aralık (Noel sonrası tatil)

[1] Bilim Uzmanı, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları, İstanbul/Türkiye, niluferonen@stu.aydin.edu.tr, ORCİD: 0000-0003-4876-0247

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Afrika sözcüğünün köken olarak nereden geldiği tam olarak bilinmemekle birlikte yerel kabilelerin kullanımından ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Ülke genellikle Güney Afrika olarak adlandırılsa da resmi adı Güney Afrika Cumhuriyeti'dir ve kıtada '*Afrika'* sözcüğünü ülke isminde kullanan ikinci ülkedir.[2] Ülkenin konumu ve kıta isminin birleşmesi ile oluşan Güney Afrika adı sıklıkla içerisinde birden fazla ülkenin barındığı bir bölge olarak algılanmaktadır. Güney Afrika 1910 ile 1928 yılları arasında İngiliz Birliği Bayrağı, 1928-1994 yılları arasında da Prens'in Bayrağı adı verilen turuncu, beyaz ve mavi renklerdeki bayrağı kullanmıştır. Bu bayrağın beyaz şeridinin tam ortasına Birlik Bayrağı, Orange Free State Bayrağı ve Transvaal[3] Bayrağı yerleştirilmiştir.[4] Apartheid rejiminin sona ermesi ile birlikte yeni hükümetin ulusal bayrağı için halktan ve tasarım stüdyolarından fikirleri istenmiş, yedi bin kadar eskiz toplanmıştır fakat gönderilen eskizlerden hiçbiri uygun görülmemiştir. Demokratik seçimlere haftalar kaldığından yetkililer Frederick Brownell ile iletişime geçmiş ve bir bayrak tasarlaması istenmiştir.[5] Ülkenin mevcut bayrağı, Frederick Brownell tarafından tasarlanmış ve 1994 yılından itibaren resmen kullanılmaya başlanmıştır. Brownell, yeşil, mavi, siyah, beyaz, altın sarısı ve kırmızı renklerden oluşan bayrağı ülke tarihinin kısa bir özeti olarak yorumlamaktadır. Ulusal bayrak; eninde iki, boyunda üç oranında dikdörtgendir. Üst bant kırmızı, alt bant mavi, solda sarı çerçeveli siyah bir üçgen, ortada ise beyaz çerçeveli yeşil bir Y harfi yer almaktadır. Siyah üçgen, bayrak direğinin yanına denk gelecek şekilde asılmaktadır.[6]

1928 – 1994 yıllarında kullanılan bayraklardaki mavi, beyaz ve kırmızı renkler; İngiliz ve Hollanda etkisini yansıtıp beyaz nüfusu temsil ederken 19. yüzyılda siyahî hareketlerin (ANC, PAC, Inkatha) bayraklarını oluşturan siyah, sarı ve yeşil renkler ise ülkenin siyahî nüfusunu geniş ölçüde temsil etmektedir. Günümüz resmi bayrağında kullanılan tüm bu renkler, siyah ve beyaz nüfusun barışı olarak yorumlanmaktadır. Yeşil Y figürü, çeşitli etnik grupların birleşerek yeni bir Güney Afrika'ya doğru ilerlemesi anlamını taşımaktadır. Mavi; gökyüzünü ve ülkeyi çevreleyen okyanusu, yeşil; doğal çevresini, sarı; Afrika'nın doğal kaynaklarından olan altını, siyah; Güney Afrika'nın yerlilerini, beyaz ise barışı sembolize etmektedir. Güney Afrika yasaları, bayrağa her zaman haysiyet ve saygı ile muamele edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bayrağı herhangi bir şekilde üretmek veya çoğaltmak için Güney Afrika Başkanı'ndan izin alınması gerekmektedir.[7]

2. TARİH

15. yüzyılda Avrupalıların ticaret amacı ile Hindistan ve Çin'e ulaşma çabalarının sonucunda 1487 yılında Natal keşfedilmiştir. Güney Afrika toprakları o yıldan 1652 yılına kadar ticaret gemilerinin ihtiyaçlarını karşıladığı bir konaklama alanı haline gelmiştir. 1652'de Hollandalı Doğu Hindistan Şirketi temsilcisi Jan Van Riebeeck ile Avrupalıların ilk yerleşimi gerçekleşmiş ve devam eden yıllarda gelen beyaz göçmen sayısı artmıştır.[8] Şirket adına ücretli çalışan bu beyaz göçmenler zamanla toprak sahibi olmaya başlamış ve ekilebilir alanları satın almışlardır. Bölgelere yerleşip çiftçilik yapmaya başlayan Hollandalı göçmenler (Boer) yerli toplumun meralarını istila etmeye başlayınca beyazlar ve yerliler arasında çatışmalar yaşanmıştır.[9]

---

[2]Urmes, Dietmar. Handbuch der geographischen Namen. Ihre Herkunft, Entwicklung und Bedeutung. Berlin, Verlagshaus Römerweg, 2004, s. 641-659

[3]Boer Savaşı ardından kurulan Boer Cumhuriyetleri.

[4]Berry Bruce, "Divisions of South Africa (1910-1994)" 2015.

[5] "Fred Brownell: The Man Who Made South Africa's Flag" 2014.

[6] Berry Bruce, "South Africa" 2016.

[7] Bruce, a.g.e.

[8] Cottrell, Robert. *South Africa A State Of Apartheid*, Philadelphia, Chelsea House Publishers, 2005, s.13-14.

[9] "2019/2020 South Africa Yearbook: History" 2020. s.2.

1700'lü yıllarda Avrupalı beyazların yerleşerek çiftçilik yapmaları yerli halkın köleleştirilmesinin başlangıcı olmuştur.[10] 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Hollandalı şirket iflasın eşiğine gelmiş ve Birleşik Krallık, Cape Town'da İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'ni kurmuştur. 1795 yılında bölgeye gelen İngilizler, yerliler ve Boerlerin çatışmasına dahil olmuş, 1940'lara kadar iktidar için bu gruplar arasında mücadeleler yaşanmıştır. Köleleştirilen halk için 19. yüzyılın başlarında kölelik karşıtı hareketler düzenlemiş ve hareket bir nebze de olsa yarar sağlamıştır. Birleşik Krallık, 1834 yılında köle ticaretini yasaklamış, Boerler kölelerini özgür bırakmak zorunda kalmışlardır.[11] Ancak kölelik ortadan kalkmamış sadece uşak, hizmetçi gibi kullanılan sıfatlar değişmiştir. Birleşik Krallık'ın nüfuz ettiği alanları genişletme isteği Boerlerin Büyük Göç'üne neden olmuş ve göç ettikleri bölgelerdeki yerli halk ile üç yıl süren bir savaşa girmişlerdir. Modern silahların galip geldiği bu savaş sonunda; Orange Free State, Transvaal ve Natalia olarak adlandırılan üç Boer cumhuriyeti kurulmuştur.[12]

Boerlerin yerleştiği alandaki değerli madenler, İngilizlerin bu bölgeye gelmesine neden olmuş ve bölge İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Ülkenin çeşitli yerlerinde keşfedilen değerli madenler İngilizler ile Boerlerin arasında büyük savaşa neden olmuş ve tarihe Boer Savaşı olarak geçmiştir.[13] Savaşı kaybeden Boerlerin kurduğu cumhuriyetler 1910 yılına kadar İngilizler tarafından yönetilmiştir. 31 Mayıs 1910 tarihinde bir anayasa tasarısı ile Cape Town, Natal, Free Orange States ve Transvaal birleşerek Güney Afrika Birliği kurulmuş, günümüzde hâlâ devam eden üçlü idari yapı (üç başkent) kararlaştırılmıştır. Güney Afrika Birliği Devleti'nde İngilizler, Boerlere geniş yetkiler tanımış tüm ülkede siyasal yetkiye sahip olmalarını sağlamışlardır.[14] Bu tarihten itibaren siyah nüfusun fazla olmasından korkan beyazlar, sistemli bir ırk ayrımcılığına başlamış ve devlet yasaları ile bunları pekiştirmiştir. Siyahi ırk seçimlerin dışında tutulmuş, toplum içinde ırksal ayrımcılık politikaları uygulanarak insanlık dışı muameleler yapılmıştır. Apartheid adı verilen bu politikalar, iki ırkın birbirinden ayrıştırılmasını öngörmüş, hayatın her alanında uygulanmıştır. Siyahlar ile beyazların evlenmelerinin yasaklanması, ibadethanede, okulda, otobüste tüm kamusal alanlarda beyazlar ve siyahların birbirini görmeyecek şekilde hizmet almaları, aynı okula gidememeleri gibi iki ırkın her türlü temasını engelleyen yasalar uygulamaya koyulmuş ve ırkçılık katı bir biçimde yaşanmıştır.[15]

Fotoğraf 1: Apartheid Güney Afrika'sında sadece beyazlar için olan bankta oturan kız çocuğu ve onun arkasındaki bankta oturan bakıcısı – Peter Magubane, 1956

Apartheid rejimine karşı mücadele 19. yüzyılın sonlarında başlasa da 1950'lerin ikinci yarısında kuvvetlenmiş ve sivil itaatsizlik şeklinde devam etmiştir. Siyahi vatandaşların önemli pasif direnişlerinden biri 21 Mart 1959 yılında Sharpeville'de gerçekleşmiştir. Ulusal Parti'nin 1952'de çıkardığı Geçiş Belgesi Yasası'nı protesto

Fotoğraf 2: Apartheid hükümetinin olimpiyatlara katılmaması için boykot gösterileri – Media Wales Ltd/AAM, 1965

[10] Cotrell, a.g.e., s. 16.
[11] Tuncer, Hüner. *Irkçılıktan Özgürlüğe Güney Afrika*, İstanbul, Çağdaş yayınları, 1997. s.70-75
[12] Thompson, Leonard. *The History of South Africa*, New Hawen, Yale University Press, 2001, s. 91-114
[13] Crompton, Willard. *Nelson Mandela (Modern Peacemakers)*, New York, Chelsea House An imprint of Infobase Publishing, 2007, s.14
[14] Ruhi, E. Muhammed. *Güney Afrika'da Irk Ayrımcılığı Politikaları,* İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 36-39
[15] Seeking, Jeremy., Nattrass, Nicoli. *Class, Race, and Inequality in South Africa*, London, Yale University Press, 2005, s. 129-131

etmek isteyen yirmi bine yakın siyahî vatandaş, polis karakolunun etrafında toplanmış ve paso taşımadıkları için tutuklanma talebinde bulunmuştur. Kalabalığın artmasından endişe eden polis memurlarının silahsız göstericilerin üzerine ateş açması sonucu içlerinde çocukların da bulunduğu atmıştan fazla gösterici ölmüş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır. Silahsız göstericilere karşı yapılan bu saldırı dünya basınında yankı bulmuş ve ülkedeki Apartheid rejimi uluslararası arenada tepki çekmeye başlamıştır.[16]

Sharpeville Katliamı'nın ardından siyahî vatandaşlar, şiddet içermeyen eylemlerin mücadele yöntemi olarak fayda sağlamadığı gerekçesi ile silahlanma çağrıları yapmaya başlamışlardır. ANC, PAC, Inkatha ve Siyah Bilinç gibi örgütler öncüğünde benimsenen siyahî direniş hareketleri, 1960'lara kadar grev, sivil itaatsizlik, iş bırakma eylemleri gibi protestolar düzenlemiş ancak her eylemlerine şiddet ile karşılık almaları, ANC'nin silahlanarak direniş yöntemlerini değiştirmesine neden olmuştur. Mandela, sivil halkın kendi başına silahlandığında masum insanlara da zarar verebileceğinden ve daha fazla kan dökülmesinden çekindikleri için bu yöntem değişikliğine gittiklerini en azından silahlı eylemcilerin bir otoriteye bağlı olması gerektiğini ifade etmiştir.[17] 1961 yılında Ulusun Mızrağı adı altında silahlanan direniş hareketi; temel haklarını geri alana kadar sivilleri hedef almayan sabotaj eylemleri gerçekleştirmiştir. Mandela liderliğindeki hareket; beyazlar, melezler ve siyahlardan oluşmaktadır. 1963 yılında Mandela'nın ve örgütün baş elemanlarının yakalanarak hapse atılması örgütü durdurmamış, Desmond Tutu ve örgüt üyeleri uluslararası yardım kampanyaları düzenleyerek ülkedeki rejime dikkat çekmişlerdir.

1976 yılında on bine yakın siyahî çocuk ve gencin Afrikaanca eğitim dilini protesto etmek amacı ile Soweto'da toplanmıştır. Polis yürüyüş yapan gençlere güç kullanınca protestocuların bazıları şiddete yöneltmiştir. Polisin kalabalık üzerine ateş açması ile Sharpeville'deki katliama benzer görüntüler ortaya çıkmıştır. 176 gencin öldüğü olayda kucağında cansız bir çocuk taşıyan gencin fotoğrafı Soweto olaylarının simgesi haline gelmiştir.

Fotoğraf 3: Polis tarafından öldürülen Hector Pieterson'ın bu görüntüsü 16 Haziran protestolarının simgesi olmuştur - Sam Nzima, 1976

1983 yılında alınan anayasa değişiklik kararına karşı siyah nüfus tarafından ayaklanmalar ve grevler yeniden başlatılmıştır. Hem ülke içindeki ayaklanmalar hem uluslararası ambargo kararları ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemeye başlayınca 1986 yılında hükümet yetkilileri müzakere için Mandela'yı ziyaret etmişlerdir. ANC başkanı Oliver Tambo'nun siyasi mahkûmların serbest kalması ve ANC üzerindeki yasakların kalkması gibi öne sürdüğü müzakere şartlarını kabul etmeyen Botha hükümeti, ANC ofislerini ve karargâhlarını bombalamaya başlayınca müzakereler askıya alınmıştır[18]

1989 yılında devlet başkanı olan FW de Klerk, Botha'ya göre daha ılımlı bir tutum sergileyerek demokratik bir anayasa ve tek ırkın egemenliğine son verme sözü vermiştir. Klerk'in konuşmaları ile yeniden başlanan müzakere süreci beyaz Ulusal Parti'nin kadrolarının tüm ırklara açılması ile devam etmiştir. Görüşmelere başlayan Mandela, diğer siyah örgütlerden Inkahta ve Zulu Partisi tarafından, Klerk ise beyaz muhafazakâr parti tarafından davalarına ihanetle suçlanmıştır. Ortak davalarında uzlaşı sağlayamayan bu gruplar arasında uzun süren şiddet eylemleri yaşanmıştır.[19]

Devam eden müzakereler sonucu ANC ve hükümet arasında ANC'nin silahlanmaya ara verdiğini belirten bir anlaşma imzalanmış ve Mandela halka silahları bırakmaları gerektiği

[16]Morris, Michael. *Every Step of the Way The journey to freedom in South Africa*, HSRC Press, 2004, s. 176
[17]Mandela, Nelson. *Özgür Bir Güney Afrika*, Çev. Ayse Erol, İstanbul, Belge Yayınları, 1986, s. 68-70
[18]Cottrell, a.g.e., s. 109-110
[19]Tuncer, a.g.e., s. 147-148

çağrıları yapmıştır. 1991 yılında CODESA (Demokratik Güney Afrika Konferansı) yapılmış ve geçiş döneminin teknik özellikleri görüşülmüştür. Ancak hükümetin gizli olarak Inkatha'ya silah ve para yardımı yaptığı bu dönem, şiddetin en yüksek yaşandığı dönem olmuştur. Klerk'in bu şiddetten sorumlu olan yetkilileri tespit edip görevden alması ANC tarafından olumlu karşılanmış ve 1992 yılında CODESA2 görüşmeleri başlamıştır.[20] Yaşanan şiddetin yatıştırılmasında önemli rol oynayan Mandela, beyaz vatandaşların da güvenini kazanmıştır. Seçim Planlama Komisyonu, genel seçimlerin 27 Nisan 1994 yılında yapılacağı kararını almış, o tarihe kadar iki meclisli bir parlamentoya karar verilen Geçici Anayasa metni meclis tarafından kabul edilmiştir.[21]

Fotoğraf 4: Başkan Nelson Mandela okul ziyaretinde – Louise Gubb, 1994

Geçici anayasa metninin kabul edilmesi ile birlikte ANC'nin silahlı kanadı olan Ulusun Mızrağı resmen dağıtılmış ve silahlı mücadele son bulmuştur. Seçimler için kampanyalar başlatılmış, Mandela'nın şiddeti yatıştırıcı söylemleri beyazların da Mandela'ya oy vermelerini sağlamıştır. 27 Nisan 1994 tarihinde yapılan seçimlerde; ANC, %62,6 oranında oy alarak iktidara gelmiş ve Mandela, ülkenin ilk siyahî başkanı olmuştur. Mandela'nın serbest kalması ile başlayan müzakere dönemi, demokratik seçimi beraberinde getirmiş ve ırk ayrımcılığı politikaları fiili olarak sona ermiştir. Güney Afrika'da her yıl 27 Nisan Özgürlük Günü olarak kutlanmaktadır.[22] Seçimlerin ardından kurulan Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, iki ırkın uzlaşmasını sağlamak için çalışmalar yürütmüş ve iki taraf da geçmişte yaşanan olaylar için birbirlerinden af dilemişlerdir.[23] Günümüzde Güney Afrika Cumhuriyeti ANC tarafından yönetilmekte ve siyah hükümet yetkilileri diğer ırklardan sayıca daha fazladır.

3. SİYASİ VE İDARİ YAPI

1994 yılında yönetimi Avrupalılardan geri alan yerli halk temsilcisi ANC, mevcut anayasayı 1996 yılında yürürlüğe koymuş ve iktidarının ilk beş yılında demokratik prensiplerin yerleşmesi için uğraş göstermiştir. Ülkede; yasama, yürütme ve yargı birbirinden ayrıdır ve üçü de ayrı başkentlerden yönlendirilmektedir. Hükümete bağlı idari yapıları oluşturan dokuz eyalet ve toplamda elli iki ilçe bulunmaktadır. Dokuz eyalete (Western Cape, Gauteng, Kwazulu, Natal, Eastern Cape, Northern Cape, Limpopo, Mpumalanga, North West, Free State) ayrılmış olan ülkede parlamento, Ulusal Meclis ve Eyaletler Milli Konseyi olarak iki kanattan oluşmaktadır. Ulusal Meclis, ulusal yasama organıdır ve dört yüz milletvekilinden oluşmaktadır. Bir partinin meclisteki sandalye sayısı, seçimlerde o partiye oy veren seçmen sayısına bağlıdır. Günümüzde başkanlığını, Hon NN Mapisa- Nqakula'nın yaptığı meclis, beş yılda bir doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Seçilen meclis de bünyesindeki partilerden aday gösterilen üyelerden birini devlet başkanı olarak seçmektedir. Mecliste mevcut sandalye sayısı; ANC-230, Demokratik İttifak- 84, Ekonomik Özgürlük Savaşçıları-44, Inkatha-14, Özgürlük Cephesi-10, Afrika Hristiyan Demokratik Partisi- 4, Birleşik Demokratik Hareket-4 ve diğer sekiz partiden de ikişer sandalye şeklindedir.[24]

Eyaletler Milli Konseyi ise ülkedeki eyaletleri eşit sayıda temsilen toplam doksan üyeden oluşmaktadır. Günümüz başkanı, Hon An Masondo'dur. Meclis, doğrudan eyalet meclisleri ve yerel idare tarafından belirlenmektedir. Yasama görevinin yanında hükümetin icraatlarında eyaletlerin menfaatlerinin dikkate alınmasını sağlamaktadır. Parlamento, ANC'nin

[20]Kansu, Adem. "Güney Afrika'da Demokratikleşme Süreci", *Birikim Dergisi*, Sayı 61, (1994), ss.54-73.
[21]Kansu, a.g.e., s.72
[22]Yalçınkaya, Bilal. "*Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Apartheid Sonrası Güç Ve İktidar Paylaşımı*", (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi, (2020), s. 124-125
[23]"Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, Güney Afrika/ Güney Afrika Tarihi" 2020.
[24] "About Parliament"

kuruluşunda yayınladığı Haklar Bildirgesi'ni benimsemiş ve demokrasilerinin temel taşı olarak görmüştür.[25]

Ülke yönetiminin en başında devlet başkanı, ikinci sırada devlet başkanının önderliğinde kurulan ulusal hükümet ve idari yapılar yer almaktadır. Ulusal Meclisin seçtiği devlet başkanı yürütmenin başıdır ve beşer yıl süre ile en fazla iki kez üst üste başkanlık yapabilmektedir. Ülke bakanları ulusal meclisteki milletvekillerinden seçilmektedir. Devlet Başkanlığı ve bakanlıklar, ülkenin idari başkenti olan Pretorya'da bulunmaktadır.[26] Cape Town, parlamentonun bulunduğu yasama başkenti, yüksek mahkemelerin bulunduğu Bloomfontein ise yargı başkentidir. [27]

4. COĞRAFYA

Konum itibari ile Afrika Kıtası'nın en Güney ucunda yer alan ve yüz ölçümü 1.219.602 kilometre kare olan Güney Afrika Cumhuriyeti, yüzölçümü bakımından dünyanın yirmi dördüncü büyük ülkesidir. Ülkenin; Namibya, Botsvana, Lesotho, Mozambik, Esvatini ve Zimbabve'ye kara sınırı, Atlas ve Hint Okyanuslarını da sahil şeridi bulunmaktadır. Ülkenin deniz seviyesinden 900 metre ile 2000 metre yukarıda bulunan kesimleri kumtaşı yaylalarından oluşmakta, kıyı kesimlerine doğru ilerledikçe yüksekliğin düşmesi ile basamak şeklinde tabakalar oluşmaktadır. Ülkenin büyük bir kısmı, yüzey bilimi açısından Karoo Ana Havzası olarak adlandırılmaktadır. Kuzey kesimlerinde magmatik ve başkalaşım kayaçları görülmektedir. Ülkenin en yüksek dağı, 3.482 metre olan Mafadi Dağı'dır. Ülkenin kuzeybatı bölgesindeki coğrafi yapıyı ise Kalahari Çölü belirlemektedir. Ülkenin ve aynı zamanda kıtanın en güney ucu olan Agulhus Burnu, iki okyanus arasındaki sınırı belirleyen önemli bir coğrafi konumdur.[28]

Agulhas Burnu'nun batısında yer alan Ümit Burnu da tarihten günümüze ülkenin hareketli noktalarından biridir. Akarsuların çoğu, ülkenin geniş bir alanına yayılmış olan Drakensberg dağlarından çıkmakta ve doğu yönünde ilerleyerek Hint Okyanusu'na ulaşmaktadır. Ülkenin en büyük nehri, 1850 km uzunluğundaki Atlas Okyanusu'na dökülen Turuncu Nehir'dir. İkinci büyük nehir olan 1600 km uzunluğundaki Limpopo Nehri ise Güney Afrika'nın Botsvana ve Zimbabve ile olan sınırını belirlemektedir. Ülkenin nehirleri kilometrelerce uzun olmasına rağmen ticari anlamda kullanılabilir veya gezilebilir değildir. Çünkü nehir ağızları yılın çoğu zamanı kumsallar tarafından kapatılmakta ve liman olarak kullanımı engellemektedir. Önem arz edecek doğal gölleri bulunmayan ülkede yapay göller mahsul sulamak için kullanılmaktadır.[29] Değerli madenlere sahip olan ülke aynı zamanda bitki örtüsü ve yaban hayvan çeşitliliği bakımından da zengindir.

20.000'den fazla bitki çeşidine sahip olan ülke ekolojik çeşitlilik açısından dünyadaki önemli bölgelerden biri olarak görülmektedir. Birçok botanik uzmanı, ülkede gözlemlenen bitki türlerinin bölgeye ait endemik bir tür olduğunu belirtmektedir. Bitki çeşidinin çok olmasına rağmen ormanlık alanın az olduğu ülkede, bölgeye özgü ağaçlar Avrupalıların yerleşimi ile kesildiğinden soyları tükenmiştir. Ülkenin daha kurak olan batı kıyılarında ise su tutan kaktüs ve sukulent gibi bitkiler bulunmaktadır. Bitki çeşitliliğinin yanı sıra zengin bir yaban hayatı bulunan ülke, ulusal parklar ile yaban hayatı koruma bölgeleri oluşturmuş ve gözlem yapılabilmesi sağlanmıştır.[30] Güney Afrika'da yaz mevsimi Ekim'den Mart'a kadar sürmekte ve sıcaklıklar ortalama gece on beş derece iken gündüzleri otuz beş derecedir. Kış ayları ise

[25] "About Parliament"
[26] "The Presidency Republic of South Africa".
[27] Matt Rosenberg "Why Does South Africa Have Three Capital Cities" 2020.
[28] "Relief of South Africa".
[29] "Geography and Climate".
[30] Balmford, Andrew. *Wild hope - On the Front Lines of Conservation Success*, Chicago, The University of Chicago Press, 2012, s. 67-70.

Nisan'dan Eylül'e kadar sürmekte, geceleri ortalama sıfır derece, gündüzleri yirmi derece olmaktadır.[31]

5. EKONOMİ

Tarihte; kişisel ihtiyaçları karşılamak için avcılık, toplayıcılık ve tarım ile geçimini sağlayan ülke halkı, günümüzde Afrika kıtasının gelişen ekonomilerinden biridir. IMF'nin (International Monetary Fund / Uluslararası Para Fonu) 2021 yılındaki verilerine göre; 2021 yılında 415 miyar dolar olan gayri safi yurt içi hâsılanın, 2022 yılında 435 milyar dolar olması beklenmekte ve kişi başına düşen milli gelirin 6, 861 dolardan 7,082 dolara çıkması öngörülmektedir. IMF'nin de yaptığı analizlerden anlaşılacağı üzere Güney Afrika Cumhuriyeti, serbest piyasa ekonomisine sahip ve gelişmekte olan bir pazardır. Ancak yüksek yurtiçi sermaye piyasalarına rağmen yüksek oranda borçları olan ülke Covid salgını ile daha fazla kamu borcuna girmiştir. Maliye Bakanı, borçlar için iç piyasadan yararlanılamayacağını ve borç yükünün daha da artacağını öngörmektedir. 2021'in son aylarında ülkede görülmeye başlayan Omicron Varyantı nedeniyle ülkeye getirilen ziyaret yasakları turizm ile gelen dövizi de sınırlandırmış dolayısıyla ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durumda ülkenin döviz cinsinden olan borcu artarsa finansal bir kriz yaşanması kaçınılmaz olarak görülmektedir.[32]

Ekonomi Bakanı Tito Mbweni, devlet televizyonunda yaptığı açıklamada bu kamu borçları ve Koronavirüsle mücadele kapsamında IMF'den kredi almayacağını açıklamış ve bu kredilerin ödenmesinde daha büyük zorluklar yaşandığını belirtmiştir. Bakan, aktif bir yöntem ile güçlü bir reform programı yürütülmesi halinde 2023 ve 2024 bütçe döneminde kamu borcunun tepe noktasına ulaşarak sabitleneceğini öngörmektedir.[33]

Sıkı maliye programının ve Merkez Bankası'nın temel politikası enflasyon ve döviz kurlarında istikrarı sağlayarak işsizlik oranını en aza indirgemektir. Afrika kıtasında ikinci büyük ekonomiye sahip olan Güney Afrika Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ile 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması imzalamış[34] ve bu anlaşma ülkenin BRİC'e üye olmasının habercisi olmuştur. Hızlı bir ekonomik gelişim içerisinde olan ülkeleri temsil eden BRIC, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in baş harflerinden oluşmaktadır. Bölgesinde önemli bir nüfuz potansiyeline sahip olan Güney Afrika'nın da 2011 yılında eklenmesi ile BRICS adını almıştır.[35] Güney Afrika'nın küresel finans kurumlarını iyileştirmek için kurulan bu foruma katılması, adının uluslararası arenada daha fazla anılmasını sağlamakta ve ülkeye gelen yatırımcılar için statüsünü güçlendirmektedir.

AB (Avrupa Birliği), Güney Afrika Cumhuriyeti'nin aldığı dış fonlarının önemli bir miktarını karşılamaktadır ve ülkenin kalkınmasında büyük bir etkiye sahiptir. Güney Afrika, AB'nin Afrika'daki en büyük ticaret ortağıdır ve Sahra altı Afrika ekonomilerinin başında gelmektedir. AB'ye ihracatı artan ülkenin başlıca ihraç ettiği ürünler; yakıtlar, madencilik ürünleri, ulaşım ekipmanlarıdır. AB ülkeleri mevcut ticaret anlaşmaları ile Güney Afrika pazarına avantajlı bir şekilde erişim sağlamaktadırlar.[36] Ülke aynı zamanda Sahra altı Afrika'ya yönelik bir transit ticaretin geçiş noktası olduğundan bölgeye açılan bir kapı olarak görülmektedir. Afrika'nın başlıca ihraç ettiği ürünler; mücevher, metal cevherleri, makine ve mekanik cihazlarıdır. Güney Afrika, AB ülkelerinden sonra ikinci sırada yıllık 10 milyar dolar ile Çin'e ihracat yapmaktadır. En çok ithalat yaptığı ülkeler ise sırayla AB ülkeleri, Çin ve ABD'dir. Güney Afrika, 2021 yılında yaptığı 'Sürdürülebilir Altyapı Geliştirme Sempozyumu'nda ekonomi programındaki orta vadedeki hedefini, pazar ekonomisinin devam

[31] "South Africa 1"
[32] Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, " Güney Afrika Cumhuriyeti Ülke Profili" 2021, s.5.
[33] Gökhan Kavak, "Güney Afrika Cumhuriyeti IMF'den Kredi Almayı Reddetti" 2020.
[34] "Countries and Regions".
[35] "BRICS Information Portal"
[36] "European Union, Trade in goods with South Africa" 2021.

edeceğini belirtmiştir. Sempozyumda söz alan Bayındırlık ve Altyapı Bakanı Patricia de Lille, kamu – özel sektör ortaklarının altyapıya yatırım yapmaları için özendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacağını açıklamıştır.[37] Bu durum göstermektedir ki Güney Afrika'nın ekonomik büyüme hedefi, altyapıya yeni yatırımlar çekmek için yeni projeler geliştirmesidir.

5.1. Sanayi, Tarım ve Hayvancılık

Sahra altı Afrika'ya açılan bir ticari kapı olan ülke, yerli endüstrinin sürdürülebilir olmasını ve gerektiği takdirde yerli sanayiyi destekleyecek politikaların özendirilmesini sağlamaktadır. Bunu da; ithalat-ihracatı kısıtlayarak ve yerelleşme politikaları ile yapmaktadır. Sanayi alt yapısı gelişmiş olan Güney Afrika Cumhuriyeti, yatırımcıları ülkesine çekmek için yatırımların önündeki engellerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmakta ve bürokratik süreçleri kolaylaştırmaktadır.[38] Dünya ticareti ile daha fazla bir bütünleşme hedefi olan ülke, yabancı yatırımcılar tarafından ilgi görmektedir. Güney Afrika'nın 2060 yılına kadar olan ekonomik hedefleri; doğal kaynakların ülke içerisinde işlenmesi, üretim sektörlerinin geliştirilmesi ve tarımsal üretkenliğin arttırılmasıdır. Bu amaçla küçük ve orta ölçekli firmaların geliştirilmesi için yabancı yatırımların katkısını önemsemekte ve yukarıda bahsedilen kolaylıkları sağlamaktadırlar. Bu bağlamda Çin ve Hindistan'ın ülke pazarında etkinliklerinin yoğun olduğu görülmektedir.[39] Maden bakımından zengin doğal kaynakları bulunan ülkede imalat sanayisi; madencilik ve enerji, ağır kimyasal ve demir çelik gibi endüstrilere dayanmaktadır.[40]

Ülkede şarap üretiminde önemli bir husus olan üzüm bağcılığı tarımın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Stellenbosch Kasabası yolunda çift taraflı sıralanmış üzüm bağları o güzergâhı renklendirmektedir. Güney Afrika'da bağcılık, Fransa'dan kaçan Protestanların Hollanda Doğu Hindistan Şirketi ile bu topraklara gelmesi ile başlamıştır. Cap Kolonisi'ne ulaşan Fransız göçmenler, koloni komutanı tarafından Cap'a 60 km uzaklıktaki bir bölgeye yerleştirilmişlerdir. Bölgedeki tarım ve bağcılığı geliştirme hedefi olan şirket, göçmenlere otuz hektar arazi tahsis ederek toprağı işletmelerini istemiştir. Yüz adet üzüm fidanı ile ekime başlayan Fransızlar üç yılda bağcılığı geliştirmiş ve 1700'lü yıllarda bir buçuk milyon üzüm fidanına erişmişlerdir. Günümüzde bağların bulunduğu çiftlikler ve şarap üretim tesislerinin çoğu gezildiğinde Fransızların kullandığı fıçılar ve mahzenlerin tarihi dokusu göze çarpmaktadır.[41]

Tarım sektöründeki üretim yıldan yıla artış gösterse de tarımın ekonomideki payı, imalat sektöründeki önemli gelişmelerin yanında alt seviyelerde kalmıştır. Mısır, üzüm, pamuk, tütün, buğday, şeker kamışı ve sert kabuklu meyveler başlıca tarım ürünlerini oluşturmaktadır. Afrika'nın iklim koşulları ve su varlığı tarım sektörünü önemli ölçüde etkileyen unsurlardan biridir. Afrika'nın orta ve kuzey kesimlerine göre iklim ve sulama bakımından daha elverişli olan Güney Afrika'da tarım için yapılan kamu yatırımları yeterli seviyede değildir. Ekonomideki payının düşük olmasının bir sebebi de yetersiz yatırımlardır.[42] Tarımın en gelişmiş yer olduğu Western Cape, geniş ovalarla kaplı olduğundan hayvancılığın da geliştiği bir bölgedir. Ülkenin; peynir, süt ve süt ürünleri temininin büyük bölümü bu bölgeden sağlanmaktadır. Son yıllarda Çinli iş adamlarının ülkedeki yatırımları, tarım ve balıkçılığa yönlenmiş durumdadır.[43]

---

[37] "Minister Patricia de Lille: Sustainable Infrastructure Development Symposium South Africa (SIDSSA) 2021"
[38] "South Africa - Your Preferred İnvestment Destination"
[39] Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.9.
[40] Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, a.g.e. s.8.
[41] Kölürbaşı, S. Nazım. Güney Afrika-Kıtanın Gökkuşağı, İstanbul, Küsurat Yayınları, 2018, s. 76-80.
[42] "Afrika ve Tarım".
[43] Gençoğlu, Halim. "Güney Afrika'da Ticaret ve Piyasa Ekonomisi", 2019.

6. SOSYAL YAPI

Güney Afrika, stratejik önemi bakımından kıtadaki diğer uluslardan farklı olarak yüksek oranda Avrupalı göçmenin yerleştiği bir bölge olmuştur. Ülke, gerek beyaz göç, gerekse köle ticareti ile topraklara getirilen melezlerle birlikte ırksal çeşitlilik gösteren bir ulus yapısına sahip olmuştur. Beyaz azınlık ve siyah çoğunluk arasındaki ırksal çekişme yakın tarihte ülkenin siyasetini önemli ölçüde etkilemiştir. 1994 yılında ırksal ayrımcılık sona ermiş ve tüm ırkların uzlaşarak yaşaması sağlanmaya çalışılmıştır. Başpiskopos Desmond Tutu ve Nelson Mandela, ırkçı ideolojinin ardından oluşan bu çok kültürlü sosyal yapıyı tanımlamak için 'Gökkuşağı Milleti' metaforunu kullanmışlardır.[44]

6.1. Nüfus ve Demografik Yapı

2022 yılı verilerine göre 60.060. milyon nüfusa sahip olan ülke, nüfus yoğunluğunun olduğu Afrika ülkelerinden biridir.[45] Nüfusun otuz milyonuna yakını 25-64 yaş arası, on milyona yakını 15-24 yaş arası, on beş milyondan fazlası 0-14 yaş arası, on milyona yakını 65+ yaştan oluşmaktadır.[46] Orta yaşlı bir nüfusa sahip olan ülkede 2013 yılından itibaren doğum oran hızı düşmeye başlamıştır. Birleşmiş Milletlerin yaptığı bir araştırmaya göre; 1950'li yıllarda kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı altı iken 2015'lerde ikiye gerilemiştir. Aynı araştırma; çocuk sayısının 2050'lilere gelindiğinde ise ikinin altına düşeceğini tahmin etmektedir.[47] Güney Afrika, doğum oranının düştüğü ölüm oranının ise 2025 yılından itibaren sabit kalacağı tahmin edilen ve nüfusu gittikçe yaşlanan bir ülke konumuna gelmektedir.[48] Ülke nüfusunun %60 kadarı şehirlerde yaşamaktadır. Nüfusun yoğun olduğu bölgeler, ülkenin kıyı ve kuzeydoğu kesimleri iken ülkenin batısı insan sayısının en az olduğu bölgelerdir.[49]

Kentsel alanlar nüfusun yaklaşık üçte ikisini içermektedir. Güney Afrika'da dört büyük kentsel yoğunlaşma görülmektedir. Bunlar; Pretoria, Johannesburg, Cape Town ve Port Elizabeth'dir. Geriye kalan kentsel alanların çoğu, ulaşım, su ve elektrik için temel altyapıdan yoksun, gecekondu yerleşimlerinden oluşmaktadır. Siyah nüfusun büyük bir kısmı Bantustan bölgesinde yoğunlaşmıştır. Kırsal arazinin büyük kısmı çiftlik evlerinden oluşmaktadır. Güneybatıda üzüm yetiştirme alanlarının etrafında daha küçük çiftlikler bulunmaktadır.[50] Günümüzde bu topraklarda beyaz nüfus, düşük doğum oranı ve göç nedeni ile azalmaktadır. Beyaz nüfusun göç etme nedenlerinden biri de siyahîlerin yüksek suç oranları ve hükümetin barınma ve eğitimde ayrımcılığı kaldırdığı olumlu eylem (fırsat eşitliği) politikalarını gerekçe olarak göstermektedirler.[51]

6.2. Dil

Güney Afrikalı yerliler, 17. yüzyılda topraklara gelen Hollandalıların kullandığı Afrikaanca dilini konuşmaya başlamış ve yerel dillerini zamanla unutmuşlardır. Apartheid rejiminin çıkardığı dil yasası ile okullarda ve resmi dairelerde yasaklanan yerli diller, siyahî halkın ana dilini kullanmasına olanak vermemiştir.[52] Güney Afrika, Hindistan'dan sonra en çok resmi dile sahip olan bir ülkedir. Ülkede Apartheid döneminin sona ermesi ile İngilizce, Afrikaanca, Ndebelece, Güney ve Kuzey Sothoca, Svatice, Tswanaca, Tsongaca, Xhosaca, Zuluca ve

---

[44] "South Africa 2".
[45] "International Monetary Fund - South Africa".
[46] "Population Division World Population Prospects 2019" 2019.
[47] "Population Division World Population Prospects 2019 – Probabilistic Projections" 2019.
[48] "Population Division World Population Prospects 2019 – Line Charts", 2019.
[49] "Social Enterprise Ecosystem Country Profile SOUTH AFRICA" 2017, s.7.
[50] "Urban Settlement".
[51] "South_Africa 2", a.g.e.
[52] Orman, Jon. *Language Policy and Nation-Building in Post-Apartheid South Africa*, Vienna, Springer. 2008. S.77-78.

Vendaca resmi dil olarak kabul edilmiştir. Bunlardan ikisi beyaz azınlığın diğer dokuzu Bantu dil ailesine bağlı yerli siyahların dilidir.[53]

Tüm diller farklı bölgelerde değişen oranda kullanılmaktadır. Ülkede en çok konuşulan dil Afrikaanca ve İngilizce olsa da bazı kırsal bölgelerde yaşayan halkın çoğu bu dilleri bilmemektedir. Eğitim ve resmi iş alanlarında ise en çok konuşulan dil İngilizcedir.[54] Halk, çok dillidir ve resmi dillerden en az iki tanesini konuşabilmektedir. Siyahi nüfusun %77'si evde Afrikaanca konuşurken %20'si İngilizce konuşmaktadır. İngilizce siyahîlerin evde konuşulan ikinci dilidir. Zulu ve Svatice dillerinin ise hane dışında kullanımının azaldığı görülmektedir. Hintli/Asyalı nüfus tek dilli bir gruptur ve %90'nından fazlası evde İngilizce konuşmaktadır. Beyaz Güney Afrikalıların ise %61'i Afrikaanca, %36'sı İngilizce konuşmaktadır.[55] Ülkenin kırsal kesimlerinin istisna yerleri hariç İngilizce konuşarak rahat bir şekilde iletişim kurulabilmektedir.

6.3. Etnik Yapı

Güney Afrika, farklı kökenlerden, inanç ve dillerden oluşan bir millettir. Nüfusun büyük kısmı kendisini Afrikalı veya siyahî olarak sınıflandırsa da bu insanlar, kültürel veya dilsel olarak homojen değildir. Başlıca etnik gruplar; (Bantu dillerini konuşan) Zulu, Kuzey ve Güney Sotho, Xhosa, Tswana, Tsonga, Venda, Swezi ve Ndebele'dir. Bunlardan; Xhosa, Zulu, Bapedi, Venda grupları, sadece Güney Afrika'ya özgü iken diğerleri, komşu ülkelerin sınırlarına da yayılmıştır. Botsvana nüfusunun büyük bölümünü Tsvana etnik grubu, Zimbabve nüfusunun çoğunu Ndebele, Mozambik nüfusunu ise Tsongalar oluşturmaktadır. Beyaz nüfusun çoğu sömürge göçmenlerinin torunlarıdır. Hollandalı, İngiliz ağırlıkta olmak üzere Fransız, Almanlardan oluşmaktadır.[56] Asya kökenli nüfusun çoğunluğu da Hindistan'dan şeker kamışı tarlalarında çalıştırılmak üzere getirilen sözleşmeli işçilerin torunlarıdır. Son yıllarda Çin'in Afrika kıtasına açılması ile ülkede Çinli nüfus da yaşamaya başlamıştır. Ülkede mevcut etnik grupların; %81'i siyah, %10'u melez, %8'i beyazdır.[57]

Ulusal Parti'nin 1950 yılında çıkardığı Nüfus Kayıt Yasası, ırksal ve etnik sınıflandırmayı amaçlamış ve vatandaşlarının statüsünü belirlemekte önemli bir aktör olmuştur. Yasa; Güney Afrikalıları siyah (Bantu), beyaz, melez olarak üç kategoriye ayırmıştır. Yasaya göre; beyaz adam görünüş itibari ile renkli olarak kabul edilmeyen kişidir ve bu tarak testi ile ilkel bir şekilde belirlenmektedir. Tarak testi; kişinin saçlarına bir tarak yerleştirilerek gerçekleştirilmekte ve tarağın saça saplanıp kalmasına ya da düşmesine göre belirlenmektedir. İnsanlar eğer tarak saçta kalırsa siyah, kalmaz ise beyaz olarak nitelendirilmişlerdir. 1994 yılında Apartheid rejiminin resmi olarak sona ermesi ile birlikte ırk ayrımı resmiyette ortadan kalksa da günümüzde Orta Afrika'dan gelen insanlar için renkli kelimesi hala kullanılmaktadır.[58]

Fotoğraf 5: Geleneksel kıyafetleri ile Güney Afrika kadınları – Tiffanie, 2018

[53] Deniz, Faik. "Değini: On Bir Resmi Dilin Gölgesinde Güney Afrika: Farklılığın Gücü" 2005.
[54] "Languages of South Africa".
[55] "South Africa's people".
[56] "South Africa 2", a.g.e.
[57] "Conservation of South Africa".
[58] Karaşahan, Mesut. *Irkçılık Cehennemi, Güney Afrika'da Apartheid Uygulması*, İstanbul, Pınar Yayınları, 2010. s.82

6.4. Din

Ülkede nüfusun %80'nine yakını Hıristiyan'dır. Hıristiyan nüfusun %37'si Protestan, %8'i Katolik ve kalan kısım diğer Hıristiyan mezheplerine göre inancını yaşamaktadır. En çok üye çeken gruplar Roma Katolik, Hollanda Reform Kilisesidir. Asyalılar; Hinduizm, İslam ve Yahudi dinlerine mensuptur. Yerel halkın küçük bir kesimi ise geleneksel Hristiyan inancı dışında farklı olarak fiziksel ve ruhsal iyileşmeyi vurgulayan geleneksel Afrika dini inanışına sahiptir. Ülkede birinci sırada Hıristiyan dini, ikinci sırada geleneksel Afrika dini gelmektedir. Müslümanlık ve Hinduizm küçük bir kesimde görülmektedir. Nüfusun %15'ine yakın bir kısmı ise hiçbir dine inanmamaktadır. [59]

7. ULAŞIM VE TURİZM

Ülkenin ulaşım alt yapısı Afrika kıtasında bulunan diğer ülkelere göre en iyi altyapıya sahiptir. Ülkenin ulaşım talebini; hava, kara ve demiryolları karşılamaktadır. Ulaşım ağı, demiryolu hariç tarihte yaşanan ırkçı rejim nedeni ile ana kentler ve önemli şehir bağlantıları için yüksek kalitelidir.[60] Ülkede demiryolu sistemi, büyük şehirler olduğu kadar küçük kasabaların olduğu kırsal kesimlere de hizmet veren geniş bir ağa (31.000 km) sahiptir. Hattın beşte dört kadarı elektrikli ve bilgisayarlıdır. Afrika kıtasında faaliyet gösteren Gautrain, Güney Afrika'da da faaliyette olan yüksek hızlı bir trendir. Yolcu hizmetlerinin yanında, kömür ve demir gibi madenlerin taşımacılığı da demiryolları ile yapılmaktadır. Ülkenin karayolu ağı; asfaltsız kırsal alanlar, çift ve daha fazla şeritli otoyollar dâhil 300.000 km yol içermektedir. Trafiğin soldan aktığı ülkede kasabaların çoğu iki şeritli otoyollar ile birbirine bağlanmıştır. Yolların bakım ve düzenlemesi devlete aittir. Ancak bazı uzun mesafeli yollar özeleştirilerek paralı yola döndürülmüştür.[61]

Karayolu ulaşımını kullanılan ağır vasıtalara yapılması gereken yük denetimlerindeki boşluklar, yolların yapısının aşırı yükten kaynaklı bozulması ve yıpranmasına yol açmıştır. Toplu taşımanın yanında özel araçların taksi olarak kullanılması kentte yaşayan insanların başlıca ulaşım aracıdır.[62] Güney Afrika'da liman işletmeciliği; Kwazulu-Natal, Kuzey Free State'e hizmet veren Durban ana limanı ve kuzey eyaletlere hizmet veren Maputo Limanı ile gerçekleşmektedir. Afrika ülkelerine giden ve Afrika ülkelerinden gelen gemiler buradan yönlendirilmektedir. Port Elizabeth ise ülkenin tek nehir limanıdır ve iç bölgeler ile uzak konumlara seyahat eden trafiği yönlendirmektedir.

Ülkenin demiryolları gibi havayolu işletmeciliği de kıtanın en iyisi konumundadır. South African Airways ülkenin havayolu şirketidir ve 65 uçak filosu bulunmaktadır. İç hat uçuşlarında yerel diller ile tanıtım yapan ve iletişim kuran havayolu çalışanları uluslararası uçuşta gidilecek lokasyonun diline göre yolcuları karşılamaktadır. Şirket 2000'li yıllarda Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'ne üye olmuştur. 2005 yılında ise Hac'a giden Müslüman hacıları taşımak için Medine'ye uçmasına izin verilen ilk Suudi olmayan havayolu şirketi olmuştur.[63]

Apartheid rejiminin sona ermesi ve ülkedeki şiddet olaylarının azalması ile birlikte Güney Afrika, turistlerin seyahat etmeye başladığı ülkeler arasına girmiştir. Özellikle siyahî lider Nelson Mandela'nın yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği Robben Adası'nın 1999 yılında UNESCO Dünya Mirası listesine girmesi ile ada, Cape Town'ın merak edilen ve en çok ziyaret edilen yeri olmuştur. Nelson Mandela'nın 17 yılını geçirdiği

Fotoğraf 6: Cape Town / Ünlü Burnu – Philip Brown, 2020

[59] "Languages of South Africa".
[60] Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK). "Ülke Bülteni / Güney Afrika" 2017, s.7.
[61] "Transportation and Telecommunications"
[62] DEİK, a.g.e., s.8.
[63] South African Airways, "Brief History".

cezaevi, müze haline getirilmiş ve 1 Aralık 2001 tarihinde Mandela tarafından açılışı gerçekleşmiştir. Robben Adası Cezaevi Müzesi'ni ziyaret edenlere rehberlik eden kişilerin çoğu da eski mahkûmlardan oluşmaktadır. Apartheid döneminin dokusunu günümüzde dahi bünyesinde barındıran müze, siyasi tutsakların yaşamını, onların özgürlüğe giden yolunu ziyaretçilere yansıtmaktadır.[64]

Ülkenin yaban hayatı ve biyoçeşitliliği de turizm açısından önem teşkil etmektedir. Endemik türlerin ve doğal yaşamın koruma altına alındığı Güney Afrika'da çeşitli milli parklar bulunmaktadır. Yaban hayvanlarının en büyük koruma alanı olan Kruger Ulusal Parkı, yüzlerce filden oluşan Addo Ulusal Fil Parkı, volkanik kalıntıların ve vahşi yaşamın bulunduğu Pilanesberg Ulusal Parkı, kamp alanlarının, çeşitli kuş türlerinin ve onlarca mağaranın bulunduğu Tsitsikamma Ulusal Parkı başlıca turistik mekânlardır.[65] Milli parkların yanında dünyanın yedi harikasından biri olan Masa Dağı da ülkenin önemli sembollerindendir. Cape Town'da bulunan dağda, endemik bitki örtülerinin arasında yürüyüş parkurları veya teleferikle zirveye ulaşılabilmekte ve seyir yapılabilmektedir. Tepesi masa gibi dümdüz olan dağ, havanın bulutlu olmadığı günler yüz elli km uzaklıktan görülebilmektedir.[66]

Turistik bir diğer önemli yer ise Ümit Burnu'dur. Babunların ve penguenlerin bulunduğu Ümit Burnu güzergâhında bulunan Chapman's Peak yolu da Atlantik Okyanusu manzarası ile turist çekmektedir.[67] Ülkenin bir diğer turizm destinasyonu diğer şehirlere göre daha hareketli olan Durban'dır. Doğal dalgaları ile sörf turizminin yapıldığı şehirde sanat galerileri ve müzeler bulunmaktadır.[68] Ülkenin en güney ucu olan ve Ümit Burnu ile devamlı karıştırılan Cape Agulhas turistlerin ilgi gösterdikleri bir başka destinasyondur. Coğrafi koordinatların yazılı olduğu bir tabela ve birkaç km ötesinde Atlas ile Hint Okyanusu'nun birleştiği bölgeye hâkim olan deniz feneri bölgenin ikonik sembollerindendir.[69]

8. KÜLTÜREL HAYAT

Farklı ırklardan oluşan ve ayrı ayrı on bir dilin konuşulduğu Güney Afrika, zengin bir kültüre sahip olduğunun belirtilerini bu şekilde göstermektedir. Avrupa kültürü ile yerel kültürün harmanlandığı ülke, zıtlıkların bir araya gelerek renklendiği ve birbiri ile iç içe geçen geleneklere sahiptir. Tarihi, ırk ayrımcılığı ile anılsa da ülkenin kültürel zenginlikleri gökkuşağı gibi renklidir. Ülkedeki kültür, Apartheid sonrası dönemin özgür ikliminde tekrardan gelişmeye başlamıştır. Ülkenin kırsal kesiminde dans ve dokuma gibi geleneksel sanat kolları, etnik kimliğin araçları olarak kullanılmaktadır.[70] Bir asırdır Apartheid gölgesinde olan sanat ise ırkçı rejimin sona ermesi ile yeniden yerel kültürleri temsil etmeye geri dönmüştür.

arasına giren Makeba –MPTV/Reuters, 2020

Güney Afrika'nın kendine has müzik kültürü geleneksel kasabalarda gelişen Township müziği; geleneksel müzik, Hıristiyan dini müziği ve caz müzik türlerinin birleşimidir ve dünya çapında popülerliği artmaktadır. Güney Afrika'daki müzik kültürünün öncüleri Miriam Makeba ve 1964 yılında kurulan Ladyssmith Kara Mambazo[71] grubudur. Ülkenin edebiyatında da sanatın diğer dallarında olduğu gibi Apartheid'in izlerini görmek mümkündür. Güney Afrika'da yerli yazar ve ozanlar, edebiyatı Apartheid'e karşı önemli bir direniş simgesi olarak görmüş ve ayrılıkçı sistemi eserlerinde işlemiştir. Ulusal Parti'nin

[64] Müze ile ilgili daha fazla bilgi ve fotoğraf arşivi için bakınız; <https://tr.eferrit.com/robben-adasi-cezaevi-muezesi/>
[65] "Güney Afrika'nın Doğası – Aktif Dinlenme için Milli Parklar ve Sit Alanları"
[66] Elal, Güliz. *Güney Afrika Gökkuşağı Ülkesi*, İstanbul, Yemi İnsan Yayınevi, 2021, s.23.
[67] Dilay Ağaoğlu, "İzlerle Dolu Bir Masal Diyarı: Güney Afrika Cumhuriyeti" 2021.
[68] Serhat Sarısözen, "Güney Afrika'nın Tatil Cenneti: Durban" 2017.
[69] Kölürbaşı, a.g.e., s.80.
[70] "Toplum ve Kültür"
[71] "Ladysmith Black Mambazo"

artarak uyguladığı ırkçı rejimi anlatan başlıca edebi eserler; Alan Patons'un 'Ağla Sevgili Ülke' ve Breyten Breytenbach'ın 'Afrika'da Sinekler Bile Mutludur' romanlarıdır.[72] Güney Afrika'nın siyah edebiyatının önemli bir bölümü ise epik bir şekilde anlatılan tarihsel hikâyelerdir. Ülkede sözlü gelenekler, bazı bölgelerde müzik eşliğinde anlatılarak nesilden nesle aktarılmıştır. Günümüzde yerli halktan az bir kesim bu gelenekleri devam ettirmektedir.

8.1. Eğlence ve Festivaller

Güney Afrika'da, her yıl Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında farklı bölgelerde farklı sanat dallarında festivaller düzenlenmektedir. Ülkede 1-17 Ocak tarihleri arası parlak kostümlerle dans eden ve şarkı söyleyen insanların sokaklardan geçerek düzenlediği Yeni Yıl Karnavalı yapılmaktadır. Şubat'ta; Johannesburg'da düzenlenen dans festivali olan Dance Umbrella, Uitenhage'de geleneksel yemek festivali olan, Prickly Pear ve Breede Nehri'nin etrafında dört gün süren Up the Creek müzik festivali gerçekleştirilmektedir.[73]

Fotoğraf 8: Cape Town Yılbaşı Festivali – Murat Karadağ, 2019

Şubat ayında gerçekleşen bir diğer festival, şeftalilerin hasat zamanında başlayan ve Şeftali Festivali olarak da anılan Tonteldoos Festivali'dir. 1996 yılından itibaren gerçekleştirilen festivalde; geleneksel yemek stantları kurulmakta ve yırtıcı kuşların gösterileri seyredilmektedir.[74] Mart ayında, ülkenin popüler müziği olan Uluslararası Caz Festivali düzenlenmektedir. Cape Town'da düzenlenen ve dünyanın dördüncü büyük caz festivali olan organizasyon ülkedeki prestijli festivallerin başında gelmektedir. Bir diğer büyük müzik festivali Nisan ayında düzenlenen Splashy Fen Müzik Festivali'dir. Aynı ay aşçıların yeteneklerini sergiledikleri Güney Afrika Peynir Festivali de gerçekleştirilen bir diğer organizasyondur.[75]

Yılın ikinci yarısında düzenlenen etkinliklerden en görkemlisi Ulusal Sanat Festivali'dir. Konser, sergi, gösteri sanatlarının sergilendiği festivalde dünyanın farklı yerinden gelen sanatçılar çeşitli sanat dalındaki yeteneklerini göstermektedir.[76] Eylül sonunda Atlantik kıyısındaki Hermanus kasabasında gerçekleştirilen Balina Festivali ise uluslararası ilgi çekmektedir. Balinalar üzerine konferansların verildiği etkinlikte özel gözlem platformları kurularak bu canlılar gözlemlenmektedir. Uluslararası alanda dünyanın en iyi balina gözlemciliğinin yapıldığı yer olarak kabul edilen bu kasabada her yıl eko-deniz festivali gerçekleştirilmektedir.[77]

8.2. Bayramlar ve Dini Günler

Nüfusun büyük bir kısmı Hıristiyan olan ülkede 25 Aralık Noel Bayramı olarak kutlanmaktadır. Şükran günleri de ülkede büyük bir kesim tarafından kutlanmaktadır. Kutsal Cuma ve Paskalya Pazarı da yine ülkedeki önemli dini günlerdendir. Güney Afrika ilk demokratik seçimin yapıldığı 27 Nisan Günü'nü ise her yıl özgürlük günü olarak kutlamakta ve en büyük milli bayramları olarak kabul etmektedir.[78] Ülkenin bir diğer önemli bayramı da 24 Eylül Miras Günü'dür. Güney Afrika Kültürü'nün somut olarak tanıtmaya ve nesillere aktarmayı amaçlayan bu günde dil, yemek, tarih, edebiyat gibi kültürü ifade eden tüm çalışmalar teşvik edilmekte ve sergilenmektedir. 1 Mayıs Dünyada olduğu gibi Güney

[72] Eleanor Gregory Guider, "Cry, the Beloved Country"
[73] "Güney Afrika'da Şenlikler ve Eğlenceler – Kutlamalar, Festivaller ve Kültürel Etkinlikler"
[74] "Tonteldoos Country Festival"
[75] "Ülkenin Gerçek Renklerine Tanık Olmak İçin Güney Afrika'daki En İyi Festivaller"
[76] "Güney Afrika'da Şenlikler ve Eğlenceler".
[77] "Hermanus Balina Festivali Rehberi".
[78] "Freedom Day 2014".

Afrika'da da işçi bayramı olarak kutlanmaktadır. 21 Mart İnsan Hakları Günü, Güney Afrika'daki demokrasinin temelidir. Bu gün Sharpeville'de öldürülen göstericiler anısına Sharpeville Günü olarak tanınmıştır. 21 Mart'ta her yıl Apartheid karşıtı hareketlere karşı mücadele edenler anılmaktadır. [79]

8.3. Yemek Kültürü

Kültürlerin karışımı, Güney Afrika mutfağının da çok çeşitli olmasına neden olmuştur. Ülkenin mutfağında farklı kültürler altında geçirdiği sömürge döneminin etkisi açıkça görülmektedir. Bölgelerin kendilerine has yemek alışkanlıkları vardır ve birçoğuna bir başka bölgede rastlanmamaktadır. Sahil kesiminin yemek kültürü deniz ürünleri ağırlıklıdır ki kahvaltıda dahi deniz ürünleri tercih edilmektedir. Pike Balığı olarak isimlendirilen okyanus balığı Snoek Fish, kayısı reçeli ile servis edilen yaygın bir yemek çeşididir.[80] Kırsal kesimde tahıl ezmesi, mısır ve yulaf çorbası temel yemeklerdir. Genellikle sebze ağırlıklı olan kırsal kesimin yemeklerinde mısır neredeyse her yemekte bulunan temel gıda maddesidir. Yemekler çoğunlukla lapa şeklindedir.[81]

Büyük şehirlerin beslenme alışkanlığı ise patates, fasulye ve kahve temellidir. Ülke genelinde çorba sıklıkla tüketilen bir öğündür. Tereyağlı muz ve balkabağı çorbası ülkenin geleneksel yemeklerindendir. Yerlilerin antilop etini kullanarak yaptıkları ve tuzlayarak sakladıkları kurutulmuş et anlamına gelen Biltong ise ülkenin en yaygın atıştırmalığıdır. Güveç yemeğini andıran Bobotie, Güney Afrika'da yaygın olarak yenen bir tür etli börektir. Hollandalılar ülkeye sosisi, Portekizliler balığı, Hintliler ise baharatı tanıtmış, yerli yemek kültürü zamanla bu tatlarla iç içe geçmiştir. Ülkenin, mevcut çok çeşitli ve değişik damak tadı bu şekilde meydana gelmiştir.[82]

9. RESMİ TATİLLER

Güney Afrika'da 1994 tarihli 36 sayılı Resmi Tatiller Yasası'na göre on iki tane resmi tatil belirlenmiştir. Aynı yasaya göre; eğer resmi tatil Pazar gününe denk gelirse pazartesi günü de resmi tatil olacaktır. Ülkede; 1 Ocak Yılbaşı, 21 Mart İnsan Hakları Günü, Kutsal Cuma, Aile Günü, 27 Nisan Özgürlük Günü, 1 Mayıs İşçi Bayramı, 16 Haziran Gençlik Günü, 9 Ağustos Ulusal Kadınlar Günü, 24 Eylül Miras Günü, 16 Aralık Uzlaşma Günü, 25 Aralık Noel Günü, 26 Aralık İyi Niyet Günü resmi tatildir.[83]

10. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Güney Afrika'nın Türkiye ile ilişkisini; Osmanlı Devleti Dönemi, Kurtuluş Savaşı-Cumhuriyet Dönemi, Soğuk Savaş Sonrası Dönem (1990-2000) ve 2002 yılından günümüze kadar olan dönem olarak incelemek gerekmektedir. Güney Afrika ile Türkiye'nin ilişkilerine tarihsel perspektifte bakıldığında, ikili ilişkilerin 19. yüzyılda başladığı görülmektedir. 17. Ve 18. yüzyılda ülkeye köle olarak getirilen Müslümanlar dini konularda ve eğitimde geri kalınca Osmanlı Devleti, 1862 yılında İslam âlimi Ebubekir Efendi'yi Güney Afrika topraklarına göndermiştir.[84] Müslümanların eğitimi için gelen ve okullar açan İslam âlimi, toplumun kültürel ve sosyal alanda da gelişimi için çalışmalar yapmıştır.[85] Güney Afrika'daki Müslümanlar Osmanlı Devleti'ni İslam dünyasının lideri olarak gördüğünden Osmanlı Devleti'ne maddi olarak destek olmuşlardır. Osmanlı Devleti diplomatik ilişkilere de önem vermiş ve

[79] "Public Holidays in South Africa".
[80] Kölürbaşı, a.g.e., s.55.
[81] "Culturel Life".
[82] Kölürbaşı, a.g.e., s.55-56.
[83] "Republiek Van Suid-Afrika - Staatskoerant Government Gazatte" 1994.
[84] Selim Argun, "Life and Contribution of Osmanli Scholar, Abu Bakr Effendi, towards Islamic thought and Culturein South Africa", *Unpublished MA Dissertation*, Johannesburg, 2000, s. 15-16.
[85] Serhat Orakçı, "A Historical Analysis of the Emerging Links between the Ottoman Empire and South Africa between 1861-1923", *Unpublished MA Dissertation*, Johannesburg, (2007), s. 35

Johannesburg'da ilk fahri konsolosluğu 1861 yılında açmıştır.[86] Güney Afrikalı Müslümanlar, Kurtuluş Savaşı'nda Türkiye'ye desteklerini sürdürmüşler ve savaşa destek için para yardımında bulunmuşlardır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra kaldırılan hilafet nedeni ile Güney Afrikalı Müslümanların Türkiye'ye ilgisi azalmış, Güney Afrika ile Türkiye ilişkileri kopmaya başlamıştır.[87]

Cumhuriyet döneminde kesintiye uğrayan ilişkiler Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte tekrardan ivme kazanmıştır. 90'lı yılların başında BM başta olmak üzere birçok devlet, uyguladığı ırkçı rejim nedeni ile beyaz hükümet'e (Ulusal Parti) ambargo uygulamış ve ülke ile ilişkilerini kesmişlerdir. Uluslararası arenada yalnızlaşan Güney Afrika, Türkiye ile ilişkilerini olumlu yönde ilerletmek durumunda kalmıştır. Aynı yıllarda Türkiye de tek yönlü dış politikayı bırakmış ve çok yönlü bir dış politikaya yönelmiştir. Ticaret odaklı bir dış politika stratejisi geliştiren Türkiye, Güney Afrika ile ilişkileri düzeltmeye başlamıştır. Güney Afrika Hükümeti, 1991 yılında ikili ticareti geliştirmek amacı ile İstanbul'da Afrika Ticaret Merkezi'ni açmıştır. İkili ilişkiler aynı yılın Ağustos ayında konsolosluk, Ekim ayında ise büyükelçilik düzeyine ulaşmıştır.[88]

1994 yılına kadar iyi süren ilişkiler Mandela'nın serbest kalması ve seçimleri kazanan siyahîlerin yeni hükümet kurması ile yeniden bozulmaya başlamıştır. İki ülke ilişkilerinin bozulma sebeplerinden biri, Türkiye'nin ırkçı Güney Afrika Hükümeti'ne ticari, siyasi ve ekonomik ambargo koymak yerine ilişkileri geliştirmesi olmuştur. Mandela yönetimi bu durumu olumlu karşılamamış ve Ankara'daki Güney Afrika, büyükelçiliğini kapatarak diplomatik ilişkileri askıya almıştır.[89] 1992 yılında Mandela'ya verilmek istenen Atatürk Barış Ödülü'nün reddedilmesi de Türkiye basınında ve kamuoyunda Mandela'ya karşı olumsuz izlenimler bırakmıştır.[90] İlişkilerin olumsuz yönde ilerlemesindeki diğer sebep ise PKK terör örgütü üyelerinin ANC yöneticileri ile bir araya gelerek propaganda yapması olmuştur. Türkiye, terör örgütü PKK'nın ANC ile ilişkilerini güçlü tutması nedeni ile Güney Afrika'yı kırmızı listeye almıştır.[91] Bu olaylar ile iki ülkenin birbirine karşı bakış açısı değişmiştir.

1999 yılında Mandela'dan sonra iktidara gelen Thabo Mbeki ve Türkiye'de 2002 yılında kurulan yeni hükümet, ikili ilişkilerin geliştirilmesi için adımlar atmış ve diplomatik ziyaretler gerçekleştirilmiştir. 2005 yılına kadar kopuk olan Türkiye – Güney Afrika ilişkileri, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Güney Afrika'ya düzenlediği seyahat sonrası olumlu yönde gelişmeye başlamıştır. Yeniden iyileşme kaydeden ticari, siyasi ilişkiler karşılıklı diplomatik ziyaretler ile devam etmiştir.[92] 2000'li yılların sonlarına doğru karşılıklı ziyaretler stratejik anlamda fırsatlar yaratmış ve iki ülke arasında savunma, ticaret, turizm sektörünün gelişmesi için önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda iki ülke arasında; Eğitim, Sanat, Kültür, Bilim, Teknoloji, Gençlik ve Spor Alanında İşbirliği, Çifte Vergilendirilmenin Önlenmesi, Ticari ve Ekonomik İşbirliği, Turizm İşbirliği, Gümrük İşbirliği, Yatırımların Geliştirilmesi ve Korunması, Hava Taşımacılığı antlaşmaları imzalanmıştır.[93] Türkiye ile Güney Afrika arasındaki ticaret yukarıda değinilen antlaşmalar ile pekiştirilse de geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Güney Afrika, Türkiye için hedef Pazar konumuna gelmiştir. 2020 yılı itibari ile Güney Afrika, Türkiye'nin ithalatında 46. sırada, ihracatında 57. sıradadır.[94]

---

[86]Abdurrahim Sıradağ, "Türkiye- Güney Afrika Cumhuriyeti İlişkileri: Tarih, Kimlik ve Değişim" 2015.
[87] Argun, a.g.e., s.61
[88] Tom Weeler, "Turkey and South Africa: Development of Relations 1860-2005", Johannesburg: *South African Institute of International Affairs (SAIIA),* 2005, s. 35.
[89]Muhammed Haron, "South Africa and Turkey in an Era of Globalization: Constructing a Relationship, Crafting a Partnership", *Paper presented at the conference organized by Kirklareli University*, Kırklareli,(2011), s. 1.
[90]Halim Gençoğlu, "Nelson Mandela, Atatürk Barış Ödülü'nü Reddetti Mi?" 2021.
[91]Chris Landsberg, "Nelson Mandela: The Legacy of a Political Luminary', *University of Johannesburg,* (2015), s. 1-3
[92] Sıradağ, a.g.e.
[93] DEİK, a.g.e., s.12.
[94] Ülke Raporu, a.g.e., s.12.

Türkiye'nin son yıllarda bir dış politika aracı olarak kullandığı kamu diplomasisi, özelikle Sahra Altı Afrika'da daha etkili bir aktör olmasını sağlamıştır. Türkiye'nin Güney Afrika'da sergilediği kamu diplomasisi araçları, ikili ilişkileri olumlu yönde etkileyen önemli faktörlerden biridir. Türk sivil toplum kuruluşları eğitim ve kültür alanında önemli etkileşimlerde bulunmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü Vakfı'nın Güney Afrika'da açılan merkezinde ülkedeki vatandaşlara Türkçe öğretilmekte ve Türkiye'nin tanıtımı yapılmaktadır. 2012 yılından itibaren kıtadaki öğrencilere yönelik verilen eğitim bursları da her yıl Güney Afrika'dan onlarca öğrencinin Türkiye'deki okullarda öğrenim görmesine olanak sağlamıştır. Türkiye, ülkeden gelen öğrencilerin aracılığı ile Güney Afrika ilişkilerini dost bir zemine yerleştirmektedir. Türkiye, uyguladığı kamu diplomasisi ile ülkedeki imajını arttırmaya başlamıştır.[95]

KAYNAKÇA

"2019/2020 South Africa Yearbook: History" 2020, <https://www.gcis.gov.za/sites/default/files/docs/resourcecentre/yearbook/Yearbook2020-2-History.pdf>, (1 Kasım 2021).
"About Parliament" <https://www.parliament.gov.za/about-parliament>, (9 Kasım 2021).
"Afrika ve Tarım", <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararas%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/afrika%20ve%20tar%C4%B1m.pdf>, (13 Kasım 2021).
"BRICS Information Portal" <https://infobrics.org/>, (12 Kasım 2021).
"Conservation of South Africa" <https://www.britannica.com/place/South-Africa/Conservation>, (15 Kasım 2021).
"Countries and Regions" <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/south-africa/>, (12 Kasım 2021).
"Culturel Life" <https://www.britannica.com/place/South-Africa/Cultural-life>, (5 Aralık 2021).
"European Union, Trade in goods with South Africa" 2021, <https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_south-africa_en.pdf>, (12 Kasım 2021).
"Freedom Day 2014", <https://www.gov.za/freedom-day-2014>, (5 Aralık 2021).
"Geography and climate" <https://www.gov.za/about-sa/geography-and-climate>, (10 Kasım 2021).
"Güney Afrika Cumhuriyeti Ülke Profili" 2021, <https://ticaret.gov.tr/data/5eecabba13b8763170152e87/GAC%20%C3%BClke%20profili.pdf>, s.11, (12 Kasım 2021).
"Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, Güney Afrika/ Güney Afrika Tarihi" 2020, < https://delphipages.live/tr/cesitli/truth-and-reconciliation-commission-south-africa>, (9 Kasım 2021).
"International Monetary Fund - South Africa", < https://www.imf.org/en/Countries/ZAF>, (14 Kasım 2021).
"Ladysmith Black Mambazo" <https://mambazo.com/home>, (3 Aralık 2021).
"Languages of South Africa" <https://www.britannica.com/place/South-Africa/Languages>, (17 Kasım 2021).
"Minister Patricia de Lille: Sustainable Infrastructure Development Symposium South Africa (SIDSSA) 2021" 2021, < https://www.gov.za/speeches/minister-patricia-de-lille-press-briefing-sustainable-infrastructure-development-symposium>, (10 Aralık 2022).
"Population Division World Population Prospects 2019 – Probabilistic Projections" 2019, <https://population.un.org/wpp/Graphs/Probabilistic/FERT/TOT/710>, (14 Kasım 2021).
"Population Division World Population Prospects 2019" 2019, <https://population.un.org/wpp/Graphs/DemographicProfiles/Line/710>, (14 Kasım 2021).
"Public Holidays in South Africa" <https://www.gov.za/about-sa/public-holidays>, (5 Aralık 2021).
"Relief of South Africa", <https://www.britannica.com/place/South-Africa/Relief>, (10 Kasım 2021).
"Republiek Van Suid-Afrika - Staatskoerant Government Gazatte" 1994, <https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/201409/act36of1994.pdf>, (7 Aralık 2021).
"South Africa - your preferred investment destination" <http://www.investsa.gov.za/>, (12 Kasım 2021).
"South Africa 1" <https://www.sadc.int/member-states/south-africa/>, (10 Kasım 2021).
"South Africa 2" <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/South_Africa>, (13 Kasım 2021).
"South Africa's people", <https://www.gov.za/about-sa/south-africas-people>, (15 Kasım 2021).

[95]Ali Onur Tepeciklioğlu, Betül Aydoğan Ünal ve Elem Eyrice Tepeciklioğlu, "Türkiye'nin Sahra- Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri", *Ege Akademik Bakış*, 18(4), (2018). s.607-608.

"The Presidency Republic of South Africa", <https://www.thepresidency.gov.za/content/about>, (9 Kasım 2021).
"Tonteldoos Country Festival" <https://www.sa-venues.com/events/mpumalanga/tonteldoos-country-festival/>, (3 Aralık 2021).
"Toplum ve Kültür" <http://www.southafrica.org.tr/index.php/tr/guney-afrika/toplum-ve-kultur>, (2 Aralık 2021).
"Urban Settlement". <https://www.britannica.com/place/South-Africa/Urban-settlement>, (15 Kasım 2021).
"Ülke Bülteni / Güney Afrika" 2017, <https://www.deik.org.tr/uploads/guney-afrika-cumhuriyeti-ulke-raporu.pdf>, 18 Kasım 2021).
"Ülkenin Gerçek Renklerine Tanık Olmak İçin Güney Afrika'Daki En İyi Festivaller" <https://tr.travelsafenotsorry.com/4851-15-best-festivals-in-south-africa-for-witnessing-true-colors-of-country>, (5 Aralık 2021).
Abdurrahim Sıradağ, "Türkiye- Güney Afrika Cumhuriyeti İlişkileri: Tarih, Kimlik ve Değişim" 2015, <https://www.orsam.org.tr/tr/turkiye-guney-afrika-cumhuriyeti-iliskileri-tarih-kimlik-ve-degisim/>, (8 Aralık 2021).
Ağaoğlu, Dilay, "İzlerle Dolu Bir Masal Diyarı: Güney Afrika Cumhuriyeti" 2021, <https://www.cnnturk.com/yazarlar/guncel/dilay-agaoglu/izlerle-dolu-bir-masal-diyari-guney-afrika-cumhuriyeti>, (1 Aralık 2021).
Ali Onur Tepeciklioğlu, Betül Aydoğan Ünal ve Elem Eyrice Tepeciklioğlu, "Türkiye'nin Sahra- Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri", Ege Akademik Bakış, 18(4), (2018). ss. 605-618.
Balmford, Andrew. *Wild hope - On the Front Lines of Conservation Success*, Chicago, The University of Chicago Press, 2012.
BBC NEWS, "Fred Brownell: The MAn Who Made South Africa's Flag" 2014, <https://www.bbc.com/news/magazine-27155475>, (1 Kasım 2021).
Berry, Bruce, "Divisions of South Africa (1910-1994)" 2015, <https://www.crwflags.com/fotw/flags/za_old-.html>, (1 Kasım 2021).
Berry, Bruce, "South Africa" 2016, < https://www.crwflags.com/fotw/flags/za.html>, (1 Kasım 2021).
Chris Landsberg, "Nelson Mandela: The Legacy of a Political Luminary', *University of Johannesburg*, (2015).
Cottrell, Robert. *South Africa A State Of Apartheid*, Philadelphia, Chelsea House Publishers, 2005.
Crompton, *Nelson Mandela (Modern Peacemakers)*, New York, Chelsea House An imprint of Infobase Publishing, 2007.
Deniz, Faik. "Değini: On Bir Resmi Dilin Gölgesinde Güney Afrika: Farklılığın Gücü" 2005,<https://bisav.org.tr/Bulten/3/23/degini_on_bir_resmi_dilin_golgesinde_guney_afrika_farkliligin_gucu>, (15 Kasım 2021).
Gençoğlu, Halim. "Güney Afrika'da Ticaret ve Piyasa Ekonomisi" 2019, <https://afam.org.tr/guney-afrikada-ticaret-ve-piyasa-ekonomisi/>, (13 Kasım 2021).
Gençoğlu, Halim. "Nelson Mandela, Atatürk Barış Ödülü'nü Reddetti Mi?" 2021, <https://www.indyturk.com/node/396221/t%C3%BCrki%CC%87yedensesler/nelsonmandela-atat%C3%BCrkbar%C4%B1%C5%9F%C3%B6d%C3%BCl%C3%BCn%C3%BC-reddetti-mi>, (9 Aralık 2021).
Guider, G. Eleanor, "Cry, the Beloved Country" <https://www.britannica.com/topic/Cry-the-Beloved-Country-novel-by-Paton>, (4 Aralık 2021).
Güney Afrika'da Şenlikler ve Eğlenceler – Kutlamalar, Festivaller ve Kültürel Etkinlikler" <https://www.orangesmile.com/gezirehberi/guney-afrika/festivaller-tatiller.htm>, (3 Aralık 2021).
Güney Afrika'nın Doğası – Aktif Dinlenme için Milli Parklar ve Sit Alanları" <https://www.orangesmile.com/gezirehberi/guney-afrika/parklar-doga.htm>, (20 Kasım 2021).
Hermanus Balina Festivali Rehberi", <https://tur.worldtourismgroup.com/guide-hermanus-whale-festival-71888>, (5 Aralık 2021).
Kansu, Adem. "Güney Afrika'da Demokratikleşme Süreci", *Birikim Dergisi*, Sayı 61, 1994, ss.54-73.
Kavak, Gökhan. "Güney Afrika Cumhuriyeti IMF'den Kredi Almayı Reddetti." 2020, < https://www.aa.com.tr/tr/dunya/guney-afrika-cumhuriyeti-imfden-kredi-almayi-reddetti/1805759>, (16 Ocak 2022).
Mandela, Nelson. *Özgür Bir Güney Afrika*, Çev. Ayse Erol, İstanbul, Belge Yayınları, 1986, s. 68-70.
Matt. "Why Does South Africa Have Three Capital Cities" 2020, <https://www.thoughtco.com/why-does-south-africa-have-three-capitals-4071907>, (9 Kasım 2021).
Morris, Michael. *Every Step of the Way The journey to freedom in South Africa*, HSRC Press, 2004.

Muhammed Haron, "South Africa and Turkey in an Era of Globalization: Constructing a Relationship, Crafting a Partnership", *Paper presented at the conference organized by Kırklareli University*, Kırklareli,(2011), s. 1-18.

Orman, Jon. "Language Policy and Nation-Building in Post-Apartheid South Africa", Vienna, Springer. 2008.

Population Division World Population Prospects 2019 – Line Charts", 2019 <https://population.un.org/wpp/Graphs/DemographicProfiles/Line/710>, (14 Kasım 2021).

Ruhi, E. Muhammed. *Güney Afrika'da Irk Ayrımcılığı Politikaları,* İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 36-39

Sarısözen, Serhat, "Güney Afrika'nın Tatil Cenneti: Durban" 2017, <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/serhat-sarisozen/guney-afrikanin-tatil-cenneti-durban-40652008>, (1 Aralık 2021).

Seeking, Jeremy., Nattrass, Nicoli. *Class, Race, and Inequality in South Africa*, London, Yale University Press, 2005.

Selim Argun, "Life and Contribution of Osmanli Scholar, Abu Bakr Effendi, towards Islamic thought and Culturein South Africa", *Unpublished MA Dissertation*, Johannesburg, (2000).

Serhat Orakçı, "A Historical Analysis of the Emerging Links between the Ottoman Empire and South Africa between 1861-1923", *Unpublished MA Dissertation*, Johannesburg, (2007).

Social Enterprise Ecosystem Country Profile SOUTH AFRICA" 2017, s.7. <https://www.innovationpolicyplatform.org/www.innovationpolicyplatform.org/system/files/South%20Africa%20country%20profile_Apr14/index.pdf>, (15 Kasım 2021).

South African Airways, "Brief History" <https://www.flysaa.com/about-us/leading-carrier/about-saa/brief-history>, (19 Kasım 2021).

Thompson, Leonard. *The History of South Africa*, New Hawen, Yale University Press, 2001.

Tom Weeler, "Turkey and South Africa: Development of Relations 1860-2005", Johannesburg: *South African Institute of International Affairs (SAIIA)*, 2005, s. 35.

Transportation and Telecommunications" <https://www.britannica.com/place/South-Africa/Transportation-and-telecommunications>, (18 Kasım 2021).

Urmes, Dietmar. Handbuch der geographischen Namen. Ihre Herkunft, Entwicklung und Bedeutung.Berlin, Verlagshaus Römerweg, 2004

Yalçınkaya, Bilal. "*Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Apartheid Sonrası Güç Ve İktidar Paylaşımı*", (Yayımlanmış Doktora Tezi)**,** İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 2020.

Fotoğraf Kaynakçası

Fotoğraf 1: Magubane, Peter. *A Girl and Her Maid on a 'Europeans Only' Bench* (Fotoğraf, 1956). The Guardian. Erişim 20.04.2022. https://www.theguardian.com/artanddesign/2015/nov/12/peter-magubane-best-photograph-white-girl-black-maid-apartheid-south-africa

Fotoğraf 2: Media Wales Ltd / AAM. *Boycott The Springboks V Glamorgan Cricket Match* (Fotoğraf, 1965). The Guardian. Erişim 20.04.2022. https://www.theguardian.com/world/2014/mar/12/anti-apartheid-movement-online-archive-south-africa

Fotoğraf 3: Nzima, Sam. *Hektor Pieterson and His Sister* (Fotoğraf, 1976). The Herald. Erişim 23.04.2022 https://www.herald.co.zw/sam-nzima-the-eyes-behind-the-camera-during-soweto-uprising/

Fotoğraf 4: Gubb, Louise. *Mandela Visits Hlengiwe School* (Fotoğraf, 1994). Getty Images. Erişim 24.04.2022. https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/johannesburg-south-africa-nelson-mandela-visits-hlengiwe-news-photo/585857170

Fotoğraf 5: Anderson, Tiffanie. *South Africa Womens* (Fotoğraf, 2018). Away to Africa. Erişim 21.04.2022. https://www.awaytoafrica.com/i-met-god/welcome-home/

Fotoğraf 6: Brown, Philip. Tourists and Penguins in South Africa (Fotoğraf, 2020). Getty Images. Erişim 24. 04. 2022. https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/tourists-watching-jackass-penguins-on-boulders-beach-at-news-photo/1193365635?adppopup=true

Fotoğraf 7: Thrasher, Ed. *100 Women of the Year Time Magazines* (Fotoğraf, 2020). Time. Erişim 24.04.2022. https://time.com/5793625/zenzile-miriam-makeba-100-women-of-the-year/

Fotoğraf 8: Karadağ, Murat. *Güney Afrika'da İkinci Yılbaşı Kutlamaları* (Fotoğraf, 2019). Anadolu Ajansı. Erişim 24.04.2022. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/guney-afrikada-ikinci-yilbasi-kutlandi/1354506

Şekil ve Haritalar Kaynakça

Harita 1: 'South Africa World map Globe', < https://www.pngwing.com/en/free-png-nadux>, (19 Haziran 2022).

Şekil 1: Guelailia, Redouane. 'Flag of South Africa: Historical Evolution (with the national anthem of South Africa)' 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=7cqPUPQRRKY>, (19 Haziran 2022).

GÜNEY SUDAN

Melike ACAR *

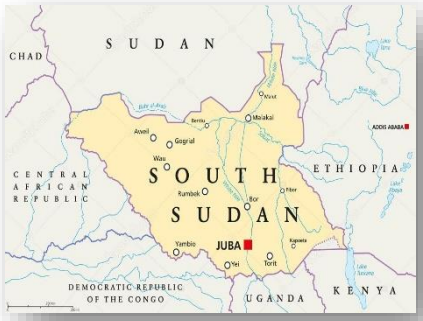

Fotoğraf 1: Güney Sudan Haritası

Fotoğraf 2: Güney Sudan Bayrağı

ÜLKE KÜNYESİ

Resmi Adı: Güney Sudan Cumhuriyeti

Başkent: Juba

Nüfus: 14.590.000 (2022, IMF tahmini)

Yüzölçümü: 644.330 km^2

Yönetim Şekli: Başkanlık Sistemi/Cumhuriyet

Resmi Dil/Diller: İngilizce

Konuşulan Dil/Diller: İngilizce, Juba Arapçası, diğer yerel diller

Etnik Gruplar: Dinka (%36), Nuer (%16), Diğer (%48) (200'den fazla kabile)

Bulunduğu Bölge: Doğu Afrika

Para Birimi: Güney Sudan Poundu (SSP)

Kuruluş Tarihi: 9 Temmuz 2011

Bağımsızlık Tarihi: 9 Temmuz 2011 (Sudan'dan ayrılış)

Mesai Saatleri: Pazartesi – Cuma, 09:00 - 17:00

Tatil Günleri: 1 Ocak (Yeni Yıl), 9 Ocak (Kapsamlı Barış Anlaşması Günü), 4 Nisan (Paskalya), 1 Mayıs (İşçi Günü), 2-6 Mayıs (Ramazan Bayramı), 16 Mayıs (SPLA Günü), 9 Temmuz (Bağımsızlık Günü), 19-23 Temmuz (Kurban Bayramı), 30 Temmuz (Şehitler Günü), 5 Aralık (Anayasa Yıldönümü), 25-26 Aralık (Noel).

* Yüksek Lisans Mezunu, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, melikeacar191@gmail.com, Antalya/TÜRKİYE, ORCID ID: 0000-0003-2694-8134.

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Güney Sudan'ın resmi ismi Güney Sudan Cumhuriyeti'dir. Güney Sudan bayrağı altı renkten oluşmaktadır. Siyah, ülke halkının Afrikalı soyunu ve topraklarının "siyahların ülkesi" anlamına gelen Arapça "bilad al-sudan" ifadesini hatırlatmaktadır. Beyaz ise herkes için barış ve iyi niyetin sembolüdür. Kırmızı renk, yüzyıllarca verilen mücadele esnasında dökülen kanı ve fedakârlığı temsil ederken yeşil renk, ülkenin sahip olduğu doğal kaynakları sembolize etmektedir. Bayrakta bulunan mavi üçgen Nil Nehrini, bu üçgenin ortasında yer alan sarı yıldız ise umut, kararlılık ve birliğin sembolüdür. [1]

2. TARİH

Güney Sudan, 2005 yılında imzalanan Kapsamlı Barış Anlaşması uyarınca 9 Ocak 2011 tarihinde gerçekleştirilen referandumun neticesinde 9 Temmuz 2011'de bağımsızlığını kazanmıştır. Böylelikle dünyanın en genç ülkesi sıfatını almıştır. Fakat bu genç ülkenin bulunduğu coğrafya oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Zira ülkenin en kalabalık nüfusa sahip etnik grupları olan Dinka ve Nuerlerin epey eski bir dönemde Batı Afrika'dan buraya göç ettikleri iddia edilmektedir. Ayrıca, bölgede yürütülen arkeolojik çalışmalardan elde edilen sonuçlar MÖ 3000'li yıllardan beri Güney Sudan'ın tarımsal faaliyetler yapılan bir coğrafya olduğunu göstermektedir.[2]

Güney Sudan'da uzun yıllar Hıristiyanlık hüküm sürmüş ve İslamiyet bu bölgede yayılmamıştır.[3] 1505-1821 yılları arasında ise Sudan'da varlığını sürdüren Müslüman Func Devleti güneyde de etkili olmuştur. Ancak bu dönemde Osmanlı'nın etkisi de söz konusudur. 1821 yılına gelindiğinde Mısır Hidivi Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Func Devleti'ne son vererek bölgeyi hâkimiyeti altına almıştır. Takip eden dönemde yönetim zafiyetlerinin ortaya çıktığı bölge, bir süre kendini mehdi ilan eden Muhammed Ahmed tarafından kontrol edilmiştir.[4] Mehdi ordusunun 1898'deki Omdurman Savaşı'nda yenilgisinin ardından kuzey Sudan, yeni İngiliz idaresindeki Mısır'ın yönetimine girmiştir. Güney Sudan bu rejimi reddederek bağımsızlığı için savaşmaya devam etmiş olsa da bir süre sonra kuzeyin yönetimi altına girmiştir.[5] İngilizler, güney bölgesinin bir kısmını Uganda'ya bir kısmını da Demokratik Kongo Cumhuriyeti topraklarına dâhil etmek istese de 1947'de gerçekleşen Rajaf Konferansı sonucunda bu topraklar, Sudan'ın bir parçası olmaya devam etmiştir.[6] Sudan'ın bağımsızlığını kazandığı 1956 yılına kadar da bölge, Anglo-Mısır yönetimince idare edilmiştir.

1899-1955 yılları arasında Sudan'ın İngiltere yönetimine girmesiyle ülkenin kuzeyi ile güneyi arasındaki farklılık ve ayrışmalar derinleşmiştir.[7] Bu dönemde Sudan modernize edilmeye çalışılmış ancak güney bölgesinin üç eyaleti olan Yukarı Nil, Ekvator ve Bahr al-Gazel, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna dek ilgi görmemiştir.[8] Arapları ülkenin güneyindeki

---

[1] İNSAMER, "Ülke Profili: Güney Sudan", 2020.
[2] A.g.e
[3] Ensar Muslu, "Devlet Tanımada Uluslararası Hukuka Uygunluk: Güney Sudan, Filistin ve DEAŞ", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, Haziran 2018, s.96.
[4] İNSAMER, a.g.e.
[5] Muslu, a.g.e., s.96.
[6] Serhat Orakçı, "Güney Sudan Kriz Raporu", 22.Şubat 2017.
[7] Mürsel Bayram, "İsrail-Güney Sudan İlişkilerinin Siyasal Ekolojisi", AEUİİBFD, 1/1, (Aralık 2017), s.67.
[8] Soyalp Tamçelik ve Gürkan Pamukçu, "Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Kavramı ve Güney Sudan'ın Bağımsızlığı", Küresel Politikada Yükselen Afrika, Ed: Soyalp Tamçelik, Ankara: Gazi Kitabevi, Kasım 2014, s.104.

yönetim, ticaret ve yerleşimden uzak tutan bir politika benimseyen İngilizler, Güney Sudan'ı diğer Batı Afrika sömürgeleriyle, kuzey kesimi ise Mısır ile benzer şekilde yönetmişlerdir.[9] Güney, 1900'lerin başında "kapalı bölge" ilan edilerek Müslümanların bölgeye girmeleri zorlaştırılmış; güneylilerin Arapça konuşmaları ve Müslümanlara benzer şekilde giyinmeleri yasaklanmıştır.[10] İngilizcenin teşvik edildiği bu dönemde bölgede misyonerlik faaliyetleri de gelişim göstermiştir. Yönetim ve muamele açısından iki bölgenin farklı tutulması, Kuzey elitinin Arap-İslam milliyetçiliğine karşı "Hıristiyanlık, İngilizce ve güneyli bir toprak varlığı" kavramları etrafında şekillenen bir "güney" kimliğinin önünü açmıştır.[11] Dolayısıyla Sudan egemen bir devlet olarak bağımsızlığını kazandığı dönemde, ülkenin kuzeyi ve güneyi arasında bir denge ve uyum problemi bulunmaktadır.

1 Ocak 1956'da Sudan'daki sömürge yönetimi sona ermiş ve ülke bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak bu tarihten itibaren Sudan, kuzey ve güney arasındaki şiddetli çatışmalara sahne olmuştur. O dönemde henüz güneyin bağımsızlığına yönelik çok fazla eğilim yoktur ve talepler güneyin dini ve kültürel bütünlüğüne saygı gösterecek bir federalizm yönündedir.[12] Bahsi geçen çatışmalar otonomi talep eden güneyliler ile kuzeydeki merkezî hükümet arasında gerçekleşmiş ve ülke iki kez iç savaşı deneyimlemiştir. Bunlardan ilki, Sudan'ın henüz İngiltere sömürgesi altında olduğu 1955 yılında ülkenin güneyinde ortaya çıkan ayrılıkçı isyan hareketine dayandırılmaktadır.[13]

Güneyli siyasi gruplar bir araya gelerek ilkin Sudan Afrika Ulusal Birliği'ni (SANU) kurmuşlardır. Bu hareket daha sonra, Sudan Halk Kurtuluş Hareketi'nin öncüsü sayılan Anya Nya adındaki gerilla yapılanmasına dönüşmüştür.[14] Bunun yanı sıra, bağımsızlık sonrası süreçte General İbrahim Abud yönetiminin Güney Sudanlıların siyasal katılım ve temsili konularında uyguladığı yanlış politikalar da iç savaşı tetikleyici rol oynamıştır. Bu nedenle iç savaş, Abud'un Ekim 1964'te Hartum'daki askeri diktatörlüğünün devrilmesinin ana nedeni olarak gösterilmektedir.[15]

On yedi yıl süren iç savaşta yarım milyon insan hayatını kaybetmiştir. Ayrılıkçı gerilla faaliyetleri dışarıdan da destek bulmuştur.[16] Anya-Nya güçleri Joseph Lagu'nun genel komutası altında birleşmiş ve nihayetinde barış müzakerelerini yürütecek olan Güney Sudan Kurtuluş Hareketi (SSLM) kurulmuştur.[17] Sudan lideri Cafer Muhammed Numeyri ile Güney'in temsilcisi olan Joseph Lagu'nun görüşmeleri neticesinde 1972'de Addis Ababa Antlaşması imzalanmıştır. Güney Sudan'da bölgesel bir hükümet kurulmasını öngören anlaşma iç savaşa son vermiş ve on yıldan fazla süreyle yürürlükte kalmıştır.[18] Ancak bu süreçte meydana gelen bazı siyasi gelişmeler neticesinde ülke ikinci kez iç savaşa sürüklenmiştir.

1978 yılından itibaren yaşanan siyasi gerginlikler, 1983'te Sudan devlet başkanı Numeyri'nin Güney Bölgesel Hükümeti'ni feshetmesi, Addis Ababa Anlaşması'nı ihlal ederek

---

[9] David N. Mayo, "The British Southern Policy in Sudan: An Inquiry into the Closed District Ordinances (1914-1946)", Northeast African Studies, 1/2-3, (1994), s.166. ; Tamçelik ve Pamukçu, a.g.m., s.104.
[10] Subhi Adam, "Güney Sudan'da Barış Arayışları ve Geleceği", 10 Temmuz 2018.
[11] Pinaud, Clémence, "War and Genocide in South Sudan", Ithaca, London: Cornell University Press, 2021, s.19.
[12] Pinaud, a.g.e., s.24.
[13] Nasrettin Güneş, "Sudan'ın İç Savaş Çıkmazı: Güney Sudan Sorunu Ve Bağımsızlık Süreci", 20 Mart 2017.
[14] Tuğrul Oğuzhan Yılmaz, "Güney Sudan'da İç Savaş ve Barış Süreci", 13 Kasım 2018.
[15] Wellington Gadzikwa, "Ahistorical Rhetoric: Oil, Ethnicity and Genocide in South Sudan", Journal of Literary Studies, 37/2, (2021), s.19.
[16] Orakçı, a.g.e.
[17] Thiong, Daniel Akech,"The Politics of Fear in South Sudan: Generating Caos Creating Conflict", London: ZED, 2021, s.2
[18] Tamçelik ve Pamukçu, a.g.m., s.107.

bölgeyi üç eyalete bölmesi, ülkede şeriatın ilan edilmesi gibi gelişmeler neticesinde eski Anya Nya güçleri protesto için ayaklanmıştır. Böylelikle 1983'ten 2005'e kadar ikinci iç savaşı sürdürecek olan SPLM/A doğmuştur.[19] İç savaşın ortaya çıkışında, sayılan gelişmelere ilaveten güney bölgesinde Amerikan şirketi Chevron'un yaptığı petrol keşiflerinin önemi de göz önünde bulundurulmalıdır.[20]

John Garang liderliğindeki SPLM/A'nın güvenlik güçlerine saldırmasıyla birlikte iç savaş başlamış ve bu süreçte merkezi hükümetin uzlaşma talepleri reddedilmiştir. Bu durum, Güney Sudan'daki siyasi hareketler arasında bölünmelere sebep olmuştur.[21] Ayrıca 1982'den itibaren Güney Sudan'ın siyaseti etnik gruplar arasındaki rekabetle karakterize edilmiştir.[22] 1991 yılında SPLA içinde Garang'ın liderliği sorgulanır hale gelmiş, Riek Machar, Gordon Kong ve Lam Akol'un önderliğinde SPLA-Nasır adında yeni bir yapı doğmuştur. Nuer ve Shilluk etnik gruplarının olduğu bölgelerde destek bulan bu yeni oluşum, SPLA güçleri ile şiddetli çatışmalara girmiştir. Aynı yıl Bor'da Dinka etnik grubundan iki bin sivilin Nuer Beyaz Ordusu tarafından katledilmesiyle, ülkenin iki büyük etnik grubu olan Dinka ve Nuer arasında hâlihazırda var olan gerilim daha da artmıştır. Bu dönemde SPLA güçlerinden, SPLA-Nasır oluşumuna katılımlar olmuştur ve hareket SPLA-United ismini almıştır.[23] Tüm bu gelişmelere rağmen John Garang, hareket içindeki konumunu muhafaza etmiştir.

Garang, birleşik bir Sudan ve buna bağlı özerk bir Güney Sudan fikrinin savunuculuğunu yapmıştır.[24] 1990'lı yıllarda Darfur ve Güney Sudan meseleleri nedeniyle Sudan'ın üzerindeki uluslararası baskıların arttığı bir dönemde Garang, Güney Sudan'ın self-determinasyon hakkını gündeme getirmiştir. Bu süreçte SPLM yeniden organize olarak Güney Sudan için idari bir altyapı oluşturmaya başlarken, paramiliter güçler de hükümetle çatışmaya girmiştir.

Çatışmalar devam ederken SPLM ve hükümet hem açıktan hem de gizli müzakereler yürütmüştür. Uluslararası ve bölgesel aktörlerin de etkisiyle 20 Temmuz 2002'de Hartum'da Güney Sudan'ın self-determinasyon hakkını tanıyan ve bağımsızlık yolundaki en önemli adımlardan birisi olan *Machakos Protokolü* imzalanmıştır. Ardından Kenya'da yaklaşık üç yıl süren zorlu bir müzakere süreci sonunda Sudan Cumhuriyeti ile SPLM/A arasında 9 Ocak 2005 tarihinde *Kapsamlı Barış Anlaşması* imzalanmıştır. Bu anlaşma Güney Sudan halkına self-determinasyon hakkını tanımış ve 1983'ten beri devam eden iç savaşı sona erdirmiştir.[25] Yirmi yıldan uzun süren bu iç savaşın bilançosu ise üç milyona yakın insanın ölümü, beş milyon insanın yerinden edilmesi ve çeşitli insani krizlerdir.[26]

Anlaşmayla birlikte altı yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüştür. Bu dönemde SPLM/A lideri Garang, Ömer el-Beşir tarafından Sudan Cumhurbaşkanlığı birinci yardımcılığı görevine getirilmiştir. Ancak Garang'ın altı ay sonra bir helikopter kazasında şüpheli şekilde hayatını kaybetmesinin ardından yerine bağımsızlık taraftarı olan Salva Kiir Mayardit geçmiştir. Böylece zorlu altı yılın ardından 9 Ocak 2011'de bağımsızlık için referanduma gidilmiştir. Yapılan referandumda halkın %98.8'i Güney Sudan'ın bağımsız bir devlet olması yönünde

[19] Thiong, a.g.e., s.3
[20] Orakçı, a.g.e.
[21] Yılmaz, a.g.m.
[22] Thiong, a.g.e., s.2.
[23] Orakçı, a.g.e.
[24] Muslu, a.g.e., s.97.
[25] Fatma Taşdemir ve Adem Özer, "Uluslararası Hukuk Perspektifinden Self-Determinasyon ve Ayrılma", Ankara: Hukuk Yayınları, Ekim 2017, s.170.
[26] Gadzikwa, a.g.m., s.19

oy kullanmıştır. Referandumun neticesinde Güney Sudan, 9 Temmuz 2011'de bağımsızlığını ilan ederek Afrika'nın 54. Birleşmiş Milletler'in 193. devleti olmuştur. Güney Sudan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet ise Sudan olmuştur.[27]

Referanduma katılımın ve bağımsızlık yönünde kullanılan oyların bu kadar yüksek olmasının nedeni bölgecilik (kuzeye karşı güney), ırk (Araplara karşı Afrikalılar) ve din (Müslüman'a karşı Hıristiyan) temaları etrafında şekillenen kuzey ile güney arasındaki farklılıklar ve sorunlu ilişkilerdir. Ancak, kuzey ve güney arasındaki bu sorun alanlarına odaklanılması, Güney Sudan'ın kendi içindeki tarihi gerilim ve problemlerin göz ardı edilmesine neden olmuştur.[28]

Sudan ile siyasi ve ekonomik anlamda uzun bir karşılıklı bağımlılık tarihini paylaşan Güney Sudan'ın bağımsızlığı, aniden pek çok şeyi değiştirmiştir. İki ülke arasındaki güvenlik düzenlemeleri, sınır hattı, bir ülkenin diğerinde ikamet eden vatandaşlarının durumu ve doğal kaynakların kullanımı gibi bir dizi sorun ortaya çıkmıştır.[29] Ayrıca çıkardığı petrolü işlemek için rafinerisi olmayan ve denize çıkışı bulunmayan Güney Sudan'ın, en önemli gelir kaynağı olan petrol ihracı konusunda Sudan'a bağımlılığı devam etmiştir. Ülke içinde altyapı, eğitim, sağlık gibi meselelere, iç savaş sonrası evlerine dönecek olan mültecilerin de eklenmesiyle Güney Sudan içinden çıkılması güç bir tablo ile karşı karşıya kalmıştır. İç siyasette tek etkin güç olan SPLM ve bunun getirmiş olduğu siyasetin militarizasyonu sorunu, SPLA içindeki tarihsel bölünmeler, farklı nedenlerle tekrarlayan silahlı çatışmalar ve kabileler arasındaki sorunlar ulusal entegrasyonu zorlaştırmıştır.[30]

SPLM'nin bölünmesi ve başkan Salva Kiir Mayardit ile yardımcısı Riek Machar arasında yaşanan güç mücadelesi 2013 yılında hükümet ile muhalefet güçleri arasında çatışmalar çıkmasına neden olmuştur. Bu çatışmalar, her ne kadar parti içi anlaşmazlık gibi görünse de Mayardit'in mensup olduğu Dinka kabilesi ile Machar'ın mensup olduğu Nuer kabilesi arasında kutuplaşmaya neden olmuştur. Kısa sürede ülke geneline yayılan iç savaş, kuzeydeki petrol bölgelerinde yoğunlaşmıştır.[31]

Çatışmalara son verme amacıyla taraflar arasında Ağustos 2015'te bir barış anlaşması imzalanmış, fakat ülkedeki çatışmalar ve istikrarsızlık hali son bulmamıştır. Temmuz 2016'da cumhurbaşkanı Salva Kiir Mayardit ile muhalif kanadı temsil eden cumhurbaşkanı birinci yardımcısı Riek Machar'a bağlı gruplar arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Bu duruma son vermek için Hükümetler arası Kalkınma Otoritesi'nin (IGAD) çabalarıyla Addis Ababa'da müzakereler gerçekleştirilmiştir. 21 Aralık 2017'de barış anlaşması imzalanmış, ancak yeterli sonuç alınamamıştır. 5 Şubat 2018'de Sudan himayesinde yeniden bir araya gelen taraflar uzlaştırılmaya çalışılmıştır. Müzakerelerin neticesinde 2018 yazında *Hartum Deklarasyonu*, akabinde ise Addis Ababa'da 12 Eylül 2018 tarihli *Güney Sudan Cumhuriyeti'ndeki Çatışmanın Çözümüne İlişkin Yeniden Canlandırılmış Anlaşma (R-ARCSS)* imzalanmıştır.[32] Bu anlaşmalar dizisiyle çatışmaların sona erdirilmesi, ülkede barış ve güven ortamının tesisi ve bunun kalıcı hale getirilmesi hedeflenmiştir. Anlaşma hükümleri uyarınca Güney Sudan'da tüm siyasi

[27] BBC Türkçe ,"Güney Sudan Dünyanın 193. Ülkesi Oldu", 9 Temmuz 2011.
[28] BTI Transformation Index, South Sudan Country Report 2022.
[29] Samson S. Wassara,"South Sudan: State Sovereignty Challenged at İnfancy", Journal of Eastern African Studies, 9/4 (2015), s.640.
[30] Wassara, a.g.m., s.642-643.
[31] Osman Kağan Yücel, "Güney Sudan'da İdari Sistem Değişikliği ve Vali Atamaları", 12 Temmuz 2020.
[32] T.C. Dış İşleri Bakanlığı, "Güney Sudan'ın Siyasi Görünümü" ; Yücel, a.g.m.

eğilimleri kapsayan ve üç yıl sürecek olan bir geçiş dönemi hükümeti oluşturulması, ardında da seçimlere gidilmesi öngörülmüştür.[33] Bu doğrultuda 22 Şubat 2020'de Ulusal Birlik Geçiş Hükümeti kurulmuştur. Cumhurbaşkanı Salva Kiir Mayardit, Riek Machar'ı cumhurbaşkanı yardımcılığı görevine iade etmiştir.

Bu çatışma döneminde çok sayıda can kaybı olmuş ve iki milyondan fazla insan yerinden edilmiştir. Uzun süren savaş ve çatışma hali ülkenin başta sağlık alanında olmak üzere altyapı tesislerini tahrip etmiş ve halkın sosyal hizmetlere erişimini engellemiştir. Bu nedenle Güney Sudanlılar gıda krizi gibi temel insani ihtiyaçlarından kaynaklanan sorunlarla karşı karşıyadır.

3. SİYASİ YAPI

Güney Sudan bağımsızlığın öncesinde, Sudan'a bağlı özerk bir bölge olarak yerel hükümet tarafından yönetilmiştir. Bağımsızlığın ardından ise ülke, anayasasında belirtildiği üzere başkanlık tipi cumhuriyet ile yönetilmektedir. Yönetimde, iç savaş sonrasında yapılan barış anlaşmaları uyarınca 2020'de kurulan Ulusal Birlik Geçiş Hükümeti bulunmaktadır. Ülkenin devlet başkanlığını, bağımsızlığın ilan edildiği tarihten beri Salva Kiir Mayardit yürütmektedir.

Güney Sudan'da devlet başkanı, aynı zamanda hükümetin ve yürütme organının da başıdır. Devletin yasama organını ise yapısı bağımsızlığın ilanından itibaren birçok kez değiştirilmiş olan çift kanatlı meclis oluşturmaktadır. Bağımsızlıktan sonra Ağustos 2011'de oluşturulan Devlet Konseyi'nde elli sandalye bulunmaktadır. Daha önce dört yüz sandalyeden oluşan Geçici Ulusal Yasama Meclisi ise geçiş hükümetinin kurulması ile beş yüz elli sandalyeye yükseltilmiştir.[34] Bunun üç yüz otuz ikisi Mayardit'in grubuna, yüz yirmi sekizi Machar liderliğindeki muhaliflere, ellisi Sava Grubuna, geriye kalan kırk sandalye de diğer parti ve gruplara aittir.

Güney Sudan'daki en etkili siyasi oluşumlar, bağımsızlık sürecinin motor gücü olan SPLM ve SPLM'den doğan muhalif fraksiyondur (SPLM/IO). Geçiş döneminin başında SPLM, isyancı hareket kimliğinden sıyrılarak demokratik ilkelerle desteklenen bir siyasi parti olduğunu iddia etmiştir. Ancak, SPLA bünyesindeki generaller SPLM'nin lider kadrosunda yer almaktadır. Ayrıca hükümetin yürütme organında da ordunun etkisi söz konusudur.[35]

Güney Sudan'da seçimlerin dört yılda bir yapılması öngörülmüştür. Ancak 2015 yılında yapılması planlanan seçimler önce 2018 yılına, ardından 2021 yılına ertelenmiştir. Bugün hala seçimler yoluyla halk tarafından verilen yetkiyle değil, iç savaşta savaşan partilerden oluşan geçiş hükümetinin idaresindeki Güney Sudan'ın 2023 yılında seçime gidilmesi beklenirken;[36] Salva Kiir ve Reick Machar'ın anlaşmaları sonucunda geçiş süresi iki yıl daha uzatılarak seçimlerin Aralık 2024'te yapılacağına karar verilmiştir.[37]

4. COĞRAFYA

Doğu Afrika bölgesinde bulunan Güney Sudan'ın doğusunda Etiyopya, batısında Orta Afrika Cumhuriyeti, kuzeyinde Sudan, güneyinde ise Kenya, Uganda ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti bulunmaktadır.

---

[33] T. C. Dış İşleri Bakanlığı, "Güney Sudan'ın Siyasi Görünümü".
[34] İNSAMER, a.g.e.
[35] BTI Transformation Index, "South Sudan Country Report 2022".
[36] Benjamin Takpiny, "South Sudanese Cast Doubt on Country's Elections in 2023", 26.01.2022.
[37] Independent, "South Sudan again delays its 1st election, until late 2024", 04 August 2022.

Güney Sudan denize çıkışı olmayan bir kara ülkesidir. Bununla birlikte Yukarı Nil havzasında yer alan ülke, su kaynakları açısından zengindir. Etiyopya'dan doğan Mavi Nil ve Uganda'dan doğan Beyaz Nil Güney Sudan topraklarından geçmektedir.[38] Güney Sudan, geniş bataklıklara, ova ve platolara sahiptir. Ülkenin en yüksek noktası ise ile Uganda sınırında bulunan Kinyeti'dir.

Harita 1: Güney Sudan ve Komşuları

Güney Sudan tropikal iklim kuşağında yer almaktadır ve bu sayede oldukça zengin ve çeşitli bir bitki örtüsüne sahiptir. Yağışların daha çok Mayıs ve Ekim ayları arasında görüldüğü ülkede sıcaklıklar, 20 ila 37 derece arasında değişmektedir. En sıcak ay Mart, en soğuk ay ise Temmuz'dur.[39]

5. İDARİ YAPI

Güney Sudan, bağımsızlığın ilk yıllarında üç idari bölge (Bahr el-Gazal, Ekvator, Yukarı Nil) ve on eyaletten oluşmaktaydı. Ancak Aralık 2015'te cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan bir kararname ile ülke yirmi sekiz eyalete ayrılmıştır. Muhalefetin tüm eleştirilerine rağmen 2018'deki düzenlemelerle eyalet sayısı otuz ikiye yükseltilmiştir. İktidar ve muhalefetin uzlaşmasıyla 2020 yılındaki son düzenlemelerle birlikte ülke on eyalete ayrılmıştır. Bununla birlikte Jonglei eyaletinin güneydoğusundaki Pibor ve Unity eyaletinin kuzeyinde yer alan Ruweng bölgeleri farklı idari statüde değerlendirilmektedir.[40] Petrol bölgesi olan Abyei'nin yönetimi meselesi ise tartışmalı olduğu için bağımsızlık referandumu sırasında çözüme kavuşturulamamıştır. Günümüzde Sudan ile Güney Sudan'ın ortak yönetimi altında özel bir idari bölge statüsündedir.

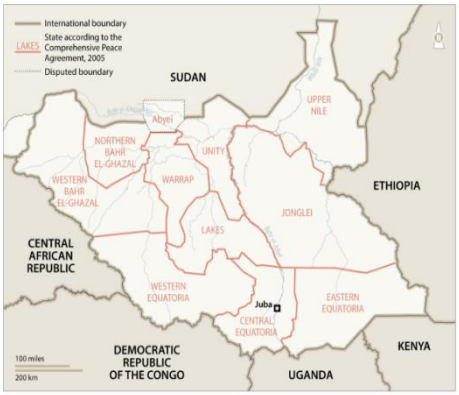

Harita 2: Güney Sudan'ın Eyaletleri

6. EKONOMİ

Güney Sudan, bağımsızlığın ardından tecrübe ettiği çatışma ve iç savaş sürecinin getirdiği istikrarsız ortam nedeniyle ekonomik anlamda az gelişmiş ve kırılgan ülkeler arasında sayılmaktadır. IMF'nin 2022 tahmini verilerine göre ülkede Gayrı Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) 5,730 milyon dolar, kişi başına düşen GSYİH ise 393 dolardır.[41]

Güney Sudan ekonomisi büyük oranda doğal kaynakların ihracına dayanmaktadır. İhraç edilen ürünlerin başında ise petrol gelmektedir. Alüminyum, demir, altın, mermer ve dolomit taşı gibi madenler de Güney Sudan'daki önemli yeraltı kaynaklarıdır. Doğal kaynak ihracının yanı sıra ülke, sahip olduğu verimli araziler sayesinde tarım sektörünün gelişimi açısından potansiyel sahibidir. Ülkede sorgum, mısır, pirinç, fıstık, patates ve kahve gibi ürünler yetiştirilebilmektedir.[42]

---

[38] Bayram, a.g.e., s.73.
[39] T.C. Ticaret Bakanlığı, "Güney Sudan Ülke Profili", 2022.
[40] Yücel, a.g.m.
[41] T.C. Ticaret Bakanlığı,"Güney Sudan",2022.
[42] T.C. Ticaret Bakanlığı,"Güney Sudan Ülke Profili".

Ülke GSYİH'nin %70'ini petrol, %10'unu tarım, %7'sini imalat, %6,1'ini hizmet sektörü ve geri kalanını ise diğer sektörel faaliyetleri oluşturmaktadır. "Gelir vergisindeki artış, yüksek enflasyon, iç savaşın uzantısı çatışmalar, petrol üretiminde yaşanan kesintiler, petrol fiyatlarındaki düşüş ve zayıf tarımsal üretim GSYİH'daki düşüşlerde etkili olmaktadır."[43] 2013 itibariyle başlayan çatışmaların özellikle petrol bölgelerinde yoğunlaşması ve üretim yapılamaması ülke ekonomisini büyük ölçüde zarara uğratmış, 2018 yılının Mart ayında ülkede ekonomik iflas ilan edilmiştir.

2019 yılına gelindiğinde çatışmaların azalması, petrol üretiminin yeniden başlaması ve petrol fiyatlarındaki artış ile birlikte ekonomide umut vaat eden olumlu gelişmeler görülmüştür. Fakat 2020'de ülkenin maruz kaldığı çekirge istilaları, seller ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını nedeniyle gelişmeler menfi yönde seyretmiştir. Çekirge istilası ve seller ülke nüfusunun yaklaşık %80'inin geçim kaynağı olan tarıma büyük darbe vururken, salgın nedeniyle de hizmet sektörü zarar görmüştür.[44] Dünya Bankası tahminlerine göre, bu gelişmeler neticesinde Güney Sudan ekonomisi 2020/21 mali yılında yaklaşık %5,4 oranında küçülmüştür.[45] Yüksek enflasyon oranları ile mücadele eden ülkede, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tahminlerine göre, genç işsizlik oranı %21 dolaylarındadır.[46] Halkın büyük bir kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamakta ve insani yardıma ihtiyaç duymaktadır.

Güney Sudan, doğal güzellikleri, zengin biyolojik çeşitliliği ve milli parkları ile turizm sektörünün gelişimine elverişli bir ülkedir. Ayrıca bölgede barış ve huzurun tesisi hâlinde, yer altı madenleri, verimli toprakları, zengin su kaynakları ve genç iş gücü ile Güney Sudan diğer pek çok Afrika ülkesi gibi hızla kalkınabilecek bir potansiyele sahiptir.

7. SOSYAL YAPI

Güney Sudan; etnisite, dil ve din açılarından homojenlikten oldukça uzak bir ülkedir. Bu durum ülke için bir zenginlik olsa da gruplar arasındaki hassas dengeler, sıklıkla çatışmaların yaşanmasına da neden olmaktadır.

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Güney Sudan nüfusu, on yıllar süren iç savaş ve çatışmalar nedeniyle epey zarar görmüştür. Birçok kişi hayatını kaybetmiş, milyonlarca insan yerinden olmuş ve mülteci konumuna düşmüştür.

Ülke, yaklaşık olarak 14 milyonun üzerinde nüfusa sahiptir. Büyük bir kısmı kırsalda bulunan nüfus, Nil Nehri'nin kolları boyunca yoğunlaşmaktadır. Bunda, ülke nüfusunun büyük bir bölümünün tarımla geçimini sağlıyor olması ve kurak geçen dönemlerde suya erişimin kolay sağlanabilmesi gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Güney Sudan nüfusunun yarısından fazlası 30 yaşın altındaki bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla ülkenin nüfusu gençtir. Bu durum taşıdığı iş gücü potansiyeli açısından önemlidir.[47]

---

[43] T.C. Ticaret Bakanlığı,"Güney Sudan Ülke Profili".
[44] African Development Bank Group, "South Sudan Economic Outlook", 2022.
[45] The World Bank, "The World Bank in South Sudan: Overview", April 2022.
[46] The World Bank, "Unemployment, Youth Total (%of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate)-South Sudan", June 2022.
[47] The Editors of Encyclopaedia Britannica, "South Sudan", 2022.

7.2. Dil

Güney Sudan'ın resmi dili İngilizcedir. Bununla birlikte ülkede Juba Arapçası da yaygındır. Ayrıca ülkede pek çok yerel dil de konuşulmaktadır.

7.3. Etnik Yapı

Çok sayıda çeşitli etnik gruba ev sahipliği yapan Güney Sudan bu konuda renkli bir görünüme sahiptir. Ortalama iki yüz farklı etnik grubun bulunduğu ülkede en büyük etnik grup Dinka'dır ve nüfusun neredeyse %36'lık bir kesimini oluşturmaktadır. İkinci büyük etnik grup yaklaşık %16'lık bir oranla Nuer'dir. Geriye kalan %48'lik dilimde ise Zande, Shilluk, Anywa ve diğer etnik gruplar yer almaktadır.[48] Güney Sudan'da Afrika kökenli etnik grupların yanı sıra az miktarda Arap nüfusu da bulunmaktadır.

7.4. Din

Güney Sudan halkının çoğunluğunu, Katolik ve Anglikan cemaatleriyle Hıristiyanlar oluşturmaktadır. Nüfusun yaklaşık %60'ının inancını teşkil eden Hıristiyanlık, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan misyonerlik faaliyetleriyle bölgede iyice yerleşmiştir. Güney Sudan'daki ikinci büyük din dini grup ise nüfusun yaklaşık %30'undan fazlasını oluşturan Animistlerdir. Animistler, dini inancın bazı ortak unsurlarını paylaşsalar da, her etnik grubun kendi yerel dini vardır.[49] Bunların yanı sıra ülkede özellikle kuzeyde Müslüman azınlıklar bulunmaktadır.[50]

8. ULAŞIM VE TURİZM

Güney Sudan'da ulaşım sistemi, karayolu, demiryolu, nehir ve hava taşımacılığı olmak üzere dört şekilde sağlanmaktadır. Özellikle Beyaz Nil ve kolları, önemli ulaşım bağlantılarıdır. Ülkenin tüm eyaletlerinde havaalanı bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise başkent Juba'daki Uluslararası Havalimanı'dır. Malakal, Rumbek ve Wau'da bulunan havaalanları da yoğun kullanılan ulaşım ağlarındandır.

Genel çerçevede değerlendirilecek olursa Güney Sudan'ın ulaşım ağı az gelişmiş durumdadır. Ülkenin geçirmiş olduğu çatışma ve savaş dönemleri nedeniyle telekomünikasyon da dâhil olmak üzere ulaşım alt yapısı fazlasıyla zarar görmüştür. Bu dezavantajlı durum ekonomik gelişmenin önündeki engellerden birisidir.

Güney Sudan, doğal güzellikler bakımından zengin bir ülkedir. Birçok canlı türünü barındıran ulusal parklara sahiptir. Radom, Shambe, Boma ve Güney Ulusal Parkları doğa ve safari tutkunlarını ülkeye çekebilecek mekânlardan bazılarıdır. Ülkede barış ve güven ortamının tesisi, ulaşım ağlarının geliştirilmesi turizm sektörlerinin canlanmasına katkı sağlayacaktır.

9. KÜLTÜREL HAYAT

Güney Sudan'ın etnik ve dini açıdan sahip olduğu çeşitlilik, ülkenin kültürel hayatına da yansımıştır. Zira her grubun kendine has eğlence anlayışı, kutsal günleri ve gelenekleri bulunmaktadır. Bu da Güney Sudan'daki kültürel yaşamı oldukça renkli kılmaktadır.

---

[48] İNSAMER, a.g.e.
[49] The Editors of Encyclopaedia Britannica, a.g.e.
[50] BTI Transformation Index, South Sudan Country Report 2022.

9.1. Eğlence ve Festivaller

Güney Sudanlı her etnik grubun kendine has kültür ve gelenekleri bulunmaktadır. Müzik, dans ve geleneksel el sanatları ülke halkı için vazgeçilmez konumdadır. Eğlenceler ve kültürel faaliyetler ülkedeki kültür merkezlerince ve bu amaçla oluşturulmuş kurumlarca yürütülmektedir.

Her yıl Mart ayında, başkent Juba'da düzenlenen Hagana Festivali, Güney Sudanlıları müzikten tiyatroya, danstan modaya kadar çeşitli kültür sanat etkinlikleri ile bir araya getirmektedir. Benzer şekilde Orupaap Doğa Sanatları Festivali (Orupaap Nature Arts Festival) de Aralık ayında Juba'da kutlanmaktadır. Güney Sudanlılar için spor faaliyetleri de eğlence ve şenliklerin bir parçasıdır. Bu festival ve eğlenceler aracılığıyla barışa ve geleneksel değerlere vurgu yapılmaktadır.

9.2. Bayramlar ve Dini Günler

Farklı inançtan insanların bulunduğu Güney Sudan'da bayramlar ve dini günler de çeşitlidir. 16 Mayıs'ta kutlanan Sudan Halk Kurtuluş Ordusu Günü (SPLA Day) ve 9 Temmuz'da kutlanan Bağımsızlık Günü'nün dışında ülkedeki bayramlar ve dini günler şu şekilde sıralanabilir: Hıristiyanlar için önemli olan Kutsal Cuma, Kutsal Cumartesi, Paskalya Bayramı ve 25 Aralık Noel Günü; Müslümanlar için kutsal olan Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı. Güney Sudan'da bu özel günlerin ekserisi resmi tatildir.

9.3. Yemek Kültürü

Güney Sudan mutfağında ağırlıklı olarak un ve tahıllar, bakliyatlar, bamya, baharatlar, süt ve süt ürünleri, muz, hurma, yer fıstığı, domates, patates, kabak, yer elması, küçükbaş hayvanların etleri ve balık gibi malzemeler kullanılmaktadır. Ülkenin mutfak kültürünün Osmanlı ve Arap kültüründen etkilendiği söylenebilir. Özellikle sarımsak, soğan, kırmızıbiber, ekmek ve diğer baharatlar Güney Sudan mutfağına Osmanlı mutfağından girmiştir.[51]

Ülkede yenen bazı yiyecek ve yemeklerin örnekleri arasında; birçok öğüne eşlik eden geniş, yassı bir ekmek olan *Kisra,* sorgumdan yapılan ve genellikle et veya sebzelerle servis edilen bir lapa olan *Asida,* bakla püresine diğer çeşitli yiyecek ve baharatların eklenmesiyle yapılan *Ful Sudan* sayılabilir. İlaveten, bölgede bol miktarda bulunan *karkade (hibiscus)* bitkisinin çiçeğinin yapraklarından yapılan, sıcak ve soğuk olarak tüketilen *Karkadeh* (karkade çayı) bölgenin en çok tercih edilen içeceklerinden birisidir.

10. RESMİ TATİLLER

Güney Sudan'da 1 Ocak, dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi resmi tatildir. 9 Ocak Barış Anlaşması Günü, 16 Mayıs Sudan Halk Kurtuluş Ordusu Günü (SPLA Day), 9 Temmuz Bağımsızlık Günü ve 30 Haziran Şehitler Günü diğer resmi tatil günleridir. Ayrıca Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Noel (25 Aralık) gibi dini günler de Güney Sudan'ın tatil günleri arasındadır.

[51] Sibel Ayyıldız ve Fügen Durlu Özkaya, "Doğu Afrika Ülkeleri Mutfak Kültürü", The Journal of Academic Social Science, 7/96, (Eylül 2019), s.304.

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Türkiye, Güney Sudan'ı, bağımsızlığı ilan edişinin ardından tanıyan ilk ülkeler arasındadır. Ocak 2011'de Güney Sudan'da açılan Juba Başkonsolosluğu bağımsızlığın ardından Büyükelçilik olmuştur. Güney Sudan ise 2012'de Ankara'da Büyükelçilik açmıştır. Dönem dönem iki ülke arasında bakanlar düzeyinde resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir.

2017 yılında iki ülke arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalanmış, kayıtlı verilere göre ticari ilişkiler 2018 yılında başlamıştır. Türkiye'nin Güney Sudan'a ihracatı zaman içerisinde artarken ithalatı yok denecek kadar az miktardadır. Türkiye, Güney Sudan'a en çok; "makine-ekipman; yenilebilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular; değirmencilik ürünleri; elektronik ürünler ve bileşenler; plastik ve plastik ürünleri; örme giyim eşyası ve otomotiv sanayi ürünleri" ihraç etmektedir.[52]

Ticaretin yanı sıra eğitim alanında da işbirliğine gidilmiş, Türkiye Bursları kapsamında Güney Sudanlı öğrencilere burs verilmiştir. Bu sayede iki ülkenin ilişkilerinin gelişmesi hedeflenmiştir. Dahası Türkiye'ye eğitim için gelen öğrenciler vesilesiyle kültürel anlamda da etkileşim sağlanmaktadır.

Türkiye ve Güney Sudan ilişkileri, diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi bölgede faaliyet gösteren kamu kurumları ve Türk sivil toplum kuruluşları aracılığıyla pekiştirilmektedir. Eğitim alanında ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunan Maarif Vakfı bu kurumlardan biridir. Güney Sudan ile ilişkilerin geliştirilmesinde Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın bölgedeki faaliyetleri de oldukça bir önemli role sahiptir.

KAYNAKÇA

Adam, Subhi. "Güney Sudan'da Barış Arayışları ve Geleceği", *ORDAF*, 10 Temmuz 2018, <https://ordaf.org/guney-sudanda-baris-arayislari-ve-gelecegi/ >, (7 Ekim 2021).

African Development Bank Group, "South Sudan Economic Outlook", <https://www.afdb.org/en/countries/east-africa/south-sudan/south-sudan-economic-outlook>, (14 Mart 2022).

Ayyıldız, Sibel. Fügen Durlu Özkaya, "Doğu Afrika Ülkeleri Mutfak Kültürü", The Journal of Academic Social Science, 7/96, (Eylül 2019), s.299-316.

Bayram, Mürsel. "İsrail-Güney Sudan İlişkilerinin Siyasal Ekolojisi", AEUİİBFD, 1/1, (Aralık 2017), s.59-77.

BBC Türkçe, "Güney Sudan Dünyanın 193. Ülkesi Oldu", 9 Temmuz 2011, <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/07/110709_sudan_independence>, (15 Mart 2022).

BTI Transformation Index, "South Sudan Country Report 2022", <https://bti-project.org/en/reports/country-report/SSD#pos1>, (9 Mart 2022).

Gadzikwa, Wellington."Ahistorical Rhetoric: Oil, Ethnicity and Genocide in South Sudan", Journal of Literary Studies, 37/2, (2021), s.16-26.

Google. "Google Maps", <https://www.google.com/maps>,(22 Ağustos 2022).

Güneş, Nasrettin. "Sudan'ın İç Savaş Çıkmazı: Güney Sudan Sorunu Ve Bağımsızlık Süreci", 20 Mart 2017, <https://www.ilimvemedeniyet.com/sudanin-ic-savas-cikmazi-guney-sudan-sorunu-ve-bagimsizlik-sureci.html>, 7 Mart 2022.

Independent, "South Sudan again delays its 1st election, until late 2024", 04 August 2022, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/ap-south-sudan-parties-juba-norway-b2138286.html>, (22 Ağustos 2022).

İNSAMER, "Ülke Profili: Güney Sudan", 2020, <https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-guney-sudan/>, (15 Ocak 2022).

Mayo, David N. "The British Southern Policy in Sudan: An Inquiry into the Closed District Ordinances (1914-1946)", Northeast African Studies, 1/2-3, (1994), s.165-185.

[52] T.C. Ticaret Bakanlığı, "Güney Sudan Ülke Profili".

Muslu, Ensar. "Devlet Tanımada Uluslararası Hukuka Uygunluk: Güney Sudan, Filistin ve DEAŞ", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, Haziran 2018.

Orakçı, Serhat. "Güney Sudan Kriz Raporu", 22 Şubat 2017, <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-guney-sudan-kriz-raporu.pdf>, (21 Ocak 2022).

Pinaud, Clémence. War and Genocide in South Sudan, Ithaca, London: Cornell University Press, 2021.

Smith, Whitney. "Flag of South Sudan", 25 November 2014, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-South-Sudan>, (15 Mart 2022).

Takpiny, Benjamin."South Sudanese Cast Doubt on Country's Elections in 2023", 26 January 2022, <https://www.aa.com.tr/en/africa/south-sudanese-cast-doubt-on-country-s-elections-in-2023/2485728> (13 Mart 2022).

Tamçelik, Soyalp., Gürkan Pamukçu, "Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Kavramı ve Güney Sudan'ın Bağımsızlığı", Küresel Politikada Yükselen Afrika, Ed.Soyalp Tamçelik, Ankara: Gazi Kitabevi, Kasım 2014, 89-123.

Taşdemir, Fatma., Adem Özer. Uluslararası Hukuk Perspektifinden Self-Determinasyon ve Ayrılma, Ankara: Hukuk Yayınları, Ekim 2017.

T.C. Dış İşleri Bakanlığı, "Güney Sudan'ın Siyasi Görünümü", <https://www.mfa.gov.tr/guney-sudan_in-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, (17 Şubat 2022).

T.C. Ticaret Bakanlığı, "Güney Sudan", <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-sudan/genel-bilgiler> (15 Mart 2022).

T.C. Ticaret Bakanlığı, "Güney Sudan Ülke Profili", <https://ticaret.gov.tr/data/61d56b9713b8768dd84d3d8b/G%C3%BCney%20Sudan%20%C3%9Clke%20Profili-12.2021.pdf>, (7 Mart 2022).

The Editors of Encyclopaedia Britannica. "South Sudan", 2022, <https://www.britannica.com/place/South-Sudan>, (10 Mart 2022).

The World Bank, "The World Bank in South Sudan: Overview", <https://www.worldbank.org/en/country/southsudan/overview>, (24 Ağustos 2022)

The World Bank, "Unemployment, Youth Total (%of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate)-South Sudan", June 2022, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS>, (24 Ağutos 2022).

Thiong, Daniel Akech. The Politics of Fear in South Sudan: Generating Caos, Creating Conflict (London: ZED, 2021.

Verjee, Aly. "South Sudan: From 10 States to 32 States and Back Again", March 1, 2021, <https://www.usip.org/publications/2021/03/south-sudan-10-states-32-states-and-back-again>, (22 Ağustos 2022).

Wassara, Samson S."South Sudan: State Sovereignty Challenged at İnfancy", Journal of Eastern African Studies, 9/4 (2015), s.634-649.

Yılmaz, Tuğrul Oğuzhan. "Güney Sudan'da İç Savaş ve Barış Süreci", 13 Ekim 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/guney-sudan-da-ic-savas-ve-baris-sureci/1310111, (9 Mart 2022).

Yücel, Osman Kağan. "Güney Sudan'da İdari Sistem Değişikliği ve Vali Atamaları", 12 Temmuz 2020, <https://afam.org.tr/guney-sudanda-idari-sistem-degisikligi-ve-vali-atamalari/>, (11 Mart 2022).

Fotoğraf Kaynakçası

Resim 1: Adobestock

Resim 2: Whitney Smith,"Flag of South Sudan", Encyclopedia Britannica, 25 November 2014.

Harita 1: Google, "Google Maps".

Harita 2: Aly Verjee,"South Sudan: From 10 States to 32 States and Back Again", United States Institute of Peace", (March 1, 2021).

KENYA CUMHURİYETİ

Cihan KÖME*

Fotoğraf 1: *Kenya Haritası*

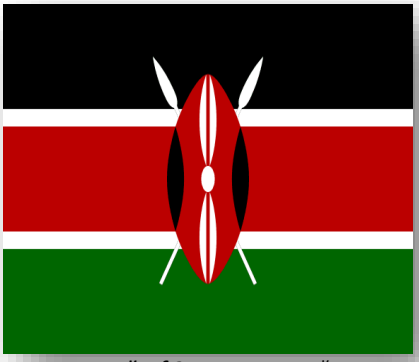

Fotoğraf 2: *Kenya Bayrağı*

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Kenya Cumhuriyeti

Başkent: Nairobi

Nüfus: 55 milyon

Yüz Ölçümü: 569,140 km²

Yönetim Şekli: Demokratik Cumhuriyet

Resmi Diller: Swahili, İngilizce

Bulunduğu Bölge: Doğu Afrika

Para Birimi: Kenya Şilini

Bağımsızlık Tarihi: 12 Aralık 1963

Mesai Saatleri ve Tatil Günleri: Mesai saatleri 08.00-17.00 ya da 09.00-18.00 olarak uygulanmakta, cumartesi ve pazar günleri hafta sonu tatili yapılmaktadır. 1 Ocak-Yeni Yıl, Nisan'da Uğurlu Cuma ve Paskalya tatilleri (günü değişir), 1 Mayıs-İşçi Günü, 1 Haziran-Midaraka Günü, 10 Ekim-Moi Günü, 20 Ekim-Kenyatta Günü, 12 Aralık-Bağımsızlık Günü, 25 Aralık-Noel Yortu Günü, 26 Aralık-Noel Ertesi.

* Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, cihancaca1@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6663-1038.

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Kenya, adını Afrika kıtasının ikinci yüksek dağından almıştır ve Kenya adı yerel dilde Kirinyaga (Beyaz Dağ) kelimesinden gelmektedir.[1] İngilizler Kenya Dağı etrafında yerleşmiş olan kabilelerin yaşadığı bölgeyi (Nairobi) çok beğenince Mombasa şehri ile burayı demir yolu ile birbirine bağlamışlardır. Bölgenin simgesi olan Kenya Dağı ülkenin tamamını temsil eder hale gelince 1920'den sonra bu topraklar Kenya ismi ile anılmaya başlanmıştır.[2]

Kenya Bayrağı, 12 Aralık 1963 yılında ülkenin bayrağı olarak kabul edilmiştir. Bayrakta siyah, kırmızı, yeşil ve beyaz renkler bulunmaktadır. Siyah renk Kenya Cumhuriyeti halkını temsil ederken kırmızı renk bağımsızlık mücadelesi sırasında dökülen kanları temsil eder. Yeşil renk ülkenin güzel manzarasını simgeler, beyaz renkli şeritler ise barışı ve dürüstlüğü temsil eder.[3]

2. TARİH

Kenya, tarihte Fenikeliler, Yunanlılar, İranlılar ve Araplar gibi toplulukların ilgilendiği bir bölge olmuştur. Araplar ülkenin sahil kesimiyle uzun yıllar ticaret yapmışlardır. Ülkenin en önemli şehirlerinden olan Mombasa da 8. yüzyılda Araplar tarafından kurulmuştur. 16. yüzyıl başlarından itibaren başta Portekiz olmak üzere diğer Avrupalı ülkeler de Kenya topraklarına ilgi göstermişlerdir.

Fotoğraf 3: *Nairobi Cami-Mescid.*

Portekiz 1593'te Mombasa'yı işgal etmiş ve Lamu'dan Kilve'ye kadar sahil kesimini ele geçirmişlerdir. Portekiz 17. yüzyılda sömürgecilik faaliyetlerini Güney Amerika'da yoğunlaştırınca Hint denizindeki gücü de zayıflamıştır. Bunun üzerine Umman Sultanlığı 1650 yılında Doğu Afrika sahillerinin büyük kısmını ele geçirmiştir.

İngiltere'nin Doğu Afrika sahillerindeki sömürgecilik faaliyetleri 19. yüzyılın ikinci yarısında Imperial British East Africa şirketinin girişimleriyle başlamıştır. İngilizler, bölgeye daha önce gelmiş olan Almanlar ile rekabet edebilmek için Zengibar Sultanlığı ile anlaşmalar yapmaya başlamışlardır. 1888'de bir süreliğine Alman idaresinde kalan Kenya, 1890 yılında yapılan bir anlaşma ile tamamen İngiltere'ye bırakılmıştır. 1895 yılında ise İngiltere bölgedeki hâkimiyetini ilan etmiştir. Bu arada Zengibar Sultanına aylık 17.000 sterlin ödenerek ismen bölgenin hâkimi olduğu açıklanmıştır. Sömürge idaresi 1923 yılında beyazlardan, Araplardan ve Asyalılardan oluşan bir meclis kurmuştur. Afrikalı yerliler ise ancak 1944 yılında bu meclise girebilmeye hak kazanmıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasında Kenya'da milliyetçi hareketler hızlanmaya başlamış ve 1946 yılında Kenya African Union partisi kurulmuştur. Bununla birlikte Kenya halkı, Jomo Kenyatta liderliğinde haklarını istemeye başlamıştır.[4] 1950'lere gelindiğinde bölgede yaşanan isyanlar yüzünden güvenlik işlerinin maliyeti artmış, İngiliz Hükümeti'nin bölgede güvenliği sağlama çabaları sürekli daha masraflı hale gelmeye başlamıştır. Bunların üzerine bölgede Mau Mau isyanı patlak vermiş, Kenya'da İngiliz kolonyalizminin sona ermesini isteyen isyancılar kolonideki İngilizlere saldırmaya

---

[1] "Kenya Hakkında Genel Bilgiler", 2015.

[2] Cafer Talha Şeker, *Kenya'nın Müstemleke Tarihi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2016, s. 60.

[3] "National Symbols", (Erişim Tarihi: 30.01.2022).

[4] Ahmet Kavas, "Kenya", *TDV İslam Ansiklopedisi,* C. 25, (2002), Ankara, s. 256-257.

başlamışlardır.[5] İç bölgelerdeki beyazlar can güvenlikleri tehlikede olduğu için ellerindeki arazileri terk etmeye başlayınca sömürge idaresi de çökmeye başlamıştır. Kenyatta 1963 yılında yapılan seçimlerin galibi olmuş ve hükümetin başına geçmiştir. Kenya 12 Aralık 1963'te ülke bağımsızlığına kavuşmuştur. Kenyatta, 1969 ve 1974 yıllarında yapılan seçimlerde de devlet başkanı seçildikten sonra 1978'de hayatını kaybedince yerine yardımcısı Daniel Toroitich Arap Moi getirilmiştir.[6]

3. SİYASİ YAPI

Kenya Cumhuriyeti başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Doğrudan halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı beş yılda bir seçilir ve en fazla iki dönem görev yapabilmektedir.[7] Cumhurbaşkanı aynı zamanda hükümetin de başıdır. Uhuru Kenyatta 9 Nisan 2013 tarihinden beri devlet başkanlığı görevini sürdürmektedir. En son 2017 yılında yapılan seçimlerde Kenyatta oyların yüzde 98,3'ünü alarak tekrar devlet başkanı olmuştur. İktidarda bulunan parti, Kenyatta'nın başkanı olduğu Jubilee Partisi'dir. Ülkenin kullanmaya devam ettiği anayasa 27 Ağustos 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kenya Parlamentosu, 67 üyeli 'Senato'dan ve 349 üyeli 'Ulusal Meclis'ten oluşmaktadır.[8]

4. COĞRAFYA

Kenya'nın yüzölçümü 569,140 km²'dir.[9] Ülkenin sınır komşuları Etiyopya, Somali, Güney Sudan, Uganda ve Tanzanya'dır. Kenya'nın doğuda Hint Okyanusu'na batıda ise Victoria Gölü'ne kıyısı vardır. Ülkenin Hint Okyanusu kıyıları ise Somali sınırından Tanzanya sınırına kadar 536 km uzunluğundadır. Kenya'nın coğrafyası, Hint Okyanusu'ndan başlayarak yükselen doğu kısmı ile Victoria Gölü'nden başlayarak yükselen batı kısmı arasında kalan çöküntü sisteminden oluşur. Ülke ekvator çizgisi üzerinde yer aldığından çok çeşitli iklim ve bitki örtüsüne rastlanır. Tropik deniz iklimi, savana düzlükleri, kurak ve yarı kurak çöller ve yağmur ormanları bir arada bulunur. Yine ekvatoral konumu nedeniyle yıl boyunca gündüzleri güneşli ve sıcak, geceleri ise serin bir iklime sahiptir.[10]

Fotoğraf 4: *Kenya'da Sava*

Fotoğraf 5: *Nakuru Gölü*

[5] Şeker, *a.g.e.,* s. 137.
[6] Kavas, "a.g.m.", s. 257.
[7] "Kenya'nın Siyasi Görünümü", (Erişim Tarihi: 18.01.2022).
[8] "Kenya", 2022.
[9] "Kenya Population 2022", 2022.
[10] "Kenya Hakkında Genel Bilgiler", 2015.

5. İDARİ YAPI

Kenya idari olarak 47 ilçeden oluşmaktadır. Bunlar; Baringo, Bomet, Bungoma, Busia, Elgeyo/Marakwet, Embu, Garissa, Homa Bay, Isiolo, Kajiado, Kakamega, Kericho, Kiambu, Kilifi, Kirinyaga, Kisii, Kisumu, Kitui, Kwale, Laikipia, Lamu, Machakos, Makueni, Mandera, Marsabit, Meru, Migori, Mombasa, Murang'a, Nairobi City, Nakuru, Nandi, Narok, Nyamira, Nyandarua, Nyeri, Samburu, Siaya, Taita/Taveta, Tana River, Tharaka-Nithi, Trans Nzoia, Turkana, Uasin Gishu, Vihiga, Wajir, West Pokot'dur.[11]

Fotoğraf 6: *Kenya Haritası*

6. EKONOMİ

Kenya, Doğu Afrika'daki en büyük ekonomidir. Özellikle Mombasa limanı, Afrika kıtasının doğu kıyılarından kıtaya giriş kapısı niteliğinde olan bir pazardır. Kenya ekonomisi tarım ve turizme bağlı bir ekonomidir. Ülke 1963 yılında bağımsızlığını kazandığından bu yana serbest piyasa prensiplerine bağlıdır. Dünya Ticaret Örgütü'ne kuruluşundan beri üye olan Kenya, Doğu Afrika Ticaret Birliği, Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı gibi ekonomik örgütlere de üyedir. Kenya ekonomisi, 2021 yılında 195 ülke içerisinde 60. sırada yer almaktadır. Ülke, 2021 yılında kişi başına düşen milli gelir ile dünyada 144. sırada yer almıştır. Kenya'da diğer Afrika ülkelerinin aksine yer altı zenginliklerinden çok, verimli topraklar ön plana çıkmaktadır. Geleneksel tarım ihraç ürünleri arasında; siyah çay, kesme çiçek, kahve, fasulye gibi ürünler bulunmaktadır. Ülke, dünyanın üçüncü büyük çay üreticisidir. Ülke ihracatının 4'te 1'ini çay ihracatı oluşturmaktadır. Ülkenin dışa bağımlı bir dış ticaret yapısı vardır. 2020 yılında dış ticaretinde 10,7 milyar dolarlık bir açık bulunmuştur. Covid-19 salgını da ülke ekonomisine zarar vermiştir. 2020 yılında ülke ihracatı ve ithalatı büyük oranda gerilemiştir. Ülke GSYİH'sı salgın nedeniyle yüzde 0,1 daralmıştır.

Kenya turizm için oldukça önemli vahşi yaşam alanlarına sahip bir ülkedir. 35 binden fazla hayvan türünü içerisinde barındırmaktadır. Ancak son otuz yılda ormanların aşırı kullanımı, endüstriyel kirlenme ve mevcut arazilerin de tarıma veya başka ekonomik faaliyetlere ayrılmış olmasının biyolojik çeşitliliği azaltması turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. Ülkede turizmin GSYİH'daki payı yüzde 10 civarındadır. Yukarıda bahsedildiği gibi değerli madenler bakımından diğer Afrika ülkeleri kadar zengin olmaması da ülke ekonomisi için turizmi daha önemli hale getirmiştir. Covid-19 salgınının turizm sektörüne de büyük zarar vermesi, turizme büyük oranda bağlı olan ülke ekonomisini zor duruma sokmuştur.[12]

7. SOSYAL YAPI

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Ülkenin nüfusu 55 milyondur.[13] (2022) Kenya'da nüfus artış hızı 2020 yılında tahmini olarak yüzde 2,2'dir. Yaş ortalaması ise 20'dir. Ülkenin başkenti Nairobi ve tarım bakımından

[11] "Kenya", 2022.
[12] "Kenya Ülke Profili 2021" , 2021.
[13] "Kenya Population 2022", 2022.

verimli alanlara sahip olan batı bölgeleri nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu bölgelerdir.[14] Ülke nüfusunun yüzde 38'ini 0-14 yaş grubu oluşturmaktadır. Diğer yaş gruplarının oranları ise şöyledir; nüfusun yüzde 20'sini 15-24 yaş aralığı, yüzde 33'ünü 25-54 yaş aralığı, yüzde 4'ünü 55-64 yaş aralığı ve yüzde 3'ünü ise 65 yaş ve üstü grup oluşturmaktadır.[15]

7.2. Dil

Kenya'nın resmi dilleri İngilizce ile Bantu ve Arapça dillerinin karışımı olan Swahili dilidir. Ülkede toplamda 67 dil konuşulmaktadır. Bunlardan 60'ı bir yöreye özgüdür, 7'si ise bir yöreye özgü olmayan dillerdir.[16]

7.3. Din

Kenya'da yüzde 85 oranında Hıristiyan nüfus bulunmaktadır (Protestan yüzde 33, Katolik yüzde 20, Evanjelik yüzde 20, Afrika Kiliseleri yüzde 7, diğer yüzde 4). Müslümanlar ise ülke nüfusunun yüzde 10'unu oluşturmaktadır. Diğer dinlere mensup olan insanların oranı yüzde 1,8'dir. Hiçbir dini benimsemeyenler ise nüfusun yüzde 1,6'sını oluşturmaktadır. [17]

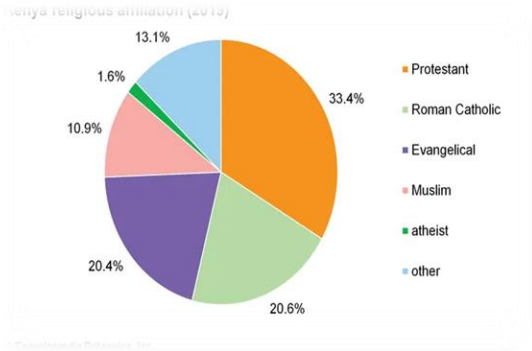

Fotoğraf 7: *Kenya: Dini Mensubiyet*

7.4. Etnik Yapı

Kenya'da çok çeşitli bir etnik yapı mevcuttur. En önemli kabilelerden bazıları ve nüfus içerisindeki oranları şöyledir; yüzde 22 Kikuyu, yüzde 14 Luhya, yüzde 13 Luo, yüzde 12 Kalenjin, yüzde 11 Kamba, yüzde 6 Kisii, yüzde 6 Meru, yüzde 15 diğer Afrikalılar ve yüzde 1 ise Afrikalı olmayanlardır (Asyalı, Avrupalı ve Arap).[18]

7.5. Eğitim

Kenya 1963 yılında bağımsızlığını elde ettikten sonra eğitim alanında hızlı gelişmeler yaşanmış, siyasi iradenin yanında yerel topluluklar da bu alanda yatırımlar gerçekleştirmiştir. Kenya'da eğitim konusu seçim dönemlerinde siyasi söylemlerin merkezinde yer alır. Bu da eğitimin ülkede önemli bir toplumsal ve siyasi mesele olduğunu göstermektedir.[19] Kenya'da mevcut eğitim sistemi 8-4-4 eğitim sistemi olarak yürütülmektedir. İlköğretim sekiz yıl, ortaöğretim dört yıl ve üniversite eğitimi 4 yıl sürmektedir. 1986 yılından beri eğitimde bu sistem uygulanmaktadır. Kenya'da ilköğretim ve ortaöğretimde akademik yıl ocak ayında başlayıp aralık ayında sona ermektedir. Üniversitelerde ise akademik yıl eylül ayından haziran ayına kadar devam etmektedir.[20]

---

[14] "Kenya Ülke Profili 2021", 2021.
[15] "Kenya", 2022.
[16] İnci Öztürk Erkoçak, "Kenya Eğitim Sistemi: Amaç, Yapı ve Süreç Bakımından Türkiye ile Karşılaştırma", *Route Educational and Social Science Journal*, 4/3, (2017), s. 3.
[17] "Kenya", 2022.
[18] "Kenya Temel Veriler ve Türkiye-Kenya İlişkileri", 2019.
[19] Helene Charton, "Sahra Altı Afrika'da Eğitim ve Kalkınma: Kenya Örneği", *II. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi: Sahra Altı Afrika* (12-13 Aralık 2006), Ed. Ahmet Kavas, Ufuk Tepebaş, Tasam Yayınları, (2007), s. 313-315.
[20] Erkoçak, "a.g.m.", s. 6-14.

7.6. Sağlık

1990'larda hükümetin sağlık sektörüne ayırdığı bütçe azalınca ülkede özel sektör yatırımları artış göstermiştir. Nüfusun büyük kısmı özel sağlık harcamalarını karşılayamayacak durumda olsa da özel sektör yatırımları artarak devam etmektedir. Merkeziyetçi bir sağlık sistemi bulunmayan Kenya, özel sektörün katkısı ile bölgede sağlık hizmetleri konusunda tercih edilen bir sağlık sistemi kurmaya çalışmaktadır. Bu anlamda ülke sağlık turizmine de yönelmiştir. Afrika'nın birçok ülkesine benzer şekilde Kenya'da da HIV/AIDS ortalama yaşam süresinin azalmasında büyük role sahiptir. Bu hastalığın dışında sıtma, tüberküloz, Rift Vadisi Ateşi ve kolera Kenya'da nüfusun sağlığını tehdit etmektedir.[21]

8. ULAŞIM VE TURİZM

Kenya'da karayolu ulaşımı ağırlıktadır. Motorlu taşıt sayısındaki artış karayollarını daha önemli hale getirmiştir. Ülkede 64.000 km'lik karayolu ağı bulunmaktadır. Ancak yolların sadece 9.000 km'lik kısmı asfaltlanmış haldedir. Kenya'nın en önemli ticaret rotası, Nairobi'den Mombasa'ya ve oradan Malaba'ya kadar uzanan Kuzey Koridoru'dur. Bu yol bölgedeki diğer ülkeler için de büyük önem taşımaktadır. Kenya'da 1.920 km'lik demiryolu şebekesi bulunmaktadır. Nairobi'den Mombasa'ya, oradan Uganda sınırına kadar uzanan ülkenin tek hatlı demiryolu sistemi Kenya Demiryolu Şirketi tarafından yönetilmektedir. Ayrıca Kenya'da üç ayrı uluslararası havaalanı bulunmaktadır. Bir tanesi Nairobi'de bulunan Jomo Kenyatta International Airport, bir diğeri Mombasa'da bulunan Moi International Airport ve üçüncüsü ise Eldoret'de bulunan Eldoret International Airport'dur. Ülkedeki en önemli liman ise ülkenin doğusundaki Mombasa Limanı'dır.[22]

Turizm sektörü Kenya'nın başlıca gelir kaynaklarındandır. Diğer Afrika ülkelerinin aksine madenler bakımından zengin olmayan ülkenin ekonomik yapısında hizmetlerin payı oldukça yüksektir. Turizmin canlı olması ülke için büyük önem taşımaktadır. Turizmin GSYİH'deki payı yaklaşık olarak yüzde 10'dur.[23] Ülkede çok çeşitli manzaralar sunan milli parklar bulunmaktadır. En ünlü milli park ülkenin güneyinde yer alan ve aynı zamanda UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunan Serengeti Parkı'dır. Nakuru Gölü ve Kenya Dağı civarında bulunan diğer büyük milli parklar da turistlerin ilgisini çekmektedir. Buraların yeryüzündeki yaban hayatı açısından en zengin bölgelerden olmaları ve özellikle vahşi ve nesli tükenmekte olan türleri gözlemleme imkânı sunması birçok turisti bölgeye çekmektedir.[24]

9. KÜLTÜREL HAYAT

9.1. Eğlence ve Festivaller

Kenya, kültürel miras açısından oldukça zengindir. Ülkenin birbirinden farklı ve renkli kültürlerini deneyimlemenin en eğlenceli yolu ise ülkede gerçekleştirilen festivallere katılmaktır. Bu kültürel festivaller, Kenya'nın

Fotoğraf 8: *Lamu Kültür Festivali'nde Yelkenli Yarışı*

[21] "Kenya Ülke Bülteni 2018", 2018.
[22] "Kenya Ülke Bülteni 2018", 2018.
[23] "Kenya Ülke Profili 2021", 2021.
[24] "Tourism in Kenya", (Erişim Tarihi: 22.01.2022).

içinde barındırdığı farklı etnik grupların kültürlerini tanıtmanın yanı sıra bu toplulukların barış ve uyum içinde yaşamalarını da teşvik etmektedir. Kenya'nın halk arasında festivaller adası olarak bilinen Lamu adasında her yıl çeşitli festivaller düzenlenmektedir. Bunlardan ilki, genellikle Kasım ayının son haftasında düzenlenen Lamu Kültür Festivali'dir. Festivalde ana etkinlik eşek yarışlarıdır. Eşek yarışçılarının eşekleri yönetme konusundaki becerileri sergilenir. Bunun dışında Arap yelkenlisi yarışları ve yüzme yarışları yapılmakta ve binlerce yıldır Doğu Afrika'da var olan bao oyunu oynanmaktadır. Ayrıca festivalde geleneksel danslar sergilenir, geleneksel kıyafetler ve takılar satın alınabilir, sokak lezzetleri deneyimlenebilir.

Lamu adasında gerçekleştirilen başka bir festival Maulidi Festivali'dir. İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in doğumunu kutlamak için düzenlenen bu etkinlik sırasında Kuran okunur, Svahili geleneksel müziği ve dansları sergilenir. Etkinliğin son gününde tüm kalabalık bir ağızdan dualar eder. Bir diğer festival Lamu Yoga Festivali'dir. Beş gün süren festival, dünyanın dört bir yanından yoga severleri kendine çekmektedir. 2014 yılından beri gerçekleştirilen etkinlikte plaj partileri de yapılmaktadır. Başka bir festival ise Lamu adasının doğal güzelliklerini tuvallere yansıtan ressamların, eserlerini sergiledikleri Lamu Ressamlar Festivali'dir. Başta Avrupa ve Afrika olmak üzere dünyanın dört bir yanından sanatçıları kendine çeken festivalde açık havada ressamlar eserlerini meydana getirir ve daha sonra halka açık alanda eserler sergilenir. Bunların dışında 2010 yılından bu yana Shela Şapka Yarışması düzenlenmektedir. Burada yerel malzemeler kullanılarak benzersiz şapkalar yapılır ve en yaratıcı şapkayı yapan kişi yarışmayı kazanır. Başka bir festival de Lamu Yemek Festivali'dir. Festivalde ülkenin yemek kültürü sergilenirken, yemek kursları da verilir. Sokak yemekleri pazarı da bulunmaktadır. Baobab Festivali ise ülkenin kıyı bölgesi Kilifi'de 30 Aralık-2 Ocak tarihleri arasında gerçekleştirilmektedir. Çağdaş Afrika müziği ve sanatı sergilenirken, aynı zamanda yüzme, tekne gezintileri, yoga ve kamp yapma gibi etkinlikler de gerçekleştirilir. Kenya Turizm Bakanlığı tarafından her yıl Mombasa şehrinde düzenlenen Mombasa Karnaval Festivali'nde her etnik topluluk kendi kıyafetlerini, müziklerini ve danslarını sergiler. Kasım ayında düzenlenen bu festival, birbirinden farklı kültürleri tanıma fırsatı sunmaktadır. Nairobi Film Festivali ise Kenya yapımlarını popüler hale getirmeyi ve Kenya yerel film endüstrisini tanıtmayı amaçlamaktadır. Nairobi'de düzenlenen başka bir etkinlik olan Pawa Festivali genellikle aralık ayında bir günlüğüne düzenlenir. Şehir kültürünü ve sanatını tanıtmak amaçlanır. Çok sayıda canlı performans sergilenir. Doğu Afrika'nın en büyük kitap festivali ise her yıl şubat ayında Nairobi'de gerçekleştirilir. Storymoja Festivali'nde okuyucular kitap sergisi sırasında kitap yazarlarıyla da iletişim kurma fırsatı yakalayabilmektedirler. Yine Nairobi'de düzenlenen Kek Festivali ise her yıl haziran ayında düzenlenen bir günlük pasta yapma yarışmasıdır. Bunların haricinde Kenya'da her yıl daha birçok festival ve yarışma düzenlenmektedir.[25]

9.2. Yemek Kültürü

Kenya'nın en önemli tarım ürünleri; çay, kahve, mısır, pirinç, buğday, tropikal meyve ve sebzelerdir. Tarımın yanında hayvancılık da gelişmiş olduğu için sığır, tavuk, kuzu ve domuz eti tüketimi de fazladır. Kenya mutfağı, deniz

Fotoğraf 9: *Sukuma Wiki*

[25] "Kenyan Cultural Festivals and Events", 2021.

ürünleri bakımından da çeşitliliğe sahiptir. Nil levreği, ıstakoz, karides, Mombasa istiridyesi gibi seçenekler bulunmaktadır. Pirinç de Kenya yemek kültürünün vazgeçilmezlerinden biridir. Kenya'nın en bilinen yemeklerinden biri Sukuma Wiki adındaki ıspanak ve soğanla yapılan yemektir. Ayrıca etli ve patatesli bir pilav türü olan Pilau da Kenya mutfağına özgü önemli yemeklerden biridir. Ayrıca Kenya'nın çayı ve kahvesi dünyada ün kazanmıştır.[26]

10. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

16. yüzyıl sonlarında Doğu Afrika'daki Portekiz varlığını sona erdirmek isteyen Müslümanlar, Osmanlı Devleti'nden yardım istemişlerdir. Yerli sultanların da desteğiyle Mombasa ve birkaç Doğu Afrika şehri Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Osmanlı Devleti, Müslüman sultanların desteğiyle Doğu Afrika sahillerinden Portekiz'i bir süre uzak tutmayı başarmıştır. Ancak Portekizlilerin Mombasa'ya saldırması sonucunda bölge tekrar Portekiz egemenliği altına girmiştir.[27]

Türkiye-Kenya ilişkileri, Kenya'nın 1963 yılında bağımsızlığını kazanmasından itibaren sürekli gelişme göstermiştir. Türkiye, Nairobi Büyükelçiliği'ni 1968 yılında faaliyete geçirmiş, Kenya'nın Ankara Büyükelçiliği ise 2012 yılında açılmıştır. İlk olarak 1996 yılında dönemin Kenya Cumhurbaşkanı Daniel Arap Moi Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirmiştir. 2009 yılında ise Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Kenya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret vesilesiyle 2009 yılından itibaren Türk Hava Yolları'nın Nairobi seferleri başlamıştır. Kenya Cumhurbaşkanı Uhuru Kenyatta 2014 yılında Türkiye'ye gelmiş, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise 2016 yılında Kenya'yı ziyaret etmiştir.

Son dönemlerde Türkiye'nin dış politikaya verdiği öncelik, Afrika'da da Türkiye'nin etkinliğini arttırmaktadır. Kenya da Türkiye için kıtadaki önemli kalkınma ortaklarından biri haline gelmiştir. Türkiye'nin Afrika kıtasında yürüttüğü tarımdan sağlığa, eğitimden güvenliğe kadar birçok projeye Kenya'dan da katılım gerçekleşmektedir. Ayrıca Türk sivil toplum kuruluşlarının da Kenya'da yoğun faaliyetleri bulunmaktadır. Kenya'dan Türkiye'ye her yıl yükseköğrenim bursu kazanarak gelen öğrenciler gelmektedir. 2019-2020 eğitim öğretim döneminde 26 Kenyalı öğrenciye burs verilmiştir.[28]

Kenya, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı tarafından 2020-2021 döneminde Hedef Ülke'lerden biri olarak belirlenmiştir. Türkiye-Kenya ikili ticaret hacmi her geçen yıl önemli ölçüde artarak ilerlemiştir. 2005 yılında 52 milyon dolar olan ticaret hacmi, 2018 yılında 227 milyon dolara, 2020 yılında ise 252 milyon dolara yükselmiştir (ihracat 2020 yılında 228 milyon dolar, ithalat 2020 yılında 24 milyon dolar). Türkiye'nin Kenya ihracatındaki başlıca ürün grupları; makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, elektrikli makine ve cihazlar, demir ve çelik, pastacılık ürünleri, gübreler ve motorlu kara taşıtları gibi ürün gruplarıdır. Türkiye'nin Kenya'dan temin ettiği ürün gruplarının başında ise tütün, yağlı tohum ve meyveler, kahve, çay, baharat, sert kabuklu meyveler, bakır eşyalar ve canlı ağaçlar gelmektedir.[29]

---

[26] Berfend Ber, "Kenya Mutfağı", (Erişim Tarihi: 10.02.2022).
[27] Muhammed Tandoğan, "Doğu Afrika'nın Parlayan Yüzü: Kenya", 2017.
[28] "Türkiye-Kenya Siyasi İlişkileri", (Erişim Tarihi: 10.02.2022).
[29] "Kenya Ülke Profili 2021", 2021.

KAYNAKÇA

Ber, Berfend, "Kenya Mutfağı", http://berfendber.blogspot.com/2013/02/kenya-mutfag-kenyan-cuisine.html, (Erişim Tarihi: 10.02.2022).

Charton, Helene, "Sahra Altı Afrika'da Eğitim ve Kalkınma: Kenya Örneği", *II. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi: Sahra Altı Afrika* (12-13 Aralık 2006), Ed. Ahmet Kavas, Ufuk Tepebaş, Tasam Yayınları, (2007), s. 313-339.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), "Kenya Ülke Bülteni 2018", 2018, https://www.deik.org.tr/uploads/kenya-ulke-bulteni.pdf, (Erişim Tarihi: 18.01.2022)

Erkoçak Öztürk, İnci, "Kenya Eğitim Sistemi: Amaç, Yapı ve Süreç Bakımından Türkiye ile Karşılaştırma", *Route Educational and Social Science Journal*, 4/3, (2017), s. 1-19.

Kavas, Ahmet, "Kenya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, (2002), Ankara, s. 256-258.

Kenya High Comission, "National Symbols", https://kenyahighcomkigali.org/national-symbols/, (Erişim Tarihi: 30.01.2022).

Kenyan Cultural Festivals and Events, "Kenyan Cultural Festivals and Events", 2021, https://storymaps.arcgis.com/stories/8d9f0cdd50dd460890ff9ba649936c13, (Erişim Tarihi: 25.01.2022).

Şeker, Cafer Talha, *Kenya'nın Müstemleke Tarihi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2016.

Tandoğan, Muhammed, "Doğu Afrika'nın Parlayan Yüzü: Kenya", AFAM, 2017, https://afam.org.tr/dogu-afrikanin-parlayan-yuzu-kenya/, (Erişim Tarihi: 06.01.2022).

The World Factbook, "Kenya", 2022, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kenya/#government, (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Kenya'nın Siyasi Görünümü", https://www.mfa.gov.tr/kenya-siyasi-gorunumu.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

T.C. Nairobi Büyükelçiliği, "Kenya Hakkında Genel Bilgiler", 2015, http://nairobi.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/237277, (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

T.C. Nairobi Büyükelçiliği, "Kenya Temel Veriler ve Türkiye-Kenya İlişkileri", 2019, http://nairobi.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353964, (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

T.C. Ticaret Bakanlığı, "Kenya Ülke Profili 2021", 2021, https://ticaret.gov.tr/data/5efc940c13b876f898f3c3b2/Kenya%20%C3%9Clke%20Profili_Kas%C4%B1m%202021.pdf, (Erişim Tarihi: 15.01.2022)

World Population Review, "Kenya Population 2022", 2022, https://worldpopulationreview.com/countries/kenya-population, (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

WorldData.info, "Tourism in Kenya", https://www.worlddata.info/africa/kenya/tourism.php, (Erişim Tarihi: 22.01.2022).

Fotoğraf Kaynakçası

Fotoğraf 1: https://www.alamyimages.fr/photos-images/kenya-map.html
Fotoğraf 2: www.mfa.gov.tr/kenya-kunyesi.tr.mfa
Fotoğraf 3: islamansiklopedisi.org.tr/kenya
Fotoğraf 4 / Fotoğraf 5: www.britannica.com/place/Kenya/Plant-and-animal-life
Fotoğraf 6: www.mapsofworld.com/kenya/
Fotoğraf 7: www.britannica.com/place/Kenya/People#ref259732
Fotoğraf 8: storymaps.arcgis.com/stories/8d9f0cdd50dd460890ff9ba649936c13
Fotoğraf 9: www.africanbites.com/sukuma-wiki/

LİBYA

Kübra YILMAZ MERCAN* – Muhammed Veli MERCAN**

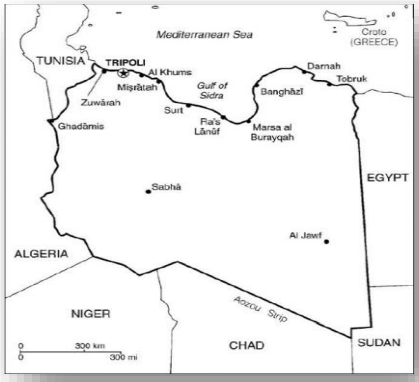

Fotoğraf: 1

Fotoğraf: 2

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Libya Devleti

Başkent: Trablus

Nüfus: 6.871.287 (2020)

Yüzölçümü: 1.759.540 km^2

Yönetim Şekli: Üniter Geçici Parlamenter Cumhuriyet

Resmi Dil/Diller: Arapça

Konuşulan Diller: Berberi Dilleri (Awjilah, Tamazigh, Nafusi, Ghadames), Domari Dili, Tedaga, İngilizce, İtalyanca

Etnik Gruplar: Berberi, Arap, Bedevi, Tuaregler, Sahiller, Tobular

Dini Gruplar: Müslüman (%96,6), Hristiyan (%2,7), Budist (%0,3), Diğerleri (%0,4)

Bulunduğu Bölge: Kuzey Afrika (Mağrip)

Para Birimi: Libya Dinarı

Kuruluş Tarihi: 24 Aralık 1951

Bağımsızlık Tarihi: 29 Mart 1951

Mesai Saatleri: Pazar-Perşembe 09.00-17.00

Tatil Günleri: Haftalık tatil (Cuma-Cumartesi), Yılbaşı, 17 Şubat 2011 devriminin yıl dönümü, 1 Mayıs İşçi Bayramı, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, 16 Eylül Şehitler Günü, Hicri Yılbaşı, 23 Ekim Özgürlük Bayramı (23 Ekim 2011 İç savaş başlangıcı), Mevlit Kandili, 24 Aralık Libya Bağımsızlık Günü

* Bilim Uzmanı, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Gaziantep/Türkiye, kubr.yilmaaz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5696-3955.
** Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye, mvelimercan02@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3602-5272.

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Libya bayrağı çeşitli dönemler içerisinde değişime uğramış ve farklı şekillerde kullanılmıştır. İlk olarak bağımsızlık sürecinde tasarlanan ve günümüzde de kullanılan bayrak kırmızı, siyah ve yeşil şerit zeminler üzerinde beyaz Albayrak olarak tasarlanmıştır. Bu bayrak 1951 yılında İtalya sömürgesinden bağımsızlığın kazanılmasından sonra kurulan Libya Krallığı'nın bağımsızlık simgesi olarak kullanılmıştır. 1969 yılında Muammer Kaddafi'nin iktidara gelmesi ve cumhuriyetin kurulmasının ardından Libya bayrağı da yeniden tasarlandı. Bu dönemde bayrak kırmızı, beyaz ve siyah şeritler şeklinde kullanıldı. Libya'nın Arap Cumhuriyeti Federasyonu'na dâhil olduğu 1972 yılında ise Federasyon çatısı altında kullanılan bayrak resmi bayrak olarak kullanılmaya başlandı. Muammer Kaddafi 1977 yılında Mısır lideri Enver Sedat'ın İsrail ile yakınlaşmasına tepki olarak bayrağı tekrar değiştirmiştir. 2011 yılına kadar düz yeşil renkli bayrak kullanılmıştır. 2011 yılında yaşanan iç savaş ve Kaddafi'nin devrilmesinin ardından bağımsızlık sembolü olarak kullanılan bayrak yeniden resmi bayrak olarak kullanılmaya başlamıştır.[1]

Bayraktaki kırmızı renk Libya'nın bağımsızlığı için dökülen kanı, siyah renk Libya halkının, özellikle sömürge döneminde, geçirmiş olduğu karanlık günleri, yeşil renk Libya'nın zenginliğini, verimli topraklarını ve ulusun gelecekte erişeceği refahı simgelemektedir. Yıldız ve Hilal sembolleri ise Senusi bayrağına bir göndermede bulunmaktadır. Libya bayrağındaki farklı renkler aynı zamanda ülkenin farklı bölgelerini temsil ediyor. Kırmızı renk Fizan bölgesini, siyah renk Sirenayka bölgesini, yeşil renk ise Trablus bölgesini temsil etmektedir. Hilal, ülkedeki baskın din olan İslam'ı temsil ediyor. Hilal aynı zamanda İslam takviminde kameri ayını temsil eder ve İslam'a göre Hz. Muhammed'in hicretinin destansı yolculuğunun bir hatırlatıcısıdır. Yıldız ise Libya halkının gülen umudunun ve Allah'a olan güvenindeki güzelliğin, yolu aydınlatan ve karanlığı bitiren şerefin simgesidir.

2. TARİH

Çok eski çağlardan beri Sahra'da insan yaşamı bulunmaktadır. İlk çağlardan bu yana Libya'nın kıyı ve dağlık bölgelerinde ve çöl kısmında; Fizan'ın iç kısımlarında insan yaşamının bulunduğu Bingazi, Fizan ve Trablus civarlarında bulunan araç gereçlerden anlaşılmaktadır.[2] Yine antik çağlarda Libya'da göçebe ve yarı göçebe insan topluluklarının yaşadığı da eski yazılardan anlaşılmaktadır.[3] Antik Mısırlılar, Mısır'ın batı bölgesinde yaşayan halkı Lebü kabilesi olarak nitelendirmişlerdir. Lebüler Libya'nın ilk yerli sakinleri olarak bilinmektedir. Bu kabileden ilk kez Mısır Firavun'u Merneptah'a atfedilen yazıtlarda bahsedilmektedir. Lebü ismi Antik Mısır'da Mısır'ın Batısı ve Kuzey Afrika'dan bahsetmek için kullanılmıştır. Lebü isminden de Libya türetilmiştir. Müslümanlar döneminde Libya adı değil Trablus ve Bingazi isimleri kullanılmıştır.[4]

M. Ö. 1000 yılı dolaylarında Fenikeli denizciler Libya kıyılarına gelmişler ve burada elde ettikleri değerli madenleri Doğu ülkelerinde değerlendirmişlerdir. Fenikeliler Libya'ya ilk defa M. Ö. 12. yüzyılda ticaret için gelmişlerse de bölgedeki hâkimiyetlerini M. Ö. 9. yüzyılda sağlamışlardır. Fenikeliler, daha sonra büyük bir gelişme gösterecek olan hâkimiyetlerini

---

[1] Smith, Whitney. "Flag of Libya". *Encyclopedia Britannica*, 1 February 2016. https://www.britannica.com/topic/flag-of-Libya. Accessed 23 January 2022.
[2] Celal Tevfik Karasapan, **Libya: Trablusgarp, Bingazi ve Fizan**, Ankara: Resimli Posta Matbaası, 1960, s. 18-19.
[3] Karasapan, a. g. e., s. 47.
[4] Nurettin Ceviz, "Libya Tarihine Kısa Bir Bakış", *Ortadoğu Analiz*, 2011/3 (27), s. 81. **(s. 80-90)**

Trablus bölgesinde kurmuşlardır.[5] Trablus ve Berka kıyılarında koloniler inşa eden Fenikeliler Trablus, Leptis ve Sabrata'da üç önemli ticaret üssü kurmuşlardır. M. Ö. 800'de bölgenin Asurilerin hâkimiyeti altına girmesiyle Fenikeliler ile buradaki koloniler arasındaki ilişkiler zayıflamış ve kültürel ve dini boyutun ötesine geçememiştir.[6] Fenike hâkimiyeti döneminde bölgede özellikle tarım faaliyetleri büyük gelişme göstermiştir. Çiftçilik, bahçecilik ve sulamaya yönelik gelişmiş bilgileri bölgeye ilk getirenler olmuşlardır.[7]

M. Ö. 600'lü yıllarda Yunanlılar bölgeye gelerek burada kendi şehirlerini inşa etmişlerdir. M. Ö. 146'da Romalılar Kartaca hâkimiyetini yıkarak kendi hâkimiyetlerini bütün Kuzey Afrika'ya yaydılar. M. Ö. 46'da ise Numidya Krallığını da topraklarına katıp özerk bölgeleri Afrika adıyla Roma'ya bağladılar. İlerleyen yıllarda Fizan bölgesi de Roma hâkimiyeti altına girdi.[8] Osmanlı dönemine kadar Roma hâkimiyeti Libya'nın kıyı bölgelerinden öteye geçememiştir. M. Ö. 3. yüzyılda göçebe kabilelerin akınları Roma hâkimiyetini zayıflatmış, İmparatorluğun Hristiyanlık dinini kabul etmesinin meydana getirdiği boğuşmalar Trablus bölgesini zayıflatmıştır. Hristiyanlık dini Roma İmparatorluğundan çok önce bölgede erken dönemlerde yayılmaya başlamıştı. İlerleyen dönemlerde bölgede Romalılar, daha sonra Bizanslılar ile göçebe kabileler arasında hâkimiyet mücadelesi söz konusu olmuştur. Bizanslılar da Roma'nın izinden giderek bölgedeki asileri ve kabileleri itaat altına alarak bunların Katolik Hristiyanlığa geçmeleri için çaba göstermişlerdir. Bununla birlikte Romalılar gibi tarımı canlı tutmaya çalışmışlar ve aynı vergi sistemini sürdürmüşlerdir. Fakat bölgedeki refah seviyesinin Roma dönemindeki gibi olmadığını göz ardı ederek bu sistemi aynı şekilde uygulamaları önemli bir hata olmuştur.[9]

Libya'da İslam hâkimiyeti Halife Ömer İbn Hattab döneminde İslam dinini yayma misyonu ile hareket eden Arapların 647 yılında Amr bin As önderliğinde Batı'ya doğru ilerleyerek Berka'yı ele geçirmeleri sonucunda Bizans hâkimiyetini sona erdirmeleri ile başlamıştır.[10] İslam'ı kısa sürede benimseyen yerli kabilelerin katılmasıyla Arapların Libya çölün geçmeleri kısa sürmüş ve İslam hâkimiyeti Trablus'ta da tesis edilmiştir.[11] Bu dönemden itibaren Libya ve Kuzey Afrika'da İslam hâkimiyetinin yayılışı, yerli kabilelerin, özellikle Berberilerin kısa sürede İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte hızla devam etmiştir. Bundan sonraki dönemlerde Berberiler başta olmak üzere yerel toplulukların ayaklanmaları bölge tarihini şekillendirmiştir. Yine bu dönemlerde Emeviler ve Abbasiler arasındaki güç mücadelesi bölgeye de yansımıştır. Endülüs Emevilerinin güçlerini kaybetmesiyle birlikte İspanyollar Kuzey Afrika'ya da yönelerek bölgeyi zapt etmeye başladılar. 1534 yılı itibariyle bölge Barbaros Hayreddin Paşa tarafından ele geçirilmeye başlamıştır. İspanyolların tekrar saldırılarından sonra bölge 1551 yılında Turgut Reis ve Sinan Paşa tarafından ele geçirilip Osmanlı topraklarına katıldı.[12]

Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'ya yönelik ilk teması 15. yüzyılda başlamıştır. Trablusgarp, İspanyol işgalinden ve baskısından kurtulmak için Osmanlı'ya iki defa heyet

---

[5] Ahmet Kavas, *Libya*, DİA, C. 27, Ankara, 2003, s. 176; Nurettin Ceviz, "Tarihten Günümüze Libya", *ORSAM*, Ankara, 2010, s. 8.
[6] Karasapan, *a. g. e.*, s. 49-50.
[7] Karasapan, *a. g. e.*, s. 52-53.
[8] Kavas, *a. g. m.*, s. 176.
[9] Karasapan, *a. g. e.*, s. 65.
[10] Nurettin Ceviz, *Tarihten Günümüze*, s. 8.
[11] Kavas, *a. g. m.*, s. 177.
[12] Nurettin Ceviz, *Tarihten Günümüze*, s. 9.

göndermiştir. 1510 ve 1519 yıllarında gelen heyetin talepleri karşısında Osmanlı Trablus'a yardım etmeyi kabul etmiştir. Turgut Reis'in düzenlediği sefer sonucunda 1551 yılında Osmanlı'ya katılan Trablus bir süre İstanbul'dan yönetilmiş ancak 16. Yüzyılda ekonomik dengelerde yaşanan değişimler dolayısıyla bölgenin yerelden yönetilmesi kararı alınmıştır.[13]

İspanyolların işgali döneminde Libya'da çatışma ve kaos ortamı hâkim olmuştur. Osmanlı hâkimiyeti ile birlikte kargaşa ortamı büyük oranda ortadan kaldırılmış ve barışçıl bir durum tesis edilmiştir. İlk hâkimiyet dönemlerinde nüfus artışı gerçekleşmiş ve adil ve eşit bir yönetimle refah atmosferi oluşturulmuştur.[14] 17. Yüzyıl duraklama döneminde Osmanlı Devleti birçok vilayetine gerekli ilgiyi gösterememiştir. Libya da bunlardan bir tanesi olmuştur. 18 ve 19. Yüzyıllarda yaşanan gerileme ve dağılma Kuzey Afrika'ya olan ilgiyi büyük oranda azaltmıştır. Bölgede Osmanlı hâkimiyetinin ve etkinliğinin zayıflaması iç karışıklıklara yol açmıştır. Söz konusu iç karışıklıklar sonucunda Trablus ve Bingazi müstakil sancaklar olmuşlardır. Osmanlı'nın 93 Harbindeki ağır yenilgisinin ardından sömürgeci güçler 1884-1885 yıllarında Berlin Afrika Konferansında Afrika'nın paylaşım planlarını yapmışlardır.[15]

Avrupalı sömürgeci güçler Osmanlı hâkimiyeti nedeniyle Afrika'ya müdahale edememişlerdir. Osmanlı'nın zayıflamasıyla birlikte kıtada sömürge ve zulme dayalı bir hâkimiyet kurmaya başlamışlardır. Sömürgeci devletlerin faaliyetleri Libya'nın, başta petrol olmak üzere, bütün varlığının istismar edilmesine ve halkın kötü muameleyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.[16] Kuzey Afrika'ya talip olan İtalyanlar ise Osmanlı'nın ekonomik, siyasi ve askeri olarak zayıflamasını fırsat bilerek 1911 yılında Libya'yı işgal etmişlerdir. Osmanlı 1912'de Balkan Savaşları'na asker gönderme zorunluluğundan ötürü Uşi Anlaşması ile Libya'yı İtalyan hâkimiyetine bırakmıştır. Daha sonra İtalyanlar bölgeyi sömürgeleştirmeye başlamışlar ve bölge halkını politikalarla ve şiddet uygulayarak yabancılaştırma ve zenginlikleri Avrupa'ya aktarma faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu dönemde İtalyanlar İtalyanca ve İtalyan kültürünü de zorla dayatma ve yayma çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bununla birlikte şid 1919'da İtalyanlar direnişçilerle yaptığı anlaşmaya göre bir Anayasa hazırlayacaktı. Böylece yerel halka bir meclis, İtalya vatandaşlığı ve vergi muafiyeti vaat ediliyordu. Bu vaatlerle İtalyan hâkimiyeti dayatılmaya çalışılıyordu. Fakat İdris es-Senusi önderliğindeki Libya ileri gelenleri bu durumu kabul etmediklerini açıklayan bir bildiri yayınladılar. Senusi hareketinin İtalyanların faaliyetlerine karşı direnişe başlaması Libya'da direniş hareketlerinin ve bağımsızlık mücadelesinin temellerini atmıştır. 1932 yılına kadar süren bu bağımsızlık direnişinin en önemli aktörü ise şüphesiz Ömer Muhtar olmuştur.[17] Bölgede önemli bir aktör olan Senusiler Libya tarihinde önemli bir konumda yer almışlardır. Hem 1911'de İtalyan işgaline karşı hem de İtalya hâkimiyeti döneminde önemli direniş hareketlerinin öncüsü olmuşlardır.[18] Senusi hareketi ilerleyen dönemlerde de etkinliğini sürdürmüş fakat Kaddafi'nin darbesiyle son bulmuştur.

---

[13] Najla Elmangoush, "Customary Practice and Restorative Justice in Libya: A Hybrid Approach", *The United States Institute of Peace Special Report 374*, Washington, 2015, s. 7-8, https://www.usip.org/sites/default/files/SR374-Customary-Practice-and-Restorative-Justice-in-Libya-A-Hybrid-Approach.pdf [15.02.2022].

[14] Fiona Mangan and Chiristina Murtaugh, "Security and Justice in Post-Revolution Libya: Where to Turn?", *The United States Institute of Peace*, 2014 (100), s. 9-11, https://www.usip.org/sites/default/files/PW100-Security_and_Justice_in_Post-Revolution_Libya.pdf [15.02.2022].

[15] Cihan Daban, **Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika**, İstanbul: Açılım Yayınları, 2017, s. 47.

[16] Cihan Daban, *a. g. e.*, s. 29.

[17] Nurettin Ceviz, *Libya Tarihine*, s. 84.

[18] Kavas, *a. g. m.*, s. 536.

İtalyan yönetimi 1932 yılı itibariyle sükûneti yeniden sağlamış ve bu dönemden itibaren çeşitli imar faaliyetleri başlatmıştır. Tarım ve hizmet sektörüne yatırımlar yapıldı. Askeri harcamalar da bu dönemde artış göstermiştir. Yapılan bu yatırımlar yerel halka fayda göstermiş olmakla birlikte İtalyan hâkimiyeti ve nüfuzunu güçlendirmeye yönelik sömürgeci hamleler olmuştur. İkinci Dünya Savaşı döneminde Libya bulunduğu coğrafi ve stratejik konum nedeniyle İtalyanlar için çok daha önemli olmuştur. Seyid İdris es-Senusi 1943 yılında Bingazi'ye tekrar gelmiş ve 1949'da İngilizlerin çağrısı ile bir Anayasa hazırlanmıştır. İtalyan kolonisi 1950'ye kadar geri çekilişini sürdürmüştür. 1950'de Birleşmiş Milletler (BM) Müstakil bir Libya Devleti'nin kurulmasını kararlaştırmış, 7 Ekim 1951'de Libya Birleşik Krallığı Anayasası kabul edilmiş ve 27 Kasım 1951 gününde BM Bağımsız Libya Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. İdris es-Senusi Libya Birleşik Krallığı'nın başına geçmiştir. Bu yeni dönemde Libya Parlamento, Senato ve Temsilciler Meclisinden müteşekkil çoklu bir yapı tarafından yönetilmiştir.[19] 29 Mart 1951'de Libya Geçici Hükümeti kurulmuş olmasına rağmen İngiliz, Amerikan ve Fransızların bölgeden çekilmesi hemen gerçekleşmemiştir. Bu güçlerin temsilcileri bir süre daha danışma kurullarında bulunmuşlardır.[20]

İlk bağımsızlık yıllarında Libya en fakir devlet olarak ilan edilmiş ve bu dönemde Libya hükümeti büyük güçlerle çeşitli anlaşmalar yaparak ekonomik ve askeri olarak güç kazanma çabası içerisine girmiştir. İngiliz ve Amerikalılarla yapılan anlaşmalarla ekonomik ve askeri destek almaya çalışmışlardır. Dönemin koşulları gereği Libya bu politikayı uygulamak zorunda kalmıştır. Bu dönemde Libya hükümeti hem büyük güçlerle hem de yakın coğrafyasındaki devletlerle iyi ilişkiler geliştirmeye başlar. İdris es-Senusi'nin politikası da hem yurt içinde hem de yurt dışında barışa ve sükûnete yönelik olmuştur.

1959 yılında zengin petrol yataklarının keşfedilmesiyle birlikte Libya'da önemli toplumsal ve ekonomik değişimler meydana gelmiştir. Ülke hem büyük güçlerin hem de Arap Birliği'nin daha fazla dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu dönemde Nasır öncülüğünde yükselen Arap Milliyetçiliği Libya halkını da etkilemeye başladı. Bu bağlamda İngiltere ve Amerika ile yapılan anlaşmalardan dolayı da halkta önemli bir hoşnutsuzluk ve tepki oluşmaya başlamıştır. Bu tepkilerin gösterilere ve halk hareketlerine dönüşmesi de kısa zaman içerisinde gerçekleşmiştir. 1967 Arap-İsrail Savaşında Libya'daki askeri üslerin Yahudiler tarafından kullanıldığı iddiaları da halkın ayaklanmasına sebep olmuştur.[21] 1968'in sonlarında artık birçok Libyalı Kral İdris saltanatının başarısız olduğu konusunda hemfikirdi. Böylesi durumda iktidara sahip olmak isteyen çeşitli gruplar ortaya çıktı. 1 Eylül 1969 günü genç Yüzbaşı Muammer Kaddafi önderliğindeki Genç Subaylar Hareketi başarılı bir darbe (El Fatah Devrimi) ile yönetimi ele geçirdi ve Cumhuriyet rejimini ilan ettiler Libya Arap Cemahiriyesi Devleti'ni kurdular.[22] Libya halkının Kral İdris yönetiminin yolsuzluklarından ve yanlış yönetim anlayışından hoşnut olmaması Kaddafi darbesinin arkasında önemli bir destek oluşturmuş ve ciddi bir muhalefetle karşılaşmasının önüne geçmiştir.

Cemal Abdunnasır hayranı olan Kaddafi Arap milliyetçiliği ideolojisini Libya'da da hâkim kılmak istedi ve bu minvalde Arap Birliği söylemini benimsemişti. Kaddafi hükümetinin

---

[19] Cantürk Caner, Betül Şengül, "Devrimler, Kaos ve İstikrar Arayışları İçinde Libya: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, c. 3, s. 6 (2018), s. 46-50. **(ss. 45-70)**; Bukola A. Oyeniyi, **The History of Libya**, California: Greenwood Press, 2019, s. 85.
[20] Nurettin Ceviz, *Libya Tarihine*, s. 86.
[21] Oyeniyi, *a. g. e.*, s. 100.
[22] Oyeniyi, *a. g. e.*, s. 101.

Birleşik Mağrib, Mısır ve Sudan ile Suriye ve Tunus ile bütünleşme girişimleri sonuç vermedi. Darbe ertesinde Devrim Komite Konseyi kurulmuş ve başına da Kaddafi getirilmiştir. Rütbesi Albaylığa yükselen ve silahlı kuvvetlerin başına geçen Kaddafi hem askeriyeye hem de siyasete hâkim olmuştur. İlk yıllarda hızlı bir kamulaştırma faaliyeti sürdürülmüş, yabancı askeri üsler kapatılmış ve monarşinin bütün üyeleri ülkeden çıkarılmıştır. Böylece Kaddafi iktidarına karşı oluşabilecek karşı güç odaklarını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Kaddafi ayrıca geliştirmiş olduğu "Cemahiriye" kavramıyla hem Liberalizm hem de Marksizm ideolojisine karşı çıkmış ve kendine has bir sosyalizm anlayışıyla sosyal adaleti sağlamayı, sınıflar arası ayrımcılığı ortadan kaldırmayı ve halk komiteleri ile halkın iktidarını oluşturmayı ve uluslararası alanda bağımsızlık ve tarafsızlığı hedefliyordu.[23] Yeşil Kitap olarak da bilinen "Üçüncü Dünya Teorisi" adlı kitabıyla da bu politikalarının teorik dayanağını ortaya koymuştur.

Kaddafi hükümeti hedeflediği Arap bütünleşmesini gerçekleştiremediği için tepkilerle karşılaştı ve bölge siyasetinde yalnız kaldı. 1980'li yılların ikinci yarısında petrol gelirlerinde ciddi düşüşler yaşadı. Hem büyük güçlerle hem de Arap ülkeleriyle ilişkileri bozulan Kaddafi rejimi Afrika'nın iç kısımlarında etkili olmayı denedi fakat bu politikada da başarısız oldu. ABD ve Sovyetlerden de desteğini iyice yitiren Libya'da 1992 yılında BM ambargosu başladı. Bu gelişmeler dolayısıyla 1997'de ambargonun kalkmasına kadar Libya'da önemli ekonomik sorunlar meydana geldi. Libya'nın karşı karşıya kaldığı bu siyasi ve ekonomik sorunların temelinde ise başından beri sürdürülen ABD ve Batı Bloğu karşıtı siyaset vardı.[24]

1980-1990'lı yıllar Kaddafi rejimi için özellikle uluslararası alanda siyasi ve ekonomik anlamda zorlu bir dönem olmuştur. 1986'da Kaddafi rejimi Batı Bloğu yatırımlarına yönelik saldırı timi oluşturduğunu bildirerek Batı Berlin'de bulunan bir eğlence mekânına intihar saldırısı gerçekleştirilmesi emrini verdi. Bunun üzerine ABD hava kuvvetleri Libya askeri üslerine saldırı düzenlediler. Kaddafi hükümeti bunun karşılığında 1988'de Londra-New York uçuşunu gerçekleştiren Pan-Am havayollarına ait bir yolcu uçağını Lockerbie'de düşürdü. Uçaktaki herkesin öldüğü bu olay Libya'ya yönelik ambargonun başlatılmasına sebep oldu. Çad ile sınır anlaşmazlığında Fransa'nın Çad'ı desteklemesi üzerine Fransız yolcu uçağını bombalattı. Bu tür olaylarla geçen 1980'li yılların sonunda Kaddafi'nin dış politika uygulamaları Libya'yı yalnızlaştırmıştır. Bunun somut karşılığı da 1992 yılında BM Güvenlik Konseyi'nin Libya'yı uluslararası terörizmi desteklemekle suçlaması olmuştur.[25] Kaddafi'nin bu kararlara uymayacağını açıklamasının ardından BM Libya üzerindeki ambargoyu genişletti. 1990'lı yıllar Libya ekonomisi için çetin geçmişti. Bunların üzerine yüzünü Afrika ülkelerine dönen Kaddafi rejiminde doksanlı yılların sonlarında bir yumuşama başlamıştır. Bu dönemde Avrupalı devletlerle de ilişkiler yeniden geliştirilmeye çalışılmıştır. Petrol üzerinden de önemli ekonomik ilişkiler kurulmuştur. 2000'li yılların başları ilişkilerin yumuşak seyrettiği bir dönem olsa da Batı ve Libya arasındaki ilişkilerin en temel kavramı güvensizlik olmuştur. 2000'li yıllar Kaddafi rejimi için reform dönemi olmuştur.

Kaddafi, iktidarını koruma arzusuna yönelik olarak ülkede zayıf bir kurumsal yapı oluşturmuş ve iktidarına karşı muhalefet oluşturabilecek bütün her şeyi zayıflatmak ve ortadan kaldırmak için devam eden bir çatışma ortamı oluşturmuştur. Muhalefetin sistematik olarak sindirilmesi, denge unsuru olarak kullanılan kabileler ve ordu ve elitler arasında kurulan denge

[23] Nurettin Ceviz, *Libya Tarihine*, s. 89.
[24] Nurettin Ceviz, *Libya Tarihine*, s. 89.
[25] Cantürk Caner, Betül Şengül, *Devrimler, Kaos ve İstikrar*, s. 58.

ise bu sistemin köklerini oluşturmuştur. Kaddafi rejiminin baskıcı uygulamaları zulme dayalı iktidarı ve kötü ekonomi politikaları ülkeyi bir çatışma durumuna sürüklemiştir. Bununla birlikte Kaddafi'nin muhalefeti büyük bir öfke ve şiddetle sindirme politikası Libya açısından önemli bir sonuç doğurmuştur. Bu sindirme politikası muhalefetin zamanla radikalleşmesine ve El-Kaide gibi radikal grupların kucağına düşmesine sebep olmuştur.[26] Kaddafi tarafından oluşturulan baskıcı güvenlik rejimi, yaşanan ekonomik ve sosyal problemler ülkede huzursuzluğu artıran faktörler olmuştur. Petrol gelirlerinin Kaddafi rejimince kontrolsüzce ve rejim yandaşlarına fayda sağlayacak şekilde kullanılması ekonomik problemleri derinleştirmişti. Tüm bunlara yolsuzluklar, işsizlik, yoksulluk gelir dağılımındaki adaletsizlikler eklendiğinde halk arasında önemli bir hoşnutsuzluk başlamıştı.[27] Sonuç olarak, özgürlüklerin ve insan haklarının yok sayıldığı bir yönetim anlayışı, ekonomik problemler, muhalefet oluşumuna izin verilmemesi ve yozlaşmış kurumsal sistem yaşanması muhtemel bir değişimin sinyallerini veriyordu. 2010'da Tunus'ta başlayan Arap isyanlarının Libya'daki yansıması da bu çerçevede gerçekleşmiş oldu. Tunus'ta başlayan "Arap Baharı" sürecinin en sancılı ve kanlı bir şekilde yaşandığı yer ise Libya olmuştur.

Kaddafi Tunus'ta yaşanan olaylarda Rejimin destecisi olmuş ve aynı zamanda olayların Libya'ya da sıçramasını önlemek adına birtakım düzenlemeler yaparak halkta yükselen muhalefetin önüne geçmeyi hedeflemiştir. İktidarına yönelik muhalefeti bu zamana kadar ağır bir şekilde bastıran Kaddafi olayların Libya'da bir etki oluşturamayacağını düşünüyordu. Fakat gelişmeler Kaddafi'yi haksız çıkarmıştı. 7 Şubat 2011'de başlayan gösteriler zamanla büyümüş, kısa sürede silahlı çatışmaya dönmüş ve Kaddafi bu kez otoritesini sağlamakta güçlük çekmiştir. Çatışmanın büyümesi de başta ABD olmak üzere Batılı devletlere bir fırsat vermiştir. Libya'yı "Başıbozuk Devlet" olarak adlandıran Batılı ülkeleri diğer Arap ülkelerinde yapmadıklarını yaparak Libya'daki olaylar için BM ve NATO'yu devreye soktu. 19 Mart 2011 günü NATO çatısı altında Batılı devletler Kaddafi'nin sivilleri öldürmesini bahane ederek "Şafak Yolculuğu Operasyonu" adıyla hava ve deniz harekâtını başlattılar. NATO operasyonu muhaliflerin güç kazanmasının yolunu açtı ve Kaddafi rejimini zayıflattı. Güçlenen muhalefet Ulusal Geçiş Konseyi altında birleşti ve böylece muhalif gösteriler daha örgütlü bir yapı kazandı. Muhaliflerin 28 Ağustos 2011'de Trablus'u ele geçirmesiyle çatışmalar sona erdi. 20 Ekim günü muhalif güçler Kaddafi'yi ele geçirip katlederek öldürdü. Böylece Libya tarihinde çok uzun bir geçmişe sahip olan dönem sona erdi.[28]

Kaddafi döneminin sona ermesiyle Libya uzun yıllardır devam eden baskıcı rejimden kurtulmuş fakat bu süreçten başarı ile çıkamamıştır. İç savaşın başarısının ardında Batılı güçlerin desteği bulunmaktaydı. Muhalifler Kaddafi rejiminin yıkılması hedefinde birleşebilmişler fakat birliktelikleri bunun ötesine geçememiştir. Bu ortak hedef doğrultusunda hareket eden muhalifler bu süreçte kendi içlerinde var olan farklılıkları görmezden gelebilmişler fakat Kaddafi rejiminin yıkılmasının ardından refah sistemini kurmak yerine aralarında bir hesaplaşmaya düşmüşlerdir. Ayrıca iç savaş sürecinde çeşitli terör grupları ülkede yuvalanmış ve kolaylıkla önüne geçilemeyecek bir tehdit unsuru haline dönüşmüşlerdir. Nitekim bu durum günümüz Libya'sında da önemli bir problemi teşkil etmektedir. Baskı

[26] Enrica Olivieri, *Libya Before and After Gaddafi: An International Law Analysis*, Universita Ca'Foscari Venezia, Lisans Tezi, Venedik, 2011, s. 44.
[27] Onur Çapar, "Bağımsızlıktan Sonra Kuzey Afrika Ülkelerinde Siyasi Süreç: Fas ve Libya Örneği", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, c. 6, s. 2 (Haziran 2020), s. 705. **(ss. 685-708).**
[28] Cantürk Caner, Betül Şengül, *Devrimler, Kaos ve İstikrar*, s. 65.

rejimine son verilmiş olsa da ülke refaha kavuşamamış, kalıcı bir şiddet ve çatışma ortamı oluşmuş, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık devam etmiş ve ülke dış güçlerin müdahalesine ve terör gruplarının faaliyetlerine açık hale gelmiştir.

3. SİYASİ YAPI

Antik Çağların ardından Yunanlılar, Romalılar ve Bizanslıların ardından Osmanlı hâkimiyetinde olan Libya monarşilerle yönetilmiştir. Osmanlı döneminde önce yerelden kabileler ile yönetilen Libya daha sonra merkezden yönetilmeye başlamış ve Osmanlı'nın zayıflamasıyla birlikte bölge Avrupalı güçlerin hâkimiyeti altına girmiştir. 1911 yılında İtalyanlar Libya'yı işgal etmiş ve kendi hâkimiyetlerini tesis etmişler ve böylece Libya'da sömürge yönetimi başlamıştır. Yerel grupların ve ileri gelenlerin sömürge karşıtı hareketleri bir direniş başlatmış ve Libya İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1951 Senusi hareketinin öncülüğünde bağımsızlığını kazanmış ve Libya Krallığı kurulmuştur. Libya 1951'den 1969'a kadar Senusi hanedanlığının monarşi sistemiyle yönetilmiştir.

Muammer Kaddafi 1969 yılında Kral İdris'i tahtından indirmiş ve Libya'da monarşi yönetimine son vererek Libya Arap Cumhuriyetini kurmuştur. Bu tarihten itibaren ülke 2011 yılına kadar Kaddafi tarafından yönetildi. Bu dönemde Libya yönetimi Kaddafi tarafından yayınlanan Yeşil Kitap'ta yer alan sosyalist, milliyetçi ve halkçı siyasi felsefeyi temel aldı. Kaddafi'nin teorisine göre ülke doğrudan demokrasi ile yönetilecekti. Bölgesel halk kongreleri kuruldu ve şehirler de yerel konseylere bölündü. Fakat uygulamada ülkede tek söz sahibi merci Kaddafi oldu. Kaddafi'nin ailesi de ülke yönetiminde önemli konumlarda söz sahibi oldular.[29]

Kaddafi rejiminin "Arap Baharı" sonucunda devrilmesinin ardından yeni bir yönetim sistemi ve anayasanın hazırlanması hususunda çalışmalara başlanmış olsa bile ülkede devam eden siyasi istikrarsızlık ve çatışmalardan dolayı bu süreç akamete uğramıştır. Tüm kesimlerin katılımıyla 2014-2015'te BM desteğiyle yürütülen siyasi diyalog süreci sonucunda 17 Aralık 2015'te Libya Siyasi Anlaşması (LSA) imzalanmıştır. Bu anlaşma dâhilinde Başkanlık Konseyi tarafından tek meşru yönetim birimi olarak Ulusal Mutabakat Hükümeti kurulmuştur. 2014 yılı itibariyle Temsilciler Meclisi'nin LSA hükümleri gereğince geçiş döneminde meşru yasama organı olması öngörülmüştür. Yine LSA hükümleri doğrultusunda danışma kurulu olarak Yüksek Devlet Konseyi tesis edilmiştir. Fakat LSA'nın öngördüğü iki yıllık geçiş süreci sona ermesine rağmen siyasi anlamda bir gelişme yaşanmamıştır.[30]

4. COĞRAFYA

Libya topraklarının büyük bir kısmı (9/10) çöllerle kaplıdır. Libya çöllerinde çöl türlerinin neredeyse hepsine rastlamak mümkündür. Ülkede son derece sınırlı bir alanda bulunan dağlık bölgeler ise Sirte Körfezi'nin doğu ve batısında Akdeniz kıyısında bulunmaktadır. Libya'da kıyı şeridinde kalan ve iç bölgelere sirayet etmeyen Akdeniz iklimiyle ülkenin

Fotoğraf: 3

[29] Al Jazeera Turk, "Ülke Profili: Libya", erişim: 20.02.2022, http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-libya.
[30] T. C. Dışişleri Bakanlığı, "Libya'nın Siyasi Görünümü", erişim: 20.02.2022, https://www.mfa.gov.tr/libya-siyasi-gorunumu.tr.mfa.

büyük bir bölümünü kaplayan çöl iklimi olmak üzere iki iklim türü bulunmaktadır. Geniş oranda çöl bölgelerine sahip olan Libya'da yağış oranları da oldukça düşüktür. Sıcaklık ise son derece yüksek seyretmektedir. Fakat çöl ikliminden ötürü gece gündüz sıcaklık farkı da yüksektir.

Akarsular açısından da zenginliğe sahip olmayan Libya için yer altı su kaynakları büyük öneme sahiptir. Yeraltı suları kıyıda yüzeye yakındır ve kolaylıkla çıkarılmaktadır. Yeraltı su kaynaklarının bol olduğu Sahra'dan kıyıda bulunan verimli tarım arazilerinin sulanması için 1984 yılında Büyük Suni Nehir Projesi başlatılmıştır.[31]

İklim koşullarının bir sonucu olarak Libya'da doğal bitki örtüsü de zengin değildir. Akdeniz'e yakın bölgelerde orman örtüsü bulunmaktadır. Güneye doğru bozkır görüntüsü oluşmaktadır. Daha güney bölgelerde ise bitki örtüsünün bulunmadığı çöl bölgeleri vardır.[32]

5. İDARİ YAPI

Libya'da devam eden siyasi istikrarsızlık dolayısıyla yönetim yapısı da tam olarak kurulabilmiş değildir. Dolayısıyla ülke geçici hükümetler tarafından yönetilmektedir. 2014-2015 döneminde yapılan LSA uyarınca Başkanlık Konseyi kurulmuş ve bu Konsey Ulusal Mutabakat Hükümetini de kurmuştur. 2021 yılında BM öncülüğünde Libya Siyasi Diyalog Forumu (LSDF) üyeleri genel seçimlere kadar ülkeyi yönetmesi öngörülen Geçici Hükümeti belirlemek için bir seçim yapma kararı almıştır. Bu seçimde Başkanlık Konseyi üyeleri ve Başbakanın seçilmesi öngörülmektedir. Bu sistem çerçevesinde Libya'da yönetim yapısı Üniter Geçici Parlamenter Demokrasi olarak adlandırılmaktadır.[33] Libya'nın bu parçalı istikrarsız yapısı idari yapının ve ülkenin istikrara kavuşmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Ülkede 2011 yılından beri devam eden çatışmalar ve istikrarsızlık, Libya'nın öncelikle Libya halkı ve uluslararası toplum tarafından kabul görecek meşru bir idari yapıya sahip olması gerekliliğini açıkça göstermektedir.

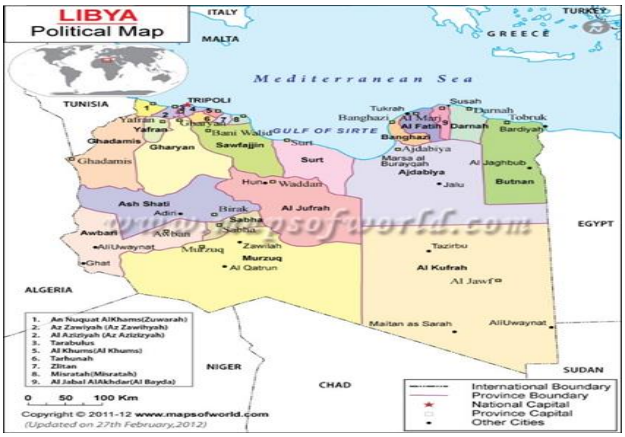

Fotoğraf: 4

6. EKONOMİ

Libya ekonomisi büyük oranda enerji sektörüne dayanmaktadır. Libya'nın hidrokarbon ekonomisi ve enerji sektörü ihracat gelirlerinin neredeyse tamamını, Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) yarısından fazlasını ve hükümet gelir kaynaklarının beşte dördünü teşkil etmektedir. Nüfusun düşük olması ve enerji sektöründen sağlanan gelirin yüksek olması sayesinde Libya kişi başına düşen gelir oranlarında Dünya Bankasının sınıflandırmasında yüksek orta gelirli ülkeler kategorisinde yer almaktadır.[34]

---

[31] Kavas, *a. g. m.*, s. 175.
[32] Kavas, *a. g. m.*, s. 175.
[33] İNSAMER, "Ülke Profili: Libya", erişim: 20.02.2022, https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-libya/.
[34] Harun Öztürkler, "Libya Ekonomisinin Genel Özellikleri", *Ortadoğu Analiz*, c. 4, s. 39 (Mart 2012), s. 84.

Kaddafi'nin otoriter yönetimi döneminde 2000'li yıllara kadar Batı'nın önemli ekonomik yaptırım ve ambargoları Libya ekonomisinin kalkınmasında önemli bir engel teşkil etmiştir. 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren Kaddafi hükümeti küresel ekonomi ile bütünleşebilmek için bir reform dönemi başlattı. Bu dönemde özellikle enerji sektörüne yönelik yabancı yatırımlar artış gösterdi. Fakat yine de Kaddafi döneminde ekonomi üzerinde güçlü bir devlet denetimi bulunmaktaydı. Kaddafi döneminde petrol gelirlerinin hesapsızca kullanılması, yolsuzluk ekonominin zayıf bir yapıda olmasına neden olmuştur. "Arap Baharı" süreciyle birlikte ülkeye hâkim olan siyasi kargaşa, iç savaş ve dış müdahaleler nedeniyle Libya ekonomik olarak da büyük zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu anlamda işsizlik, yoksulluk ve enflasyon oranlarının yüksek seyretmesi Libya halkının ciddi bir ekonomik probleme sahip olduğunun göstergesidir. Zayıf, dağınık ve istikrarsız kurumsal ve siyasi yapı da ekonominin gelişmesini önemli ölçüde engellemektedir. Libya'da ekonomik, siyasal ve toplumsal kurumların büyük ölçüde tahrip edilmiş olması, Libya ekonomisinin tekrar yapılandırılmasının önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir.[35]

Ekonomisi büyük oranda enerji sektörüne bağlı olan Libya'da ekonomik yapının çeşitlendirilmesi öncelikli amaçlar arasında yer almaktadır. Ancak kısa vadede gerçekleştirilmesi pek mümkün görünmemektedir. Ülkenin sahil bölgeleri tarımsal faaliyetlere elverişlidir fakat tarımın ekonomiye katkısı oldukça düşüktür. Tarımsal faaliyetler geleneksel yöntemlerle sürdürülmektedir. Savaş, istikrarsızlık, güvensizlik gibi faktörler nedeniyle ülkede turizm, sanayi, eğitim ve sağlık sektörleri de önemli ölçüde zayıflamıştır.

7. SOSYAL YAPI

Libya'nın toplumsal yapısı etnik ve dini anlamda çeşitlilik göstermektedir. Farklı etnik ve dini gruplar ülkenin büyük bir bölümünün çölle kaplı olmasından dolayı bir arada yaşamaktadır. Libya'da nüfusun %90'ı, ülke topraklarının sadece %10'unda yaşamaktadır. %88'i ise şehirde yaşamaktadır ve çoğunluğu üç büyük şehir olan Trablus, Bingazi ve el-Beyda'da bulunmaktadır. Libya'da sosyal yapının ayrıntılarını alt başlıklar halinde aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz.

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Ülkenin büyük bir bölümünün çölle kaplı olmasından dolayı nüfus da belirli bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Ülke nüfusunun büyük bir bölümü başkent Trablus ve ikinci büyük şehir olan Bingazi gibi kıyı kentlerinde yaşamaktadır. Nüfusunun yaklaşık 6,8 milyon olduğu tahmin edilen Libya kilometrekareye düşen insan sayısı bakımından dünyanın nüfus yoğunluğunun en az olduğu ülkelerinden bir tanesidir. Ülke nüfusu oldukça genç bir görünüme sahiptir. Nüfusun yaklaşık %30'u 15 yaşın altındadır, yarısından fazlası ise 30 yaşın altındadır. 65 yaş üstü nüfus ise %4'lük bir orana sahiptir. Arap ve Afrika ülkelerinden gelen göçmen işçiler de yaklaşık 1 milyonluk bir sayıyla ülke nüfusunda önemli bir konumdadırlar.[36] Libya aynı zamanda Kuzey Afrika ülkeleri arasındaki en yüksek okur-yazarlık ve okullaşma oranına sahip ülkedir. Yetişkin

[35] Diederik Vandewalle and Vincent Castel, **Libya: Post-War Challenges**, African Development Bank, Economic Brief (September, 2011), s. 1.
[36] Kayseri Ticaret Odası (KTO), *Libya Ülke Raporu*, Ağustos 2021, s. 4.

nüfus içinde okur-yazarlık oranı yaklaşık %85'tir. Okula devam oranı ise yaklaşık %95'tir. Eğitim alabilen kız öğrencilerin oranı da diğer bölge ülkelerine göre daha yüksektir.[37]

Libya toplumsal yapısının temelinde nüfusun gruplaşmasına yol açan ve bir tür toplumsal örgütlenme türü olan kabileler bulunmaktadır. Ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğu da kabile üyesidir. Arap ve Berberi kabileleri gibi büyük kabile toplulukları ülkenin toplumsal ve siyasi hayatında önemli bir etkiye sahiptirler.[38]

Ülkede, her kesimde olduğu gibi, kadınlar da Kaddafi dönemi öncesinde siyasi ve toplumsal alanda daha aktif bir yaşama sahiptiler. 1920'de kadınlar oy kullanma hakkı kazanmış ve Kaddafi dönemine kadar siyasi hayatta aktif olmuşlardır. Kaddafi döneminde kadınlara bu anlamda kısıtlamalar getirilmiştir. Uzun yıllar bu baskı altında yaşayan kadınlar 2011 yılında başlayan direnişte aktif rol almışlardır. Fakat yine de kadın haklarını geliştirecek bir çalışma ortaya konulmamıştır.

7.2. Dil

Ülkenin resmi dili Arapçadır. Devlet politikası diğer dillerin kullanımını kısıtlamış olsa da ülkede birçok dil konuşulmaktadır. İtalyanca, İngilizce ve Fransızca da konuşulan diğer Avrupa dilleridir. Bunların yanı sıra, küçük azınlıklar Berberi lehçeleri konuşmaktadır. Awjilah, Tamasheq, Nafusi, Ghadames gibi birkaç Berberi lehçesi konuşulmaktadır. Daha önceleri Berberi lehçeleri Libya hükümetleri tarafından tanınmıyordu. 2011 itibariyle Berberi lehçelerine yönelik bu yaklaşım değişmeye başladı. Libya'da yaşayan Dom halkı tarafından Domari dili konuşulmaktadır. Bu dil çeşitli Kuzey Afrika ülkelerinde de konuşulmaktadır. Nesli tükenmekte olan bir dil olarak kabul edilmektedir. İtalyanca Libya'da kullanılan en popüler Avrupa dilidir. En çok konuşulan ikinci dil olan İtalyanca aynı zamanda ticaret dili olarak da geçmektedir. İngilizce ve Fransızca da yaygın konuşulan diğer yabancı dillerdir.

7.3. Etnik Yapı

Libya nüfusunun çoğunluğunu meydana getiren iki etnik grup Arap ve Berberilerdir. Arap etnisitesi kültürel olarak Libya'da yaşam ve kimliğin baskın bir parçasıdır. Arap yarımadasına özgü olan Arap kimliği M. S. 7. yüzyılda Arapların İslam'ı yayma politikası dâhilinde Libya'ya ulaşmıştır. Berberiler ise Kuzey Afrika ülkelerinde ve Libya'da yaşayan en eski yerli topluluktur. Berberiler Libya'da yoğun olarak Nafusa ve Zuwara'da yaşamaktadırlar. Kendi dilleri ve özgün yaşam kültürleri vardır. Göçebe olarak yaşarlar ve dolayısıyla geçimlerini hayvancılıktan sağlarlar. Yerleşik olup tarımla uğraşan Berberi grupları da bulunmaktadır.[39]

Uzun yıllar süren diktatörlük rejimi ve ülkedeki karışıklıklardan dolayı Libya halkının etnik kökenine ilişkin veriler iyi tanımlanamamıştır. Etnik yapıya ilişkin en güçlü veri ABD Dışişleri Bakanlığı'nın verileridir. Buna göre Libya halkının %97'si Arap-Berberi karışımından meydana gelmektedir. Geri kalan %3 ise Tuareg, Toubou grupları, Mısırlılar ve başta İtalyan ve Yunanlılar olmak üzere bir dizi Avrupa kökenli topluluklardan oluşmaktadır.[40]

---

[37] Uluslararası Teknolojik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (UTESAV), *Ülke Görünüm Raporu: Libya (Son 3 Yıl)*, Ağustos 2020, s. 7.
[38] Al Jazeera Turk, *Aşiretler Ülkesi Libya*, Şubat 2014, erişim: 21.02.2022, http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/asiretler-ulkesi-libya.
[39] Mukhtar Mustafa Buru, "People of Libya", *Encyclopedia Britannica*, erişim: 24.02.2022, https://www.britannica.com/place/Libya/People.
[40] World Population Review, "Libya Population", erişim: 24.02.2022, https://worldpopulationreview.com/countries/libya-population.

7.4. Din

Libya halkının büyük bir çoğunluğunu Müslümanlar meydana getirmektedir. Müslümanların da çoğunluğu Sünnidir. Fakat diğer dini gruplardan insanlar da yaşamaktadırlar. Katolik ve Ortodoks Hristiyanların da küçük birer azınlık grupları bulunmaktadır. Uzun yıllardır Trablus'ta yaşamış Yahudi azınlık da bulunmaktaydı fakat 1960 yılında Yahudilerin büyük bir çoğunluğu ülkeyi terk etti.[41]

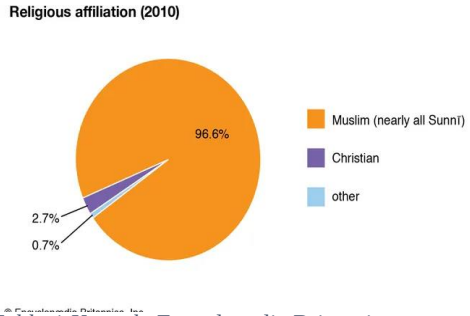

Tablo 1 Kaynak: Encyclopedia Britannica

8. ULAŞIM VE TURİZM

Trablus'ta iki tane (Tripoli ve Mitiga), Bingazi ve Beida'da birer tane olmak üzere Libya'da dört adet uluslararası havalimanı bulunmaktadır. Afriqiah Havayolları Libya'nın devlete ait havayolu şirketidir. Özel işletmeye ait olan havayolu şirketi ise Buraq Havayolları'dır. Beş tanesi konteyner limanı olmak üzere toplam on sekiz tane de deniz limanı bulunmaktadır. Bu limanlar önemli jeostratejik bir konumda bulunmakta ve Afrika içlerine gidecek ithalat ürünlerinin indirildiği önemli limanlardandır. Bununla birlikte ülkenin büyük bölümünün çöl olmasından kaynaklı olarak karayolu ağları sahil boyunca uzanmaktadır ve çoğu şehri birbirine bağlayan gelişmiş bir yapıya sahiptir.

Libya ekonomisi büyük oranda petrol gelirlerine bağlı olduğundan enerji sektörüne yapılan yatırım diğer sektörlere göre çok daha fazla olmuştur. Bu sebeple Libya ekonomisinde kaynak çeşitliliği çok fazla olamamıştır. Bunun yanı sıra Libya ambargolar ve Kaddafi rejiminden ötürü imajının düşük olmasından dolayı çok fazla turist çekebilen bir ülke olamamıştır. Fakat başta çöl turizmi olmak üzere dönem dönem gerçekleşen ekonomik iyileşmeler ve dolayısıyla artış gösteren iş seyahatlerinin bu anlamda bir iyileşme meydana getirdiğini söylemek mümkündür. Libya'da turizm sektörünün gelişmesindeki en büyük engel başta da belirtildiği gibi enerji sektörüne yapılan büyük yatırımlardan dolayı göz ardı edilmiş olmasıdır. Bu anlamda iyi otel ve restoranlar, konaklama yerleri, turistik yatırımlar gibi turizm altyapısının gelişmemiş olması büyük bir engel teşkil etmektedir. Bunlarla birlikte Libya'da turistler için ilgi çekici olabilecek alanlar ise Akdeniz sahilleri, arkeolojik alanlar, çöl bölgeleri ve Sabratna, Lepnis Magna, Roma, Cyrene ve Apollonia gibi Antik Yunan şehirleri turizm potansiyeli yüksek olan yerlerdir. Bu bölgeler yatırım ve gelişme bekleyen turizm bölgeleri olarak kabul edilmektedir.[42]

9. KÜLTÜREL HAYAT

Libya tarihsel süreç içerisinde çok sayıda topluma ev sahipliği yapmış olmasından ötürü eşsiz bir kültürel mirasa sahiptir. Hem dışardan Libya'ya gelen toplumlar hem de Libya içinde yerleşik olan toplumlar Libya kültürünü zenginleştiren unsurlar olmuştur. Libya'da tarih boyunca yaşayan insanların faaliyetleri önemli bir kültürel birikim oluşturmuştur. Bunun yanı sıra Yunanlılar, Romalılar, Fenikeliler, Bizanslılar, Osmanlılar, İspanyollar ve İtalyanlar gibi dışardan gelen toplumlarla yaşanan etkileşim de Libya kültürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Sömürge döneminde Libya'da hâkimiyet kuran İtalyanlar kültürlerini de büyük

[41] Mukhtar Mustafa Buru, *a. g. m.*
[42] T. C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, *Libya Pazar Bilgileri*, 2020, s. 13-14, erişim: 24.02.2022, https://ticaret.gov.tr/data/5ee9fd9113b876df9419962d/Libya%20Pazar%20Bilgileri.docx.pdf.

oranda etkili kılmışlardır.[43] Ülke içerisinde bölgeler arasında da kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Ülke nüfusunu oluşturan çeşitli etnik gruplar farklı yaşam tarzlarıyla kültürel bir çeşitlilik oluşturmuşlardır. Ülkenin batısında nüfus çok daha kozmopolit bir yapıya sahiptir. Bu da kültürel çeşitliliği artıran bir etmendir.

Libya'da kültürel kurumların sayısının fazla olduğu söylenebilir. Trablus'ta Devlet Kütüphanesi, ulusal Kütüphane ve Ulusal Arşivler bulunmaktadır. Bingazi'de ise Halk Kütüphanesi, Libya Araştırmaları Merkezi ve üniversite kütüphaneleri bulunmaktadır. Bir devlet kurumu olan Eski Eserler Dairesi'nin sorumluluğunda bulunan Arkeoloji Müzesi, Leptis Magna Eski Eserler Müzesi, Doğa Tarihi Müzesi, Sabratha Eski Eserler Müzesi ve Ptolemais ve Appolonia arkeolojik alanları Libya'daki kültürel çeşitliliği yansıtan unsurlardır.

9.1. Eğlence ve Festivaller

Diktatörlük rejimi, çatışmalar, istikrarsızlık, ekonomik bunalımlar dolayısıyla Libya'da bu tarz kültürel faaliyetler çokça gelişememiştir. Bununla birlikte Libya'da özellikle etnik grupların kültürel festivalleri ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda ülkenin en önemli etnik gruplarından biri olan Tebular kültürlerini tanıtmak ve canlı tutmak için her yıl Eylül ayında Tebu Kültür Festivalinde bir araya gelmektedir.[44] Diğer yandan, Libya'da her yıl düzenlenen Geleneksel Binicilik Festivali de önemli bir kültürel aktivitedir. Bu festival kapsamında üç gün boyunca at yarışları düzenlenmektedir.

Fotoğraf 5: Tebu Kültür Festivali

Fotoğraf 6: Geleneksel Binicilik Festivali

Geleneksel olarak Aralık-Ocak döneminde kutlanan Accacus Festivali müzik dinletileriyle adeta çölün sessizliğini bozmaktadır. Baharı karşılamak amacıyla düzenlenen Nalut Spring Festival dans gösterileri, yöresel eğlenceler ile mart ayında kutlanmaktadır. Tuareg ve Berberi Kabilelerinin en önemli festivalleri olan Ghadames Festival Ekim ayında kutlanmaktadır. Festival müzik dinletileri, dans gösterileri, deve ve at yarışları ile kutlanmaktadır.

9.2. Bayramlar ve Dini Günler

Nüfusunun çok büyük bir kısmı Müslüman olan Libya'da en önemli iki bayram Ramazan ve Kurban Bayramıdır. 1 Mayıs İşçi Bayramı Libya'da da kutlanmaktadır. Libyalıların en önemli milli bayramı ise 2011'de Kaddafi rejiminin son bulmasını sağlayan Libya iç savaşının başladığı 23 Ekim günü Özgürlük Bayramı'dır.

---

[43] Joseph Kiprop, "The Culture of Libya", *WorldAtlas*, October 2018, erişim: 25.02.2022, https://www.worldatlas.com/articles/the-culture-of-libya.html.

[44] Mücahit Aydemir, "Libyalı Tebular İç Savaşa Rağmen Kimliklerini Yaşatmaya Devam Ediyor", *Anadolu Ajansı*, Eylül 2020, erişim: 25.02.2022, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyali-tebular-ic-savasa-ragmen-kimliklerini-yasatmaya-devam-ediyor/1981285.

9.3. Yemek Kültürü

Diğer Akdeniz ülkelerinde olduğu gibi, Libya mutfağında da bol zeytinyağı kullanılmaktadır. Tahıl ve süt ürünleri de Libya yemeklerinde çokça tercih edilmektedir. Libya'da çay kültürü de oldukça gelişmiştir. Kendine özgün hazırlama yöntemi ile nane ile birlikte tüketilen ve Libya çayı olarak adlandırılan çay çok fazla tüketilmektedir.

Fotoğraf 7: Libya Çayı

Fotoğraf 8: Bazin

Arap, Berberi, İtalyan geleneklerinden etkilenen Libya mutfağı dünyanın en ünlü ve en geniş yelpazeye sahip mutfaklarından bir tanesidir. Libya mutfağının en ünlü yemeklerinden birisi de etli bir yemek olan Bazin'dir. Kolay hazırlanabilmesinden dolayı çokça tüketilen bir yemek türüdür. Libya'da her bölgenin farklı mutfak geleneği bulunmaktadır. Trablus'ta çoğunlukla İtalyan mutfağı hâkim olmuştur. Güney'de ise Arap ve Berberi mutfağı tercih edilmektedir.

10. RESMİ TATİLLER

Libya'da 1 Ocak yılbaşı günü yılın ilk resmî tatilidir. İç savaşta Kaddafi'nin devrildiği gün olan 17 Şubat da resmî tatil günlerinden birisidir. 1 Mayıs İşçi Bayramı, Ramazan ve Kurban Bayramlarının denk geldiği günlerde de Libyalılar resmî tatildedirler. 1931'de Libya Bağımsızlık direnişinin öncüsü Ömer Muhtar'ın öldüğü gün olan 16 Eylül resmî tatiller arasındadır. Libyalılar Hicri yılbaşını ve Hz. Muhammed'in doğum günü olan Mevlit Kandilini de resmî tatil olarak belirlemişlerdir. 24 Aralık günü Libya bağımsızlık günü ve 23 Ekim günü de 2011 iç savaşının başladığı gün olarak kutlanmakta ve bu günler de resmî tatiller arasında bulunmaktadır.

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Türkiye ile Libya halkı arasında asırlara dayanan kalıcı bir birliktelik mevcuttur. İki halk arasındaki dostluk Osmanlı döneminde başlamış ve 24 Aralık 1951'de kurulan bağımsız Libya Devleti'nin Türkiye tarafından hemen tanınması ve sonrasında 1953 yılında diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla gelişme kaydetmiştir. Siyasi yakınlaşmalar, Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Libya'nın Türkiye'ye verdiği desteklerin yanı sıra 1970'li yıllardan bu yana Türk müteahhitlerinin Libya'da yürüttüğü çalışmalar iki devlet arasındaki ilişkileri güçlendiren etkenler olmuştur.[45] Fakat 1990'lı yıllarda hem dünyada hem de Türkiye'de yaşanan gelişmeler doğrultusunda uygulanan liberal politikalar ve özellikle Türkiye'nin İsrail ile yakınlaşması

[45] Cihat Yaycı, Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur, İstanbul: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 2019, s. 64-65.

Kaddafi hükümetinde rahatsızlık oluşturmuştur. Bu dönemde iki ülke arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkiler zayıflamıştır.

1990'lı yılların ikinci yarısında, Necmeddin Erbakan döneminde iki ülke arasında Kürt meselesi gündeme gelmiş ve Kaddafi Kürtlerin de bölgede var olma savaşının Kürdistan devletinin gerekliliğini dile getirmiştir. Bu durum ikili ilişkileri son derece olumsuz etkilemiştir. 2000'li yıllarda yumuşama ve reform dönemine giren Kaddafi hükümeti ile ilişkiler tekrar ısınmış ve AK Parti döneminde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010'daki Libya ziyaretiyle iki ülke arasında deniz yetki alanları belirlenmesi için anlaşma yapılmıştır. Fakat 2011 yılında patlak veren Libya iç savaşı gelişme göstermeye başlayan ikili ilişkileri soğutan bir etmen olmuştur. Devrimin ardından Ulusal Geçiş Konseyini Libya halkını temsil eden tek otorite olarak tanımıştır. 2014-2015 döneminde gerçekleşen diyalog süreci de Türkiye tarafından desteklenmiş ve Libya Siyasi Anlaşması Türkiye tarafından da imzalanmıştır.[46]

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler de önemli bir boyuttadır. Ekonomik İşbirliği ve Ticaret Anlaşması (1975), Bilimsel İşbirliği Anlaşması (1975) ve Ticari ve Mali İşbirliği Anlaşması (1978)iki devlet arasındaki ekonomik ilişkinin hukuki boyutlarını ifade etmektedir.[47] İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler büyük oranda petrol ve inşaat sektörü tarafından belirlenmektedir. Türkiye 2000'li yılların ilk yarısında Libya'dan önemli ölçüde petrol ithal etti. Türk iş adamları da Libya'da önemli inşaat yatırımları gerçekleştirdi. 2010 yılına kadar iki ülke arasındaki ticaret hacmi büyümüş fakat 2011 Libya iç savaşıyla birlikte ticari ilişkiler zayıflamak zorunda kalmıştır. Devrimden sonra kurulan hükümet ile ilişkiler sürdürülmüş ve geliştirilmiştir. 2018 yılı itibariyle ticaret hacmi tekrar artmaya başlamıştır.[48]

İki ülke arasındaki askeri ilişkiler de yakın bir görüntü sergilemiştir. Kaddafi hükümeti Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türkiye'nin yanında yer almış ve askeri teçhizat desteğinde bulunmuştur. Askeri ilişkilerin geliştirilmesi için heyetler arasında eğitim, teknoloji ve bilim alanlarında askeri anlaşma hazırlıkları yapılmıştır. Şu anda ise iki ülke arasındaki askeri ilişkiler yürürlük tarihi 2013 olan Askeri Eğitim İş Birliği Anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir.[49]

Son dönemlerde de Türkiye Libya ile ilişkilerini istikrar kalıcı barış ve güvenliğin tesisine katkı sağlanması ve karşılıklı fayda temelinde hemen hemen tüm alanlarda geliştirme çabası içerisindedir. Bu bağlamda, 2019'da Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile "Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması" ve "Güvenlik ve Askeri İş Birliği" Mutabakat Muhtıraları imzalanmıştır.[50] Libya'nın sahip olduğu jeostratejik önem Türkiye açısından ilişkilerin canlı ve yakın tutulmasını zorunlu kılmaktadır.

---

[46] Cihat Yaycı, *a. g. e.*, s. 66.
[47] Cihat Yaycı, *a. g. e.*, s. 67.
[48] Cihat Yaycı, *a. g. e.*, s. 68.
[49] Cihat Yaycı, *a. g. e.*, s. 69.
[50] T. C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Libya Siyasi İlişkileri", erişim: 27.02.2022, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa.

KAYNAKÇA

Al Jazeera Turk, *Aşiretler Ülkesi Libya*, Şubat 2014, http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/asiretler-ulkesi-libya, (21.02.2022)

Al Jazeera Turk, "Ülke Profili: Libya", http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-libya, (20.02.2022).

Aydemir, Mücahit. "Libyalı Tebular İç Savaşa Rağmen Kimliklerini Yaşatmaya Devam Ediyor". *Anadolu Ajansı*, Eylül 2020, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyali-tebular-ic-savasa-ragmen-kimliklerini-yasatmaya-devam-ediyor/1981285 (25.02.2022).

Buru, Mukhtar Mustafa, "People of Libya", *Encyclopedia Britannica*, https://www.britannica.com/place/Libya/People (24.02.2022)

Caner, Cantürk ve Betül Şengül. "Devrimler, Kaos ve İstikrar Arayışları İçinde Libya: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz". *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, c. 3, s. 6 (2018), s. 45-70.

Ceviz, Nurettin. "Libya Tarihine Kısa Bir Bakış". *Ortadoğu Analiz*, 2011/3 (27), ss. 80-90.

Ceviz, Nurettin. "Tarihten Günümüze Libya". *ORSAM*, Ankara, 2010.

Çapar, Onur. "Bağımsızlıktan Sonra Kuzey Afrika Ülkelerinde Siyasi Süreç: Fas ve Libya Örneği". *Tarih ve Gelecek Dergisi*, c. 6, s. 2 (Haziran 2020), ss. 685-708.

Daban, Cihan. Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika. İstanbul: Açılım Yayınları, 2017.

Elmangoush, Najla. "Customary Practice and Restorative Justice in Libya: A Hybrid Approach". *The United States Institute of Peace Special Report 374*, Washington, 2015. https://www.usip.org/sites/default/files/SR374-Customary-Practice-and-Restorative-Justice-in-Libya-A-Hybrid-Approach.pdf (15.02.2022)

İNSAMER. "Ülke Profili: Libya", https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-libya/ (20.02.2022).

Karasapan, Celal Tevfik. Libya: Trablusgarp, Bingazi ve Fizan. Ankara: Resimli Posta Matbaası, 1960.

Kavas, Ahmet. *Libya*. DİA, C. 27, Ankara, 2003.

Kayseri Ticaret Odası (KTO). *Libya Ülke Raporu*. Ağustos 2021.

Kiprop, Joseph. "The Culture of Libya". *WorldAtlas*, October 2018, https://www.worldatlas.com/articles/the-culture-of-libya.html (25.02.2022).

Mangan, Fiona and Chiristina Murtaugh. "Security and Justice in Post-Revolution Libya: Where to Turn?". *The United States Institute of Peace*, 2014 (100), https://www.usip.org/sites/default/files/PW100-Security_and_Justice_in_Post-Revolution_Libya.pdf (15.02.2022).

Olivieri, Enrica. *Libya Before and After Gaddafi: An International Law Analysis*. Universita Ca'Foscari Venezia, Lisans Tezi, Venedik, 2011.

Oyeniyi, Bukola A. The History of Libya. California: Greenwood Press, 2019.

Öztürkler, Harun. "Libya Ekonomisinin Genel Özellikleri". *Ortadoğu Analiz*, c. 4, s. 39 (Mart 2012).

T. C. Dışişleri Bakanlığı. "Libya'nın Siyasi Görünümü", https://www.mfa.gov.tr/libya-siyasi-gorunumu.tr.mfa (20.02.2022).

T. C. Dışişleri Bakanlığı. "Türkiye-Libya Siyasi İlişkileri", https://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa (27.02.2022)

T. C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. *Libya Pazar Bilgileri*. 2020, s. 13-14, https://ticaret.gov.tr/data/5ee9fd9113b876df9419962d/Libya%20Pazar%20Bilgileri.docx.pdf (24.02.2022)

Uluslararası Teknolojik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (UTESAV). *Ülke Görünüm Raporu: Libya (Son 3 Yıl)*. Ağustos 2020.

Vandewalle, Diederik and Vincent Castel. Libya: Post-War Challenges. African Development Bank Economic Brief (September, 2011).

Yaycı, Cihat. Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur. İstanbul: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları.

Whitney, Smith, "Flag of Libya", Encyclopedia Britannica, 1 February 2016, https://www.britannica.com/topic/flag-of-Libya (23.01.2022).

World Population Review. "Libya Population", https://worldpopulationreview.com/countries/libya-population (24.02.2022).BukolaB Harun

FOTOĞRAF KAYNAKÇASI

https://www.britannica.com/place/Libya

https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyali-tebular-ic-savasa-ragmen-kimliklerini-yasatmaya-devam-ediyor/1981285

https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/libyada-geleneksel-at-yarislari-basladi/0

https://www.yenisafak.com/hayat/libya-mutfagi-3521436

Resim 4: www.mapsofworld.com

Resim 5: Hazem Turkia, 2020 Anadolu Ajansı

Resim 6: Bülent Doruk, 2013, Anadolu Ajansı

MALİ CUMHURİYETİ

Said AKAD*

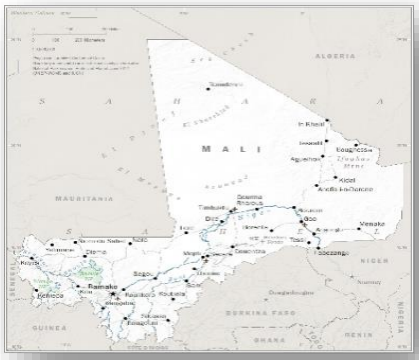

Resim 9

Resim 2

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Mali Cumhuriyeti (Républiquedu Mali)

Başkent: Bamako

Nüfus:20.741.769[1]

Yüz Ölçümü:1.240.192 km²

Yönetim Şekli: Cumhuriyet

Resmi Dil/Diller: Fransızca

Konuşulan Diller: Bambara, Fransızca, Arapça, Fulani, Manding, Senufo

Etnik Gruplar: %33,3 Bambara, %13,3 Fulani (Peul), %9,8 Sarakole/Soninke/Marka, %9,6 Senufo/Manianka, %8,8 Malinke, %8,7 Dogon, %5,9 Songhai, %2,1 Bobo, %1,7 Tuareg/Bella, %6 Diğer Malililer, %0,4 ECOWAS (Batı Afrika Ekonomi Topluluğu) üyesi ülkelerden gelenler, %0,3 Diğerleri.[2]

Bulunduğu Bölge: Batı Afrika

Para Birimi: Batı Afrika CFA Frankı, (1 ABD Doları =610Batı Afrika CFA Frankı)[3]

Kuruluş Tarihi: M.S.1230 (Mali İmparatorluğu)

Bağımsızlık Tarihi: 22 Eylül 1960

Mesai Saatleri ve Tatil günleri: Pazartesi-Cuma sabah 07:30-12:30, öğleden sonra 14:30-17-30 Cumartesi ve Pazar günleri resmi tatil günleridir.

*İNÜAFAM Araştırmacısı, Katar Türk Okulu Öğretmeni, Orcid No: 0000-0003-2530-6068, akads@live.com

[1] https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mali/#people-and-society
[2] https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mali/#people-and-society
[3] https://www.currency.me.uk/convert/usd/xof (31 Mayıs 2022 tarihi itibariyle)

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Mali adı, 13-17'nci yüzyılları arasında bölgede hüküm süren Mali İmparatorluğundan gelmekte olup, söz konusu isim "kralın yaşadığı yer"[4] anlamına gelmektedir. 14'ncü yüzyılda yaşamış olan meşhur Faslı gezgin İbn Battuta, Mali İmparatorluğu'nun başkentinin Mali olarak adlandırıldığını belirtmiştir.[5]

Diğer birçok Afrika ülkesi bayrağında olduğu gibi Mali bayrağında da yeşil, sarı ve kırmızı renkleri kullanılmıştır. Soldan sağa dikey ve birbirine eşit üç şerit halinde sıralanan bu renklerden yeşil, ulusun verimli topraklarını, sarı, Mali'nin saflığını ve maden zenginliğini, kırmızı ise, ülkenin Fransız yönetiminden özgürlüğünü kazanmak için dökülen kanları simgelemektedir. Mali'nin (Senegal ile birlikte) Mali Federasyonu olarak Fransa'dan bağımsızlığını kazandığı 4 Nisan 1959 tarihinde kullanılan ilk bayrakta yer alan çubuk şeklindeki insan figürü, Müslümanların çoğunluğun muhalefeti nedeniyle 1 Mart 1961 tarihinde bayraktan kaldırılarak şimdiki bayrak kullanılmaya başlanmıştır.[6]

2. TARİH

Kaya resimleri ve oymalar, kuzey Mali'nin Sahra'nın verimli otlak olduğu tarih öncesi çağlardan beri yerleşim olduğunu göstermektedir. Sahra'nın bereketli ve vahşi yaşam açısından zengin olduğu M.Ö. 10.000'li yıllardan beri kuzey Mali'de yerleşim mevcut olup, Orta Mali'deki Ounjougou'da M.Ö. yaklaşık 9.400 yıllarına tarihlenen erken dönem seramikler keşfedilmiştir. M.Ö.900 civarında başlayan ve M.Ö.600 civarında zirveye ulaşan Dia ile M.Ö.300'den M.S.900'e kadar süren Djenne-Djenno da dâhil olmak üzere, Mali'nin merkezindeki orta Nijer Nehri boyunca, Mande halklarından olan Soninkeler tarafından şehirler ve kasabalar kurulmuştur.

Erken İslami literatürde; Endülüslü Tarihçi ve Coğrafya âlimi al-Bakri'nin 1068'dekaleme aldığı ve içlerinde Muhammed ibn Yusuf el-Warraq (904-973) ve Abraham ben Jacob (10'ncu yy.) da dâhil olmak üzere birçok tüccar ve gezginin gezi ve raporlarına dayanarak yazdığı Kitāb al-Masālikwa-al-Mamālik (Yollar ve Krallıklar Kitabı)'inde[7]Mali'de yer alan "Pene" ve "Malal"e göndermeler bulunmaktadır. Aynı şekilde Sicilya'da yaşamış olan Coğrafya âlimi Faslı Muhammed el-İdrisi (1100-1165)'nin Batı dünyasında Tabula Rogeriana olarak da bilinen Nuzhat al-mushtāqfīikhtirāq al-āfāq (Dünyanın Bölgelerini Dolaşmaya Hevesli Birinin Gezisi) adlı çalışmasında Mali hakkında birkaç coğrafi detay yer almaktadır.

Orta çağ boyunca birçok imparatorluğa ev sahipliği yapan Mali'de en bilinen devlet, 8'nci yüzyılda Soninkeler tarafından kurulan ve 1078 tarihinde kuzeybatıdan gelen Murabıtlar tarafından fethedilen Gana İmparatorluğudur. Bugün ülkeye adını veren Mali İmparatorluğu, Gana imparatorluğundan sonra Nijer Nehri'nin yukarısında kurularak 14'üncü yüzyılda gücünün zirvesine ulaşmıştır. Mali İmparatorluğu döneminde, eski Djenné ve Timbuktu şehirleri hem ticaret hem de İslamî ilim merkezleri haline gelmiştir. İç entrikalar sonucu olarak gerileyen imparatorluğun yerine en nihayetinde kuzeybatı Nijerya'da ortaya çıkan Songhai

---

[4] Cartwrighth, Mark, "Mali Empire", 2019.
[5] Imperato, Pascal James; Imperato, Gavin H. Historical Dictionary of Mali. Scarecrow Press. p. 231. ISBN 9780810864023. Archived from the original on 27 August 2021. Retrieved 24 August 2020.
[6] https://worldpopulationreview.com/countries/mali/flag
[7] Levtzion, Nehemia; Hopkins, John F.P., eds. (2000). Corpus of EarlyArabicSourcesfor West Africa. New York: MarcusWeinerPress. ISBN 1-55876-241-8. First published in 1981 by Cambridge UniversityPress, ISBN 0-521-22422-5, pp. 82.

İmparatorluğu kurulmuştur. Songhai İmparatorluğu da kral AskiaIshaq II döneminde, 13 Mart 1591 tarihinde bugün Gao şehrinin 51 km kuzeybatısında kalan Tondibi'de yapılan savaşta Judar Paşa komutasındaki Fas/Saadi güçlerine yenilerek tarih sahnesinden çekilmiştir.[8]

Songhai imparatorluğunun çöküşünden sonra bölgede birçok devlet/devletçikler kurulmuş, 19'ncu yüzyılın sonlarına doğru Fransızlar bölgeyi hâkimiyetleri altına almaya başlamışlardır. 1905 yılı itibariyle bölge, Fransız Sudan'ının bir parçası olarak tamamen Fransız kontrolü altına girmiştir. 24 Kasım 1958 tarihinde Fransız Sudanı Fransız Topluluğu içinde özerk bir cumhuriyet olmuş, Ocak 1959'da Mali ve Senegal birleşerek Mali Federasyonunu kurmuştur. 20 Haziran 1960 tarihinde Fransa'dan bağımsızlığını kazanan Mali Federasyonu, Senegal'in, Ağustos 1960'ta federasyondan çekilmesiyle dağılmış, 22 Eylül 1960 tarihinde bağımsız Mali Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Mali'nin ilk başkanı seçilen Modibo Keita tek partili bir devlet kurarak Doğu bloku ile yakın bağları olan sosyalist rejim benimsemiş ve ekonomik kaynakları kapsamlı bir şekilde kamulaştırmıştır.[9]

19 Kasım 1968 tarihinde ekonomik istikrarsızlık nedeniyle Keita rejimi, Moussa Traoré liderliğindeki kansız bir askeri darbeyle devrilmiştir. Traoré'nin başkan olduğu askerî rejim, ekonomide reform yapmaya çalışmasına rağmen devam eden siyasi kargaşa ile 1968 ile 1974 arasında binlerce kişinin hayatını kaybettiği kuraklık yüzünden başarı sağlanamadı. 1970'lerin sonlarında üç darbe girişimiyle karşı karşıya kalan Traoré rejimi, başlayan öğrenci protestolarına karşın 1980'lerin sonuna kadar tüm muhalifleri bastırmıştır. Çok partili demokrasiye yönelik artan taleplere yanıt olarak Traoré rejimi, sınırlı bir siyasi liberalleşmeye izin vermiştir.[10]

Mart 1991 ayında meydana gelen kitlesel protesto eylemleri ile yönetimim güç kullanarak protestoları bastırma girişimi yüzlerce kişinin ölümüne sebep olmuş, Yarbay Amadou Toumani Touré liderliğindeki askerler darbe yaparak Traoré rejimine son vermiştir. Darbe sonrasında muhalif partilerin yasallaşmasına izin verilerek yeni bir anayasa hazırlanmıştır. Hazırlanan anayasa 12 Ocak 1992 tarihinde düzenlenen referandumda %99 oyla kabul edilmiştir. 12-26 Nisan 1992 tarihlerinde düzenlenen ilk demokratik seçimlerde Fulani/Peul kökenli Alpha Oumar Konaré oyların %69'unu alarak devlet başkanı seçilmiştir. 1997 yılındaki seçimleri de oyların %85'i alarak yine Alpha Oumar Konaré kazanmıştır. 2002 yılındaki seçimleri ise, 1991 demokratik ayaklanmanın askeri yönünün lideri olan emekli General Amadou Toumani Touré kazanmıştır. Alpha Oumar Konaré ve Amadou Toumani Touré'nin bu demokratik dönemlerinde Mali, Afrika'nın siyasi ve sosyal açıdan en istikrarlı ülkelerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Touré'nin ikinci başkanlık döneminin sonlarında Ocak 2012 ayında Kuzey Mali'de bağımsızlık/daha fazla özerklik amacıyla Azawad Ulusal Kurtuluş Hareketi (Mouvement National de Libération de l'Azawad/MNLA) liderliğindeki bir Tuareg isyanı başlamıştır. 21 Mart 2012 tarihinde Mali ordusunda orta düzeyde subay olan Amadou Sanogo, Touré'nin isyanı bastırmadaki başarısızlığını öne sürerek ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu tarafından yaptırımlara ve ambargoya yol açan bir darbeyle iktidarı ele geçirmiştir. Bu esnada MNLA hızla kuzeyin kontrolünü ele geçirerek Azawad olarak bağımsızlığını ilan etmiştir.

[8] Kaba, Lansiné, Archers, Musketeers, and Mosquitoes: The MoroccanInvasion of the Sudan and the SonghayResistance (1591–1612), The Journal of AfricanHistory, Cambridge UniversityPressVol. 22, No. 4 (1981), pp. 457-475
[9] Haddad, Lahsan, "Fas, Mali'de güvenlik ve istikrarın sağlanmasında bir rol oynuyor mu?" ŞarkulAvsat, 18 Ekim 2020,
[10] Library of Congress, "Federal ResearchDivision Country Profile: Mali", January 2005)

Bununla birlikte, MNLA'nın hükümet güçlerini yenmesinde yardımcı olan Ensar ed-Din ve İslami Mağrip El-Kaidesi (AQIM) gibi İslamcı gruplar, Mali'de şeriatı uygulamak amacıyla Tuareglerin kontrolündeki MNLA'ya karşı çıkarak Kuzey Mali'de birçok bölgeyi ele geçirmiştir.

11 Ocak 2013 tarihinde Fransız Silahlı Kuvvetleri, geçici hükümetin talebi üzerine müdahale ederek 30 Ocak 2013 tarihinde, İslamcıların son kalesi olan Kidal'iele geçirmişlerdir. Serval Harekâtı olarak adlandırılan bu harekât, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 20 Aralık 2012 tarihli 2085 sayılı kararı ve Mali geçici hükûmetinin Fransa'dan yardım talebinin ardından gerçekleşmiştir. Fransa'nın yaklaşık 4.000, Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (Economic Community of West African States ECOWAS) üyesi ülkelerinde yaklaşık 7.000 askerle katıldığı ve 15 Temmuz 2014 tarihinde sona eren Serval Harekâtının yerine Sahel'deki İslamcı militanlar ile savaşmak üzere 1 Ağustos 2014 tarihinde Barkhane Harekâtı başlatılmıştır.

Daimî olarak Çad'ın başkenti N'Djamena'da bulunan yaklaşık 5.000 kişilik bir Fransız kuvvetinden oluşan ve tümü Sahel'i kapsayan eski Fransız kolonileri olan beş ülke[11] ile işbirliği içinde yürütülen harekâta[12]; NATO ülkelerinden Estonya 95, İngiltere 90, Danimarka 70, İsveç ise 150 asker ile destek vermiştir.

Ülkenin kuzeyindeki güvenlik sorunu çözülmeden bu defa ülkenin orda bölgelerinde özellikle de Mopti eyaletinde, Dogon ve Bambara gibi yerleşik tarım toplulukları ile göçebe Fulani halkı arasında 2015 yılından itibaren çatışmalar başlamıştır. İklim değişikliğinin beraberinde getirdiği suyun azalması ve toprağım çorak hale gelmesi nedeniyle yer değiştiren Fulani halkına karşı savaşmak için Dogon ve Bambara toplulukları milisler veya "öz savunma grupları" oluşturmaya başlamıştır. Fulaniler, El Kaide bağlantılı silahlı İslamcılarla çalışmakla suçlanırken, asıl sorunun, kuzeydeki gruplarla olan mücadeleyi bahane edip kişisel çıkarlarının peşinden gitme olduğu ifade edilmektedir. Mali hükümeti, Dogon ve Bambaralardan oluşan milisleri Kuzey Mali ihtilafında İslamcılara karşı savaşta kullanmakla suçlanırken, söz konusu iddialar Mali hükümeti tarafından reddedilmektedir.

İnsani Diyalog Merkezi tarafından, başta Dogonlar tarafından kurulan ve Fulanilere yönelik birçok katliamdan sorumlu tutulan Dan NaAmbassagou olmak üzere orta Mali'de etkili olan silahlı gruplar arasında ateşkes çabaları sürerken, 24 Mart 2019 tarihinde Mopti vilayetinin Ogossagou and Welingara köylerinde 160 Fulani köylüsünün katledilmesi üzerine, Ağustos 2018 ayındaki seçimlerde başkan seçilen Ibrahim Boubacar Keïta Dan NaAmbassagou örgütünün dağılmasını emretmiştir.

18 Ağustos 2020 tarihinde ülkenin batısındaki Koulikoro bölgesinden Albay Assimi Goïta ve Yarbay Ismaël Wagué liderliğindeki ordu mensupları bir isyan başlatarak yönetimi ele geçirmiştir. Darbeciler tarafından oluşturulan Halkın Kurtuluşu için Ulusal komite tarafından eski Savunma Bakanı BahNdaw devlet başkanlığına getirilirken, Goïta devlet başkanı yardımcılığı görevini üstlenmiştir. 24 Mayıs 2021 tarihinde devlet başkanı yardımcısı ve Ağustos 2020 darbesinin mimarı Assimi Goita tarafından, "Devlet başkanı BahN'daw ve Başbakan Moctar Ouane'nın geçiş sürecini sabote etmeye kalktıkları" gerekçesiyle yeni bir

[11] "G5 Sahel" olarak bilinen bu ülkeler; Burkina Faso, Çad, Mali, Moritanya ve Nijer'dir.

[12] Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından Haziran 2021 ayında yapılan bir açıklamada, Fransa'nın Sahel bölgesindeki ulusal hükümetlerle çalışamaması nedeniyle operasyonun yakında sona ereceği ve Fransız güçlerinin aşamalı olarak çekileceği, ancak Fransız kuvvetlerinin daha büyük bir uluslararası misyonun parçası olarak bölgede kalacağı duyurulmuştur. Operasyonun 2022'nin ilk çeyreğinde sona ermesi planlanmaktadır.

darbe daha yapılmıştır. Tutuklanan devlet başkanı ve başbakan, eski Nijerya devlet başkanı Goodluck Jonathan'ın arabuluculuk çabalarıyla serbest bırakılmış, 28 Mayıs 2021 tarihinde Goïta Anayasa Mahkemesi tarafından devlet başkanı ilan edilmiştir. Fransa'nın Şubat 2022 ayında Mali'deki askerlerini çekmesi sonrasında, Mali Hükümeti Sözcüsü tarafından 2 Mayıs 2022 tarihinde yapılan bir açıklamada; Mali hükümetinin, Fransa'nın Barkhane Operasyonu ve Avrupalı ülkeler ile Takuba Görev Gücü'ne ilişkin anlaşmaları ve Mali ve Fransa arasında 2014 yılında imzalanan savunma işbirliği anlaşmasını iptal ettiği bildirilmiştir.

3. SİYASİ YAPI

22 Mart 2012 ve arkasından gelen Aralık 2012'deki ikinci askeri darbeye kadar Mali, yarı başkanlık sistemiyle, hükümet başkanı olarak Cumhurbaşkanı tarafından atanan bir Başbakanın yönettiği çok partili demokratik bir cumhuriyet olmuştur. Yürütme gücü hükümet tarafından kullanılırken, yasama yetkisi hem hükümete hem de Ulusal Meclise aittir. Yargı, yasama ve yürütmeden bağımsızdır.

3.1.Yürütme Organı

Mali'nin 1992 anayasasına göre, cumhurbaşkanı devlet başkanı ve silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır. Başkan, doğrudan halk oylamasıyla 5 yıllık bir süre için en fazla iki dönem için seçilir. Cumhurbaşkanı, başbakanı hükümet başkanı olarak atar, başkan, onaylanmak üzere Ulusal Meclise sunulan yasa önerilerini gönderen Bakanlar Kuruluna başkanlık eder.

3.2.Yasama Organı

Ülkenin yasama organı olan Ulusal Meclis'in (Assemblée Nationale) beş yıllık bir dönem için seçilen 160 üyesi mevcut olup söz konusu üyeler, tek kişilik seçim bölgelerinde seçilen 147 üye ile yurtdışındaki Malililer tarafından seçilen 13 üyeden oluşmaktadır. Ulusal Mecliste temsil, ilçelerin nüfuslarına göre paylaştırılır. Seçim doğrudan ve parti listesine göre yapılmaktadır.

Her yıl iki olağan oturum için toplanan meclis, üyelerinden biri veya hükümet tarafından önerilen yasaları tartışarak oylama yapar, hükümetin politikaları ve bu politikalar hakkında hükümet bakanlarını sorgulama hakkına sahiptir. Meclis'te dört meclis grubu halinde toplanan sekiz siyasi parti temsil edilmektedir. 19 Mart-19 Nisan 2020 tarihinde yapılan parlamento seçimleri sonucunda yirmiden fazla siyasi parti mecliste temsil edilmiştir.

Parti/İttifak	İlk Tur	İkinci Tur	Toplam Milletvekili Sayısı
Rassemblementpour le Mali (RPM)	10	41	51
Alliancepour la démocratieau Mali (Adéma-PASJ)	2	22	24
Unionpour la République et la Démocratie, URD	4	15	19
Mouvementpour le Mali (MPM)	0	10	10
Alliancedémocratiquepour la paix (ADP-Maliba)	3	3	6
Convergencepour le développementdu Mali (Codem)	0	5	5

Alliancepour la solidaritéau Mali (Asma)	0	4	4
Unionpour la démocratie et le développement (UDD)	0	4	4
Solidaritéafricainepour la démocratie et l'indépendance (Sadi)	1	2	3
Diğerleri	2	19	21
Toplam	11	125	147

19 Ağustos 2020 tarihindeki darbe sonucunda meclis feshedilerek, seçimlerin dört yıl ertelendiği ilan edilmiştir.

3.3.Yargı Organı

Mali'nin hukuk sistemi, uzun bir süre ülkeyi sömürgeleştiren Fransız hukuk siteminden alınmıştır. Sistemi Mali yaşamına uygun hale getirmek için yeni yasalar çıkarılmış olmasına rağmen yürürlükten kaldırılmayan Fransız sömürge yasaları hala yasa gücüne sahiptir. Anayasa yargının bağımsızlığını sağlar. Adalet Bakanlığı, yargıçları atamakta hem kolluk hem de yargı işlevlerini denetlemektedir. Yüksek Mahkemenin hem yargısal hem de idari yetkileri vardır. Anayasaya göre, vatana ihanet davalarında üst düzey devlet görevlilerini yargılama yetkisine sahip ayrı bir anayasa mahkemesi ve bir yüksek adalet mahkemesi bulunmaktadır.

Yüksek Mahkeme veya Yargıtay (Adli, İdari ve Mali bölümlerine ayrılmış 19 yargıçtan oluşur); Anayasa Mahkemesi (9 yargıçtan oluşur).

Yargıtay yargıçları Adalet Bakanlığı tarafından 5 yıllık görev yapmak üzere atanır, Anayasa Mahkemesi yargıçları Ulusal Meclis ve Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından 7 yıllık dönem için seçilir. Diğer alt mahkemeler ise; Temyiz Mahkemesi, idari mahkemeler (ilk derece ve temyiz); ticaret mahkemeleri, sulh mahkemeleri, iş mahkemeleri, çocuk mahkemeleri ve özel devlet güvenlik mahkemesidir.

4. COĞRAFYA

Batı Afrika'da bulunan Mali, 10° ve 25°Kuzey enlemleri ile9°Batı ve 12°Doğu boylamları arasında yer alır. 1.241.238 km^2'lik bir alanı kaplamaktadır. Ülke, yedi komşu ülke ile 7.420 km'lik sınırı (Cezayir (1.359 km), Nijer (838 km), Burkina Faso (1.325 km), Fildişi Sahili (599 km), Gine (1.062 km), Senegal (489 km), Moritanya (2.236 km)) paylaşmaktadır.

1.242.248 km^2yüzölçümüne sahip ülkenin topraklarının çoğu aşırı sıcak, toz yüklü bir Sudan savan bölgesi oluşturan güney Sahra Çölü'nde yer almaktadır. Çoğunlukla düz ve kumla kaplı ovalardan oluşan ülkenin kuzeydoğusunda kısmen engebeli AdrardesIfoghas masifi yer almaktadır. Ülkenin en yüksek noktası, Mopti vilayetinde yer alan 1.155 m yüksekliğe sahip Hombori dağı (Hombori Tondo)'dır. En alçak yer ise 23 m ülkenin batı ucunda Senegal sınırında yer alan Senegal nehridir.

Dünyanın en sıcak ülkeleri arasında yer alan ve kuraklığın sıklıkla görüldüğü Mali'de düzensiz bir yağış rejimi görülmektedir. Nisan sonu ile Ekim başı en güneydeki bölgelerde yağışlı mevsim olup bu süre zarfında, Nijer Nehri taşmakta ve İç Nijer Deltası'nı oluşturmaktadır. Mali'nin uçsuz bucaksız kuzey çöl kısmı, uzun, aşırı sıcak yazlar ve kuzeye doğru azalan kıt yağış ile sıcak bir çöl iklimine sahiptir. Orta bölge, yıl boyunca çok yüksek

sıcaklıklar, uzun, yoğun bir kurak mevsim ve kısa, düzensiz yağışlı bir mevsim ile sıcak bir yarı kurak iklime sahiptir. Güney bölgeleri tropikal ıslak ve kuru bir iklime sahiptir. Mart-Mayıs arası sıcak ve kurak, Haziran-Ekim arası yağışlı, nemli ve ılıman olup Kasım-Şubat arası serin ve kuru mevsimdir.

Altın, uranyum, fosfat, kaolinit, tuz ve kireçtaşı gibi önemli doğal kaynaklara sahip olan ülkeni 17.400 tondan fazla uranyuma sahip olduğu tahmin edilmektedir.

Mali sınırları içinde beş karasal ekolojik bölge bulunmakta olup bumlar; Sahelian Acacia savana, Batı Sudan savana, İç Nijer Deltası su basmış savana, Güney Sahra bozkırları ve ormanlık alanlar ve Batı Sahra montan kuru ormanlık alanlardır.

Ülke topraklarının yaklaşık %34'ü tarım arazisi (%5,7'si ekilebilir arazi, %28,4'ü daimî mera:), %10,2'si ormanlar, %55,7'si ise diğer (Çöl, yarı çöl bölgesi).

5. İDARİ YAPI

İdari olarak Mali, her biri seçilmiş bir valinin yetkisi altında olan on bölgeye (Gao, Ménaka, Kayes, Kidal, Koulikoro, Mopti, Ségou, Sikasso, Tombouctou, Taoudénit) ve başkent Bamako bölgesine ayrılmıştır. Her bölge, Valiler tarafından yönetilen beş ila dokuz daireden oluşur. Daireler de sırayla köylere ve mahallelere ayrılan komünlere ayrılmıştır.

1990'larda, seçilmiş belediye başkanlarının başkanlık ettiği 702 seçilmiş belediye meclisinin kurulmasıyla bir yerelleşme ve demokratikleşme süreci başlamış, bu süreçte daha önce atanan yetkililer, seçilmiş yetkililerle değiştirilmiştir. Bu dönemde yapılan diğer değişiklikler arasında yerel yönetimlerin finans üzerinde daha fazla yerel kontrolü ve merkezi hükümet tarafından idari kontrolün azaltılması yer almaktadır.

6. EKONOMİ

Mali ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olup, kırsal nüfus çoğunlukla geçimlik tarımla uğraşmaktadır.

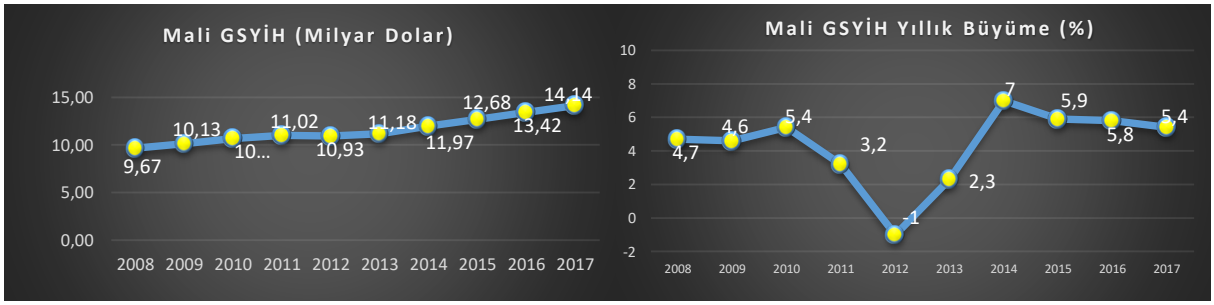

Dünyanın en fakir on ülkesinden biri olan Mali, aynı zamanda 37 Ağır Borçlu Yoksul ülkeden biridir. Ülke, Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası ve Arap ülkeleri dâhil olmak üzere birçok kaynaktan önemli bir dış yardım almakta, Avrupa Birliği, Fransa, Amerika

Birleşik Devletleri, Kanada, Hollanda ve Almanya tarafından finanse edilen ikili programlar yürütülmektedir. 1991'den önce eski Sovyetler Birliği, Çin ve Varşova Paktı ülkelerinden önemli miktarda ekonomik ve askeri yardım almıştır.

Mali'nin kişi başına gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) 1999'da 820 dolardı. Mali'nin büyük potansiyel zenginliği madencilik ve tarımsal emtia, hayvancılık ve balık üretiminde yatmaktadır. En verimli tarım alanı, Nijer Nehri kıyıları, İç Nijer Deltası ve Sikasso çevresindeki güneybatı bölgesi boyunca uzanır.

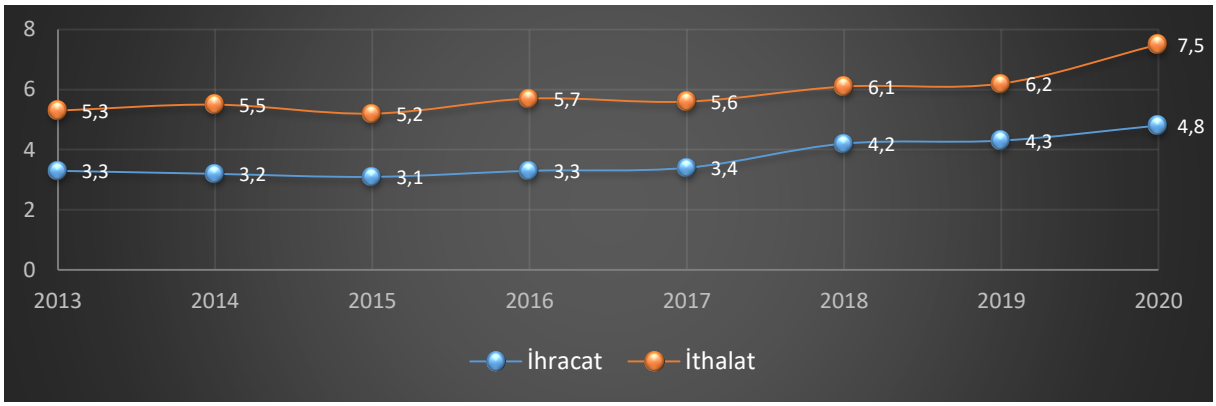

Mali Dış Ticareti (Milyar Dolar)

Ülkenin en önemli ihracat kalemleri altın, pamuk ve canlı hayvanlar olurken, ithalat ise büyük ölçüde makine, ev aletleri, ulaşım araçları ve gıda ürünlerinden oluşmaktadır. Mali'nin başlıca ticaret ortakları Çin ve diğer Asya ülkeleri, komşu ülkeler, Güney Afrika ve Fransa'dır. Mali, Batı Afrika'daki çoğu devleti kapsayan ve bölgenin ekonomik çıkarlarını bütünleştirmeye ve uyumlu hale getirmeye çalışan Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)'nun bir üyesidir. Sıkı gümrük kontrollerine rağmen, özellikle Moritanya ve Fildişi Sahili gibi komşu ülkelerde hatırı sayılır derecede sığır ve balık kaçakçılığı yapılmaktadır.

6.1.Tarım ve Hayvancılık

Tarımsal faaliyetler Mali'nin işgücünün %70'ini, GSYİH'nın da %42'sini sağlamaktadır. Pamuk ve hayvancılık, Mali'nin yıllık ihracatının %75-80'ini oluşturmaktadır. Ülkede genel olarak küçük ölçekli geleneksel çiftçilik yapılmakta, ekili 14.000 km^{2}nin yaklaşık %90'ında geçimlik tarım (tahıllar, özellikle sorgum, inci darı ve mısır) yapılmaktadır.

En verimli tarım alanları, başkent Bamako ve Mopti arasındaki Nijer Nehri kıyıları ile güneyde Gine, Fildişi Sahili ve Burkina Faso sınırlarına kadar uzanmaktadır. Ortalama yağış Mopti çevresinde yılda 500 mm ile güneyde Sikasso yakınlarında 1.400 mm arasında değişmektedir. Bu alan pamuk, pirinç, inci darı, mısır, sebze, tütün ve ağaç bitkileri üretimi için çok önemli bir yer teşkil etmektedir.

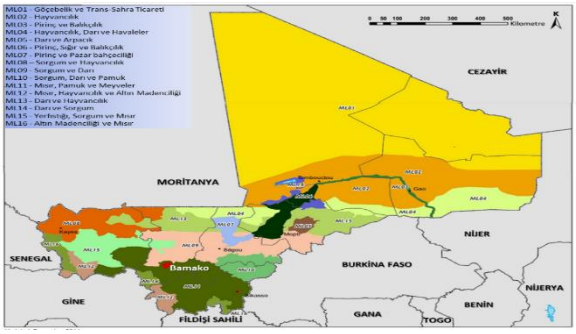

Mali Bölgesel Geçim Kaynakları

Mali'nin tarımı için kritik olan yıllık yağış, 1993'ten beri ortalamanın üzerinde gerçekleşmekte olup bu da Pirinç dâhil olmak üzere tahıl üretimini yıllık olarak artırarak 1997-98 pamuk hasadının 500.000 tonluk rekor bir seviyeye ulaşmasını sağlamıştır.

1960'ların ortalarına kadar Mali, inci darı, sorgum, pirinç ve mısır gibi tahıllarda kendi kendine yeterliyken, yağışın az olduğu yıllarda azalan hasat, artan nüfus, değişen beslenme alışkanlıkları ve en önemlisi, tarımsal üretim üzerindeki politika kısıtlamaları, 1965'ten 1986'ya kadar neredeyse her yıl yerel üretimin yetersiz kalmasına neden olmuştur.
Hükümet tarafından üstlenilen ve Batılı bağışçı ülkeler tarafından desteklenen tarım politikası reformları nedeniyle üretim 1987'den beri yeniden canlanmıştır. Üretici fiyatlarının serbestleştirilmesi ve açık bir tahıl piyasası, üretime yönelik teşvikler yaratmıştır. Yeterli yağış, güneydeki başarılı entegre kırsal tarım programları ve Office duNiger'in gelişmiş yönetimi ile birleşen bu reformlar, son beş yılda tahıl üretiminde fazlaya yol açmıştır.

6.2.Sanayi

Sömürge döneminde, özel sermaye yatırımının neredeyse hiç olmadığı Mali'de kamu yatırımları büyük ölçüde Office duNiger sulama planına ve idari harcamalara ayrılmıştır. Bağımsızlığın ardından dış yardımlarla bazı hafif sanayiler kurulmuştur. Temel olarak işlenmiş tarım ürünlerinden oluşan imalat, 1990'lı yıllarda GSYİH'nın yaklaşık %8'ini oluşturmuştur.

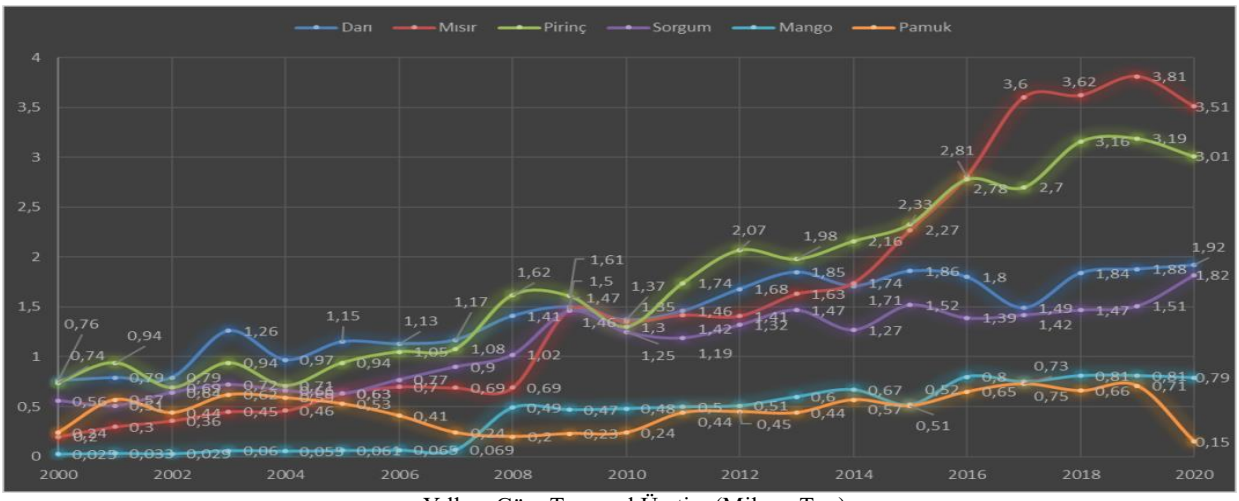

Yıllara Göre Tarımsal Üretim (Milyon Ton)

İşgücünün beşte birinden daha azı sanayide istihdam edilmekte olup bunların çoğu da küçük ölçekli ticaretle uğraşmakta, imalat işletmeleri, gıda ve diğer tarımsal ürünleri işlemekte veya üretimin büyük bir kısmı iç pazara yönelik olmak üzere inşaat malzemeleri veya tüketim malları üretmektedir. Ürünler arasında pamuk lifi, baskılı kumaş ve battaniyeler bulunmakta, ayrıca motosiklet yapımı, makine tamiri ve radyo montajı için küçük işletmelerde mevcuttur.[13]

Sanayi Üretimi Artışı (%)

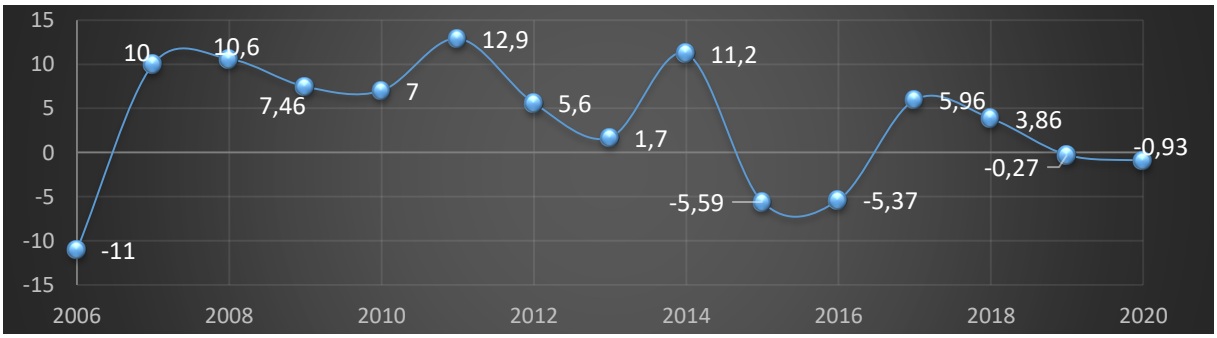

[13] Clark, Andrew ,Imperato, Pascal James and Baker, Kathleen M.. "Mali". Encyclopedia Britannica, 11 Jun. 2021.

6.3. Finans ve Ticaret

Mali, Batı Afrika'da Fransızca konuşulan diğer yedi ülke ile birlikte Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği'nin (Union Économique et Monétaire Ouest Africaine) üyesidir. Bu ülkeler ortak olarak merkezi Dakar, Seneg'de bulunan Batı Afrika Devletleri Merkez Bankası (Banque Centraledes États de l'Afrique de l'Ouest)'nı paylaşmaktadır. Söz konusu banka, üye ülkeler tarafından kullanılan para birimi olan ve 2002'den beri resmi olarak Euro'ya sabitlenmiş para birimini CFA (Communauté Financière Africaine) frangını ihraç etmektedir. Mali'de birkaç ticari banka, kalkınma bankası ve diğer finansal kuruluşlar mevcut olup, bazı Fransız sigorta şirketlerinin Bamako'da ofisleri bulunmaktadır. Abidjan/Fildişi Sahili merkezli ve Mali'ye hizmet veren bölgesel bir borsanın Bamako'da da bir şubesi bulunmaktadır.

6.4. Doğal Kaynaklar

Mali, madencilik sektörü açısından oldukça verimli bir ülkedir. Ülkede çıkartılan madenler içerisinde altın en önemli yeri tutmaktadır. Mali altın üretimi açısından Afrika'nın ilk üç ülkesi arasında yer almaktadır. Mali'nin altın üretimi yıllık 50-60 ton civarındadır. Ülkedeki en önemli altın yatakları Sadiola, Syama, Morila, Yatela ve Kayes bölgelerinde bulunmaktadır. Ülkede keşfedilmiş fakat henüz çıkarılmayan altın yatakları da söz konusudur. Altının tek başına Mali GSYİH'sına katkısı %10 civarındadır. Yeni bulunan altın yatakları ile Mali'nin üretiminin daha da artış göstermesi beklenmektedir. Diğer çıkarılan önemli madenler ise fosfat, kaolin, tuz, kireçtaşı ve uranyumdur. Mali'de henüz çıkarılmayan fakat önemli miktarlarda varlığı tespit edilen madenler ise boksit, demir, manganez, kalay ve bakırdır. Altın Mali'de madencilik sektöründe elde edilen değerin yaklaşık %80'ine sahiptir.

Mali'de elektrik enerjisi üretimini kendi iç kaynakları ile karşılamakta olup, üretimi 2,2 milyar Kws'ın üzerindedir. Elektrik enerjisi üretiminin %67,8'i petrol ve doğalgaz santrallerinden, %31,2'si de hidroelektrik santrallerinden sağlanmaktadır. Ülkede petrol ve doğalgaz üretimi ise bulunmamaktadır.[14]

6.5.Yabancı Yatırımcı Durumu

Mali yatırım kanununa göre eğer yatırım ihracata yönelik bir yatırım ise yabancı firmalar da yerli firmalara tanınan desteklerin aynısından istifade edebilmektedirler. İhracata yönelik her türlü yabancı yatırım lisanslama, alım satım, gümrük vergisi ve diğer yurt içi vergiler, uygulanan ihracat ve ithalat politikaları açısından benzer uygulamalara tabidirler.

Mali'de yabancı yatırımcılar işletmenin %100'üne sahip olabilmektedirler. Yabancı yatırımcılar özeleştirme kapsamındaki devlet işletmelerini veya Malili özel sektöre ait işletmeleri satın alabilmekte, Malililerle ortaklıklar da kurabilmektedirler. Yabancı yatırımcılar sermayelerini ve elde ettikleri karları serbestçe yurt dışına çıkarabilmektedirler.

Mali'de yabancı yatırımların kamulaştırılması sık karşılaşılan bir uygulama değildir. Bugüne kadar zorunlu hallerde kamulaştırmaya başvurulmuş ve bu kamulaştırmalar da son derece şeffaf ve uluslararası kanunlara uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Kamulaştırma bedeli de yatırımın pazar değeri üzerinden alacaklılarına ödenmektedir.

Mali kanunları bu ülkede yatırım yapmış firmaların elde ettikleri karları yeniden bu ülkede yatırım için kullanmalarını önemli ölçüde teşvik etmektedir. Mali yatırım kanunu firmaların

[14] Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, "Mali Ülke Profili", 2021.

yerel hammadde kullanmaları durumunda vergi muafiyeti getirmekte, hammaddesinin en az %65'ini yerli kaynaklardan kullanan firmalara muafiyet uygulanmaktadır. Gelirlerinin en az %5'ini araştırma ve geliştirmeye ayıran firmalara çalıştırdıkları Malili elemanların gelir vergilerinde önemli indirimlere gidilmektedir. Yabancılarla Malililerin kuracakları ortaklıklarda Malililerin ne kadar paya sahip olacaklarına dair bir belirleme bulunmamaktadır. Özel sektörle kurulacak ortaklıklarda devletin payı %35'in altında ise şirkete özel sektör firması olarak muamele edilmektedir.[15]

7. SOSYALYAPI

Mali; kültür, etnik köken, dil ve sanat açısından zengin ve renkli bir ülke olmasına rağmen, ülke nüfusunun yaklaşık yarısı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ortalama yaşın 16,2 olduğu ülke, dünyanın en genç üçüncü ülkesi konumundadır.

Tarım, Mali'nin oldukça dağınık ve çoğunluğu kırsal bölgelerde yaşayan nüfusu için başlıca istihdam aracıdır. Bununla birlikte ülke topraklarının %65'inin çöllerden meydana gelmesi nedeniyle, tarımsal faaliyet esas olarak Nijer Nehri boyunca yer alan alanlarla sınırlı kalmaktadır. Ülkenin konumu ve tarıma bağımlılığı, Mali'yi özellikle iklim değişikliklerine karşı savunmasız hale getirmektedir.

Mali; yoksulluk, çatışma, demografik baskı, işsizlik, gıda güvensizliği ve kuraklık nedeniyle uzun bir mevsimlik göç/göç geçmişine sahiptir. Kırsal alanlardan birçok Malili kurak dönemde yakındaki köylere ve kasabalara veya tarım veya madencilikte çalışmak için komşu ülkelere göç etmektedir. Mevsimlik işçiler ve göçebeler güney Mali'ye veya yakındaki komşu eyaletlere yerleşirken, diğerleri uzun vadeli olarak Mali'nin kentsel bölgelerine, Fildişi Sahili ve diğer komşu ülkelere ve daha az sayıda olan bir kısmı ise Mali'nin eski sömürgecisi Fransa'ya göç etmektedir. 2012 ile 2013 yılları arasında kuzey Mali'de hükümet güçleri ile Tuareg ayrılıkçıları ve onların İslamcı müttefikleri arasında başlayan çatışmalar, Fransa liderliğindeki uluslararası askeri müdahale ve kronik gıda kıtlığı yüz binlerce Malilinin yerinden edilmesine neden olmuştur.

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

2021 yılı itibariyle 20,1 milyon olan ülke nüfusu ağırlıklı olarak kırsalda yaşamaktadır. %5'ten fazla göçebe nüfusunun bulunduğu ülkede, halkın büyük çoğunluğu güney bölgesinde yaşamaktadır. Nüfusun %47,69'u 14 yaş altı, %19'u 15-24 yaş arası, %26,61'i 25-54 yaş arası, %3,68'i 55-64 yaş arası, %3,02'si 65 yaş üstü insanlardan oluşmaktadır.

Mali'nin toplam nüfusunun 2035 yılına kadar ikiye katlanması beklenmekte olup başkent Bamako, Afrika'nın en hızlı büyüyen şehirlerinden biridir. Genç yaş yapısı, azalan ölüm oranı ve kadın başına 6 çocuk olan doğurganlık oranının öngörülebilir gelecekte hızlı nüfus artışını devam ettirmesi beklenmektedir.

7.2. Dil

Çok dilli bir ülke olan Mali'de 80'den fazla dil konuşulmaktadır. Bu dillerden Fransızca resmi dil olup, Bambara dili en çok konuşulan dildir.

[15] Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, "Mali Ülke Profili", 2021

Ülke nüfusunun yaklaşık %80'i tarafından birinci veya ikinci dil olarak konuşulan Bambara dili ağırlıklı olarak ülkenin orta ve güney bölgelerinde konuşulmakta ve ticaret dili olarak kullanılmaktadır.

Bambara dili ile birlikte ülkede konuşulan dillerden 13 tanesi (Bambara, Bomu, Bozo, Dogon, Fulfulde (Fulani), Arapça, Mamara, Maninkakan, Soninke, Songhay, Syenara, Tamasheq (Tuareg), Xaasongaxango) ulusal dil statüsüne sahiptir.

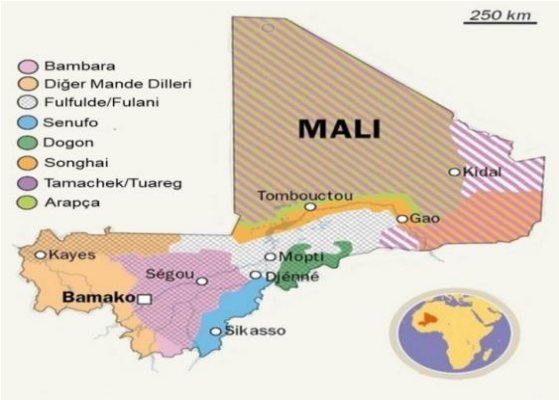

Mali Dilleri

7.3.Etnik Yapı

Mali'nin nüfusu kuzey bölgelerindeki Tuareg ve Araplar hariç, büyük çoğunlukla benzer tarihi, kültürel ve dini gelenekleri paylaşan Sahra Altı etnik gruplardan oluşmaktadır.

Ülkedeki en büyük etnik gruplar; %33,3Bambara, %13,3 Fulani, %9,8 Sarakole, %9,6 Senufo, %8,8 Malinke, %8,7 Dogon, %5,9 Songhai, %2,1 Bobo, %1,7 Tuareg/Bella, %6,7 diğerleridir.

Bambara, Malinké, Sarakole, Dogon ve Songhay halkları geleneksel olarak çiftçilikle uğraşırken, Fulani, Arap ve Tuaregler göçebe bir hayat sürmekte, Bozo halkı ise balıkçılıkla uğraşmaktadır.

7.4. Din

Mali'de nüfusun yaklaşık %95'i İslam dinine mensuptur. Nüfusun geri kalan %5'i Dogon dini gibi geleneksel Afrika dinlerine veya Hristiyan dinine mensuptur. Müslüman nüfusunun büyük bir çoğunluğu Malikî fıkhına mensup Sünnîlerden oluşmaktadır.

8. ULAŞIM VE TURİZM

Mali'nin ulaşım altyapısı, bölgesel standartlara göre bile zayıf olarak görülmekte, söz konusu zayıflık, ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi sınırlamaktadır. Bununla birlikte, 2000'lerin başından itibaren kısmi gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır.

Başkent Bamako'da taksi ile ulaşım yaygın olarak kullanılmaktadır. Fakat ticari taksiler oldukça eski ve bakımsızdır. Taksiler kazalara karşı da güvenliksizdirler. Diğer bazı büyük şehirlerde de ticari taksiler kullanılmakta ancak yetersiz kalmaktadır. Oldukça ilkel koşullarda yapılan toplu taşıma ise turistlere pek önerilmemektedir. Şehirlerarasında otobüs seferleri bulunmakta fakat düşük kalitede hizmet vermektedirler. Ülkeye gelen yabancılar çoğunlukla araba kiralama yoluna gitmektedirler.[16]

Mali'de, Nijer nehri üzerindeki Koulikoro'dan Bamako üzerinden Senegal sınırına kadar uzanan ve Dakar'a devam eden 729 km uzunluğunda bir demiryolu (Dakar-Nijer Demiryolu) mevcuttur. Hâlihazırda hat kötü bir durumda olup yağışlı mevsimlerde sık sık kapanmaktadır.

Mali, 4.450 kilometresi asfalt yol dâhil olmak üzere toplam 18.563 kilometrelik bir yol ağına sahiptir. Denize çıkışı olmayan ülkenin sahille olan ana ekonomik bağlantısı, Bamako ile Fildişi Sahili'ndeki ile Abidjan arasındaki asfalt yoldur. Avrupa Kalkınma Fonu, Bamako ile

[16] Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, "Mali Pazar Bilgileri", 2020.

Dakar/Senegal'i birbirine bağlayan bir yolun yapımını, Afrika Kalkınma Bankası da, Bamako ile Kankan/Gine'yi birbirine bağlayan bir yolun yapımını finanse etmektedir. Mali'yi Cezayir'e bağlayan Sahra-ötesi bir yol için de çalışmalar devam etmektedir.

Mali'nin denize kıyısı olmadığı için limanı mevcut olmayıp, Bamako yakınlarında Nijer Nehri üzerindeki Koulikoro, başlıca nehir limanı olarak hizmet vermektedir. Mali'de, başta Nijer Nehri olmak üzere 1.815 kilometrelik iç su yolları mevcut olup bunların bir kısmında, normal yağış yıllarında yağışlı sezonda (Haziran/Temmuz-Kasım/Aralık) orta ve büyük çaplı nakliye için sefer imkânı sağlamaktadır. Senegal Nehri'nin bazı bölümleri de ulaşıma elverişli olup Kayes'ten Senegal'deki St. Louis'e Atlantik'e yıl boyunca erişim sağlamaktadır.

Ülkede 8'iasfalt piste sahip 29 havalimanı mevcuttur. Ana havalimanı, komşu ülkelere ve Avrupa'ya uçuşların yapılabildiği Bamako'daki Senou Uluslararası Havalimanı'dır. 2002'deki altyapı iyileştirmelerinin bir parçası olarak, Bamako'daki pist genişletilmiş, daha önce izole edilmiş bölgeler olan Kayes, Mopti ve Sikasso'da yeni uçak pistleri inşa edilmiştir.

Mali'de turizm iyi gelişmemiş olup altyapı sorunları nedeniyle turizmin büyümesi oldukça yavaştır. Ülkenin beş kentinde (Bamako, Mopti, Kayes, Sikasso ve Segou) icra edilen 2002 Afrika Uluslar Kupası ile birlikte görülen iyileşmeler (2000'li yıllarda ortalama 90.000 olan turist sayısı 2011 yılında 200.000'e ulaşmıştır) 2012 yılında başlayan Kuzey Mali ihtilafı ve terör tehdidi nedeniyle tekrar gerilemiştir (10.000). Ülkede15'nci yy'dan kalma camiler, 700.000'den fazla yazma eserin bulunduğu kütüphaneleri ile erken İslamî döneme ait birçok eserin bulunduğu Timbuktu da dâhil olmak üzere UNESCO Dünya Mirası Alanına dâhil dört bölge mevcuttur. Söz konusu alanlar şunlardır:

- Bandiagara Kayalıkları: Mali'nin orta kırmında Burkina Faso sınırına yakın Dogon bölgesinde yaklaşık 150 km uzunluğunda bir uçurumdur. Kumtaşı uçurum güneyindeki kumul araziden yaklaşık 500 metre yüksekliktedir.
- Askia Türbesi: Songhai İmparatorlarından ve Askia Hanedanının kurucusu olan Askia Muhammed I'inGao şehrinde 15'nci yy'dan kalma türbesidir.
- Djenné eski şehri: M.Ö.250'li yıllardan itibaren yerleşimin olduğu şehir, özellikle 15 ve 16'ncı yy'da İslam'ın yayılma merkezlerinden biri olmuştur. Şehirde halen dahi yaklaşık 2.000'den fazla tarihi ev bulunmaktadır.

9. KÜLTÜREL HAYAT

Mali kültürü ülkenin değişik etnik ve coğrafi çeşitliliğini yansıtmaktadır. Ülkenin orta bölgelerinde Songhay, Bozo ve Dogon halkı çoğunluktayken, göçebe olan Fulani halkı ülkenin dört bir yanına dağılmış, Tuareg ve Arap halkları, ülkenin kuzeyinde büyük ölçüde göçebe bir çöl kültürünü sürdürmektedir. Bu toplulukların etkileşimi (düzinelerce daha küçük etnik kökenle birlikte), heterojen bir Mali kültürü ve bu geleneklerin birbirine karıştığı sentezler yaratmıştır. Mande halkları, belirli becerilerin (metal işleme, balıkçılık, tarih tutma) ailelerden geçtiği bir kast sistemini paylaşmaktadır. Bu etkinliklerin ritüelleri ve kültürel izleri Mande topluluklarının çok ötesine yayılmış durumdadır.

Afrika'nın en canlı entelektüel merkezlerinden biri olan Mali'nin edebi geleneği büyük ölçüde sözlü olup "jali" adı verilen kişilerin hikâyeleri ezbere okuması veya söylemesinden ibarettir. Mali'nin en tanınmış tarihçisi Amadou HampâtéBâ, hayatının çoğunu kendi Fulani öğretmenlerinin yanı sıra Bambara ve diğer Mande komşularının sözlü geleneklerini kaydederek geçirmiştir.

Jeli/Griotların soyundan gelen Massa Makan Diabaté, Frankofon dünyasında Sundiata Destanı üzerine yaptığı çalışmaların yanı sıra memleketi Kita'daki çağdaş hayatla ilintili bir dizi gerçekçi roman olan "Kouta üçlemesi" ile tanınmaktadır. Diğer tanınmış Malili yazarlar arasında Baba Traoré, Modibo Sounkalo Keita, Maryse Condé, Moussa Konaté ve Fily Dabo Sissoko bulunmaktadır.

Mali'de bir Arap ve İslam geleneği olarak, kişinin doğumunu takip eden yedinci günde doğum merasimi tertip edilerek, bebeğin kafasını tıraş edilir ve ona bir isim verilir. Erkek çocuklar bu yedinci günde sünnet edilerek bir koyun kurban edilir ve eti akrabalar ve komşulara paylaştırılır. Kısmen hali vakti yerinde olanlar tıraş edilmiş saçları tartarak aynı ağırlıkta altını fakirlere bağışlar.

Çocukların doğumdan sonraki yedinci günde merasimle isim alması, kafasının tıraş edilmesi vb. ritüeller, Hz. Peygamberin de doğumundan sonraki yedinci günce Allah tarafından takdis edildiğine dair olan inanç sebebiyledir. Mali, "Hz. Peygamberin Takdisini"[17] kutlamak için tatil yapan tek ülkedir. Hz. Peygamber 12 Rebi'ül-evvel'de doğduğundan, Takdis olayı da aynı ayın on dokuzuncu gününde kutlanmaktadır.

9.1. Eğlence ve Festivaller

Mali'nin birçok farklı kültürü bir arada barındırmasından ötürü ülke çok sayıda festivale ev sahipliği yapmaktadır. Ülkenin en büyük iki festivali olan Nijer'deki Segou Festivali ve Timbuktu'nun Çöl Festivali de dâhil olmak üzere Mali festivallerinin büyük bir kısmı şubat ayında gerçekleşmektedir.

- Gouin Festivali

Ocak ayında düzenlenen bu üç günlük festival, Kayes ve Bafoulabé arasındaki Gouina bölgesinde gerçekleşmekte, Goumbé ve caz müzisyenleri canlı performans sergilemektedir.

- Nijer Festivali

Şubat ayında Segou kentinde düzenlenen festivalde müzik, dans, kukla gösterileri, atölye çalışmaları, zanaat satıcıları ve Nijer Nehri boyunca tekne yarışları düzenlenmektedir. Ülkenin en yetenekli sanatçılarının ahşap oymaları, resimleri, heykelleri ve fotoğrafları bölgedeki galerilerde sergilenmekte, aktörler, müzisyenler ve kuklacılar, Segoulu hikaye anlatıcılarının balanzan ağaçlarının altında paylaştığı asırlık efsanelere eşlik etmektedir.

- Çöl Festivali

Şubat ayında düzenlenen ancak güvenlik nedeniyle Essakane'den Timbuktu'ya taşınmış olan bu festivalde canlı tartışmalar ve eğlencelerle dolu geleneksel Tuareg toplantıları icra edilmektedir.

- Diamwari Festivali[18]

Diamwari Festivali, Mopti şehrinde Bani Nehri kıyılarında düzenlenmektedir. Şubat ayının sonuna doğru üç gün boyunca kutlanan festivalde Djenné'den dev kuklalar, Dogon maskeleri ve en az dört farklı dans topluluğu yer almaktadır.

---

[17] Blauer,Ettagale; Lauré,Jason; Denton, Michelle, "Mali",Cavendish Square Publishing, New York, 2022, p119.
[18] iExplore, "Mali Holidays and Festivals".

- Ulu Camii'nin Sıvanması

Her yıl Nisan sonu Mayıs ayı başında tüm Djenné nüfusu şehrin tarihi Ulu Camii'ne taze çamur uygulamak için bir araya gelmektedir. Çamur, delikanlıların içinde oynayarak karıştırılmasına yardımcı olarak çukurlarda hazırlanır. Kadınlar ve kızlar, erkeklere su getirirken erkekler de çamuru dikkatlice caminin duvarlarına sürerler. Sıvama işini müteakip tüm Djenné halkı davullarla devasa şölende kutlama yapmaktadır.

9.2. Bayramlar ve Dini Günler

Halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan Mali'de, Ramazan ve Kurban bayramları resmî tatil olarak kutlanmaktadır. Ülkede ayrıca yılbaşına ilave olarak Hristiyanlarca Hz. İsa'nın doğum günü kabul edilen 25 Aralık tarihi Christmas resmi tatili olarak kabul edilmiştir.

9.3. Yemek Kültürü

Pirinç ve darı, ağırlıklı olarak tahıla dayanan Mali mutfağının temel öğeleridir. Tahıllar genellikle ıspanak veya baobab gibi çeşitli yenilebilir yapraklardan, domates ve fıstıklı soslarla hazırlanır ve yanında ızgara et parçaları (tipik olarak tavuk, koyun eti, sığır eti veya keçi) ile birlikte yenir. Mali mutfağı bölgesel olarak değişkenlik göstermekte, fufu, jollof pirinci ve maafe diğer popüler yemekler arasında sayılmaktadır.

Her yıl Ocak ayında başkent Bamako'da DIBI[19] (ızgara etler) festivali düzenlenmekte olup, söz konusu gastronomik festival, komşu ve çevre ülkelerden gelen farklı ızgara etlerin bir arada üç gün boyunca sunumuyla sanatsal ve kültürel bir etkinliğe dönüşmektedir. Festivalde; Mali'den Dibisogove cho, Fildişi Sahili'nden Ukouya, Nijer'den Clichy, Burkina Faso'dan Flambé, Gana'dan Serré, Senegal'den Saf Saf, Tunus'tan Qlaya, Cezayir'den Samoussa, Nijerya'dan Suya ve Fas'tan Mechoui yemeklerinin tanıtımı, tadımı ve reklamı yapılmaktadır.

10. RESMİ TATİLLER

Tarih (2022 Yılı)	Bayram
01 Ocak	Yeni Yıl
20 Ocak	Silahlı Kuvvetler Günü
26 Mart	Şehitler Günü
01 Mayıs	İşçi Bayramı
03-04 Mayıs	Ramazan Bayramı (Her yıl tarihi değişmektedir.)
25 Mayıs	Afrika Günü
10 Temmuz	Kurban Bayramı (Her yıl tarihi değişmektedir.)
22 Eylül	Bağımsızlık Günü

[19] maliactu.net, "Mali: Festival DIBI à Bamako: Quatrejoursd'expositions de talents!", 2021

08 Ekim	12 Rebi'ül-Evvel /Hz. Peygamberin Doğum Günü (Mevlid kandili)
15 Ekim	19 Rebi'ül-Evvel /Hz. Peygamberin Takdisi (Bu bayramı kutlayan tek ülkedir)
25 Aralık	Noel

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Mali arasında ilişkiler olumlu bir seviyede seyretmekte olup, ilişkilerimiz son zamanlarda Mali Cumhurbaşkanı, Mali Meclis Başkanı ve bazı Malili Bakanların çeşitli vesilelerle Türkiye'ye yaptığı ziyaretlerle daha da pekiştirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2 Mart 2018 tarihinde Mali'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret bu düzeyde ülkemizden Mali'ye yapılan ilk ziyaret olma özelliğiyle tarihi bir nitelik taşımıştır. Söz konusu ziyaret sırasında iki ülke arasında toplam sekiz anlaşma imzalanmıştır.

Mali ile ikili ilişkileri geliştirmek amacıyla ilk girişim 1998 yılında yapılmıştır. Bu çerçevede, Bakanlığımız heyeti ile dönemin KKTC Cumhurbaşkanlığı yetkililerinden oluşan bir heyet, 26-30 Eylül 1998 tarihlerinde Bamako'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

Bamako Büyükelçiliğimiz 1 Şubat 2010 tarihinde faaliyete geçmiş ve Büyükelçimiz 5 Şubat 2010 tarihinde Mali Cumhurbaşkanına güven mektubunu sunmuştur. Mali'nin ilk Ankara Büyükelçisi 6 Mayıs 2014 tarihinde atanmış, Büyükelçi Soumare 9 Haziran 2014 tarihi itibarıyla Ankara'ya gelerek ilk temaslarını yaptıktan sonra, 27 Haziran günü Sayın Cumhurbaşkanımıza güven mektubunu sunmuştur.

Mali ile ekonomik ilişkilerimiz her geçen gün gelişmektedir. 2003'te 5 milyon ABD Doları olan ikili ticaret hacmi 2021 yılı sonunda yaklaşık 124 milyon ABD Dolarına yükselmiştir. (İhracat 74 milyon ABD Doları, ithalat 50 milyon ABD Doları)[20]

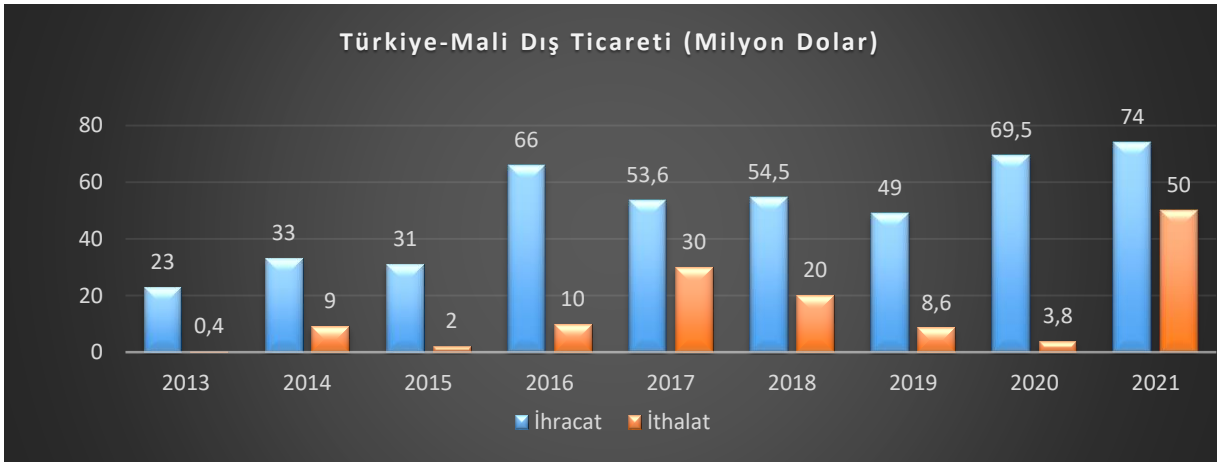

Mali ile ilişkilerimiz genel itibarıyla insani ve kalkınma yardımı faaliyetleri etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanlığımız vasıtasıyla Mali'de çeşitli projeler gerçekleştirilmiş olup önümüzdeki dönemde de yeni işbirliği projeleri gerçekleştirilmeye devam edilecektir.

[20] Türkiye İstatistik Kurumu/Tüik, 2021.

Türk Hava Yolları'nın 2015 yılı Mayıs ayında haftada üç frekans ile Bamako'ya doğrudan seferlere başlaması özellikle ikili ekonomik ve ticari ilişkiler bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur. THY haftalık 7 sefer sıklığı ile faaliyetlerine devam etmektedir.

Mali'de Türkiye Maarif Vakfı (TMV)'na bağlı olarak başkent Bamako'da 27 (5 ilkokul, 5 anaokulu, 9 ortaokul (üçü erkek, dördü kız, ikisi karma), 8 lise (üçü erkek, üçü kız, ikisi karma)), başkentin 235 km kuzeydoğusundaki Segou kentinde de 4 (anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise)) Türk okulunda eğitim verilmektedir. 1992 yılından bu yana Malili öğrenciler Türkiye Burslarından yararlanmaktadırlar.

KAYNAKÇA

Blauer, Ettagale; Lauré, Jason; Denton, Michelle, "Mali",CavendishSquare Publishing, New York, 2022, p119.

Cartwrighth, Mark, "Mali Empire", 2019. https://www.worldhistory.org/Mali_Empire/ (16 January 2022)

Food and AgricultureOrganization of the United Nations/FAO <https://www.fao.org/countryprofiles/index/en/?iso3=MLI> (19 Jan.2022).

Haddad, Lahsan, "Fas, Mali'de güvenlik ve istikrarın sağlanmasında bir rol oynuyor mu?" ŞarkulAvsat, 18 Ekim 2020, https://turkish.aawsat.com/home/article/2571646/lahsan-haddad/fas-mali%E2%80%99de-g%C3%BCvenlik-ve-istikrar%C4%B1n-sa%C4%9Flanmas%C4%B1nda-bir-rol-oynuyor (25 Jan.2022)

Imperato, P. James ,Clark, . Andrew and Baker, .Kathleen M. Mali. Encyclopedia Britannica. (2021, June 11). <https://www.britannica.com/place/Mali>(20 January 2022).

iExplore.com, "Mali Holidays and Festivals", https://www.iexplore.com/articles/travel-guides/africa/mali/festivals-and-events (21 January 2022)

Imperato, Pascal James; Imperato, Gavin H. Historical Dictionary of Mali. ScarecrowPress. p. 231. ISBN 9780810864023. Archivedfrom the original on 27 August 2021. Retrieved 24 August 2020.https://books.google.com/books?id=zf6xAAAAQBAJ&pg=PA231#v=onepage&q&f=false(23 January2022).

İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi/İNSAMER, "Mali" https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-mali/(17 January2022).

International Trade Administration, "Mali Country Commercial Guide", 2019 <https://www.export.gov/article?series=a0pt0000000PAuOAAW&type=Country_Commercial__kav>(14January 2022).

Kaba, Lansiné, Archers, Musketeers, and Mosquitoes: The MoroccanInvasion of the Sudan and the SonghayResistance (1591–1612), The Journal of AfricanHistory, Cambridge UniversityPressVol. 22, No. 4 (1981), pp. 457-475 https://www.jstor.org/stable/181298 (18 January 2022).

Kayseri Ticaret Odası/KTO, "Mali Ülke Raporu", 2016,<https://www.kayserito.org.tr/dosyalar/b/38/46/124/mal.2016.docx> (12 January 2022).

Levtzion, Nehemia; Hopkins, John F.P., eds. (2000). Corpus of EarlyArabicSourcesfor West Africa. New York: MarcusWeinerPress. ISBN 1-55876-241-8. First published in 1981 by Cambridge UniversityPress, ISBN 0-521-22422-5, pp. 82.

Library Of Congress, "Mali", 2021 <https://www.loc.gov/item/guide-to-law-online/mali/> (15 January 2022).

Library of Congress – Federal ResearchDivision Country Profile: Mali, January 2005 https://web.archive.org/web/20050226190603/http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Mali.pdf (19 January 2022).

L'InstitutNational de la Statistique/INSTAT, RECENSEMENT GÉNÉRAL DE LA POPULATION ET DE L'HABITAT (RGPH), 2022 <https://instat-mali.org/fr/publications/recensement-general-de-la-population-et-de-lhabitat-rgph> (23 January 2022)

maliactu.net, "Mali: Festival DIBI à Bamako: Quatrejoursd'expositions de talents!", 2021, <https://maliactu.net/mali-festival-dibi-a-bamako-quatre-jours-dexpositions-de-talents/> (13 January 2022).

https://www.officeholidays.com, "NationalHolidays in Mali in 2021", 2021, https://www.officeholidays.com/countries/mali/2021> (18January 2022).

The Observatory of EconomicComplexity (OEC), “Mali”, 2020 <https://oec.world/en/profile/country/mli#yearly-exports> (19 January 2022).
The World Factbook /CIA,2021, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mali/ (22 January 2022).
The World Bank, “Mali”, 2021, <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.KD.ZG?locations=ML> (14 January 2022).
TradingEconomics, “Mali”, 2021,<https://tradingeconomics.com/mali/industrial-production< (25 January 2022).
Türkiye İstatistik Kurumu/Tüik, 2021 <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=ihracat> (21 January 2022)
Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, “Mali Ülke Profili”, 2021https://ticaret.gov.tr/data/5f1ad5c013b8769bbca4de62/MAL%C4%B0.pdf (28 January 2022).
Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Mali”, 2022, <https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?a17a8b9a-027a-4f71-9078-6da01fefd17c> (25 January 2022).
Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, “Mali Pazar Bilgileri”, 2020,https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/mali/pazar-bilgileri/pazarda-dikkat-edilmesi-gereken-hususlar (20 January 2022).
Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, “Mali Ülke Profili”, 2021. https://ticaret.gov.tr/data/5f1ad5c013b8769bbca4de62/MAL%C4%B0.pdf (20 January 2022).
UK Governmentdepartmentfor International Trade, “Mali”, 2022, <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1048108/mali-trade-and-investment-factsheet-2022-01-21.pdf> (28 January 2022).
UNESCO, “Mali”, 2021,http://uis.unesco.org/en/country/ml (24Janıary 2022).
U.S.Department of State, “U.S. Relations With Mali”, 2021,<https://www.state.gov/u-s-relations-with-mali/> (20 January 2022).
Wolny, Philip, Discovering the Empire of Mali. The Rosen Publishing Group. p. 7. ISBN 9781477718896. Archivedfrom the original on 16 April 2021. Retrieved 24 August 2020.

Fotoğraf Kaynakları

1 2 Kaynak: The World Factbook 2021. Washington, DC: Central IntelligenceAgency, 2021. (https://www.cia.gov/the-world-factbook/)

MISIR

Abdullah Özçelik*- Mehmet Hanifi Kaya**

Fotoğraf 1: *Mısır Haritası*

Fotoğraf 2: *Mısır Bayrağı*

ÜLKE KÜNYESİ

Resmi Adı: Mısır Arap Cumhuriyeti

Başkent: Kahire

Nüfus: 102.334.403 (2020)[1] – (2021 Temmuz ayı için tahmini nüfus: 106,4 milyon)

Yüzölçümü: 1,001,450 km[22]

Yönetim Şekli: Parlamenter Demokrasi

Resmi Dil/Diller: Arapça

Konuşulan Diller: Arapça, İngilizce ve Fransızca

Etnik Gruplar: Araplar, Kıptîler, Nübyeliler, Domlar, Bedeviler, Berberiler[3]

Dini Gruplar: Müslüman (%90), Hristiyan (%10)

Bulunduğu Bölge: Kuzey Afrika

Para Birimi: Mısır Poundu

Kuruluş Tarihi: 18 Haziran 1953

Bağımsızlık Tarihi: 18 Haziran 1953

Mesai Saatleri: Pazar-Perşembe,08.00-15.00

Tatil Günleri: Haftalık tatil (Cuma-Cumartesi),Kıpti Yılbaşı (7 Ocak),İslami Yeni Yıl(Hicri takvime göre belirlenir), Sina'nın Kurtuluşu (Nisan 25), Kıpti Paskalya Pazarı (Değişiklik gösterebilir.),ShamEnnessimŞenliği (Ortodoks Paskalyası'ndan sonraki pazartesi), Ulusal Polis Günü (25 Ocak), Hz. Muhammed'in Doğum Günü (Hicri takvime göre belirlenir.),İşçi Bayramı (1 Mayıs),Kurtuluş Günü (18 Haziran),Ulusal Bayram-Devrim Günü (23 Temmuz),Süveyş Kanalının Kurtuluşu (Ekim 24), Ramazan Bayramı (Hicri takvime göre belirlenir), Kurban Bayramı (Hicri takvime göre belirlenir.), Silahlı Kuvvetler Bayramı (6 Ekim).[4]

---

* Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, abdullahozcelik@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1041-199X

** Savunma Kaynakları Yönetimi Uzmanı, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Savunma Yönetim, mehmethanifikaya23@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9194-432X

[1] The World Bank, "Mısır Arap Cumhuriyeti Toplam Nüfus", https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?l.

[2] CIA, *The World Factbook*, 2021, s. 1.

[3] Ahmet Varol, "Mısır" <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya4/1087.html>.

[4] Deena Saleh, *Mısır Arap Cumhuriyeti (Kısa Ülke Raporu)*, 2021, s. 13.

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Mısır bayrağı, yukarıda Şekil 2'de yer verilen son halini alana kadar birçok değişikliğe maruz kalmıştır. Mehmet Ali Paşa döneminde, Mısır'ın, Osmanlı'dan ayrı bir eyalet olduğu gösterilmeye çalışılmış ve bunun bir sonucu olarak farklı bayrak tasarımları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda, önceleri kırmızı zemin üzerinde bulunan ay ve yıldızın sayısı arttırılarak üç adet ay ve üç adet yıldız figürü bayrağın üzerine yerleştirilmiştir. İlerleyen süreçte ise İngiliz egemenliği sonrasında kurulan Mısır Krallığı'nda, Kral Fuad tarafından yeşil bir zemin üzerinde üç adet yıldızı içinde barındıran bir hilal figürünün yer aldığı, yeni bir bayrak oluşturulmuştur.

Mısırda, krallık sonrası yeni cumhuriyetin doğuşuyla birlikte, Mısır bayrağında yaşanan değişimlerde de yeni bir döneme girilmiştir. Cumhuriyet ile beraber Mısır bayrağı, eski bayrak tasarımlarından giderek uzaklaşmıştır. Bu dönemde Mısır bayrağında öncelikle kırmızı, beyaz ve siyah olmak üzere üç renk tercih edilmiştir. Ortada bulunan beyaz rengin üzerinde bir kartal ve bu kartalın gövdesinde yer alan bir hilal ve üç adet yıldız figürü yerleştirilmiştir. Daha sonrasında ise Mısır ve Suriye'nin bir araya gelerek Birleşik Arap Cumhuriyetini kurmasıyla beraber, bayrağın ortasında yer alan kartal figürü yerini iki adet yıldıza bırakmıştır.[5] Mısır ve Suriye arasındaki bu birlik sona erdikten sonra ise Mısır bayrağı yukarıda Şekil 2 'de yer alan son haline evrilmiştir.

Şekil 2'de yer alan günümüzdeki Mısır bayrağındaki kırmızı şerit, devrimi ve bağımsızlık mücadelesini, beyaz şerit, barışı ve refahı, siyah şerit ise geçmişte kalan yozlaşmış rejimleri ifade etmektedir. Bayrağın ortasında bulunan kartal figürü ise Eyyübileri temsil etmektedir. Bu kartal, Selahattin Eyyübi'nin sultanlık armasında bulunan kartalın aynısı olması nedeniyle Selahattin'in Kartalı olarak bilinmektedir. Bayrağın ortasındaki beyaz şeritte, kafası sağa dönük halde bulunan Selahattin Eyyübi'nin Kartalı, Mısır'da önce devrimin sembolü olmuş daha sonra ise günümüzdeki Mısır bayrağını oluşturan bir figür olarak ortaya çıkmıştır.[6]Ayrıca, krallık sonrası yeni cumhuriyet ile beraber ortaya çıkan bayrak tasarımında, kartalın gövdesi içerisinde yer alan hilal ve üç yıldız figürleri, günümüzdeki Mısır bayrağından çıkartılmıştır.

2. TARİH

Nil Deltası boyunca uzanan Mısır toprakları, Antik Dönemden günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Medeniyetin beşiği olarak görülen bu topraklarda insan yaşamının izlerine, Neolitik Çağ'dan itibaren rastlamak mümkündür. Bu dönemden, M.Ö. 3000'li yıllara kadar geçen süreçte, Aşağı Mısır ve Yukarı Mısır olmak üzere iki ayrı yapıda olan bir yerleşim sistemi mevcuttu. Ancak M.Ö. 3000'li yıllarda Kral Menes, bu iki yerleşim yerini tek çatı altında birleştirerek, yaklaşık 3000 yıl kadar varlığını sürdürecek olan Mısır Uygarlığını kurmuştur. Ayrıca bilinen en eski hiyeroglif yazılarının da bu döneme ait olduğu anlaşılan çanak ve çömlekler üzerinde yer aldığı tespit edilmiştir.[7]

Kral Menes ile başlayan Mısır Uygarlığında, yaklaşık 3000 yıl boyunca, toplamda otuz bir hanedanın hüküm sürdüğü tespit edilmiştir. Bu hanedanların hüküm sürdüğü süreç genel olarak

---

[5] Elie Podeh, "The Symbolism of The Arab Flag in Modern Arab States: Between Commonality and Uniqueness", *Nations and Nationalism*, 17.2 (2011), 419–42 <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2010.00475.x>.

[6] Hüseyin Saraçoğlu, "Kuzey Afrika ve Asya Ülkelerinin Bayraklari Üzerine Bir İnceleme", içinde *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 2007, ss. 2669–84.

[7] Ian Shaw, *The Oxford History of Ancient Egypt* (Oxford University Press, 2000), s. 7,167.

eski, orta ve yeni krallık olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Günümüzde Mısır Uygarlığının simgesi haline gelen Giza Piramitleri, bu dönem aralığında, IV. Hanedan döneminde inşa edilmiştir. Bu hanedanın kurucu su olan Snefru'nun başlatmış olduğu piramit yapım süreci, Keops, Kefren ve Mikerinos devam ettirmiştir. İlerleyen dönemlerde II. Ramses, yeni krallık döneminin en önemli firavunlarından biri olarak görülmektedir. Hititliler ile yapılan savaş neticesinde imzalanan Kadeş Antlaşması, aynı zamanda tarihteki ilk yazılı antlaşmadır.[8]

Mısır Uygarlığı, M.Ö. 525 yılına gelindiğinde bir Pers devleti olan Ahameniş İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiştir. II. Kambises'in Mısır'a yapmış olduğu çıkartma esnasında, Amasis'in ölmesi ve yerine yeterince liyakatli olmayan III. Psamtik'in geçmesi, Mısır'ın ele geçirilmesini kolaylaştırmıştır. M.Ö. 332 yılına gelindiğinde ise Büyük İskender, Persler'in kıyı bölgelerindeki hâkimiyetine son vermek için harekete geçmiştir. İskender'in bu saldırısı sonrasında Pers'ler mağlup edilmiş ve Mısır ele geçirilmiştir. Büyük İskender, Mısır halkı tarafından adeta bir kurtarıcı olarak karşılanmıştır.[9] İlerleyen zamanda Büyük İskender'in ölümü ile beraber yerine Ptolemaios geçmiş ve böylece Mısır'ın yönetimi de değişmiştir.

Mısır, VII. Kleopatra'nın ölümüne tekabül eden, M.Ö. 30yılına kadar Ptolemaios'un torunları tarafından yönetilmiştir. İskender'in ölümü ile beraber ortaya çıkan taht mücadelesini Ptolemaios'un kazanmasının sebebi olarak, son derece zengin ve nüfuzlu olması gösterilmektedir. Mısır'da Ptolemaioslar'ın egemenliği boyunca, Yunan ve Mısır kültürünün birleştirilmesiyle, yeni bir Akdeniz kültürü anlayışı olarak, Helenizm ortaya çıkmıştır. Ayrıca Ptolemaioslar zamanında, sulama alanında yapılan iyileştirmeler sayesinde tarımsal faaliyetlerde artış yaşanmış ve toplumun refah düzeyinin yükseldiği görülmüştür. Mısırda Ptolemaios Krallığı'nın yıkılarak, yerini Roma İmparatorluğuna bırakması, Octavianus'un, VII. Kleopatra ve Mark Antony'e karşı başlatmış olduğu Actium Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Bu savaşın ardından Mısır, Roma'nın hâkimiyeti altına girmiştir.[10]

Roma'nın bir eyaleti haline gelen Mısır'da zaman içerisinde sınıflaşın toplumsal gruplar arasında çeşitli çatışmalar yaşanmıştır. Bu sınıfsal çatışmalar gidererek Roma'nın diğer eyaletlerinde de baş göstermeye başlamış, ekonomik sıkıntılar nedeniyle valiler ve paralı askerler ayaklanmıştır.[11] Ayrıca Hristiyanlığın Roma içerisinde giderek yayılması da bir başka ayrıştırıcı unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölünmüş ve Mısır, Doğu Roma'ya (Bizans) bağlanmıştır.

Mısır'daki Bizans hâkimiyeti dönemine geçmeden önce genel olarak Mısır Uygarlığında yaşanan önemli bilimsel gelişmelere değinmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda ilk olarak Mısır'da kullanılan Güneş Takvimi karşımıza çıkmaktadır. Geliştirilen bu takvim ile beraber, tarihte ilk defa bir yılın 365 gün olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mısırlılar, ilk defa bir günü 24 dilime, bir yılı ise 12 bölüme ayırarak, modern dönemdeki takvim sisteminin temelini oluşturmuşlardır. Bu duruma ek olarak, büyüme, hasat ve nadas dönemlerine denk gelen her biri dört aylık üç mevsim de ilk defa Mısırlılar tarafından sınıflandırılmıştır. Takvim dışımda yazı işinde de Mısırlıların öncü olduğu görülmektedir. İlk defa Papirüs olarak adlandırılan ve

---

[8] Hilal Görgün, "Mısır (Tarih)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 555–57.

[9] Akın Bingöl ve İbrahim Üngör, "İskender'in Rüyası: Persler", *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür dergisi*, 6.35 (2015), 31–84, s. 41,65.

[10] Alan K. Bowman, *Egypt After the Pharaohs 332 BC-AD 642: From Alexander to the Arab Conquest* (University of California Press, 1986), s. 19,22,37.

[11] Keith Hopkins vd., *The Dynamics of Ancient Empires: State Power from Assyria to Byzantium*, ed. Ian Morris ve Walter Scheidel (Oxford University Press, 2009) <https://doi.org/10.1080/03612759.2011.520195>, s. 178,180.

Mısırlılar tarafından üretilen kâğıtlar, yazım işlemlerinin rahat yapılabilmesi açısından son derece önemli bir rol üstlenmiştir. Papirüs kâğıtlarının yanı sıra Mısırlılar, Hiyeroglif olarak adlandırdıkları, kendilerine has bir yazı sistemi geliştirmişlerdir. Ayrıca mimari alanında da birçok ilke imza atan Mısırlıların, inşa etmiş oldukları Piramitler, bulundukları dönemin en görkemli ve en karmaşık yapılarıdır.[12] Anıt mezar olarak inşa edilen bu Piramitlerin nasıl yapıldığı günümüzde de gizemini korumaya devam etmektedir.

Bizans İmparatorluğu'nun kontrolü altında olan Mısır, tarihi ve kültürel önemini koruyarak, bir cazibe merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. Özellikle Ptolemaios Krallığı döneminde gelişen sulama teknikleriyle beraber, Mısır'ın artan tarımsal üretimi, Bizans döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde Mısır, Bizans'ın tahıl ambarı olarak anılmaya başlamış ve en zengin Bizans eyaleti olarak görülmüştür. Tarım dışında Mısır'ın zengin olmasında etkili olan diğer bir unsur ise ticarettir, İskenderiye'nin İpek Yolu üzerinde bulunması, Mısır'ın ticari anlamda önemli bir konumda yer almasındaki en önemli etkendir. Bizans hâkimiyetindeki Mısır, 619 yılında Sasaniler tarafından işgal edilmiş ancak 628'de yeniden geri alınmıştır.[13]İslamiyet'in ortaya çıkışıyla beraber başlayan yeni fetihlerde Mısır, 640-641 yıllarında Amr b. As komutasındaki İslam ordusu tarafından kuşatılmış ve şehrin valisi olan Kyros, bir direniş göstermeden İskenderiye'yi teslim etmiştir.[14] Böylece Mısır'da yeni bir dönem başlamıştır.

Amr b. As'ın Mısır valiliği görevinden alınmasının ardında gelişen olaylar neticesinde, Hz. Osman şehit edilmiş ve Emevi yanlıları Muaviye'nin etrafında toplanmıştır. Yaşanan çatışmalar neticesinde Mısır, Emevilerin kontrolü altına geçmiş ancak son Emevi halifesi olan II. Mervan'ın, Abbasiler tarafından öldürülmesiyle şehrin kontrolünü 750 yılında Abbasiler devralmıştır. Bu dönemde yaşanan kıtlık, isyanlar ve artan veba salgını nedeniyle Abbasiler'in Mısır üzerindeki hâkimiyeti zayıflamıştır. Bu durumu fırsat bilen Fatımiler, 969 yılında savaşmadan Mısır'a hâkim olmuşlardır. 1171 yılına gelindiğinde ise Selahattin Eyyubi, Fatımileri yıkarak Mısır'da iktidara gelmiş ve böylece Mısır'da Eyyubi dönemi başlamıştır. Eyyubi Devleti'nin hâkimiyeti 1250 yılına kadar sürmüş ve Mısır, 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in fethine kadar Memlük Devleti'nin kontrolü altında kalmıştır.[15]

Osmanlı tarafından 1517 yılında fethedilen Mısır, bir eyalet haline gelmiştir. Ancak Mısır, her ne kadar Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilerek Osmanlı'nın egemenliği altına girmiş olsa da bölgedeki Memlük emirlerinin nüfuzları hiç azalmamıştır. Memlük emirleri yaklaşık 300 yıl boyunca, Mısır'daki Osmanlı valilerine sürekli meydan okuyarak etkilerini hissettirmişlerdir. Bu durumdan dolayı Osmanlı'nın, Mısır'ı barış ve huzur içinde yönetmesi pek mümkün olmamıştır.[16] Mısır'daki bu siyasi istikrarsızlık, ekonomik sistemi de zayıflatmış, ek olarak yayılan salgın hastalıklar ve yaşanan kıtlıklar Mısır'ı olası bir istilaya karşı savunmasız bir durumda bırakmıştır.

---

[12] Robert L. Tignor, *Egypt: A Short History* (Princeton University Press, 2010), s. 47,48.
[13] Casim Avcı, "Mısır (Bizans Dönemi)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 557–59.
[14] Carl F. Petry, *The Cambridge History of Egypt, Vol. 1: Islamic Egypt, 640-1517 (Volume 1)* (Cambrıdge Unıversıty Press, 2008), s. 44-45.
[15] Cengiz Tomar, "Mısır (Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 559–63, s. 559.
[16] Andrew Mcgregor, *A Military History of Modern Egypt: From the Ottoman Conquest to the Ramadan War* (Praeger Security International, 2006), s. 27.

Mısır'ın savunmasız bir hale gelmesi, askeri ve siyasi anlamda yıldızı parlayan Napolyon Bonapart'ın dikkatini çekmiş ve 1798 yılında Fransız donamasıyla buraya bir sefer düzenleyerek şehri ele geçirmiştir. Ancak Osmanlı ve İngiliz destekli gerçekleşen saldırılar karşısında Fransız birlikleri yetersiz kalmış ve 1801 yılında bulundukları yerlerin tamamını terk etmişlerdir.[17] Fransızların Mısır'ı terk etmesinin ardından yaşanan güç mücadelesi sonucunda ortaya çıkan kaos ortamı, bölgedeki Osmanlı ordusunun komutanlarından biri olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1805 yılında vali olarak atanmasıyla beraber yatışmıştır.[18]

Modern Mısır tarihi açısından oldukça önemli olan Mehmet Ali Paşa döneminde, Osmanlı içerisinde bir taşra bölgesi olarak görülen Mısır, ayrı bir devlet olarak yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Mısır, her ne kadar resmiyette Osmanlı'nın bir eyaleti olarak görünse de tanınan imtiyazlar sayesinde ayrı bir devlet gibi hareket edebilme kabiliyetine sahip olmuştur.[19] Mehmet Ali Paşa, Mısır'daki iktidarını garanti altına aldıktan sonra radikal reformlar ile beraber, özellikle askeri anlamda Mısır'ı güçlendirmiştir. Mehmet Ali Paşa 1848 yılında valilik görevini Kavalalı İbrahim Paşa'ya devretmiş olsa da kurmuş olduğu hanedanlık 1953 yılına kadar Mısır'ı yönetmiştir.[20]

Mehmet Ali Paşa'nın yönetimi bırakmasının ardından, hanedanlık içerisinden İsmail Paşa ön plana çıkmaya başlamıştır. Mısır valiliği görevini devraldıktan sonra özellikle Osmanlı bürokratlarıyla yakın ilişkiler kuran İsmail Paşa, veraset usulünü değiştirerek hidiv unvanı kazanmış ve sahip olduğu gücü arttırarak, Avrupa devletleriyle borç antlaşması yapabilme yetkisini elde etmiştir. Ancak bu dönemde Batılı devletlere olan borç giderek artmış ve İsmail Paşa, Mısır'ı bu ekonomik krizden kurtarmak için Süveyş Kanalı'ndaki hisselerini İngiltere'ye satmıştır.[21]İsmail Paşa'nın bu çabası dış borçları kapatmak için yeterli olmamış, İngilizler Duyun-ı Umumiye Sandığı kurarak Mısır'ın yönetimine müdahale etmeye başlamışlardır. Borçların tahsili ile başlayan bu süreç, Mısır halkının ayaklanmasına sebep olmuştur. 1882 yılına gelindiğinde, İngiltere ayaklanan bu gruplar ile girmiş olduğu çatışma sonucunda Mısır'ı fiilen işgal etmiştir.[22]

İngilizler'in Mısır'ı işgal etmesindeki başlıca sebebi Uzakdoğu ve Hindistan sömürgelerine giden yolu kontrol altında tutmak ve bu yolun, imparatorluk açısından iletişim ve ulaşım güvenliğini sağlamaktır. İngilizler, her fırsatta işgalin geçici olduğunu ve Mısır'ın bir Osmanlı eyaleti olarak haklarının tanındığını vurgulasalar da yaklaşık kırk yıl kadar bölgeyi işgal altında tutmuşlardır. Özellikle I. Dünya Savaşı esnasında İngilizler 'in Ortadoğu'da elde etmiş olduğu zaferlerde Mısır'ın lojistik ve tedarik açısından katkısı çok büyük olmuştur. İngilizler 'in oldukça uzun süren bu işgal karşısında, Mısır halkı üç aşamalı bir milliyetçilik hareketi yürütmüştür. Bu hareketin ilk aşaması İsmail Paşa döneminde ortaya çıkan Urabi Paşa Hareketi,

---

[17] Tignor, a.g.e., 196.

[18] Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'a gelişi ve yaşanan siyasi çatışmalar hakkında bkz.Khaled Fahmy, *Kavalalı Mehmed Ali : Osmanlı Valiliğinden Mısır HükümdarlığınaKavalalı Mehmed Ali : Osmanlı Valiliğinden Mısır Hükümdarlığına* (Vakıfbank Kültür Yayınları, 2020).

[19] M.W Daly, *The Cambridge History of Egypt, Vol. 2: Modern Egypt, from 1517 to the End of the Twentieth Century (Volume 2)* (Cambrıdge Unıversıty Press, 2008).

[20] Mehmet Ali Paşa'nın Öncülük Ettiği Askeri Reformlar İçin bkz. Khaled Fahmy, *Paşa'nın Adamları Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Ordu ve Modern Mısır* (İstanbul Bigi Üniversitesi Yayınları, 2010).

[21] Özge Özkoç, *Mısır'ın Uzun 19. Yüzyılı Moderleşme, Merkezileşme ve Özerklik* (Ayrıntı Yayınları, 2015),s. 120-158.

[22] Hilal Görgün, "Mısır (Fransız İşgali ve Sonrası)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 569–75, s. 570.

ikinci aşaması Mustafa Kamil Paşa'nın önderlik ettiği hareket ve son aşama ise Wafd hareketidir. Wafd hareketinin yoğun çabası ile 1922 yılında Mısır bağımsızlığını ilan etmiştir.[23]

İngilizler1922'de Mısır'a bağımsızlık hakkı tanırken, sunmuş oldukları ön koşullar sayesinde Mısır üzerindeki etkilerini korumayı amaçlamışlardır. Sunulan bu ön koşullar referans gösterilerek İngiliz askerleri, imparatorluğun sömürgeleriyle olan iletişim güvenliğini sağlamak amacıyla, Süveyş Kanalı'nın bulunduğu bölgede varlığını devam ettirmiştir. 1936 yılında Kral Fuad ölümüyle beraber yerine oğlu Faruk geçmiş ve 1945'te Arap Birliğini kurmuştur.[24]İngilizler ise kendi yönetimi altında bulunan Filistin'de bir Yahudi devleti olan İsrail'in kurulmasına yardım etmiştir. 1948 yılında kurulduğunu ilan eden İsrail'e karşı Arap Birliği savaş ilan etmiş ancak bu savaş devletin kurulmasını önleyememiştir.

İngilizler'in İsrail Devleti'nin kuruluşuna yardım etmesi ve buna ek olarak Süveyş Kanalı'na yakın bir bölge olan İsmailiye'de yapmış oldukları karakol katliamında, 40 Mısırlı polisi öldürüp, 70 polisi de yaralamaları, halkın ayaklanmasına yol açmıştır. Bu halk ayaklanmaları ülke genelinde geniş kitlesel bir biçimde artarak Kara Cumartesi olarak adlandırılan olayın yaşanmasına yol açmıştır.[25]Muhammed Necib ve Cemal Abdünnasır önderliğindeki Hür Sübaylar, bu duruma daha fazla sessiz kalamayarak, Kral Faruk'u tahttan indirmiş ve ailesi ile beraber sürgüne gönderilmişlerdir.

Kral Faruk'un tahttan indirilmesinin ardından, Muhammed Necib'in başbakanlığında yeni bir hükumet kurulmuştur. 18 Haziran 1953 yılına gelindiğinde ise Mısır'da monarşi kaldırılarak, cumhuriyet ilan edilmiştir. Bu yeni yönetim sistemi içerisinde General Necib, cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık görevlerini birlikte yürütmüştür. Bu durum Cemal Abdünnasır ve Muhammed Necib arasındaki tartışmaları giderek arttırmıştır. Nasır, demokratik bir sisteme geçilmesi konusunda Muhammed Necib'in bilerek yavaş hareket ettiğini savunarak, İhtilal Konseyi'nin desteğini almış ve Necib'i görevden alarak ev hapsine mahkûm etmiştir.[26]

Mısır halkı bu olaya büyük bir tepki gösterdikten sonra Muhammed Necib yeniden görevine getirilmiştir. İhtilal Konseyi ve Müslüman Kardeşler'in tam desteğini alan Nasır'ın, 1954'te başbakanlık görevine getirilmesi ile beraber üst yönetimdeki yeri sağlamlaşmıştır. Nasır sahip olduğu gücü kullanarak önce Muhammed Necib'i görevden aldırmış daha sonra ise 1956 yılında yapılan halk oylaması neticesinde cumhurbaşkanı seçilmiştir. Göreve gelmesinin ardından Nasır, önce Süveyş Kanalı'nı İsrail gemilerinin geçine kapatmış, daha sonra ise Süveyş Kanalı'nı 1956 yılında tamamen millileştirmiştir.[27] Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, bölgeye askeri birliklerini getirerek kanalı el geçirmişlerdir. Ancak bu durum, Nasır'ın sıkı ilişkiler kurduğu SSCB'nin sert tepkisi ve ABD'nin de baskısıyla çok uzun sürmemiştir.[28]Fransız ve İngiliz birliklerinin Süveyş Kanal'ından çekilmesi, Mısır halkında Nasır'ın bir başarısı olarak görülmüştür. Bu durum, Nasır'ın tüm Arap Dünyası'nda son derece popüler bir lider haline gelmesini sağlamıştır.

---

[23] Fatih Özçelik, "İngiliz İşgalinden Lozan'a Mısır (1882-1923)" (Fırat Üniversitesi, 2021), s. 502,505,507.

[24] Ataf Lutfi Sayyid-Morsot, *A History of Egypt From the Arab Conquest to the Present* (Cambrıdge Unıversıty Press, 2007), s. 98.

[25] Robert Eugene Danielson, "Nasser and Pan-Arabism: Explaining Egypt's Rise in Power" (Naval Postgraduate School, 2007), s. 14,15.

[26] Ömer Duman, "Arap Dünyası'nda Mısır Lideri Cemal Abdülnasır Rüzgarı ve Nasır Sonrası 1970-1981 Yılları Arasında Mısır'ın Durumu", *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Derneği*, 3.1 (2020), 27–40 s, 30.

[27] M. Hasaneyn Heykel, *Kahire Dosyası* (Bilgi Yayınevi, 1974), s. 69.

[28] Görgün, "Mısır (Fransız İşgali ve Sonrası)", a.g.e., s. 572.

Süveyş Krizi'nin ardından, Nasır'a karşı artan halk desteği neticesinde Mısır ve Suriye 1958 yılında Nasır'ın önderliğinde bir araya gelerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. İsrail hükumeti ise Arap Dünyası'nda yaşanan bu son gelişmeleri kendi varlığına bir tehdit olarak görmüş ve olası bir saldırıya karşı hazırlanmaya başlamıştır. Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulmasından kısa bir süre sonra Suriye'de bir askeri darbe gerçekleşmiş ve Suriye 1961'de birlikten çıkmıştır. Buna rağmen Mısır, Birleşik Arap Cumhuriyeti adını 1971 yılına kadar kullanmaya devam etmiştir.

Nasır, 1962'den itibaren yetkilerini giderek arttırmış ve İsrail'e karşı var olan sert tutumunu devam ettirmiştir. 1966 yılıma gelindiğinde ise Mısır ve Suriye arasında kurulan ittifak bağları güçlendirilmiş ve İsrail'e karşı bir askeri harekât planlandığı açıkça dile getirilmeye başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler neticesinde İsrail hükumeti, Mısır ve Suriye'den önce davranarak 1967 yılında sürpriz bir harekât ile her iki devlete, önce hava sonra kara harekâtı düzenlemiştir. Altı Gün Savaşı olarak tarihe geçen bu olay sonrasında, Mısır, Suriye ve Ürdün ciddi bir hezimete uğramış ve İsrail ordusu, Sina'nın tamamını ele geçirerek Süveyş Kanalı'nın doğusuna konuşlanmıştır.

Yaşanan bu hezimet sonrasında Nasır'ın politikaları Mısır içerisinde çok ağır bir şekilde eleştirilmeye başlanmıştır. 1970 yılına gelindiğinde ise Nasır geçirmiş olduğu kalp krizi neticesinde vefat etmiştir. Yerine ise başkan yardımcısı konumunda bulunan Enver Sedat geçmiştir. Böylece Mısır'da yeni bir dönem başlamıştır. Sedat, 1971 yılına gelindiğinde, Birleşik Arap Cumhuriyeti ismini kaldırarak, günümüzde de kullanılan Mısır Arap Cumhuriyeti ismini, Mısır'ın resmi adı olarak belirlemiştir. Mısır halkının 1967 Savaş'ı sonrasında kaybedilen toprakların geri alınması yönündeki isteğini gören Sedat, Suriye lideri Hafız Esad'la bir ittifak kurarak 1973 yılında İsrail'e karşı sürpriz bir askeri harekât başlatmıştır. Bu harekât Yahudi'ler için kutsal bir gün olan Yom Kippur gününde gerçekleştiği için Yom Kippur Savaşı olarak da anılmaktadır.[29] Ayrıca bu savaş Arap-İsrail Savaşları'nın da sonuncusudur.

1973'te gerçekleşen bu savaş neticesinde hem İsrail hem de Mısır ve Suriye birlikleri ağır kayıplar vermişlerdir. Ancak savaş sonrasında ABD Dış İşleri Bakanı olan Henry Kissenger'ın yürütmüş olduğu diplomasi faaliyetleri neticesinde İsrail, Sina'nın tamamından çekilmeyi kabul etmiştir.[30]Bu süreçte, Enver Sedat'ın İsrail'le beraber yürütmüş olduğu müzakerelerin de çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Sedat, Mısır topraklarını yeniden geri kazanılmasında çok önemli bir rol üstlenmesine rağmen, İsrail hükumeti ile antlaşma yaparak, İsrail'i bir devlet olarak tanıması halkın bazı kesimleri tarafından son derece olumsuz karşılanmıştır. Bu olumsuz algıya bir de Sedat'ın uygulamış olduğu liberal ekonomi politikaları neticesinde Mısır'ın halkının fakirleşmesi de eklenince birçok şehirde halk ayaklanmaları yaşanmaya başlanmıştır.[31] Bu ayaklanmalar sonucunda 1981 yılında Kahire'de düzenlenen bir devlet töreni esnasında Enver Sedat öldürülmüştür.[32]

Sedat'ın, uğradı suikast sonucu öldürülmesinden yaklaşık bir hafta sonra Hüsnü Mübarek devlet başkanı olarak göreve başlamıştır. Mübarek, uygulamış olduğu siyasi politikalar ile Enver Sedat'a yakın bir siyasi çizgide ilerlemiştir. Özellikle 1980'ler boyunca devam eden İran-Irak Savaşı'nı bir fırsat olarak değerlendiren Mübarek, Arap Birliği'nde bulunan ülkeler ile

[29] Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)* (Kronik Kitap, 2019), s. 311.
[30] M. Hasaneyn Heykel, *1973 Arap-İsrail Savaşı ve Ortadoğu* (Üçüncü Dünya Yayınları, 1997), s. 304,305.
[31] Cihan Sedat, *Piramit Yolunda Aşkın ve Devrimin Hikayesi* (Kaknüs Yayınları, 2004), s.13, 34.
[32] Armaoğlu, a.g.e., s. 329-330.

diplomatik ilişkilerini geliştirmiştir. Mübarek, Sedat döneminde, İsrail'le yapılan antlaşmalar neticesinde Arap Birliği'nden çıkartılan Mısır'ın yeniden birliğe kabul edilmesini sağlamıştır. Ayrıca ABD önderliğinde yapılan İsrail-Filistin görüşmelerinde Mısır'ın önemli bir rol oynamasını sağlayan Mübarek, ABD ile kurmuş olduğu yakın ilişkiler neticesinde, Mısır'ın mevcut dış borcunun 7 milyar dolarlık kısmını sildirmeyi başarmıştır.[33]

Hüsnü Mübarek'in ABD ile artan yakınlaşması, ciddi bir halk tepkisini doğurmuştur. Önceleri ABD karşıtlığı üzerinden başlayan bu halk tepkileri, Mısır'daki mevcut ekonomik durumun giderek kötüleşmesiyle daha da artmıştır. Zamanla bu tepkiler eyleme dönüşmüş ve ülke genelinde rejim karşıtı protestolar başlamıştır. Müslüman Kardeşler önderliğinde gerçekleşen gösteri ve yürüyüşler neticesinde 2011 yılında Hüsnü Mübarek istifa etmiştir. Bu olay Mısır'da devrim olarak görülmüş ve ülkede yeni bir dönemine geçiş sağlanmıştır.

Mübarek'in istifasından sonra Yüksek Asker Konsey ülke yönetimini geçici olarak devralmış ve 16/17 Haziran 2012 tarihinde Mısır'da ilk özgür cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmıştır. Seçimlerin sonucunda Müslüman Kardeşler hareketine yakınlığı ile bilinen Muhammed Mursi galip gelmiş ve Mısır'ın devrik Cumhurbaşkanı olmuştur. Ancak yönetimde yaşanan bu değişiklik halk protestolarını bitirememiş ve Mursi karşıtları ilk olarak, 2012 yılının kasım ayında protestolara başlamışlardır. 30 Haziran 2013'e gelindiğinde ise Mursi karşıtı gösteriler kitlesel boyutlara ulaşmış ve ülkede hakim olan kaos ortamını sonlandırma gerekçesiyle 3 Temmuz 2013 yılında Abdülfettah el-Sisi liderliğinde bir askeri darbe gerçekleştirilmiştir.[34]

Bu darbenin ardından Mursi destekçileri Rabia Meydanı'nda toplanarak darbe karşıtı protestolara başlamış ancak Mısır güvenlik güçlerinin çok sert müdahalesiyle karşılaşmışlardır. Bu müdahaleler esnasında yaklaşık 1000 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. 2013 yılının sonlarına gelindiğinde Müslüman Kardeşler hareketi resmi olarak bir terör örgütü ilan edilmiştir. 2014 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde el-Sisi, ordudan istifa ederek aday olmuş ve %96'lık bir oy oranıyla cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 2018 yılında yapılan seçimlerde el-Sisi bu sefer %97'lik bir oy oranıyla ikinci kez cumhurbaşkanı seçilmiştir. Günümüzde de Mısır, Abdülfettah el-Sisi tarafından yönetilmektedir.[35]

3. SİYASİ YAPI

Mısır siyasal sistemi açısından ilk önemli gelişme 1866 yılında İsmail Paşa zamanında yaşanmıştır. Mısır veraset usulünde, yapılan değişiklik neticesinde, İsmail Paşa ve oğullarına "hidiv" unvanı verilmiştir.[36]Mısır'ın 1922 yılında, İngiliz himayesinden kurtularak, bağımsızlığını ilan etmesinin ardından 1923 yılında ilk anayasası oluşturulmuştur. Bu anayasa ile beraber, parlamenter sistemin kurulmuş ve bireysel özgürlükler anayasal güvence altına alınmıştır.[37]

1923 Anayasası'nda her ne kadar Kral'a çok fazla yetki tanınsa da güvence altına almış olduğu temel haklar ve kendisinden sonraki anayasalar için bir model oluşturması nedeniyle modern Mısır tarihi açısından son derece önemlidir. 1930 yılında yeni oluşturan bir anayasanın yürürlüğe girmesiyle, 1923 Anayasa'sı geçerliliğini yitirmiştir. Tüm yetişkin erkeklere oy hakkı

---

[33] Görgün, "Mısır (Fransız İşgali ve Sonrası)", a.g.e., s. 574.
[34] Kadriye Sınmaz, *Mısır Raporu Devrim ve Darbe Sarmalında Bir Toplum*, 2019, s.7.
[35] Sınmaz, a.g.e., s 8.
[36] Görgün, "Mısır (Fransız İşgali ve Sonrası)", a.g.e., s. 570.
[37] Selin M. Bölme vd., *25 Ocak'tan Yeni Anayasa'ya: Mısır'da Dönüşümün Anatomisi*, 2011, s. 8.

tanıyan 1930 Anayasa'sı, 1952 Devrimi'ne kadar yürürlükte kalmıştır. Hür Subaylar tarafından gerçekleştirilen bu devrim ile beraber anayasal monarşi kaldırılarak, Cumhuriyet yönetimine geçilmiştir. 1952-1970 yılları arasında, anayasal sistem içerisinde askerlerin ağırlığının fazla olması ve çok partili hayata geçişin engellenmesi gibi durumlar hâkim olmuştur. Bu dönem aralığında, 1956 yılında Mısır ve Suriye'nin birleşmesiyle beraber kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti için ayrı bir anayasa oluşturulmuştur. Sonra bu birliğin dağılmasının ardından 1964 yılında geçici bir anayasa oluşturulmuş ve 1971'e kadar yürürlükte kalmıştır.[38]

1971 yılına gelindiğinde Nasır'ın vefatının ardından başkanlık koltuğuna oturan Sedat, yeni bir anayasa hazırlatmış ve bu anayasa referandumda kabul edilmiştir. 1971 Anayasası ile birlikte, devletin resmi adı Mısır Arap Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Bu anayasa temelde, özgürlük, kalkınma, dünya barışı ve Arap Birliği gibi unsurların üzerinde durulmuştur. 1971 Anayasa'sında hükumete geniş yetkiler tanımış ancak bunun yanında çok partili hayata geçiş ve yarı başkanlık sisteminin kurulması da sağlamıştır. 1980 yılında yapılan değişiklikler ile mevcut anayasa daha seküler bir hale getirilmeye çalışılmıştır. 2007 yılında ise Hüsnü Mübarek tarafından gerçekleştirilen değişiklikler neticesinde siyasi partilerin demokratik katılım hakları kısıtlanmıştır. Yapılan tüm bu değişikliğe rağmen 1971 Anayasa'sı 2011 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.[39]

Mübarek'in yapmış olduğu bu anayasa değişikliği sonrasında iç ve dış politikada almış olduğu kararlar, halk tarafından öfkeyle karşılanmış ve bu durum rejim karşıtı protestoların başlamasına neden olmuştur. Bu protestoların giderek şiddetlenmesi neticesinde Mübarek istifa etmiş ve 2012 yılında yapılan seçimlerle Mursi, cumhurbaşkanı seçilmiştir. Seçim ardından hazırlanan yeni anayasa 2012 yılının sonunda doğru referandumda kabul edilmiş ve Mısır'da ilk defa sivil bir anayasa oluşturulmuştur. Ancak Mursi'nin cumhurbaşkanı seçilmesine tepki gösteren muhalif gruplar meydanlarda toplanmaya başlanmış ve ülke genelinde çıkan karışıklıkları sona erdirme gerekçesiyle, 2013'te el-Sisi önderliğinde bir askeri darbe gerçekleştirilmiş ve 2014'te yapılan seçimler neticesinde el-Sisi cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve 2014 Anayasa'sını oluşturmuştur.

El-Sisi tarafından oluşturulan 2014 Anayasası yapılan referandumda onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Günümüzde de kullanılan bu anayasada, özellikle askerin siyasete müdahale etmesinin yolunu açan ve ordu üzerindeki bütçe denetimi azaltan bazı maddelere yer verilmiştir. Ayrıca 2014 Anayasa'sı, Ulusal Savunma Konseyi içerisindeki sivil üye sayısının azaltılarak, ordu mensubu üyelerin sayısının arttırılmasına olanak sağlamıştır.[40]El-Sisi, 2019 yılında yaptığı anayasa değişikliği ile mevcut yetkilerini arttırmış ve cumhurbaşkanlığı görev süresini 4 yıldan 6 yıla çıkarmıştır.

4. COĞRAFYA

Mısır toprakları yaklaşık olarak bir milyon kilometrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Ancak Nil Vadisi ve Nil Deltası'nı çevreleyen çöller, Mısır halkının, sahip oldukları toprakların büyük bir bölümünü kullanmasını engellemektedir. Bundan dolayı ülke nüfusunun yaklaşık

[38] Muhammet Örtlek, *Mısır'da Yeni Anayasa Referandumu: İhvan ve Darbe Anayasasının Karşılaştırmalı Analizi, Referandumu Destekleyenler ve Karşıtları*, 2014 <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1244.8161>, s. 5,6.
[39] Örtlek, a.g.e., s. 6.
[40] İsmail Numan Telci, "Mısır'da Askeri Darbe Sonrası Süreç ve Yeni Anayasa", *Seta Analiz*, 86, 2014, s.21, 22.

olarak %99'u Nil Vadisi ve Nil Deltası'nda ikamet etmektedir. Nil Vadisi ve Nil Deltası olarak bahsedilen alan ise ülke topraklarının yaklaşık %5,5'ine tekabül etmektedir.[41]

Fotoğraf 3: Mısır Coğrafyası

Bu durum, Mısır'da bölgesel nüfus yoğunluğundaki artışların başlıca sebebi olarak görülmektedir. Kısıtlı bir alanda yoğun bir nüfus yerleşiminin gerçekleştirilmesi, sosyolojik, ekonomik ve güvenlik ile ilgili problemleri beraberinde getirmektedir.

Büyük bir bölümü çöllerle kaplı olan Mısır'ın, jeolojik ve jeomorfolojik olarak 4 ana coğrafi bölgeye ayrılmaktadır. Bu bölgelerden ilki verimli toprakları ile Mısır içerisinde, insan yaşamına en uygun bölge olan Nil Vadisi ve Nil Delta'sıdır. Mısır'ın ikinci coğrafi bölgesi, Libya'ya yakın olan Batı Çölü bölgesi, üçüncü coğrafi bölge ise Arap Yarımada'sına yakın olan Doğu Çölü bölgesidir. Ülkenin son ana coğrafi bölgesi ise Sina Yarımadası'dır.[42]

Mısır'ın coğrafi konumu, Asya ve Afrika ülkelerini birbirine bağlaması nedeniyle son derece önemlidir. Mısır'ın etrafı İsrail, Sudan ve Libya gibi ülkelerle çevrilidir. Sudan ile var olan sınırları 1267 km olan Mısır'ın, Libya ile olan sınırı ise 1115 km'dir. Ayrıca Mısır'ın toplam deniz şeridi 2450 km uzunluğundadır. Mısır'ın sahip olduğu toprakların yalnızca %2,8'i tarım yapmaya elverişli topraklardan, yaklaşık %0,1'i ise ormanlık arazilerden oluşmaktadır.[43]

5. İDARİ YAPI

Resmi olarak Mısır Arap Cumhuriyeti olarak adlandırılan Mısır, Kuzey Afrika bölgesinde bulunan üniter bir devlettir. Yerel yönetimler açısından Mısır, 29 vilayete bölünmüş ve her bir vilayete yerel bir vali atanmıştır.[44] Bu vilayetlere vali atama yetkisi cumhurbaşkanında bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı tarafından atanan vilayet valileri, yerelde düzeyde hiyerarşik yapının en üstünde yer almaktadır.

Mısır'daki yerel yönetim birimleri, mevcut olan merkeziyetçi devlet geleneği yüzünden ancak sınırlı bir güce sahip olabilmiştir. Bu merkeziyetçi devlet anlayışının ortaya çıkmasındaki unsurlardan ilki, oldukça geniş yetkilere sahip olan yöneticilerin kısıtlayıcı politikalarıdır. Bu unsurlardan ikincisi ise olası bir iç karışıklığa karşı, merkez yönetimin etkisini arttırabilmektir. Merkezi hükumet altında bulunan valiliklerin kendi alt birimleri ise ilçe ve köylerdir. Mısır'da yerel yönetimlerin, hükumet tarafında atanan yürütme organını ve temsilciler konseyini birleştiren bir yönetim yapısı mevcuttur.[45]

6. EKONOMİ

Mısır ekonomisinin bel kemiğini oluşturan sektörler; enerji, turizm, sanayi ve tarımdır. Mısır, özellikle sahip olduğu kültürel miras sayesinde, turizm açısından bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak, Mısır'daki hizmet sektörü gelişmiş ve bu sektörün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın yaklaşık yarısını teşkil etmiştir. Sanayi sektörü ise

---

[41] Waleed Hamza, *Land use and Coastal Management in the third Countries; Egypt as a case*, 2003, s.2.
[42] Hatice Çevik, "Mısır'ın Turizm Coğrafyası" (Marmara Üniversitesi, 2008), s.3.
[43] Kırıkkale Ticaret ve Sanayi Odası, *Mısır Ülke Raporu*, 2020, s.2.
[44] Amanda Briney, "Governorates of Egypt", 2019 <https://www.thoughtco.com/governorates-of-egypt-1434577>.
[45] Helen Chapin Metz, *Egypt : A Country Study* (Federal Research Division, Library of Congress, 1991), s. 253.

GSYH'nın yaklaşık olarak 3/1'ini kapsamaktadır. Enerji sektörü, Mısır ekonomisi açısından son derece önemli olan temel sektörlerden bir diğeridir. Özellikle petrol ve doğalgazın üretimi ve dağıtımı konusunda Mısır, bulunduğu konum gereği stratejik bir öneme sahiptir. Son olarak, tarımsal faaliyetlerin de ekonomik olarak, Mısır açısından son derece önemli olduğunu ifade etmek gerekir. Özellikle gıda güvenliği, uluslararası ticaret ve sağlamış olduğu istihdamın yanı sıra, toprak ve su kullanımı açısından da oldukça önemli bir sektördür.[46]

Mısır ekonomisi, özellikle 1980 yılına kadar uygulanmış olan yanlış ekonomi politikaları nedeniyle dünyanın en kötü iktisadi yapısına sahip olan ilk 10 ülkesi arasında yer almıştır. 1980 yılından itibaren ekonomi politikalarında yapılan birtakım değişiklikler sonrasında Mısır, %10'luk bir kalkınma hızı yakalamıştır. Mısır'ın ekonomik olarak yapmış olduğu bu atılım, dünyanın en hızlı kalkınan ülkeleri arasına girmesini sağlamıştır.[47] Şekil4'te ise ekonomi politikalarında yapılan değişikliklerin GSYH üzerindeki etkisi net bir şekilde görülmektedir.

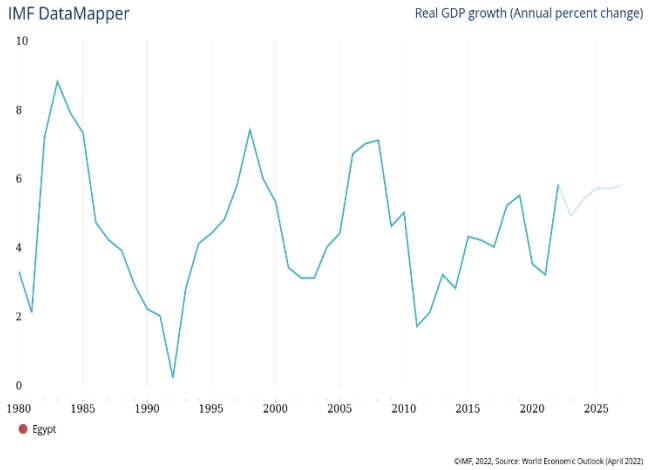

Şekil 1: *Yıllara Göre Mısır'ın Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'sı*

Yukarıda Şekil 4'te görünen GSYH oranında, 1990'lı yıllarda yaşanan dramatik düşüşün başlıca sebebi olarak yoğun dış borçlanma gösterilmektedir. Bu düşüşün ardından yaşanan hızlı toparlanma sürecinde ise ekonominin iyileştirilmesi sürecinde IMF'nin Mısır'a vermiş olduğu destek son derece etkili olmuştur. 2011 yılında GSMH 'da yaşanan düşüşün sebebi ise hükumet karşıtı eylem ve protestoların artması neticesinde Hüsnü Mübarek'in istifa ettirilmesidir. Bu durum, yaşanan iç karışıklıklar ve siyasi istikrarsızlıkların ekonomi üzerindeki etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Mısır'ın son dönemde bir yükselme eğilimi yakalayan GSMH oranlarında 2022 yılında az da olsa bir düşüş beklenmektedir. Bu durumun sebebi olarak ise günümüzde Ukrayna ve Rusya arasında yaşanan savaşın olumsuz sonuçları gösterilmektedir.

Mısır ekonomisi ele alınırken, ülkede var olan kronik ekonomi problemlerinden bahsetmekte fayda vardır. Bu problemlerden ilki işsizliktir. Mısır'da özellikle genç erkekler ve kadınlar arasında yaygın olan işsizlik problemi, ülkede yoksulluğun yükselmesine yol açmaktadır. Mısır'ın ikinci büyük ekonomik problemi ise ekonomik eşitsizlik ve yolsuzluktur.[48] Mısır'da, bahsedilen ekonomik problemlerin çözülmeden sağlıklı bir ekonomik büyüme elde edilemeyeceği ön görülmektedir. Ayrıca genç nüfus arasında artan işsizlik oranları, bu

[46] Harun Öztürkler, "Mısır Ekonomisinin Genel Özellikleri", *Ortadoğu Analiz*, 4.38 (2012), 51–57, s. 57.
[47] Çevik, a.g.t., s. 18.
[48] Robert Hinck vd., *Media Reporting on Egypt ' s Economy and Bailout Narratives : The role of Egyptian , Chinese , and Russian Media Narratives in Solving Egypt ' s Economic Crisis*, 2020, s. 4.

gençlerin radikal örgütlere yönelmesine sebep olmakta ve bu durum Mısır iç güvenliğini olumsuz etkilemektedir.

7. SOSYAL YAPI

Mısır'ın sosyal yapısı, geçmişte ev sahipliği yapmış olduğu farklı medeniyetlerin etkisiyle, oldukça zengin bir hale bürünmüştür. Bu zenginliğin yansımaları, Mısır toplumunun etnik yapısında, inanç sisteminde ve konuştuğu diller üzerinde net bir şekilde görülmektedir.

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Mısır'ın, 2020yılında yapılan son nüfus sayımında elde edilen resmi rakamlara göre, mevcut nüfusunun yüz iki milyonu aştığı görülmüştür. Mısır için 2021 yılının temmuz ayı için yapılan nüfus tahminlerinde ise mevcut nüfusun yüz altı milyonun üstüne çıkacağı ön görülmektedir. Mısır nüfusunda özellikle 1970-2010 yılları arasında hızlı bir artış yaşandığı gözlenmiştir. Bu artışın temel sebebi olarak ise artan tıbbi gelişmelerle beraber salgın hastalıkların azalması ve tarımsa üretkenlikte yaşanan artışlar gösterilmektedir.

Mısır'da mevcut nüfusun çok büyük bir çoğunluğu, Nil Vadisi ve Nil Deltası'nda konumlanmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni, ülkenin sahip oldu toprakların büyük bir çoğunluğunun çöllerden oluşmasıdır. Bundan dolayı Mısır, oldukça geniş topraklara sahip olmasına rağmen bölgesel nüfus yoğunluğu oldukça yüksektir. Mısır'da nüfusu yoğun olarak yaşadığı şehirlerarasında; Kahire, Gize, Tanta, İskenderiye, Port Said, Shubra-el-Khema gibi şehirler ön plana çıkmaktadır.[49]

7.2. Dil

Mısır'ın resmi dili Arapçadır. Okullarda verilen eğitimlerde ve resmi yazışmaların tamamında Arapça kullanılır. Ülke genelinde aşırı yaygın olmasa da Fransızca ve İngilizce dilleri de konuşulmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde Mısır'ın hem Fransızlar hem de İngilizler tarafından işgal edilmesi bu dillerin toplum içerisinde az da olsa yaygınlaşmasına neden olmuştur. Ayrıca Mısır'ın yerlileri olan Kıptiler'in belirli bir kesimi tarafında hala Kıptice dili yaşatılmaya çalışılmaktadır. Ancak Kıptiler'in de büyük bir çoğunluğu Arapça konuşmayı tercih etmekte ve Kıptice'yi daha çok yapmış oldukları dini ayinlerde kullanmaktadırlar.

7.3. Etnik Yapı

Mısır'ın genelinde Arap kültürü hâkimdir ve halkın yaklaşık %91'i Araplardan oluşmaktadır. Mısır halkının yaklaşık olarak %7'si ise Antik Mısır'ın kurucuları olarak bilinen ve kendilerine ait dilleri bulunan Kıptiler 'den oluşmaktadır. Kıptiler'in yanı sıra Sudan sınırına yakın yaşayan Nubyeliler de farklı bir etnik unsur olarak Mısır'da bulunmaktadır. Ayrıca, Beca, Arnavut, Berberi ve Domlar bölgede bulunan diğer etnik unsurlarıdır. Kahire ve İskenderiye'de çok az sayıda da olsa Ermeniler, Yunanlar ve İtalyanlar yaşamaktadır. Mısır'da idari görevlerin çok büyük bir kısmında Araplar bulunurken, daha alt kademe idari görevlerde, az sayıda Türk ve İngiliz'e rastlamak da mümkündür.[50]

---

[49] Çevik, a.g.t., s. 14.
[50] Çevik, a.g.t., s. 17.

7.4. Din

Mısır'da genel olarak en yaygın olan din olan, yaklaşık olarak %90'lık bir oranla İslam'dır. Bölgede yaşayan Hristiyanların oranın ise yaklaşık olarak %10 olduğu görülmektedir. Burada ifade edilen %10'luk Hristiyan nüfusunun tamamına yakını Kıptiler'den oluşmaktadır.[51] Burada ifade edilen yüzdelik veriler kesin olamamakla birlikte yaklaşık bir değer olarak ortaya koyulmuştur. Mısır'da yaşayan Müslüman nüfusun büyük bir çoğunluğunun Sünni ve Şafi olduğu bilinmektedir.

8. ULAŞIM VE TURİZM

Mısır'da ulaşım genellikle Nil Nehrini takip eden şerit boyunca yerleşim düzenini takip edecek bir biçimde gelişmiştir. Ayrıca Mısır'da, ülke içinde kurulmuş olan raylı sistemler sayesinde iç seyahatler daha kolay yapılabilmektedir. Dış seyahatler açısından ise Mayıs 1932'de kurulan Egyptair havacılık şirketi sayesinde, yerelde 13, uluslararası olarak 65 şehir ve kargo sevkiyatı olarak 13 ülkeye uçuş gerçekleştirilmektedir.[52] Ayrıca Süveyş Kanalı da bölge ulaşımı açısından son derece önemlidir. Özellikle yük gemilerinin ulaşımı açısından Süveyş Kanalı, Mısır'ın ticari açıdan gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Mısır'ın uzun yıllar boyunca birçok uygarlığa ev sahihliği yapmasının bir sonucu olarak, sahip olduğu tarihi ve kültürel eserler sayesinde turizm açısından bir cazibe merkezi haline gelmeyi başarmıştır. Turizm ve buna bağlı olarak gelişen hizmet sektörü, Mısır ekonomisi açısından en önemli sektörler olarak görülmektedir. Yukarıda ekonomi başlığı altında da ifade edildiği üzere, hizmet sektörü Mısır'ın GSYH'nın yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadır.

Bölgede özellikle, Antik Mısır medeniyetinden kalmış olan yapılar, turizm açısından oldukça önemlidir. Yanda yer alan Şekil 5'teki Giza Nekropolü, Mısır'ın en turistik yerlerinin başında gelmektedir. Bu bölgede yer alan Keops Piramidi dünyanın yedi harikasından biri olarak görülmektedir. Buna ek olarak Mısır'da Hatşepsut Tapınağı, Karnak ve Abu Simbel Mabedi gibi önemli tarihi yapılar da bulunmaktadır.

Fotoğraf 4: *Giza Nekropolü*

Yukarıda ifade edilen tarihi yapıların yanı sıra Mısır'ın Akdeniz ve Kızıldeniz sahilleri de turizm açısından oldukça önemlidir. Bu sahillerin başında sahip olduğu zengin su altı çeşitliliği nedeniyle Şarm El-Şeyh gelmektedir. Bölgede yer alan diğer popüler turistik yerler; Dahab, Marsa Alem, Hurgada, Safaga, Ra'sSudr ve Taba'dır.

Fotoğraf 5: *Şarm El-Şeyh*

9. KÜLTÜREL HAYAT

Mısır, sahip olduğu kültürel miras sayesinde, Arap Dünyası içerisinde oldukça prestijli bir pozisyonda yer almaktadır. Özellikle 1950'li yıllardan sonra Mısır'ın, bölgede üstlenmiş olduğu liderlik rolü, Mısır kültürünün ayakta kalmasını ve daha kalıcı bir hale gelmesini

[51] CIA, a.g.e., s.1.
[52] "EGYPTAIR Company Overview" <https://www.egyptair.com/en/about-egyptair/Pages/mission-and-vision.aspx>.

sağlamıştır.[53] Mısır'ın kültürel mirasının oluşmasında, en büyük katkıyı Antik Mısır medeniyeti sağlamıştır. Günümüzde dahi bu dönemden kalan tarihi ve kültürel eserler, Mısır'ın mevcut kültürel yapısını şekillendirmektedir.

Antik Mısır medeniyetinin yanı sıra geçmiş dönemlerde bölgede hâkimiyet kural diğer devletlerin de Mısır kültürüne katkısı yadsınamaz boyutlardadır. Büyük İskender'in, Mısır'ı Ahamendiş işgalinden kurtararak ele geçirmesi ve devamında bölgeyi asimile etmeden yönetmesi, kültürel açıdan oldukça önemlidir. İskender'in ardından yönetimi ele geçiren Ptolemaios, Antik Yunan ve Antik Mısır kültürlerini bir araya getirerek, Mısır'ın kültürel yapısını değiştirmiştir. Ptolemaios tarafından kurulan hanedanlık, Roma'nın Mısır'ı ele geçirmesine kadar bölgede hâkimiyetini sürdürmüştür. Mısır'ın, Roma hâkimiyetine geçmesinin ardından, Hristiyanlığın ortaya çıkması ve Roma içinde yayılması Mısır halkını da etkilemiştir. Değişen dini inanış ile beraber, mevcut ritüeller ve yaşayış biçimleri de değişmeye başlamış ve bu durum Mısır'da kültürel bir dönüşümün yaşanmasına yol açmıştır. Roma'nın bölünmesiyle beraber Doğu Roma kontrolüne geçen Mısır, İslamiyet'in ortaya çıkmasıyla beraber Amr bin As tarafından fethedilmiştir.

Mısır'ın İslamiyet ile tanışmasının ardından bölge halkı, İslam kültürünü benimsemeye başlamıştır. Mısır halkının, İslamiyet'i hızlı bir şekilde benimsemesindeki en önemli etken, Emevi ve Abbasi dönemlerinde bölgeye yönlendirilen göçlerle, Mısır toplumunun yapısının değiştirilmesidir. Ayrıca Emeviler döneminde, Mısır'da konuşulan Kıptice ve Grekçe dillerinin yerini Arapçanın alması sağlanmış ve bu durum, Mısır halkının sadece inanış açısından değil kültürel açıdan da etkilemiştir. Fatımiler ile beraber, Mısır Şiileştirilmeye çalışılmış ancak Selahattin Eyyubi bu duruma müsaade etmeyerek, Mısır'ı Fatımiler 'in elinden almıştır.[54]

Mısır'ın İslamiyet'i kabulünden sonra özellikle kültürel açıdan, Mısır'ı en çok etkileyen devletlerin, Emeviler ve Eyyubiler olduğu görülmüştür. Daha sonra Osmanlı kültürü ile tanışan Mısır halkının belli bir süre sonra bağımsızlığını kazanması ve Mısır'ın Arap Dünyası'nda oldukça önemli bir güç haline gelmesi, bölge kültürünü şekillendiren son gelişmeler olmuştur.

9.1. Eğlence ve Festivaller

Mısır'da özellikle Ramazan ayında iftardan sonrası yapılan eğlenceler ve kurulan gece pazarları bir festival havasında geçmektedir. Buna ek olarak Mısır'da yapılan diğer önemli festivaller; Kahire Güvercin Festivali, Ebu Simbel Festivali, Sham Ennessim ve Leylet en-Nuktah'dır. Kahire Güvercin Festivali'nde binlerce kuş topluca uçurulurken, Ebu Simbel Festivali'nde II. Ramses Tapınağı'na güneş ışınlarının düşmesi kutlanır. Buna ek olarak, Sham Ennessim'de baharın gelişi ve Leylet en- Nukhat'da ise Antik Mısır'dan kalma bir gelenek olarak Nil Nehri'ne, verdiği nimetlerden dolayı teşekkür edilerek, nehir etrafında eğlence ve piknikler düzenlenir. Bunlara ek olarak, Sfenks Festivali, Kahire Uluslararası Film Festivali, Güney Sina Deve Festivali, Mısır Karakterleri Festivali ve Mısır Sanat Festivali, bölgede kutlanan diğer önemli festivallerdir.[55]

---

[53] Adam Morrow ve Khaled Moussa Al-Omrani, "Egypt Makes Cultural Clout Count", 2009 <http://www.ipsnews.net/news.asp?idnews=49061>.

[54] Cengiz Tomar, "Mısır (İlim, Kültür ve Medeniyet)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 575–577, s.575,576.

[55] "Mısır Hakkkında Temel Bilgiler" <https://gezimanya.com/misirhttps://gezimanya.com/misir>.

9.2. Bayramlar ve Dini Günler

Bir önceki bölümde ele alınan önemli festivallerin yanı sıra Mısır'da hem Müslümanların hem de Hristiyanların dini bayramları kutlanmaktadır. Müslümanlar açısından önemli dini gün ve bayramlar; İslami Yeni Yıl, Hz. Muhammet'in Doğumu, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'dır. Hristiyanlar ise Mısır'da resmi tatil olarak ilan edilen Kıpti Paskalya Bayramı'nı kutlamaktadırlar.

9.3. Yemek Kültürü

Mısır, bulunmuş olduğu coğrafi konum nedeniyle oldukça zengin bir mutfağa sahiptir. Mısır'ın, Akdeniz ve Kızıldeniz'e kıyısının bulunmasından dolayı, ülkede balık ve deniz mahsulleri oldukça fazla tüketilmektedir. Mısır'da çöl ikliminin bulunduğu bölgelerde bakliyat ve küçükbaş hayvancılığın gelişmesi, Mısır mutfağında bu ürünlerin sıkça kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca Nil Nehri etrafının ise pirinç üretiminin yapılması, Mısır yemeklerinde pirincin bolca kullanılmasının başlıca sebebidir. Mısır'da özellikle Ful Mudammas, Fuul, Falafel ve Koshari (Koşeri) gibi yemekler oldukça sık bir şekilde tüketilmektedir.[56]

10. RESMİ TATİLLER

Mısır'da dini bazı günlerin hicri takvime göre belirlenmesinden kaynaklı olarak bazı resmi tatil günleri değişiklik gösterebilmektedir. Hicri takvime göre değişiklik gösteren Mısır resmi tatilleri; Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Hz. Muhammed'in Doğum Günü, İslami Yeni Yıl, Sham Ennessim Şenliği ve Kıpti Paskalya Bayramı'dır. Mısır'ın diğer resmi tatil günleri ise7 Ocak Kıpti Yılbaşı, 25 Nisan Sina'nın Kurtuluşu, 25 Ocak Ulusal Polis Günü,1 Mayıs İşçi Bayramı,18 Haziran Kurtuluş Günü, Ulusal 23 Temmuz Bayram-Devrim Günü, 24 Ekim Süveyş Kanalının Kurtuluşu, 6 Ekim Silahlı Kuvvetler Bayramı. Ayrıca Mısır'da haftalık tatil Cuma ve Cumartesi günleri yapılmaktadır.[57]

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Mısır ile Türkiye arasındaki ilişkiler ortak tarihi dini ve kültürel bağlara dayanmaktadır. Mısır'ın yüzyıllar boyunca Müslüman Türk Devleri tarafından idare edilmesi bu bağların oluşmasını sağlamıştır. Mısır resmi olarak Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altındayken İngilizler tarafında işgal edilmiş ve 1922 yılında gelindiğinde bağımsızlığını ilan etmiştir. 1 Kasım 1922'de Türkiye'de kurulan yeni meclis ile beraber saltanat tamamen kaldırılmış ve böylece Osmanlı Devleti fiili olarak ortadan kalkmıştır. Ulusçuluk fikriyle hareket eden bu iki devlet arasında ilk temaslar 1925'te başlamış ancak 1948 yılına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti, Kahire'ye büyükelçi atamıştır.[58]

1952 yılına gelindiğinde Mısır'da gerçekleşen Hür Subaylar darbesi ile beraber yönetim, önce Muhammed Necib'e sonra ise Nasır'a geçmiştir. Bu dönemde Nasır, öne sürdüğü Arap Milliyetçiliği fikri ile Batı yanlısı politikalardan uzaklaşarak, SSCB'nin güdümü altına girmiştir. Bu durum ise Türkiye ile mevcut ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş sürecinin sona ermesinin ardından Türkiye'de AK Parti yönetimi devralmış ve bu dönemde

---

[56] Mehmet Levent Kocaalan, "Afro-Avrasya Ülkelerinin Birbiri İle Entegrasyonunda, Füzyon Mutfağının Etkisi: Akdeniz Ülkeleri Vaka Çalışması", *International Congress on Afro-Eurasian Research II*, 17 (2017), 272–79, s. 277.
[57] Saleh, a.g.e., s. 13.
[58] Sidar Ergül, *Mısır ve Mısır'daki İslami Haraketler*, 2022, s. 40,41.

Mısır ile ilişkiler iyileştirilmeye çalışılmıştır. İlişkiler iyileştirilmeye çalışırken, Arap Dünyası'nda yer alan ülkelerde yaşayan insanlar, mevcut yöneticilerinin otoriter tutumları ve yolsuzluk faaliyetlerine karşı, protestolar başlatmış ve Arap Baharı olarak adlandırılan bir süreç ortaya çıkmıştır. Bu süreç içerisinde Türkiye'nin Arap halkları tarafında yer alması, Mübarek yönetimi ile Türkiye'nin mevcut ilişkilerini son derece olumsuz etkilemiştir.[59]

Mısır'daki bu demokratikleşme sürecine destek sağlayan Türkiye, Mısır'da gerçekleşen devrim sonucunda yapılan yeni seçimle iktidara gelen Mursi ile oldukça yakın ilişkiler kurmuş ancak 2013 yılında Mursi'nin askeri darbe neticesinde görevden el çektirilmesiyle kurulan bu ilişkiler oldukça zayıflamıştır.[60]El-Sisi ile Mısır'da yeni bir dönem başlamış ancak Türkiye'nin Müslüman Kardeşler hareketini ve Mursi'yi destekleyen bir pozisyonda bulunması iki ülke ilişkilerinin giderek zayıflamasına neden olmuştur.

Abdülfettah el-Sisi yönetiminde oldukça zayıflayan Mısır-Türkiye ilişkileri, özellikle son zamanlarda yaşanan gelişmeler ile beraber yeniden bir gelişme eğilimi göstermeye başlamıştır. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları üzerinden birtakım tartışmaların yaşanmasının ardından Türkiye-Mısır arasında diplomatik ilişkiler yeniden başlatılmıştır. Her iki ülke de Doğu Akdeniz meselesi üzerinde uzlaşmaya varmanın ve bu bağlamda ilişkileri yeniden canlandırmanın bir tercihten ziyade bir zorunluk olduğunu görmüştür.[61] Türkiye ve Mısır'ın Doğu Akdeniz meselesinde ortak çıkarlarının bulunması, bu iki devletin bir araya gelmesindeki en önemli faktörlerden biri olmuştur. Türkiye ve Mısır arasındaki yakınlaşmanın sadece Doğu Akdeniz meselesi özelinde kalmayacağı ve bu yakınlaşmanın, yakın bir gelecekte her alanda iki ülkenin de çıkarları lehinde ilerleyeceği öngörülmektedir.

Mısır ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilere bakıldığında, 2000'li yılların başında başlayan ve gelişen karşılıklı ilişkilerin ardından, 2005 yılında iki ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ile beraber bu karşılıklı ilişkiler ekonomik boyuta taşınmıştır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, 2009 yılında 3 milyar doları aşarken, 2012 yılında 5 milyar doların üzerine çıkmıştır. Mısır'daki darbenin ardında Mursi'nin görevden alınmasıyla beraber, Türkiye ve Mısır arasında gerilen siyasi ilişkilerin ekonomi üzerindeki etkileri beklenenden az olmuştur. 2015 yılındaki ekonomik veriler darbe sonrasında da Türkiye ve Mısır arasında ticari ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir. 2016 ve 2017 yıllarında ise Türkiye'nin, Mısır'ı öncelikli yatırım ülkeleri arasında görmesi, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin olumlu yönde ilerlediğini göstermektedir.[62]

Özellikle son iki yıl içerisinde iki ülke arasında yaşanan siyasi yakınlaşma, ekonomik olarak da birtakım etkiler doğurmaya başlamış, bu bağlamda ikili ticaret hareketlerini ve yatırım faaliyetlerinin arttırılması için bazı önemli adımların atılması beklenmektedir.

---

[59] Talha Gönen, *Arap Baharı ve Mısır -Türkiye'nin Mısır Politikası-* (Urzeni Yayınevi, 2020), s. 9.

[60] İsmail Numan Telci, *Devrim Sonrası Mısır Dış Politikası Dönüşüm Arayışından Meşruiyet Çıkmazına* (Seta Yayınları, 2018), s. 193.

[61] Şaban Öztürk, "Dış Politikada Değişen Paradigma: Türkiye-Mısır İlişkileri", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6.11 (2021), 196–212, s. 196.

[62] Fatma Sarıaslan, "Türkiye-Mısır İlişkilerinde Ekonomik Dinamiklerin Etkisi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 53 (2019), 526–59, s. 552, 553.

KAYNAKÇA

Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)* (Kronik Kitap, 2019)

Avcı, Casim, "Mısır (Bizans Dönemi)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 557–59

Bingöl, Akın, ve İbrahim Üngör, "İskender'in Rüyası: Persler", *Düşünce Dünyasında Türkiz Sİyaset ve Kültür dergisi*, 6.35 (2015), 31–84

Bölme, Selin M., Müjge Küçükkeleş, Ufuk Uulutaş, Taha Özhan, Nuh Yılmaz, ve Yılmaz Ensaroğlu, *25 Ocak'tan Yeni Anayasa'ya: Mısır'da Dönüşümün Anatomisi*, 2011

Bowman, Alan K., *Egypt After the Pharaohs 332 BC-AD 642: From Alexander to the Arab Conquest* (University of California Press, 1986)

Briney, Amanda, "Governorates of Egypt", 2019 <https://www.thoughtco.com/governorates-of-egypt-1434577>

Çevik, Hatice, "Mısır'ın Turizm Coğrafyası" (Marmara Üniversitesi, 2008)

CIA, *The World Factbook*, 2021

Daly, M.W, *The Cambridge History of Egypt, Vol. 2: Modern Egypt, from 1517 to the End of the Twentieth Century (Volume 2)* (Cambrıdge Unıversıty Press, 2008)

Danielson, Robert Eugene, "Nasser and Pan-Arabism: Explaining Egypt's Rise in Power" (Naval Postgraduate School, 2007)

Duman, Ömer, "Arap Dünyası'nda Mısır Lideri Cemal Abdülnasır Rüzgarı ve Nasır Sonrası 1970-1981 Yılları Arasında Mısır'ın Durumu", *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Derneği*, 3.1 (2020), 27–40

"EGYPTAIR Company Overview" <https://www.egyptair.com/en/about-egyptair/Pages/mission-and-vision.aspx>

Ergül, Sidar, *Mısır ve Mısır'daki İslami Haraketler*, 2022

Fahmy, Khaled, *Kavalalı Mehmed Ali : Osmanlı Valiliğinden Mısır HükümdarlığınaKavalalı Mehmed Ali : Osmanlı Valiliğinden Mısır Hükümdarlığına* (Vakıfbank Kültür Yayınları, 2020)

———, *Paşa'nın Adamları Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Ordu ve Modern Mısır* (İstanbul Bigi Üniversitesi Yayınları, 2010)

Gönen, Talha, *Arap Baharı ve Mısır -Türkiye'nin Mısır Politikası-* (Urzeni Yayınevi, 2020)

Görgün, Hilal, "Mısır (Fransız İşgali ve Sonrası)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 569–75

———, "Mısır (Tarih)", *Türkiye Diyanet Vakfi İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 555–57

Hamza, Waleed, *Land use and Coastal Management in the third Countries; Egypt as a case*, 2003

Heykel, M. Hasaneyn, *1973 Arap-İsrail Savaşı ve Ortadoğu* (Üçüncü Dünya Yayınları, 1997)

———, *Kahire Dosyası* (Bilgi Yayınevi, 1974)

Hinck, Robert, Marco Ehrl, William Stefanism, Sara Kitsch, Asya Cooley, ve Skye Cooley, *Media Reporting on Egypt ' s Economy and Bailout Narratives : The role of Egyptian , Chinese , and Russian Media Narratives in Solving Egypt ' s Economic Crisis*, 2020

Hopkins, Keith, Jack A. Goldstone, John F. Haldon, Peter R. Bedford, Josef Wiesehöfer, Ian Morris, vd., *The Dynamics of Ancient Empires: State Power from Assyria to Byzantium*, ed. Ian Morris ve Walter Scheidel (Oxford University Press, 2009) <https://doi.org/10.1080/03612759.2011.520195>

Kırıkkale Ticaret ve Sanayi Odası, *Mısır Ülke Raporu*, 2020

Kocaalan, Mehmet Levent, "Afro-Avrasya Ülkelerinin Birbiri İle Entegrasyonunda, Füzyon Mutfağının Etkisi: Akdeniz Ülkeleri Vaka Çalışması", *International Congress on Afro-Eurasian Research II*, 17 (2017), 272–79

Mcgregor, Andrew, *A Military History of Modern Egypt: From the Ottoman Conquest to the Ramadan War*

(Praeger Security International, 2006)

Metz, Helen Chapin, *Egypt : A Country Study* (Federal Research Division, Library of Congress, 1991)

"Mısır Hakkkında Temel Bilgiler" <https://gezimanya.com/misirhttps://gezimanya.com/misir>

Morrow, Adam, ve Khaled Moussa Al-Omrani, "Egypt Makes Cultural Clout Count", 2009 <http://www.ipsnews.net/news.asp?idnews=49061>

Örtlek, Muhammet, *Mısır'da Yeni Anayasa Referandumu: İhvan ve Darbe Anayasasının Karşılaştırmalı Analizi, Referandumu Destekleyenler ve Karşıtları*, 2014 <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1244.8161>

Özçelik, Fatih, "İngiliz İşgalinden Lozan'a Mısır (1882-1923)" (Fırat Üniversitesi, 2021)

Özkoç, Özge, *Mısır'ın Uzun 19. Yüzyılı Moderleşme, Merkezileşme ve Özerklik* (Ayrıntı Yayınları, 2015)

Öztürk, Şaban, "Dış Politikada Değişen Paradigma: Türkiye-Mısır İlişkileri", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6.11 (2021), 196–212

Öztürkler, Harun, "Mısır Ekonomisinin Genel Özellikleri", *Ortadoğu Analiz*, 4.38 (2012), 51–57

Petry, Carl F., *The Cambridge History of Egypt, Vol. 1: Islamic Egypt, 640-1517 (Volume 1)* (Cambrıdge Unıversıty Press, 2008)

Podeh, Elie, "The Symbolism of The Arab Flag in Modern Arab States: Between Commonality and Uniqueness", *Nations and Nationalism*, 17.2 (2011), 419–42 <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2010.00475.x>

Saleh, Deena, *Mısır Arap Cumhuriyeti (Kısa Ülke Raporu)*, 2021

Saraçoğlu, Hüseyin, "Kuzey Afrika ve Asya Ülkelerinin Bayraklari Üzerine Bir İnceleme", içinde *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 2007, ss. 2669–84

Sarıaslan, Fatma, "Türkiye-Mısır İlişkilerinde Ekonomik Dinamiklerin Etkisi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 53 (2019), 526–59

Sayyid-Morsot, Ataf Lutfi, *A History of Egypt From the Arab Conquest to the Present* (Cambrıdge Unıversıty Press, 2007)

Sedat, Cihan, *Piramit Yolunda Aşkın ve Devrimin Hikayesi* (Kaknüs Yayınları, 2004)

Shaw, Ian, *The Oxford History of Ancient Egypt* (Oxford University Press, 2000)

Sınmaz, Kadriye, *Mısır Raporu Devrim ve Darbe Sarmalında Bir Toplum*, 2019

Telci, İsmail Numan, *Devrim Sonrası Mısır Dış Politikası Dönüşüm Arayışından Meşruiyet Çıkmazına* (Seta Yayınları, 2018)

———, "Mısır'da Askeri Darbe Sonrası Süreç ve Yeni Anayasa", *Seta Analiz*, 86, 2014

The World Bank, "Mısır Arap Cumhuriyeti Toplam Nüfus", s. https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?l

Tignor, Robert L., *Egypt: A Short History* (Princeton University Press, 2010)

Tomar, Cengiz, "Mısır (Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 559–63

———, "Mısır (İlim, Kültür ve Medeniyet)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2004, ss. 575–77

Varol, Ahmet, "Mısır" <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya4/1087.html>

FOTOĞRAF KAYNAKÇASI

Fotoğraf 1. ve Fotoğraf 2: CIA. *The World Factbook* (2021). 2021

Şekil 1:Bölme, S., & Özhan, M. (25). Ocak'tan Yeni Anayasa'ya: Mısır'da Dönüşümün Anatomisi. *Seta Rapor*, *2*, 5-62. (11 Nisan 2011)

Fotoğraf 4: International MonetaryFund. "Real GDP growth". 2022. https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/EGY?year=2022(12 Nisan 2022)

Fotoğraf 5: Misachi, John. "Mysteries Of Egypt: WhoBuiltThe Great Sphinx Of Giza?" 2017. https://www.worldatlas.com/articles/mysteries-of-egypt-who-built-the-great-sphinx-of-giza.html (25 Nisan 2017)

Fotoğraf 6: Pegasus. "Şarm el-Şeyh Plajlarında Yaz Mevsimi 7 Ay Sürer". 2015. https://www.flypgs.com/blog/sarm-el-seyh-plajlarinda-yaz-mevsimi-7-ay-surer/(18 Mayıs 2015).

NİJERYA

Dr. Gökhan KAVAK *

ÜLKE KÜNYESİ

Resmi Adı: Nijerya Federal Cumhuriyeti

Başkent: Abuja

Nüfus: 206 milyon (2020)

Yüzölçümü: 923.768 km2

Yönetim Şekli: Federal Sistem

Resmi Dil: İngilizce

Konuşulan Diller: İngilizce ile Hausa, Fulani, Yoruba ve İgbo dilleri başta olmak üzere birçok yerel dil

Etnik Gruplar: Hausa-Fulani, Yoruba, İgbo, Kanuri, Tiv, Efik

Dini Gruplar: Müslüman (%50), Hristiyan (%40), Yerel Din: (%10)

Para Birimi: Naira

Bağımsızlık Tarihi: 1 Ekim 1960

Cumhuriyet İlanı: 1 Ekim 1963

Tatil Günleri: Yılbaşı (1 Ocak), Kutsal Cuma (Paskalya Cuması) değişiyor, İşçi Bayramı-Emek ve Dayanışma Günü (1 Mayıs), Demokrasi Günü (29 Mayıs), Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Nijerya Milli Günü (1 Ekim) Mevlit Kandili, Noel (25-26 Aralık)

---

* Gökhan KAVAK (1985, İstanbul), İstanbul Üniversitesi Tarih bölümünde lisansını 2008 yılında tamamladı. Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsünde Birinci Körfez Savaşı sonrası Irak'tan Türkiye'ye yaşanan göç üzerine yüksek lisansını (2012); İstanbul Üniversitesi Tarih bölümünde ise Nijerya tarihi ve Türkiye Nijerya ilişkileri üzerine doktora çalışmalarını tamamladı (2021). 2011'den buyana Dünya Bülteni, İstanbul Ticaret Üniversitesi ve Anadolu Ajansında (AA) dış haberler ve medya alanında çalışmalar yürüttü. AA'nın Afrika açılımı kapsamında 2016-2020 yılları arasında Nijerya'da gazeteci/temsilci olarak görev yaptı ve başkent Abuja'daki ofisini açtı. Halen aynı kurumda Afrika haberlerini takip ediyor. Akademik çalışmalarını ise mültecilik, Türkiye'nin dış politikasında Afrika, Türkiye-Nijerya ilişkileri, Nijerya tarihi ile sömürgecilik alanlarında devam ediyor. İki çocuk babası Gökhan Kavak, Kriter, Türkiye Notları, Anadolu Ajansı, Africana, Star Açık Görüş, AFAM ve Afrika Vakfı gibi yerlerde yazılar yazmakta ve seminerler düzenlemekte.

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Batı Afrika ülkelerinden Nijerya'nın bayrağı iki yeşil hat arasında bir beyaz hattan oluşuyor. Beyaz hat barış ve birliği, yeşil hatlar ise ülkenin doğal zenginliklerini temsil etmekte. Ülkenin bayrağı, 1 Ekim 1960 tarihinde kabul edilerek göndere çekildi ve günümüze kadar kullanılageldi.

Ülkenin günümüzde de kullanılan "Nijerya" ismi ise ilk olarak Lord Lugard'ın[1] hanımı ve Times'ın editörü Flora Shaw tarafından 1892 yılında kullanıldı.[2] Nijerya isminin kökeni, ülkeyi ikiye bölen Nijer ırmağından geliyor[3] ve "Nijer" ise Latince'de "siyah" olarak biliniyor.

2. TARİH

Nijerya'nın tarihini; bağımsızlık öncesi, bağımsızlık sonrasından 1999 yılına kadar darbelerin yaşandığı dönem ve 1999 yılından günümüze kadar olan demokratik yıllar olmak üzere üç ana döneme ayırabiliriz.

Köklü tarihi geçmişe sahip Nijerya, birçok imparatorluk, sultanlık ve krallığa ev sahipliği yaptı. Bu topraklarda M.Ö. 9. Asır öncesine ait neolitik insan kalıntılarına rastlanırken[4] yapılan arkeolojik kazılarda Ondo Eyaleti sınırları içerisinde bulunan Iwo Eleru kaya evlerinde insan kalıntıları tespit edilmiştir.[5]

Ülkenin sınırları içerisinde kurulan ilk siyasal yapılar arasında Nijerya'nın kuzeydoğusundaki Çad gölü yakınlarında Kânim-Bornu Sultanlığı, kuzeyinde Hausa şehir devletleri, kuzeybatısında Sokoto Halifeliği, güneyinde ise Yoruba Krallığı, İgbo Krallığı, Edo Krallığı, Benin Krallığı ve Nupe'yi sayabiliriz.[6]

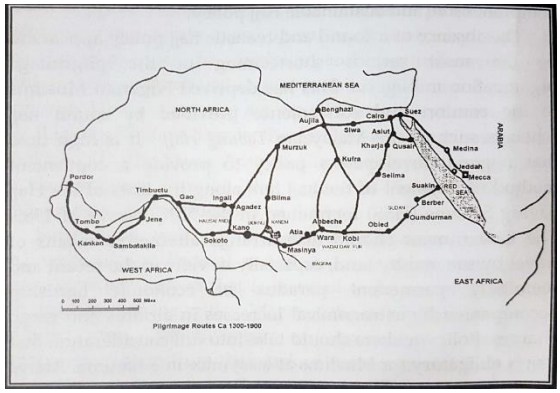

Nijerya'nın kuzeyindeki ticaret rotası
Kaynak 1: West African Pilgrims-Perspectives on Kano (1300-1900)

Nijerya'nın kuzeyi Batı Afrika'dan başlayan ve Sahra çölünün güneyinden devam eden Hac ve ticaret yolu üzerinde bulunması nedeniyle tarih boyunca stratejik bir konumda bulundu ve bu da birçok krallık ve imparatorlukların kurulmasına zemin hazırladı.

Nijerya'nın güneyinde Atlas Okyanusu'na olan kıyısı nedeniyle Avrupalılar ile ilk temas kuran krallık Benin Krallığı oldu. Batı Afrika sahillerine ulaşan Portekizliler 1471'de Nijerya Delta bölgesine ulaştı ve 1481'de Benin Krallığı ile baharat ve fildişi ticareti yapmaya başladı.

Tarih boyunca önce Portekiz ve İspanya, sonrasında da İngiltere ve Fransa'nın güç mücadelesinin yaşandığı Nijerya topraklarındaki hâkimiyet mücadelesinden 19. Asırda İngiltere galip çıkmış ve Nijerya'yı kolonisi yapmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte insan gücünün yerini makine alırken köle ticaretinin yerini de susam, yerfıstığı, pamuk ve palm yağı

---

[1] Lugard, Nijerya'nın ilk İngiliz genel valisidir. İleriki bölümlerde Lugard ile ilgili detaylı bilgi verilecektir.
[2] John Campbell, **Nigeria: Dancing on the Brink**, Rowman & Littlefield, ABD 2010, s.5.
[3] "Niger River", **Ansiklopedia Britannica**, http://global.britannica.com/EBcheckedtopic/4148 15/Niger-River, Erişim tarihi: 29.03.2014.
[4] Jayne Augoye, "Africa: British, French Museums to Return Benin Bronzes After Over 100 Years", **All Africa**, www.allafrica.com, E.T:09 Mart 2019.
[5] Toyin Falola, **Historical Dictionary of Nigeria**, Scarecrow Press 2009, s: 34.
[6] Babalola, E.O., "The Nupe factor in Nigerian Islamic history: the Akoko example", **Orita: Ibadan Journal of Religious Studies**, Vol.16, s.98-110.

gibi ürünler aldı. İngiltere'nin Nijerya'da hâkimiyet kurduğu yıllar tam da bu döneme denk gelmiş ve bu topraklarda daha çok ham madde ihtiyacını karşılamak için hâkimiyet kurdu. Bu nedenle ülkenin Gine Körfezi sahilleri "Köle Sahili" olarak adlandırıldı.[7] Nijerya, sömürge güçleri tarafından gerek iklim şartları gerekse de sıtma gibi salgın hastalıkları nedeniyle Güney Afrika ya da Doğu Afrika ülkelerinden farklı olarak yerleşim yeri olarak kullanılmamıştır.

İngiltere, Nijerya'da kabile şefi ya da kanaat önderi gibi yerel liderlerle iş birliği yapmış ve ülkeyi "dolaylı yönetim" tarzı ile yönetmiştir. Bununla birlikte Nijerya'nın güneyinde açılan misyoner Batı tarzı okullarla Nijeryalı entelektüel, siyasetçi ve akademisyenlerin yetişmesine zemin hazırlanmıştır. Bugün de Nijerya'da onlarca yerel dil konuşulmasına rağmen resmi dili İngilizcedir.

Sömürgecilik ile birlikte bu topraklarda misyonerlik faaliyetleri de hız kazanmıştır ki ülkenin güneyinin Hristiyan ağırlıklı olmasının en önemli nedeni sömürgecilik faaliyetleriyle devam eden misyonerlik çalışmalarıdır. Geçmişteki misyonerlik faaliyetleri ve köle ticareti nedeniyle batı eğitimi güneyde daha fazla yaygınlaşmış ve bu nedenle diasporadaki Nijeryalıların çoğunluğunu güneylilerden oluştuğu görülmektedir.

Ülkedeki en önemli sömürge gücü İngiltere oldu ve Nijerya'yı uzun yıllar koloni yönetimi altında yönetti. İngiltere'nin koloni yönetimi ülkeyi birçok alanda etkilemiş olmasına rağmen bugün Nijeryalılar arasında İngiltere'ye yönelik olumlu bir bakışın olduğu görülmekte. Bunun en önemli nedenleri arasında Londra yönetiminin Nijerya'da uyguladığı sömürge politikasıdır ki bu politika kapsamında Nijeryalı elitler, kanaat önderleri ve dini liderlerle iş birliği yapılmış; bu kişilerin çocuklarına yurtdışında eğitim verilmiş ve Nijerya "dolaylı" olarak yerel liderler aracılığıyla yönetilmiştir.[8]

Başbakan Ebubekir Tafawa Balewa'nın yaptığı konuşmayla Nijerya, "Afrika'nın bağımsızlığını kazandığı yıl" sayılan 1960'ta 17 Afrika ülkesiyle bağımsızlığını ilan etti.[9] İngiltere ise kendi himayesinde kalmak kaydıyla 1 Ekim 1954'te kabul ettiği Nijerya Federasyonu'nun bağımsızlığını 1 Ekim 1960 tarihinde İngiliz Milletler Topluluğu içinde kalmak şartıyla tanıdı.[10]

Nijerya'da 1 Ekim 1963 yılında Cumhuriyet ilan edildi ve 1964 yılında yeni seçimler yapıldı. Seçimler sonucunda Dr. Nnamidi Azikiwe, Ebubekir Tafawa Balewa, Cheif Obafemi Awolowo ve Alhaji Ahmadu Bello ilk cumhuriyetin önde gelen liderleri oldu.[11]

Nijerya, kuruluşundan bugüne etnik ve dini farklılıkları nedeniyle birçok sorun ve krizle karşı karşıya kalmıştır. Ülkenin güneydoğu bölgesinde yaşayan ve ülkenin üçüncü en büyük etnik grubu olan İgboların isyan edip iç savaşa neden olması da bu sorunların başında gelmektedir.

İgbolar, 27 Mayıs 1967 yılında silahlı bir isyan hareketi başlatarak "Biafra" adıyla bir cumhuriyet kurduklarını ilan etmiş ve 15 Ocak 1970 yılına kadar sürecek iç savaşın fitilini ateşlemiştir. Bu iç savaş Afrika'nın en kanlı iç savaşları arasında gösterilmektedir.

1960 yılında İngiliz sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanan Nijerya'da yaşanan en önemli problemlerin başında demokratikleşme sorunu gelmekte. Nitekim ülke yıllarca ardı sıra

---

[7] L.K. Jakande, *West Africa Annual 1974*, (Lagos: John West Publications, 1974), s.248.
[8] Ladipo Adamolekun, *Politics and Administration in Nigeria*, (Ibadan: Spectrum Books, 2004), s.37.
[9] A. Carl LeVan, **Dictators and Democracy in African Development The Political Economy of Good Governance in Nigeria**, Cambridge University Press, USA 2015, s.57.
[10] Aydoğan Köksal, "Nijerya", **Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)**, C.33, İstanbul 2007 s.108-109.
[11] Umaru Haruna Usman, **Crisis of Leadership in Nigeria**, Ahmedu Bello University Press, Kaduna 2012, s.10.

gelen askeri ve sivil yönetimlerin idaresiyle yönetildi. Nijerya, 30 yıl aşkın süre sivil irade ile yönetilirken 29 yıl da askeri idarenin altında kaldı.

Nijerya'nın 59 yıllık siyasi tarihinde bağımsızlık sonrası başlayan demokratik yıllar sadece 6 sene sürdü ve 1966 yılındaki askeri darbe ile son buldu. Ülkenin ilk başbakanı Abubakar Tafawa Balewa idam edilirken, "Birinci Cumhuriyet" de tarihe karışmış oldu. 1966-1979 tarihleri arasında iki askeri darbe daha yaşandı. 1979 yılında askeri yönetim yerini "İkinci Cumhuriyet"e bıraktı ancak 1983 yılında o dönem Nijerya ordusunda general olan Muhammedu Buhari ve ardından İbrahim Babangida'nın darbeleri geldi ve "İkinci Cumhuriyet" de sona erdi. 1993 yılında 8 aylık bir süreçte ülkede askeri yönetim ile meclis bir arada çalıştı ve bu süreç "Üçüncü Cumhuriyet" olarak adlandırıldı. Aynı yıl sivil yönetim yerini 1999 yılına kadar yeniden askeri yönetime bıraktı. 1999 yılında ise "Dördüncü Cumhuriyet" ile ülke günümüze kadar devam eden sivil iradeye bırakıldı.

Bugün ana muhalefet partisi olan PDP, 1999 yılından 2015 yılına kadar 16 sene boyunca Olusegun Obasanjo, Umaru Musa Yar'Adua ve Goodluck Jonathan liderliğinde ülkeyi yönetti. 2015 ve 2019 seçimlerinde ise APC lideri Muhammedu Buhari seçimleri kazanarak devlet başkanı oldu.

3. COĞRAFYA

Afrika kıtasının en fazla nüfusuna sahip ülkesi Nijerya, 923.768 km^2'lik bir alana sahip olup kuzeyinde Nijer ve Çad, batısında Benin ve doğusunda da Kamerun ile sınır komşusudur. Ülkenin güney sınırlarını ise Atlas Okyanusu ve Gine Körfezi oluşturmaktadır.[12]

923.768 km^2'lik alana sahip ülke ülkenin en yüksek noktası Taraba Eyaletindeki Chappal Waddi (2.419 m.) dağıdır.

Ülke yüzlerce nehri sınırlarında barındırmakta ve özellikle güney bölgelerde deltaya ve bataklıklar sıklıkla rastlanıyor.

Ülkeyi baştanbaşa bölen Nijer Nehri'nin batı bölgesi dağlık bir yapıya sahipken güneydoğusunda da Kamerun Dağları bulunuyor. Kuzey Nijerya ise Sahra Çölünün güneyinde kalmakta ve daha çok yarı çöl bir yapıya sahiptir.

Nijerya genelinde altı ay yağmurlu ve altı ay kurak sezon olarak 2 mevsim yaşanmaktadır. Ülkenin güneyi tropikal iklimin etkisi altındayken kuzeyi sub-tropikal ve yarı çöl iklimin etkisindedir. Kurak sezonda kuzeydeki çöl tozlarının etkisiyle ülkede "harmatan" tozlarının etkisi altına girmekte ve kuru bir hava oluşmaktadır. Kuzeyde kuru hava etkili olurken güneye inildikçe azalmaktadır.

4. İDARİ YAPI

Nijerya'da anayasa tarihi koloni yönetimi dönemi ve sonrası dönem olarak ikiye ayrılabilir. Sömürge dönemi 1861-1959 birinci dönem, 1960'dan günümüzde kadar ise sömürge sonrası ikinci dönem.[13] Nijerya tarihinde birçok anayasa yürürlüğe girmiştir. Sırasıyla 1914'te Amalgamation, 1922-23'de Clifford, 1946'da Arthur Richard, 1951'de Macpherson, 1954'te

[12] Daniel E. Harmon, **Exploration of Africa: Emerging Nations (Nigeria)**, Chelsea House Publishers, London-2001, s. 25.
[13] Ola Abegunde, "Legislature and Democratic Sustainability in Nigeria" **International Journal of Humanities & Social Science Studies (IJHSSS)**, Vol.III, Issue-III, November 2016, Page No.226-235.

Lyttleton, 1960'da bağımsızlık, 1963'te Birinci Cumhuriyet, 1979'da İkinci Cumhuriyet, 1993'te Üçüncü Cumhuriyet ve 1999'da Dördüncü Cumhuriyet[14] anayasaları hazırlanmıştır.[15]

1914'te "Kuzey Nijerya" ve "Güney Nijerya" olarak tek vali altında birleştirilen ülke 1939'da "Batı", "Doğu" ve "Kuzey" olarak üç bölgeye ayrılmıştır. 1963'te ise bu bölgelere "Kamerun" eklenmiştir. Nijerya 1967'de 12 eyalete, 1976'da 19 eyalete, 1987'de 21 eyalete, 1991'de 30 eyalete ve 1999'da da 36 eyalete bölünerek idare edilmiştir.[16]

Federal sisteme sahip Nijerya'da bugün 36 eyalet ve bir federal başkent (Abuja) bulunmaktadır. Dört yıllığına halk tarafından seçilen "devlet başkanı" yürütme yetkisine sahip olup kendisi tarafından Ulusal Meclis'in üst kanadı olan Senato'ya bakan adayları önerilir ve Senato'nun onayı ile Devlet Başkanı tarafından bakanlar atanır.[17]

Nijerya'da yasama yetkisi, Senato (üst kanat-109 üye) ve Temsilciler Meclisi'nden (alt kanat-360 üye) oluşan Ulusal Meclis tarafından yapılmaktadır. 36 eyaletin her bir için ise halk tarafından seçilen bir vali bulunmakta olup her eyaletin kendi hükümeti ve parlamentosu vardır. Nijerya'daki devlet başkanlığı, senato, temsilciler meclisi, eyalet valiliği ve eyalet meclisi gibi ülkedeki tüm seçimler dört yılda bir, üç ya da dört haftalık bir dönemde düzenlenmektedir.

5. EKONOMİ

Nijerya ekonomi petrol ve doğal gaza dayanmaktadır. Aslında ülke ekonomisi 1970 ve 80'lere kadar tarım ekonomisine dayanıyorken bu durum yeraltı kaynaklarından sağlanan gelirlerin artmasıyla değişmiştir. Ülke ekonomisindeki bu değişimin ise kalkınmayı, sanayileşmeyi ve toplumsal refahı olumsuz etkilediği gözlenmektedir.

Nijerya'da kömür, kalay, demir, kireç taşı, kolumbit ve altın cevheri gibi çeşitli madenler de çıkarılmaktadır. Nijerya'da koloni dönemi öncesi kömür çıkarılmış ve kalay işlenmiştir.[18] İngiliz koloni yönetimi endüstriyel politikasında ise Nijerya'nın kalay, kömür ve altın gibi yeraltı madenlerini alıp Avrupa fabrikalarına ulaştırmaya odaklanmıştır. Bu bakımdan kolonilerini sömüren İngiltere bu ülkelerdeki sanayi ve tarım sektörünün gelişmesine de müsaade etmemiştir. [19]

Nijerya'nın bugün başlıca ihracat ürünlerini ham petrol, sıvılaştırılmış doğal gaz, kakao, tütün içeren sigaralar, elektrik enerjisi, susam tohumu oluştururken ithalat ürünlerini ise petrol yağları, buğday oluşturmaktadır. Başlıca ithalat ülkeleri Çin, Hollanda, ABD, Hindistan ve İngiltere; ihracat ülkeleri ise Hindistan, ABD, İspanya, Hollanda ve Fransa'dır. Afrika'nın en fazla nüfusuna sahip ülkede petrol ve petrol ürünleri, kimyasallar, bitkisel ürünler ve işlenmiş gıdalar başta olmak üzere ürünlerini Hindistan, Brezilya, İspanya gibi ülkelere ihraç ederken Çin, Hindistan, ABD ve Belçika gibi ülkelerden sanayi malzemeleri, makine ve yedek parçaları, otomobil ve uçak parçaları almaktadır.[20]

---

[14] Falana, F., "Constitutionalism, Rule of Law, and Human Rights", **Governance and Politics in Post-Military Nigeria**, Ed: S. Adejumobi, New York 2010, s.125-143.
[15] D. Oluyemi-Kusa, "Dialogue in Citizenship in Nigeria", **Comstitutionalism, Constitution Making and Social Engineering in Nigeria**, Ed: Joseph H.P. Golwa, Ochinya O. Ojiji, Abuja 2008, s.23.
[16] Paki, A.E., E. Fidelis, G. Samuel, "Colonialism and Political Conflict in Contemporary Nigeria: The case of the Niger Delta", **International Journal of Humanities and Social Science**, Vol.1, No.6, June-2011, s.276-284.
[17] "Nijerya'nın Siyasi Görünümü", **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, http://www.mfa.gov.tr/nijerya-siyasi-gorunumu.tr.mfa, E.T:19.03.2018.
[18] M. H. Y. Kaniki, "The Colonial Economy: The Former British Zones", **General History Of Africa-VII (1880-1935)**, Ed: A. Aduboahen, Heinemann Educational Books, Paris-1985, s.382-420.
[19] Adeyeri, Adejuwon; "The Implications of British Colonial Policies on Nigeria's Development", **a.g.e.**, s.1-16.
[20] "The AfrAsia Bank Africa Wealth Report", **The AfrAsia Bank**, The AfrAsia Bank Publicaion, September 2018.

Nijerya, geçmişte tarım ekonomisine sahipken bu durum petrol ve doğalgazın bulunmasıyla günümüzde değişmiştir. Aslında ülkedeki sosyoekonomik sorunların temelinde de bu değişim yatmaktadır. Nitekim 1980'lere kadar tarım ve hayvancılık merkezli ekonomiye sahip ülkedeki üretim nispeten kendi kendine yeter durumdaydı. Ancak petrol ve doğalgazın çıkarılmaya başlanması ile ülke ekonomisinde gelir artışı olmuşsa da bu artış ülke kalkınmasına ve halkın menfaatine kullanılamamıştır. Bununla birlikte yolsuzluk, Nijerya'nın ekonomisini baltalayan en önemli madde olmuştur. Son yıllarda petrol ve doğalgaz haricinde ekonominin çeşitlendirilmesi ve tarım ekonomisinin yeniden hareketlendirilmesi için çeşitli adımlar atıldığı görülmektedir. Ancak yakın vadede ülke ekonomisinin sıkıntı yaşamaya devam edeceği tahmin edilmektedir.

Nijerya ekonomisi, bağımsızlık sonrası da İngiltere başta olmak üzere sömürge güçlerinin etkisi altında kalmaya devam etmiştir. İngiliz koloni yönetimi tarafından 1917 yılında alınan kararla palm yağının İngiltere hariç ihraç edilmesi yasaklanmıştır. Bu yasağı 1919-1922 yılında uygulanan palm çekirdeği yasağı izlemiştir. Bu açıdan bakıldığında koloni yönetiminin Nijerya üzerindeki en büyük baskılarından biri ekonomi üzerine olmuştur. Bağımsızlık sonrası dönemde İngiltere, Nijerya'dan gıda ithal etmeye devam ederken bu ürünlerin üretimine dair gereken desteği vermemesi Nijerya'nın fakirleşmesine ve daha fazla dışarıya bağlanmasına neden olmuştur.[21]

Ülkede 15-34 yaş arası nüfusun yüzde 70'i işsiz durumdadır ve yeraltı kaynaklarının ülkenin kalkınması ve halkın menfaatine kullanılamaması işsizliği arttıran unsurlar arasında yer almaktadır. Diğer taraftan topraklarının önemli bir kısmı elverişli olmasına rağmen tarımın yıllardır geri plana itilmesi işsizliği ve fakirliği arttıran sebepler arasında bulunmaktadır. Bu durum gelir adaletsizliğinin artmasına da neden olmaktadır. Nitekim mülteci çadırlarının hemen yanında lüks villaların yükseldiği bir ülke olan Nijerya'da 2019 rakamlarına göre nüfusun yüzde 40'ından fazlası fakirlik sınırının altında yaşamaktadır.[22]

6. SOSYAL YAPI

Nijerya'da yolculuk yaptığınızda bu topraklarda yaşayan insanların dil, kültür, din, giyim ve mimari gibi birçok özellik bakımından farklı olduğunu görebilirsiniz. Yüzlerce dilin konuşulduğu ve 250'den fazla etnik gruba sahip Nijerya'da sırasıyla Hausa-Fulani, Yoruba ve İgbo halkları nüfusun yüzde 62'sini oluşturmaktadır. İkinci olarak ise Edo, İjaw, Tiv,[23] Kanuri, İbibio, Ebire, Gupa, Gwari, Jukun, Urhobo, İgala ve İdomalar nüfusun yüzde 33'lük kısmını kapsamaktadır. Daha küçük kabileler ise yüzde 5'lik kısmı oluşturur.[24] Ülkedeki etnik dağılım konuşulan dillere de yansımış ve bu nedenle dünya dillerinin yüzde 5'i Nijerya'da bulunmaktadır. [25]

---

[21] Adeyeri, Adejuwon; "The Implications of British Colonial Policies on Nigeria's Development", **a.g.e.**, s.1-16.
[22] "90m Nigerians live in poverty-FG", *Punch*, 28 Ekim 2019, erişim 29.10.2019, https://punchng.com/90m-nigerians-live-in-poverty-fg/.
[23] D.S. Ortserga and Aondo-Ana Apiir, "Tiv Traditional Society and Contemporary Politics in Nigeria", **Culturewise Research Journal**, Vol.1, No.1, Ibadan 1999, Spectrum Books, s.25-31.
[24] Nijerya'da yürürlüğe giren anayasalar için bakınız: Sam Momah, **Nigeria Beyond Divorce (Amalgamation in Perspective),** Safari Books, İbadan 2013, s. 127.
[25] LeVan, **a.g.e.**, s. 14

Nijerya'nın 1960 yılındaki nüfusu yaklaşık olarak 46 milyon olarak tahmin edilirken[26] bu yıllarda ülkede yaklaşık 30 bin beyazın bulunduğu kaydedilmektedir.[27] Nijerya'nın 1980 yılındaki nüfusu yaklaşık 72 milyona,[28] 1990 yılında 96 milyona, 2009 yılında 145 milyona, 2015 yılında da 182 milyona, 2020'de ise 206 milyona yükselmiştir. Bu nüfus yoğunluğuyla Nijerya, kıta nüfusunun önemli bir kısmını sınırlarında barındırmaktadır.[29]

Ülkenin kuzeyi Müslüman, güneyi ise Hıristiyan nüfus ağırlıklıdır ve bu durum da eğitim sistemine yansımıştır. Aslında Nijerya'da eğitimin tarihi başlı başına araştırılması gereken zengin bir alandır. İslami eğitim 9. Asırla birlikte ülkenin kuzeyinde, Hristiyanlık ise 16. Asırla birlikte güneyde yaygınlık kazanmıştır. Bugün Nijerya'da merkezi bir eğitim sisteminden söz etmek mümkün değildir. Çünkü devlet merkezli okullarda yaşanan sıkıntılar nedeniyle ülkede birçok özel okul faaliyet göstermekte ve her okulun kendi müfredatı bulunmaktadır.

Günümüzde Nijerya dünyada en fazla okula gidemeyen çocuğu sınırlarında barındıran ülke konumundadır.[30] Özellikle ülkenin kuzeyindeki okullara yönelik saldırılar ve öğrenci kaçırma haberleri sıklıkla gündeme gelmektedir. Eğitim sisteminde yaşanan sorunlar da ülkedeki güvenlik sorununu artırmaktadır. Eğitimde yaşanan sıkıntıların nedenleri arasında bütçe yetersizliği, maaşların ödenememesi, iç çatışmalar, grevler, terör saldırıları ve yolsuzluklar olarak sıralanmaktadır. Ekonomik şartlar nedeniyle Nijeryalı akademisyenlerin birçoğu yurtdışında görev yapmakta, öğrenciler ise yurtdışında okumak istemektedir. Eğitim sistemindeki sıkıntılar ve devlet okullarındaki şartların yetersiz olması nedeniyle de ülkede yoğun şekilde özel okul faaliyeti gözlemlenmektedir.

Nijerya'nın etnik ve dini olarak zengin toplumsal yapısı vardır. Aynı köy ya da apartmanlarda farklı inançlara mensup insanlar bir arada yaşamaktadır. Buna rağmen zaman zaman etnik ve din temelli çatışmaların çıktığı da görülmektedir. Özellikle güneyli Hristiyan İgboların, kuzeyli Fulanilere karşı bir tepkisinin olduğu dikkati çekmektedir. Bunda Devlet Başkanı Buhari'nin Fulani kökenli olmasının ve sığır sürülerine sahip göçebe Fulanilerin yer yer meskûn çiftçilerle gerginlik yaşamasının önemli bir payı vardır.

Toplumun ana gövdesini Hausa-Fulani, Yoruba ve İgbolar oluşturmaktadır.[31] Kuzey, Müslüman ağırlıklı ve nispeten Arap kültürünün etkisinin olduğu bölgelerdir. Diğer taraftan ülkenin güneyinde yaşayan Yorubalar ve diğer kabileler kuzey Nijerya'daki Hausa-Fulani ağırlıklı Müslümanlara göre daha çok Batılı eğitime önem vermiştir. Yorubalar ayrıca kentleşmiş bir toplumdur. Kentleşmeye bağlı olarak Yorubalılarda birlikte yaşama ve diğer kabilelere karşı hoşgörü vardır. Nitekim Nijerya tarihine baktığımızda diğer kabilelere yönelik en az saldırı ve ayrımcılığın olduğu bölge Yoruba bölgesidir. İgbolar ise çalışkan, tüccar ve aynı zamanda amaçları için her şeyi yapan insanlar olarak görülmektedir.[32]

Nijerya'daki etnik zenginlik ülkedeki dillere de yansımıştır. Bazı kaynaklara göre Nijerya'da 500'den fazla dil konuşulmaktadır.[33] Afrika'da dil üzerine araştırma yapan

---

[26] L. Chambers Umezulike, **Leadership, Policy and Economic Development in Nigeria and Singapore: A Comparative (1960-1990)**, Next Generation Nigeria Summit Group, Abuja-2016, s.22.
[27] "Afrika'da yeni bir İslami devlet kuruluyor", **Sebilürreşad,** S.13, C.315, s.239.
[28] **Milli Güvenlik Konseyi**, 1. Dönem, 1981, 59. Birleşim, 3. Cilt, s.503,
[29] Umezulike, **A.g.e.**, s.22.
[30] "Reps declare state of emergency on education", *Vanguard*, erişim 29 Kasım 2018, https://www.vanguardngr.com/2018/11/reps-declare-state-of-emergency-on-education/
[31] Mohammad Z. Yakan, **Almanac of Africa: Peoples and Nations**, Transaction Publishers, New Brunswick (U.S.A.) London 1999, s. 89.
[32] 12 Şubat 2018 tarihinde Türkiye'nin Abuja Büyükelçisi Hakan Çakıl ile Nijerya'da yapılmış mülakat (Ek-1)
[33] Rodd, Kidd, Cohen, Noda, **a.g.e.**, s.12.

akademisyenlere göre, Nijerya'da 1900'lerin başında yaklaşık 520 dil konuşulurken, günümüzde bu sayı yaklaşık 450'ye inmiştir. Ülkedeki dil zenginliğinde köle ticareti ile Afrika'dan Amerika ve Avrupa'ya götürülen insanların bazılarının köle tacirlerinden kurtularak Nijerya'da yaşamaya başlamasının büyük etkisi olmuştur. Yerel dillerin yok olmasının ana nedenleri arasında sömürge geçmişi, ticaretin belli diller etrafında yapılması ve yerel dilleri konuşan nüfusun azalması olarak gösterilmiştir.[34] Bugün de Nijerya'da Gana, Togo, Nijer, Kamerun ve Benin gibi çevre ülkelerden çok fazla göçmen yaşamakta ve bu göçmenlerin etkisi kültürel alana da yansımaktadır.[35] Ülkede çok fazla yerel dil konuşulmasına rağmen resmi dil İngilizcedir.

Nijerya'da İslam, Hristiyanlık ve yerel dinlere mensup insanlar olduğu gibi son yıllarda özellikle İgbolar arasında Yahudilik inancına mensup insanların da olduğu görülmektedir. Ülkenin kuzeyinde İslamiyet etkisini 9. Asırdan itibaren arttırırken güneyde Hristiyanlık 16. Asırda yayılmaya başlamıştır. Yine ülkenin güneyi ve orta-batı kesiminde İslamiyet ile Hristiyanlığın ulaşamadığı bölgelerde ise yerel dine mensup insanlar yaşamaktadır. Genel olarak Nijerya nüfusunun yüzde 50'sini Müslümanlar, yüzde 40'ını Hristiyanlar ve yüzde 10'unu da yerel dine mensup insanlar oluşturmaktadır.

Nijerya'da Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki mücadele, uluslararası güçlerin mücadelesinin bu topraklardaki yansıması olarak görülmektedir. Nitekim Nijerya'ya hâkim olan İslamiyet ve Hristiyanlık inançlarına mensup topluluklar arasında yıllardan beri devam eden bir mücadele bulunmakta ve bu durum günümüzde de gerek iç gerekse de dış faktörlerin etkisiyle devam etmektedir. Hristiyanlık günümüzde olduğu gibi geçmişte de Nijerya'nın güney eyaletlerinde daha yaygınken Müslümanlık ise kuzeye hâkimdir. Öyle ki 1970'li yıllarda Suudi Arabistan'dan sonra şeriat kanunlarının uygulandığı nadir yerlerden biri de Nijerya'nın kuzey eyaletleridir.[36]

7. TÜRKİYE ile İLİŞKİLER

Türkiye'nin Afrika kıtasının farklı bölgeleriyle teması Osmanlı Devleti döneminde de devam etmiştir. 1,3 milyarı aşan nüfusuyla Afrika ile kurulan ilişkilerde atılan adımlar dikkate alındığında Nijerya'nın önemli bir yeri bulunmaktadır. Türkiye ile Nijerya birbirine uzak coğrafyalarda olsa da iki ülke ilişkileri 16. Asra kadar uzanmaktadır. Ana hatlarıyla iki farklı coğrafya arasındaki ilişkiler Osmanlı Devleti döneminde Kânim-Bornu Sultanlığı ile başlamış ve 19. Asırda Şitta Bey ailesiyle kurulan temaslarla sürmüştür. Osmanlı Devleti'nin yerini Türkiye'nin almasıyla birlikte ilişkiler kesintilerle devam etmiştir.

16. Asırla birlikte Kuzey Afrika sahillerinin Osmanlı idaresine girmesi, bölgedeki hâkim güç olan İspanya ve Portekiz'in etkisini azaltmıştır. Öte yandan bölgenin hâkimiyeti Osmanlı Devleti'nin Sahra Altı Afrika ile ilişkilerinin önünü açmıştır. Bu ilişkilerde Fizan Sancağı geçmişten beri tüccar ve seyyahların Trablusgarp'tan merkezi ve Sahra Altı Afrika'ya geçişlerinde kritik önemde olmuş ve bu ticaret yolunda 19. yüzyıla kadar altın, pamuk, fildişi, devekuşu tüyü ve esir ticareti yapılmıştır. Bu süreçte Osmanlı Devleti'nin Nijerya bölgesi ile

---

[34] Gökhan Kavak, Adam Abu Bashal, "Nijerya'da bir asırı aşkın sürede yaklaşık 70 dil yok oldu", **Anadolu Ajansı**,, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nijeryada-bir-asiri-askin-surede-yaklasik-70-dil-yok-oldu/1004608, E.T:14 Aralık 2017.

[35]"Nijerya Sokaklarında Melodilerle Zanaatkarlık Yapıyorlar", **Anadolu Ajansı**, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nijerya-sokaklarinda-melodilerle-zanaatkarlik-yapiyorlar/1062710, E.T: 1 Kasım 2018.

[36] Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı, **Türkistan Milli Tarih ve Medeniyet Davamızın Temel Meseleleri**, Yedi Kubbe Yayınları, Konya-2016, s. 390.

ilişkileri, Mısır ve Trablusgarp'ın (Libya'yı) Osmanlı Devleti tarafından fethi ile başlamıştır. Libya'nın güneyindeki Fizan Sancağından bugün Nijerya'nın kuzeydoğu topraklarını oluşturan Kânim-Bornu hükümdarı İdris Elevma (1564-1596) ile temaslar kurulmuştur.[37]

Osmanlı Devleti'nin III. Murad döneminde Trablusgarp hâkimiyeti ile birlikte ilişkilerin kurulduğu Kânim-Bornu hükümdarı Mai İdris, İstanbul'dan bazı isteklerde bulunmuştur. Hacılar, seyyahlar ve tüccarların Osmanlı hâkimiyetindeki alanlarda korunması, kendisinin savaşlarda desteklenmesi ve son olarak da Kran (Qran) Kalesi'nin[38] Bornu'ya teslim edilmesini talep etmiştir. Bu isteklerin ilk ikisi olumlu karşılanırken Kran Kalesi'nin verilmesini ise kabul edilmemiştir.[39] Buna rağmen Osmanlı askerleri[40] Kuzey Afrika'dan İdris Elevma komutasına katılarak Gamarghu ve Mardara arasında bulunan Amsaka bölgesinde pagan kalelerine karşı savaşmıştır.[41] Öte yandan Osmanlı Devleti, Kânim-Bornu Sultanlığı'na askeri ekipman da göndermiştir.[42]

III. Murad ve İdris Elevma devri sonrası Osmanlı Devleti ile Kânim-Bornu Sultanlığı arasındaki ilişkiler gerilemişse de yukarıda belirttiğimiz ticaret yolları üzerinden 18. ve 19. asırlarda da devam etmiştir. Kuzey Afrika ve Orta Afrika'da 19. Asırla birlikte Fransa ve İngiltere'nin nüfuzunun artması ise ilişkilerin kopmasına neden olmuştur.

Ülkenin güneyindeki Lagos eyaletinde bugün ibadete açık olan Şitta Bey Camisinin inşa süreci ve açılış merasimi, Nijerya ile ilişkilerde yeni bir süreci başlatmıştır. Nitekim Nijerya'da iş adamı olan Muhammed Şitta, Lagos'ta 1894 yılında inşa ettirdiği Şitta Bey Camisi'nin açılışına Abdullah Quilliam[43] aracılığıyla II. Abdulhamid'i de davet etmiştir.[44]

Bu davet karşısında İstanbul, Londra'daki Osmanlı Sefareti aracılığıyla Mecidiye nişanı, hançeri ve bununla ilgili beratı Muhammet Şitta'ya göndermiştir.[45] Diğer taraftan Muhammed Şitta'ya "bey" unvanı verilmiştir[46] ve bu ailenin üyeleri bugün "bey" unvanını kullanmaktadır.[47]

---

[37] Ülkesini siyasi, ekonomik ve askeri olarak güçlendirmeye çalışan Alevma 1576 yılında Osmanlı Padişahı III. Murad'a bir elçi göndererek bağlılığını bildirdi ve Osmanlı Devleti'nden askerî ve teknik yardım sağladı. Bu yardımla Elevma, çakmaklı tüfeklerle donatılmış bir ordu kurduğu ve özellikle bu ordu sayesinde topraklarını güneye doğru genişleterek Bulalar'ı hâkimiyeti altına almayı başardığı bilinmektedir. Bornu ile Osmanlılar'ın Trablusgarp eyaleti arasında sınırın ortak olması ilişkilerin geliştirilmesinde olumlu rol oynamıştır. BOA, 05 Mart 985, 30-439. Davut Dursun, "Bornu", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA),* C.6, (1992):293-295.

[38] Qaran-Qıran Kalesinin Bornu ile Osmanlı Devleti'nin Libya'daki son sınırı Fizan bölgesi sınırında olduğu ancak yerinin tam olarak belirlenememiştir. İsminin de bölgede yaşayan "Goran" ya da "Guran" halkından geldiği belirtilmektedir. Martin, B., "Maî Idrîs of Bornu and the Ottoman Turks, 1576–78", *International Journal of Middle East Studies,* (Prof. John Lavers Colloction, AREWA House) 3(4), 470-490.

[39] Martin, B., "Maî Idrîs of Bornu and the Ottoman Turks, 1576–78", *International Journal of Middle East Studies,* (Prof. John Lavers Colloction, AREWA House) 3(4), 470-490.

[40] Bu kişilerin günümüzde "askeri uzman" niteliğinde olabileceği ve Elevma idaresindeki askerleri eğitmek üzere gönderildiği düşünülmektedir. Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı, *Türkistan Milli Tarih ve Medeniyet Davamızın Temel Meseleleri,* (Konya: Yedi Kubbe Yayınları, 2016), 343.

[41] Bala Usman ve Nur Alkali, *Studies in the History of Pre-Colonial Borno,* (The Northern Nigerian Publishing Co. Ltd.), 160.

[42] BOA 20 Aralık 981, 24-359. Toyin Falola vd., *Nigerian of History 1: Nigeria before 1800 AD,* (Lagos: Longman Nigeria Plc, 2007), 45. Cumhurbaşkanı Erdoğan başta olmak üzere Türk devlet adamları tarafından da farklı dönemlerde dile getirilmiştir.

[43] 1777 yılında kurulan Liverpool İslam Cemiyeti'nin o dönemki başkanı

[44] Arşiv kaynaklarındaki yazışmalarda şu ifadeler kullanılmıştır: "*Afrika'nın batısında İngiliz müstemlekesi olan Lagos'ta ayandan Muhammed Şitta isminde biri, Müslümanların ibadetine mahsus bir camii yaptırmış ve İngiltere'deki Müslümanlar reisi Abdullah Quallim, Sultan Abdülhamid'e not ederek Lagos'taki caminin resmi açılışına makam-ı hilafetten bir zatın bulunması ricasındadır*." İfadesine yer verilmiştir. BOA 35-77-3.

[45] BOA 19 Eylül 1311, 47-2.

[46] Salih Zeki Karaca, "Turkish Foreign Policy in the Year 2000 and Beyond: Her Opening up Policy to Africa" *Dış Politika, Foreign Policy a Quarterly of the Foreign Policy Institute* Vol. XXV 2000 Nos. 3-4.

[47] Gökhan Kavak, Adam Abu Bashal, Rafiu Oriyomi Ajakaye "2. Abdülhamid'in emaneti, Nijerya'nın 'Türk Camisi'", *Anadolu Ajansı (AA),* 19 Ekim 2018, erişim 13 Aralık 2018. https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/2-abdulhamidin-emaneti-nijeryanin-turk-camisi-/1286404,

Osmanlı Devleti'nin yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Türkiye'nin iç meselelere yoğunlaşması, Nijerya'nın ise İngiliz koloni yönetimi altında olması ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Buna rağmen Nijeryalı entelektüel, siyasetçi ve alimler arasında Osmanlı Devleti ve Hilafet makamına olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'ne ve kurucu idaresine yönelik olumlu bakış devam etmiştir. Nijeryalı bazı aydınlar ve siyasetçiler arasında Mustafa Kemal Atatürk ve Kurtuluş Savaşı'na yönelik[48] olumlu bakış, devletler nezdinde ilişkilere ara verilse bile halklar ve bireyler nezdinde ilişkilerin sürdüğünü göstermektedir.[49] Nitekim Türkiye'ye olan muhabbeti dile getirmenin yanında[50] Nijerya'da anayasa çalışmaları, kadının toplumdaki yeri ve Nijerya'da uygulanmak istenen İngiliz hukuk sistemi ile mevcut şeriat kanunlarının bir arada uygulanması konusunda Türkiye'den destek talep edilmiştir.[51] Eğitim alanında ise Nijeryalılar Türkiye'den öğrencilere burs ile İslam yaşayış tarzı ve toplumsal hayat ile ilgili İngilizce ya da Arapça gazete ve dergiler istemiştir.[52]

Türkiye ile Nijerya ilişkilerinde Arap Ahmet Ali ve İzmirli Ahmet Ali adlarıyla da bilinen (1883-1969) Türk pilot Ahmet Ali Çelikten'i de hatırlamak gerekir. Dünyanın ilk siyahi pilotu olan ve Afrikalılar tarafından gururla bahsedilen Çelikten, Eugene Jacques Bullard ile birlikte I. Dünya Savaşına katılmış tek siyahi pilottur. Çelikten'in büyükannesi ise Osmanlı'ya Bornu'dan (günümüzde Nijerya'nın kuzeydoğusu) getirilmiştir.[53]

Bugün tarihi olarak Nijerya'da Türk ismiyle anılan iki yer bulunmaktadır. Biri Lagos'daki Şitta Bey Camisi diğeri ise kuzey eyaletlerden Kano'daki "Abdülhamid Hafızlık Enstitüsü"dür. Tarihi Kano'nun asırlık dar sokaklarındaki bu yeri bölge halkı "Turkish Club" olarak da bilmektedir. Zamanında burada Osmanlı Devleti adına vergi toplanmış ve muhtemelen Libya-Trablusgarb'dan ya da Fizan Sancağı'ndan Osmanlı Devleti adına temsilciler burada kalmıştır. Burada bulunan iki katlı binada yaşayanların kuzeyden yani Libya'dan geldikleri söylenmekte ve "yabancı" olarak bilinmektedir.

Nijerya'nın 1960 yılındaki bağımsızlığı sonrası Türkiye ile ilişkilerinde 2005 yılına kadar olan süreçte iki ülkenin kendi iç problemleri dolayısıyla dikkate değer bir ilerleme sağlanamamıştır. 1996'da dönemin Başbakanı merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın öncülüğünde Gelişen Sekiz Ülke (D-8) Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ya da D-8 zirvesinin düzenlemesi ile 2000'deki Nijerya Devlet Başkanı Olusegun Obasanjo'nun Türkiye ziyareti ilişkilere ivme kazandırmıştır. 2005 yılından sonra Sahra Altı Afrika'ya yönelik daha fazla adım atan Ankara, bu süreçte Nijerya ile ilişkilerini de geliştirmiştir. 2008 yılında düzenlenen "Birinci Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirvesi"nde alınan kararla beş yılda bir, biri Türkiye'de diğeri bir Afrika ülkesinde olmak üzere Afrika zirvesi yapılması kararı alınmıştır. Bu zirvenin ikincisi 2014 yılında Ekvator Ginesi'nde, üçüncüsü ise 2019'da yılında Türkiye'de yapılması kararlaştırılmış ancak Kovid-19 salgını nedeniyle 2019'daki zirve gerçekleştirilememiştir.[54]

Daha çok kendi iç siyaseti ve bölgesel konulara yoğunlaşan Nijerya'nın dış politikasında, Türkiye'ye olan ilgi 1999 yılında demokrasiye geçildikten sonra artış göstermiştir. Nitekim

[48] Karaca, "Turkish Foreign Policy," 115-119.
[49] Abdi İpekçi, *Afrika*, (Milliyet Yayınevi, 1959), 168.
[50] "İslam Dünyasından mektuplar", *Sebilürreşad*, (1950 Ocak, C.3, S.69), 298-299.
[51] "İslam Dünyasından mektuplar", 298-299.
[52] M. R. B. Ottun, "İslam Alemi", *Ehli Sünnet*, (S.6, C.114, Haziran 1952), 14.
[53] BCA, Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı, 16 Temmuz 1948, 199-20-1.
[54] Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Afrika ilişkileri* https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa, erişim 24.07.2018.

İbrahim Babangida döneminde ekonomik gerekçelerle faaliyetlerine ara veren Nijerya'nın Ankara Büyükelçiliği, 2000 yılında Obasanjo döneminde yeniden faaliyete geçmiştir.

Türkiye'nin ise Nijerya ile siyasi ilişkilerini bağımsızlık öncesi süreçten itibaren diplomatik temsilcilikle sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Nitekim Nijerya bağımsızlığını kazanmadan önce Türkiye, 1956 yılında Lagos'a Başkonsolos atamıştır.[55] Nijerya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra ise Başkonsolosluk yerine Büyükelçilik faaliyete geçmiştir.[56] Büyükelçilik, Nijerya'nın 1 Ekim 1960 yılında bağımsızlığını ilan etmesi sonrası 1962 yılında açılmış[57] ve günümüze kadar 19 büyükelçi görev yapmıştır.

İki ülke ilişkilerinde D-8 girişiminin önemli bir yeri bulunmaktadır. D-8'in temelleri, 22 Ekim 1996'da İstanbul Çırağan Sarayında düzenlenen "Kalkınmada İşbirliği Konferansı" ile atılmıştır.[58] Başbakan Erbakan, 2-7 Ekim 1996 tarihlerinde Libya ve Mısır ile birlikte Nijerya'yı ziyaret etmiş ve D-8 için girişimlerde bulunmuştur.[59] Dönemin Nijerya Federal Cumhuriyeti Devlet Başkanı ve Silahlı Kuvvetler Komutanı General Sani Abacha'nın daveti üzerine yapılan Erbakan'ın ziyareti, Nijerya'ya Başbakan düzeyindeki ilk ziyaret olmuştur. Bu ziyarette iki ülke siyasi, ekonomik ve kültürel alandaki ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik çeşitli kararlar alınmıştır.[60] Bu ziyaretten yaklaşık 9 ay sonra ise 15 Haziran 1997 tarihinde Çırağan Sarayı'nda yapılan toplantıyla Türkiye ve Nijerya'dan başka Bangladeş, Endonezya, Malezya, Mısır, Pakistan ve İran'ın üye olduğu D-8 kurulmuştur.[61] D-8 sürecinde iki ülke hükümetleri ve halkları arasında bir yakınlığın olduğu görülse de hem Türkiye'de hem de Nijerya'da yaşanan askeri darbeler ve D-8'e yönelik Türkiye ve Nijerya'daki bazı kesimlerce yapılan muhalefet, ilişkilerin geliştirilmesini nispeten engellemiştir.

Erbakan'ın Nijerya ziyaretini 2000'de Nijerya Devlet Başkanı Obasanjo'nun ziyareti izlemiş ve devlet başkanları düzeyinde karşılıklı birçok ziyaret gerçekleştirilerek iki ülke ilişkileri derinleştirilmiştir. Nijerya'nın askeri rejimden demokrasiye geçtiği dönemde yapılan bu ziyaret, devlet başkanları düzeyinde yapılan ilk ziyaret olmasından dolayı önem arz etmektedir. Bu ziyarette dikkat çeken bir husus da Obasanjo'nun ziyaret sırasında yaptığı konuşmasında iki ülke ilişkilerinin 16. yüzyıla dayandığını hatırlatmasıdır. Bu ziyareti karşılıklı ziyaretler takip etmiştir. Nitekim Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından 2010 yıllında Nijerya'ya yapılan resmi ziyareti sonrası Nijerya Cumhurbaşkanı Goodluck Ebele Jonathan 2011'de Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2016 yılında Nijerya'yı ziyaret etmiş, bu ziyaret karşısında Cumhurbaşkanı Muhammed Buhari ve eşi Ayşe

---

[55] Karaca, "Turkish Foreign Policy in the Year 2000 and Beyond: Her Opening up Policy to Africa," 115-119.

[56] Dışişleri Bakanlığı, *Dışişleri Bakanlığı Yıllığı 1964-1965*, (Ankara, 1966). Bakanlar Kurulunun bu kararı, Nijerya'nın 1 Ekim'de bağımsızlığını kazanması sonrası yaklaşık 1 ay sonra 11 Kasım'da alınmıştır. Dolayısıyla bu kararın alınmasında Nijerya'nın bağımsız bir ülke olarak ilan edilmesinin önemli bir payı bulunmaktadır.

[57] BCA Karar no: 5/529.

[58] "D8 nedir? D8'lerin fikir babası Erbakan Hoca anlatıyor...", *Milli Gazete*, 20 Ekim 2017 erişim 27.12.2018, https://www.milligazete.com.tr/haber/1276611/d8-nedir-d8lerin-fikir-babasi-erbakan-hoca-anlatiyor.

[59] Ekrem Şama, Necmettin Erbakan'ın Nijerya ziyareti ile ilgili kendisine anlattığı anısında, D-8'in kurulması için yaptığı Nijerya ziyaretinde, üst düzey yetkilerin kendilerini olağanüstü bir şekilde karşıladıklarını ve şehre girdiklerinde halkın da kendilerini olağanüstü bir ilgiyle karşıladıklarını aktarmıştır. Erbakan'ın bu ilgiyi Nijeryalı yetkililere sorduklarında ise insanların Türk bayrağını öpmeye çalıştığı cevabını almıştır. Diğer taraftan Şama, Nijeryalı yetkililerin, Portekizlilere karşı Osmanlı donanmasının kendilerine karşılıksız yardım etmesi nedeniyle de halkın Türk bayrağına büyük bir ilgi gösterdiğini aktarmıştır. "Erbakan Hocanın Nijerya anısındaki Osmanlı İzleri," *YouTube*, 25 Şubat, erişim 02.09.2018, https://www.youtube.com/watch?v=PZdDvX9fjJQ.

[60] BCA Resmi Gazete, Sayı: 22856, Karar Sayısı: 96/8897. 23 Aralık 1996,

[61] "D-8 Doğunun Yeni Soluğu..." *Çerçeve Dergisi*, (Yıl:5, Ekim 1997, S.20), 6-7.

Buhari Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın daveti üzerine 2017'de Türkiye'ye gelerek D-8 Zirvesi'ne katılmıştır.

D-8 haricinde iki ülke ilişkileri İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) çatısı altında da devam etmektedir. Nitekim İİT bünyesinde faaliyet gösteren İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Genel Direktörü Dr. Halit Eren'in 2018'de Nijerya'ya düzenlediği ziyaretinde Devlet Başkanı Muhammed Buhari ile görüşmesi dikkate değer bir husustur.

Türkiye'nin Nijerya ile kurduğu siyasi ilişkiler uzun bir tarihi geçmişe sahip olsa da iki ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelerden dolayı zaman zaman kesintiye uğramıştır. Son yıllarda buna verebileceğimiz en baştaki örnek FETÖ/PDY yapılanmasının Nijerya'daki faaliyetleridir. Türkiye'nin Abuja Büyükelçiliği nezdinde Nijerya makamlarıyla bu noktada çeşitli görüşmeler gerçekleştirilse de Nijerya'da sahip olduğu hastane, kolej ve üniversite gibi çalışmaları nedeniyle örgütün Nijerya makamlarındaki etkisinin devam ettiği görülmektedir.

Türkiye'nin Abuja Büyükelçiliğinde müşavirlik ve ataşelikler ile yerel personel dahil 20'den fazla kişi görev yapmaktadır. Askeri Ataşelik ve Ticaret Müşavirliğinin yanında 2018 yılında Güvenlik Müşaviri göreve başlamıştır. Bugün Türkiye'nin başkent Abuja'da Büyükelçilik yerleşkesi içerisinde Ekonomi Müşavirliği, Askeri Ataşelik, Güvenlik Müşavirliği, Emniyet Müşavirliği ve Din Hizmetleri Müşavirliği faaliyet yürütmektedir. Siyasi ilişkilerin geliştirilmesine yönelik Türkiye-Nijerya Parlamentolararası Dostluk Grubu da TBMM'de 2004 yılında kurulmuştur.

Cumhurbaşkanı Jonathan'ın Türkiye'yi ziyareti vesilesiyle iki ülke arasında 3 Şubat 2011 tarihinde "Askeri İşbirliği Çerçeve Anlaşması" imzalanmış ve bu anlaşma gereğince bir ülke silahlı kuvvetleri personelinin diğer ülkede eğitim ve toplantı yapmalarının yasal zemini hazırlanmıştır.[62] Genelkurmay Başkanlığına bağlı Askeri Ataşelik, 2013 yılında Abuja Büyükelçiliği bünyesinde faaliyete başlamıştır ve bu Ataşelik Nijerya'ya komşu ülkelere de akreditedir. Nijerya'nın Ankara Büyükelçiliği nezdindeki Askeri Ataşeliği ise 2017 yılında faaliyete geçmiştir. İki ülke arasında 2011'de imzalanan "Askeri Eğitim ve İş Birliği Anlaşması" Bakanlar Kurulunca 2017 yılında onaylanarak 2018'de yürürlüğe girmiştir.[63] Bu anlaşma kapsamında askeri alanda eğitim, teknik ekipman ve tatbikat gibi konularda iş birliği kararı alınmıştır.[64] Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2018 yılında Nijerya'ya Emniyet Müşaviri kadrosu açılmış ve ilk müşavir 2018 yılında göreve başlamıştır. Genelkurmay Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Nijeryalı güvenlik güçlerine yönelik anlaşmalar çerçevesinde birçok eğitim verilmiştir.[65]

İki ülke ticari ilişkilerinde ilk adım 1982 yılında imzalanan "Ticaret Anlaşması" ile atılmıştır. 1986 yılında Lagos'ta imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Nijerya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ekonomik Bilimsel ve Teknik İş Birliği Anlaşması" ile ilişkiler derinleştirilmiş ve ekonomik, bilimsel ve teknik iş birliğinin arttırılması hedeflenmiştir. Sanayi bölgelerinin kurulması, burs imkânlarının sağlanması, araştırma gezileri ve seminerler tertiplemek bu anlaşma kapsamına alınmıştır.[66] Bu iki anlaşma haricinde "Doğal Gaz Alım Anlaşması", "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması" ve "Turizm Alanında

[62] Resmi Gazete, (16.03.2017, Sayı:30009, Kanun No. 6849)
[63] Resmi Gazete, (16.03.2017, Sayı:30009, Kanun No. 6849)
[64] Resmi Gazete, (Karar Sayısı: 2017/10156, Sayısı: 30088)
[65] "Türkiye, 19 ülkeden polis ve askerleri eğitiyor" *TRT*, 27.01.2018 erişim 13.06.2019, https://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiye-19-ulkeden-polis-ve-askerleri-egitiyor-347933.html.
[66] BCA T.C, Kararlar Daire Başkanlığı, 6 Kasım 1981, 30-18-1-2/437-380-7.

İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. "Gümrük Alanında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması" ve "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması" ise henüz imzalanmamıştır.

İki ülke arasında belli aralıklarla devam eden "Türkiye-Nijerya Karma Komisyonu" toplantılarının ilki 23-26 Ekim 1990 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenmiştir. Türkiye-Nijerya Ticaret Odası, 1999 yılında Lagos'ta kurulsa da yönetimde yaşanan sorunlardan dolayı ekonomik ilişkilere bir katkı sağlayamamıştır.[67] Buna karşın Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneğinin (MÜSİAD) özellikle 2019 yılı itibariyle yürüttüğü faaliyetler ekonomik ilişkilere katkı sağlamıştır. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) bünyesinde ise "Türkiye-Nijerya İş Konseyi" 2011 yılı Ocak ayında kurularak mevcut iş birliği potansiyelinin değerlendirilmesi, ikili ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi gibi konular üzerinde durulmuştur.[68]

Nijerya petrol ve doğal gaz zengini bir ülkedir. Türkiye de doğal gaz ihtiyacının bir kısmını bu ülkeden sağlamaktadır. Bu amaçla 9 Kasım 1995 tarihinde "Doğal Gaz Alım Satım Anlaşması" imzalanarak Nijerya'dan yılda yaklaşık 1,3 milyar m^3 doğal gaz eşdeğeri Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (LNG) ithal edilmektedir.[69] Türkiye'nin Nijerya'dan ithalatının yaklaşık yüzde 80'ini petrol ve doğal gaz, yaklaşık yüzde 17'sini ise yağlı tohum ve meyveler oluşturmaktadır. Türkiye'den Nijerya'ya ihraç edilen mallar arasında ise ziynet eşyaları, mineral mamuller, tekstil ürünleri, demir ve çelik, ayakkabı ve kozmetik ürünleri, çeşitli sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'den "bavul ticareti" olarak isimlendirilen yöntemle tekstil ürünleri Nijerya iç pazarına sokulmaktadır. Bu nedenle Nijerya'ya ihracat verileri, gerçek miktardan daha düşük gözükmektedir.

2020 yılına gelindiğinde Türkiye ile Nijerya arasında ticaret hacmi 2,4 milyon dolara ulaşmış ve bunun 600 milyon doları Türkiye'nin Nijerya'ya ihracatı, 1,8 milyar doları da Türkiye'nin Nijerya'dan yaptığı ithalatı oluşturmuştur.[70] Nijerya'nın ithalatında ilk sırada Çin, Hollanda, Güney Kore, Belçika ve ABD gelirken Türkiye ise 22. sırada yer almıştır.[71]

Türkiye'nin Nijerya ile olan ticari ilişkilerinde Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) bünyesinde atılan adımların da büyük bir önemi vardır. Afrika'nın en önemli ülkelerinden olan Nijerya, ECOWAS'ın lider ülkesidir ve Nijerya ile ilerletilen ilişkiler aynı zamanda ECOWAS ile ilişkilerin ilerletilmesi anlamına gelmektedir.

---

[67] Dönemin tanıklarından elde ettiğimiz bilgilere göre, Türkiye-Nijerya Ticaret Odası yönetimi ilk andan itibaren bazı hâkimiyet çekişmelere sahne olmuştur. İki ülke ilişkilerine katkı sağlamak amacıyla kurulan oda, kendi iç meselelerinden sıyrılamamıştır.

[68] Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), *Türkiye-Nijerya İş Konseyi*, erişim 18.05.2019, https://deik.org.tr/turkiye-afrika-is-konseyleri-turkiye-nijerya-is-konseyi?pm=28 .

[69] "Tamamlanan Projelerimiz", *BOTAŞ*, erişim 03.07.2019, https://www.botas.gov.tr/Sayfa/tamamlanan-projelerimiz/309.

[70] "Bakan Pekcan, Nijerya-Türkiye İş Forumu'na katıldı", *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı,* erişim 15.01.2020, https://ticaret.gov.tr/haberler/bakan-pekcan-nijerya-turkiye-is-forumuna-katildi,

[71] Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), *Nijerya Lagos Eyaleti Yatırım Fırsatları Toplantısı Sonuç Raporu*, (Lagos 02-05 Ekim 2019).

KAYNAKÇA

Abegunde, Ola; "Legislature and Democratic Sustainability in Nigeria" **International Journal of Humanities & Social Science Studies (IJHSSS)**, Vol.III, Issue-III, November 2016, Page No.226-235.

Adeyeri, Olusegun; Adejuwon, Kehinde David; "The Implications of British Colonial Policies on Nigeria's Development", **International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences**, Vol. 1, No.2, August 2012, s.1-16.

Adamolekun, Ladipo; **Politics and Administration in Nigeria**, Spectrum Books, İbadan 2004.

"Afrika'da yeni bir İslami devlet kuruluyor", **Sebilürreşad,** S.13, C.315, s.239.

Ansiklopedia Britannica http://global.britannica.com/

Babalola, E.O.; "The Nupe factor in Nigerian Islamic history: the Akoko example", **Orita: Ibadan Journal of Religious Studies**, Vol.16, s.98-110.

BCA Resmi Gazete, Sayı: 22856, Karar Sayısı: 96/8897. 23 Aralık 1996.

Campbell, John; **Nigeria: Dancing on the Brink**, Rowman & Littlefield, ABD-2010.

D.S. Ortserga and Aondo-Ana Apiir; "Tiv Traditional Society and Contemporary Politics in Nigeria", **Culturewise Research Journal**, Vol.1, No.1, Ibadan 1999, Spectrum Books, s.25-31.

Gökhan Kavak, Adam Abu Bashal, "Nijerya'da bir asırı aşkın sürede yaklaşık 70 dil yok oldu", **Anadolu Ajansı**,, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nijeryada-bir-asiri-askin-surede-yaklasik-70-dil-yok-oldu/1004608, E.T:14 Aralık 2017.

Harmon, Daniel E.; **Exploration of Africa: Emerging Nations (Nigeria)**, Chelsea House Publishers, London 2001.

İpekçi, A.; *Afrika*, (Milliyet Yayınevi, 1959.

Paki, A.E., E. Fidelis; G. Samuel, "Colonialism and Political Conflict in Contemporary Nigeria: The case of the Niger Delta", **International Journal of Humanities and Social Science**, Vol.1, No.6, June-2011, s.276-284.

"Reps declare state of emergency on education", *Vanguard*, erişim 29 Kasım 2018, https://www.vanguardngr.com/2018/11/reps-declare-state-of-emergency-on-education/

Resmi Gazete, (16.03.2017, Sayı:30009, Kanun No. 6849).

Resmi Gazete, (Karar Sayısı: 2017/10156, Sayısı: 30088).

Toyin Falola; **Historical Dictionary of Nigeria**, Scarecrow Press 2009.

"The AfrAsia Bank Africa Wealth Report", **The AfrAsia Bank**, The AfrAsia Bank Publicaion, September 2018.

Köksal, Aydoğan; "Nijerya", **Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)**, C.33, İstanbul 2007 s.108-109.

LeVan, A. Carl; **Dictators and Democracy in African Development The Political Economy of Good Governance in Nigeria**, Cambridge University Press, USA 2015.

Milli Güvenlik Konseyi, 1. Dönem, 1981, 59. Birleşim, 3. Cilt, s.503,

"Nijerya Sokaklarında Melodilerle Zanaatkarlık Yapıyorlar", **Anadolu Ajansı**, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nijerya-sokaklarinda-melodilerle-zanaatkarlik-yapiyorlar/1062710, E.T: 1 Kasım 2018.

"Nijerya'nın Siyasi Görünümü", **T.C. Dışişleri Bakanlığı**, http://www.mfa.gov.tr/nijerya-siyasi-gorunumu.tr.mfa, E.T:19.03.2018.

Jakande, L.K.; **West Africa Annual 1974**, John West Publications, Lagos 1974.

L. Chambers Umezulike; **Leadership, Policy and Economic Development in Nigeria and Singapore: A Comparative (1960-1990)**, Next Generation Nigeria Summit Group, Abuja-2016.

Usman, Umaru Haruna; **Crisis of Leadership in Nigeria**, Ahmedu Bello University Press, Kaduna 2012.

Usman, Bala; Alkali, Nur; **Studies in the History of Pre-Colonial Borno**, The Northern Nigerian Publishing Co. Ltd.

Yakan, Mohammad Z.; **Almanac of Africa: Peoples and Nations**, Transaction Publishers, New Brunswick (U.S.A.) London 1999.

"90m Nigerians live in poverty-FG", *Punch*, 28 Ekim 2019, erişim 29.10.2019, https://punchng.com/90m-nigerians-live-in-poverty-fg/.

SOMALİ FEDERAL CUMHURİYETİ

Gözde SÖĞÜTLÜ [1]

ÜLKE KÜNYESİ

Resmi Adı: Somali Demokratik Cumhuriyeti

Başkent: Mogadişu

Önemli Şehirleri: Mogadişu, Hargeisa, Berbera, Burao, Bossasso

Nüfus: 15,5 milyon

Yüz Ölçümü: 637.655 kilometrekare

Yönetim Şekli: Parlamenter Cumhuriyet

Resmi Dil/Diller: Somalice, Arapça

Konuşulan Diller: Somalice ve Arapça (resmi), İtalyanca (Güney Bölgelerinde), İngilizce (Kuzey Bölgelerinde)

Dini:%99,8 Müslüman, %2 Diğer

Bulunduğu Bölge: Doğu Afrika

Para Birimi: Somali Şilingi

Bağımsızlık Tarihi: 1 Temmuz 1960

Tatil Günleri: Dini Bayramlar

[1] Gözde Söğütlü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul Üniversitesi Doktor Adayı, gzdsogutlu@hotmail.com

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Asya ve Afrika kıtaları arasındaki jeopolitik konumu ile tarih boyunca birçok medeniyet içinde yer alan Somali birbirinden farklı isimlendirmelere mazhar olmuştur. Somalice "so" ve mali" kelimelerinin birleşiminden oluşan Somali kelimesi deve sütü anlamına gelmektedir.[2]

Muhammed Awale Liban tarafından tasarlanmış olan Somali bayrağı basit bir tasarıma sahip olsa da oldukça önemli bir anlam ihtiva etmektedir. Mavi zemin üzerine yerleşimli 5 köşeli beyaz bir yıldızdan oluşan Somali bayrağındaki yıldızın köşeleri eskiden Somalililerin yaşadığı eski İtalyan ve Britanya Somaliland'ı, Fransız Somalisi (Cibuti), Etiyopya'daki Ogaden bölgesi ve Kuzey Kenya Somali'sini temsil etmektedir.[3]

12 Ekim 1954 tarihinde kabul edilmiş olan Somali bayrağındaki yıldız "Birlik Yıldızı" olarak bilinmektedir. Somali bayrağının rengi Birleşmiş Milletler (BM) bayrağının renginden esinlenilmiş olsa da renginin Hint Okyanusu'nu ve ulusun üzerindeki gökyüzünü temsil ettiği belirtilmektedir.[4]

2. TARİH

Nejat Taylan'a göre Somali halkının kökenini ve Somali tarihini belirlemeye çalışırken, Somali'nin bugün yer aldığı Doğu Afrika bölgesinin özellikleri ve tarih boyunca bu bölgede meydana gelen gelişmelere göz atmakta fayda vardır. Taylan'ın belirttiğine göre Doğu Afrika bölgesini kıtanın diğer bölgelerinden ayıran belirgin özelliği kıtanın iç bölümleri ile karadan ve diğer bölümleri ile de denizden ulaşıma tarih boyunca açık olmasıdır. Bölgede başlıca kıyı şeridi üzerinde meydana gelmiş olan çeşitli ırklardan toplumların göç ve yerleşme hareketleri Doğu Afrika'nın zengin etnik ve kültürel yapısının oluşmasına imkân sağlamıştır.[5] İnsanlığa ait ilk kalıntılara Somali coğrafyasını da kapsayan Doğu Afrika'da rastlanıldığı iddia edilmektedir. Paleolitik dönemden beri yerleşim alanı haline gelmiş olan Somali'nin kuzey kesiminde bulunan mağara resimlerinin M.Ö. 9000 yılına ait olduğu belirlenmiştir. Afrika Boynuzu'nda bulunan mezarlıklar Somali'de 4000 yıl kadar önce cenaze geleneklerinin bulunduğuna kanıt olarak gösterilmektedir. 1909 yılında Somali'nin kuzey bölgesindeki Jalelo Arkeolojik Kazı Alanı'nda bulunan taş aletler Somali'nin "paleolitik dönemde doğu ve batı arasında köprü" işlevi gördüğüne en önemli kanıtı oluşturmaktadır.[6]

Afrika'nın paylaşım yarışına sahne olduğu 1884-1885 yılları arasında düzenlenen Berlin Konferansı sonrasında alınan kararlardan Somali'nin toprak bütünlüğü de olumsuz yönde etkilenmiştir. Özellikle 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla önemi daha da artan Somali toprakları Avrupalılarının rekabet alanlarından biri olmuştur. Berlin Konferansı ile büyük bir paylaşıma sahne olan Afrika kıtası toprakları gibi Somali halkının yaşadığı topraklar da etnik unsurlar dikkate alınmaksızın İngiltere, Fransa, İtalya ve Habeşistan (Etiyopya) arasında paylaşım bölgelerine ayrılmıştır.[7]

Dersso, sömürge geçmişinin Somali'de bırakmış olduğu en kötü mirasın Somali'nin komşularıyla olan sorunlu sınır ilişkileri olduğunu belirtmektedir. Somali Federal Cumhuriyeti,

---

[2] Ahmet Kavas, "Tarihten Bugüne Somali", *AFAM Raporu*, No.5, 2017, s. 6.
[3] N. Meith, "TheState of the Environment Somalia" United Nations Environment Programme, 2005, p. 11.
[4] Meith, a.g.m.
[5] Nejat Taylan, ***Somali Tarihine Kısa Bir Bakış ve Geçmişte ve Bugün Türk- Somali İlişkileri,*** İDİM, No.4, İstanbul, 1987, s.17
[6] Taylan, a.g.e.
[7] S. Michalopoulos, E. Papaiosnnou, "TheLong-Run Effects of theScrambleforAfrica", *AmericanEconomicReview*, Vol.106, No. 7, 2016, p. 6

Cibuti, Ogaden ve Kuzey Kenya'daki toprakları dışarıda kalacak şekilde kurulmuştur. Bu doğrultuda 1960 yılında bağımsızlığını kazanan Somali Devleti'nin dış politikasının hedefi "kaybedilmiş topraklar" olarak nitelediği Etiyopya'nın Ogaden bölgesini, bugün bağımsız olan Cibuti'yi ve Kenya'nın Kuzey Bölgesini Somali Cumhuriyeti'ne bağlamak olmuştur. "Büyük Somali" ideali etrafında şekillenen bu irredentist dış politika anlayışı Somali ve Etiyopya arasında 1977 yılında Ogaden Savaşı'nın yaşanmasıyla sonuçlanmıştır. Somali tarihi açısından bir kırılma noktasını teşkil eden Ogedan Savaşı, kabile ayrılıklarını ve çatışmaları derinleştirmiştir.[8] Ogedan Savaşı, bağımsızlığın kazanılmasın ardından ülkede artan iç sorunlara ilave olarak önemli bir dış politika sorunu haline gelmiştir. Bağımsızlığın kazanılmasının ardından 1969 yılında gerçekleştirilen seçimleri Aden Abdullah Shermarke kazanmıştır. Ancak 1969 seçimlerinin iktidar partisinin tek parti yönetimine dönüşecek şekilde gayri meşru yollardan kazandığına dair ülkede oluşan kanaat General Muhammed Siad Barre'nin askeri bir darbeyle yönetime el koymasıyla sonuçlanmıştır. Barre'nin yönetime el koyması sadece bir iktidar değişikliği olmakla kalmayıp aynı zamanda İslamcılık ve milliyetçilik ile güçlendirilmiş bir sosyalist rejime geçişi ifade etmiştir. Barre liderliğindeki Yüksek Devrim Konseyi'nin yönetimi ele geçirmesiyle devletin adı Somali Federal Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir.[9] İlk açıklamaları ve tasarruflarıyla sosyalizm istikametinde icraatlar gerçekleştiren Barre yönetiminin sosyalizm istikametindeki icraatları, Somali'yi Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne yakınlaştırmıştır. 1974 yılında Sovyetler Birliği ile Somali arasında imzalanan Dostluk Anlaşması Afrika kıtasında ilk kez bir devleti Sovyetler ile yakınlaştırırken Somali'nin Batı kamuoyu tarafından Sovyet sömürgesi olarak anılmasına neden olmuştur.[10]

Ancak sömürgeci güçlerin çizmiş olduğu sınırların bir sonucu olan Ogedan Savaşı sırasında Barre yönetiminin Etiyopya'daki Somalili ayrılıkçıları desteklemesine karşı Sovyetlerin Etiyopya'yı desteklemesi Barre yönetimini beklemediği bir durumla karşı karşıya bırakmıştır. Barre yönetimi ülkesini zor durumda bırakan Sovyetlerin Etiyopya yanlısı tutumu karşısında Soğuk Savaş'ın diğer kutbu olan ABD'ye yaklaşmıştır. Barre yönetiminin sosyalizmden katı bir kopuşu ifade edecek Batı yanlısı politikaları karşılığında ABD, Aden Körfezi'nin sahip olduğu stratejik öneme istinaden Somali'ye ekonomik ve askeri yardımlarda bulunmuştur.[11]Savaş sırasında gerek Sovyetlerin gerek ABD'nin benimsemiş oldukları tutumlar savaşın seyrinde önemli roller oynamıştır. Nitekim Sovyetler ve ABD'nin mücadele sahasına dönmüş olan savaşta Sovyet savaş uçakları ve Küba askerlerinin varlığı savaşın seyrinin Etiyopya lehine dönmesi ve direniş gösteremeyen Barre yönetiminin geri çekilmesiyle sonuçlanmıştır. Nihai aşamada savaşın Somali toplumunda yaratmış olduğu hoşnutsuzluk Barre yönetimine karşı ülkede var olan muhalefetin artmasına neden olmuştur. İktidarının ilk yıllarında gerçekleştirmiş olduğu kabile kimliklerini ortadan kaldıracak icraatlar ile "Yoldaş Siad" olarak anılmıştır. Ancak Barre, çok geçmeden kendisine karşı artan muhalefet karşısında 1979 yılında sınırsız yetkilerle donatılmış olan anayasa uygulaması ile Somali halkına karşı baskıcı politikalar izlemeye başlamıştır.[12]

---

[8] Gözde Söğütlü, "Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi: Somali- Eş Şebab Örneği", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 72.
[9] Serhat Orakçı, "Somali Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı" İNSAMER Analiz 25, 2018, s.5
[10] Söğütlü, a.g.m., s.74.
[11] Mehmet Özkan, ***Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası***, SETA Yayınları s.19.
[12] Maria Helena Brons, ***Society, Security, SovereigntyandtheState in Somalia***, Utrecht: International Books, 2001, p.171.

Barre yönetiminin iktidarını korumak pahasına kabile ayrılıklarını şiddetlendirecek ayrımcı ve baskıcı politikalardan bunalan Somalililer komşu Etiyopya topraklarına sığınmak durumunda kalmışlardır. Ülke içinde Barre yönetimine karşı şiddetini artıran muhalefet hareketleri 1989 yılına gelindiğinde silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Birleşik Somali Kongresi'nin kurulmasıyla sonuçlanan bu çatışmalar karşısında Barre ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Barre'nin ülkeyi terk etmesiyle oluşan yönetim boşluğu ve muhalif gruplar arasındaki anlaşmazlıklar silahların birbirlerine çevrilmesine neden olmuş ve bu durum Somali'de uzun yıllar sürecek iç savaşın başlangıcını teşkil etmiştir.[13]

Somali'de yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine milyonlarca Somalilinin mülteci durumuna düşmesine neden olan iç savaşın politik, ekonomik, psikolojik olmak üzere birden fazla sebebi vardır. Savaşın en önemli sebeplerinden birinin kıt olan kaynaklar üzerindeki rekabet oluşturmuştur. Kabile ayrılıklarının etkisiyle bölünmüş olan Somali toplumunun politize edilmiş kimlikleri, sosyo-ekonomik kaynakların yetersizliği ve Ogedan Savaşı'nın geride bıraktığı silahların varlığı da iç savaşın tetikleyici nedenleri arasında yer almıştır.[14] Şiddet olaylarının ülke geneline yayılması ve engellenememesi üzerine Somali'de olağanüstü hal ilan edilmiş ve BM'nin Somali'deki bürosu kapatılmıştır. Diğer yandan BM, kıtlığın etkisiyle birlikte sürmekte olan çatışma ve organize şiddet ile mücadele bağlamında Somali'ye 1992 yılında silah ambargosu uygulayarak insani yardım çağrısında bulunmuştur. BM'nin bu çağrısı doğrultusunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) devlet kurumlarının yeniden inşa edilmesi amacıyla 1992'de United Nations Operations in Somalia I (UNOSOM I)(Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu) adıyla Somali'ye yardımda bulunmuştur.[15] Ülkede merkezi bir yönetimin olmaması nedeniyle hukuki bağlayıcılığı tartışılan operasyon çatışmaların şiddetlenmesi ile birlikte başarısız olmuştur. Somali'ye asıl müdahale ise Güvenlik Konseyi'nin seçmiş olduğu özel temsilci Muhammed Sahoun'un ülkede 1,5 milyon insanın temel gıda maddelerine erişim sağlayamadığı ve gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için silahlı korumaya ihtiyaç duyulduğunu belirttiği raporunun ardından gerçekleştirilmiştir.[16]

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin teklifi ile Güvenlik Konseyi, 24 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen Birleşik Görev Gücü (Uniteed Task Force UNITAF) operasyonu ile insani müdahale kararı almıştır. Mart 1993'te UNOSIM II'ye dönüşen bu müdahale ülkedeki savaş ağalarının muhalefetiyle başarılı olamamıştır. UNOSOM II kuvvetlerinin Somalili savaş ağaları ile çatışmaya girmeleri operasyonun meşruiyetinin sorgulanmasına ve BM'nin işgalci bir güç olarak görülmesine neden olmuştur. Nihayetinde ülkedeki iç savaşı derinleştiren bir etki doğuran operasyon kuvvetlerinin ülkeyi terk etmesiyle Somali'de şiddet ortamının ve açlık krizinin gölgesinde devletsiz dönem başlamıştır.[17]

2000'li yıllarla birlikte ABD'nin arabuluculuğuyla Ulusal Geçiş Hükümeti kurulmasına rağmen ülkede etkisini artıran dini grupların direnişi karşısında otorite tesis edilememiştir. Uluslararası toplumun desteğiyle düzenin tesis edilmesi yönünde 1991-2004 yılları arasında Somali'de 14 ayrı hükümet kurulmuş ancak kabile anlaşmazlıkları dolayısıyla başarılı

---

[13] Brons, a.g.e.
[14] "Somali İç Savaşı", Küresel Siyaset Merkezi 12 Ekim 2020,https://www.kureselsiyaset.org/somali-ic-savasi/ (Erişim Tarihi: 05.01.2022).
[15] Somali UNOSOM I,https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom1backgr2.html, (Erişim Tarihi: 05.01.2022)
[16] Somalia UNOSOM II, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unosom2backgr2.html, (Erişim Tarihi: 06.01.2022).
[17] a.g.m.

olunamamıştır.[18] 2006 yılına gelindiğinde devletsiz Somali toplumunda etkisini artıran dini gruplardan biri olan İslam Mahkemeleri Birliği kontrolü altındaki bölgelerde yaşayan Somalililerin güvenliğini, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayarak halk desteğini artırmıştır. Etiyopya'nın aynı yıl Mogadişu'ya gerçekleştirdiği işgal girişimi İslami Mahkemeler Birliği içinde yer alan ve şeriat kuralları temelinde bir İslam devleti kurma amacındaki Eş Şebab'ın güçlenerek bir terör örgütü olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Somali'de sürdürülebilir barış ve güvenliği tehdit eden Eş Şebab terör örgütü bölge ve uluslararası toplum için önemli bir tehdit haline gelmiştir.

Kuruluşundan itibaren adından söz ettiren saldırılar gerçekleştiren örgüt ile mücadele bağlamında Somali'ye gerçekleştirilen ABD hava saldırılarında çok sayıda Somalili hayatını kaybetmiştir. 2007 yılında Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Konseyi kararı ile Somali'de Federal Geçiş Hükümeti'ni desteklemek, Eş Şebab terör örgütü ile mücadele etmek ve etkili ve meşru bir merkezi hükümetin tesis edilmesi amaçları doğrultusunda Afrika Birliği Misyonu (AMISOM) kurulmuştur.[19]

3. SİYASİ YAPI

1 Ağustos 2012 tarihinde 825 üyeli Ulusal Anayasa Komisyonu tarafından kabul edilen "Somali Federal Hükümeti Geçici Anayasası" şeriat kurallarına dayalıdır ve uygulamada yerel makamlar veya geleneklere dayalı yasaları uygulamaktadır. Aşiret veya kabile temelli bir güç paylaşımı formülüne dayanan anayasaya göre dört büyük kabile (Darod, Digil&Mirifle, Dir ve Hawiye) mecliste 61 sandalyeden eşit pay alırken, birçok kabileye 31 sandalye verilmektedir. Buna genellikle 4.5 kabile tabanlı güç paylaşımı formülü denilmektedir. Somali ulusal hükümeti Cumhurbaşkanı, başbakan ve kabineden oluşmaktadır. Resmi siyasi partinin olmadığı Somali'de gayri resmi siyasi hareketlerin ana fraksiyonları Somali'nin Yeniden Kurtuluşu için İttifak (Cibuti merkezli); Ulusal Kurtuluş Konseyi; Somali Restorasyonu ve Uzlaşma Konseyi; çeşitli bölgesel yönetimler ve çeşitli sivil toplum ve geleneksel liderler ve Somali'nin güney ve orta bölgelerinde faaliyet gösteren Eş Şebab terör örgütüdür.[20]

4.COĞRAFYA

Somali Demokratik Cumhuriyeti, Afrika'nın Doğu'sunda 11°-59' kuzey 1°-39' güney enlemleri ve 41°-51° 24' doğu boylamları arasında yer almaktadır. 637.655 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan Somali'nin kuzeyinde Cibuti ile Aden Körfezi, doğusu ve güneyinde Hint Okyanusu, güneybatısında Kenya, batısında Etiyopya bulunmaktadır. Ülkenin kuzey-doğu bölgesinde yer alan Golis sıradağları dışında kalan kısmı genellikle düz ve yer yer çöl halinde çorak arazi ile kaplıdır.

Kaynakları Etiyopya'da bulunan Juba ve Shabelle nehirlerinin suladığı bölge ülkenin başlıca geniş tarım yapılan yeşil arazisini teşkil etmektedir. Kuzeyde Aden Körfezi sahili ile iç kısımdaki sıradağlar arasında savan görümündeki fakat yer yer tarıma özellikle "sorgum" denilen ve Somali halkının temel gıda maddesini oluşturan bir tür tahılın yetiştirilmesine müsait bir yayla uzanmaktadır. Kuzey batıda Hint Okyanusu sahili daha ziyade çorak görünümde bir yayla halinde içerilere doğru yükselmektedir. Orta Somali'ye gelince bu bölge de daha çok

[18] KenMenkhaus, "TheCrisis in Somalia: Tragedy in FiveActs", *AfricanAffairs*, C. 106, S. 424, 200, p.359.
[19] Asha-Kin F. Duale, JıbrılMohammed, "Time toRewiev of SomaliaMandate" *SSRN Electronic Journal*, p.3.
[20] Afyare AbdiElmi,"ThePolitics of theElectoralSystem in Somalia: An Assesment", *Bildhaan: An International Journal of SomaliaStudies*, Vol.21, p.104.

otlaklardan meydana gelmiş olup 600 metre civarında yükseklik arz eden bir düzlük oluşturmaktadır.[21]

Afrika'nın en uzun kıyı şeridine sahip olan Somali yaklaşık 3000 kilometrekarelik bir kıyı şeridine sahiptir. Etiyopya, Eritre ve Cibuti'yi içine alan Somali, Afrika Boynuzu olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır.

Kurak ve sıcak bir tropikal iklime sahip olan Somali'de yağışlar oldukça azdır ve mevsimlere göre sıcaklıklar arasındaki değişiklikler yüksektir. İç kısımdaki sıcaklıklar ortalama 28°C, dağlık bölgelerde 0°C'ye kadar düşmekte olan sıcaklıklar sahil boyunca 47°C'ye kadar yükselebilmektedir. Ortalama yıllık yağış miktarının yaklaşık 280 milimetre olduğu ülkede yağış ve sıcaklık miktarları güneybatı ve kuzeydoğudan esen muson rüzgârlarına göre değişmektedir. Her 2-3 yılda bir meydana gelen kuraklıklar Somali'de binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olmaktadır.[22]

5. İDARİ YAPI

Somali resmi olarak 18 bölge ve 90 ilçeye ayrılmaktadır. Ülke ayrıca kuzeyde Hatumo, Puntland ve Somaliland, Orta Somali'de Galmudug ve Jubaland ve güneyde Güneybatı Somali olmak üzere özerk eyaletlere ayrılmaktadır. 1960 yılından önce İtalya ve İngiltere tarafından yönetilen bir ülke olan Somali, İtalyan ve İngiliz yönetimi sırasında birçok idari bölüme ayrılmıştır. Bağımsızlıktan sonra birleşerek bugünkü Somali oluşturulmuş ve sekiz ilin ilk idari bölümü olan ülke 1982'de 16 bölgeye ayrılmıştır.

1984 yılında Nugaal bölgesi yeni bölgelere ayrılmış böylece bugünkü Somali'nin idari bölümü oluşturulmuştur. Somali'nin 18 bölgesi: Banaadir Bölgesi, Galguduud Bölgesi, Hiran Bölgesi, Orta Shebelle Bölgesi, Aşağı Shabelle Bölgesi, Bari Bölgesi, Mudug Bölgesi, Nugal Bölgesi, Awdal Bölgesi, Sanaag Bölgesi, Sool Bölgesi, Togdheer Bölgesi, Kuzeybatı Bölgesi, Bakool Bölgesi, Körfez Bölgesi, Gedo Bölgesi, Orta Juba Bölgesi ve Aşağı Juba Bölgesi'nden meydana gelmektedir.[23]

5.1. Somaliland Eyaleti

Kuzeybatı Somali'de de facto bir şekilde varlığını devam ettiren Somaliland, 1991 yılında meydana gelen iç savaş sonrasında Somaliland Cumhuriyeti adıyla özerkliğini ilan etmiştir. Siad Barre diktatörlüğüne karşı aşiretler temelinde oluşturulan silahlı muhaliflerin 1991 yılı başında Mogadişu'yu ele geçirmesi ve hemen ardından ülkenin kaosa sürüklenmesi üzerine bağımsızlığını ilan etmiş olan Somaliland uluslararası toplum tarafından henüz tanınmamaktadır. Somali'nin diğer bölgelerine kıyasla daha istikrarlı bir yapıya sahip olan Somaliland, kendine ait bayrağa, para birimine, pasaporta ve işleyen devlet kurumlarına sahip olmasına ve bağımsızlık ilanından itibaren düzenli seçimlerin yapılıyor olmasına rağmen Somali'nin bir parçası olarak kabul edilmektedir.[24]

---

[21] Meith,a.g.m., p.8.
[22] Meith, a.g.m.
[23] "South and Central Somalia Country Overview", *EASO Country of Origin Information Report*, 2014, p.14.
[24] Yusuf Kenan Küçük, "Somaliland: Afrika'da Yeni Bir Devlet mi Doğuyor?", INDEPENDENT Türkçe, 6 Ağustos 2019,https://www.indyturk.com/node/59096/dünyadan-sesler/somaliland-afrika'da-yeni-bir-devlet-mi-doğuyor (Erişim Tarihi:08.01.2022) Somali merkezi hükümetinin ülkenin bütünleşmesi amacıyla başlatmış olduğu Somaliland ile birleşme müzakereleri Türkiye Cumhuriyeti arabuluculuğunda devam etmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Türkiye Cumhuriyeti

5.2.Puntland Eyaleti

Somali'nin altı eyaletinden biri olan Puntland eyaletinin her biri bölgelere ayrılmış olan üç bölgesi vardır: Aşağı Juba, Orta Juba ve Gedo. Güney Somali'de bulunan Puntland, batıda Kenya ve kuzeyde Etiyopya ile sınır komşusudur. Puntland ayrıca kuzeydoğuda Somali'nin güneybatı eyaletine güneydoğuda Hint Okyanusu ile sınır komşusudur.[25]

5.3.Galmudug Eyaleti

Galmudug Eyaleti, adını iki kurucu bölgenin birleşmesinden almaktadır: Mudug ve Galgaduud. 12 bölgeye bölünmüş olan eyaletin yüzde 44'ü kentte, yüzde 10'u kırsal kesimde yaşayan ve yüzde 31'i göçebe olmak üzere 1,3 milyon nüfusa sahiptir. Galmudug, doğuda Hint Okyanusu, kuzeyde Puntland, batıda Etiyopya, güneyde Hirshabelle ile çevrilidir. Siyasi yönetim başkenti Dhusamareb Şehri'dir. Temmuz 2015'te, Galmudug için ilk cumhurbaşkanlığı seçimi Adado'da yapılmış ve seçimleri kazanan Abdikariim Huseen Guuleed Galmudug'un ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Şubat 2020'de yapılan seçimlerde ise Ahmed Abdi Karie, Galmudug cumhurbaşkanı seçilmiştir.[26]

5.4. Hirshabelle Eyaleti

Güney-orta Somali'de özerk bir bölge olan Hirshabelle Eyaleti, kuzeyde Galmudug eyaleti, güneyde Güney Batı Eyaleti ve Banadir bölgesi, batıda Etiyopya ve doğuda Hint Okyanusu ile komşudur. Somali'nin Hiran ve Orta Shabelle bölgelerinin birleşiminden oluşan Hirshabelle eyaletinin başkenti Jowhar'dır.[27]

5.5. Güneybatı Eyaleti

Güneybatı Eyaleti, 1 Nisan 2002 tarihinde Rahanweyn direniş ordusu lideri olan Hasan Muhammed Nur tarafından kurulmuştur. Jubaland ve Somali Federal Hükümeti arasında Geçici Federal Anayasa uyarınca özerk bir devletin kurulabileceğine karar verilen Jubba Anlaşması'nın imzalanmasının ardından Körfez, Bakool ve Aşağı Shabelle bölgelerini temsil eden delegelerin 27 Mart 2014'te başkent Baidoa'da bir araya gelmesiyle Mohamed Haji Abdinur, Güneybatı Eyaleti'nin yeni başkanı olarak seçilmiştir.[28]

5.6. Jubaland Eyaleti

Somali'nin altı eyaletinden biri olan Jubaland ülkenin en güneyinde yer almaktadır. Batı ve güneybatıda Kenya, doğu ve güneydoğuda Hint Okyanusu, kuzeybatıda Etiyopya ve kuzeydoğuda Güney Batı Somali Devleti ile komşu olan eyaletin başkenti Buale'dir.[29]

6.EKONOMİ

1960-1991 yılları arasında Doğu Afrika'nın en önemli ekonomileri arasında yer alan Somali, 1991 yılında yaşanan iç savaş koşullarının geride bıraktığı olumsuzlukların etkisiyle

---

Dışişleri Bakanlığı,https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-somali-ve-somaliland-arasindaki-kardesligin-pekismesi-konusunda-atilmasi-gereken-adimlari-atacagiz.tr.mfa(Erişim Tarihi:08.01.2022)

[25] Land andConflict in Jubaland: RoodCaused Analysis andRecommodations, United Nations Human SettlementsProgramme, 2020, p.15.

[26] SomaliaNationalBureau of StatisticSomaliaHealthandDemograficSurveyGalmudug Report, GMHDS 2021, p. 2.

[27] Global Shelter Cluster, https://sheltercluster.org/hub/hirshabelle (Erişim Tarihi: 10.01.2022).

[28] South West State of Somalia, https://southwestcsc.so/our-history/ (Erişim Tarihi:10.01.2022).

[29] "Jubalandin Jeopardy: TheUneasyPathtoState in Somalia" International Crisis Grup, https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/jubaland-jeopardy-uneasy-path-state-building-somalia (Erişim tarihi: 10.01.2022).

birlikte ekonomik olarak çöküş yaşamıştır. Savaş sırasında Doğu Afrika'nın en önemli ticaret merkezleri arasında yer alan Mogadişu, Kismayo, Bosaso ve Berbera limanları da eski konumlarını kaybetmiştir.[30]Hızlı kentleşmeye rağmen nüfusun yaklaşık %49'u (6 milyon Somalili) geçimlerini göçebe hayvancılıktan, balıkçılıktan sağladığı kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Geri kalan kentsel veya ülke içinde yerinden edilmiş nüfusun refahı önemli ölçüde hayvancılığın, ekinlerin ve balıkçılığın gelişimine ve ticaretine bağlıdır. İç savaş koşullarının yaratmış olduğu ortamda etkili bir devlet mekanizması gelişememiş olsa da Somali ekonomisi hayvancılık ve tarım, diasporadaki Somalililerin göndermiş olduğu paralar ve telekomünikasyon gelirleri sayesinde ayakta kalabilmiştir.

Hayvancılık normalde GSYİH'nın yaklaşık %40'ını ve ihracat gelirlerinin %50'sinden fazlasını oluşturan en önemli sektördür. Geçimlerini hayvancılıkla sağlayan göçebeler ve çobanlar nüfusun büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Tarım, inşaat ve telekomünikasyon sektörlerindeki büyüme nedeniyle 2017 yılında ekonomik aktivitenin %2,4 oranında arttığı tahmin edilmektedir.[31]Somali'de vergi gelir sistemi olmadığından dolayı hükümetin gelirleri sınırlıdır. Bununla birlikte Somali sanayileşmiş bir ülke olmamasına rağmen balık ve et konserve fabrikaları, süt işleme tesisleri, şeker rafinerileri, deri fabrikaları, ilaç ve elektronik fabrikaları gibi bazı endüstriler vardır. Bunların çoğu, eski Sovyetler Birliği gibi yabancı ulusların yardımıyla inşa edilmiştir. Son yıllarda Ortadoğu ülkelerinin yardımıyla da madencilik ve petrol aramaları gerçekleştirilmektedir.

Ulaştırma ekipmanları, makineler, çimento ve diğer inşaat malzemeleri, demir ve çelik Somali'nin başlıca ithalat ürünleridir. Somali, ithalatının çoğunu İtalya, Etiyopya, Kenya, Çin, Suudi Arabistan, Hindistan ve Pakistan, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi ülkelerden gerçekleştirmektedir. Hayvancılık, özellikle Suudi Arabistan ve diğer Arap ülkelerine satılan develer olmak üzere ülkenin ana ihracat ürünlerini oluşturmaktadır. Hayvan postları ve muzun yanı sıra kahve, pamuk, fıstık, mango, narenciye ve şeker kamışı gibi ürünlerin ihracı ekonomiye katkı sağlamaktadır.[32]

7. SOSYAL YAPI

Somali toplumu dört farklı gruptan meydana gelmektedir: göçebeler, hayvancılıkla uğraşanlar, tarımla uğraşanlar ve sahil kesiminde yaşayanlar. Toplumun yaklaşık %60'ını oluşturan göçebeler genellikle devecilikle uğraşmaktadır. Somali'nin iklim ve coğrafi yapısı göz önünde bulundurulduğunda günümüzde de canlılığını koruyan deve etrafında şekillenen kabile merkezli bir asabiyet sosyolojisi oluşmuştur.[33] Somali toplumunun sosyo-politik yapısını oluşturan en önemli faktör kabile sistemidir. Antropolojistlere göre kabile sistemi Somalililer arasındaki en önemli sosyal faktördür. Kabileler Somali ulusunun alt etnik grupları olarak işlev görmektedir. Somali ulusu için ana kimlik unsuru taşıyan kabile üyeliği hükümetin yapısı dâhil toplumun tüm katmanlarında önemli rol oynamaktadır.

Hiyerarşik olarak yapılandırılmış olan kabileler iç savaş sırasında siyasi işlev görerek toplumun örgütlenmesi üzerinde etkili olmuşlardır. Kabile üyeleri kökenlerini Hz.

[30] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,https://www.mfa.gov.tr/somali-ekonomisi.tr.mfa(Erişim Tarihi: 11.01.2022)
[31] Somalia Country Economic Memorandum I, "RebuildingResilientandSustainableAgricalture in Somalia", WHO and FAO, 2018, p.11.
[32] "SomaliaEconomicIndicators", Moody'sAnalytic, https://www.economy.com/somalia/indicators#ECONOMY (Erişim Tarihi: 12.02.2022).
[33] Halil İbrahim Alagöz, "Somali'nin Zorlu Devletleşme Süreci", Anadolu Ajansı, 2 Haziran 2017, https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/somalinin-zorlu-devletlesme-sureci/833195 (Erişim tarihi: 12.01.2022).

Muhammed'in soyundan geldiğini iddia ettikleri Samaal adlı efsanevi ortak bir ataya dayandırmaktadır. Kabile ailesi, kabile sisteminin en üst seviyesidir. Üyeleri ortak bir ataya dayanan ve 30 nesle kadar sayılabilen beş büyük kabile ailesi şunlardır: Darod, Dir, Digil, Issaq, Hawiya ve Rahaweyn.[34]

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

Somali'de en kapsamlı nüfus sayımı Siad Barre yönetimi döneminde gerçekleştirilmiştir. 1991 yılından bu yana sağlıklı nüfus sayımı yapılamamasına rağmen Worldometers'ın dayandırdığı son BM verilerine göre 2022 yılı itibariyle Somali'nin mevcut nüfusu 16.592.164'tür. Somali nüfusu, toplam dünya nüfusunun %0,2'sine eşittir. Somali'de nüfus yoğunluğu kilometrekarede %25'tir. Toplam arazi alanı 627.340 kilometrekaredir. Nüfusun %46,8'i kentlerde yaşamaktadır (2020'de 7.431.038 kişi).

Somali nüfusunun %70'inden fazlası 30 yaşın altındadır. Ülke nüfusu 2015 yılından bu yana her yıl ortalama %2,92 artış göstermektedir. Doğurganlık oranının 6.12 ile yüksek bir eğilim gösterdiği ülkede hızlı nüfus artışı yetersiz sağlık hizmetleri üzerinde baskı oluşturmaktadır.[35]Somali iç savaşı sırasında kadınlar ve çocuklar orantısız bir şekilde şiddete maruz kalmıştır. Somali'de çocuk ölüm oranları yüksektir ve anne ölüm oranı tahminen 1.600/100.000 ile dünyanın en yüksek oranlarından biri olmaya devam etmektedir. Somali nüfusunun çoğunluğu, yaklaşık %60'ı yarı göçebe çobanlardan oluşmaktadır. İç savaş koşullarının bir sonucu olarak çoğu vasıflı işgücü Somalili ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.[36]

Somali'nin etnik yapısı; din, kültür ve dil açısından bakıldığında Arap, Baravan ve Bantu gruplarının oluşturduğu birkaç azınlık grup dışında homojen bir özellik göstermektedir. Etnik azınlıklar nüfusun geri kalanını oluşturmakta ve esas olarak Somali'nin güney bölgelerinde yaşamaktadırlar. Somalili olmayan etnik gruplar arasında Benadiri, Bravanese, Bantus, Etiyopyalılar, Hintliler, Persler ve İtalyanlar bulunmaktadır. Bantus, Somali'deki en büyük etnik azınlıktır ve Arap tüccarlar tarafından getirilen kölelerin soyundan gelmektedir.

Somali'de nüfusu 1 milyonun üzerinde olan üç şehir bulunmaktadır; 2.425 bin vatandaşla başkent Mogadişu, 1.947.000 vatandaşla Beledweyne ve 1.400.000 vatandaşla Baidoa. Hint Okyanusu'na kıyısı olan bir liman kenti olması ve şehre beyaz inci takma adını kazandıran beyaz kumsalları ile Mogadişu, ülkenin en büyük şehri ve ticaret merkezidir. 1990'daki iç savaş sırasında yıkıma uğrayan Mogadişu'nun yeniden inşası devam etmektedir. Tarih boyunca farklı kültürlere ev sahipliği yapmış olan kentte birçok tarihi eser bulunmaktadır. Beledweyne, Etiyopya sınırına yakın Mogadişu'nun 340 mil kuzeyinde yer almaktadır. Baidoa, ülkenin güney tarafında bulunmakta ve ülke tarihinin çoğuna ve Güney Somali Üniversitesi'ne ev sahipliği yapmaktadır. Hargeisa, Beled Hawo ve Garoowe dâhil olmak üzere nüfusu 500.000'in üzerinde olan birkaç önemli büyüklükte şehir daha vardır.[37]

---

[34] M.A. Lewis, ***Pastoral Democracy: A Study of PastoralismandPoliticsAmongtheNorthern Somali of theHorn of Africa***, James CurreyPublishers, Oxford, 1999, p. 4.
[35] Woldometer,SomaliaPopulation, https://www.worldometers.info/world-population/somalia-population/ (Erişim tarihi: (12.01.2022).
[36] Lewis, a.g.m., p.12.
[37] Lewis, a.g.m.

7.2. Dil

Somali'de şiir[38] gibi sözlü geleneğin yanı sıra ticaret ilişkileri ve seyyahlık faaliyetleri ortak bir lehçenin oluşmasına imkân tanımıştır. Ancak söz konusu bu ortak lehçenin geniş bir alanda kullanılıyor olmasına rağmen 1972 yılına kadar konuşma ve yazma dilleri arasında bir ikilik meydana getirmektedir. Sözlü iletişimde Somali lehçesi kullanılırken yazı dilinde yabancı dillerin kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla 1972 yılında Somali'de gerçekleştirilen dil reformu ile Somalililerin aynı dili konuşmaları amaçlanmıştır.[39]

Günümüzde Somali'de kullanılan resmi dil Afro-Asya dil ailesinin Cushitic şubesine aittir. İkinci resmi dil, esas olarak kuzey Somali'de ve kıyı kasabalarında konuşulan Arapça'dır. Somali'nin sömürge geçmişi nedeniyle, birçok insan, Somalice'ye ek olarak ülkenin kolejlerinde ve üniversitelerinde kullanılan İngilizce ve İtalyancayı da bilmektedir. Güney Somali'de ise Svahili veya asıl adıyla Kiswahili dili konuşulmaktadır.[40]Diğer yandan dünyanın birçok noktasındaki üniversitelerde Somali ulusal dilinin öğretimine başlanmıştır. Indiana Üniversitesi, Somali Çalışmaları Uluslararası Derneği tarafından desteklenen Somali literatürü üzerine geniş bir koleksiyona katkıda bulunmaktadır. Aynı şekilde Ohio Üniversitesi, Afrika çalışmaları programına Somali dilini eklemiştir.[41]

7.3. Eğitim

1991'de devlet kurumların yıkılması ve iç savaşın patlak vermesiyle Somali'de tüm kamu ve sosyal hizmetler sekteye uğramıştır. Eğitim sistemin de sürdürülemediği Somali'de uzun süreli çatışma ortamı halkın eğitim olanaklarına erişimini kısıtlamıştır. Ayrıca iç savaşın başlamasıyla çok sayıda eğitim seviyesi yüksek Somalili ülkeyi terk etmiştir. Afrika kıtasındaki en düşük okuryazarlık oranlarına sahip ülkelerden biri olan Somali'de son yıllarda istikrar ve güvenliğin artmasıyla yerel topluluklar, Somali diasporası ve uluslararası yardım kuruluşları eğitim sektörünün rehabilitasyonu ve geliştirilmesi için önemli katkılar sunmaktadır.[42]

Özellikle Puntland ve Somaliland'da eğitim alt yapısının yeniden inşasında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Somali'deki Örgün Özel Eğitim Ağı gibi eğitim kuruluşları ilk ve orta öğretim sektörlerinin yeniden yapılandırılması ve yönetilmesinde kilit rol oynamaktadır. 2010 yılına kadar diaspora ve/veya İslami kuruluşlar tarafından finanse edilen çok sayıda üniversite Mogadişu'da faaliyete geçmiştir.[43]

Somali'de eğitim sistemi ilköğretim (1 ila 4. sınıflar), orta (5. İla 8. sınıflar), ortaöğretim (9 ila 12. sınıflar) teknik (15 ila18 yaş arası) ve üçüncül (yükseköğrenim) olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır. 4 yıllık ilköğretim Somali okullarında öğretilen 9 dersi içermektedir. 2. Sınıftan itibaren İngilizce eğitimi verilmektedir. İlköğretimin devamı niteliğindeki orta

---

[38] Şiir ve nesir, iletişim aracı olarak Somali günlük yaşamında büyük rol oynamaktadır. Somali "şairler ulusu" olarak tanımlanmaktadır. En ünlü Somali şairi, 1900'lerin sonlarında İngiliz sömürge yönetimi tarafından "çılgın molla" olarak adlandırılan SeyyidMohamedAbdilleHassan'dı.Detaylı bilgi için bkz: LıdwienKapteıjns, "A LetterFromSayyidMohammedAbd Allah Hasan totheBritihsGoverner of SomalilandJune 1905", SudanicAfrica, Vol.6, 1995, p. 4.

[39] B.W. Andryzejewski, "Language Reform in SomaliaandtheModarnization of theSomaliaVocablulary", *NortheastAfricanStudies*, Vol.1., No.3, p. 23.

[40] Andryzejewski, a.g.m.

[41] Lee Cassenelli, Farah SheikhAbdikadir, "Somali: Education in Transition", *Bidhaan: An International Journal of Studies*, 2007, p. 101.

[42] "TheState of HighterEducation in Somalia: Privatization,RapidGrowthandTheNeedforRegulation",*TheHeritageInstituteforPolicyStudies*, 2013, p. 6

[43] Cassenelli, Abdikadir, a.g.m.

seviyede yine 4 yıllık bir aşamadan oluşmaktadır ve Somali'de okul eğitimi ortaöğretim ile son bulmaktadır. 15 ila 18 yaş arasındaki işsiz gençlerin okuryazarlığını ve mesleği becerilerini geliştirmeyi amaçlayan teknik eğitim Somali hükümeti ve uluslararası yardım kuruluşları tarafından desteklenmektedir.

Son aşama yükseköğretimin ise iki biçimi vardır. Bunlardan biri eğitime ara vermiş ya da ara vermek durumunda kalmış Somalili gençlerin topluma kazandırılmasına yöneliktir.[44]Somali üniversitelerinde Haziran 2013 itibariyle kayıtlı öğrenci sayısı 51.471 olduğu tahmin edilmektedir. Bu öğrencilerin en yüksek sayısı Güney ve Orta Somali üniversitelerinde kayıtlıdır bunu Somaliland (18.223) ve ardından Putland (8.101) izlemektedir.[45]

7.4. Etnik Yapı

Somalililer etnik olarak ırkta Afrikalı; inançta ise Müslüman'dırlar. Ülkenin nüfusu etnik, din ve kültür açısından çoğunluğunu Arap, Baravan ve Bantu gruplarının oluşturduğu birçok azınlık grup dışında homojen bir özelliğe sahiptir. Afrika'da etnik olarak homojen birkaç ülkeden biri olduğu düşünülün Somali toplumu ayrıntılı incelendiğinde farklı bir gerçekle yüzleşilmektedir. Nüfusun önemli bir bölümü alt etnik gruplar olarak işlev gören ve Somali toplumu için ana kimlik unsurunu oluşturan birden çok kabileye ayrılmıştır.[46]

7.5. Din

Somali halkının köklerini Akil b. EbiTalib'in oğlu İsmail'e dayandıran kaynaklara göre Somali'nin geçmişi İslam tarihiyle doğrudan ilişkilidir. Araplar İslamiyet öncesi dönemde Aden Körfezi üzerinden Somali sahil bölgeleriyle ticari ilişkiler kurmuşlardır. Arap kabilelerinin M. S. VIII. Yüzyıldan itibaren Somali sahil bölgelerine yerleşmeleriyle İslamiyet bölgede yayılmaya başlamıştır.[47]Ayrıca Somali halkı Orta Çağ'da Müslüman İmparatorluklarla bağlantılı birçok devlet kurmuş, yerel geleneklerle harmanlanmış şeriat yasaları uygulamış ve topraklarını sömürgecilerden korumak için İslam dinini bir kalkan olarak kullanmışlardır.[48]

Günümüzde İslam dini%99' undan fazlası tarafından benimsenmiş Somali halkının baskın dinini oluşturmaktadır. Somalililerin büyük çoğunluğu İslamiyet'in Sünni ve Şafii fıkıh kollarına mensuptur. Somali ulusal kimliği ile bağlantılı olan İslam dini kabile bağları veya kültürel geçmişleri ne olursa olsun Somalililer için birleştirici bir kimlik sağlamaktadır. Sünni İslami gelenekler Somalililerin kişisel, sosyal ve siyasi hayatlarına nüfuz etmiştir. Din günlük yaşamın önemli bir parçası olsa da Somalililer İslam'ın ılımlı kolu olarak tanımlanan Sufizm'i uygulamaktadırlar. Sufizm, tipik olarak bir şeyhe bağlılık yoluyla belirli uygulama ve disiplinler aracılığıyla ruhsal olarak arınmayı amaçlayan İslami bir modeldir.

Somalililerin çoğunluğu bir Sufi tarikat üyesidir hatta aynı tarikat üyeleri birbirine karşı savaşan kabilelerden de olabilmektedir. Sufizmin yaygın uygulamaları arasında evliyaların

---

[44] William K. Cummings, LeslyeRostvanTonningen, Basic EducationandPolicySupport (BEPS) Activity US Agencyfor International Development, 2003, p. 14.
[45] "TheState of HighterEducation in Somalia: Privatization,RapidGrowthandTheNeedforRegulation", *TheHeritageInstituteforPolicyStudies*, Ibid.
[46] M.A.Lewis, VisibleandInvisibleDifferences: The Somali Paradox,*AfricaJournal of theInternaitonalAfricanInstitute*, Vol.74, No.4, 2004, p.492.
[47] Muhammed Tandoğan, "Somali'de İslamiyet", Türkiye Diyanet Dergisi, https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=13754(Erişim tarihi: 14.02.2022)
[48] Abdurrahman Abdullahi, "TheConception of Islam in Somalia: ConcensusandConroversy",*Bildhaan*, Vol.21, p.80.

mezarlarına ziyaretler bulunmaktadır.[49]Bununla birlikte Selefi hareket son yıllarda daha fazla siyasi etki kazanmıştır. Batı sömürgeciliğine tepki olarak gelişmiş olan bu doktrin Kur'an'ın daha katı bir yorumunu benimsemektedir. İslam'ın yorumu ve muhafazakârlık düzeyleri de ülke genelinde farklılık göstermektedir. Dinci militan grupların kontrolü nedeniyle bazı bölgelerde aşırıcılık artmıştır. Somalililer günlük olarak inançlarını kıyafet, düzenli dua ve Allah'ın iradesine veya nimetine sık sık atıfta bulunarak ifade etmektedirler. Allah'a duyulan saygı, pek çok insanın konuşma biçiminden açıkça bellidir; örneğin sıklıkla gelecekle ilgili ifadelerinde "İnşallah" kelimesini kullanmaktadırlar. Bu ifade geleceğin nihai olarak Allah'ın iradesi tarafından belirlendiğine dair baskın inancı göstermektedir. Ayrıca hemen tüm kasabalarda erkeklerin cuma günleri özel dua toplantılarına katıldıkları bir cami bulunmaktadır.[50]

8. ULAŞIM VE TURİZM

Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı ve zengin bir coğrafyaya sahip olan Somali bölgesi araştırmacılar ve turizm paydaşları tarafından ihmal edilen potansiyel destinasyonlardan biridir. Somali, turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen bölgeyi ziyaret eden turist sayısı ve turizmden elde edilen yıllık gelir çok düşüktür. Somali'deki önemli miras alanlarından biri Jigjiga kasabasının Etnoloji Müzesi'dir. Bu etnolojik müze Somali hükümeti tarafından kültürel tarihin korunması ve tanıtılması amacıyla kurulmuştur. Ayrıca kültürel/tarihi turizm faaliyetlerinin yanı sıra Somali mağaralar, şelaleler, nehirler ve zengin hayvan türleri gibi doğal turizm kaynakları bakımından da önemli bir potansiyele sahiptir. Somali'nin farklı bölgelerinde kaya sanatları ve mağara resimleri bulunmaktadır. Örneğin Siti Zonu'nun Erer semtinde tarih öncesi Ali Bilal mağarasının iç kısmı, antropomorfik deve resimleriyle dekore edilmiştir.

Çeşitli tarihi, kültürel ve doğal mirasların yanı sıra Somali aynı zamanda çita, aslan, zürafa gibi farklı türde vahşi hayvanlara da ev sahipliği yapmaktadır. Diğer yandan Somali'nin farklı bölgelerinde Bunlardan Dhantur (Dhaanto), jaandheer, buraanbur, gaaleeyso, kabeebey, dijsoow ve boondheeregibi geleneksel danslar yapılmaktadır. Tüm bu özellikler bölgeye büyük bir turizm potansiyeli sunmaktadır. Ancak ülkede turizmin yeterince gelişmemiş olması ile ilgili ilk zorluk turizm endüstrisinin bileşenlerine ilişkin sınırlamalardır. Turizm endüstrisinin ana bileşenleri konaklama, ulaşım ve seyahat aracıları (seyahat acenteleri ve operatörleri) ve turizm hizmetleri sağlayıcılarından oluşmaktadır. Somali turizme katkı sağlayacak doğal güzellikler açısından zengin olmasına rağmen çoğu turizm destinasyonuna giden ulaşım yollarının yeterince gelişmemiş olması Somali'nin turizm potansiyelinden faydalanmasını engellemektedir. Turistik mekânların ulaşımında karşılaşılan zorlukların yanı sıra konaklama tesisleri hizmetleri de yetersizdir. Ayrıca, bölgede yeterli seyahat aracılarının (seyahat acenteleri ve tur operatörleri) bulunmaması ülkede turizmin gelişiminin önündeki önemli zorluklardır.[51]

Somali'de toplam 22.000 km'ye yakın karayolu bulunmaktadır. Bu karayolunun sadece yaklaşık 2.600 km'si asfaltlanmıştır. Büyük ölçüde asfaltlanan ana yol güzergahı Kismayo, Mogadişu, Hargeisa, Berbera, Garowe ve Bosasso gibi nüfus merkezlerine hizmet vermektedir. Diğer yandan genel olarak, güney-orta Somali'nin ağırlıklı olarakiyi drene edilmiş topraklarında

---

[49] BernhardHelander, ***Somalia,IslamOutsidethe Arap World***, ed. IngvarSvanbergand David Westerlung, Abindon: Routledge , 1999, p. 45.
[50] RolandMarchal, Zakaria M. Sheikh, "Salafism in SomaliaCopingwithCoercion, CivilWarandits. OwnContradiction", *IslamicAfrica*, Vol.6, No.1-2, 2015, p. 141.
[51] A.g.m.

inşa edilen asfalt yollar iyi durumda kalırken, toprak koşullarının zor olduğu Şebelli ve Juba nehirlerinin vadilerindeki yollar kötü durumdadır.

Demiryolu altyapısının eksikliği ve sınırlı kıyı taşımacılığı nedeniyle karayolu taşımacılığı ulaşımın ana koludur. 1980'lerin sonlarından bu yana, ulaşım altyapısının geliştirilmesi veya bakımına çok az yatırım yapılabildiğinden Somali'deki birçok arazi özellikle kırsal alanlarda motorlu taşıtlar için erişilemez durumdadır.[52] Somali'de halen devam eden altyapı ve yol sorunları günlük hayatı olumsuz etkilese de düşük maliyeti ile son yıllarda tercih edilmeye başlayan ulaşım aracı Tuk-Tuk, özellikle başkent Mogadişu'nun sokak ve caddelerinde yolculuk ve yük taşımacılığında yoğun olarak kullanılmaktadır.[53]Somali'de bir otel çalışanı olan Osman Diriye, "Dugdugley", "Bajjaj" olarak da bilinen Tuk Tuk araçlarının Mogadişu'nun görünümünü değiştirdiğini belirtmektedir. Tuk -Tuk'ların taksiye göre çok daha ucuz olduğunu belirten Diriye'ye göre 20 yıldan fazla süredir iç savaş koşullarının hakim olduğu Somali'de ulaşım hizmetlerine yatırım yapılması ekonomik ilerlemenin de göstergesini oluşturmaktadır.[54]Somali'nin dünya ile bağlantısını sağlayan önemli ulaşım kanallarından biri ise Aden Adde Uluslararası Havaalanı'dır.

Aden Adde Uluslararası Havaalanı ya da eski adıyla Mogadişu Havaalanı başkent Mogadişu'da yer almaktadır. 1928 yılında *Petrella-Mogadiscioaeroporto* adıyla açılan havaalanına, Somali'nin ilk devlet başkanı Aden Abdullah Osman Daar'ın adı verilmiştir. 1991 yılında iç savaşın patlak vermesiyle Aden Adde Uluslararası Havalalanı'nın uçuş hizmetlerinde rutin kesintiler yaşanmıştır. Ancak, 2010-2011 döneminde Mogadişu'daki güvenlik durumunun büyük ölçüde iyileşmesiyle havaalanı yeniden hizmet vermeye başlamıştır.[55]

Afrika'nın en uzun kıyı şeridine sahip olan Somali'de 1980'lerde inşa edilmiş dört derin su limanı bulunmaktadır. Başkent Mogadişu ve Berbera, Kismayo ve Bossaso gibi önemli ekonomi merkezlerinde bulunan bu limanların en önde geleni Somali'nin dünyaya açılan en büyük limanı Mogadişu Limanı'dır. Mogadişu Limanı konteyner, genel yük boşaltımı canlı hayvan gibi çok amaçlı limancılık alanlarında faaliyet göstermektedir.[56]

9.KÜLTÜREL HAYAT

Şiir, halk dansları, performans oyunları gibi zengin geleneklere sahip olan Somalilerinin devlet ve dini törenleri, aile etkinlikleri yerel kostümler içinde icra edilir. Futbol Somali'deki popüler bir sporlardan biridir. İç savaş koşulları birçok kutlamayı durdurmuş olsa da Somalililerin %99'u Müslüman olduğu için Ramazan ayının sonunu işaret eden Ramazan Bayramı ülke genelinde kutlanmaktadır.[57]

---

[52] "CurrentStateof Road Transport in Somalia" Fortuna of Africa, https://fortuneofafrica.com/somalia/current-state-of-road-transport-in-somalia/#Transportation (Erişim Tarihi: 14.02.2022)
[53] "Somali'de Ulaşımın Gözde Aracı Tuk Tuk", Anadolu Ajansı,https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/somalide-ulasimin-gozde-araci-tuk-tuk (Erişim Tarihi: 14.02.2022).
[54] FaithKasina, "Tuk Tuk Project DrivesSomaliaIDPs in Search of Self- Sufficiency", UNHCR TheRefugeeAgency, 26 September 2012, https://www.unhcr.org/news/latest/2012/9/506308386/tuk-tuk-project-drives-somali-idps-search-self-sufficiency.html (Erişim Tarihi: 14.02.2022)
[55] "Somali", TİKA Raporu, 2016, s. 12.
[56] "Afrika'nın Dünyaya Açılan Kapısı Mogadişu Limanı", http://www.portofmogadishu.com/tr/ (Erişim Tarihi: 14.02.2022).
[57] Diana BritonPutman, MohamoodCabdiNoor, "TheSomalis:TheirHistoryandCulture, CAL RefugeeFactSheet Series, No. 9, p.19.

9.2. Bayram ve Dini Günler

Somali'de Ramazan ve Kurban Bayramları ile Cuma günü haricinde tatil günü olmamasına rağmen bir yas günü olan Aşure Günü de dâhil olmak üzere İslam diniyle bağlantılı birçok tatil vardır. Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı Hicri Yılbaşı, Aşure Günü, Mevlid Kandili, Miraç Kandili dini tatil günleridir.

9.3. Yemek Kültürü

Arap, Fars, Hint ve İtalyan kültürlerinin etkisinin görüldüğü Somali mutfağı oldukça çeşitlidir. Kıyı bölgelerde ton balığı, uskumru gibi balıklar daha çok tüketilirken iç kesimlerde deve, keçi ve deve sütü Somalili göçebe aileler ve çobanlar için önemli bir besin kaynağıdır. Yaşlanan develer, özellikle bir kutlama için konuklar bekleniyorsa devenin hörgücü bir incelik olarak kabul edildiğinden eti için kesilebilmektedir. Koyun ve keçilerden elde edilen karaciğer de dâhil olmak üzere et genellikle özel günlerde olmak tercih edilmektedir. Sorgum, bal, hurma ve pirinç göçebeler için diğer temel gıda maddeleridir. Somali'de en popüler ekmek, öğütülmüş mısır unundan yapılan yassı bir ekmek olan muufo'dur.

Somalililer yemeklerini erimiş tereyağından elde edilen bir sıvı olan ghee ile yapmaktadır. Ayrıca yiyeceklerini şeker, sorgum veya balla tatlandırmaktadır. Somalililer Müslüman inancına göre domuz eti yemezler ve alkol içmezler. Somali'de süt, çay, kahve ve su favori içeceklerdir. Meyve, yetişme mevsimine bağlı olsa da greyfurt, mango, papaya ve muz tüketilen meyvelerdendir. Somali'de öğle yemeği en büyük öğün olmak üzere günde üç öğün yemek yenmektedir.[58]

10.RESMİ TATİLLER

Yılbaşı	1 Ocak
Somali Milli Ordu Günü	12 Nisan
İşçi Günü	01 Mayıs
Somali Gençlik Günü	15 Mayıs
Somali Bağımsızlık Günü	1 Temmuz
Somali Bayrak Günü	12 Ekim

11. TÜRKİYE SOMALİ İLİŞKİLERİ

Türkiye aktif dış politikasını sadece kendi bölgesinde değil dünyanın farklı ve uzak coğrafyalarında da sürdürmektedir. Somali söz konusu çok yönlü dış politikanın önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

Türkiye Somali ilişkilerinin tarihi 16. Yüzyıla dayanmakla birlikte Türkiye'nin Somali politikası, uzun yıllar dış politikasında ihmal ettiği Afrika kıtası ile ilişkilerinin gelişimine paralel görünürlük kazanmıştır.2005 yılında başlatılan Afrika Açılımı, Türkiye-Afrika ilişkilerinde önemli ve yeni bir dönemeç olmuştur. Özellikle 2011 yılında dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'ye gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında sergilenen insani yaklaşımla iki taraf ilişkileri oldukça iyi bir noktaya evrilmiştir.

[58] FlorangelaDavila, "NutritionandFasting in SomaliaCulture", https://ethnomed.org/resource/nutrition-and-fasting-in-somali-culture/ (Erişim Tarihi:14.02.2022)

Bu doğrultuda Türkiye, Somali'de siyasî bir aktör olmanın yanı sıra özgün ve barışı insani yardımlarıyla devlet inşası sürecinde de yer alan bir aktör olma özelliğine sahip olmuştur.[59]

Ankara'nın Somali'de takip etmiş olduğu dış politikanın ana hatları üç başlık altında ele alınabilir. Türkiye'nin Somali'de görünür politik bir aktör olmasına imkân sağlayan ilk bileşen insaniyetçilik yaklaşımı olmuştur. İnsaniyetçilik yaklaşımı sadece acil yardım bileşenlerine sahip olmakla kalmayıp aynı zamanda kalkınma yardımlarını da kapsamakta ve Türkiye'nin Somali'de görünür bir politik aktör olmasına imkân sağlamaktadır. Türkiye'nin Somali politikasının ikinci bileşenini devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları koordinatörlüğünde gerçekleştirilen kalkınma yardımları oluşturmaktadır. Ankara siyasi elitlerine göre bölgesel sorunlar çözülmediği takdirde Somali'de herhangi bir sürdürülebilir barış inşası mümkün gözükmemektedir. Bu doğrultuda "Somali sorununun" ulus devletin ötesine geçtiğinin, küresel ve bölgesel boyutları içerdiğinin farkında olan Ankara'nın Somali politikasının üçüncü bileşenini kıta sorunlarının çözümüne ilişkin benimsemiş olduğu bölgesel yaklaşımı oluşturmaktadır.[60]

2011 yılında Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde birçok sivil toplum kuruluşunun yanında Türk siyasetçiler, iş insanları ile gerçekleştirilen ziyaret dünya kamuoyunun dikkatini Somali'ye çekmiştir. Mogadişu'ya gerçekleştirilen bu ziyaret son 20 yıldaki en üst düzey ziyaret olmakla birlikte Türkiye- Somali ilişkilerinin temelini atmıştır. Mogadişu'nun emniyetli olmadığı gerekçesiyle BM kuruluşlarının bile komşu ülkelerdeki karargâhlarından faaliyet gerçekleştirdiği bir ortamda gerçekleştirilen bu ziyaret Somali halkı tarafından sempati ile karşılanmıştır. 2011 yılı Somaliler tarafından "Türk iyilik yılı" ilan edilmiştir[61] Söz konusu ziyaret Somali halkının moral ve motivasyonunu artırırken Türkiye'nin yaklaşımının Somali halkından aldığı geniş çaplı destek ülkedeki muhalif grupların da yardım çabalarına izin vermeye zorlamaktadır.[62] Bununla birlikte Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'de yaşanmakta olan açlık sorununu BM Genel Kurulu toplantısına taşıması Türkiye'nin Somali politikasının derinliğini göstermektedir. Nitekim başbakan Erdoğan 2011 yılında Foreign Policy'de yayınlanan "*Somali'nin Gözyaşları*" başlıklı makalesinde

"*yaşanan bu dramın ardında, meydana gelen doğal felaket kadar, Somali'nin kendi kaderine terk edilmişliğinin de etkisi olduğunu göz ardı edemeyiz. Kalıcı barış ve istikrarın oluşturulması için uzun vadeli, geniş kapsamlı ve koordinasyon içinde bir çalışma ile Somali'nin sorunlarını hafifletmeyi hedeflemekteyiz*"

Demiştir.[63] Türkiye'nin Somali'deki faaliyetlerinin merkezinde insani yardımlar yer alsa da Türkiye'nin Somali politikası bir yardım politikası olmanın ötesinde eğitim, sağlık, tarım ve altyapı başta olmak üzere birçok alanda projeler hayata geçirerek bölgeyi yeniden yapılandırmayı içermektedir.[64]

---

[59] "Türkiye'nin Somali Politikası" https://www.setav.org/etkinlikler/turkiyenin-somali-politikasi/ (Erişim Tarihi:15.02.2022).
[60] Mehmet Özkan, Serhat Orakçı, "Turkey as a "political" actor in Africa- an assessment of TurkishinvolvomentSomalia", *Journal of EasternAfricanStudies*, 2015, p.4.
[61] AbdihakimAynte, "Turkey'sIncreasing Role in Somalia: An EmergingDonor?", https://muslimsinafrica.wordpress.com/2013/08/18/turkeys-increasing-role-in-somalia-an-emerging-donor-abdihakim-aynte/ (Erişim Tarihi:15.02.2022).
[62] Afyare Abdi Elmi, ***Somali Kimlik İslami Hareketler ve Barış***, çev: Zekiye Baykul, Açılım Kitap, 2012, s.13.
[63] Recep Tayyip Erdoğan, "TheTears of Somalia", *ForeignPolicy*, October 10 2011, https://foreignpolicy.com/2011/10/10/the-tears-of-somalia/ (Erişim Tarihi:16.02.2022)
[64] KathrynAchilles, et.al. "Turkishaidagencies in Somalia Risk andopportunitiesforbuildingpeace"

SafeworldandIstanbulPolicy Center, 2015, p.10.

KAYNAKÇA

Ahmet Kavas "Tarihten Bugüne Somali", AFAM Raporu, No.5, 2017.

Meith N "TheState of the Environment Somalia" United Nations Environment Programme, 2005, pp. 1-67.

Taylan, Nejat. **Somali Tarihine Kısa Bir Bakış ve Geçmişte ve Bugün Türk- Somali İlişkileri,** İDİM, No.4, İstanbul, 1987.

S. Michalopoulos E. Papaiosnnou "TheLong-Run Effects of theScrambleforAfrica", AmericanEconomicReview, Vol.106, No. 7, 2016, pp. 1802-1848.

Gözde Söğütlü "Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi: Somali- Eş Şebab Örneği", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Serhat Orakçı "Somali Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı" İNSAMER Analiz 25, 2018, ss.

Özkan, Mehmet. **Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası**, SETA Yayınları.

Brons, Maria Helena. **Society, Security, SovereigntyandtheState in Somalia**, Utrecht: International Books, 2001.

"Somali İç Savaşı", Küresel Siyaset Merkezi 12 Ekim 2020, https://www.kureselsiyaset.org/somali-ic-savasi/ (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

Somali UNOSOM I,https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom1backgr2.html, (Erişim Tarihi: 05.01.2022)

Somalia UNOSOM II, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unosom2backgr2.html, (Erişim Tarihi: 06.01.2022).

KenMenkhausTheCrisis in Somalia: Tragedy in FiveActs, AfricanAffairs, C. 106, S. 424, 200, pp. 357-390.

Asha- Kin F. Duale, JıbrılMohammed "Time toRewiev of SomaliaMandate" SSRN Electronic Journal, pp. 1-6.

Afyare Abdi Elmi "ThePolitics of theElectoralSystem in Somalia: An Assesment", Bildhaan: An International Journal of SomaliaStudies, Vol.21, pp. 99-113.

"South and Central Somalia Country Overview", EASO Country of Origin Information Report, 2014, pp. 1-113.

Yusuf Kenan Küçük "Somaliland: Afrika'da Yeni Bir Devlet mi Doğuyor?", *INDEPENDENT Türkçe*, 6 Ağustos 2019,https://www.indyturk.com/node/59096/dünyadan-sesler/somaliland-afrika'da-yeni-bir-devlet-mi-doğuyor (Erişim Tarihi:08.01.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-somali-ve-somaliland-arasindaki-kardesligin-pekismesi-konusunda-atilmasi-gereken-adimlari-atacagiz.tr.mfa(Erişim Tarihi:08.01.2022)

Land andConflict in Jubaland: RoodCaused Analysis andRecommodations, United Nations Human SettlementsProgramme, 2020, pp. 1-84.

SomaliaNationalBureau of StatisticSomaliaHealthandDemograficSurveyGalmudug Report, GMHDS 2021, pp. 1-396.

Global Shelter Cluster, https://sheltercluster.org/hub/hirshabelle (Erişim Tarihi: 10.01.2022).

South West State of Somalia, https://southwestcsc.so/our-history/ (Erişim Tarihi:10.01.2022).

"Jubaland in Jeopardy: TheUneasyPathtoState in Somalia" International Crisis Grup, https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/jubaland-jeopardy-uneasy-path-state-building-somalia (Erişim tarihi: 10.01.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/somali-ekonomisi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 11.01.2022)

Somalia Country Economic Memorandum I, "RebuildingResilientandSustainableAgricalture in Somalia", WHO and FAO, 2018, pp. 1-45.

"SomaliaEconomicIndicators", Moody'sAnalytic, https://www.economy.com/somalia/indicators#ECONOMY (Erişim Tarihi: 12.02.2022).

Halil İbrahim Alagöz "Somali'nin Zorlu Devletleşme Süreci", Anadolu Ajansı, 2 Haziran 2017, https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/somalinin-zorlu-devletlesme-sureci/833195 (Erişim tarihi: 12.01.2022).

Lewis, I. M. Pastoral Democracy: A Study of PastoralismandPoliticsAmongtheNorthern Somali of theHorn of Africa, James CurreyPublishers, Oxford, 1999.

Woldometer, SomaliaPopulation, https://www.worldometers.info/world-population/somalia-population/ (Erişim tarihi: (12.01.2022).

LidwienKapteıjns "A LetterFromSayyidMohammedAbd Allah Hasan totheBritihsGoverner of SomalilandJune 1905", SudanicAfrica, Vol.6, 1995, pp. 1-10.

B.W. Andryzejewski "Language Reform in SomaliaandtheModarnization of theSomaliaVocablulary", NortheastAfricanStudies, Vol.1., No.3, pp. 59-71.

Lee Cassenelli, Farah SheikhAbdikadir "Somali:Education in Transition", Bidhaan: An International Journal of Studies, 2007, pp. 91-125.

"TheState of HighterEducation in Somalia: Privatization,RapidGrowthandTheNeedforRegulation", TheHeritageInstituteforPolicyStudies, 2013, pp.

William K., Cummings,LeslyeRostvanTonningen Basic EducationandPolicySupport (BEPS) Activity US Agencyfor International Development, 2003, pp. 1-107.

"TheState of HighterEducation in Somalia: Privatization,RapidGrowthandTheNeedforRegulation", TheHeritageInstituteforPolicyStudies, pp.1-19.

I.M. LewisVisibleandInvisibleDifferences: The Somali Paradox, AfricaJournal of theInternaitonalAfricanInstitute, Vol.74, No.4, 2004, pp. 489-515

Muhammed Tandoğan, "Somali'de İslamiyet", Türkiye Diyanet Dergisi, https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=13754(Erişim tarihi: 14.02.2022)

Abdurrahman Abdullahi "TheConception of Islam in Somalia: ConcensusandConroversy", Bildhaan, Vol. 21, pp. 79-98

Helander, Bernhard. **Somalia** ,IslamOutsidethe Arap World, ed. IngvarSvanbergand David Westerlung, Abindon: Routledge , 1999.

RolandMarchal, Zakaria M. Sheikh "Salafism in SomaliaCopingwithCoercion, CivilWarandits. OwnContradiction", IslamicAfrica, Vol.6, No.1-2, 2015, pp.135-163.

"CurrentStateof Road Transport in Somalia" Fortuna of Africa, https://fortuneofafrica.com/somalia/current-state-of-road-transport-in-somalia/#Transportation (Erişim Tarihi: 14.02.2022)

"Somali'de Ulaşımın Gözde Aracı Tuk Tuk", *Anadolu Ajansı,*https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/somalide-ulasimin-gozde-araci-tuk-tuk (Erişim Tarihi: 14.02.2022).

FaithKasina "Tuk Tuk Project DrivesSomaliaIDPs in Search of Self- Sufficiency", UNHCR TheRefugeeAgency, 26 September 2012, https://www.unhcr.org/news/latest/2012/9/506308386/tuk-tuk-project-drives-somali-idps-search-self-sufficiency.html (Erişim Tarihi: 14.02.2022)

"Somali", TİKA Raporu, 2016.

"Afrika'nın Dünyaya Açılan Kapısı Mogadişu Limanı", http://www.portofmogadishu.com/tr/ (Erişim Tarihi: 14.02.2022).

Putman, Briton Diana, CabdiNoorMohamood "TheSomalis:TheirHistoryandCulture, CAL RefugeeFactSheet Series, No. 9, pp. 1-41.

FlorangelaDavila, "NutritionandFasting in SomaliaCulture", https://ethnomed.org/resource/nutrition-and-fasting-in-somali-culture/ (Erişim Tarihi: 14.02.2022)

"Türkiye'nin Somali Politikası" https://www.setav.org/etkinlikler/turkiyenin-somali-politikasi/ (Erişim Tarihi:15.02.2022).

Mehmet Özkan, Serhat Orakçı, "Turkey as a "political" actor in Africa- an assessment of TurkishinvolvomentSomalia", Journal of EasternAfricanStudies, 2015, pp. 1.10.

AbdihakimAynte, "Turkey'sIncreasing Role in Somalia: An EmergingDonor?", https://muslimsinafrica.wordpress.com/2013/08/18/turkeys-increasing-role-in-somalia-an-emerging-donor-abdihakim-aynte/ (Erişim Tarihi:15.02.2022).

Elmi, Afyare Abdi. **Somali Kimlik İslami Hareketler ve Barış**, çev: Zekiye Baykul, Açılım Kitap, 2012.

Recep Tayyip Erdoğan, "TheTears of Somalia", *ForeignPolicy*, October 10 2011, https://foreignpolicy.com/2011/10/10/the-tears-of-somalia/ (Erişim Tarihi:16.02.2022)

KathrynAchilles et.al. "Turkishaidagencies in Somalia Risk andopportunitiesforbuildingpeace" SafeworldandIstanbulPolicy Center, 2015, pp. 1-44.

TANZANYA

Beyza Betül EKİCİ *

Resim 1:Tanzanya Bayrağı

ÜLKE KÜNYESİ:

Resmi Adı: Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti

Başkent: Dodoma

Nüfus: 63.849.363 (2022)

Yüzölçümü: 945.087 km²

Yönetim Şekli: Cumhuriyet

Resmi Dil/Diller: Svahili, İngilizce

Konuşulan Diller: Svahili (resmi), İngilizce (resmi), Arapça, yerel diller

Etnik Gruplar: % 99 Afrikalı (%95'i 130'dan fazla kabileden oluşan Bantulardır), %1 diğer (Arap, Asyalı ve Avrupalı)

Dini Gruplar: %38 Müslüman, %30 Hıristiyan, %30 Animist,%2 Diğer (Ayrıca Zanzibar ve Pemba Adalarının tamamı Müslümanlardan oluşmaktadır.)

Bulunduğu Bölge: Doğu Afrika / Afrika Büyük Gölleri Bölgesi

Para Birimi: Tanzanya Şilini (TZS)

Kuruluş Tarihi: 9 Aralık 1961

Bağımsızlık Tarihi: 26 Nisan 1964

Mesai Saatleri ve Tatil Günleri: 08.00- 16.00 / Pazar

Üyesi Olduğu Başlıca Uluslararası Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu, Dünya Sağlık Örgütü, Gıda ve Tarım Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu, Interpol, Uluslararası Çalışma Örgütü, Afrika Birliği, Doğu Afrika Topluluğu (EAC) ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) İngiliz Milletler Topluluğu

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilim Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Malatya/Türkiye, beyzabetule@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7872-1583

1. ÜLKE İSMİ VE BAYRAĞI

Tanzanya, resmi adıyla Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti'dir. Tanganika ve Zanzibar adlı bağımsız devletlerin 1964'te birleşmesinden doğan Tanzanya, ismini ve bayrağını bu birleşmeden almıştır. Tanzanya ismi bu ülkelerin ilk hecelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Tanzanya bayrağında ülkenin çoğunluk nüfusu siyah şeritle sembolize edilirken yeşil renk zengin tarımsal kaynaklarını göstermektedir. Mavi renkli alan Hint Okyanusu'nu, dar sarı sınırlar ise maden zenginliğini yansıtmaktadır. [1]

2. TARİH

Tanzanya coğrafyası insanlık tarihinin en eski yerleşim yerlerinden biri kabul edilmektedir. Yapılan bilimsel kazılarda elde edilen fosiller burada on binlerce yıl öncesinden bu yana insanların yaşadığını ortaya koymaktadır. Bölgede, İslamiyet öncesi dönemde Khoisanlar, Etiyopya asıllı Kuşitikler ve Batı Afrika'dan bölgeye göç eden Bantular yaşamıştır.

Tanzanya İslamiyet ile hicretin ilk dönemlerinden itibaren Müslüman Arapların bölgeye gelmesiyle tanışmıştır. Müslümanlar burada Mogadişu, Süfâle, Melindi, Mombasa, Brava ve Zanzibar şehir devletlerini kurmuş ve iç bölgelerle ilişkilerini güçlendirmiştir. 10. yüzyılın ikinci yarısında İran'dan gelen Şiî unsurlar da bölgenin İslamlaşma sürecini hızlandırmış, bu dönemde Müslümanlar bölgede önemli bir güç haline gelmiştir. Öte yandan bölgeye gelen Müslümanlarla yerliler arasında yapılan evlilikler neticesinde Svahili (Sahilliler) adını alacak olan melezler, özellikle 12-15. yüzyıllar arasında en parlak çağını yaşamıştır.

Tanzanya, sırasıyla Portekiz, Alman ve İngilizler tarafından kolonileştirilmiştir. 1499'da Vasco de Gama, Hindistan'a yolculuk yaparken Zanzibar'ı keşfetmiş ve sonraki iki asırda Portekiz İmparatorluğu, Doğu Afrika'nın ticaret şehirlerinin çoğunu kontrolü altına almıştır. 16. yüzyılın başlarından itibaren Portekiz'in sömürge faaliyetlerine muhatap olan Tanzanya'da, 1503 yılında Zanzibar, 1505 yılında Kilve işgal edilmiştir. Bölge iki asır boyunca Portekiz işgali altında kalmıştır. Bu dönemde halk Hristiyanlaştırılmaya çalışılmış, camiler yakılmış, Müslüman halk soykırıma uğramıştır. Osmanlı Devleti 1580'li yıllarda halkı Portekiz zulmünden kurtarmak için iki kez bölgeye donanma göndermişse de başarı sağlanamamıştır. Benzer bir çaba 17. yüzyılda Umman'daki Yarubî Hanedanı tarafından da sergilenmiş ve bölge Portekiz'den kurtarılarak buraya vali tayin edilmiştir. 1724'te Portekiz Kilve ve Patta'yı yeniden ele geçirmiş fakat 1744'te Ahmed b. Said bölgeyi Portekizlilerden tekrar alarak Umman Sultanlığı'na bağlamıştır. Umman hâkimiyeti altındaki bir asrı aşkın zaman zarfında bölgede belirgin bir toparlanma gerçekleşmiştir. Hatta 1837'de hanedanlığın başkenti de Zanzibar'a taşınmıştır. Ancak takip eden süreçte yaşanan iktidar mücadeleleri sebebiyle Zanzibar Umman'dan ayrılarak İngiltere'nin himayesine girmiştir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren Tanzanya bir kez daha Batılı sömürgecilerin hâkimiyeti altına girmiştir. 1885'te Zanzibar Sultanlığı'nda Alman Doğu Afrika himayesi ilân edilmiştir.[1] Yüzyılın sonlarında Tanzanya, İngiltere ve Almanya'nın nüfuz mücadelesine sahne olmuştur. Bu mücadelenin her iki tarafı da zayıflatması üzerine uzlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşmaya göre Tanganyika bölgesi Almanlara, Zanzibar ise İngiltere'ye bırakılmıştır. 1884 ila 1919 yılları

---

[1] ATAK, "Tanzanya Nüfusu, Tanzanya Bayrağı, Tanzanya Para Birimi ve Tanzanya Dili", https://www.atakdomain.com/blog/tanzanya-nufusu-tanzanya-bayragi-tanzanya-para-birimi-ve-tanzanya-dili (11.02.2022).
[2] İNSAMER, "Tanzanya", https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-tanzanya (16.01.2022).

arasında bu bölge Urundi ve Ruanda ile birlikte Alman Doğu Afrika'sı olarak yönetilmiştir.87 1914 yılında başlayan birinci dünya savaşında Almanların yenilmesi sonucu, Milletler Cemiyeti bünyesinde Tanganyika bölgesi İngiltere'ye bırakılmıştır. İngiliz yönetimine geçmeden önce Alman koloni yönetimi ile ilgili zikretmemiz gereken bir husus bulunmaktadır. Almanlar Doğu Afrika'da uyguladıkları şiddet politikaları sonucu bölgede olumsuz bir intiba bırakmışlardır. Bugün Tanzanya'da Alman koloni dönemi genellikle olumsuz hatıralarla anılmaktadır. Bu dönemin en dikkat çekici olayı Maji Maji isyanıdır. Maji Maji isyanı, Tanganyika'da bütün kabilelerin birleştiği tek başkaldırı hareketidir ve bu nedenle ilk geniş çaplı isyan olarak nitelendirilmektedir. 1905-1907 yılları arasında süren bu mücadele oldukça kanlı geçmiş ve binlerce Tanganyikalı hayatını kaybetmiştir. Bu isyanın bastırılması sürecinde Almanya çok kanlı yöntemlere başvurmuş ve bu olay tarihte Almanların Tanganyika'daki katliamı olarak anılmıştır. Bu isyan hareketinin başarısız olması ve çok sayıda insanın hayatını kaybetmesi Tanzanya halkının direniş azmini kırmış ve onları kolonyalizmle mücadele konusunda başka yöntemler bulmaya sevk etmiştir. Bu nedenle İngilizler ile mücadelede silah yerine siyasi yöntemler kullanılmıştır.[2]

İngiltere 1914 yılında Mafia Adası'nı, 1919'da imzalanan Versay Antlaşması'yla da Almanya'nın Doğu Afrika'da bulunan sömürgelerinin büyük bölümünü ele geçirmiştir. Takip eden süreçte Tanzanya'da önce İngiliz mandası ilan edilmiş, daha sonra BM emanet bölgesi adıyla İngiltere tarafından yönetilmeye devam etmiştir. 1920'li yıllarda başlayan bağımsızlık hareketi, Tanzanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası BM vekâletine bırakılmasıyla yeniden canlanmıştır. 1954 yılında kurulan Tanganyika, BM tarafından resmî muhatap kabul edilmiş ve 1 Mayıs 1961'de ülkeye kendi kendini yönetme hakkı tanınmıştır. 9 Aralık 1961'de bağımsızlık, bir yıl sonra aynı gün de Tanganyika Cumhuriyeti ilan edilerek devlet yönetimine Kambarage Nyerere getirilmiştir. İngiltere'nin himayesindeki Zengibar Sultanlığı 9 Aralık 1963'te bağımsızlığını ilân etti, ancak 1964'te sultanlık sosyalist bir devrimle ortadan kaldırıldı. Nyerere tarafından desteklenen ve adadaki Afrika kökenlilerle Şîraz asıllıların ortak partisinin başkanı olan Şeyh Âbid Amani Karume'nin büyük bir katliama dönüşen bir ihtilâlle iktidarı ele geçirmesinin ardından Zengibar Halk Cumhuriyeti kuruldu (12 Ocak 1964). Bu yeni sosyalist rejim Doğu bloku güçleri olan Çin, Doğu Almanya ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği tarafından desteklendi. 12 Ocak 1964'te sultanlık ortadan kaldırılarak Zanzibar Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. 26 Nisan 1964'te ise Zanzibar ile Tanganyika birleştirilerek Tanzanya adını almıştır.[3]

3. SİYASİ YAPI

Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti, Doğu Afrika'daki Tanganyika ile Hint Okyanusu içerisinde yer alan Zanzibar Takımadaları'nın 1964 yılında birleşmesiyle oluşmuştur. Kurulduktan sonra tek partili sosyalist sistem ile yönetilmeye başlanmıştır. Bahse konu sistem 90'lı yılların ortalarında terk edilmiştir. Zanzibar adası iç işlerinde bağımsızdır ve kendine ait bir hükümet tarafından yönetilmektedir. Tanzanya ülke siyasetinde tek parti hâkimdir. 1992 yılına kadar ülkede çok partili hayata geçilememiş ve Chama Cha Mapinduzi (CCM) tek parti

[2] Birgül DOĞAN, Tanzanya'nın Bağımsızlığına Giden Süreçte Müslümanların Rolü, Yüksek Lisans tezi, Ankara 2019, s. 42-44.
[3] Ahmet Kavas, "Tanzanya", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2010. https://islamansiklopedisi.org.tr/tanzanya (18.01.2022).

olarak iktidarda yer almıştır. 1992 yılında hükümet çok partili demokrasiyi benimsemeye karar vermiştir. Çok partili sisteme geçilmesiyle de büyük bir değişiklik olmadan CCM seçimleri kazanarak yönetimdeki popülaritesini korumuştur.

Yönetim biçimi cumhuriyet olan ülkede seçimler 5 yılda bir yapılmaktadır. Tanzanya'da parlamento 393 üyeden oluşmaktadır. 214 üye anakaradan, 50 üye Zanzibar'dan seçimle katılmakta, diğer üyeler ise atama yoluyla görevlendirilmektedir. Devlet başkanının her beş yılda bir seçimle belirlendiği ülkede ilk çok partili seçim 1995 yılında yapılmıştır. Hükümet; başkan, başkan yardımcısı, başbakan ve bakanlar kurulu üyelerinden oluşmaktadır. Devlet ve hükümet başkanı parti konferansından aday gösterilip halk tarafından seçilerek göreve gelmektedir. Bu makam için sadece bir aday gösterilmekte diğerleri için iki veya daha fazla aday gösterilebilmektedir. İki yardımcı başkan vardır. Bunlardan birincisi aynı zamanda Zanzibar'ın da başkanıdır.

Ülke çok farklı dinî ve etnik unsuru bünyesinde barındırmasına rağmen, kurulduğu tarihten bu yana iç savaş ya da askerî darbeye maruz kalmamıştır. Bu bakımdan kıtada siyasî istikrarı en güçlü devletler arasında yer almaktadır.

4. COĞRAFYA

Ülke yapısı itibariyle iki kısımdan oluşmaktadır: Ana kara olan Tanganyika bölümü ve Hint Okyanusu üzerinde bulunan takımadalarından oluşan Zanzibar bölümü. Yüz ölçümü 945.087 km olan ülkenin kara sınırları 3861 km'dir. Tanzanya'nın doğusunda Hint Okyanusu yer almakta olup, güneyde Mozambik (756 km), Malavi (475 km), Zambiya (338 km); batıda Kongo (459 km), Burundi (451 km), Ruanda (217 km); kuzeyde Uganda (396 km) ve Kenya (769 km) ile sınırı bulunmaktadır. Tanzanya'nın, Hint Okyanusu ile 1.424 km. kıyısı bulunmaktadır.

Resim 2: Tanzanya Fiziki Haritası

Tanzanya coğrafi açıdan birçok eşsiz özelliklere sahiptir. 5894 m yüksekliği ile Afrika'nın en yüksek dağı olan Klimanjaro Dağı ülkenin kuzeyinde yer almaktadır. Aynı zamanda bu dağ kıtada buzullara sahip olan iki dağdan biridir, diğeri ise Kenya'da yer almaktadır. Bu durum aynı zamanda Klimanjaro bölgesini bir turizm merkezi haline getirmiştir. Diğer taraftan Tanzanya, Afrika'nın en büyük gölü olma özelliğine sahip Victoria Gölü'ne, en derin gölü Tanganyika Gölü'ne ve Malawi Gölü'ne ev sahipliği yapmaktadır. Victoria Gölü aynı zamanda dünyanın en büyük ikinci tatlı su gölüdür. Tanganyika Gölü ise çeşitli balıkları barındırması ile ön plana çıkmaktadır.

Tanzanya birçok milli parka ve ekolojik değere ev sahipliği yapmaktadır. Tanzanya'nın iç kesimlerinde ve kuzeyde nüfus yoğunluğunun düşük olması ve bazı bölgelerde tarihsel süreç içerisinde yerleşim olmaması, hayvan çeşitliliğini ve vahşi yaşamı korumuştur. "Uçsuz bucaksız ova" anlamına gelen Serengeti, Tanzanya'daki doğal yaşam parklarının en büyüğü ve en çok ziyaretçi çekenidir. Serengeti ovalarında yüzlerce vahşi hayvan yaşamaktadır. Özellikle yılın belli dönemlerinde yüzlerce hayvandan oluşan sürülerin göç yolculuğu oldukça ilgi çekicidir. Serengeti ovaları dünyanın en büyük değişmemiş hayvan göçünü barındırmaktadır. Ayrıca bu bölge soyu tehlike altında bulunan gergedan, fil, yaban köpeği ve çitaları ile meşhurdur. Bölge UNESCO Dünya Mirası Koruma Listesi'nde yer almaktadır. Bu durum safari

turizminde Tanzanya'yı listenin ilk sıralarına taşımaktadır. Ülkenin güneybatısında yer alan Rukwa'da, Kalambo çağlayanları Afrika'nın en uzun ikinci çağlayanı olma özelliği göstermektedir. Tanzanya rüzgâr, güneş, doğal gaz, hidroelektrik, biokütle ve jeotermal enerji kaynakları ve toprak çeşitliliği açısından da Afrika ülkeleri arasında önemli bir konuma sahiptir. Tanzanya iklim açısından genel olarak tropikal iklim yer yer ise farklı iklim özellikleri görülmektedir. Bu durum farklı bitki türlerinin yetişmesine imkân sağlayarak ekolojik çeşitliliğe neden olmuştur.[4]

4.1. İklim

Tanzanya'da çoğunlukla tropik iklim görülmektedir. Sıcaklık yüksek kesimlerde 10 derece civarındayken diğer yerlerde genel olarak 20 derecenin altına inmemektedir. Ülkede hüküm süren en sıcak aylar Kasım ve Şubat arasında olup, en soğuk aylar da Mayıs ve Ağustos arasındaki dönemdir.

Tanzanya'da iki farklı yağış rejimi bulunmaktadır. Bunlardan ilki tek tepeli olan Aralık-Nisan dönemindeki yağış, diğeri ise iki tepeli olan Ekim-Aralık ve Mart-Mayıs dönemindeki yağışlardır. Birincisi ülkenin güney, güneybatı, merkez ve batı kısımlarında gözlemlenirken, ikincisi ise sadece kuzey bölgelerinde gözlemlenir. İki tepeli yağış rejiminde yer alan Mart-Mayıs dönemi "uzun yağmurlar" veya Masika adıyla anılırken, Ekim-Aralık dönemi de "kısa yağmurlar" veya Vuli olarak adlandırılır.

5. İDARİ YAPI

1996'dan bu yana ülkenin başkenti Dodoma'dır. Kuruluşundan 1996'ya kadarki dönemde ise başkent Darüsselam'dı. Bundan dolayı Darüsselam'da pek çok yönetim binası ve resmi kuruluş bulunmaktadır. Ülkenin en büyük şehri olan Darüsselam, en büyük limana sahip bir ticari kent olarak günümüzde de önemini korumaktadır. Tanzanya'da idari yapılanma 1977 Anayasası'na göre oluşmaktadır. Tanzanya kendi içerisinde en üst idari yapılanma olarak Svahili dilinde Mikoa olarak adlandırılan 31 bölgeye ayrılmıştır. Alfabetik sıraya göre bu bölgeler şu şekildedir: Arusha, Darüsselam, Dodoma, Geita, Iringa, Kagera, Kaskazini Pemba (Pemba Kuzey), Kaskazini Unguja (Zanzibar Kuzey), Katavi, Kigoma, Kilimanjaro, Kusini Pemba (Pemba Güney), Kusini Unguja (Zanzibar Orta/Güney), Lindi, Manyara, Mara, Mbeya, Mjini Magharibi (Zanzibar Kentsel/Batı), Morogoro, Mtwara, Mwanza, Njombe, Pwani (Sahil), Rukwa, Ruvuma, Shinyanga, Simiyu, Singida, Songwe, Tabora, Tanga.

Resim 3: Tanzanya'nın Bölgeleri

Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti'nde idari yapılanma dört şekilde ayrılmıştır. Bunlar bölgeler, iller, ilçeler ve köylerdir. Her bölge, district diye adlandırılan birden çok ilden meydana gelmektedir. İller, kentsel ve kırsal olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Kırsal yapılanma olan illerde sadece bir tane konsey bulunurken kentsel alana sahip illerde ise üç tür konsey bulunmaktadır. İdari yapılanmanın üçüncü düzeyinde birçok köyden meydana gelen

[4] Birgül DOĞAN, Tanzanya'nın Bağımsızlığına Giden Süreçte Müslümanların Rolü, Yüksek Lisans tezi, Ankara 2019, s. 31,32.

division olarak adlandırılan Türkçe'deki karşılığı "ilçe" olan yapılanmalar yer almaktadır. Her ilçenin seçilmiş bir parlamentosu bulunmaktadır. Tanzanya idari yapılanmasında son düzey ward diye adlandırılan köylerdir.

Tanzanya'da yerel yönetim geçmişi sömürge öncesi döneme dayanmaktadır. Bugünkü anlamda modern yerel yönetim geleneği 1950'li yıllarda başlamıştır. Öncelikle resmi olarak kurumsallaşma süreci, daha sonra dekonsatrasyon ve kısıtlı imkânlarla çok fazla görev yüklenmesi ve ardından etkili, şeffaf ve hesap verebilir özelliklerle desantralizasyon sürecine doğru evrilmiştir.[5]

6. EKONOMİ

Son yıllarda Tanzanya ekonomisi, Afrika'nın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biridir. Sahra-altı Afrika'da en iyi ekonomik performans gösteren ülkelerin başında gelen Tanzanya'da başta sanayi ve hizmetler sektörlerinin katkılarıyla ekonomi 2019 yılında % 7 oranında büyümüştür. Pandemi etkisiyle Tanzanya'nın 2021 yılında %4,9 oranında büyüdüğü 2022 yılında da %4,8 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
GSYİH (Cari Fiyatlar - milyar $)	64,4	70,28	77,51	86,15	94,06	102,33	111,64	121,56
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar - %)	4,8	4,9	4,8	5,2	5,9	5,9	6	6
Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Cari Fiyatlar - $)	1 110	1 177	1 260	1 360	1 442	1 523	1 614	1 706
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	3,3	3,7	4,4	5,4	4,5	4,3	4,5	4,3
Cari İşlemler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	-1,8	-3,3	-4,3	-3,6	-3	-2,8	-2,6	-2,5
İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)	-	-	-	-	-	-	-	-
Nüfus (milyon)	58	59,73	61,51	63,34	65,23	67,18	69,18	71,24

Kaynak: IMF

Tanzanya ekonomisi, büyük oranda tarım, madencilik (altın) ve turizme dayanmaktadır. 945,234 km bir alana sahip olan ülke topraklarının %60'ı tarıma elverişli arazilerden oluşmaktadır. Üç büyük nehri bulunan Tanzanya, su kaynakları açısından da zengin bir ülke sayılmaktadır. Bu potansiyeli ülkeyi tarım ve balıkçılık sektörlerinde önemli bir konuma getirmiştir. Tarım ve hayvancılığın yanında ülkede çıkarılan altın, pırlanta, tanzanit, yakut, kömür, nikel gibi minerallerle, doğalgaz yatakları ülke ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Ülkede hizmetler sektörü son yıllarda hızla gelişmiş olup, hâlihazırda GSYİH'nin yarısını oluşturmaktadır. Hizmet sektöründeki büyüme büyük ölçüde turizm, telekomünikasyon ve finans sektöründe yaşanan gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

Ülkenin güneyinde nispeten yüksek kesimlerdeki Mbeya ve Iringa bölgeleri tarım için uygun yerlerdir. Diğer bölgelerden Arusha ile Zanzibar turizm, Mwanza ise madencilik yönünden önemlidir. Darüsselam ülkedeki en büyük ticaret ve liman şehridir. Ülkenin dış ticaretinin % 75'inde bu liman kullanılmaktadır. Tanzanya'da bulunan diğer büyük limanlar arasında Mtwara, Tanga ve Zanzibar yer almaktadır. Tanzanya'da üç uluslararası hava limanı (Darüsselam, Klimanjaro ve Zanzibar) ve yirmi bir küçük havaalanı bulunmaktadır.

[5] Erciyes Üniversitesi Afrika Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (AFESAM), "Tanzanya'nın Ekonomik ve Siyasal Yapısı. (2016)", https://afesam.erciyes.edu.tr/Dosyalar/Afrika_Ulke_Raporlari_Tanzanya.pdf (01 19, 2022).

Tanzanya, Doğu Afrika Gümrük Birliği üyesidir. Doğu Afrika Topluluğu (EAC); Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, Kenya Cumhuriyeti, Uganda Cumhuriyeti, Ruanda Cumhuriyeti, Burundi Cumhuriyeti ve Güney Sudan'ın üye olduğu ve genel merkezi Tanzanya'nın Arusha kentinde bulunan bölgesel bir hükümetler arası örgüttür. [6] Doğu Afrika Topluluğu, siyasi, ekonomik ve sosyal konulardaki işbirliğinin üye ülkelerin tümünün yararına olacak şekilde genişletilmesini ve derinleştirilmesini hedeflemektedir. EAC ülkeleri bu amaçla 2005 yılında gümrük birliği uygulamasına geçmiştir. 20 Kasım 2009 tarihinde Ortak Pazar Protokolünü imzalamıştır ve 1 Temmuz 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Topluluk üyeleri tarafından 2013 yılında imzalanan Parasal Birlik Protokolü ise 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Tanzanya 1992 yılında kurulan ve merkezi Botsvana'nın başkenti Gaborone'de bulunan 15 üyeli Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'na (SADC) da üyedir. SADC'ye diğer üye ülkeler Angola, Botsvana, Kongo, Lesoto, Madagaskar, Malavi, Morityus, Mozambik, Namibya, Seyşeller, Güney Afrika, Svaziland, Tanzanya, Zambiya ve Zimbabve'dir.[7]

6.1. Tarım

Tanzanya ekonomisinde tarım büyük bir öneme sahiptir. Merkezi bölgelerde yetişen başlıca yiyecek bitkileri: Buğday, darı ve mısırdır. Kıyıda ve Zanzibar'da pirinç yetiştirilmektedir. Ayrıca Zanzibar dünyada karanfil üretiminde ön plana çıkmaktadır. Tahıl üretiminin başını mısır ve pirinç çekerken buğday, darı gibi ürünler de yetiştirilmektedir. Ancak tahıl üretimi, Afrika ortalamasının altındadır. Endüstriyel bitkilerde ticari anlamda tarımsal ihracatın önemli bir kısmını kahve oluşturmaktadır. Ayrıca karanfil, pamuk, kaju, ayçiçeği, tütün, şeker ve çay başlıca gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. . Öte yandan, ülkede kesme çiçek üretimine uygun bir iklime ve toprağa sahip olan Arusha ve Kilimanjaro bölgelerinde kesme çiçek üretimi gerçekleştirilmektedir. Bunların dışında astropikal meyve ve sebzeler, yer fıstığı, vanilya, karabiber ve diğer baharatların üretimi de yapılmaktadır.

Tanzanya, tarım açısından verimli topraklara, çeşitli iklim şartlarına ve görece yeterli su kaynaklarına sahip olmasına rağmen, geleneksel tarım metotları kullanıldığı için tarıma elverişli arazilerinin çok azı kullanılabilmektedir. İstihdamın %70'i de tarım sektöründen sağlanmaktadır. Ancak tarım gelirleri millî gelirin %28'ini karşılamaktadır.

6.2. Madencilik

Tanzanya ekonomisinde madencilik önemli sektörlerdendir. Ülke doğal kaynaklar bakımından oldukça zengindir. Tanzanya'da büyük miktarda bulunan ve ticari olarak kullanılabilir maden kaynakları mevcuttur. Altın, elmas, nikel, kobalt, uranyum, bakır, kömür, demir cevheri ve değerli taşlar (apatit, niyobyum, tanzanit) başlıca madenlerdir. Toplam ihracatın büyük bir kısmını altın ve elmas karşılamaktadır.

Ülkede madencilik kanununun yürürlüğe girmesiyle aktif olarak maden ve mineral arama faaliyetleri başlamıştır. Maden arama lisansları altın, ana metaller, demir cevheri, nikel, endüstriyel mineraller ve kıymetli madenler konusundadır. Tanzanya'nın maden rezervlerinin yaklaşık yarısının altın rezervlerinden oluştuğu ifade edilmektedir. Ülke sadece bu bölgede çıkarılan tanzanit adlı değerli taşıyla da ünlüdür. Tanzanit taşının sadece Tanzanya'da çıkması

[6] Konya Ticaret Odası, Tanzanya Ülke Raporu, (Ağustos 2019), s. 3.
[7] T.C. Darusselam Büyükelçiliği, "Tanzanya Genel Ekonomik Değerlendirme, 2.2.2022", http://darusselam.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/390606 (06.02.2022).

ve bu taşın kaynağının yakın zamanda tükenecek olması da Tanzanya'yı elmas sektöründe farklı kılmaktadır. Malavi sınırında uranyum yatakları bulunmakta, ayrıca ülkenin toplam doğalgaz rezervinin 57 trilyona ulaştığı belirtilmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde ülkede önemli miktarda nikel yatakları bulunmuş ve yüksek miktarda da platinyum ile petrol bulunabileceği tespit edilmiştir.

6.3. Sanayi, Enerji ve Hizmet Sektörü

Tanzanya'da imalat sanayi daha ziyade yerel tarımsal ürünlerin işlenmesine dayanmaktadır. Ülkenin başlıca imalat sanayisini tekstil, deri ürünleri, kimya sanayi, metal ve metal dışı ürünler ile gıda, içecek, kâğıt ve kâğıt ürünleri, hazır giyim, ayakkabı, mobilya ve ahşap ürünleri oluşturmaktadır. Ülkedeki sanayi sektörünün büyük bölümü Darüsselam'da yoğunlaşmıştır.

Tanzanya'nın enerji sektörü gelişmemiştir. Enerji kaynakları arasında doğalgaz, uranyum, hidroenerji, kömür, petrol, rüzgâr, güneş ve jeotermal enerjisi yer almaktadır ancak bunların çoğu henüz işlenmemiş durumdadır. Son yıllarda ülkede keşfedilen bu doğalgaz yatakları, küresel enerji şirketlerinin dikkatini bu ülkeye yönlendirmiş durumdadır. Tanzanya'nın diğer Afrika ülkelerine nispetle daha güvenli ve istikrarlı bir ülke olması, küresel şirketlerin dikkatini bu ülkeye yönlendirmiş durumdadır. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Çin, ABD, Avrupa Birliği, Hindistan ve Brezilya gibi enerji sektörünün önemli aktörleri Tanzanya ile ilişkilerini ilerletmeye çalışmaktadır.

Bu alandaki rekabette ABD ve Çin ön plandadır. Bağımsızlığın ardından sosyalist rejime geçen Tanzanya, SSCB'nin verdiği yardımlarla ekonomisini geliştirmeye çalışmıştı. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Rusya'nın desteğinin sona ermesiyle birlikte ekonomik sıkıntıya giren ülke yönetimi, IMF ve Dünya Bankası'yla yaptığı anlaşmalar sonrasında ABD ile yakınlaşırken, 1998 yılında Darüsselam'daki ABD büyükelçiliğine yapılan saldırıdan sonra güvenlik konusu başta olmak üzere iki ülke ilişkileri daha da büyük bir gelişme kaydetti. Afrika'yı elverişli bir pazar olarak gören Çin, doğalgazın keşfedilmesiyle birlikte Tanzanya'ya daha yoğun bir ilgi göstermeye başlamıştır. Ticari ilişkilerin yanı sıra askeri işbirliklerine de ağırlık veren Çin, ülkenin enerji sektöründen de pay almaya çabalamaktadır. [8]

Hizmet sektörü son yıllarda hızla gelişmekte olup ülkenin yıllık gayrisafi milli hâsılasının önemli bir miktarını oluşturmaktadır. Sektördeki bu gelişme büyük ölçüde turizm, telekomünikasyon ve finans sektörlerinde yaşanan gelişmelerden kaynaklanmaktadır. [9]

7. SOSYAL YAPI

Yerel halkın %99'u Afrikalı (%95'i 120'den fazla kabileden oluşan Bantu'dur) ve geri kalan %1'i Asyalılar, Avrupalılar ve Araplardan oluşmaktadır. Az sayıda Hindu ve ateist olmasına rağmen nüfusun çoğu Hristiyan ve Müslüman'dır. Tanzanya kültürü genellikle Afrika, Arap, Avrupa ve Hint kültürlerinin bir sentezidir.

[8] Anadolu Ajansı, "Doğu Afrika'nın yükselen ülkesi Tanzanya'da küresel rekabet", https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-afrika-nin-yukselen-ulkesi-tanzanya-da-kuresel-rekabet/1737312 (06.02.2022).
[9] Konya Ticaret Odası age., s. 7.

7.1. Nüfus ve Demografik Yapı

2022 yılı itibariyle Tanzanya'nın nüfusu 60 milyonu aşmış durumdadır. Yıllık nüfus artış hızı %3,1 civarındadır. Tanzanya'daki nüfus dağılımı son derece düzensizdir, ancak nüfus dağılım haritasında da gösterildiği gibi nüfus dağılımı ülkenin kuzey yarısında ve doğu kıyısı boyunca daha büyük nüfus kümeleri oluşturmuştur. Geriye kalan bölgelerin seyrek nüfuslu olduğu görülmektedir.[10]

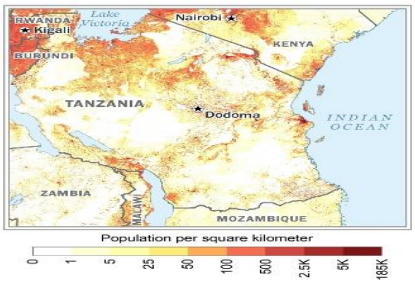

Resim 4: Tanzanya Nüfus Dağılımı

Tanzanya'da nüfusun büyük bölümü kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Ülkenin nüfus bakımından en büyük şehri Darüsselam'dır. Darüsselam, Darüsselam Bölgesi'nin başkentidir ve tüm Doğu Afrika'nın en büyük şehridir. Tanzanya'da yaşayan halkın çoğunluğunu Afrikalı yerliler oluşturmaktadır. Ülkedeki yaklaşık 120 farklı etnik gruptan en büyüğü olan Sukuma, Tanzanya'nın toplam nüfusunun %16'sına yakınını temsil etmektedir. Bunların yanı sıra Tanzanya az da olsa Hintli, Avrupalı, Arap ve Çinli gibi farklı etnik unsurları da içinde barındırmaktadır. Tanzanya'nın dini yapısına bakıldığında nüfusun tamamına yakını Hristiyanlık ve İslam dinine mensup kişilerden oluştuğu görülmektedir. Ülke nüfusu %60 oranında Hristiyan, %35 oranında Müslüman ve geriye kalan kısım ise geleneksel dinler ile Hindulardan meydana gelmektedir.

Tanzanya için doğumda toplam yaşam beklentisi (her iki cinsiyet) 52.9 yıldır. Bu, yaklaşık 71 yıl olan (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Nüfus Bölümüne göre) dünya nüfusunun doğumda ortalama yaşam beklentisinin altındadır. Toplam Doğurganlık Oranı veya kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı yaşam boyu 6,2'den 2015'te 5,2'ye ve 2019'da kadın başına 4,9 çocuğa düşmüştür. 2022 yılında bu sayı ortalama olarak 4,5 çocuk olacağı tahmin edilmiştir. Nüfusun yaklaşık %44'ü 15 yaşın altındadır.[11] Anne ölüm hızı 2000 yılından bu yana iyileşmiştir, ancak erken ve sık gebelikler, yetersiz anne sağlığı hizmetleri ve vasıflı doğum görevlilerinin eksikliği - yoksul ve kırsal kesimdeki kadınlar arasında daha kötü olan sorunlar - nedeniyle hala çok yüksektir. Tanzanya, 5 yaş altı ve bebek ölüm oranlarını azaltmada ilerleme kaydetmiş, ancak bağışıklamanın düşük olması, çocuk sağlığındaki kazanımları olumsuz etkilemiştir. Sıtma, 5 yaşın altındaki çocuklarda görülen ölümlerin başlıca nedenidir. Ayrıca ülkedeki albinolar da batıl inanışlardan dolayı ciddi tehlikelerle karşılaşmaktadır.

Tanzanya'da göç çoğu ülke içinde kırdan kente veya kasabalardan tarlalara geçici emek gücü olarak mevsimlik şeklinde gerçekleşmektedir. Tanzanya, Afrika Boynuzu ve Büyük Göller bölgesinden gelen ve güvenlik nedenleriyle ve/veya ekonomik fırsatlar nedeniyle Güney Afrika'ya giden yasadışı göçmenler için geçiş ülkesi haline gelmiştir. Bu göçmenlerden bazıları da Tanzanya'ya yerleşmeyi seçmektedir.

7.2. Dil

Tanzanya, 126 farklı etnik grubu bünyesinde barındırmakta ve neredeyse her bir topluluğun kendine özgü bir dili bulunmaktadır. Ülkenin resmi dili Svahili ve İngilizce'dir. Sukuma, Hehe ve Nyakyusa halklarının çoğu da dâhil olmak üzere vatandaşların büyük çoğunluğu Bantu dili olan Svahili dilini konuşmaktadır. Sömürge dönemi ile resmî dil İngilizce

[10] World Population Review, "Tanzania Population 2022 (Live)", https://worldpopulationreview.com/countries/tanzania-population 810.02.2022)
[11] Demographic Dividend, "Tanzania", https://demographicdividend.org/tanzania/ (10.02.2022).

olmuştur. 1984 yılında resmî dil siyaseti açıklanmış ve bu siyasete göre Svahili dilinin, toplumsal ve siyasi olarak kullanılmasının yanı sıra ilk ve yüksek eğitim dili olarak işlenmesi; öte yandan İngilizcenin de orta eğitim, üniversiteler ve yüksek mercilerde kullanılması kararlaştırılmıştır. Fakat Tanzanyalı üniversite öğrencileri okul dışında tamamen Svahili dilini kullanmaktadırlar.[12]

Tanzanya'da konuşulan diğer dilleri ise çeşitli etnik grupların ana dilleri oluşturmaktadır. Etnik diller çoğunlukla Bantu ve Nilotik kökenlidir. Tanzanya'da konuşulan Nilotik dillerden bazıları, hem Kenya hem de Tanzanya'da bulunan Masailer arasında konuşulan Masai dilidir. Diğer Nilotik diller Datooga, Ngasa, Ogiek, Kisankasa ve Pare dilleridir. Ülkede konuşulan Bantu dilleri arasında Bemba, Safwa, Digo, Hehe, Makonde, Nyamwezi, Yao ve Luguru dilleri bulunur. Hadza ve Sandawe, öncelikle avcı-toplayıcı topluluklar tarafından kullanılan Khoisan kökenli tıklama lehçeleridir. Tanzanya'da Arapça dışında Hint-Avrupa dilleri arasında Hindustani, Portekizce, Fransızca ve Gujarati dilleri de konuşulmaktadır. Alman sömürge döneminde Almanca da sıkça konuşulmaktaydı ancak uzun yıllar sonrasında dilin etkisinin ortadan kalktığı görülmektedir.

7.3. Etnik Yapı

Tanzanya, 120'den fazla yerli etnik grup ile zengin bir kültürel çeşitliliğe sahiptir. Bu etnik grupların her birinin kendine özgü dilleri, sosyal yapıları ve kültürleri vardır ve bu gruplar arasında dikkate değer benzerlikler de bulunmaktadır. Tanzanya'daki etnik köken de coğrafi alanın bir ürünüdür. Çünkü her kabile ülkenin çeşitli yerlerinde yoğunlaşmıştır. Ülkedeki etnik grupların sayısı 120'den fazladır ve bu etnik gruplar arasında Sukuma, Nyamwezi, Hehe, Bena, Gogo, Haya, Makonde, Chagga ve Nyakyusa'nın bir milyondan fazla üye sayısına ulaşmıştır. Diğer başlıca etnik gruplar arasında Pare, Sambaa veya Shambala ve Ngoni yer almaktadır. Nil yöresine ait olan halklar arasında göçmen Masai ve Luo gibi Kenya sınırı yakınlarındaki halklar yer almaktadır.

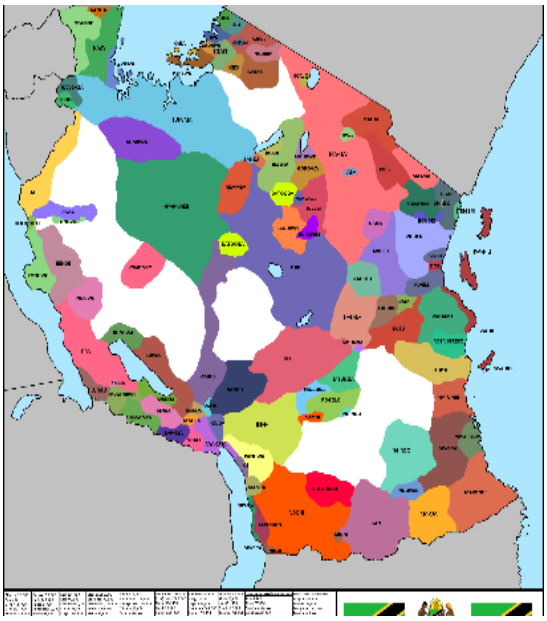

Resim 5: Tanzanya'daki Etnik Gruplar

Tanzanya'da bulunan etnik gruplardan Sukuma, Bantu etnik grubudur ve ülkedeki en büyük etnik grup olma özelliğine sahiptir. Sukuma kuzey ve/veya kuzeyin insanları demektir. Sukumalar, Tanzanya'nın kuzeybatı kesiminde yaşamaktadır. Victoria Gölü'nün güney kıyılarında veya yakınlarında yoğunlaşmışlardır. Nyamwezi halkı ise, Orta Afrika'nın Büyük Göller Bölgesi'nden Bantu göçü sırasında Tanzanya'ya göç etmiştir. Toplu olarak Unyamwezi bölgesi olarak adlandırılan Tabora ve Shinyanga eyaletlerini bulunurlar ve Kinyamwezi dilini konuşurlar. Chagga halkı Kilimanjaro Dağı'nın (Afrika'nın en yüksek dağı) güney yamaçlarında yaşar ve çiftçilik yaptıkları bilinir. Bu grupların yanı sıra anakara ve Zanzibar'da çok sayıda

[12] Gezimanya, "Tanzanya", https://gezimanya.com/tanzanya# (01.02.2022).

Asya kökenli insan da yaşamaktadır. Ülkede Arap, Hint, Pakistanlı, Avrupalı, Çinli topluluklar yer almaktadır. Araplar ve Asyalılar, tekstil, altın, boynuz ve fildişi gibi eski ürünlerin ticareti yoluyla Tanzanya ile bağlantılıydı. Hint Okyanusu kıyı şeridinde yer alan Tanzanya, hayati bir Afrika limanıydı. Avrupalılar ise, kolonizasyon döneminde Tanzanya'ya yerleşmiş, bir kısmı da ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra ülkede kalmışlardır.

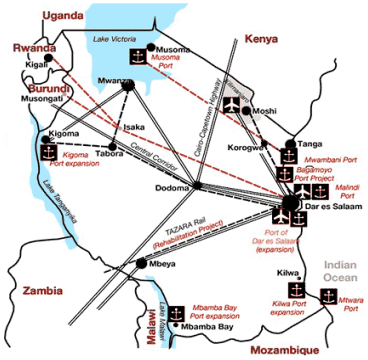

Tanzanya, farklı etnik gruplara sahip olmasına rağmen, bazı komşularını sarsan etnik çatışmalardan büyük ölçüde kurtulmuştur. Bu durum daha çok Tanzanya'nın ulusal dili olan Svahili diline bağlanmaktadır.[13]

7.4. Din

Tanzanya'da hâkim olan dini inanış Hristiyanlık ve İslam'dır. Ayrıca geleneksel dinlere inanan küçük bir azınlık da mevcuttur. Tanzanya'daki halkın dini yapısı üçte birden fazlası Müslüman ve üçte bir oranında ise Hristiyan kesim oluşturmaktadır. Geriye kalan nüfus ise yerel dinleri benimsemiş durumdadır. Ancak yine de 1967 yılındaki sayımlardan sonraki hiçbir sayımda insanlara dinin hassas bir konu olduğu düşüncesiyle dinleri sorulmamıştır. Bu nedenle günümüzdeki dini durum hakkında kesin bir tahmin yapılamamaktadır. Ancak geleneksel dinlere inananların azaldığı bilinmektedir.

Hristiyan nüfus, çoğunlukla Katolik mezhebine mensuptur. Bunun yanı sıra Protestanlık arasında yer alan Luteranlar ve Moravyalılar, ülkedeki Alman sömürge dönemi sırasında kültüre geçen mezheplerdendir. Yine ülkedeki Anglikanlar, İngiliz sömürge döneminde ülkeye girmiştir. Ülkede Yedinci-gün Adventisti, Mormon ve Yehova Şahitleri inançlarına mensup kişiler de bulunmaktadır.

Zanzibar adasının %99'dan fazlası Müslüman'dır. Anakarada ise Müslüman topluluklar çoğunlukla kıyı kesimde yer almaktadır. Ancak iç kısımlardaki kimi yerlerde de yoğun Müslüman topluluklar mevcuttur. Müslüman halkın yüzde seksen ile doksan oranındaki kesimi sünnidir. Geriye kalanlar ise Asya kökenli şiilerden oluşur. Bunların dışında Tanzanya'da farklı dinlere mensup kimi topluluklar da yer almaktadır. Özellikle anakarada Budistler, Hindular ve Bahailer ile karşılaşmak mümkündür.[14]

8. ULAŞIM VE TURİZM

Tanzanya'da ulaşım olanaklarını kara (karayolları, demiryolları dâhil), iç su yolları (göller ve nehirler), hava taşımacılığı ve deniz taşımacılığı oluşturmaktadır. Karayolu taşımacılığı Tanzanya'da en yaygın kullanılan ulaşım şeklidir ve ülkedeki yolcuların %90'ından fazlası ve yük trafiğinin %75'i karayolu ile taşınmaktadır. Demiryolu taşımacılığı, karayolundan sonra ikinci en önemli ulaşım şeklidir ve Tanzanya'daki ana ulaşım koridorları boyunca uzun mesafeli yük taşımacılığı için kritik öneme sahiptir. Tanzanya, Tanzanya Demiryolları Şirketi (TRC) ve Tanzanya – Zambiya Demiryolları (TAZARA) olmak üzere iki demiryolu sistemi tarafından işletilen demiryolu hattına sahiptir. TRC'nin ana hattı, doğuda

Resim 6: Tanzanya'da Ulaşım

[13] World Atlas, "Ethnic Groups Of Tanzania", https://www.worldatlas.com/articles/ethnic-groups-of-tanzania.html (13.02.2022).
[14] Internet Archive, "Dini", https://web.archive.org/web/20170706154533/https://tanzania.go.tz/home/pages/221 (01.02.2022).

Darüsselam limanı arasındaki, ülkenin orta ve batı bölgelerini birbirine bağlayan ve batıda Tanganika Gölü üzerindeki Kigoma'da sona eren merkezi koridordan oluşmaktadır. TAZARA hattının uzunluğu 1.860 kilometre olup, bunun 975 kilometresi Tanzanya'da, 885 kilometresi Zambiya'dadır.

Tanzanya'da elli sekiz havaalanı, madencilik şirketleri ile tur operatörlerine ait 300'den fazla özel uçak pisti bulunmaktadır. Darüsselam'da bulunan Julius Nyerere Uluslararası Havalimanı (JNIA), hava yolcularının %70'inden fazlasının kullandığı Tanzanya'nın en büyük ve en yoğun havalimanıdır. Tanzanya içinde üç büyük havayolu şirketi yer almaktadır. Bunlar; uluslararası ulaşımda Air Tanzania, ülke içi ulaşımda Precision Air ve yöresel uçuşlar sağlayan bir başka şirkettir. Tanzanya'da British Airways, KLM, THY, Qatar Airways ve SWISS gibi önde gelen uluslararası havayolu şirketleri dâhil olmak üzere on dokuz havayolu operatörü bulunmaktadır. Türkiye'nin havayolu şirketi olan Türk Hava Yolları, Tanzanya'nın Darüsselam, Kilimanjaro ve Zanzibar şehirlerine direkt uçuş yapmaktadır.

Tanzanya, Hint Okyanusu üzerinde yaklaşık 720 kilometrelik bir kıyı şeridine sahiptir ve ayrıca Victoria Gölü, Nyasa Gölü ve Tanganyika Gölü'nü de içinde barındırmaktadır. Tanzanya'daki hem deniz hem de iç su limanları Tanzanya Limanlar Otoritesi (TPA) tarafından yönetilmekte ve işletilmektedir. TPA'nın ana Hint Okyanusu limanları Darüsselam, Mtwara ve Tanga limanlarıdır. Kıyı trafiğine hizmet veren küçük limanlar arasında Lindi, Kilwa Masoko, Mafya Adası, Bagamoyo, Pangani ve Kwale limanları bulunmaktadır. Darüsselam, Tanzanya'nın ana limanıdır. Liman, toplam deniz limanlarının iş hacminin %92'sinden fazlasını yönetmektedir. Ayrıca Malavi, Zambiya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ruanda, Burundi ve Uganda gibi ülkelere de hizmet vermektedir. Bu ülkeler limana demiryolu sistemi, karayolu ağı ve ayrıca Zambiya'ya giden TAZAMA petrol boru hattı ile bağlıdır. TPA ayrıca Tanzanya'nın göl limanlarını işletmekte ve Victoria Gölü'nde yaklaşık 20 limanın bakımını yapmaktadır. Bazı büyük limanlar Bukoba, Kemondo Bay, Musoma ve Nansio limanlarıdır. Tanganika'daki başlıca göl limanları Kigoma ve Kasanga'dır. Ek olarak, göl boyunca daha küçük 15 liman bulunmaktadır. Bu limanlar Burundi, Kongo Doğu Demokratik Cumhuriyeti ve Zambiya arasında ticari bağlantılar sağlamaktadır. Nyasa Gölü'nün Itungi, Mbamba Körfezi, Liuli ve Manda'da 4 önemli limanı vardır. Gölde, Malavi, Mozambik ve Tanzanya ülkeleri arasında ve göl boyunca yolcu hareketini kolaylaştıran 10'a kadar daha küçük TPA limanı vardır.[15] Tanzanya'nın 2025 Kalkınma Vizyonu'na göre, altyapıya, özellikle de karayolu ağının geliştirilmesine yönelik yatırımlar, en büyük önceliktir. Dünya Bankası (WB) ve Afrika Kalkınma Bankası (AfDB), projeler için hibe ve kredi sağlayarak Tanzanya'yı altyapı geliştirme hedeflerine ulaşmasında desteklemektedir.

Tanzanya dünyada toplam yüzölçümünün %25'inden fazlası yaban hayat parkları ve av sahalarına ayrılmış tek ülkedir. Tanzanya'da bir kısmı UNESCO dünya mirası listesinde yer alan 12 ulusal park ve 17 av sahası bulunmaktadır. Dünyanın en çok turist çeken ve en etkileyici ulusal parklarından olan Serengeti, Tarangire, Manyara Gölü ve Arusha ulusal parkları ile Kilimanjaro Ulusal Parkı, dünyanın sekizinci harikası olarak kabul edilen Ngorongoro Krateri ülkenin turizm alanında kalkınmasını sağlayan önemli bölgelerindendir. Bunların yanı sıra Tanzanya'nın Hint Okyanusu kıyı şeridi Afrika'nın en temiz plajlarını barındırmaktadır.

[15] Tanzania Invest, "Tanzania Transport", https://www.tanzaniainvest.com/transport (13.02.2022).

Ülkenin Hint okyanusu üzerinde yer alan adalar bölümü ise tarihi ve turistik özellikleri ile göze çarpmaktadır. Özellikle Zanzibar uzun süre Doğu Afrika ticaretinde kritik öneme sahip olmuştur. Umman emirliği döneminde Zanzibar dünyaya en fazla baharat ihraç eden bölge olmuştur. Bu nedenle baharat adası olarak da anılan ada, köle ticareti açısından da merkezi rol üstlenmiştir. Özellikle Stone Town köle ticaretinin acı yüzünü gösteren tarihi eserlere sahiptir. Eski köle pazarının yerine bir Anglikan Katedrali inşa edilmiştir. Zanzibar'ın Taş Kenti, çok sayıda korunan yapıya sahip eşsiz bir tarihi bölge olan Tanzanya'nın en ilginç yerlerinden biridir. Tarihi bölgenin alışılmadık adı, birçoğu 19. yüzyılın başında inşa edilmiş çok sayıda taş binadan kaynaklanmaktadır. O zaman Zanzibar büyük bir ticaret şehriydi. Said ibn Sultan döneminde, Zanzibar Osmanlı İmparatorluğunun başkenti ilan edilmiştir. Buna ek olarak, Stone Town'da çeşitli renkli pazarlar bulunmaktadır. Tarihi mekânlar arasında, 18. yüzyılda inşa edilmiş Beit al Ajaib Sarayı da bulunmaktadır. Orijinal dekorasyonun bir kısmını korumayı başarmıştır. Toplamda, Zanzibar'ın Taş Kent bölgesindeki topraklarında 1700'den fazla bina vardır.[16] Ayrıca bu adalar güneşli ve ılıman iklimleri ve Hint okyanusu kıyısındaki sahilleri ile turizm konusunda oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir.

9. KÜLTÜREL HAYAT

Bugünkü Tanzanya topraklarının bulunduğu alan insanların yaşam sürdükleri bilinen en eski bölgelerden biridir. Tanzanya’nın Great Rift Vadisi'ndeki Olduvai Gorge’de insan soyuna ait bilinen en eski kalıntılardan bazıları keşfedilmiştir. Tanzanya, asırlık kültürler ve gelenekler açısından son derece zengin, kültürel olarak eklektik ve büyük ölçüde homojen bir toplumdur. Tanzanya’da yerli halk ile birlikte sonrasında Portekizli, Hintli, Arap, Alman ve İngilizlerinde bölgeye gelmesiyle ülke çok uluslu bir toplum halini almıştır. Bunun sonucunda Tanzanya’da, zengin bir kültürel miras oluşarak çeşitli eserler ortaya konmuştur. Tanzanya’da yaklaşık 100 farklı etnik grup bir arada yaşamakta ve bu bir arada yaşama kabiliyetiyle beraber kültürel anlamda da farklı alanlarda özgün eserler üretilmektedir.

Tanzanya'nın yerel dillerinin çoğu sözlü olarak ifade edildiğinden bu dillerde yazılı literatür azdır. Ancak ülkenin ulusal dili olan Svahili zengin bir tarihe sahiptir. Hem nesir hem de şiir bu dilde yayılmıştır. Ülkede birçok yazar bulunmaktadır. Özellikle Godfrey Mwakikagile, Mohamed Said, Abdulrazak Gurnah, Julius Nyang'oro, Clement Ndulute, Frank Chiteji, Joseph Mbele, Juma Volter Mwapachu, Issa Shivji, Jenerali Twaha Ulimwengu, Penina Mlama, Mwalimu Julius Kambarage Nyerere, Adam Shafi, Dr. Malima M.P Bundala ve Shaaban Robert gibi isimler önemli edebi eserler vermiştir.

Ülkenin resim alanında da dünyaya kazandırdığı önemli sayıda ortak mirası bulunmaktadır. Bu sanat dalında ise iki tarz dünya çapında üne kavuşmuş durumdadır. Bunlar Tingatinga ve Makonde’dir. Tingatinga, parlatıcı boyalarla kanvas yüzeye yapılan resimlerdir. Bu tarz resimlerde genellikle hayvanlar veya çiçekler, renkli ve süregelen tasarımda işlenir. Bu resimler ilk olarak, Güney Tanzanya'da doğan Mr. Edward Saidi Tingatinga tarafından yapılmıştır. Tingatinga, bir süre sonra Darüsselam'a taşınmış ve 1972'deki ölümünün ardından tüm ülkeye ve dünyaya sanatı yayılmıştır. Makonde ise hem Tanzanya'daki, hem Mozambik'teki bir kabilenin adı olup, hem de çağdaş bir heykel sanatıdır. Özellikle sahip olduğu sert ve koyu abanozdan yapılan yüksek Ujamaas (Yaşam Ağaçları) sayesinde

[16] Orange Smile, “Zanzibar'ın Stone Town, Tanzanya”, https://www.orangesmile.com/extreme/tr/afrikadaki-unesco/zanzibarin-stone-town.htm (05.02.2022)

tanınmaktadır. Tanzanya, ayrıca dünyada en çok tanınan Afrikalı ressamlardan biri olan George Lilanga'nın da doğum yeridir.

Tanzanya'da yaşayan çeşitli etnik grupların kendilerine özgü dans ve müzik formları bulunmaktadır. Bu tür müzik ve danslar geçmişte kabilelerin yerel kutlamalarıyla sınırlı olmasına rağmen, günümüzde Tanzanya'yı ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmaktadır. Ülkede düzenlenen kültürel festivallere genellikle geleneksel kabile müziği ve dans gösterileri eşlik etmektedir. Ayrıca sağlık ve sosyal konularla ilgili kamu hizmeti mesajları da genellikle bu tür performanslar aracılığıyla halka iletilmektedir.

Tanzanya müziği, geleneksel Afrika müziği, yaylı temelli taarab ve ülkeye özgü hip hop türü olan bongo flava arasında değişen bir tınıya sahiptir. Ünlü taarab sanatçıları arasında Abbasi Mzee, Culture Musical Club ve Shakila yer almaktadır. Uluslararası düzeyde bilinen geleneksel müzik sanatçıları arasında Bi Kidude, Hukwe Zawose ve Tatu Nane bulunmaktadır. Tanzanya ayrıca kendine özgü bir Afrika rumba müziğine sahip olup bu türde Tabora Jazz, Western Jazz Band, Morogoro Jazz, Volcano Jazz, Simba Wanyika, Remmy Ongala, Ndala Kasheba, Nuta Jazz, Atomic Jazz, DDC Mlimani Park, Afro 70 & Patrick Balisidya, Sunburst, Tatu Nane ve Orchestra Makassy gibi isimleri ün yapmıştır.

Tanzanya'daki zanaatkârlar ve sanatçılar, öncelikle gelişen turizm endüstrisi tarafından desteklenmektedir. Turistler tarafından Tanzanya'nın egzotik el sanatlarını ilgi görmektedir. Makonde abanoz oymacıları, ülkedeki en ünlü zanaatkârlar arasındadır. Tanzanya'yı ziyaret eden turistler çoğunlukla yerel yaban hayatı ve kabile yaşamının resimleri, kabile takıları, karmaşık dokuma sepetler, el yapımı ev dekorasyonu vb. ürünlere ilgi göstermektedir.

9.1. Eğlence ve Festivaller

Tanzanya'da turistlerin izleyebileceği birçok festival yapılmakta ve bu festivaller tüm yıla dağılmaktadır. Tanzanya'daki popüler festivaller çok kültürlü şekilde kutlanmaktadır. Kutlamalar ülkede bulunan gruplar kendilerine özgü şekilde yapılmaktadır. Eğlence ve müzik ile dolu bu festivallere örnek olarak Wanyambo, Birleşme Günü, Mwaka Kogwa, Sauti Za Busara ve Dhow festivalleri sayılabilir.

Wanyambo Festivali, Darüsselam'ın kuzey bölgesinde bir yer olan Makumbusho'da ocak ayının başında kutlanmaktadır. Festivalde dans, geleneksel müzik ve kostümlerin yanı sıra geleneksel yemeklerden yapılmaktadır. Şubat ayında Zanzibar'da "Sauti Za Busara" adıyla düzenlenen müzik festivali de, ülkenin en önemli festivallerinden biridir. Bu festivaller çok sayıda turist çekmektedir. Popüler festivallerinden bir diğeri de Birleşme Günü'dür. Bu festival ile ülkeyi kurtarmak için yüzyıllarca süren mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıkan birleşme kutlanmaktadır. Tanzanya, sakinleri şiddetli bir devrimin ardından uzun zamandır bekledikleri özgürlük ve Tanganika ile Zanzibar Takımadalarının birleşmesi gelene kadar kölelerin ticari ülkesiydi.

Mzalendo Halisi müzik festivali, Darüsselam şehrinin kuzeyindeki Kigitonyama'da mayıs ayında kutlanmaktadır. Festival iki gün sürer ve ülkenin geleneksel müziğini yorumlayan yerel sanatçıların performansları sergilenir ve ilginç kültürel sergiler de festivalde yer alır. Çocuk Bayramı, haziranda gerçekleşmektedir. Nüfusunun önemli kısmı çocuk ve ergenlerden oluşan ülkede bu bayram çok önemli bir festivaldir. Kutlamanın amacı, çocuk haklarına saygıyı ve aile biriminin önemini vurgulamaktır. Bu gün sokaklarda törenler yapılmakta ve çocuklara hediyeler verilmektedir. Dhow festivali, temmuz ayı başında düzenlenen müzik ve sinema

festivalidir Tanzanya'daki en önemli kültürel etkinliklerden biridir. Zanzibar Uluslararası Sinema Festivali, sanatla dolu bu iki haftanın en önemli olayıdır. Şehrin birçok farklı noktasında çok sayıda yerel gösterim yapılır.

Mwaka Kogwa, Zanzibar'da gerçekleşen geleneksel bir Şirazi (Farsça) Yeni Yıl kutlamasıdır. Yeni yılın şans getirmesi için bir dövüş oyunu yapılır. Katılan tüm erkekler geçen yılki saldırganlıklarını ortaya çıkarmak için birbirlerini vururlar. Bunu yaparken de köy kadınları en güzel kıyafetlerini giyerek aile, aşk ve neşe hakkında geleneksel şarkılar söylerler. Sonra mganga (geleneksel şifacı) bir kulübeyi ateşe verir ve yeni yılda köyün refahını belirlemek için dumanın hangi yönden yandığını okur. Tüm kutlamalarda olduğu gibi, sonunda mutluluk ve refahın işareti olan büyük bir şölen yapılır.[17] Svahili kültür festivali, bir başka popüler Tanzanya festivalidir. 10 yılı aşkın süredir Stone Town'da kutlanmakta ve tüm Afrika kıtasının kültürlerinin bir araya geldiği bir etkinliktir olmaktadır. Afrika hip-hop'unun yanı sıra en eski kültlerin bazılarının mistik eylemlerini duyabileceğiniz bir gelenek ve modernite karışımıdır. Tanzanya'da yaşayabileceğiniz en etkileyici olaylardan biri de vahşi hayvanların büyük göçüdür. Büyük Serengeti Göçü, nisan ayında baharın gelmesiyle başlar. Binlerce otlayan hayvan, iyi mera ve tatlı su aramak için göç eder ve bu göç esnasında sürüler halinde seyahat eden binlerce antilop, zebra ve ceylan görülebilmektedir.[18]

9.2. Bayramlar ve Dini Günler

Tanzanya İslam, Hıristiyanlık ve geleneksel Afrika dinlerinin bir arada bulunduğu çok dinli bir ülkedir. Bu inançların yaşam biçimi üzerinde etkili oldukları görülmektedir. Dini gün ve bayramlar, her dinin kendi inancına göre farklılık göstermekte ve Tanzanya'da bu günler çeşitli şekillerde kutlanmaktadır. Tanzanya'da kutlanan dini gün ve bayramlara, Hristiyanlarda kutsal olup önem arz edilen Noel Günü, Paskalya Pazartesisi, Kutsal Cuma, Hediyeleşme Günü ile Müslümanlar için mübarek kabul edilen Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Mevlid Günü örnek verilebilir.

Hristiyanların 25 Aralık tarihinde kutladığı Noel, Hz. İsa'nın doğum günü olarak anılmaktadır. Noel Günü Tanzanya'da resmi tatildir. Noel'de birçok insan aileleriyle vakit geçirmek için seyahat eder ve evleri dekore etmeye başlar. Noel arifesinde Noel keçisi veya ineği kesilip Noel yemeği için hazırlık yapılır. Çocuklar her Noel'de yeni giysiler alır ve bazen yetişkinler de yeni giysiler giyer. Noel Günü'nde, çoğu Hristiyan kilise ayinlerine katılır, birçok Noel şarkısı söylenir ve evde pirinç ve etin karışımı olan baharatlı pilav yemekleriyle ziyafet verilir. Noel ile birlikte Paskalya, Tanzanya'nın Hristiyan nüfusu için yılın en büyük iki kutlamasından biridir. Paskalya Bayramı, Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra 3. günde dirilişi kutlanmaktadır. Her sene sabit bir tarihte gerçekleşmese de kiliselerin çoğunda Pazar günü kutlandığı için Diriliş Pazarı olarak da bilinir. Özel kilise ayinleri, insanların kiliseye palmiye dalları getirip sokaklarda geçit töreni olarak salladıkları pazar günü başlar. Bazıları ayrıca Kutsal Cuma günü Haç Yolu alaylarına katılır. Bunların dışında Kutsal Cuma da dünya genelindeki Hristiyanların Hz. İsa'nın çarmıha gerilişi ve Golgotha'da ölüşünü andıkları dini

[17] United Planet, "Religious Celebrations In Tanzania", https://www.unitedplanet.org/blog/2009/01/07/religious-celebrations-in-tanzania (13.02.2022).
[18] Orange Smile, "Tanzanya'da Şenlikler ve Eğlenceler - Kutlamalar, Festivaller ve Kültürel Etkinlikler", https://www.orangesmile.com/gezirehberi/tanzanya/festivaller-tatiller.htm (05.02.2022)

gündür. Paskalya Pazarı'ndan önceki cumaya denk gelen Kutsal Cuma, Hayırlı Cuma veya Büyük Cuma olarak da bilinir.

Tanzanya'da (çoğunlukla Svahili Sahili ve Zanzibar'da) nüfusun %35'ini Müslümanlar oluşturduğundan, Müslüman bayramları ve kutlamaları özellikle önemlidir. Ramazan Bayramı Tanzanya'daki Müslümanlar tarafından çok dini bir şevk ve genel bir neşe ile kutlanır. Milli bayram, mübarek Ramazan ayının ve bir ay süren oruç, dua ve bağlılık döneminin hemen ardından Şevval ayının ilk gününe denk gelir. Ramazan Bayramı, aile üyeleri ve arkadaşların bir araya gelerek fakirler için hediye ve sadaka alışverişinde bulunduğu dört günlük şölen ve şenliktir. Festivallere genellikle geleneksel Svahili taraab müziği ve bolca dans eşlik eder.

İslam dininde 4 gün boyunca kutlanan Kurban Bayramı, Allah'a yaklaşmak ve Allah rızasına ermek niyetiyle kurban kesmek amacıyla kutlanır. Tanzanya'da resmi tatildir. En büyük Kurban Bayramı kutlamaları Zanzibar'da gerçekleşir, ancak yoğun Müslüman nüfusun yaşadığı Tanganika kıyılarında ve Tanzanya'nın başka yerlerinde de Kurban Bayramı için hayvanlar kurban edilir. Kurban Bayramı, Tanzanya'nın her yerindeki Müslümanlara Allah'a itaat etmenin anlamı üzerine aile toplantıları, bayramlar, şenlik ve yansıma zamanıdır.

Tanzanya'da İslam takvimine göre 12 Rebiülevvel'de Hz. Muhammed'in doğum günü kutlanmaktadır. Hz. Muhammed'in doğumunun yıldönümü olan Mevlid günü, Tanzanya'da resmi tatildir. Hemen hemen tüm Müslümanlar katılırken, bölgeye İslam'ı ilk getiren tasavvuf mezhepleri, kutlamalarda en ciddi ve hareketli olanlar arasında yer almaktadır. Zanzibar'da tatilin kutlanması çok organize bir şekilde ele alınır.

9.3. Yemek Kültürü

Resim 7: Tanzanya Yemekleri

Tanzanya mutfağı coğrafi bölgeye göre değişiklik göstermektedir. Tanzanya yemekleri olarak wali (pirinç), ugali (mısır yulaf lapası), nyama choma (ızgara et), mshikaki (marine edilmiş sığır eti), samaki (balık) ve biriyani (karışık pirinç yemeği) sayılabilir.

Tanzanya mutfağında Zanzibar ve anakara arasında yemek kültüründe ciddi farklar vardır. Kıyı bölgeleri boyunca baharatlı yiyecekler ve Hindistan cevizi yaygındır. Fakat genel olarak Tanzanya'da kırmızı et, tavuk ve balık sıkça tüketilen besinlerdendir. Özellikle tavuk kırmızı ete göre daha fazla tercih edildiği söylenebilir. Deniz mahsulleri de Tanzanya mutfağında önemli bir yere sahiptir.[19] Balık açısından Tanzanya mutfağında en yaygın çeşitler alabalık, levrek, tilapia, papağan balığı, kaplan balığı ve kaya morinasıdır. Ayrıca deniz ürünlerinde özellikle Zanzibar ıstakoz ve dev karidesleri ile de tanınır. Hindistan cevizine bulanmış balık, hindistan cevizi sütünde ahtapot, soslu kalamar, ıstakoz ve karides deniz mahsulü yemeklerdendir. Yemeklerin yanında genelde patates ve pirinç pilavı servis edilir. Sığır eti ve muzdan oluşan Mtori ile et ya da balıklı sebze yahnisi Mchicha yerel halkın en sevdiği yemekler arasındadır. Haşlanmış hayvan kemikleri ve etlerinden hazırlanan bir çorba olan kisusio da çokça tüketilir.

Tanzanya mutfağının en geleneksel olanı, Hint ve Arap etkilerinin bir karışımı olan, kıyılarda bulunan Svahili mutfağıdır. Tipik yemeklerinin çoğu Hindu mutfağına aittir, ancak

[19] Gezimanya, "Tanzanya", https://gezimanya.com/tanzanya# (01.02.2022).

bölgede bulunan malzemelere uyarlanmıştır. Ülkenin mutfak geleneklerinde de İngiliz etkisi ön plandadır. Tanzanya mutfağının geleneksel kahvaltısını tropikal meyveler oluşturur. Meyvelerin yanı sıra kahvaltıda kahve, çay, tost ekmeği, süt, bal, maandazi (kızarmış çörek), çapati (bazlamaya benzer) ve yumurta da tüketirler. Tanzanya mutfağında mısır çokça tüketilir. Mangalda pişirilmiş mısır satan insanlarla her yerde karşılaşılabilir. Bunun dışında mısır unundan yapılan ugali adını verdikleri lapa meşhurdur. Ugali, bir manyok püresidir. Et ve sebze güveçleri ile servis edilir. Nyama chocan, ülkenin kuzeyindeki bölgelere özgü tavuk ve sığır eti barbeküsüdür.

Tanzanya mutfağında içecek olarak çay ve kahve önemli ölçüde tüketilmektedir. Çay, süt ve şekerle içilir. Çay genellikle kahvaltıda çapati veya ekmek ve/veya yumurta ile birlikte alınır. Kahve akşamları tüketilir. Ülkede Kilimanjaro birası, Serengeti birası, Muz Şarabı gibi çeşitli alkollü içecekler de üretilmektedir.[20] Atıştırmalık yiyecekler arasında ise kaşata (Hindistan cevizi çubukları), sambusa (tuzlu hamur işi), mkate wa kumimina (Zanzibar pirinç ekmeği) ve vitumbua (pirinç köftesi) yer almaktadır.

10. RESMİ TATİLLER

Tanzanya ulusal kutlamaları Tanzanya Hükümeti tarafından belirlenir ve tatil günleridir. Resmi tatiller, 1966 Resmi Tatiller Yönetmeliği uyarınca düzenlenir. Ayrıca Tanzanya Devlet Başkanı da kendi takdirine göre ek olarak tatil ilan edebilir. Resmi tatil günlerini dini bayramlar, ulusal günler ve önemli liderleri anma günleri oluşturur. 2022 yılı resmi tatil günlerine tabloda yer verilmiştir.

1 Ocak 2022	Yılbaşı
12 Ocak 2022	Zanzibar Devrim Günü
7 Nisan 2022	Karume Günü
15 Nisan 2022	Kutsal Cuma
18 Nisan 2022	Paskalya Pazartesisi
26 Nisan 2022	Birlik Günü
1 Mayıs 2022	İşçiler Günü
2 Mayıs 2022	Arefe Günü
3 Mayıs 2022	Ramazan Bayramı
7 Temmuz 2022	Saba Saba Günü
9 Temmuz 2022	Kurban Bayramı
8 Ağustos 2022	Çiftçiler Günü
8 Ekim 2022	Mevlid
14 Ekim 2022	Mwalimu Nyerere Günü
9 Aralık 2022	Bağımsızlık Günü

[20] WorldAtlas, "The Culture Of Tanzania", https://www.worldatlas.com/articles/the-culture-of-tanzania.html (13.02.2022).

25 Aralık 2022	Noel Günü
26 Aralık 2022	Hediyeleşme Günü

Zanzibar Devrim Günü, İngiliz yönetiminden bağımsızlığın ardından Sultan'ı indirmek için yapılan 1954 devriminin kutlandığı resmi tatildir. Şeyh Abeid Amani Karume Günü olarak da bilinen Karume Günü'nde ise Zanzibar'ın ilk cumhurbaşkanı olan Abeid Karume'nin 1972'de öldürülmesi anılmaktadır. Tanzanya'daki Birlik Günü, Tanganika'nın birleşmesini işaret eder ve 1964'te Zanzibar birliği kutlanmaktadır. Tanzanya'daki İşçi Bayramı'nda, işçi hareketinin başarıları kutlanır ve aynı zamanda 80'den fazla ülkede de resmi tatildir. Saba Saba Günü, her yıl düzenlenen önde gelen bir tanıtım etkinliğidir. Darüsselam Uluslararası Ticaret Fuarı'nın kısaltması olan DITF, her yıl 7 Temmuz'da gerçekleşen yıllık bir etkinliktir. Saba Saba Günü olarak da adlandırılan fuar, Mwalimu Julius Nyerere Ticaret Fuar Alanı'nda gerçekleşmektedir. Çiftçi Günü, çiftçilerin Tanzanya'nın ulusal ekonomisine katkıları nedeniyle kutlanır. Mwalimu Nyerere Günü, "Ulusun Babası" olarak bilinen Julius Nyerere'nin ölümü anılmaktadır. Tanzanya'daki Bağımsızlık Günü, 1961'de ülkenin İngiliz yönetiminden kurtulduğu gün kutlanır.[21]

11. TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

Öteden beri olumlu seyreden Türkiye-Tanzanya ilişkileri son yıllarda büyük bir ivme kazanmıştır. Türkiye'nin Afrika kıtasındaki en eski büyükelçiliklerinden biri olan Darüsselam Büyükelçiliği 1979 yılında açılmış fakat 1984 yılında bütçe kesintisi sebebiyle kapatılmak zorunda kalmıştır. 2009 yılında tekrar açılan büyükelçiliğe mukabil, Tanzanya da 2017 yılında Ankara Büyükelçiliği'ni açmıştır.

İki ülke arasında artan üst düzey ziyaretlerle ikili ilişkiler büyük bir ivme kazanmıştır. 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 22-23 Şubat 2009'da Tanzanya'yı, Tanzanya'nın eski Cumhurbaşkanı Jakaya Kikwete ise 17-21 Şubat 2010'da ülkemizi ziyaret etmiştir. Dönemin Tanzanya Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Bernard Membe 8-9 Mayıs 2014 tarihlerinde Türkiye Cumhuriyeti'ne resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Söz konusu ziyaret Tanzanya'dan Türkiye'ye Dışişleri Bakanı düzeyinde yapılan ilk resmi ziyaret olma özelliği taşımaktadır. 30-31 Mayıs 2014 tarihlerinde dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Darüsselam ve Zanzibar'ı ziyaret etmiştir.[22] Son olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Doğu Afrika turu kapsamında 22-23 Ocak 2017 tarihlerinde Tanzanya'yı ziyaret etmiştir. Erdoğan'ın Doğu Afrika turu kapsamında kalabalık bir bakan heyeti ile gerçekleştirdiği ziyarette imzalanan on antlaşma ile ikili ilişkilerin daha da güçlenmesi beklenmektedir.[23]

Büyükelçiliğin açılması ve Türk Hava Yolları'nın 14 Haziran 2010 tarihinde İstanbul-Darüsselam, 4 Aralık 2012 tarihinde de İstanbul-Kilimanjaro arasında doğrudan uçuşlara başlaması Tanzanya ile ilişkilere önemli katkılar sağlamıştır. Darüsselam, Zanzibar ve Kilimanjaro olmak üzere Tanzanya'da üç ayrı noktaya yolcu taşıyan THY, Darüsselam'a haftada bir de kargo seferi düzenlemektedir. THY'nin uçuşları karşılıklı ticarete önemli bir kolaylık sağlamaktadır.

[21] Edarabia, "Tanzania Public & National Holiday", https://www.edarabia.com/tanzania/public-holidays/ (15.02.2022)
[22] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye - Tanzanya Siyasi İlişkileri. (2020)", https://www.mfa.gov.tr/turkiye-tanzanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa (01.31.2022)
[23] Ankara Ticaret Odası, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, (20.08.2020), s. 20.

TİKA, Darüsselam'da ofis açarak ülkede eğitim ve sağlık alanında çeşitli projeler gerçekleştirmiştir. Ülkenin farklı şehirlerinde eğitim kurumları açmak için hazırlıklar yapan Maarif Vakfı, hâlihazırda Zanzibar'daki okullarıyla eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kurum ve kuruluşların yanı sıra elçilik bünyesinde faaliyet yürütmekte olan Ticaret Müşavirliği, Din Hizmetleri Müşavirliği, Güvenlik ve Askeri müşavirlikler de görev alanlarındaki ikili ilişkileri koordine etme hususunda yoğun bir çaba göstermekteler.

Tanzanya'da bulunan bin civarında Türk vatandaşına mukabil, Türkiye Bursları kapsamında üniversite eğitimi almak için her yıl ülkemize gelen Tanzanyalı öğrencilerin sayısı da artmaktadır. Türkiye'nin tahsis ettiği burslar kapsamında Tanzanya'dan Türkiye'ye her yıl otuz civarında burslu öğrenci gelmektedir. Bu öğrenciler Türkiye'de edindikleri mesleklerle ülkelerinde önemli görevler üstlenmektedirler. Bu öğrencilerin de ikili ilişkilerin gelişmesinde kolaylaştırıcı bir rol üstlendikleri ifade edilmektedir.

Resmi kurum ve kuruluşların yanı sıra bazı Türk sivil toplum kuruluşları ülkede çeşitli sosyal projeler yürüterek Tanzanya'nın sosyo-ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaya çalışmaktadır. Öte yandan Türk firmaları Tanzanya'da doğrudan yatırımlar yapmakta ve ülkede büyüyen bir ticarî aktör konumuna gelmektedir. Tanzanya'da hâlihazırda iş yapmakta olan Türk topluluğu kayda değer bir büyüklüğe ulaşmış durumdadır. Buna karşılık Türkiye'de de bazı işletmelerle ortaklık kuran Tanzanyalı işadamları bulunmaktadır. Bu ortaklıklar Türkiye ile Tanzanya arasındaki ticaretin artmasına önemli bir katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Arpa, E. (2020, 02 18). *Doğu Afrika'nın yükselen ülkesi Tanzanya'da küresel rekabet*. 02 06, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-afrika-nin-yukselen-ulkesi-tanzanya-da-kuresel-rekabet/1737312 adresinden alındı

Dini. (2015). 02 01, 2022 tarihinde https://web.archive.org/web/20170706154533/https://tanzania.go.tz/home/pages/221 adresinden alındı

DOĞAN, B. (2019). Tanzanya'nın Bağımsızlığına Giden Süreçte Müslümanların Rolü. *Yüksek Lisans tezi*. Ankara.

Ekonomik Araştırmalar Şubesi. (2021, Ağustos). *TANZANYA ÜLKE BİLGİ NOTU.* Ocak 31, 2022 tarihinde Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM): https://tim.org.tr/files/downloads/Ulke_Bilgi_Notlar%C4%B1/Tanzanya%20%C3%9Clke%20Bilgi%20Notu.pdf adresinden alındı

EMÜL, Y. (2012, Mayıs). *Tanzanya Dış Ticaret Ülke Profili*. Ocak 31, 2022 tarihinde İSTEMİPARMAN: https://www.istemiparman.com.tr/tanzanya-dis-ticaret-ulke-profili/ adresinden alındı

Ethnic Groups Of Tanzania. (2019, 07 18). 02 13, 2022 tarihinde WorldAtlas: https://www.worldatlas.com/articles/ethnic-groups-of-tanzania.html adresinden alındı

EVENTS AND FESTIVALS IN TANZANIA. (2022). 02 05, 2022 tarihinde exoticca: https://www.exoticca.com/us/africa/east-africa/tanzania/events adresinden alındı

Konya Ticaret Odası . (Ağustos 2019). *TANZANYA ÜLKE RAPORU.* Dış Ticaret Müdürlüğü. Konya: Konya Ticaret Odası . 01 20, 2022 tarihinde http://www.kto.org.tr/d/file/tanzanya-ulke-raporu.pdf adresinden alındı

KURT, H. (2010). *TANZANYA*. 01 18, 2022 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/tanzanya adresinden alındı

National Celebrations. (2015). 02 06, 2022 tarihinde United Republic of Tanzania: https://www.tanzania.go.tz/ adresinden alındı

Religious Celebrations In Tanzania. (2009, 01 07). 02 13, 2022 tarihinde United Planet: https://www.unitedplanet.org/blog/2009/01/07/religious-celebrations-in-tanzania adresinden alındı

T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2021, Kasım). *TANZANYA ÜLKE PROFİLİ.* Ocak 24, 2022 tarihinde T.C. Ticaret Bakanlığı: https://ticaret.gov.tr/data/5f15a41513b876d3e4564f9e/Tanzanya%20%C3%9Clke%20Profili_Kas%C4%B1m%202021.pdf adresinden alındı

Tanzania. (2020). 02 10, 2022 tarihinde Demographic Dividend: https://demographicdividend.org/tanzania/ adresinden alındı

Tanzania Demographics Profile. (2021, 09 18). 02 12, 2022 tarihinde IndexMundi: https://www.indexmundi.com/tanzania/demographics_profile.html adresinden alındı

Tanzania Population 2022 (Live). (2022). 02 10, 2022 tarihinde World Population Review: https://worldpopulationreview.com/countries/tanzania-population adresinden alındı

Tanzania Public & National Holidays (2022). (2022). 02 15, 2022 tarihinde Edarabia: https://www.edarabia.com/tanzania/public-holidays/ adresinden alındı

Tanzania Transport. (2020, 09 21). 02 13, 2022 tarihinde Tanzania Invest: https://www.tanzaniainvest.com/transport adresinden alındı

Tanzanya. (2022, 01 16). 01 16, 2022 tarihinde İNSAMER: https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-tanzanya/ adresinden alındı

Tanzanya. (2022). 01 19, 2022 tarihinde CLİMATE-DATA.ORG: https://tr.climate-data.org/afrika/tanzanya-132/ adresinden alındı

Tanzanya. (2022). 02 01, 2022 tarihinde Gezimanya: https://gezimanya.com/tanzanya# adresinden alındı

TANZANYA BİRLEŞİK CUMHURİYETİ. (2020, 08 20). Ocak 24, 2022 tarihinde Ankara Ticaret Odası: https://www.atonet.org.tr/Uploads/Birimler/Internet/Alt%20Tan%C4%B1t%C4%B1m/2020-08-20-%C3%9Clke%20Raporlar%C4%B1/Tanzanya.pdf adresinden alındı

Tanzanya Genel Ekonomik Değerlendirme. (2022, 2 2). Türkiye Cumhuriyeti Darüsselam Büyükelçiliği: http://darusselam.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/390606 adresinden alındı

Tanzanya Gezisi. Seyahat Rehberi. (2022). 02 05, 2022 tarihinde Orange Smile: https://www.orangesmile.com/gezirehberi/tanzanya/index.htm adresinden alındı

Tanzanya Nüfusu, Tanzanya Bayrağı, Tanzanya Para Birimi ve Tanzanya Dili. (2021, 2 11). 01 15, 2022 tarihinde atakdomain: https://www.atakdomain.com/blog/tanzanya-nufusu-tanzanya-bayragi-tanzanya-para-birimi-ve-tanzanya-dili adresinden alındı

Tanzanya Ülke Bülteni. (2014, Temmuz). Ocak 21, 2022 tarihinde Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK): https://www.deik.org.tr/uploads/tanzanya-ulke-bulteni-2014.pdf adresinden alındı

Tanzanya'nın Ekonomik ve Siyasal Yapısı. (2016). 01 19, 2022 tarihinde Erciyes Üniversitesi Afrika Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin (AFESAM): https://afesam.erciyes.edu.tr/Dosyalar/Afrika_Ulke_Raporlari_Tanzanya.pdf adresinden alındı

Tenay, E. (2022, 03 19). *Ülkeleri Tanıyoruz: Tanzanya*. bi'dünya haber: https://www.bidunyahaber.org/ulkeleri-taniyoruz-tanzanya/ adresinden alındı

The Culture Of Tanzania. (2020, 01 23). 02 13, 2022 tarihinde WorldAtlas: https://www.worldatlas.com/articles/the-culture-of-tanzania.html adresinden alındı

Türkiye - Tanzanya Siyasi İlişkileri. (2020). 01 31, 2022 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-tanzanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa adresinden alındı

FOTOĞRAF KAYNAKÇASI

Resim 1: https://www.crwflags.com/fotw/flags/tz.html

Resim 2: https://www.worldatlas.com/r/w960-q80/upload/65/05/1f/tz-01.jpg

Resim 3: https://www.worldatlas.com/r/w960-q80/upload/f3/24/f5/regions-of-tanzania-map.png

Resim 4: https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/4d19b4f1ee289fe4cb71f539b416a6a7/TANZANIA_Population_density.jpg

Resim 5: https://www.deviantart.com/crazy-boris/art/Tanzania-ethnic-map-827109714

Resim 6: https://tanzaniainvest.com/wp-content/uploads/2016/08/tanzania-transport.gif

Resim 7: https://i.imgur.com/EQKWNPS.jpg?1

Afrika ülkelerini genel hatlarıyla tanıtmayı hedefleyen ve iki cilt olarak planlanan **Afrika Ülke Profili** kitabında; Afrika kıtasının önemli ülkelerinden Angola, Botsvana, Burkina Faso, Cezayir, Gana, Gine, Güney Afrika, Güney Sudan, Kenya, Libya, Mali, Mısır, Nijerya, Somali ve Tanzanya ülkelerinin ülkelerin tarihi, ekonomisi, siyasi, sosyal ve idari yapısı, kültürü vb. özellikleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Afrika Ülke Profili, Afrika ülkelerini tanımak isteyenler için bir el kitabı olma özelliğini taşımaktadır.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ISBN: 978-625-8293-22-7